DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

في ظلال القرآن

سيد قطب

2

Duzenleyen:bilginDK
2018-08-03

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dünya Yayıncılık

Seyyid Kutub

FÎ ZILÂL-İL KUR'AN

2

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çeviri;

Salih Uçan
Vahdettin İnce
Mehmet Yolcu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Prof. Seyyid Kutub

Seyyid Kutub 1906 yılında, Mısır'ın Asyot kasabasında doğdu. Aile içi dini eğitimin yoğunluğunda yetişti. Temiz ahlâkı ve zekâsıyla dikkati çeken bu büyük şahsiyet, orta-lise tahsilini yerleştikleri Kahire'de Ezher Üniversitesi'nde yaptı. Daha sonra Darü'l-Ulum Fakültesi'ni bitirdi. 1933'te aynı okula edebiyat hocası olarak tayin edildi. Yazılarında edebi sadelik, fikri derinlik hakimdi. Yeni Fikir adında bir dergi çıkarmaya başladı. Sosyalizm, Kapitalizm gibi cahilî değerler ve cahilî yönetime ilişkin tenkidleri içeren ateşli yazılarına son verdirmek için Amerikan eğitim ve öğretimini incelemek gerekçesiyle Amerika'ya gönderilen Kutub, 1950 yılında Amerika'dan döndü. Ancak İslamî değerler konusunda daha bir bilenmiş olarak.

1946'da başlayıp, çoğunu zindanda yazdığı Fi Zilâl il-Kur'an hariç otuzbeş eserinde; unutulmuş, çarpıtılmış İslamî kavramların aslına parmak basmıştır. Ve şehadetinden (29 Ağustos 1966) 14 yıl önce yazdığı şu mısraları, yaşayarak doğrulamıştır:

"Kalem sahibi kimseler, birçok büyük işler yapabilirler. Ancak; fikirlerinin yaşaması pabasına kendilerini feda etmeleri şartıyla... HAKK bildikleri şeyin Hakk olduğunu fütur etmeden söyleyip, gerekirse bu uğurda başlarını vermeleri şartıyla.."

Bu eser, Dar'uş-Şuruk tarafından yayımlanan ve 1980 yılında, 9 kez basılan nüshasından çevrilmiştir.

***DÜNYA YAYINCILIK**, P.K. 9 Edirnekapı-İst. Tel: 523 19 09*

***Baskı**, Elvan Ofset - **Cilt**, Kurtuluş - İstanbul, 1991*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bismillâhirrahmanirrahim

"Fizılâl-il Kur'an"..;

Yazarın ruhu ile, düşüncesi ile, bilinci ile, kısacası tüm varlığı ile an-be-an, düşünce düşünce ve kelime kelime yaşadığı ve iman alemindeki canlı deneyimlerinin özünü satırlarına işlediği eser...

Artık bu eserin; para kazanma peşinde koşan bir tüccardan ziyade düşünce yayan bir kişi olduğunun bilincinde olan; düşünce yaymanın yüce bir görev olduğunu, fırsat kollayan bir vurgunculuk olmadığını bilen, güvenilir bir yayıncının elinde hak ettiği tabii konuma kavuşmasının zamanı geldi.

O halde, gayri meşru baskılar arasında geçen uzun ve maceralı bir yolculuğun arkasından Dar-uş Şuruk yayınevinin hazırlayıp sunduğu bu meşru baskı, bu yeni görünümü içinde, yeryüzündeki şu gelip-geçici yolculuğumuzda, eserin şehid yazarına tarafımızdan sunulmuş bir saygı vesilesi olsun.

Muhammed KUTUB

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Al-i İmran Suresi
3

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı : 200

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bismillâhirrahmanirrahim

Bu Kur'an, bu dâvanın (İslâm çağrısının) kitabıdır. Onun ruhu ve hareket kaynağıdır. Onun dayanağı ve varoluş sebebidir. Onun koruyucusu, bekçisidir. Onun açıklayıcısı, sözlü ifadesidir. Onun temel yasası, sistemidir. Kasacası O, gerek bu çağrının ve gerekse bu çağrıyı seslendiren müminlerin çalışma usullerinin, hareket tarzlarının ve yolazıklarının kaynağıdır.

Evet, ama eğer bu Kur'an aracılığı ile gerçekten yaşamış bir ümmet, bir insan topluluğuna hitap edildiğini, bu ümmetin hayatında gelişen somut olayların onunla yönlendirildiğini, yani şu yeryüzünde yaşanan gerçek bir insani hayat tarzına ona dayanarak yön verildiğini, gerek insanların vicdanlarında ve gerekse belirli bir yeryüzü yöresinde bu kitaba dayanılarak büyük bir savaş verildiğini, çeşitli gelişmelerle, etkiler ve tepkilerle dopdolu yaman bir savaş yürütüldüğünü kafamızda canlandırmaz, zihnimizde somutlaştırmazsak Kur'an ile aramızda derin bir uçurum var demektir.

Bu Kur'an'ın ayetleri somut bir varlığa sahip vicdanlarla ve yaşanan olaylarla yüzyüze gelmek için indirilmiş, bu vicdanları ve olayları pratik ve canlı biçimde fiilen yönlendirmiş, bu yönlendirme sonucunda da genel olarak insanın ferdi hayatında, özel olarak da müslüman ümmetin sosyal hayatında karakteristik bir yapı, benzerlerinden farklı bir oluşum meydana gelmiştir. Gerçek böyleyken biz Kur'an'ı, "insan" denen varlığın ve "müslüman ümmet" denen insan topluluğunun hergün yüzyüze geldiği somut hayat realiteleri ile ilgisi olmayan, birtakım basmakalıp ibadet cümlelerinden ibaretmiş gibi sanarak okuduğumuz ya da dinlediğimiz sürece onunla kalplerimiz arasında kalın bir perde varolacaktır.

Kur'an'ın bariz mucizevi niteliği şu noktada gizlidir. Bu kitap, tarihin belli bir döneminde belirli bir ümmetin pratik hayatını yönlendirmek üzere inmiş, bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ümmet eli ile büyük savaşa girişerek gerek bu ümmetin ve gerekse onun aracılığı ile tüm insanlığın tarihini değiştirmiştir. Fakat O, bununla birlikte halâ yaşıyor, yönlendiriyor ve bugünkü hayatı düzenleme gücünü elinde bulunduruyor. Sanki şu anda ayet ayet iniyormuş gibi müslüman ümmetin günümüzdeki problemlerine, gerek çevresini kuşatan cahiliye uygarlığı ile arasındaki çağdaş çatışmaya ve gerekse fertlerinin vicdanlarındaki iç çatışmaya ilk indiği günün canlılığı ve pratikliği ile çözüm getiriyor.

Eğer Kur'an'ın etkin gücünden yararlanmak, onun içerdiği potansiyel enerjinin mahiyetini kavrayabilmek ve İslâm ümmetinin her kuşağına yönelik sürekli mesajını alabilmek istiyorsak onun ilk muhatabı olan müslüman cemaatin oluşumunu kafamızda canlandırmalıyız. Bu müslüman cemaat gerek Medine'de ve gerekse Arap yarımadasının tümünde cereyan eden olayların akışı içinde ilerlerken, dostları ve düşmanları ile ilişkilerini düzenlerken, arzu ve ihtirasları ile mücadele ederken, bütün bu gelişmelere nasıl karşı koyacağını belirten, gerek kendi nefsinin içgüdülerine karşı ve gerekse Mekke'yi, Medine'yi, bu kentlerin çevresi ve ötelerini kapsayan geniş bir savaş alanında pusu kurmuş dış düşmanlarına karşı nasıl bir yol izleyeceğini öğreten Kur'an ayetleri inerken nasıl oluşmuştu? Bunu zihnimizde canlandırmalıyız.

Evet, o ilk İslâm cemaati ile birlikte yaşamalı, onun gerçek insanî niteliklerini, pratik hayatını ve beşeri problemlerini gözlerimizin önüne getirmeliyiz. Gerek gündelik hayatının problemlerinde gerekse ana amaçlarında Kur'an'ın ona doğrudan doğruya rehberlik ettiğini anlamalıyız. Bu cemaat düşer ve kalkarken, yalpalar ve doğrulurken, zayıf düşer ve direnirken, acı çeker ve acılara katlanırken Kur'an'ın nasıl elinden tutup onu adım adım yürüttüğünü, yükseliş merdiveninin basamaklarını nasıl zorluk, sıkıntı ve sabırla ağır ağır çıktığını, bütün insanî özellikleri, bütün insan zaaflarını, bütün insana has güçleri kişiliğinde nasıl yansıttığını görmeliyiz.

O zaman anlıyoruz ki, biz de tıpkı ilk müslüman cemaat gibi bu Kur'an'ın muhatabıyız; gördüğümüz, bildiğimiz ve bütün özellikleri ile algıladığımız insanlık niteliğimiz Kur'an'ın çağrısına olumlu karşılık vermeye elverişlidir; aynı yolun yolcuları olarak biz de onun önderliğinden yararlanabiliriz.

İşte bu açıdan bakınca Kur'an'ın ilk müslüman cemaatin hayatını etkilediği gibi bizim hayatımızı da etkileyebileceği, yaşayan bir kılavuz olduğunu göreceğiz; onun bugün olduğu gibi yarın da bizimle olacağını, pratik hayatımızdan uzak birtakım basmakalıp ibadet cümlelerinden ibaret sayılamayacağını, insan hayatına yönelik etkinliğini, dinamizmini yitirmiş, günü geçmiş, fonksiyonunu yitirmiş bir tarih kitabı olmadığını farkedeceğiz.

Kur'an, tıpkı şu evrenin kendisi gibi kesintisiz varoluşa sahip bir realitedir. Evren, Allah'ın gözlenebilen kitabı, Kur'an ise okunabilen kitabıdır. Her ikisi de yoktan varedici yaratıcılarının birer tanığı, birer kanıtıdır. Bunun yanısıra her ikisi de fonksiyonu ve somut etkinliği olan birer varlıktır.

Ücretsiz e-kitap sitesi: http://varlik.org

Evren, yasaları uyarınca hareket etmekte ve yaratıcısının kendisi için belirlediği fonksiyonunu yerine getirmektedir. Güneş, sürekli olarak yörüngesinde dönüyor ve fonksiyonunu yerine getiriyor. Ay, dünya, diğer yıldızlar ve gezegenler de öyle. Zamanın sürekli akışı, bu astronomik cisimlerin fonksiyonlarını yerine getirmelerine ve evren sahnesinde bu fonksiyonların sürekli yinelenmesine engel oluşturmuyor.

Kur'an da öyle; O da insana yönelik fonksiyonunu dün yerine getirdiği gibi bugün de yerine getiren aynı Kur'an'dır. İnsan da aynen o bildiğimiz insandır; özü ve fıtrî karakteri itibarı ile değişikliğe uğramamıştır. İşte Allah'ın bu insana yönelik hitabı olan bu Kur'an değişmez bir hitaptır. Çünkü insanın kendisi değişmemiş, başka bir yaratık haline gelmemiştir. Sadece içinde yaşadığı çevrenin şartları değişikliğe uğramış, bu değişim süreci boyunca hem kendisi çevresini etkilemiş hem de çevresinin şartlarından etkilenmiştir.[1] Oysa Kur'an, insanın fıtrî özüne, değişikliğe ve başkalaşmaya uğraması sözkonusu olmayan temel realitesine hitap ediyor. Bunun yanısıra Kur'an, bugün de yarın da insanın hayatını yönlendirme gücüne ve yeteneğine sahiptir. Çünkü o bir yandan yüce Allah'ın son hitabıdır, öteyandan da tıpkı şu evren sistemi gibi temelde başkalaşmaya uğramaksızın etkinliğini ve hareketini devam ettiren değişmez bir karakteristik taşımaktadır.

Eğer biri ortaya çıkar da "şu güneş eski ve ilkel bir yıldızdır, yeni ve gelişmiş bir yıldızla yer değiştirse daha iyi olur" ya da "şu insan dediğimiz varlık eskimiş, ilkel bir yaratıktır, yeryüzünün gelişip kalkınabilmesi için gelişmiş, ileri düzeyli bir varlıkla yer değiştirse daha iyi olur" derse bu sözlerin her ikisi de gülünç olur.

İşte bu sözlerin her ikisi de nasıl birbirinden gülünç ise yüce Allah'ın insana yönelik son hitabı olan Kur'an hakkında bu tür modası geçmiş iddiaları ileri sürmek daha da gülünçtür.

Evet, insanın ya da evrenin eskidiğini söylemek, gerçekten gülünç olacaktır; bunlar değişmediğine göre, Allah'ın insanlara son kitabı olan bu Kur'an'ın da değişmeyeceği mutlaktır.

SUREYE KISA BİR BAKIŞ

Bu sure, -hicri ikinci senede meydana gelen- "Bedir Savaşı"ndan üçüncü senede vukûbulan "Uhud Savaşı"na kadar süren bir zaman zarfında müslüman cemaatin hayatından canlı bir kesit sunmaktadır; bu zaman zarfında bu hayatı kuşatmış bulunan şartlara ve durumlara ışık tutmakta -bu olayların yanıbaşında- Kur'an'ın bu hayattaki eylemini, çeşitli yönleriyle bu sürece katkısını dile getirmektedir.

Ayetler bu dönemin tablosuyla, müslüman cemaatin yaşadığı hayatın tablosunu ve bu hayatı kuşatan saldırıları, karışıklıkları tasvir ederken gerçekten güçlü ve canlı tablolar sunmaktadır. Bununla beraber gönüllerinde ve vicdanla-

1) Bkz. Muhammed Kutub, Çağdaş Fikir Akımlarının Çürütülmesi

Kur'an Yolu PDF Kütüphanesi - https://rantey.org

rında saklı bıraktıkları şeyleri, hayâlhanelerinde deprenen plânları, orada dalbûdak salan duyguları da tablolar halinde vermektedir. Bu ayetleri okuyanlar sanki o olayları yaşamakta, bu hadiselerle boğuşan ümmetin atmosferine girmekte ve onunla beraber eyleme katılmaktadır. İnsan bir an için gözlerini kapatsa -bana göründüğü gibi- müslüman cemaatin şahıslarının yüzleri üzerindeki açık pırıltılı çehreleri, gönüllerde yerleşen duygularıyla geçip gittiğini görür. Etraflarını saran ve onları adım adım takip eden, onlara pusu kuran, aralarında kuşku ve ayrılık tohumları eken, onu kendilerine tek hedef olarak kabul edip ona karşı bir araya gelen düşmanlarının da gözleri önünde canlandığını görür. Meydan savaşında onunla karşılaşan, ona karşı -Uhud'da- hezimete uğrayan, sonra tekrar saldırıya geçip onları mağlup düşüren düşmanlarını... Savaşta meydana gelen tüm hareketleri, hareketlerinin sahip bulunduğu tüm iç infialleri ve dış şekillerini seyretmek mümkündür. Kur'an, düzenbazlıkları, tuzakları yaygara ve kuşkuları bertaraf etmek, kalpleri sükûnete kavuşturmak, atılan adımları sağlamlaştırmak, ruhları ve düşünceleri yönlendirmek, olayların değerlendirmelerini yapmak, onlardaki ibretleri açığa çıkarmak için iniyordu. Yeni bir düşünce oluşturmak, düşüncedeki karanlıkları aydınlatmak, müslüman cemaati saldırgan düşmandan, aldatıcı tuzaklardan sakındırmak ve bu cemaati dikenler, kementler ve tuzaklar arasında adım adım önderlik ederek yürütmek, insanın fıtratından haberi olan ve kalplerin örttüğü, gizlediği şeyleri bile mahir bir klavuz gibi hedefine götürmek için iniyordu...

Tüm bunların ötesinde surede zaman ve mekan kayıtlarından, şartların ve durumların engelinden bağımsız yönlendirmeler, telkinler ve aşılamalar da vardır. Bunlar, beşeriyetin iç alemine yöneltilmiş olduğu gibi, bugünü ve yarını da içine alacak şekilde, müslüman cemaate ve bir bütün olarak tüm insanlığa yöneltilmiştir ve hepsini yönlendirmektedir. Ayetler sanki henüz inmişcesine taptazedir. İnsanlığın bugünkü durumuna hitab etmekte ve şu anda pratik olarak yaşanan realitelerine yönelmekte, onları yönlendirmektedir. Bunun yanında birtakım vicdanî duygulara, psikolojik durumlara, olaylara ve nesnelere, öyle değinilmektedir ki surenin akışında bunlar da, düşünülmüş, planlı olarak yerleştirilmiş gibidir... Hatta bunların, tüm işleri nesneleri, eşyayı ve canlıları bilen, haberdar olan Allah'ın takdirinde düşünüldüğünü kesin olarak söylemek gerekir.

Buradan ortaya çıkıyor ki; bu Kur'an, bu dâvânın her yer ve her zamanki Kur'an'ıdır. O, bu ümmetin her neslinin her yönüyle temel yasasıdır. Asırlar boyunca yol göstericisi ve rehberidir. Çünkü O, Allah'ın insanlara yüzyıllar boyunca çığırlar açacak olan son hitabıdır.

Bu dönemde Medine'deki müslüman cemaat, Resul-i Ekrem'in (salât ve selâm üzerine olsun) şehri olan yeni yurdunda bir ölçüde yerleşmiş ve istikrara kavuşmuş bulunuyordu. Ve daha önce -bu kitapta- "Bakara suresi"nin giriş kısmında tasvir ettiğimiz durumun üzerinden bir adım daha geçmiş bulunuyordu.[2]

Büyük Bedir Savaşı olmuş ve Allah Kureyş'e karşı müslümanları muzaffer

2) Fi Zilalil-Kur'an, I, (Bkz. Bakara suresinin "Giriş" bölümü)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kılmayı takdir etmişti. Bu zafer, içinde gerçekleştiği durum ve şartlar, kendisini kuşatan olumsuz tuzaklar ve düzenbazlıklar açısından ele alındığında, onun, olağanüstü, şaheser bir mucize kokusu taşıdığı ortaya çıkar... Bunun içindir ki, Hazrec'in büyüklerinden **Abdullah b. Übey b. Selûl** gibi bir adam, büyüklüğünden ve gururundan bu dine ve Peygamberine (salât ve selâm üzerine olsun) karşı duyduğu hoşnutsuzluk ve rahatsızlığından vazgeçerek, değerli Resule olan kin ve kıskançlığını frenlemişti. -Münafık olarak- müslüman cemaate katılmış ve **"Bu, doğruluğa giden bir yoldur"** demişti. Yani kendisine doğru bir yolun belirdiğini ve o yolda yürüyeceğini, geri çevirmek isteyen hiç kimsenin onu engellemeye güç yetiremeyeceğini söylemiştir. Böylece Medine'de nifak tohumları atılmış oluyor ve yayılıp dalbudak salıyordu. -Bedir'den önce de İslâm'a giren ailesine, akrabasına münafıklık yapmak zorunda kalan kimseler vardı- ve bir yığın mevki ve makam sahibi ileri gelen kimse, dış görünüş olarak kendini İslâm'a girmiş göstermek ve müslüman topluma katılmak zorunda kalıyordu. Öte yandan bunlar, içlerinde İslâm'a ve müslümanlara karşı kin ve düşmanlıkla doluydular. Onların başına bir felâket gelmesini bekliyor, safları arasında bir gedik açılması fırsatını kolluyorlardı. müslümanların güçlerini kıracak, yıpratacak, ya da müslümanların saflarını sarsacak olayları dört gözle bekliyorlardı. Böyle bir günde, gönüllerinde gizledikleri şeyleri açığa vuracaklar ya da ellerinden gelse İslâm'a ve müslümanlara, onları temelden yok edecek bir darbe indireceklerdi!

Bu münafıklar, içlerinde; İslâm'a, Müslümanlara ve İslâm Peygamberine (salât ve selâm üzerine olsun) karşı aynı münafıklar gibi hatta daha fazla ve aşırı şekilde kin ve düşmanlık duygularını besleyen yahudilerden kendilerine tabiî dostlar buluyorlardı. Çünkü, İslâm, onları Medine'de "Ümmî" Araplar içinde gerçekten güçlü bir şekilde tehdit etmişti. Evs ile Hazrec arasında daha önce açmış oldukları gedikleri ve onlarla oynamaya zemin hazırlayan konumlarını ortadan kaldırmış, onları Allah'ın nimetiyle kardeş kılmış, İslâm'ın gölgesinde kurşunla kenetlenmiş bir tek saf haline getirmişti.

Müslümanların Bedir'den muzaffer olarak çıkışı yahudilerin üzülmesine ve çileden çıkmasına neden olmuştu. Müslüman cemaate karşı kinlerinin ve öfkelerinin kaynamasına yol açmıştı. Bundan böyle İslâm'ın saflarını bölmek, Müslümanların kalplerine şaşkınlık vermek, şüpheleri ve kuşkuları onların inançlarında ve içlerinde yerleştirmek, ve yaymak için her çeşit düzenbazlıklarını, tuzaklarını ve komplolarını sergilemeye başlamışlardı!

Peygamberin (salât ve selâm üzerine olsun) Medine'ye gelişinden sonra Yahudîlerle anlaşma yaparak dostluk bağlarını kurmuş olmasına rağmen... Bu dönemde **Beni Kaynuka** hadisesi meydana gelmiş, düşmanlık tüm çıplaklığı ve açıklığıyla gözler önüne serilmişti.

Diğer taraftan müşrikler, Bedir'de aldıkları yara ve hezimetin acısından rahatsızdı. Muhammed'e Medine ordusuna karşı muzaffer olmak için binbir türlü hesap yapıyorlardı. O zamanlar ticaretlerine, konumlarına ve varlıklarına karşı bir tehlike olarak gördükleri bu gelişmelere karşı önlemler almaya çalışıyorlar-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kaptey.org

dı. Onun için de, bu yok edici tehlikeyi daha büyümeden ve önlenemeyecek güce kavuşmadan başlarından savmaya hazırlanıyorlardı.

İslâm ordusunun düşmanları kin ve öfkeleriyle tam bir birlik oluşturmalarına rağmen, Medine'deki müslümanlar daha tam bir cephe teşkil edememişler, tam bir uyum ve ahenk içinde değillerdi. İçinde **Muhacir ve Ensarın** önde gelenlerinden seçkin bir cemaat vardı, fakat, içlerinde daha olgunlaşmamış kişiler ve şahsiyetler de bulunuyordu. Bir bütün olarak cemaat, genellikle realitelere dayalı deneyimlerden geçmemiş, düzenbazlıklara dayalı politik olayları değerlendirecek, dâvanın gerçek yüzünü, onu kuşatan gerçek şartları ve oyunları hesaplayacak, pratik metodunu, yöntemini, direktiflerini ve yükümlülüklerini açıklayacak deneyimlerden yoksundu.

Münafıklar -başta Abdullah b. Übeyy olmak üzere- toplumda ağırlığı olan kimselerdi. Aile ve kabile bağları da henüz kopmuş değildi. Buna karşılık müslümanlar da tek başına akîdelerinin; aileleri, kabileleri ve kendilerini birbirine bağlayacak en güçlü bağ olduğunu idrâk edecek sağlam ve olgun bilince erememişlerdi. Bu nedenle, İslâm safında bazı gedikler açılıyor, safın içine katılmış ve orada etkili bir güce sahip olmuş bu zararlı unsurlar nedeniyle olumsuz gelişmeler baş gösteriyordu. (Bu mesele, surenin Uhud Savaşı ile ilgili ayetlerinin tefsiri sırasında açıklığa kavuşacaktır.)

Yahudilerin de Medine'de bir ağırlığı vardı. Medine'liler ile ekonomik ve anlaşma esasına dayalı bağlılıkları da bulunuyordu. Henüz düşmanlıkları ortaya çıkmış değildi. Müslümanlar ise inançlarının başlı başına en önemli antlaşma maddesi ve akîdenin vatan kavramını en güzel şekilde içerdiği şuuruna varacak olgunluğu henüz içlerinde hissetmiyorlardı. Karşılıklı ilişki ve anlaşmalar temelinin inanç olduğunu, inanç ile çeliştiğinde hiçbir bağın ve bağlılığın sözkonusu olamayacağı bilincini gösterecek olgunluğa erememişlerdi. İşte bu nedenle yahudiler birtakım yönlendirmelere, kuşkulandırmalara ve yaygaralara yol bulabiliyorlardı. Müslüman cemaat içinde onların bu sözlerine kulak veren ve kendilerinden etkilenen kimseler oluyordu. Peygamberin (salât ve selâm üzerine olsun) müslümanların safını onların tuzaklarından, hilelerinden kurtarmak amacıyla almaya çalıştığı, almak istediği bazı önlemler karşısında onları savunanlar bile çıkıyordu. (Nitekim Benî Kaynuka hakkında Abdullah b. Ubey şefaatçı olmuş ve bu nedenle Resûli Ekrem'e gerçekten katı ve kaba davranmıştı).

Diğer taraftan müslümanlar, gerçekten parlak, şanlı ve büyük bir zaferi basit bir gayret ve çalışmayla kazanmışlardı. Müslümanlardan, sayı bakımından az, silah ve cephanelik bakımından zayıf bir grup -basit bir hazırlık dışında- hiç hazırlıkları olmadığı halde savaşa çıkmış, Kureyş'in silah ve cephanelik yönünden güçlü büyük ordusuyla karşılaşmış ve çok geçmeden parlak bir zafer elde etmişlerdi.

Bu zafer, Allah'ın askerleriyle şirkin askerleri arasında meydana gelen ilk karşılaşmada, ilk olayda takdir-i İlahînin bir cilvesi olarak gerçekleşmişti. Bugün onun hikmetinden bir kısmını kavrayabiliyoruz. Belki de, bu zafer yeni doğ-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

makta olan dâvânın kökleşip güçlenmesi içindi. Belki de, bundan sonra yolunu devam ettirmesi için savaş meydanında pratik olarak varlığını ispat etmesi gerekiyordu.

Müslümanlar ise -bu zaferle ilgili olarak- kendi içlerinde şöyle düşünmüş olabilirlerdi: Bu zaferi kazanmayı sanki en tabii hakları olarak değerlendirmişler; bundan başkasının meydana gelmesini beklememişlerdi. Her durumda ve yolun her merhalesinde zaferin kendileriyle birlikte olacağını sanmışlardı. Kendileri müslüman, düşmanları da kâfirler değil miydi? Şu halde müslümanlarla kâfirler her nerede çatışırsa çatışsınlar zafer müslümanların olacaktı!

Ancak, zafer ve hezimetle ilgili sünnetullah hiç de bu kadar basit ve kolay değildir. Bireylerin yetiştirilmesinde, safların oluşturulmasında hazırlığın mükemmel yapılması, metodun takip edilmesinde ve emre itaat, düzene, nizama bağlılık gösterilmesinde, nefsin saldırılarına ve savaş meydanının hareketlerine karşı uyanık davranmada bu sünnetin kendisine özgü kuralları vardı... İşte "Uhud savaşı"ndaki yenilgi ile Allah'ın onlara öğretmek istediği de buydu. İşte bu sure bu konuları canlı bir şekilde ve gerçekten engin bir etki ile arzetmekteydi. Buna bağlı olarak bazı müslümanların bir takım tasarruflarına, idarî işlerine değiniyor ve onun gölgesinde hem bireyi hem toplumu eğiten yapıcı öğütlerde bulunuyordu.

Uhud savaşına bir göz attığımızda, müslümanlara bu dersin öğretilmesinin kendilerine korkunç musibetler ve yaralanmalar yüklediğini görürüz. Burada - başlarında Hamza (Allah ondan razı olsun)olmak üzere- seçkin insanlardan aziz şehidler verildiğini, hatta kendilerine bunların hepsinden daha zor gelecek şeyler yüklediğini gözleriz... Bu ders müslümanlara bunların hepsinden daha ağır gelecek bir yük yüklemişti. Onlar sevgili Peygamberlerinin alnının yarıldığını, dişinin kırıldığını, bir çukura düştüğünü, miğfer halkalarının yanağına battığını görmüşlerdi!

Surede "Uhud Savaşı" ve olaylarına temas edilmeden önce İslâm düşüncesinin her türlü şaibeden arındırılması, Tevhid gerçeğinin açık, net, arı ve duru bir biçimde sunulması ile ilgili değişik yönlendirmelerden oluşan uzun bölümler vardır. Ehl-i kitabın -kendi inançlarındaki sapıklıktan kaynaklanan kuşkulandırmaları olsun, inancı sarsmak ve inancın sarsılmasından sonra da müslümanların birliğini bozmak amacıyla kasıtlı olarak müslümanların safları arasına sokulan düzenbazlıklarla ilgili tereddütler olsun- ileri sürdüğü şüpheleri reddetmekle ilgili geniş bölümler yer almaktadır...

Bu surenin 1-83. ayetlerinin hicrî dokuzuncu senede Medine'ye gelen Yemenli Necran hıristiyanlarının elçileriyle yapılan konuşma hakkında indiğini kaydeden birtakım rivayetler vardır. Biz, dokuzuncu senenin, bu ayetlerin iniş zamanı olduğunu söylemeyi uygun görmüyoruz. Ayetlerin genel ifadesinden anlaşıldığına göre, bu ayetler hicretin ilk döneminde inmiştir. Müslüman cemaatin henüz ortaya çıkmaya başladığı, yahudilerin ve diğer düşmanlarının hile ve düzenbazlıklarının onun oluşumunda ve gelişmesinde etki etmek istediği sıralarda nâzil ol-

Ücretsiz Dijital Kitap Arşivi - https://kanitey.org

duğu görüşündeyiz.

Ayetlerin Necran elçileri hakkında indiğini kaydeden rivayet doğru ya da yanlış olsun ayetlerin tedavi etmeye çalıştığı konu hıristiyanların şüphelerine yöneliktir. Özellikle de İsa ile (selâm üzerine olsun) ilgili meselelere ışık tutmaktadır. İslâm'ın belirttiği gibi özlü, net Tevhid inancı etrafında dönüp-dolaşmaktadır. Onların inançlarına bulaşan sapıklıkları, yanlışlıkları ve karışıklıkları düzeltmektedir. Onların Kur'an tarafından doğrulanan gerçek kitablarının da kapsadığı tek olan gerçeğe kendilerini çağırmaktadır.

Yalnız, bu bölüm aynı zamanda yahudilere birtakım işaretler ve tehditlerde bulunduğu gibi, müslümanlara da ehl-i kitabın tuzaklarına karşı uyanık olmaları gerektiğini bildiren uyarılar da içermektedir. Zaten Medîne'de müslümanlara komşu olup bu kadar tehlikeli olarak gösterilecek olan Ehl-i Kitab, Yahudî-. lerden başkası olamazdı.

Durum ne olursa olsun, yaklaşık olarak sûrenin yarısını kapsayan bu bölüm, İslâm inancı ile Arap yarımadasında var olan tüm sapık inançlar arasındaki mücadelenin, boğuşmanın yönlerinden birini tasvir etmektedir... Bu teorik bir mücadele değildir. Bu yeni yeni gelişmekte olan Müslüman Cemaatı ile onu tuzağa düşürmek için dört gözle bekleyen, etrafını kuşatan ve onunla savaşmak için her türlü silahı ve vasıtayı kullanan bütün düşmanları arasındaki savaşın teorik yönüdür. Pek tabii olarak düşmanların birinci silahı hep onların inançlarını sarsmak olmuştur! Bu savaş, aynı zamanda Müslüman Ümmet ile düşmanları arasında o günden bu güne ateşi sönmemiş olan savaşın tâ kendisidir... Onlar yine onlardır: İnkârcı mülhidler, Evrensel siyonizm ve Evrensel Haçlılar!!!

Sûredeki âyetlere dikkat edildiğinde, kullanılan vasıtaların aynı vasıtalar olduğu, varılmak istenen hedeflerin de aynı hedefler olduğu görülmektedir. Böylece ortaya çıkıyor ki bu Kur'an bu dâvânın Kur'an'ıdır. -Bugün olduğu gibi yarın da- bu ümmetin dayanağıdır. Nitekim dün de ilk olarak ortaya çıkışında onun Kur'an'ı, yegane kaynağı ve dayanağı olmuştur. Bugün bu ilâhî kaynaktan yararlanmak istemeyen ve bu kitabın buyruklarına boyun eğmeyen kimse; ya aptalca gafletinden, ya da âlçakca gizli düşmanlığından dolayı kendini ve İslâm ümmetini aldatarak zaferin güçlü ve yegâne silâhını kuşanmaktan geri durur ve eski düşmanının modern olan yenisine gönüllü hizmet etmiş olur.

EHL-İ KİTABIN DURUMU

Bu birinci bölümde meydana gelen münakaşalar, mücadeleler, açıklamalar ve yönlendirmelerden kendi kitaplarından sapmış olan ehl-i kitabın müslüman cemaate ve yeni inanca karşı tutumları ortaya çıkmaktadır. Onların bu tutumları aşağıda örnekleri kaydedilen ayetlerde canlandırılmaktadır:

"Sana bu Kitab'ı indiren O'dur. Bu kitabın bir kısım ayetleri kesin anlamlı (muhkem)dir, bunlar onun özünü oluştururlar. Diğer bir kısmı da birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve keyfi yorumlar yapmak amacı ile bu kitabın birden çok anlamlı ayetlerinin ardına dü-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://ranjev.org

şerler. Oysa onların yorumunu sadece Allah bilir.

Köklü bilgiye sahip olanlar ise "Bu kitaba inandık, o bütünü ile Allah katından gelmiştir" derler. Bunu ancak aklı başında olanlar düşünebilirler."[3]

"Allah'ın kitabından kendilerine bir pay verilmiş olanları görmedin mi? Bunlar aralarında hüküm versin diye Allah'ın kitabına çağırılıyorlar, fakat sonra aralarından bir grup bu kitaba karşı çıkarak sırt çeviriyor."[4]

"Ey kitap ehli, ne diye İbrahim hakkında tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat ve İncil ondan sonra indirildi. Bunu düşünemiyor musunuz?"[5]

"Kitap ehlinden bir grup sizi yoldan çıkarma sevdasına kapıldı. Oysa onlar sadece kendilerini yoldan çıkarırlar, ama bunun farkında değildirler."

"Ey kitap ehli, niye göz göre göre Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz?"[6]

"Ey kitap ehli, niye gerçeğin üzerine, batılı örtüyor ve bile bile gerçeği saklıyorsunuz?"[7]

"Kitap ehlinden bir grup dedi ki; 'Müminlere indirilen mesaja günün başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddediniz, böylece belki onlar da inançlarından dönerler."[8]

"Aslında kendi dininize uyanlardan başkasına sakın inanmayınız." De ki; 'Doğru yol, yalnız Allah'ın gösterdiği yoldur.' Onlar birbirlerine 'Size verilen mesajın benzeri bir başkasına (Peygamber'e) verildiği için ya da söyleyeceklerinizi, Rabbiniz katında size karşı delil olarak kullanırlar diye müslümanların dinlerine inanmayın' derler. De ki; "Lütuf Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir ve o her şeyi bilir."[9]

"Kitap ehlinden öylesi var ki, yanına yüklü bir emanet bıraksan onu sana geri verir, buna karşılık öylesi var ki, eğer ona bir dinarcık emanet versen, sürekli tepesinde dikilmedikçe onu sana geri vermez. 'Ümmilere (kendi dinimizden olmayanlara) karşı hiçbir sorumluluğumuz yoktur' dedikleri için böyle davranırlar, böylece bile bile Allah adına yalan söylerler."[10]

"Onlardan bir cemaat, kitaptan olmadığı halde tahrif ettiklerini kitaptan sanasınız diye kitabı dilleriyle eğip bükerek 'Bu Allah katındandır' derler. Halbuki o, Allah katından değildir. Böylece bile bile Allah'a karşı yalan söylerler."[11]

"Ey Muhammed de ki: "Ey kitap ehli, Allah'ın ayetlerini niçin inkâr ediyorsunuz? Halbuki O, sizin yaptıklarınıza şahittir."[12]

3) Al-i İmran: 7
4) Al-i İmran: 23
5) Al-i İmran: 65
6) Al-i İmran: 69-70
7) Al-i İmran: 71
8) Al-i İmran: 72
9) Al-i İmran: 73
10) Al-i İmran: 75
11) Al-i İmran: 78
12) Al-i İmran: 98

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"De ki: 'Ey kitap ehli, niçin iman edeni Allah'ın yolundan menediyorsu muz? Hak olduğuna şahitken o yolu eğri göstermeye çalışıyorsunuz? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.'"[13]

"Siz öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz, oysa onlar sizi sevmezler, bir de kitabın tümüne inanırsınız. Onlar sizinle karşılaştıklarında 'inandık' derler, fakat kendi başlarına kaldıkları zaman size duydukları kin ve öfke yüzünden parmak uçlarını ısırırlar. De ki: 'Öfkenizden ölün (çatlayın) Hiç şüphesiz Allah kalblerin içini-dışını bilir.'[14]

"Eğer size bir iyilik dokunacak olsa bu onları üzer. Eğer başınıza bir kötülük gelse bu yüzden sevinirler."[15]

Böylece görüyoruz ki, müslüman cemaatin düşmanları yalnız savaş meydanlarında kılıç ve mızrak ile karşılarına çıkmıyordu. Düşmanları onlar aleyhinde diş bileyip yalnız savaş meydanlarında onlara karşı kılıç ve mızrak kullanmakla yetinmiyorlardı... Her şeyden önce savaştıkları şey onların inancı idi. Düzenbazlıklar ve kuşkulandırmalarla, şüpheleri yaymak, ondan soğumaları için birtakım önlemler almakla inanca karşı savaşıyorlardı! Oluşumları kendisinden kaynaklanan ve varlıkları ancak kendisiyle ayakta kalabilen iman akidesini birinci hedef olarak seçiyor, onun için yaptıkları çalışmalarda yıkma ve küçümseme balyozlarını kullanıyorlardı. Zira onlar -bugün de tamamıyla kavradıkları gibi dün de- bu ümmetin ancak bu açıdan, bu gedikten yıkılabileceğini, inancını küçümsemediği müddetçe küçümsenemeyeceğini, özünü, ruhunu yitirmediği müddetçe mağlup edilemeyeceğini kavramış bulunuyorlardı. İman kulpuna yapıştığı, kendi maddî-manevî temeline dayandığı, kendi metodunu, yolunu ve proğramını izlediği, kendi bayrağını taşıdığı, kendi hizbini (toplumunu) temsil ettiği, ona bağlılığını sürdürdüğü ve yalnız ona borçlu olduğunu hissettiği müddetçe düşmanlarının ona hiçbir sekilde zarar veremeyeceklerini biliyorlardı.

Böylece ortaya çıkıyor ki: Bu ümmetin en azılı düşmanı; onu iman akidesinden uzaklaştıran, Allah'ın metodundan, Allah'ın yolundan saptıran ve gerçek düşmanları hususunda ve onların ileriye dönük gerçek hedefleri konusunda onu aldatanlardır.

Müslüman ümmet ile düşmanları arasındaki savaş her şeyden önce bu akidenin savaşıdır. Hatta düşmanları onun toprağına, ürünlerine, ekonomisine ve yeraltı zenginlik kaynaklarına ulaşmak istediklerinde bile, herşeyden önce onu, akidede mağlup etmeye çalışırlar. Çünkü onlar uzun boylu deneyimlerle öğrenmiş oldular ki müslüman ümmet akidesine yapıştığı, metoduna, yoluna bağlı kaldığı, düşmanlarının tuzaklarını kavradığı müddetçe; istedikleri şeylerin hiç birini elde edemeyeceklerdir... Onun için bu düşmanlar ve onların yardakçıları bu ümmeti savaşın gerçekliği hakkında aldatmak için acımasız kişilerin çabasını harcamaktaydılar. Çünkü ancak bunda başarılı olduktan sonra istedikleri her şeyi sömürebileceklerini kâr ve gelirlerini artırabileceklerini biliyorlardı. Onun

13) Al-i İmran: 99
14) Al-i İmran: 119
15) Al-i İmran: 120

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

için herşeyden önce gönüllerdeki akide gücünden emin olmak istiyorlardı!

Bu akide için tuzak-kurma vasıtaları, onda kuşku yaratma ve onu sağlam bağından koparma çabaları gün geçtikçe ileriye doğru mesafe aldı ve onun düşmanları da bu yeni geliştirilmiş vasıtaları alıp kullandı. Fakat hepsi daha önceki eski gaye için: **"Ehli Kitaptan bir grup sizi yoldan çıkarmak ister!"** İşte bu, tüm çabaların arkasında gizli olan değişmez gayedir!

İşte bunun içindir ki Kur'an önce bu zehirli silahı etkisiz hale getirmeye önem vermekteydi. Müslüman cemaati üzerinde bulunduğu "Hakk" çizgisinde sebat ettirmeğe, ehl-i kitabın ortaya attığı şüpheleri, kuşkulandırmaları reddetmeğe öncelik tanıyordu. Bu dinin kapsadığı büyük hakikatı ortaya çıkarıyordu. Müslüman cemaati kendi hakikatine, yeryüzündeki değer ve fonksiyonuna, taşımakta olduğu akidenin insanlık tarihindeki rolüne bağlamaya çalışıyordu.

Kavuştukları fazîlet dolayısıyle bu müslüman cemaati tuzak kuranların tuzağından sakınmaları için uyarıyor, onların gizli niyetlerini, kötü ve çirkin vasıtalarını, büyük tehlike arzeden hedeflerini, İslâm'a ve müslümanlara karşı besledikleri kinlerini deşifre ediyordu.

Bu müslüman cemaate güçlü hakikati ve onun bu evrendeki kurallarını öğretmek amacıyla düşmanlarının Allah'a karşı çok zayıf ve bayağı varlıklar olduğunu, sapıklıklarını Allah'ın daha önce kendilerine indirdiği şeyleri inkâr edişlerini ve peygamberleri öldürüşlerini açıklıyordu. Allah'ın müslümanlarla beraber olduğunu, mülkün sahibi olup yalnız başına ortaksız olarak alçaltan ve yücelten olduğunu da belirtiyordu. Kâfirleri (burada yahudiler kastedilmektedir.) kısa bir zaman önce müşrikleri Bedir'de kıskıvrak yakaladığı gibi, azap ve helak ile yakalayacağını bildiriyordu.

Bu yönlendirmeler aşağıdaki örnek metinlerde ifadesini bulmaktadır:

"O, kendinden başka bir ilah bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır."

"Sana daha önceki semavi kitapları onaylıyan hak içerikli kitabı indirdi. Daha önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti. Doğru ile eğriyi birbirinden ayıran bu kitabı da aynı amaçla indirdi. Allah'ın ayetlerini inkar edenleri ağır bir azap beklemektedir. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve intikam alıcıdır."

"Hiç şüphesiz, ne yerde ve ne de gökteki hiçbir şey Allah için gizli değildir."(16)

"Kafirlere gelince onların ne malları ve ne de evlatları Allah karşısında hiçbir işlerine yaramaz. Onlar Cehennem ateşinin yakacağıdırlar."

"Tıpkı Firavunoğulları ile daha öncekilerin durumu gibi. Onlar ayetlerimizi yalanladılar. Allah da günahları yüzünden onların yakalarına yapıştı. Hiç kuşkusuz Allah'ın azabı ağırdır."

16) Al-i İmran: 2-5

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Kafirlere de ki: 'Yenilecek ve Cehennem'e sürüleceksiniz. Orası ne fena bir barınaktır."

"(Bedir savaşında) Karşılaşan iki grubun durumunda sizin için ibret dersi vardır. Taraflardan biri Allah yolunda savaşıyordu, öbürü ise kafirdi, ve karşı tarafı gözleri ile kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah dilediğini yardımı ile destekler. Bu olayda basiret sahipleri hesabına ibret dersi vardır."(17)

"Allah katında geçerli olan din İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine bilgi geldikten sonra karşılıklı ihtirasları yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkar ederse bilsin ki, Allah'ın hesaplaşması çok çabuktur."(18)

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa o din ondan kabul edilmez ve ahirette hüsrana uğrayanlardan olur."(19)

"De ki: 'Ey mülkün sahibi Allah'ım, sen mülkü (egemenliği, iktidarı) dilediğine verir, dilediğinden geri alırsın. Dilediğini üste çıkarır, dilediğini alçaltırsın. İyilik senin elindedir. Senin gücün her şeye yeter."(20)

"Müminler, müminleri bırakarak kafirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa artık Allah ile arasında hiçbir ilişki kalmaz. Yalnız, kâfirlerin size yönelik tehlikelerinden korunabilirsiniz.
Allah sizi kendinden korkmaya çağırıyor. Dönüş Allah'adır."(21)

"Gerçekten İbrahim'e en yakın insanlar O'na uymuş olanlar ile bu peygamber ve de O'na inananlardır. Allah, müminlerin dostudur."(22)

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar. Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister-istemez O'na teslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir."(23)

"Ey müminler kendilerine kitap verilenlerin bir grubuna uyarsanız, bunlar sizi iman ettikten sonra döndürüp kâfir yaparlar.

Allah'ın ayetleri size okunuyorken ve O'nun Peygamberi aranızdayken nasıl kâfir olabilirsiniz? Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa doğru yola iletilmiş olur.

Ey müminler, Allah'tan gerektiği gibi korkunuz ve mutlaka müslüman olarak ölünüz.

Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız, sakın ayrılığa düşmeyiniz, Allah'ın size bağışladığı nimeti hatırlayınız. Hani bir zamanlar düşman olduğunuz halde O kalplerinizi uzlaştırdı da O'nun bu nimeti sayesinde kardeş olduğunuz. Hani siz bir ateş kuyusunun tam kenarındayken O sizi oraya düşmekten

17) Al-i İmran: 10-13
18) Al-i İmran: 19
19) Al-i İmran: 85
20) Al-i İmran: 26
21) Al-i İmran: 28
22) Al-i İmran: 68
23) Al-i İmran: 83

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kurtardı. Doğru yola erişesiniz diye Allah size ayetlerini böyle açıklar."[24]

"Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız.

Eğer ehl-i kitap iman etseydi, kendileri için daha iyi olurdu. Onlardan iman edenler vardır, ama çoğunluğu fasıktır.

Onlar size eziyetten başka bir zarar veremezler. Eğer sizinle savaşa girişirlerse arkaya dönüp kaçarlar, sonra Onlara yardım eden de bulunmaz.

Nerede olsalar, onlara aşağılık damgası vurulmuştur. Yalnız Allah'ın ipine ve insanlar ile yaptıkları antlaşmalara bağlı kalanları müstesna. onlar Allah'ın gazabına uğradılar, alınlarına perişanlık damgası vuruldu. Bu, onların Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve sebepsiz yere peygamberleri öldürmeleri yüzündendir. Çünkü onlar Allah'a başkaldırmış ve ölçüleri çiğnemişlerdir."[25]

"Ey müminler, kendinizden başkasını sırdaş ve dost edinmeyiniz. Olanca güçleri ile size zarar dokundurmaya, dirliğinizi bozmaya çalışırlar, karşılaştığınız her sıkıntı onları sevindirir; gerçi kinleri ağızlarından taşmıştır, ama kalplerinde saklı tuttukları kin daha büyüktür. Eğer düşünecek olursanız size ayetlerimizi açık açık anlattık.

Siz öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz, oysa onlar sizi sevmezler, bir de kitabın tümüne inanırsınız. Onlar sizinle karşılaştıklarında 'inandık' derler, fakat kendi başlarına kaldıkları zaman size duydukları kin ve öfke yüzünden parmak uçlarını ısırırlar. De ki; 'Öfkenizden ölün (çatlayın)." Hiç şüphesiz Allah kalplerin içini-dışını bilir.

Eğer size bir iyilik dokunacak olsa bu onları üzer. Eğer başınıza bir kötülük gelse bu yüzden sevinirler. Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız, onların hilesi size hiçbir zarar veremez. Hiç şüphesiz Allah'ın bilgisi onların yaptıklarını kuşatmıştır."[26]

Kendisinden bu ayetleri seçtiğimiz bu kısım, çeşitli yönlendirmeleri ve belleğe yerleştirmeye yönelik aşılamalarıyle birkaç noktayı aydınlatmaktadır:

Birincisi: Ehl-i Kitabın Medine'de ve başka yerlerde sarfettiği büyük gayretler, korkunç tuzaklar ve çeşitli yöntemlerle akideyi sarsmaya, ardından da müslümanların birliğini bozmaya çalışmaları ve bunun için her çeşit vasıtayı kullanmaktan geri durmamış olmaları...

İkincisi: Bu çaba ve gayretlerin bireylerde ve müslüman cemaatin hayatı üzerinde bıraktığı derin izler... Onun içindir ki bunları dile getiren ayetlerin bölümleri ve üslûpları çeşitli olmuş ve uzun, detaylı açıklamalara ihtiyaç duyulmuştur.

Üçüncüsü: Uzun asırların gerisinde bugün gözlemlediğimiz durum; düşmanların bu dâvâyı ve ona sahiplenenleri yeryüzünün her tarafında izlemesi ve onla-

24) Al-i İmran: 100-103
25) Al-i İmran: 110-112
26) Al-i İmran: 118-120

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

rı hedef alması... Bu akidenin ve onu sahiplenenlerin cephe aldığı kesim onlardır. Bunun içindir ki her şeyden haberdar olan ve herşeyi mahir bir ustalıkla idare eden Allah'ın iradesi bu muazzam meş'aleyi diri tutmayı dilemiştir. Bu ümmetin ve bu dinin geleneksel düşmanlarının çokluğuna rağmen, bu muazzam meş'ale gelecek müslüman nesillere güçlü ve açık bir şekilde ışık tutacak ve onları derin bir biçimde etkileyecektir.

UHUD SAVAŞI

Surenin ikinci bölümü ise Uhud savaşına tahsis edilmiştir. Bunun yanında İslâm düşüncesinin gerçeklerini ve şüphe götürmeyen imanî hakikatlerinin zihinlere yerleştirilmesi, kurulacak İslâm cemaatinin bu temel ilkelere dayandırılması gerektiği de surede yeralmaktadır. Bu bölümde ilk İslâm cemaatinin gelişimi, o günün gerçekleri ve onların psikolojik durumları öyle canlı bir üslûpla sunuluyor ki o günün müslümanlarının durumunu gözlerimizin önünde canlandırabiliyoruz. Yine bu sûrenin girişinde de belirttiğimiz değişik kesitleri müşahede edebiliyoruz.

Sûrenin birinci bölümü ile bu bölüm arasında sıkı ve açık bir ilişki vardır. Bu bölümde savaş alanında -demirin kızgın olduğu bir ortamda- İslâm düşüncesi yerleştirilmeye ve yeryüzünde Hakk davaya sahip çıkan müslüman cemaatin konumu güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Diğer bölümde bu cemaate zafer veya hezimetin oluşumunda Allah'ın koyduğu Sünnetullah öğretilmekte, aynı zamanda pratik olaylarla da onlar bizzat yetiştirilmekte ve Kur'anî metodla eğitilmektedirler.

Bu bölümün ana temasını, ele aldığı meseleleri, inancı yerleştirmede ve cemaati oluşturmadaki önemini detaylarıyla ele almak şimdilik mümkün değildir. Ancak bu konular kitabın dördüncü cüzünün kapsamına girdiğinden inşaallah orada uzun uzun ele alacağız.

Uhud savaşının ele alındığı bölümün bitiminden sonra surenin sonlarına doğru gelindiğinde ele alınan konuların özetiyle karşılaşıyoruz. Bu bölümde (Allah'ın gözler önündeki kitabı olan) kâinata ve bu kâinatın gönüllerdeki imanı nasıl güçlendirdiği vurgulandıktan sonra kâinatın apaçık ayetleri karşısında bu gönüllerin dua ve niyazla Rabblerine yönelişleri ele alınıyor.

"Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini kovalayışında derin düşünceliler için birçok ibret dersi vardır.

Onlar ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında kafa yorarlar ve derler ki; 'Ey Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın, sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin, bizi Cehennem azabından koru.

'Ey Rabimiz, sen birini Cehenneme atınca onu perişan edersin. Zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur.'

'Ey Rabbimiz, biz "Rabbinize inanın" diye seslenen bir dâvetçinin çağrısını işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz, günahlarımızı affeyle, kusurlarımı-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

zı ört ve iyiler ile birlikte canımızı al.'

'Ey Rabbimiz, peygamberlerinin ağzından vadettiklerini bize ver, kıyamet günü bizi perişan etme, kuşku yok ki, sen sözünden caymazsın"[27]

Bu ayetler düşüncenin berraklığını ve sadeliğini gözler önüne serdiği gibi, kalbin ürperişini ve Allah korkusuyla doluşunu da dile getirmektedir.

Daha sonra, Allah'ın (cc) yapılan duaları kabul ettiği belirtilerek Allah yolunda hicret ve cihad etmekten, yapılan eziyetlere katlanmaktan söz ediliyor.

"Rabbleri onlara cevap verdi ki: 'Ben birbirinizden meydana gelmiş bir bütün oluşturan sizlerden, erkek-kadın, hiçbir iyi amel işleyenin emeğini boşa çıkarmam. Buna göre göç edenlerin, yurtlarından sürülenlerin, benim yolumda eziyet çekenlerin, savaşanların ve öldürülenlerin kusurlarını örtecek ve kendilerini Allah tarafından verilmiş bir ödül olarak, altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Ödüllerin güzeli yalnız Allah katındadır."[28]

Burada, Uhud savaşına, buna bağlı olarak gelişen olaylara ve bu savaşın etkilerine işaret edilmektedir.

Daha sonra surenin birinci bölümünde sözü edilen ehl-i kitabtan bahsedilmekte; müslümanların elindeki gerçeği (Kitabı) ehli kitabın tümünün inkâr etmediği, onların bir kısmının buna iman ettiği vurgulanmaktadır:

"Kuşkusuz kitap ehlinden öyleleri var ki, bunlar Allah'a, size indirilen ve kendilerine indirilmiş olan mesaja, Allah korkusu içinde inananlar, Allah'ın ayetlerini birkaç paraya satmayanlar vardır. Bunlar Rabbleri katında ödüllerini alacaklardır. Hiç şüphesiz Allah'ın hesaplaşması pek çabuktur.[29]

Sure, imanlı oldukları halde müslümanları sabra, bu sabrı birbirlerine tavsiye etmeye, aralarında dayanışmaya ve takvaya çağırarak sona eriyor.

"Ey müminler sabırlı olunuz, sabır yarışında düşmanlarınızı geride bırakınız, sürekli savaşa hazırlıklı olunuz ve Allah'tan korkunuz ki, kurtuluşa eresiniz.[30]

Sûrenin genel havasına ve konularına en uygun sona eriş de budur zaten.

Sûreyi ana hatlarıyla anlatmak anlaşılması için yeterli değildir. Bundan dolayı surenin her tarafına serpiştirilen, bütünlüğü içinde kendini gösteren ve yoğunlaşan, sonuçta da geniş hatlarla ortaya çıkan üç önemli noktaya değinmek gerekecektir.

1- Bu noktalardan ilki; "Din" ve "İslâm" kavramlarının açıklanmasıdır. (Allah'ın (cc) belirlediği, dilediği ve razı olduğu biçimiyle) Din; herhangi bir şekilde Allah'a bağlılık değildir. Din; Allah'a bağlanma yollarından sadece bir tanesidir. Bu anlayışa göre din; hiçbir şüpheye ve belirsizliğe meydan vermeyen Tevhid

27) Al-i İmran: 190-194
28) Al-i İmran: 195
29) Al-i İmran: 199
30) Al-i İmran: 200

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ilkesi uyarınca tek Allah'a bağlanmadır. Evrendeki diğer tüm varlıkların, tek ilahlığını tanıyarak boyun eğdikleri tek Allah'a yönelme... İnsanların ve tüm kâinatın üstünde egemen olan tek Allah'a inanma... Herşey ancak bu Allah ile ayakta durabilir, varlığını sürdürebilir. Yaratıkların üzerinde Allah'tan başkası egemenlik kuramaz, buna hakkı yoktur. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Allah'ın kullarından kabul edeceği din İslâm'dır. Buna göre İslâm; İlahi otoriteye kayıtsız-şartsız teslim olmak, sosyal hayatın düzenlemesiyle ilgili olarak gerekli olan tüm bilgileri bu kaynaktan almak, aralarında çıkacak sorunların çözümünde bu kaynaktan indirilmiş olan kitaba başvurmak ve bu kitabın indirildiği peygamberin her sözüne uymak demektir. Bu, aslında tek bir kitaptır ve yine öz itibariyle tek bir dindir; İSLÂM... Hem insanların vicdanlarında hem de realiteye dayalı pratiklerinde gerçek anlamıyla İslâm... Resullerin yolunda yürüyen, iman etmiş her ümmetin kendi zamanlarında algıladıkları biçimiyle İslâm... Uluhiyyetin, otorite kaynağının tek olarak benimsenmesi ve hayatın tüm alanlarında yalnız tek Allah'a bağlanılan biçimiyle İslâm...

Surenin akışı, bu ana çizgiye dayanmakta ve otuzdan fazla yerinde açıkça görülebilecek şekilde vurgulanmaktadır. Bu kısa tanıtma bölümünde bu gibi ayetlerden birkaçını örnek olarak buraya alıyoruz.

"O kendinden başka ilâh olmayan, diri ve yaratıklarını gözetip yöneten Allah'tır."(31)

"Allah'tan başka ilah olmadığına ve O'nun adaleti ayakta tuttuğuna Allah'ın kendisi, melekler ve bilgili kullar tanıktır. Ondan başka ilâh yoktur. O üstün iradeli ve hikmet sahibidir."(32)

"Allah katında geçerli olan din İslâm'dır. Kitap verilenler kendilerine bilgi geldikten sonra karşılıklı ihtirasları yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse bilsin ki, Allah'ın hesaplaşması çok çabuktur."(33)

"Eğer seninle tartışmaya kalkışırlarsa de ki; 'Ben bana uyanlarla birlikte tüm varlığım ile Allah'a teslim oldum.' Kendilerine kitap verilenler ile kitapsız müşriklere 'Siz de teslim oldunuz mu?" diye sor. Eğer teslim olurlarsa doğru yola girmiş olurlar. Eğer sırt dönerlerse sana düşen sadece duyurmaktır. Allah, kullarını hakkıyla görür.

Allah'ın kitabından kendilerine bir pay verilmiş olanları görmedin mi? Bunlar aralarında hüküm versin diye Allah'ın kitabına çağırılıyorlar, fakat sonra aralarından bir grup bu kitaba karşı çıkarak sırt çeviriyor."(34)

"De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcı ve esirgeyicidir."

"De ki: 'Allah'a ve peygambere itaat ediniz. Eğer bu çağrıya sırt çevirirlerse hiç şüphesiz Allah kâfirleri sevmez."(35)

31) Al-i İmran: 2
32) Al-i İmran: 18
33) Al-i İmran: 19
34) Al-i İmran: 20-23
35) Al-i İmran: 31-32

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"İsa, İsrailoğullarının inkârcı tutumlarını görünce 'Allah uğrunda bana yardımcı, destekçi olacak olanlar kimlerdir?' diye sordu. Havariler 'Biz Allah'ın destekçileriyiz, Allah'a iman ettik, şahid ol ki biz müslümanız' dediler."

"Ey Rabbimiz, indirmiş olduğun mesaja inandık, Peygambere uyduk, bizleri bu mesajın canlı şahitleri arasına yaz."[36]

"De ki: 'Ey kitap ehli, sizinle aramızda ortak olan şu söze geliniz: Sırf Allah'a kulluk edelim, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp birbirimizi ilâh edinmeyelim

Ey kitap ehli, ne diye İbrahim hakkında tartışıyorsunuz. Oysa Tevrat ve İncil O'ndan sonra indirildi. Bunu düşünemiyor musunuz?

Diyelim ki hakkında bilgi sahibi olduğunuz İsa konusu üzerine tartıştınız. Peki hiç bilmediğiniz bir konu üzerinde ne diye tartışıyorsunuz? Allah bilir fakat siz bilmezsiniz.

İbrahim ne yahudi idi ne de hıristiyan. O dosdoğru bir müslümandı, müşriklerden değildi."[37]

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar. Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister-istemez O'na teslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir.

Kim İslâm'dan başka bir din ararsa o din ondan kabul edilmez ve ahirette hüsrana uğrayanlardan olur."[38]

2- Surenin genel görüntüsü içerisinde yoğunlukla göze çarpan ikinci ana çizgide ise; müslümanların Rabblerine karşı tutumları, O'na teslim oluşları, O'nun tarafından kendilerine gelen herşeyi kabul edip itaat etmeleri ve titizlikle onlara uymaya çalışmaları konu edilmektedir. İleride ayetleri teker teker incelerken daha ayrıntılı olarak açıklayacağımız için burada konuya giriş kabul edilebilecek birkaç ayetle yetinelim:

"Sana bu kitabı indiren O'dur. Bu kitabın bir kısım ayetleri kesin anlamlı (muhkem)dir, bunlar onun özünü oluşturur. Diğer bir kısmı da birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve keyfî yorumlar yapmak amacıyla bu kitabın birden çok anlamlı ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onların yorumunu sadece Allah bilir.

Köklü bilgiye sahib olanlar ise 'Bu kitaba inandık, O bütünü ile Allah katından gelmiştir' derler. Bunu ancak aklı başında olanlar düşünebilirler.

Böyleleri şöyle der: 'Ey Rabbimiz bizleri doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma. Bize Allah katından rahmet bağışla, kuşkusuz sen bağışı bol olansın.

Ey Rabbimiz, sen geleceği kuşkusuz olan bir günde insanları kesinlikle bi-

36) Al-i İmran: 52-53
37) Al-i İmran: 64-67
38) Al-i İmran: 83-85

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

raraya getireceksin. Hiç şüphesiz Allah sözünden caymaz."[39]

"Bu kimseler 'Ey Rabbimiz, inandık, günahlarımızı affeyle, bizleri Cehennem ateşinin azabından koru' derler.

Bunlar sabırlılar, sözüne bağlılar, gönülden kulluk edenler, mallarını Allah yolunda harcayanlar ve seher vakitlerinde günahlarının bağışlanmasını dileyenlerdir.

Allah'tan başka ilâh olmadığına ve O'nun adaleti ayakta tuttuğuna Allah'ın kendisi, melekler ve bilgili kullar tanıktır. Ondan başka ilâh yoktur. O üstün iradeli ve hikmet sahibidir."[40]

"İsa, İsrailoğulları'nın inkârcı tutumlarını görünce 'Allah uğrunda bana yardımcı, destekçi olacak olan kimlerdir?' diye sordu. Havariler "Biz Allah'ın destekçileriyiz, Allah'a iman ettik, şahid ol ki biz müslümanız" dediler.

"Ey Rabbimiz, indirmiş olduğun mesaja inandık, peygambere uyduk bizleri bu mesajın canlı şahitleri arasına yaz."[41]

"Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz, iyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız."[42]

"Ama onların hepsi bir değildir. Kitap ehlinin içinde geceleri ayakta durup Allah'ın ayetlerini okuyan ve secdeye kapanan bir kesim vardır.

Bunlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emrederek kötülükten sakındırırlar, hayırlı işlere koşarlar. Onlar iyi kullardandırlar."[43]

"Nice peygamber var ki, çok sayıda taraftarı kendisi ile birlikte savaştı. Bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler, yılmadılar ve boyun eğmediler. Allah, sabırlıları sever.

Onlar sadece 'Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve davranışlarımızdaki aşırılıklarımızı affeyle, ayaklarımızı kaydırma ve kâfirler karşısında bize yardam et' demişlerdir."[44]

"O müminler ki, yaralandıktan sonra Allah'ın ve Peygamberin savaşma çağrısına uydular, onlardan "İhsan" ilkesine uyanlar ile takva sahiplerini büyük bir ödül beklemektedir.

O kimseler ki, insanlar kendilerine 'Düşmanlarınız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız' dediklerinde bu sözden imanları daha güçlenerek 'Allah bize yeter, O ne güzel bir vekildir' dediler."[45]

"Onlar ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında kafa yorarlar ve derler ki; 'Ey Rabbimiz, sen bu evreni

39) Al-i İmran: 7-9
40) Al-i İmran: 16-18
41) Al-i İmran: 52-53
42) Al-i İmran: 110
43) Al-i İmran: 113-114
44) Al-i İmran: 146-147
45) Al-i İmran: 172-173

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

boşuna yaratmadın. Sen (Böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin, bizi Cehennem azabından koru.

Ey Rabbimiz, Sen birini cehenneme atınca onu perişan edersin. Zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur.

Ey Rabbimiz, biz 'Rabbinize inanınız' diye seslenen bir davetçinin çağrısını işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz, günahlarımızı affeyle, kusurlarımızı ört ve iyiler ile birlikte canımızı al.

Ey Rabbimiz, peygamberlerinin ağzından vaadettiklerini bize ver. Kıyamet günü bizi perişan etme, kuşku yok ki, Sen sözünden caymazsın."[46]

"Kuşkusuz kitab ehlinden öyleleri var ki, bunlar Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilmiş olan mesaja, Allah korkusu içinde inanırlar. Allah'ın ayetlerini birkaç paraya satmayanlar vardır. Bunlar Rabbleri katında ödüllerini alacaklardır. Hiç şüphesiz Allah'ın hesaplaşması pek çabuktur."[47]

Bu konuda bunların dışında daha birçok ayet vardır.

3- Surede ortaya çıkan üçüncü ana çizgi de; müminler kendileri dışındaki kafirlerle dostluktan menediliyor ve kafirlerin dostluk kurulacak kadar şerefli olmadıkları, bilakis onların aşağılanmaya layık oldukları vurgulanıyor. Allah'ın kitabını uygulamak istemeyen ve onun önerdiği hayat tarzını benimsemeyen kâfirleri dost edinmekle Allah'a bağlılığın ve imanın birarada bulunamayacağı, bu durumda Allah'a imandan sözetmenin inandırıcılığını yitireceği konu ediliyor. Daha önce bu konuya temas etmiştik, ancak sözkonusu çizginin burada surenin genel havasıyla uyum sağlayacak bir açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak işte birkaç ayeti kerime:

"Müminler, müminleri bırakarak kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa artık Allah ile arasında hiçbir ilişki kalmaz. Yalnız, kâfirlerin size yönelik tehlikelerinden korunabilirsiniz".

De ki; 'İçinizdeki duyguyu saklasanız da, açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerde olanı ve yerde olanı da bilir. Allah'ın gücü herşeye yeter."[48]

"Kitap ehlinden bir grup, sizi yoldan çıkarma sevdasına kapıldı. Oysa onlar sadece kendilerini yoldan çıkarırlar ama bunun farkında değildirler."[49]

"Ey müminler kendilerine kitap verilenlerin bir grubuna uyarsanız, bunlar sizi iman ettikten sonra döndürüp kafir yaparlar.

Allah'ın ayetleri size okunuyorken ve onun peygamberi aranızdayken nasıl kâfir olabilirsiniz? Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa doğru yola iletilmiş olur.

Ey müminler, Allah'tan gerektiği gibi korkunuz ve mutlaka müslüman olarak ölünüz.

46) Al-i İmran: 191-194
47) Al-i İmran: 199
48) Al-i İmran: 28-29
49) Al-i İmran: 69

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız, sakın ayrılığa düşmeyiniz. Allah'ın size bağışladığı nimeti hatırlayınız: Hani bir zamanlar düşman olduğunuz halde O kalplerinizi uzlaştırdı da O'nun bu nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Hani siz bir ateş kuyusunun kenarındayken O sizi oraya düşmekten kurtardı. Allah size ayetlerini böyle açık açık anlatır ki, doğru yolu bulasınız."(50)

"Onlar size eziyetten başka birşey vermezler. Eğer sizinle savaşa girişirlerse arkaya dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım eden de bulunmaz.

Nerede olsalar, onlara aşağılık damgası vurulmuştur. Yalnız Allah'ın ipine ve insanlar ile yaptıkları antlaşmalara bağlı kalanları müstesna. Onlar Allah'ın gazabına uğradılar, alınlarına perişanlık damgası vuruldu. Bu, onların Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve sebepsiz yere peygamberleri öldürmeleri yüzündendir. Çünkü onlar Allah'a başkaldırmış ve ölçüleri çiğnemişlerdir."(51)

"Ey müminler, kendinizden başkasını sırdaş ve dost edinmeyiniz. Olanca güçleriyle size zarar dokundurmaya, dirliğinizi bozmaya çalışırlar, karşılaştığınız her sıkıntı onları sevindirir. Gerçi kinleri ağızlarından taşmıştır ama kalplerinde saklı tuttukları kin de büyüktür. Eğer düşünecek olursanız size ayetlerimizi açık açık anlattık."(52)

"Ey müminler, eğer kâfirlere itaat ederseniz sizleri topuklarınız üzerinde geriye döndürürler de hüsrana uğrarsınız.

Oysa Allah'tır sizin mevlanız. O yardım edenlerin en hayırlısıdır.

Biz kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Çünkü onlar haklarında hiçbir kanıt indirilmemiş olan nesneleri Allah'a ortak koşmuşlardı. Onların gidecekleri yer Cehennem'dir. Zalimlerin varacağı yer ne fenadır."(53)

"Kâfirlerin (zevk içinde) diyar diyar gezinmeleri sakın seni aldatmasın.

Sadece az bir hazdır bu. Sonra varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne kötü barınaktır!"(54)

Yine bu konuyu işleyen daha birçok ayeti kerimeyi bulabiliriz.

Birbiriyle sıkı bir bağlantısı olan ve birbirini tamamlayan bu üç temel çizgiyi tekrar özetlemek gerekirse, bunlar; net bir İslâm düşüncesinin oluşması, Tevhid gerçeğinin beşer hayatında yüklendiği fonksiyonun anlaşılması ve bu gerçeğe iman eden insanların Allah düşmanlarına karşı takip edeceği yolun, takınacağı tavrın tek bir şekilde olması gerektiği bilincine ermesidir.

Ayeti kerimeler surenin akışı içinde daha canlı ve engin bir etki meydana getiriyor. Çünkü bu ayetler amansız bir savaşın; inanç uğrunda verilen, kişinin kendi iç alemiyle girdiği, ve hayatın gerçeklerine karşı giriştiği savaşın kızıştığı

50) Al-i İmran: 100-103
51) Al-i İmran: 111-112
52) Al-i İmran: 118
53) Al-i İmran: 149-151
54) Al-i İmran: 196-197

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir ortamda inmiştir... İşte ayetlerin içinde insana hareket, ilham ve canlılık kazandıran bu canlı hazinelerin etki gücü ondan kaynaklanıyor.

Surenin ilk seksen küsür ayetine kadarki bölümünün Yemen'in Necran hıristiyanlarından bir heyetin Resulü Ekrem'e gelişi ve İsa (selâm üzerine olsun) hakkında onunla tartışması münasebetiyle indiğini belirten rivayetler vardır. Ancak yine bu rivayetlere göre bu heyetin geliş tarihi hicretin 9. yılına rastlamaktadır ki, bu açıdan bakıldığında ayetlerin bütünüyle bu olayla ilgili olması mümkün olmamaktadır. Gerçekten İslâm tarihinde hicretin 9. yılı "Elçiler yılı" diye bilinmektedir. Bu dönemde İslâm, Arap yarımadasından başka diğer yerlerde de son derece güç ve şöhret kazanmıştı. Öyle ki yarımadanın her yanından gelen elçiler Peygamberimizin dostluğunu kazanmak için onunla antlaşma yapmak istiyor, öncülüğünü yaptığı bu hareket hakkında bilgi edinmeye çalışıyorlardı. Daha önce de değindiğimiz gibi, ayetlerde ele alınan konu ve bu konunun işleniş biçimi bize bu ayetlerin elçiler yılından çok önceleri hicretin ilk yıllarında indiğini düşündürüyor. Bu nedenle biz, bu ayetlerin Necran hıristiyanlarından bir heyetin gelişi ile sınırlı olduğunu kabul etmiyor, İslâm'ın ilk yıllarından itibaren ehl-i kitapla yapılan tartışma ve mücadelede, onların inançlarının yanlışlığını ortaya koymak, Peygamberimizin Risaleti ve İslâm'ın Tevhid inancı hakkında kasıtlı olarak yaymaya çalıştıkları şüpheleri ortadan kaldırmak, ehl-i kitabın her zaman başvurduğu bir metod olan müslümanların arasına fitne ve şüphe tohumları ekmelerine karşı müslüman cemaatin uyarılması ve sebat etmelerini sağlamak için surede yer alan uyarı ve gelişmeleri bu doğrultuda yorumlama kanaatindeyiz.

Bu açıdan bizim bundan sonraki açıklamalarımız sadece Necran heyetiyle sınırlı olmayacak, ehl-i kitap bir bütün olarak konumuzun içinde muhatabımız olacaktır.[55]

Surenin giriş kısmında da işaret ettiğimiz gibi bu ayetler, müslüman cemaat ve akidesi ile ehl-i kitabı, müşrikleri ve onların inançları arasındaki köklü ve sürekli mücadeleyi açıklamaktadır. İslâm'ın doğuşundan -özellikle de Medine'ye hicret edip orada devletini kurduktan bu yana- sürüp giden, müşriklerin ve yahudilerin topyekün katıldıkları bu mücadeleyi Kur'an, çok açık ve dikkat çekici bir üslûpla ortaya koyuyor.

Arap yarımadasının kenar bölgelerinden bazı kilise mensuplarının herhan-

55) Üstad Muhammed İzzet Derveze değerli kitabı; Şîretü'r-Resûli Suvarun Muktebese Mine'l-Kur'an-il Kerim de diyor ki: "Rivayetlerden anlaşıldığına göre, bu elçiler Medine'ye hicretin ilk üç yılı içinde gelmişlerdir". Yazarın bu tarihi belirlerken hangi rivayetlere dayandığını bilemiyorum. Başvurduğum tüm rivayetler ya dokuzuncu yılı göstermekte ya da Necran elçilerinin kıssasını diğer elçilerle birlikte kaydetmektedir. (Elçiler yılının da dokuzuncu yıl olduğu bilinmektedir.)

Evet, İbn-i Kesîr, Necran elçilerinin Hudeybiye'den daha önce gelmiş olabileceği ihtimalini Tefsir'inde zikretmiş, yalnız bu ihtimalden sözederken neye dayandığını belirtmemiş, bu ihtimali kuvvetlendirecek seleften herhangi bir rivayet de kaydetmemiştir.

Kısaca, bu ayetlerin Necran elçileri hakkında indiği ihtimali, heyetin Hudeybiye'den önce gelmiş olma ihtimaline bağlıdır. Eğer bu doğru ise o da doğru olur. Fakat biz Necran heyetinin Elçiler Yılı olan hicretin dokuzuncu yılında geldiğini belirten pek çok rivayeti dikkate aldığımız zaman bu ayetlerle rivayetlerin ortaya koyduğu [illegible] bağlantı olmadığını kabullenmek zorunda kalırız.

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi | http://kutuphane.uludag.edu.tr

gi bir biçimde onlara katılmış olmasında şaşılacak bir durum yoktur. Onlardan birtakım kişilerin ya da bir topluluğun, kendi sapık inançlarıyla çelişen, özellikle Hz. İsa hakkında bambaşka bir tablo ortaya koyan bu Tevhid temeli üzerine bina edilen yeni dinin peygamberiyle tartışmak için Medine'ye gelmiş olmaları gerçeğe aykırı bir durum da değildir.

Bu konunun başından beri, apaçık Tevhid inancı ile sapmalara ve kuşkulara dayalı karma ve düzme inançlar arasındaki yol ayrımı belirtilmeye çalışılmakta; Kur'an-ı Kerim'i (Furkan) ve onunla ilgili Allah'ın ayetlerini inkâr edenler korkutulmakta; ehli kitaptan dahi olsalar Tevhid inancında olmayanlar kâfir sayılmaktadır. Yine burada müminlerin Rabblerine karşı tutumları ve O'nun peygamberlerine indirdiği kitaplara karşı benimsedikleri tavır açıklanmaktadır. Bu açıklama ile onların konumları belirlenmekte ve netlik kazanmaktadır. Buna göre, imanın kendine özgü değişmez alâmetleri, küfrün de kendine özgü kuşku götürmez belirtileri vardır.

"O, kendinden başka bir ilâh bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır.

Sana daha önceki semavi kitapları onaylayan hakk içerikli kitabı indirdi. Daha önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti.. Doğru ile eğriyi birbirinden ayıran bu kitabı da aynı amaçla indirdi. Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri ağır bir azap beklemektedir. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve intikam alıcıdır."(56)

"Sana bu kitabı indiren O'dur. Bu kitabın bir kısım ayetleri kesin anlamlı (muhkem)dir, bunlar onun özünü oluştururlar. Diğer bir kısmı da birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve keyfî yorumlar yapmak amacı ile bu kitabın birden çok anlamlı ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onların yorumunu sadece Allah bilir."(57)

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve O'nun adaleti ayakta tuttuğuna Allah'ın kendisi, melekler ve bilgili kullar tanıktır. O'ndan başka ilâh yoktur. O üstün iradeli ve hikmet sahibidir."(58)

"Allah katında geçerli olan din İslâm'dır. Kitap verilenler kendilerine bilgi geldikten sonra karşılıklı ihtirasları yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse bilsin ki Allah'ın hesaplaşması çok çabuktur."(59)

Bu kısım aynı zamanda bir tehdit içermekte ve bu tehdidin kapsamında yahudilere de göndermeler yapılmaktadır. Yüce Allah'ın şu ayetleri buna örnektir:

"...Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri, peygamberleri sebepsiz olarak öldürenleri ve adaleti emreden insanları öldürenleri acıklı bir azapla müjdele!"(60)

Peygamberlerin öldürülmelerinden söz edilince akla ilk gelenler, yahudiler

56) Al-i İmran: 2-4
57) Al-i İmran: 7
58) Al-i İmran: 18
59) Al-i İmran: 19
60) Al-i İmran: 21

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

oluyor.

Şu ayetlerdeki yasaklama da bunun bir misalidir.

"Müminler, müminleri bırakarak kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa artık Allah ile arasında hiçbir ilişki kalmaz. Yalnız kâfirlerin size yönelik tehlikelerinden korunabilirsiniz."(61)

Ayetin kapsamına her ne kadar müşrikler giriyorsa da burada asıl kastedilenler yahudilerdir. Bu ayetin inişine kadar müslümanlar yahudilerle dostluklarını sürdürdükleri gibi, müşrik akrabalarıyla da halâ dostlukları devam ediyordu. Bundan böyle ister yahudi ister müşriklerden olsun müslümanlara bu tür dostluklar kesin bir şekilde yasaklanıyordu. Çünkü onların tümü ortak bir isimle adlandırılmıştı; "Kâfirler". Aşağıda okuyacağımız ayeti kerimede Bedir savaşına işaret edilmekte ve hitabın yahudilere yöneltildiği apaçık görülmektedir.

"Kâfirlere de ki; 'Yenilecek ve Cehennem'e sürüleceksiniz' orası ne fena bir barınaktır!

(Bedir savaşında) karşılaşan iki grubun durumunda sizin için ibret dersi vardır. Taraflardan biri Allah yolunda savaşıyordu. Öbürü ise kâfirdi ve karşı tarafı gözleri ile kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah dilediğini yardımı ile destekler. Bu olayda basiret sahipleri hesabına ibret dersi vardır."(62)

Bu konu ile ilgili olarak İbn-i Abbas'tan (Allah kendisinden razı olsun) gelen bir rivayete göre; Bedir günü Kureyş mağlup edilip Medine'ye gelindiğinde Peygamberimiz yahudileri toplamış ve onlara; "Kureyş'in başına gelen sizin de başınıza gelmeden müslüman olunuz" buyurmuştu. Onlar ise; "Ey Muhammed, Kureyş'ten bir grup deneyimsiz ve savaşmayı bilmeyen topluluğu mağlup ettindiye kendi kendini aldatma! Eğer sen bizimle savaşacak olursan bizim ne yaman savaşçı olduğumuzu ve bizim gibisiyle hiç karşılaşmadığını anlarsın" dediler. Yüce Allah da bunun üzerine şu ayeti indirdi:(63)

"Kâfirlere de ki; 'Yenilecek ve Cehenneme sürüleceksiniz'. Orası ne fena bir barınaktır.

"(Bedir savaşında) karşılaşan iki grubun durumunda sizin için ibret dersi vardır. Taraflardan biri Allah yolunda savaşıyordu. Öbürü ise kâfirdi ve karşı tarafı gözleri ile kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah dilediğini yardımı ile destekler. Bu olayda basiret sahipleri için ibret dersi vardır."

Aynı şekilde; **"Eğer seninle tartışmaya kalkışırlarsa de ki; 'Ben bana uyanlar ile birlikte tüm varlığım ile Allah'a teslim oldum. Kendilerine kitap verilenler ile kitapsız müşriklere 'Sizde teslim oldunuz mu?' diye sor. Eğer teslim olurlarsa doğru yola girmiş olurlar. Eğer sırt dönerlerse sana düşen sadece duyurmaktır. Allah kullarını hakkıyla görendir."(64)** ayetinde Peygamberimize yöneltilen

61) Al-i İmran: 28
62) Al-i İmran: 12-13
63) Tabari; Cami-ul Beyan III, 3192, (Mısır, 1968)
64) Al-i İmran: 20

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

telkinden anlaşılıyor ki, her ne kadar bu telkin o zamanki bir tartışma ile ilgiliyse de her devir ve nesile yapılan genel ve kapsamlı bir telkindir. Bu ayete göre Peygamber efendimize, inanç konusunda kendisine ters düşen herkese karşı aynı tavrı takınması gerektiği bildirilmektedir:

"Eğer seninle tartışmaya kalkışırlarsa de ki; "Ben bana uyanlarla birlikte tüm varlığım ile Allah'a teslim oldum. Kendilerine kitap verilenler ile kitapsız müşriklere 'Siz de teslim oldunuz mu?' diye sor. Eğer teslim olurlarsa doğru yola girmiş olurlar. Eğer sırt dönerlerse sana düşen sadece duyurmaktır. Allah, kullarını hakkıyla görür." ayetinden de anlaşılacağı gibi henüz o dönemde peygamberimize ehl-i kitapla savaşması ve onlardan cizye alması emredilmemişti. Bu da sözkonusu ayetlerin elçiler yılından daha önce indiği şeklindeki görüşümüzü kuvvetlendirmektedir.

Böylece, bu ayetlerin sadece Necran heyetiyle sınırlı olmayıp genel bir nitelik taşıdığını görüyoruz. Necran elçileri olayı bu ayetlerin açıklığa kavuşturmak istediği olaylardan sadece biri olabilir. Çünkü İslam'a karşı Arap yarımadasında şiddetli bir düşmanlık vardı. Hele Medine yahudilerinin sık sık çıkardığı olaylar o kadar çoktu ki, ayetleri, değinilen hadiselerden sadece biriyle yorumlamak doğru olmaz.

Bu (birinci) bölümde İslâm'ın inanç ilkeleri güçlü bir ifade ile anlatıldığı gibi bu inancın yapısı ve pratik hayattaki etkileri de yine son derece etkili bir şekilde açıklığa kavuşturulmaktadır. Allah'a tam bir teslimiyet dediğimiz Tevhid inancına bağlanmakla bu etkiler meydana gelebilir. Bu nedenle din, Allah'a teslim olma şeklinde tanımlanmakta ve ondan başka bir dinin olmadığı vurgulanmaktadır. Teslim olma, itaat etme ve bağlanma anlamıyla İslâm... O'nun emrine teslim olma, onun yasasına itaat, Resulüne ve istediği yaşam biçimine bağlılık. Kim teslim olmaz, kim itaat etmez ve bağlanmazsa o kişi müslüman değildir. Bu nedenle o Allah'ın razı olduğu bir dine de mensup değildir. Allah İslâm'dan başka bir dinden razı olmaz. İslâm ise teslim olma, itaat etme ve bağlanmadır. İşte bu aşamada aralarında hükmetmesi için Allah'ın kitabına çağrılan ehl-i kitabın durumu teşhir edilmekte ve yadırganmaktadır.

Burada, Allah'ın kitabını hükümran kılmaktan yüzçevirme, iman davasını ve Allah'a imanı kayıtsız şartsız olarak ortadan kaldıran küfrün göstergesi şeklinde bildirmektedir.

Bu kısmın ikinci bölümü ise tümüyle bu büyük gerçeğin çevresinde yoğunlaşmaktadır.

Şimdi surenin bu kısmını oluşturan ayetleri ayrıntılı olarak inceleyelim.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ الٓمٓ

1- Elif-Lâm-Mîm.

Birbirinden kopuk, Elif, Lam, Mim harfleri hakkında Bakara suresinin giriş kısmında kesin bir hüküm şeklinde olmamakla birlikte yaptığımız açıklama-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rastev.org

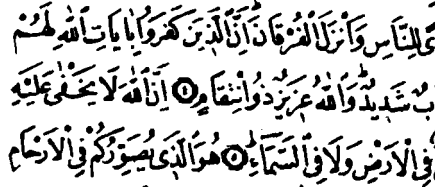
nın paralelinde bir açıklamayı burada da yapmayı uygun görüyoruz. "Bu harfler Kitabın bu tür harflerden meydana getirildiğine dikkat çekmek içindir. Bu harfler, Kur'an ile muhatap olan Arapların o güne kadar kullanageldikleri harfler olmasına rağmen bu olağanüstü edebi Kitabı oluşturmaktadır ve kendilerinin aynı harflerden yararlanarak Kur'an'ın bir benzerini meydana getirebilmeleri asla mümkün değildir."

Surelerin başında yeralan bu harflerin açıklanmasında, 'kesin bir hükümdür' demeden ve fakat tercih ettiğimiz bir görüş olarak yaptığımız açıklama, değişik surelerdeki bu işaretlerin ilgilerini de kolayca kavramamıza uygun düşmekte ve onlara paralel olmaktadır. Nitekim Bakara suresinin başında bu işaret kullanıldıktan sonra, ileride şu ayeti kerimeyle inanmayanlara meydan okunuyordu...

"Allah'ın kitabından kendilerine bir pay verilmiş olanları görmedin mi? Bunlar aralarında hüküm versin diye Allah'ın kitabına çağrılıyorlar, fakat sonra aralarından bir grup bu kitaba karşı çıkarak sırt çeviriyor."(65)

Açıklamaya çalıştığımız Ali İmran Suresindeki bu harflerin ise başka bir anlamı ortaya çıkmaktadır.

Bu kitap, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah tarafından indirilmiştir. Sûrede muhatap olarak seçilen ehl-i kitabın kabul ettiği kendisinden önceki semavi kitaplar gibi bu kitap da harflerden ve kelimelerden oluşmaktadır. Öyleyse Allah'ın (cc) bu kitabı Resûlüne bu şekilde indirmesinde anlaşılmayacak bir durum yoktur.

2- O, kendinden başka bir ilâh bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır.
3/4- Sana daha önceki semavi kitapları onaylayan hakk içerikli kitabı indirdi. Daha önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti. Doğru ile eğriyi birbirinden ayıran bu kitabı da aynı amaçla indirdi. Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri ağır bir azap beklemektedir. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve intikam alıcıdır.
5- Hiç şüphesiz, ne yerde ve ne gökteki hiçbir şey Allah için gizli değildir.

65) Al-i İmran: 23

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

6- Size döl yataklarında dilediği biçimi veren O'dur. O'ndan başka ilah yoktur. O, üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

İşte sure, Peygamberin (salât selâm üzerine olsun) mesajını reddeden ehl-i kitaba hitaben başlıyor. Eğer mesele hüccet ve delil ile ikna olma meselesi olsaydı Peygamberliğin, peygamberlerin, Allah tarafından indirilen kitapların, Allah'tan gelen vahyin ne olduğunu daha iyi bilmeleri gereken ehl-i kitab, diğer insanlardan daha önce davranıp kendilerine sunulan gerçeği tasdik edip müslüman olmaları gerekirdi.

Sure, onların içlerini kemiren ya da kasıtlı olarak müslümanların kalplerine ekmeye çalıştıkları büyük şüphe tohumları hususunda meseleyi kesin çizgilerle ayıran, bu şüphelerin hangi kanallardan ve gizli yollardan kalplere akıtıldığını ortaya çıkaran, gerçek müminlerin Allah'ın ayetleri karşısındaki tutumları ile kalblerinde hastalık ve sapıklığa eğilim duyanların tavırlarını belirleyen, müminlerin Rabblerine karşı tutumlarını, O'na sığınışlarını, O'na niyazda bulunuşlarını ve O'nu yüce sıfatlarıyla tanımalarını tasvir eden bir bölümle başlıyor:

"O, kendinden başka bir ilâh bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır."

Bu apaçık ve berrak Tevhid inancı, müslümanın inancıyla diğer bütün inançlar arasındaki yol ayrımıdır. Bu açıdan bakıldığında ateistlerin ve müşriklerin inançları ile Hakk yoldan sapmış olan yahudi ve hıristiyanların inançları, aralarındaki tüm din ve mezhep ayrılığına rağmen aynı kategoriye girer. Bu da müslümanın hayatı ile yeryüzündeki diğer inanç sahiplerinin hayatı arasındaki ayrılış noktasıdır. İşte burada sözü edilen inanç, hayat düzenini her alanda kontrol altına almakta ve ona yön vermektedir.

"O, kendinden başka bir ilâh bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip, yöneten Allah'tır."

Uluhiyette O'nun ortağı yoktur. "Hayy"dır; Mutlak olarak hayatı kendisinden kaynaklanır. O'nun hayatı her çeşit kayıttan uzaktır, sıfatlarında O'nun bir benzeri yoktur. "Kayyum"dur; her canlı ve cansız O'nunla varlığını sürdürebilir, bütün hayata ve tüm varlıklara hakim olan da O'dur. Bu evrende O'nsuz ne bir varlıktan ne de hayattan söz edilebilir.

İşte bu, düşünce ve inançta yol ayrımıdır; hayat ve ahlâk sisteminde yol ayrımı. Uluhiyet hakkını yalnız Allah'a veren bir inançla, birçok cahili düşüncenin kargaşası sonucu ortaya çıkan çok ilahlılık inancı arasındaki yol ayrımı. O zaman Arap yarımadasında hüküm süren müşriklerin inançlarıyla Allah'a oğul isnad eden yahudi ve hıristiyan inancı arasında veya birden çok ilahı benimseyen hıristiyan inancı arasında hiçbir fark yoktur.

Kur'an-ı Kerim yahudilerin "Üzeyr, Allah'ın oğludur" dediklerini haber veriyor. Nitekim bugün yahudilerin "Kitab-ı Mukaddes" olarak kabul ettikleri kitap da buna benzer birtakım sapık düşüncelerle doludur. Tekvin bölümü, altıncı

Ücretsiz - Dijital Kitap Arşivi - https://rahtey.org

babda buna değinilmiştir.[66]

Hıristiyanların sapık düşüncelerine gelince, Kur'an onların bu inançlarından; "Allah, üç ilahın üçüncüsüdür", "Allah Meryem oğlu Mesih'tir" sözlerinin yanında, Mesih'i ve annesi Meryem'i Allah'ın dışında iki ilah olarak benimsediklerini, keşişleri ve rahiplerini de kendilerine Rabb'ler olarak kabul ettiklerini haber vermektedir.

T.V. Arnold'un İslâm'a Çağrı adlı eserinde de bu düşüncelerin bir kısmına rastlanmaktadır: "Jüstinyen, İslâm'ın ortaya çıkışından yüz yıl önce Roma İmparatorluğu'nda halkın birliğini bir dereceye kadar sağlamayı başarmıştı. Fakat onun ölümünden sonra bu birlik hemen dağıldı. Bunun üzerine devletin başkenti ile diğer vilayetler arasında bir bağın kurulmasını sağlayacak ulusal ortak bir bilince şiddetle ihtiyaç duyuldu. Bu amaçla birtakım çalışmalar yapmasına rağmen Herakliyüs Şam'ı tekrar merkezî hükümete bağlamayı tam anlamıyla başaramadı. Birliği sağlamaya yönelik benimsenen tüm vasıtalar bölünmeleri yok edeceği yerde bu anlaşmazlıkları daha da arttırıyordu. Ortalıkta dinî duyguların dışında ulusçuluk bilincinin yerine geçebilecek başka bir şey de yoktu. Bu yüzden inancı; gönülleri huzura kavuşturacak, birbiriyle kıyasıya savaşan ve birbirine kin besleyen gruplar arasındaki düşmanlık ateşini söndürecek şekilde yorumlamaya yöneldi. Dine karşı çıkanlarla Ortodoks kilisenin arasını bulmaya ve daha sonra da onlarla merkezi hükümetin birliğini sağlamaya çalıştı. Miladi 451 yılında Halkadonya'da (İznik) toplanan Konsül'de şu karar alınmıştı: "Mesih'in, birbirine karışmayan, değişmeyen, bölünmeyen ve ayrılmayan iki tabiata sahip olduğu kabul edilmelidir. Bu iki tabiatın birleşmesi nedeniyle onların ayrı ayrı olduğunu iddia etmek mümkün değildir. İşin doğrusu, her iki tabiat kendi özelliklerini muhafaza ederek bir tek bedende birleşmiştir. İki parçanın tek bir cesette birleşmesi sonucunda Oğul Allah ve Ruh'ul Kuds meydana gelir." Yakubiler[67] bu toplantıda alınan kararları reddettiler. Onlar Mesih'te yalnız bir tabiatın varlığını kabul ediyorlar ve: "Mesih, tüm unsurları kendisinde toplamıştır; hem İlahî hem de beşerî tüm niteliklere sahiptir. Fakat bu nitelikleri taşıyan madde ikilik kabul etmez, aksine unsurların toplandığı bir bütünlük arzeder" diyorlardı. Herakliyüs'ün Mesih'i "Üçten biri" olarak kabul ettiği mezhebi halka benimsetmeye çalıştığı bu dönemde, Ortodokslarla, özellikle Mısır, Şam ve Bizans İmparatorluğu sınırları dışında yaşayan Yakubiler arasında yaklaşık iki asır sürecek bir mücadele başladı. Jüstinyen'in benimsediği mezheb ise, bir yandan iki tabiatın varlığını kabul ederken diğer yandan da bu iki tabiatın Mesih'in bedeninde, tek bir varlığa dönüştüğünü ileri sürüyordu. Onlara göre Allah'ın oğlu olan Mesih ilahî ve

66) Bu kitabın "el-ishahhüssadis" denen yerinde şunlar yazılıdır: "Yeryüzünde insanlar çoğalmaya başlayıp çok miktarda kız evlatları olunca, Allah'ın oğulları bu kızların güzelliğine hayran kalıp beğendiklerini kendilerine zevce edindiler. Sonra Rabb dedi ki: Benim ruhum insanoğlunda devamlı kalamaz. Zira o beşerdir. Bu durum yüzyirmi yıl sürdü. O yıllarda yeryüzünde birtakım azgınlar vardı. Bilahare ise, yine Allah'ın oğulları insanların kızlarıyla evlendiler ve çocukları oldu. O gündenberi bunlar birtakım isimlerle tesmiye olunan "zalimler"dir.

67) Bunlar, Yakub el-Baraziiye tabi olanlardır ki hıristiyanlıkta tek Allah nazariyesini savunurlar. (el-Raid S. 1634)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

beşerî kuvvetleri kendinde toplamış bulunan tek bir varlıktı. Bu ise, beden halinde somutlaşan bu şahsın içinde tek bir irade olduğu anlamına geliyordu. Fakat Herakliyüs de, barışın temellerini atmaya çalışan pek çok ıslahatçının akibetine uğramaktan kurtulamadı. Çünkü iki mezhep arasındaki mücadeleyi bir an olsun durduramadığı gibi, bu savaşı daha da şiddetlendirmiş ve bizzat kendisi de üçüncü bir taraf olup diğer iki grubun öfkesini üzerine çekmiş ve Allahsız olarak damgalanmıştı."

Aynı şekilde Hristiyan bir araştırmacı olan Canon Taylor İslâm'ın ortaya çıktığı sırada doğu hristiyanlarının durumunu şöyle ifade ediyor: "O dönemde insanlar gerçekten müşrikti; Azizlerden, keşişlerden ve meleklerden bazılarına tapıyorlardı."[68]

Müşriklerin inançlarındaki sapıklıklara gelince; Kur'an, onların cinlere, meleklere, güneşe, aya ve putlara taptıklarını bildiriyor. Onların inançlarında en hafif sapıklık olarak değerlendirilebilecek sözleri şöyledir: "Biz, putlara ancak bizleri Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz."

İşte birkaç örnekle değindiğimiz bu bozuk ve sapık düşüncelere İslâm şiddetle karşı çıkmış ve onların tutarsızlığını açık ve kesin bir biçimde ortaya koymuştur:

"...O, kendinden başka bir ilâh bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır."

İşte bu, hem düşünce ve hem de inançta yol ayrımı olduğu gibi yaşam biçimi ve ahlâkta da yol ayrımıdır.

Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan tek Allah'a inanan ve gerçek hayatın tek sahibi; Hayy olan, her varlığın, her canlının kendisiyle ayakta durup O'nunla varlığını sürdürdüğü Kayyum olan bir Allah bilincine eren bir insan düşünün.

Bu varlığın bilincinde olan bir insanın yaşam biçimi ve hayat düzeni ile, tüm duygularını sözü edilen çarpık ve tutarsız düşüncelerle bulandırmış, vicdanında hayatına hükmeden ve onu yönlendiren uluhiyet hakkında hiçbir his kalmamış bir insanın yaşam biçimi ve hayat tarzı temelde ayrı olması gerekmektedir.

Apaçık ve tertemiz Tevhid inancının yanında Allah'tan başkasına kulluğa yer yoktur. Ne hukuk ve düzende, ne eğitim ve ahlâkta, ne de ekonomik ve sosyal alanda Allah'tan başkasından yardım dilemeye ve O'na şirk koşmaya yer yoktur İslâm'da. Kısaca ne bu dünya için ne de ahiret hayatı için Allah'tan başkasından yardım dileme yoktur bu dinde. Gerçeğinden saptırılmış, doğru ve açık olmayan temeller üzerine kurulmuş bulunan düşüncelerde ise, ne hukuk ve düzende, ne eğitim ve ahlâkta ve ne de sosyal ve ekonomik alanda... Bunların tamamında... Ama tamamında ne bağlanılacak taraf ve ne de durulabilecek bir yerden sözedilebilir. Bu düzenlerde ne helal ve haramın, ne de doğru ve yanlışın sınırı belirlenmiştir. Emirlerin kendisinden alındığı, yönelmenin kendisine doğru olduğu, ita-

68) Hasan İbrahim ve iki arkadaşı tarafından yapılan tercüme sayfa: 52-53

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://vanteq.org

at, kulluk ve teslimiyetin yalnız kendisine yapıldığı otorite açıklık kazanıp tek olarak kabul edildiğinde herşey netleşir ve ahenk kazanır. Bu nedenle bu yol ayrımında kesin bir tavırla karşılaşıyoruz:

"O, kendinden başka bir ilah bulunmayan, diri ve yarattıklarını gözetip yöneten Allah'tır."

Onun için bu yalnız bir inanç ilkesi değil, İslâmî hayatın yapısını ortaya koyan, Onu diğer yaşam biçimlerinden ayıran temel ilke olmuştur. İslâmî hayat, bütün ilke ve kurallarıyla İslâm düşüncesinin bu net ve kesin olan Tevhid inancından kaynaklanır. Tevhid, pratik hayata tesiri olmadığı sürece gönüldeki inanç olarak da gerçekleşemez. Allah'tan gelen hukuk düzeni ve Tevhid inancı hayatın her alanında kendini gösterdiği an, Tevhid, anlam kazanır. Allah'ın zatı ve sıfatlarında tek olduğu ilan edilip diğer hayat düzenleriyle bu dinin ayrılış noktaları açıklandıktan sonra, bütün insanlık tarihi boyunca beşeri hayatın düzenlenmesi için gönderilen peygamberlerin, kitapların ve dinlerin de bu tek kaynaktan geldiği açıklanıyor:

"...Sana daha önceki semavi kitapları onaylayan hakk içerikli kitabı indirdi. Daha önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti. *Doğru ile eğriyi birbirinden ayıran bu kitabı da aynı amaçla indirdi.* Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri ağır bir azap beklemektedir. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve intikam alıcıdır."

Bu ayetin birinci bölümü, İslâm inancının temel ilkelerinden bir kısmını kapsaması yanında, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve O'nun Allah tarafından getirdiği gerçekleri reddeden ehl-i kitab ve diğer inkârcıların iddialarını da çürüten ifadeleri de içeriyor.

Peygamberlere gönderilen kitapların tek bir kaynaktan gönderildiği bildirilen ayeti kerimede şöyle deniliyor: "Daha önce de Musa'ya Tevrat'ı, İsa'ya da İncil'i indiren kendisinden başka ilah olmayan, hayatın ve kudretin yegane kaynağı yüce Allah'tır sana bu Kur'an'ı indiren". O halde uluhiyet ve ubudiyeti birbiriyle karıştırma veya aynı bedende birleştirmeden söz edilemez. Ortada, kulları arasından seçtiği bazı kimselere kitap veren tek bir ilâh ve bir de o kitapları teslim alıp kabul eden Allah'ın kulları vardır. Sonuçta onlar Nebi de olsalar Resul de olsalar Allah'ın kullarıdırlar.

Ayeti kerime, Allah katından indirilen kitaplarda yer alan dinin ve hakkın da aslında bir olduğunu açıklıyor. **"Sana daha önceki semavi kitapları onaylayan hakk içerikli kitabı indirdi".** Bu kitapların her biri aynı ortak amacı hedef almaktadır; "İnsanlara doğru yolu göstermek". Daha önce hıristiyan bir yazar olan S.W. Arnold'un "İslâm'a Çağrı" adlı kitabından yaptığımız alıntıda örneğini gördüğümüz gibi, bu kitap, aynen kendinden önce indirilen kitaplardaki Hakkı içeren ve insanların heva ve heveslerinin ürünü olan düşünce ekolleri ve siyasal akımların etkisiyle bu kitaplara karıştırılan saptırmaları ve şüpheleri gerçek olandan ayıştıran "Furkan"dır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ayeti kerimede kapalı bir üslupla ehl-i kitabın yeni gelen peygamberi ve peygamberliği yalanlamasının tutarlı bir yanı olmadığı belirtilmekte. Zira bu yeni Risalet de kendisinden önceki Risaletlerin metoduna bağlı kalmakta; getirdiği kitap da daha önceki kitaplar gibi Hakk ile indirilmektedir. Bundan önceki kitaplar insanların arasından bir elçiye indiği gibi bu kitap da insanlardan bir elçiye indirilmiştir ve bu yeni Risaletin kitabı Allah'tan gelen kendisinden önceki kitapları doğrulamakta; diğer kitapların kanat gerdiği Hakkı bu kitap da koruma altına almaktadır. Üstelik bu yeni kitabı da kitap indirmede tek yetki sahibi olan Allah indirmiştir. İşte bu kitap, insanların inanç hakkındaki düşüncelerini, hayat düzenlerini, ahlâk, eğitim ve yasalarını belirleyen ve elçisine indirdiği kitap doğrultusunda temelden kurma hakkına sahip olan Allah tarafından indirilmiştir.

Ayetin ikinci bölümü ise, Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere korkunç bir tehdit yöneltmekte, Allah'ın kudretini, üstünlüğünü, azap ve intikamının dehşetini onlara göstermektedir. Allah'ın ayetlerini kabul etmeyenler bu tek gerçek dini bütünüyle reddedenlerdir. Daha önce kendilerine indirilen Allah'ın kitabından sapmış olan ve bu hareketlerinin sonucu olarak, Hakk'ı batıldan apaçık bir şekilde ayıran, bu yeni kitabı da yalanlama yoluna sapan ehl-i kitab, burada küfürle nitelendirilmekte; Allah'ın dehşet verici azabı ve kaçıp kurtulmanın mümkün olmayacağı intikamıyla tehdit edilenlerin başında yer almaktadırlar.

Bu azap ve intikam tehdidinin hemen ardından da kendisinden hiçbir şeyin gizli kalmadığı, hiçbir sırrın gizlenip kaçırılamadığı Allah'ın sınırsız bilgisi vurgulanmaktadır:

"Hiç şüphesiz, ne yerde ve ne gökteki hiçbir şey Allah için gizli değildir."

Burada, Allah'ın hiçbir şeyin kendisinden gizli kalmadığı sınırsız ilim sıfatıyla vasıflandırılması, surenin başında yeralan ulûhiyet ve otorite birliği kavramlarıyla uyum arzettiği gibi bir önceki ayette dile getirilen korkunç tehditle de ahenk içindedir. "Ne yerde ne de gökte" tüm genişliğine ve sınırsızlığına rağmen hiçbir şey Allah'ın bilgisinden kurtulamayacaktır. Öyleyse niyetleri O'ndan gizli tutmak mümkün olmadığı gibi, tuzakları örtbas etmek de mümkün olmayacaktır. O'nun o şaşmaz cezasından, herşeyi en ince ve gizli yönlerine varıncaya kadar kuşatan engin bilgisinden kaçma imkanı yoktur.

Ne yerde ne de gökte hiçbir şeyin kendisine gizli kalmadığı, herşeyin en ince ve gizli taraflarına varıncaya kadar bilinen kapsamlı bilginin ışığı altında insanların duygularına hassas ve engin bir şekilde temas edilmekte; gayb aleminin bilinmezliği ve ana rahminin karanlığında insanın hiçbir bilgisi, gücü, kavrayışı olmadığı mahiyeti bilinmeyen yaratılışa değinilmektedir:

"Size döl yataklarında dilediği biçimi veren O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Böyle "şekillendiriyor sizi". Allah insanı kendi mutlak iradesi ve isteğiyle beşeri vasıflar doğrultusunda şekillendiriyor, o dilediğini yapar; O'ndan başka

Ücretsiz Dini Kitap Arşivi - https://risalet.org

ilâh yoktur; Aziz'dir; yaratma ve şekil vermede güç ve kudret sahibidir; Hakim'dir; yarattığı ve şekil verdiği mahlukatının işlerini kendi hikmetiyle hiçbir yardımcı ve ortağa ihtiyaç duymaksızın idare edendir.

Bu noktaya temas edilmekle Hristiyanların, Hz. İsa'nın (selâm üzerine olsun), yaratılışı ve doğumu hakkında yaydıkları şüpheler aydınlanmaktadır. Buna göre; İsa'ya "dilediği" şekli veren Allah'tır. Yoksa Hıristiyanların ileri sürdüğü gibi İsa; Rabb, Allah, Oğul ya da beşeri ve ilahî nitelikleri aynı anda üzerinde toplayan üç varlıktan biri değildir. Aynı zamanda O, zihinlerin rahatça kavrayabildiği apaçık Tevhid düşüncesinin karşısına çıkan saptırılmış ve gizemli bir nitelik kazandırılmış düşüncelerin ileri sürdüğü gibi anlaşılması zor bir şahıs da değildir.

Daha sonra, Kur'an'ın apaçık (muhkem) ayetlerindeki kesin gerçekleri bırakıp, te'vil yapma imkanı bulunan (müteşabih) ayetlerini kuşku uyandırmak amacıyla kurcalayarak eğip-büken ardniyetliler deşifre edilirken diğer taraftan Allah'a samimiyetle inananların parlak simaları, tertemiz inançları ve kendilerine Allah katından gelen herşeyi tereddütsüz kabul edip teslim olmalarını tasvir eden ayetlere geliyor sıra:

هُوَ الَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَٰبَ مِنْهُ ءَايَٰتٌ مُّحْكَمَٰتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَٰبِهَٰتٌ ۖ فَأَمَّا الَّذِينَ
فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَٰبَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ
تَأْوِيلِهِۦ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُۥٓ إِلَّا ٱللَّهُ ۘ وَٱلرَّٰسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَامَنَّا بِهِۦ
كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّآ أُو۟لُوا۟ الْأَلْبَٰبِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ
﴿٨﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

7- Sana bu Kitab'ı indiren O'dur. Bu Kitab'ın bir kısım ayetleri kesin anlamlı (muhkem)dir, bunlar onun özünü oluştururlar. Diğer kısmı da birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve keyfi yorumlar yapmak amacı ile bu kitabın birden çok anlamlı ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onların yorumunu sadece Allah bilir. Köklü bilgiye sahip olanlar ise "Bu Kitab'a inandık, O bütünü ile Allah katından gelmiştir" derler. Bunu ancak aklı başında olanlar düşünebilirler.

8- (Böyleleri şöyle der): "Ey Rabbimiz, bizleri doğru yola iletiktten sonra kalplerimizi kaydırma, bize katından rahmet bağışla, kuşkusuz sen bağışı bol olansın.

9- Ey Rabbimiz, sen geleceği kuşkusuz olan bir günde insanları kesinlikle bir araya getireceksin. Hiç şüphesiz Allah sözünden caymaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rafiey.org

Rivayet edildiğine göre, Necran hıristiyanları Peygamber efendimize; "Sen Hz. İsa hakkında; 'O, Allah'ın kelimesi ve ruhudur' demiyor musun?" demişlerdi. Bu ifade ile, O'nun insan olmayıp Allah'ın ruhu olduğu şeklindeki kendi inançlarına destek bulmaya çalışıyorlardı. Bu hıristiyanlar, Allah'ın mutlak birliğini ifade eden, O'na şekil, ortaklar ve oğullar yakıştıran her türlü düşünceyi reddeden kesin ve muhkem ayetleri bırakıp mecazi ve te'vile müsait ayetleri kendi yanlış inançlarına dayanak yapmak üzere kullandıkları için uyarılıyorlardı.

Yalnız, ayetin kapsamı bu belirli olayla sınırlı değildir. Aynı zamanda Allah'ın Hz. Peygamber'e gönderdiği inançla ilgili düşüncenin gerçeklerini ve İslâm'ın hayat tarzını içeren, bu Kitap karşısında insanların benimsedikleri farklı tutumların yanında insan aklının kendi özel vasıtalarıyla kavrama imkanı olmayan ve nassların açıkladığının dışında hiçbir şekilde doğru olarak anlaşılma imkanı bulunmayan gayb ile ilgili meseleler de bu ayetin kapsamı içinde yeralıyor.

Akide ve Şeriatın hassas ilkeleri ise içerik ve kapsam açısından anlaşılır ve kesindir. Bunlarla ilgili amaçlar kavranabilir türdendir ve kitabın temelini bunlar oluşturur. Hz. İsa'nın doğumu ve yaratılışı gibi sem'iyata ve gaybe ait konulara gelince ayeti kerime bu tür konularda bize Allah'tan gelen bilgiyle yetinmemizi ve ileriye gitmememizi, sadece tasdik etmemizi hatırlatmaktadır. Çünkü bu tür ayetler de "Hakk" olan aynı kaynaktan gelmiştir. Onların mahiyetini ve keyfiyetini kavramak insan tabiatının sınırlı olan düşünce alanı ve kavrayış vasıtaları ile, mümkün değildir.

İşte bu aşamada insanlar, fıtratlarının sağlamlık veya bozulmuşluk durumuna göre bu "muhkem" ve "müteşabih" ayetleri farklı şekilde karşılıyorlar. Kalplerinde eğrilik, saf fıtratında sapma ve bozukluk meydana gelenler; inanç, şeriat ve pratik hayat tarzının üzerine bina edildiği apaçık muhkem ayetlerdeki ilkeleri gözardı ederek, farklı anlamlar yüklenebilecek müteşabih ayetlerin ardına düşerler. Halbuki bu ayetleri tasdik etmede temel dayanak onların geldiği kaynağın doğruluğuna inanmak ve onların tümünün "Hakk"tan geldiğini bilmeyi teslim etmektir. Bununla beraber insanın algılama gücü gerçekten çok sınırlı ve alanı da hayli dardır. Bu ayetleri anlamada başlıca dayanaklardan biri de bu Kitabın tamamının doğru olduğunu, ne önce ve ne de geldikten sonra ona batılın karışamıyacağı, Hakk ile indiğini doğrudan ilham ile kavrayabilme yeteneğine sahip olan fıtratın dürüstlüğüdür... O ardniyetliler, müteşabih ayetlerin peşine düşüyorlar. Çünkü müteşabih ayetlerde, inancı sarsıcı te'viller ve normal akılla yorumlanması mümkün olmayan sahaya girmiş olmanın tabii bir sonucu olarak birbirine aykırı düşüncelerden kaynaklanan fitneyi körükleme zemini bulabiliyorlar... **"Halbuki bu tür müteşabih ayetlerin gerçek anlamını Allah'tan başka hiç kimse bilemez."**

İlimde derinleşmiş olanlara gelince, bunlar; elde ettikleri bilgileri kullanarak aklın sahasını ve beşerî düşüncenin yapısını kavradıkları gibi, kendisine bahşedilen vasıtalarla üzerinde çalışma yapabileceği zeminin şartlarını idrak etmiş kimselerdir. İşte bunlar gönül huzuru ve güven içinde derler ki:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

"Biz ona inandık; hepsi Rabbimizin katındandır."

Kitabın, Rabbleri katından indiğine inanmaları, onları bu gönül huzuruna iletmektedir. Öyleyse o Hakktır ve doğrudur. Allah'ın bildirdiği şey mutlak anlamda doğrudur. Onun nedenlerini ve illetlerini araştırma insan aklının görevi olmadığı gibi, onun güç yetireceği bir şey de değildir. Yine insan onun mahiyetini ve arka-plandaki gizli illetlerin yapısını kavrayabilecek güce de sahip değildir.

Bilgide derinleşmiş bulunanlar Allah katından kendilerine gelen herşeyin doğru olduğunu daha baştan gönül huzuru ile kabul etmişlerdir. Onlar bu huzura dürüst ve üretken fıtratları sayesinde varabilmişlerdir... Sonra, akılları da bu konuda, hiçbir kuşkuya kapılmaz. Çünkü onlar ilmin sahasına girmeyen, insanın araç-gereç ve vasıtalarla bilgisini elde edemeyeceği konulara aklın girişmemesi gerektiğini bilirler.

İşte bu, bilgide derinleşmiş olanların gerçek bir tasviridir... Büyüklük kompleksine kapılıp inkâra kalkışmak, ancak bilginin dış yüzeyine aldanan ve meseleye yüzeysel olarak yaklaşanların işidir. Onlar bu halleriyle varolan herşeyi kavradıklarını, kavramadıkları şeylerin de yok olduğunu zannederler. Ya da kendi kavrayışlarını gerçeğin ölçüsü olarak kabul ederler ve kendilerinin kavradıkları sahanın dışında kalan gerçeklerin varlığına izin vermek istemezler. Bu nedenledir ki Allah'ın mutlak kelâmını da kendi aklî ölçüleriyle (!) değerlendirmeye kalkarlar! Gerçek bilgi sahiplerine gelince, onlar çok daha mütevazidirler. Beşer aklının gücünü aşan ve çerçevesi dışına taşan pek çok gerçeği kavramada aciz kaldığını kabul etmeye daha yatkın oldukları gibi, fıtratları da daha dürüsttür. Ve çok geçmeden dürüst fıtratları Hakk ile temasa geçer ve gönül huzuru ile onu kabul ederler.

"Bunu ancak akıl sahipleri bilebilir."

Akıl sahipleriyle Hakkı kabullenme arasında yalnızca bir hatırlama vardır sanki... O anda Allah'a bağlı olanların bozulmamış fıtratlarına yerleştirilmiş bulunan Hakk, birden harekete geçip ortaya çıkar ve düşünceye yerleşir.

İşte o anda dilleriyle ve kalpleriyle sükunet dolu bir duaya, samimiyet dolu bir niyaza yönelerek, Allah'ın kendilerini Hakk'tan ayırmaması, hidayete erdikten sonra tekrar kalplerini eğriliğe bulaşmaktan koruması, rahmet ve iyiliğini kendilerinden esirgememesi için yalvarırlar.. Herkesi biraraya getirecek olan kuşku götürmeyen günü ve asla değişmesi düşünülemeyecek olan verilmiş va'di (sözü) hatırlarlar:

"Böyleleri şöyle der: 'Ey Rabbimiz, bizleri doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma, bize katından rahmet bağışla, kuşkusuz sen bağışı bol olansın."

"Ey Rabbimiz, sen geleceği kuşkusuz olan bir günde insanları kesinlikle biraraya getireceksin. Hiç şüphesiz Allah sözünden caymaz."

İşte bilgide derinleşmiş olanların Rabblerine karşı tavırları budur; ve zaten imanla uyum içinde olan da bu tavırdır. Bu tavır kişinin Allah'ın sözüne ve va'-

dine gönül huzuru ile bağlılığından, O'nun sözüne ve va'dine güveninden, O'nun rahmetini ve iyiliğini tanımasından, aynı zamanda O'nun değişmez kazasından ve gözle görülmez kaderinden korkmasından, imanın bir sonucu olan kalpdeki takvadan, duyarlılıktan ve uyanıklıktan kaynaklanır. Artık böyle bir gönülde ne gece ne de gündüz dalgınlığa, duyarsızlığa ve unutkanlığa yer yoktur.

İmanlı bir gönül, sapıklıktan sonra ulaştığı hidayetin, karanlıktan sonra net olarak görmenin, yolunu şaşırdıktan sonra doğru yolu bulmanın, geçirdiği depresyondan sonra gönül huzuru ile Hakk'a varmanın, kullara kulluktan kurtulup yalnız Allah'a kulluğun ve basit uğraşlarla bir süre vaktini öldürdükten sonra yüce ve üstün uğraşlara kavuşmanın değerini idrak eder...

Bu olgunluğa eren kişi, tüm bu nimetlerin iman sayesinde Allah'tan geldiğini kavrar. Aydınlık, dosdoğru bir yolda yürümekte olan bir yolcu, nasıl karanlık, dolambaçlı yollara düşmekten korkar, gölgenin serinliğini tadan biri nasıl tekrar kavurucu, kızgın çöllerde öğle sıcağında yola çıkmaktan kaçınırsa, bu kişi de tekrar sapıklığa dönüş yapmaktan böyle korkar. İmanın güzelliğinde öyle bir tatlılık vardır ki, sapıklığın çilesini ve acı bedbahtlığını tadanlardan başkası onu kavrayamaz. İmanın verdiği gönül huzurunda öyle bir haz var ki, azgınlık ve sapıklık batağında sürünmüş olandan başkası onu algılayamaz!

İşte müminler şu sükunet dolu dua ile Rabblerine yönelirler:

"Ey Rabbimiz bizleri doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi kaydırma."

Sapıklıktan sonra birden hidayet ile kendilerine yönelen ve böyle iman gibi paha biçilmez bağışta bulunan Allah'ın rahmetine talib olurlar:

"Bize katından rahmet bağışla, kuşkusuz sen bağışı bol olansın."

Onlar, imanlarının ilhamı ile Allah'ın rahmeti ve iyiliği olmadan kendilerinin hiçbir şeye güçlerinin yetmeyeceğini bilirler. Hatta onlar kendi kalplerine bile hakim olamazlar; o kalpler de Allah'ın elindedir. Bundan dolayı dua ile O'na yönelerek kurtuluş ve yardımını esirgememesini talep ederler.

Hz. Aişe bir rivayetinde diyor ki: "Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) çoğu zaman şöyle dua ederdi; 'Ey kalpleri (istediği yöne) çeviren (Allahım), kalbimi kendi dinin üzere sağlamlaştır.' 'Ey Allah'ın elçisi bu duayı ne de çok yapıyorsun' dedim. 'Her kalp, Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. O kalbi doğrultmayı dilerse doğrultur, saptırmak isterse saptırır' buyurdu."

Allah'ın dilemesini bu ölçüde kavrayabilmiş bir kalp, ısrarla Allah'ın himayesine girmek ve ona tutunmak için çabalar, kendisine bağışlanan iman nimetinin elinden çıkmaması için O'na yönelip dua etmekten başka çaresi olmadığının bilincine varır!

KÂFİRLERİN DURUMU

Bu açıklamalardan sonra az sonra okuyacağımız ayetlerde inkâr edenleri bekleyen kötü sona temas ediliyor ve günahları karşılığında cezalandırılmalarının

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

asla değişmeyen Sünnetullah'ın gereği olduğuna değiniliyor. Ehli kitaptan inkâr edenlerin ve bu dine karşı çıkanların tehdit edildiği ayetlerde Peygamber efendimize seslenilerek bizzat gözleriyle gördükleri Bedir savaşındaki az bir topluluğun inkârcı kalabalık bir topluluğa nasıl üstün geldiğini müslümanlara hatırlatması telkin ediliyor:

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُم
مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ ٱلنَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ
ءَالِ فِرْعَوْنَ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا ۖ فَأَخَذَهُمُ ٱللَّهُ
بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟
سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ
لَكُمْ ءَايَةٌ فِى فِئَتَيْنِ ٱلْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَٰتِلُ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْىَ ٱلْعَيْنِ ۚ وَٱللَّهُ
يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِۦ مَن يَشَآءُ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُو۟لِى ٱلْأَبْصَٰرِ ﴿١٣﴾

10- Kafirlere gelince onların ne malları ve ne de evlatları Allah'ın karşısında hiç bir işlerine yaramaz. Onlar Cehennem ateşinin yakacağıdırlar.
11- Tıpkı Firavunoğulları gibi, daha önceklerin durumu gibi. Onlar ayetlerimizi yalanladılar. Allah da günahları yüzünden onların yakalarına yapıştı. Hiç kuşkusuz Allah'ın azabı ağırdır.
12- Kafirlere de ki: "Yenilecek ve Cehenneme sürüleceksiniz". Oran ne fena bir barınaktır.
13- (Bedir savaşında) karşılaşan iki grubun durumunda sizin için ibret dersi vardır. Taraflardan biri Allah yolunda savaşıyordu, öbürü ise kafirdi ve karşı tarafı gözleri ile kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah dilediğini yardımı ile destekler. Bu olayda basiret sahipleri hesabına ibret dersi vardır.

Bu ayetler İsrailoğullarına hitap sadedinde gelmiştir. Kendilerinden önceki ve sonraki inkârcıların vardığı kötü âkıbetle tehdit edilmektedirler. Ayrıca ibret verici hassas bir üslûbla Firavun hanedanının uğradığı kötü son kendilerine hatırlatılmaktadır. Yüce Allah Firavun ailesini yok etmiş ve İsrailoğullarını kurtarmıştı. Fakat bu durum sapıklığa düşüp inkâra kalkıştıkları zamanda onlar için özel bir imtiyaz değildi. Bozuldukları zaman onları küfürle damgalamaktan ve Allah'ın kendilerini zulümlerinden kurtardığı Firavun ailesi gibi onları da hem dünyada hem de ahirette inkârcıların cezasına uğramaktan kurtarmıyordu!

Aynı şekilde inkârcı olan Kureyş'in Bedir'de uğradığı hezimet hatırlatılı-

Ücretsiz Pdf Kitap Sitesi - https://ilmihaber.org

yor: "Allah'ın yasası değişmez. Hiç kimse Kureyş'in başına gelenlerin onların da başına gelmesine engel olamazdı. Çünkü onları hezimete uğratan neden küfürdü. Hiç kimse bu konuda Allah'a rağmen bir güce sahip değildir. Sağlam bir imandan başka bir aracısı da yoktu, kimsenin!.."

"Kâfirlere gelince onların ne malları ve ne de evlâtları Allah karşısında hiçbir işlerine yaramaz. Onlar Cehennem ateşinin yakacağıdırlar."

Mallar ve çocuklar; savunma ve korunma vasıtaları olarak kabul edilir. Yalnız, geleceğinden şüphe edilmeyen ahiret gününde ikisi de hiçbir işe yaramayacaktır. Çünkü Allah'ın verdiği sözde dönüş olmaz. Ve onları o günde; **"Ateşin yakıtıdırlar"...** "İnsanın" tüm özelliklerini, ve üstünlüklerini söküp alan ve onları odun, kütük ve benzeri varlıklar şeklinde tasvir eden şu ifade ile "Ateşin yakıtı"...

Hayır, hayır! Mallar, çocuklar ile şan-şöhret ve otorite dünyada bile fazla bir işe yaramaz:

"Tıpkı Firavunoğulları ile daha öncekilerin durumu gibi. Onlar ayetlerimizi yalanladılar. Allah da günahları yüzünden onların yakalarına yapıştı. Hiç kuşkusuz Allah'ın azabı ağırdır."

Bu, tarihte sık sık tekrarlanan ve Allah'ın bu kitabında detaylı olarak dile getirdiği olaylardan bir misaldir. Ayetlerini yalanlayanlara karşı Allah'ın murad ettiği şekilde takdirini gerçekleştirdiğinin ifadesidir bu olay... Allah bu yasayı dilediği şekilde yürürlüğe koymaktadır. Öyle ise, Allah'ın ayetlerini yalanlayan için ne bir güvence ne de bir kefaletten söz edilebilir.

Şu halde, Hz. Muhammed'in davetini (salât ve selâm üzerine olsun) ve O'na Hakk ile inmekte olan Kitab'ın ayetlerini inkâr edip yalanlayanlar, hem dünyada hem de ahirette bu acı sona uğratılacaklardır.

Bu nedenle aşağıdaki ayetler peygamberimize (salat ve selâm üzerine olsun) her iki dünyada da kendilerini kuşatacak olan bu acı sondan onları sakındırmasını istemektedir. Ayrıca yalanlama ve bunun sonucu olarak katı biçimde cezalandırılmanın Firavun ve ondan önceki örneklerini unutmuşlardır diye yakında meydana gelen Bedir gününü onlara örnek göstermesini telkin etmektedir:

"Kâfirlere de ki: 'Yenilecek ve Cehenneme sürüleceksiniz' Orası ne fena barınaktır!

'(Bedir savaşında) karşılaşan iki grubun durumunda sizin için ibret dersi vardır. Taraflardan biri Allah yolunda savaşıyordu, öbürü ise kâfirdi ve karşı tarafı gözleri ile kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah dilediğini yardımı ile destekler. Bu olayda basiret sahipleri hesabına ibret dersi vardır."

Yüce Allah'ın **"...Karşı tarafı gözleri ile kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı..."** ayeti iki şekilde yorumlanabilir.

1- **"Görüyorlardı"** ifadesindeki zamir kâfirleri, **"Karşı taraf"** ifadesi de müs-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rentev.org.tr

lümanları kastetmiş olabilir. Buna göre anlamı şöyle olur; "Kâfirler o kadar kalabalık olmalarına rağmen, bir avuç müslümanı "kendilerinin iki katı" olarak görüyorlardı... Bu da Allah'ın bir planıydı, Allah, müşriklere müslümanları çok, kendilerini az göstermişti. Böylece kalpleri sarsılmış, ayakları kaymıştı.

2- Ya da bunun tam tersi olmuştu... Buna göre anlamı şöyle olur: Müslümanlar -müşrikler kendilerinin üç katı olduğu halde- müşrikleri kendilerinin "iki katı" olarak görmelerine rağmen direnmiş ve onlara karşı üstün gelmişlerdi.

Burada önemli olan, zaferin Allah'ın desteğine ve takdirine havale edilmesidir... Bunda kâfirleri bir tehdit ve kendi haliyle başbaşa bırakma söz konusu olduğu gibi, inananlara bir destek, onların düşmanlarını küçümseme ve onlardan korkmamalarını sağlama da yer almaktadır... Durum -surenin girişinde belirttiğimiz gibi- hem bunu hem de onu gerektiriyordu... Kur'an burada da orada da işliyordu...

Kur'an, büyük hakikati ve bu hakikate benzer içeriğiyle bugün de işlemektedir... İnkâr edenlerin, yalanlayanların ve Allah'ın yolundan sapanların hezimete uğramasıyla ilgili Allah'ın sözü her zaman diliminde geçerlidir. -Sayıları az da olsa-mümin topluluğun zafere ulaşması ile ilgili va'dide her an geçerlidir. Zaferin Allah'ın dilediği kimseye bahşedilmesi, Allah'ın desteğine bağlı kalışı, hükmünün yürürlükten kaldırılması mümkün olmayan geçerli bir hakikat ve askıya alınması imkânı olmayan geçerli bir yasadır.

İnanmış topluluğun görevi bu hakikati gönül huzuru ile kabullenmek, bu verilen söze güven beslemek, elinden gelen bütün imkânlarını kullanarak ona en güzel şekilde hazırlanmak, Allah izin verinceye kadar sabretmek, acele etmemektir. Allah, kendisinin ilim sıfatında gizli olan ve kullarının bilemeyeceği hikmetini bir müddet geciktirebilir. Bu durumda mümin kula düşen görev acele etmemek ve umudunu yitirmemektir.

"...Bu olayda basiret sahipleri hesabına ibret dersi vardır."

İbretin tesbit edilmesi ve gönüllerin onu kavrayabilmesi için görebilen bir göz, düşünebilen bir zekâ gerekmektedir. Yoksa ibret, gece-gündüz her zaman göz önünde olsa ne fayda!

İNSAN FITRATI

İslâm cemaatinin eğitilmesi gizli olan fıtrî duygularla ilgilidir. Bu gizli olan ve doğuştan gelen duygulara sürekli bir uyanıklık ile hakim olunmadığı, insanın arzu ve istekleri daha yüce ufuklara yönelmediği ve bu duygular Allah katından gelen daha sağlam ve daha iyi ilkelerle temasa geçmediğinde sapmanın ilk adımı atılmış olur.

Dünya ihtiraslarında, nefislerin arzu ve istekleri ile doğuştan gelen eğilimlerin etkisinde boğulmak insanın gönlünü basiretten ve ibret almaktan alıkoyar. İnsanları somut günübirlik zevklerin dalgaları arasında boğar. Onların daha yüksek ve daha yüce hedeflere yönelmelerine engel olur. Böylece duyguları katıla-

Bedir Yayınları | www.kitapyurdu.com | Bedir Yayınları

şan insan yakın, günübirlik zevklerin ötesine uzanma yeteneğinden yoksun kalır, onlara yükselemez. Oysa Allah, insanoğlunu yeryüzündeki *mahlukat arasından* seçip ona halifelik görevini vermiştir.

-Bununla beraber- söz konusu fıtrî duygular ve istekler doğuştan gelen tabiî arzular olup hayatın korunması ve sürdürülmesinde gereklidirler. Yalnız onları kontrol altına almayı, belli bir düzene sokmayı, aşırı tahriklerini ve sivriliklerini frenlemeyi öğütler ki, insan onlara sahip olsun ve onları gerektiği gibi kullansın, onlar insana egemen olup *istediği tarafa yöneltmesin*, insanda yüce hedeflere yönelme ve daha üstün şeylere talib olma sözünü takviye etsin. Bu nedenle cemaatin eğitilmesi için bu yönlendirmeyi üstlenen Kur'an'ın bu ayetleri bir taraftan bu istek ve duygulara değinirken öbür taraftan ahiretin maddi ve manevi zevklerinin sayısız lezzetine dikkat çekmektedir. Bu dünya hayatında kendilerini onun sevimli zevklerinde boğulmaktan koruyan ve kendi yüce insanî niteliklerini muhafaza edenler ancak öbür dünyanın nimetlerinden yararlanabileceklerdir.

Kur'an'ın anlatım gücü yeryüzünün insan nefsine hoş gelen başlıca şehvetlerini bir tek ayette toplamaktadır. Kadınlar, çocuklar, üstüste biriktirilmiş mallar, atlar, verimli topraklar ve hayvanlar (deve, sığır, koyun...) Bunlar bizzat kendileri ya da sahiplerine sağladıkları diğer zevkler açısından yeryüzündeki isteklerin özünü oluşturmaktadır... Bundan sonra gelen ayette ise, diğer alemdeki başka zevkler ortaya konmaktadır: Altından ırmaklar akan Cennetler, el değmemiş eşler ve tüm bunların ötesinde Allah'ın rızası... Gelecek iki ayetin de arzettiği şekilde bunların hepsi, gözlerini dünya zevklerinin ötesine diken ve gönlünü Allah'a bağlayanlar içindir:

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ
الْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ
عِندَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾

14- Kadınlara, evlâdlara, tartı tartı biriktirilmiş altın ve gümüşe, otlağa yayılmış atlara, küçükbaş hayvanlara ve ekinlere karşı aşırı tutkunluk insanlara cazip gösterildi. Bunlar dünya hayatının nimetleridir. Oysa asıl varılacak yer Allah katındadır.

"İnsanlara cazip (süslü) gösterildi." Fiilin burada edilgen kipte verilmiş olması onların fıtri oluşumlarının bu eğilimi kapsadığına işaret etmektedir. Bu nedenle onlara sevimli ve hoş görülmektedir. Bu, aynı zamanda bir yönden realitenin de ifadesidir. İnsanda bu "arzulara" yönelik bir eğilim vardır. Bu onun temel yapısının bir parçasıdır. Öz itibariyle onu ne inkâr etmeye, ne de çirkin görmeye gerek yoktur. -Daha önce belirttiğimiz gibi- bunların kökleşmesi, gelişmesi ve bir

Ücretsiz Dijital Kitap Arşivi - https://kutuphane.org

düzen içinde varlığını sürdürmesi, beşer hayatı için zorunludur. Yalnız realiteler, insan yaratılışında bu eğilimi dengeleyen, insan hayatının yalnız bu tek yönde boğulmasına ve yüce duygularının gücünü ve ilhamını yitirmesine engel olan bir yön daha bulunduğunu da göstermektedir. İnsan fıtratının bu diğer yönü; yüce hedeflere doğru yönelme yeteneği, nefse hakim olma, bu "arzulara" tümüyle yönelirken nefsi en sağlıklı sınırda durdurma yeteneğidir. Bu, nefsi ve hayatı yapıcı sınırında durduran, bunun yanında hayatın sürekli biçimde terakkisini ve onun yüce davetin ufuklarına doğru yükselişini, insanın gönlünü Melei A'lâ'ya, ahiret yurduna ve Allah'ın rızasına bağlanmasını sağlayan fıtratın öbür yüzüdür. Bu ikinci yetenek birinci yeteneği düzene sokar, terbiye eder, onu kirden, pisliklerden arındırır, onu güvenli bir düzeye çıkarır. Böylece insanın duygusal arzuları ve günübirlik özlemleri, insanlığın özüne ve gönlünün engin arzularına, Rabbine yönelişine, O'ndan sakınmasına engel olamaz. Öyleyse fıtratın bu yönü, insanlığın yüce hedeflere doğru yükselme ve yücelme çizgisidir.

"Zevklere aşırı düşkünlük insanlara süslü (çekici) gösterildi." Öyleyse bunlar sevilen, hoş görülen arzulardır. Pis ve tiksindirici olarak görülmüş değildir. İfade biçimi onları pis görmeyi ve onlardan tiksinmeyi çağrıştırmıyor. Yalnızca yapısının ve etkenlerinin bilinmesi ve yerli yerince kullanılıp bu sınırın aşılmaması, hayatta kendisinden daha değerli ve yüce şeylerin üstüne çıkarılmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu "arzulara" dalmaksızın ve onlarda boğulmaksızın zorunlu olanlarını alıp daha başka ufuklara açılmamız gerektiği ifade edilmiştir!

Burada İslâm, beşerin, fıtratına uygun hareket etmek, ona realitesinden hareketle fıtrattan gelen duyguları baskı altına almaya ve kökünden söküp atmaya değil, eğitmeye ve ilerletmeye çalışmakla farklı bir uygulama getirmiştir. Günümüzde insanın şehevi arzularını baskı altına almaktan ve bunun zararlarından, ayrıca bu duyguları, baskı altına almak ve söküp atmaktan kaynaklanan "psikolojik bunalımlardan" söz edenler, bu bunalımların sözü edilen duyguların "denetim altına alınmasından" değil, onları baskı altında tutmaktan kaynaklandığını kabul etmektedirler. Bu ise doğuştan gelen duyguları pis olarak değerlendirmek ve onları kökten reddetmektir. O da insanı birbirine aykırı iki taraflı baskı altına sokar.

Düşüncenin veya dinin ya da geleneklerin oluşturduğu bilinçten gelen baskı. Buna göre fıtri olan duygular pis duygulardır. Hiçbir şekilde var olmaları doğru değildir. "O, bir eksiklik ve şeytani bir dürtüdür" düşüncesi ile bu içgüdüleri bastırmak kolayca başarılabilecek bir iş değildir. Çünkü bunlar, fıtratın derinliklerinde yer eden beşer hayatının oluşmasında önemli bir görev yapan içgüdülerdir. Hayat ancak onlarla tamamlanır. Ve Allah onları boşuna fıtrata yerleştirmemiştir. İşte burada ve bu çalışma atmosferinde "psikolojik kompleksler" oluşmaya başlar. Biz birbirine zıt olan bu psikolojik teorileri kabul etsek bile İslâm bunu kabul etmez. İslâm'ın insan bünyesini, beşeri psikolojinin iki ucu arasındaki çatışmadan uzak tuttuğunu görürüz. İnsanın şehvet ve lezzet özlemleri ile yükselme ve yücelme duyguları arasında bir güven ortamı hazırladığını

Ücretsiz Dijital Arşiv https://rahley.org

görüyoruz. Böylece İslam hem bu özlemlere hem öteki arzulara en güzel bir ortamda, dengeli sınırlar çerçevesinde, sürekli bir gelişme zemini hazırlamış olmaktadır.[70]

"Kadınlara, evlâtlara, tartı tartı biriktirilmiş altın ve gümüşe, otlağa yayılmış atlara, küçükbaş hayvanlara ve ekinlere karşı aşırı tutkunluk insanlara cazip gösterildi. Bunlar dünya hayatının nimetleridir. Oysa asıl varılacak güzel yer Allah katındadır."

Kadınlar ve çocuklar insan nefsinin güçlü arzularından birer arzudur. Bunlar "kantarlarca" yığılmış altın ve gümüş ile birlikte verilmiştir. Burada "kantar kantar" yığılmış olma biçimi beşerin mala olan düşkünlüğünü ifade eder. Eğer burada sırf mala duyulan eğilim amaçlanmış olsaydı: Mallar, ya da altın ve gümüş denirdi. Yalnız, kantarlarca yığılmış olma burada özellikle belirtilmek istenen özel bir vurgudur. Altın ve gümüşü yığmak için duyulan aşırı düşkünlüktür. Burada, -malın sahibi için sağladığı diğer arzulara ulaşma imkanını gözardı etsek bile- mal yığmak kendi başına bir zevktir!

Sonra kadınlara, çocuklara, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşe bir madde daha ekleniyor... Meraya salınmış atlar. At, bugünkü teknik çağda bile arzu edilen sevimli bir ziynettir. At, gençliğin, hareketin, kuvvetin ve güzelliğin.. sevginin, kaynaşmanın ve atılganlığın sembolüdür. İnsanın yapısında genç atın görünümünü seyretmekle harekete geçen bir canlılık bulunduğu sürece binicilik mahareti olmayanlar dahi onu seyretmekten hoşlanacaklardır.

Bu arzulara bir de evcil hayvanlar (deve, sığır, koyun) ve arazi (ekim ve dikim yapılan toprak) de eklenmiştir. Bu son iki madde düşünce ve realite olarak birbirine yakındır. Hayvanlar ve verimli tarlalar... Ekinler, yeşerme ve gelişme görünümleriyle beşer için ayrı bir zevktir. Orada hayatın açması tek başına bile güzel bir manzaradır. Buna, oraya sahip olma zevkini de ilave ettiğimizde arazi ve hayvanlar arzu edilen birer varlık olarak ortaya çıkar.

Burada sözkonusu edilen arzular, nefsani arzuların bir örneğini oluşturmaktadır. Bu, Kur'an ile muhatab olan toplumun arzularını somutlaştırmaktadır. Bunların bazıları her zaman geçerli olan ve herkesin arzularını temsil etmektedir. Kur'an bu arzuları arzederken, herbiri kendi konumunda değerlendirilsin, sınırını aşmasın ve diğerlerine karşı taşkınlık yapmasın diye onların gerçek değerini de ifade eder.

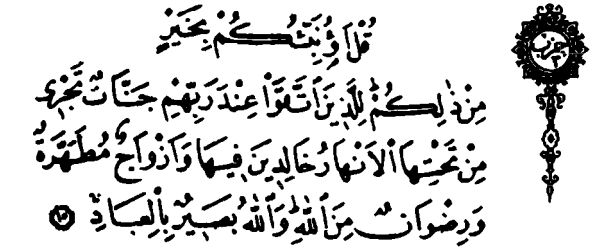
"Bunlar dünya hayatının güzellikleridir."

Ayeti kerimelerin burada temas ettiği bütün sevimli zevkler -ve bunlara benzer diğer zevkler ve arzular- normal hayatın güzellikleridir. Bunlar ne yüce bir hayatın ne de engin ufukların güzellikleridir. Yakın olan bu yeryüzünün güzellikleri... Bunlardan daha iyisini arzu edenlere gelince onlara nimet Allah katındandır. O nimetler daha iyidir; zira insanın nefsini yükseltir ve onu arzu ve isteklere

70) Bu konuda daha geniş bilgi için Muhammed Kutub'un "İslam ve Mataryalizm Arasında İnsan" adlı eserine bakınız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

boğulmaktan, göklere yükselmesine engel olacak ve onu yere çakılmaktan kurtaracaktır. Daha iyisini arzu edenlere Allah katındaki güzellikler daha hayırlıdır. Bunlar aynı zamanda sözkonusu arzuların yerini de doldurur:

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُم بِخَيْرٍ مِّن ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

15- Deki: Size bunlardan daha hayırlı olanı haber vereyim mi? Takvalılar için Rabbleri katında sürekli kalacakları, altından ırmaklar akan Cennetler, el değmemiş eşler ve Allah'ın hoşnutluğu vardır. Hiç kuşkusuz Allah kullarını hakkıyla görür."

Ayeti kerimenin burada temas ettiği, ve Rasulün (salât ve selâm üzerine olsun) takva sahiplerini kendisiyle müjdelemesi emredilen güzellikler anahatlariyle somut nimetlerdir. Yalnız bunlar ile dünya güzellikleri arasında temel bir fark vardır. Bu güzelliklere ancak muttaki olanlar erişebileceklerdir. Allah'ın korkusu ve Allah'ın zikri kalplerinde olan muttakiler. Takva bilinci hem ruhu hem de somut duyguları eğiten bir bilinçtir. Nefsi, arzu ve isteklerde boğulmaktan ve hayvanlar gibi ona uyum sağlamaktan kurtaran frenleyici bir bilinçtir. Rabblerine karşı takva sahibi olanlar, kendisiyle müjdelendikleri bu somut güzelliklerden haberdar olunca duyu organlarının kabalıklarından kurtularak arı-duru, şeffaf bir düzlemde ona doğru ilerler! hayvani arzu ve isteklerden arındırılmış bir duyarlılık içinde yol alırlar. Bu kimseler, yeryüzünde bulunmakla birlikte bu yüce duygularından dolayı Allah'ın vaad ettiği yere varırlar.

Bu tertemiz ve nezih olan güzellikler dünya güzelliklerinin hepsini tam olarak karşılar. Onları geride bırakır...

Eğer onların dünya güzellikleri verimli bir tarla ise, ahirette altlarında ırmakların aktığı mükemmel Cennetler vardır. Bunun da ötesinde onlar sonsuzdur. Kendileri de orada sonsuza dek kalacaklardır. Süresi sınırlı olan tarlalar gibi değildir!

Şayet dünya güzellikleri kadınlar ve çocuklar ise ahirette el değmemiş eşler vardır. Bu hanımların tertemiz olmaları dünya hayatındaki arzulara karşı daha üstün ve daha faziletli olmalarını ifade eder!

Otlağa salınmış atlar, evcil hayvanlar -deve, sığır, koyun- kantarlarca yığılmış altın ve gümüşe gelince, bunlar dünyanın asıl güzelliklerine erişmek için birer vasıtadır. Ahiret nimetlerinde ise, amaçlara ulaşmak için vasıtalara ihtiyaç yoktur!

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sonra.. orada tüm güzelliklerden değerli bir şey var... Orada **"Allah'ın hoşnutluğu var..."** hem dünya hayatına hem de ahiret hayatına denk olan ondan daha da değerli olan, Allah'ın rızası var. Kelimenin kapsadığı bütün sıcaklık ve yine kelimenin ihtiva ettiği tüm *merhametiyle* Allah'ın hoşnutluğu...

"Allah kullarını hakkıyla görendir"...

Fıtratlarının ve fıtratlarını oluşturan eğilimlerinin gerçek yapısını gören ve bu fıtrat için yararlı olan şeyleri dünya ve ahiret için nasıl oluşturmak gerektiğini takdir eden yüce Allah'tır O...

Ayeti kerime daha sonra bu kulların niteliklerinden söz eder. Takva sahiplerinin Rabblerine karşı tutumları, onunla Allah'ın rızasına kavuştukları tavırlarını göz önüne serer.

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ
وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾

16- Bu kimseler 'Ey Rabbimiz, inandık, günahlarımızı affeyle, bizleri Cehennem ateşinin azabından koru' derler.
17- Bunlar sabırlılar, samimî bağlılar, gönülden kulluk edenler, mallarını Allah yolunda harcayanlar ve seher vakitlerinde günahlarının bağışlanmasını dileyenlerdir.

Davalarında takvalarından kaynaklanan bir ahenk var. Bu, onların imanlarını açığa vurmaları, onu Allah katında şefaatçı kılmaları, bağışlanmayı dilemeleri ve ateşten sakınmalarıdır.

Onların her bir sıfatında, hem insan hayatında hem de müslüman cemaatin hayatında önemli bir değer olan nitelikler gerçekleştirmektir:

Sabırda: Acıları basit görme, halinden şikayete yanaşmama, davanın yükümlülüklerine karşı sebat etme, Hakkın yükümlülüklerini yerine getirme, Allah'a teslim olma, Allah'ın kendileri için dilediği şeye teslimiyet gösterme, O'nun hükmünü kabul edip gönül hoşnutluğu ile karşılama vardır...

Doğrulukta: Varlığın temeli olan Hakk ile övünme, güçsüzlüğü basit görme vardır... Çünkü yalan, herhangi bir zararı önlemek veya herhangi bir menfaati elde etmek için gerçek sözü dile getirme güçsüzlüğünden başka birşey değildir.

Gönülden Allah'a yönelmede: Uluhiyetin hakkını ve kulluk görevini yerine getirme vardır. Kendinden başka hiçbir kimseye kulluk yapılmayan tek Allah'a kulluk etmesi, insana onur kazandırmış olmaktadır.

Allah yolunda malını dağıtmada: Mala boyun eğmekten özgür olma, cimriliğin boyunduruğundan kurtulma, bireysel zevklerin arzusuna karşı evrensel insan kardeşliğini ve insanların yaşadığı dünyaya yakışacak bir biçimde insanlar ara-

sında bir dayanışmanın gerçekleşmesini ilan etme vardır!

Bunların hepsinden sonra, seher vaktinde bağışlanma dilemek ise; meltem rüzgarlarının dalgalandığı serin, engin gölgeleri ortaya koymaktadır. Zaten yalnızca "seherler" kavramı gecenin tanyerinin ağarmasından önceki zaman dilimine gölgeler düşürmektedir. Havanın berraklaştığı, durgunluğa ve sessizliğe kavuştuğu, insanın gönlünde saklı bulunan manevi duygularının harekete geçtiği zaman kesiti!.. Buna bir de bağışlanmayı dileme tablosu eklendiği zaman hem insanın iç dünyasında hem de varlığın özünde var olan ahenk içinde bir atmosfer meydana gelir. Artık burada insanın ruhu ile evrenin ruhu yaratıcılarına yönelmede el-ele tutuşurlar. İşte sabredenler, doğru olanlar, gönülden kulluk edenler, mallarını Allah yolunda harcayanlar, seherlerde bağışlanma dileyenler... Onlara, "Allah'ın rızası vardır"... Zaten onlar Allah'ın rızasına layıktırlar; gölgesi cömertlik ve manası merhamet olan Allah'ın rızasına... O, her çeşit arzudan daha üstündür, her güzellikten daha güzeldir...

İşte Kur'an bu şekilde, insanın beşeri duygularını toprak üzerindeki yerinden başlayarak yavaş yavaş ufuklarda, aydınlıklarda dalgalandırmaktadır. Şefkat ve merhametle,rahatlık ve kolaylık içinde, onun bütün fıtratını yani tüm özlemlerini güçsüzlüğünü, zaaflarını, yeteneklerini ve eğilimlerini gözönünde bulundurarak harekete geçirmektedir. Bunu yaparken herhangi bir baskıya ve zorlanmaya başvurmaz. Hayatın akışını durdurmadan ve beşeri Melei A'lâ'ya kadar yükseltir. İşte Allah'ın yarattığı fıtrat ve işte Allah'ın bu fıtrat için belirlediği proğram... "Allah kulları görendir"....

EGEMENLİK

Surenin buraya kadarki akışı, **Tevhid gerçeği ile** uluhiyyet, otorite ve risalet birliğini ortaya koymayı hedef alıyordu... Gerçek müminler ile kalbinde eğrilik bulunan sapıkların Allah'ın ayetlerine ve kitabına karşı tavırlarını tasvir ediyordu... Sapıkları geçmişte ve günümüzde inkar edenlerin çarpıldığı cezanın aynısıyla tehdit ediyordu... Daha sonra ibret almaktan alıkoyan fıtrî dürtülerin yapısını ortaya koyuyor; takva sahiplerini Rabblerine karşı tutumlarını ve onların Allah'a sığınışlarını tasvir ediyordu...

Şimdi ise bu konunun sonuna kadar kendimizi başka bir hakikatin önünde buluyoruz... Bu, temel hakikat olan Tevhid'in bir sonucudur. Beşerin pratik hayatında gerçekleştirmeyi gerektirmektedir. İşte bu dersin ikinci bölümü bu hakikatı ele almaktadır.

Bu nedenle, birinci hakikati tekrar vermekle başlıyor ki, onun için gerekli olan etkilerini bunun üzerine bina etsin.

..Önce yüce Allah'ın **"Kendisinden başka hiçbir İlâh olmadığına"** şahidlik etmesiyle; meleklerin ve ilim sahiplerinin de bu gerçeğe şahitlik ettikleriyle başlıyor. Bununla beraber Allah'ın hakimiyet ile ilgili sıfatı da açıklanıyor. Bu sıfat, hem insanların işlerinde hem de evrenin işlerini düzenlerken adaleti gerçekleştirmesi sıfatıdır.

Allah, uluhiyyet ve otoritede eşsiz olduğu sürece, bu gerçeği kabul etmenin ilk sonucu olarak, yalnız Allah'a kulluğun kabul edilmesi ve kulların tüm işlerinde O'nun yegane otorite sahibi tayin edilmesi, kulların Rabblerine teslim olmaları, kendilerine hakim olan otoritesine itaat etmeleri, O'nun kitabına ve Peygamberine uymaları zorunlu olacaktır.

Yüce Allah'ın **"Allah katında geçerli olan din İslâm'dır"** sözü bu gerçeği garanti etmektedir... Allah, İslâm'dan başka hiçbir dini hiç kimseden kabul etmez... Teslim olma, itaat etme ve bağlanma anlamıyla İslâm... Buna göre Allah'ın insanlardan kabul buyuracağı din, akıldaki sırf bir düşünce, gönüldeki sırf bir doğrulama değildir. Allah'ın kabul edeceği din, ancak bu doğrulamanın ve bu düşüncenin gereğini yerine getirmekle gerçekleşecek olan dindir. Bu din, kulların tüm işlerinde Allah'ın yolunu hakem kabul etmeleri, onun verdiği hükme itaat etmeleri ve Allah yolunda Allah'ın elçisine uymalarıdır.

İşte böylece... Ehli kitabın hallerine hayret ediliyor ve onların durumları açığa vuruluyor... Çünkü onlar Allah'ın dini üzere olduklarını iddia ediyorlar ama sonra: **"Aralarında hüküm vermesi için Allah'ın kitabına çağrıldıklarında onlardan bir grup geri duruyor ve onlar yüz çeviriyorlar"**!.. Halbuki bu tavır, dindarlık iddiasıyla temelden çelişiyor. İslâm dışında Allah'ın kabul edeceği hiçbir din yoktur... Allah'a teslim olmadan, onun elçisine itaat etmeden, O'nun yoluna bağlanmadan, hayatla ilgili hükümlerde O'nun kitabını hakem kabul etmeden asla İslâm'dan söz edilemez.

Onların Allah'ın dinine iman etmediklerini somut olarak ortaya koymakta olan bu yüz çevirmelerinin nedenini de açığa çıkarmaktadır. Buna göre yüz çevirmelerinin nedeni, hesap gününde "adaletle" cezalandırmanın gerçekleşeceğine sağlıklı bir biçimde inanmamalarıdır: **"Çünkü onlar 'sayılı birkaç gün dışında ateş bize dokunmayacaktır' demişlerdi."** Zira Ehli Kitap olduklarına bel bağlamışlardı: **"Uydurageldikleri hükümler dinlerinde kendilerini aldatmıştı."** Bu ise aldatıcı bir cüretkârlıktan başka birşey değildir... Onlar kitap sahibi değildir, aslında mümin de değillerdi. Mutlak olarak onlar Allah'ın dini üzere de bulunmuyorlardı; çünkü aralarında hükmetmesi için Allah'ın kitabına çağrıldıklarında onlardan bir grup geri duruyor ve yüz çeviriyorlardı.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de dinin anlamını ve dine bağlılık gerçeğini bu şüphe götürmeyen kesinlikle ortaya koymaktadır... Allah kullardan bunun berrak ve kesin bir şekli olan dinden: İslâmdan başkasını kabul etmemektedir. İslâm ise, Allah'ın kitabını hakem olarak kabul etmek, O'na itaat etmek ve Ona bağlanmaktır... Kim bunları yapmazsa onun hiçbir dini yoktur ve o müslüman da değildir; ne kadar İslâm iddiasında bulunsa Allah'ın dini üzere olduğunu ileri sürse de... Çünkü bizzat Allah'ın kendisi, Allah'ın dinini belirlemekte, ortaya koymakta ve açıklamaktadır. Bu din, tanımlanmasında ve sınırlarının belirlenmesinde insanın arzu ve isteklerine boyun eğmez... Herkes istediği şekilde O'nun sınırlarını belirleyemez, O'nu tanımlayamaz!

Hayır. Aksine kâfirleri -Kur'an ayetlerinin de belirttiği gibi kâfirler; Allah'ın kitabıyla muhakeme olunmayı kabul etmeyenlerdir- dost edinenler "Allah ile hiçbir ilişkisi olmayan" kimselerdir... Onlar hiçbir işte Allah ile bir bağları kalmamıştır... Onlar ile Allah arasında hiçbir şekilde bir ilişkiden söz edilemez. Allah'ın kitabını hakem tutmayı reddeden kâfirleri dost edinmek, onlara yardım etmek ya da onlardan yardım dilemek Allah ile tüm ilişkilerin kesilmesi için yeterlidir!

Burada müslüman, dini temelinden silip süpüren bir dost edinme eyleminden sert bir biçimde sakındırılmaktadır. Kur'an'ın ifade biçimi bu sakınmaya evrensel bir bakış açısını da ilave etmektedir. Müslüman cemaatin bu evrende işleyen güçlerin gerçek mahiyetini kavraması istenmektedir. Buna göre Allah tek başına hüküm ve tasarruf sahibi, mülkün sahibi, dilediğine mülkü veren, mülkü dilediğinden alan, dilediğini güç ve onur sahibi yapıp, dilediğini güçsüz kılandır... İnsanların işleri üzerindeki bu hükümranlığın tüm evren üzerindeki hükümranlığının yalnızca bir parçasıdır. Geceyi gündüze, gündüzü de geceye çeviren, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkaran O'dur... Hem insanların işlerini hem kâinatın işlerini adalet ile yürütmek budur işte. Şu halde ne kadar malları, güçleri ve çocukları olursa olsun O'nun dışında hiçbir varlığın dostluğuna gerek yoktur. Yer yer tekrarlanan ve vurgulanan bu sakındırma o günkü müslüman cemaatin pratik yaşantısını ortaya koymaktadır. Çünkü onlar henüz bu konuda tam bir netliğe kavuşmamışlardı. Ayrıca Mekke'de müşrikler, Medine'de de yahudilerle, bazıları ailevi, sosyal ve ekonomik bağları nedeniyle ilgileniyorlardı. İşte sözkonusu durum bu açıklamayı ve sakındırmayı zorunlu kılıyordu. Yanısıra, insan psikolojisinin ortada olan beşeri güçlerden etkilenmeye eğilim duyması, işin gerçek mahiyetini ve güçlerin gerçek alanını hatırlatmayı zorunlu kılması açıklanmış olmaktadır. Bir yandan da inancın temeli ve pratik hayattaki gerekleri açıklanmaktadır.

Bu bölüm, şüphe götürmez kesin bir ifade ile sona ermektedir; İslâm, Allah'a ve Resulüne itaat etmektir. Allah'a giden yol, Peygambere bağlılık yoludur. Sadece kalp ile inanmak ve dil ile şehadet getirmek değildir: **"Deki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun Allah da sizi sevsin...', "Deki: 'Allah'a ve Resule itaat ediniz, şayet yüz çevirirlerse, Allah kafirleri sevmez...'"** Ya Allah'ın sevdiği itaat ve bağlılık, ya da Allah'ın hoşlanmadığı küfür... Apaçık ve net olan yol ayırımı budur işte...

ALLAH'IN ŞEHADETİ

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ
قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

18- Allah'tan başka ilâh olmadığına ve O'nun adaleti ayakta tuttuğuna Allah'ın kendisi, melekler ve bilgili kullar tanıktır. O'ndan başka ilâh

yoktur. O üstün iradeli ve hikmet sahibidir.

Bu, İslâm'ın inançla ilgili düşüncelerin temelini oluşturan birinci gerçektir. Tevhid gerçeği... Uluhiyet birliği, egemenlik birliği... Adalete dayalı egemenlik... Bu aynı zamanda surenin kendisiyle başladığı gerçektir: **"Allah'tan başka ilah yoktur. Hayat ve egemenlik O'na aittir."** Bu ayet, bir taraftan İslâm inancının gerçek oluşunu ortaya koymayı, diğer taraftan da ehl-i kitabın ürettiği şüpheleri aydınlatıp bertaraf etmeyi hedef almaktadır. Bu ayette bizzat ehl-i kitaptan bu kuşkuları gidermek, ayrıca inançları etkilenebilecek olan müslümanlardan bu şüpheleri uzaklaştırmak amaçlanmıştır.

Yüce Allah'ın kendisinden başka İlah olmadığına şehadet etmesi... Allah'a iman edenlere yeterlidir. Denebilir ki: Allah'a iman edenden başkası Allah'ın şehadetiyle yetinmez. Allah'a iman eden de bu şehadete ihtiyaç duymaz. Yalnız işin realitesi şudur ki: Ehl-i kitap Allah'a iman ediyordu. Fakat aynı zamanda O'na bir oğul ve bir ortak yakıştırıyorlardı. Hatta müşrikler de Allah'a iman ediyorlardı. Yalnız onların sapıklığı, Allah'a ortak ve eşler koşmalarından, kızlar ve oğullar isnat etmelerinden ileri geliyordu! Hem ehl-i kitaba, hem de müşriklere, yüce Allah'ın kendisinden başka İlah olmadığına şehadet ettiğinin belirtilmesi, onların düşüncelerinin düzeltilmesinde büyük ölçüde etkili olabilirdi.

Daha önce ayetleri tetkik ettiğimiz gibi ayetlerin ifade biçimi incelendiğinde meselenin bundan başka enginlik ve incelik boyutlarının olduğu ortaya çıkar. Yüce Allah'ın kendisinden başka ilah olmadığına şehadet etmesi burada bir giriş olarak verilmiş, arkasından bunun zorunlu sonuçları sıralanmıştır. Şöyle ki: Allah, kullarından yalnız kendisine yapılan kulluktan başkasını kabul etmez. Bu kulluk da ancak İslam'a teslimiyet anlamıyla gerçekleşebilir, sadece bir inanç ve bilinç olarak gerçekleşemez. Kur'an'ın hükümlerinde somutlaşan realiteye dayalı pratik yolun gereklerine göre hareket etmek, ona itaat etmek ve bağlanmakla gerçekleşebilir. Bu açıdan her zaman pek çok kimseler görürüz ki, Allah'a iman ettiklerini söylerler; fakat uluhiyette onunla beraber başkasını ortak koşarlar, O'ndan başkası tarafından ortaya konan bir yasayla muhakeme olunurlar, O'nun kitabına ve Resulüne bağlanmayanlara itaat ederler, düşüncelerini, değer yargılarını, ölçülerini, ahlâklarını ve eğitimlerini başkasından alırlar... İşte bunların hepsi onların **"Biz Allah'a iman ediyoruz"** sözlerine aykırı düşmektedir. Ve Allah'ın kendisinden başka İlah olmadığına şehadet etmesiyle bağdaşmamaktadır.

Meleklerin şehadetiyle ilim sahiplerinin şehadeti ise, onların yalnız Allah'ın emirlerine itaat etmelerinde, yalnız Allah'tan emir almalarında, O'nun katından gelen herşeye, O'ndan geldiği kesinlik kazandıktan sonra, kuşkuya kapılmadan ve herhangi bir tartışmaya girmeden teslim olmalarında somutlaşmaktadır. Daha önce yine bu surede ilim sahiplerinin bu tutumlarına işaret edilmişti:

"Köklü bilgiye sahip olanlar ise, 'Bu kitaba inandık, o bütünü ile Allah katından gelmiştir' derler. Bunu ancak aklı başında olanlar düşünebilir".

İşte ilim sahiplerinin şehadeti, işte Meleklerin şehadeti; doğrulama, itaat etme,

bağlanma ve teslim olma...

Yüce Allah'ın birliğiyle ilgili şehadeti, meleklerin ve ilim sahiplerinin uluhiyyetin vazgeçilmez temel niteliği olan Allah'ın adalet ile egemen olduğuna şehadet etmeleri bir arada veriliyor.

"Allah'tan başka İlah olmadığını ve O'nun adaleti ayakta tuttuğuna Allah'ın kendisi, melekler ve bilgili kullar tanıktır. O'ndan başka ilah yoktur. O üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Ayetin ifade biçiminin de belirttiği gibi, bu Uluhiyetin vazgeçilmez bir niteliğidir. İşte surenin başında geçen egemenliğin anlamı da budur: **"Allah'tan başka İlah yoktur. O üstün irade ve hikmet sahibidir."** Bu, adalete dayalı bir egemenliktir.

Allah'ın, şu kainat ve insanların hayatıyla ilgili idaresi sürekli olarak adalet ile yürütülmektedir. İnsanların hayatında mutlak adaletin oluşması, kâinatınıçindeyer alan her varlığın kendi görevini başka varlıkların görevi ile mutlak bir ahenk içinde yerine getirmesi gibi insanlar arasındaki işlerin düzene girmesi, Allah'ın insanların hayatı için seçtiği ve kendi kitabında açıkladığı Allah'ın yolunu hakem kabul etmedikçe gerçekleşemez. Yoksa kâinatın hareketi ile insanın hareketi arasında ne adaletten ne mükemmellikten, ne düzgünlükten, ne ahenkten ve ne de uyumdan söz edilebilir. Bu hal ise, zulümdür, çatışmadır, dağılmadır ve yok olmadır.

Böylece görüyoruz ki, tarih boyunca ne zaman yalnız Allah'ın kitabı hükmetmişse, ancak o zaman insanlar adaletin tadını çıkarabilmiştir. Hem itaat etmek, hem de günahkârlığa eğilim duymak, şunun ile bunun arasında tercih yapmak, Allah'ın yolu izlendiği müddetçe ve insanların hayatına Allah'ın kitabı hükmettiği sürece itaat etmeye daha yakın olmakla belirginlik kazanan beşer yapısının gücü oranınca insanların hayatları da evrenin akışına paralel bir doğrultuda harekete geçer. Ne zaman da insanların hayatına insanların ürünü başka bir yaşam biçimi hükmetmişse beraberinde beşerin barbarlığını ve acizliğini getirmiştir. Bunların yanısıra, onunla beraber herhangi bir şekliyle zulüm ve çelişki de eksik olmamıştır. Bireyin topluma zulmü; toplumun bireye zulmü; bir sınıfın diğer bir sınıfa zulmü; bir milletin başka bir millete zulmü; ya da bir neslin diğer bir nesle zulmü... Yalnız Allah'ın adaleti bunların hepsinden uzaktır. Çünkü Allah tüm kulların İlahıdır. Sonra yerde ve gökte ne varsa hiçbir varlık O'ndan gizli değildir.

"O'ndan başka ilah yoktur; O, üstün irade ve hikmet sahibidir."

Aynı ayette ikinci defa uluhiyetin birliği hakikati, izzet sıfatı ve hikmet sıfatı ile vurgulanıyor. Otorite ve hikmet, adaleti yetkin biçimde gerçekleştirmek için zorunludur. Adalet, her şeyi yerli yerince koymak ve onu uygulamak için gerekli güce sahip olmaktır. Yüce Allah'ın sıfatları müsbet bir etkinliği düşündürür ve aşılamaya çalışır. İslam düşüncesinde Allah için olumsuz bir anlayışa yer yoktur. Çünkü İslâm, düşüncelerin en mükemmeli ve en sağlıklı olanıdır. Zira bu düşüncede yüce Allah kendi kendisini tanıtır. Bu olumlu etkinliğin önemi ise şudur: Böylece insanın kalbini, Allah'a O'nun iradesine ve hükmüne bağlar. Sonuçta inanç, sırf donuk bir fikir ve anlayış olmaktan kurtulup, canlı, etkin ve dinamik bir niteliğe kavuşur!

HAKK ve TEK DİN

Bir ayet-i kerimede iki kere vurgulanan bu hakikatin üzerine tabii sonucu ilave edilmektedir... Yalnız bir uluhiyet. Bu tek olan uluhiyetten başkasına asla kulluk yoktur:

إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ
ٱلْإِسْلَٰمُ ۗ وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ
بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ
فَإِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ
لِلَّهِ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْأُمِّيِّـۧنَ
ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا
عَلَيْكَ ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

19- Allah katında geçerli olan din İslâm'dır. Kitap verilenler, kendilerine bilgi geldikten sonra karşılıklı ihtirasları yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse bilsin ki, Allah'ın hesaplaşması çok çabuktur.

20- Eğer seninle tartışmaya kalkışırlarsa de ki; 'Ben bana uyanlar ile birlikte tüm varlığım ile Allah'a teslim oldum.' Kendilerine kitap verilenler ile kitapsız müşriklere 'Siz de teslim oldunuz mu?' diye sor. Eğer teslim olurlarsa doğru yola girmiş olurlar. Eğer sırt dönerlerse sana düşen sadece duyurmaktır. Allah kullarını hakkıyle görür.

Bir tek uluhiyet.. Öyleyse kulluk da yalnız bir ilâhadır. Bu uluhiyete teslim olmak, kulların kalplerinde ve hayatlarında Allah'ın otoritesi dışında hiçbir varlığa yer bırakmaz.

Bir tek uluhiyet... Öyleyse insanların kendisine ibadet etmesinde, emrine bağlanmasında, yasasını ve hükmünü kendi aralarında uygulamasında, onların değer yargılarını ve ölçülerini belirlemesinde, bu değer yargılarına ve ölçülere uymalarını emretmesinde, baştan sona kadar bütün hayatlarını razı olduğu direktife uygun biçimde kurmalarını istemesinde gerçekten hak ve yetki sahibi yalnız bir İlah vardır.

Bir tek uluhiyet... Öyleyse bir tek inanç vardır. O da Allah'ın kendi kullarından kabul ettiği inançtır. Saf ve net olan tevhid inancı. Sözünü ettiğimiz Tevhidin gerekleri ise:

"Allah katında din İslâm'dır"...

O İslâm ki, kuru bir iddiadan ibaret değildir, sadece bir sembol değildir, sadece dil ile söylenen bir sözcük değildir, hatta kalbin huzur içinde kapsamına aldığı bir düşünce de değildir... Bireylerin kendi başlarına namazda, oruçta ve Hacc'da yerine

getirdiği birtakım bireysel dini görevler hiç değildir. Hayır... Allah'ın insanlar için kendisinden başka hiçbir dini kabul etmediği İslâm bu değildir... Burada sözü edilen İslâm teslim olmakla gerçekleşen İslâm'dır... İtaat ve bağlılıkla gerçekleşen İslâm'dır. Kulların aralarında Allah'ın kitabını hakem tayin etmekle gerçekleşen İslâm'dır... Nitekim, az sonra Kur'an'ın akışı içinde bunlar ele alınacaktır.

İslâm, uluhiyet ve otorite birliğinin kabul edilmesidir, birlenmesidir... Halbuki ehl-i kitap Allah'ın yüce zatı ile İsa'nın (selâm üzerine olsun) zatını karıştırdıkları gibi, Allah'ın iradesiyle İsa'nın iradesini de karıştırıyorlardı. Bu düşüncelere bağlı olarak aralarında şiddetli anlaşmazlıklara düşüyorlardı. Bu anlaşmazlıklar çoğu zaman onları birbirini öldürmeye, aralarında savaşların çıkmasına neden oluyordu... İşte burada Allah, ehl-i kitaba ve İslâm topluluğuna bu anlaşmazlığın nedenlerini belirtmektedir.

"...Kitap verilenler, kendilerine bilgi geldikten sonra karşılıklı ihtirasları yüzünden anlaşmazlığa düştüler."

Bu, işin gerçek yüzünü bilmemekten kaynaklanan bir anlaşmazlık değildir. Çünkü Allah'ın birliğini, uluhiyetin tekliğini, insanın yapısını ve kulluk gerçeğini bildiren kesin ilim onlara gelmiş bulunmaktadır. Onlar ancak "aralarındaki azgınlıktan", taşkınlıktan ve zulümden dolayı ayrılığa düşmekteydiler; zira Allah'ın kitaplarının, yasalarının ve belirlediği inanç sisteminin kapsadığı doğruluk ve adaletten ayrılmış bulunmakta idiler.

Surenin girişinde çağdaş hıristiyan yazar T.V.Arnold'dan yaptığımız alıntıda, siyasal akımların, bu mezhebî ayrılıkları nasıl körüklediğini görmüştük. Burada gördüklerimiz Yahudilik ve hristiyanlık tarihi boyunca zaman zaman tekrar sahnelenen olaylardan yalnız bir örnektir. Mısır, Şam ve bu iki ülkeye bağlı bulunan yörelerin Roma idaresine karşı olduklarından Roma'nın resmî mezhebini nasıl reddettiklerini ve başka bir mezhebe bağlandıklarını da görmüştük! Aynı şekilde bir Roma imparatoru olan Herakliyüs'ün kendi ülkesinin parçalarını birleştirme çabaları da orta yolu arayan bir mezhebin doğuşuna neden olmuştu. İmparator bununla bütün amaçlarına ulaşacağını sanıyordu!! Sanki inanç, siyasal ve ulusal manevralarda kullanılabilecek bir oyuncaktı!! İşte bu tutum, azgınlığın en çirkin biçimiyle taşkınlığın tâ kendisidir. Hem de kasıtlı ve bilinçli azgınlık!

Bu nedenle en uygun yerinde korkunç tehdit yer almaktadır:

"Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse bilsin ki, Allah'ın hesaplaşması çok çabuktur."

Bu tehdit Tevhid gerçeği üzerindeki ayrılığı küfür saymış, kafirleri de hesaplarının çarçabuk görülmesiyle tehdit etmiştir. Böylece kendilerine tanınacak zaman küfürde, inkârda ve ayrılıkta ısrara neden olmasın...

Sonra Peygamberine (sâlat ve selâm üzerine olsun) ehl-i kitaba ve müşriklere karşı tavrını belirlemede ayrılış çizgisini telkin etmiştir. Böylece Peygamber onlara karşı mesajını net olarak ortaya koyabilecek, ondan sonra onların işini Allah'a hava-

le edecek, apaydınlık yolunda ve yalnız başına kalsa da yürümeye devam edecektir:

"Eğer seninle tartışmaya kalkışırlarsa de ki: 'Ben bana uyanlar ile birlikte tüm varlığım ile Allah'a teslim oldum.' Kendilerine kitap verilenler ile kitapsız müşriklere 'Siz de teslim oldunuz mu?' diye sor. Eğer teslim olurlarsa doğru yola girmiş olurlar. Eğer sırt dönerlerse sana düşen sadece duyurmaktır. Allah, kullarını hakkıyla görür."

Daha öncekilere ilave olarak fazla açıklamaya gerek yok. Ya uluhiyet ve otorite birliği itiraf edilerek teslim olmak ve bağlanmak gerekecek, ya da uzun uzadıya pazarlıklara ve artniyete girişilecektir. O zaman da Tevhid ve İslâm gerçekleşmeyecektir.

Bu nedenle yüce Allah, Resulüne (salât ve selâm üzerine olsun) hem inancını hem de yaşam biçimini açıklayacak bir tek sözü telkin etmektedir:

"Eğer seninle tartışırlarsa..." Yani Tevhid'de ve dinde: **"De ki: 'Ben yüzümü Allah'a teslim ettim.'"**, ben ve bana uyanlar.. burada "uyma" ifadesinin bir esprisi vardır. Bu, sırf doğrulamaktan ibaret değildir. O, bağlanmaktan ibarettir. Aynı şekilde "yüzünü teslim etmek" de önemli bir espriye sahiptir. Yani bu sırf dille söylemek ya da kalple inanmak değildir. Bu da ancak teslim olmakla gerçekleşir. İtaat ve bağlılık ile birlikte bir teslim oluş.. Yüzünü teslim etme, bu teslim oluşun dolaylı anlatımıdır. Yüz, insanın en değerli ve en üstün organıdır. Bu ifade, çağrıya kulak veren, izleyen, boyun eğen, itaat eden bağlanışın tablosunu canlandırmaktadır.

İşte bu, Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) inancı ve yaşam biçimidir. Müslümanlar da inancında ve yaşam biçiminde O'nun takipçileri ve izleyicileridir. Öyleyse ehl-i kitaba ve müşriklere, durumlarını belirleyici, tavırlarını ortaya koyucu soruyu sormalıdır. Her iki kapıyı birbirinden açık bir şekilde ayıran, karışma ve benzeşmeye yer bırakmayan ayırıcı çizgiyi belirlemelidir.

"Kendilerine kitap verilenler ile kitapsız müşriklere 'Siz de teslim oldunuz mu?' diye sor."

Onlar birbirinin aynıdır. Bunlar da onlar da.. Müşrikler de ehl-i kitap da açıkladığımız anlamı ile İslâm'a çağrılmaktadır. Bunu kabul ettikten sonra onun gereklerini yerine getirmeye, hayatta Allah'ın kitabını ve yaşam biçimini hakem olarak tayin etmeye davet edilmektedirler. Onu kabul ettikten sonra gereklerini yerine getirmeye, hayatta Allah'ın kitabını ve yaşam biçimini hakem olarak tayin etmeye çağrılmaktadır.

Eğer İslâm'a girerlerse, doğru yolu bulmuş olurlar."

Hidayet tek bir biçimde ortaya çıkmaktadır. O da İslâm biçiminde gerçekleşmektedir. Bu gerçekliği ve bu yapısıyla İslâm; bunun dışında doğru yola ulaşmanın başka biçimleri, başka şekilleri, başka şartları ve başka yolları da yoktur... İslâm dışında kalanlar ise ancak sapıklık, cahiliyye, şaşkınlık, eğrilik ve kaypaklık içindedir...

"Eğer yüz çevirirlerse, sana ancak tebliğ etmek düşer"

Haberi ulaştırdıktan sonra Resulün hizmeti sona erer, görevi biter. Tabi ki bu durum, Allah'ın O'na İslâm'ı kabul etmeyenler vazgeçip şu iki şıktan birini kabul

edinceye kadar onlarla savaşmayı emretmesinden önceydi: Sonradan gelen hükme göre onlar ya dini kabul edip din ile somutlaşan otoriteye boyun eğecekler, ya da cizye ödemek suretiyle düzene itaat edeceklerine dair anlaşma yapacaklardı... Çünkü inançta zorlama olmazdı...

"Allah, kullarını hakkıyle görür."

Görmesi ve bilgisine uygun biçimde onların işlerinde tasarrufta bulunur. Her bakımdan insanların işi O'nun fermanına bağlanır.

Fakat Allah, yalancılar ile isyankarlar hakkındaki sonsuza dek geçerli Sünnetullah'a uygun olarak onları ve benzerlerini bekleyen sonlarını kendilerine açıklamadan onları kendi halleriyle başbaşa bırakmaz:

إِنَّ ٱلَّذِينَ
يَكْفُرُونَ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ ٱلنَّاسِ
فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتْ
أَعْمَـٰلُهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْـَٔاخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّـٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾

21- Allah'ın ayetlerini inkâr edenleri, peygamberleri sebepsiz olarak öldürenleri ve adaleti emreden insanları öldürenleri acıklı bir azapla müjdele!
22- Onların emek ve çabaları dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Onlara yardım eden bulunmaz.

İşte asla şüphe götürmeyen son budur.. Acıklı bir azap. Onu dünya ya da ahiret ile sınırlamıyor. Burada da orada da beklenmektedir . Bu, aynı zamanda onların dünya ve ahiretteki amellerinin boşa çıkarılışını da renkli bir ifadeyle vermektedir. Ayet-i kerimede bunun için kullanılan "hubût" kavramı; zehirli bir ot yiyen hayvanın öleceğine bir alamet olarak şişmesidir.. Bu insanların eylemleri de böyledir. Gözleride büyüdükçe büyür ve şiştikçe şişer. Yalnız bu, boşa çıkma ve yok olma ile sonuçlanacak olan şişmeden öte bir şey değildir. Çünkü hiçbir yardımcı onlara yardım etmeyecek ve hiçbir avukat onları savunmayacaktır.

Burada Allah'ın ayetlerini inkar etmenin yanında peygamberleri haksız yere öldürmekten söz edilmiştir. Zaten bir peygamberi haklı olarak öldürmek diye bir olay olamaz. Bununla beraber insanlar arasında adaleti yaymaya çalışanların, yani gerçek adalet üzerinde kurulan ve adaleti gerçekleştirmenin biricik şekli olan Allah'ın yoluna uymaya çağıranların öldürülmesinden bahsedilmiştir... İşte bu niteliklerin burada sözkonusu edilmesi tehdidin yahudilere yönelik olduğunu ele vermektedir. Bunlar, tarihleri boyunca her anıldığında yahudileri hatırlatan başlıca niteliklerdir! Fakat bu, aynı zamanda sözün hıristiyanlarada yönelik olmasına engel değildir. Hıristiyanlar-

da bu tarihe kadar hıristiyan olan Roma devletinin resmi mezhebine aykırı düşen mezheplere bağlı insanlardan binlercesini öldürmüşlerdi. Bu haksız yere öldürülenler arasında yüce Allah'ın birliğine ve İsa'nın (selâm üzerine olsun) normal bir insan olduğuna inananlar da vardı. Öldürülenler aynı zamanda adaleti yaymaya çalışan insanlardandı... Bu, ayrıca buna benzer çirkin eylemlere girişen herkesi kapsayan sürekli bir tehdittir... Ve bu tipler her zaman o kadar çoktur ki...

Kur'an'daki "Allah'ın ayetlerini inkar edenler" ifadesinin ne anlama geldiğini sürekli hatırda tutmak gerekir. Bundan amaç, sadece açıkca kafir olduğunu söyleyenler değildir. Uluhiyetin tek olduğunu ve yalnız O'na ibadet edilmesi gerektiğini kabul etmeyen herkes bu ifadenin kapsamına girer. Bu ise, yasama, yönlendirme, değer yargıları ve ölçüleri belirlemekle kulların hayatlarına hükmeden otoritenin tek olması gerektiğini açıkça ortaya koyar. Kim başta bu konulardan birinde Allah'tan başkasına bir pay ayırırsa o Allah'a ortak koşmuş veya O'nun uluhiyetini inkâr etmiş olur.. İsterse dili ile bin defa müşrik olmadığını, Allah'ın uluhiyetini kabul ettiğini söylesin. Gelecek ayeti kerimelerde bu sözün doğruluğunu daha net olarak göreceğiz.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ
اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ
﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ
وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ
لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

23- Allah'ın kitabından kendilerine bir pay verilmiş olanları görmedin mi? Bunlar aralarında hüküm versin diye Allah'ın kitabına çağırılıyorlar, fakat sonra aralarından bir grup bu kitaba karşı çıkarak sırt çeviriyor.
24- Bu olumsuz tutumları, onların 'Cehennem ateşi bize sayılı birkaç gün dışında dokunmayacak' demelerinden kaynaklanıyor. Onların bu iftiraları dinleri konusunda kendilerini yanılgıya düşürmüştür.
25- Acaba geleceği kuşkusuz bir gün onların biraraya getirilecekleri ve hiç kimseye haksızlık edilmeksizin herkese kazandığı verileceği zaman halleri nice olur?

Bu soru onların çelişkili tuhaf tutumlarını yadırgamak ve duyurmak içindir. Kendilerine kitaptan bir pay verilenlerin tutumudur bu. Bu pay, yahudiler için Tevrat, hıristiyanlar için Tevrat ile beraber İncil'dir. Hem Tevrat hem de İncil, kitaptan "bir pay"dır. Çünkü Allah'ın kitabı, Allah'ın elçilerine gönderdiği uluhiyetinin ve otoritesinin birliğini işlediği kaynaktır. Aslında bu tek bir kitaptır. Bu kitaptan bir pay yahudilere bir pay da hıristiyanlara verilmiştir. Kur'an daha önceki dinlerin bütün

esaslarını kapsadığından ve kendisinden önceki kitapları doğruladığından müslümanlara da kitabın tamamı verilmiş olmaktadır... **"Kendilerine Kitab'tan bir pay verilenlere"** Sonra da ayrılığa düştükleri konular ile yaşayışlarında ve günlük hayatta aralarında hükmetmesi için Allah'ın kitabına çağırıldıklarınıda hep birlikte bu çağrıya kulak vermeyenlerin durumu ile onlardan bir grubun Allah'ın kitabını ve yasasını hakem kabul etmekten geri kalışına ve ondan yüz çevirmesine hayret ifade eden bir sorudur bu. Allah'ın kitabından herhangi bir paya iman etme iddiası ile çelişecek ve kendilerinin kitap sahibi olduklarını söylemeleriyle bağdaşmayacak bir tavırdır bu...

"Allah'ın kitabından kendilerine bir pay verilmiş olanları görmedin mi? Bunlar aralarında hüküm versin diye Allah'ın kitabına çağırılıyorlar; fakat sonra aralarından bir grup bu Kitaba karşı çıkarak sırt çeviriyor".

Böylece yüce Allah, ehl-i kitabtan -hepsinin değil- bazılarının inanç konularında ve hayatlarında Allah'ın kitabını hakem olarak kabul etmekten yüzçevirmelerini hayret edilecek bir tutum olarak göstermektedir. Durum böyle olunca; kendilerinin müslüman olduklarını söyleyip, sonra da Allah'ın yasasını hayatlarından tümüyle söküp atanların ve hala müslüman kaldıklarını sananların durumu ne olacaktır! Bu aynı zamanda müslümanlara gösterilmiş canlı bir örnektir. Böylece onlar, din gerçeğini ve İslâm'ın yapısını öğrenecek; Allah'ın kendilerini yadırgamasına ve hatalarını açığa çıkarmasına neden olabilecek hareketlerden sakınacaklardır. Müslüman olduklarını iddia etmeyen ehl-i kitabtan bir grubun Allah'ın kitabı ile muhakeme olmaktan yüz çevirmeleri bu şekilde reddedildiğine göre, O'ndan yüz çevirenler "müslümanlar" olduğunda bu ne şekilde reddedilir acaba?.. Bu, gerçekten sonsuz bir hayreti ifade eden korkunç bir felakettir. Sapıklığa ve Allah'ın rahmetinden kovulmaya varan Allah'ın gazabıdır! Bu belâdan Allah'a sığınırız.

Sonra bu çirkin ve çelişkili tutumun nedenine parmak basılıyor:

"Bu olumsuz tutumları onların 'Cehennem ateşi bize sayılı birkaç gün dışında dokunmayacak.' demelerinden kaynaklanıyor. Onların bu iftiraları dinleri konusunda kendilerini yanılgıya düşürmüştür."

İşte Allah'ın Kitabı ile muhakeme olunmayı bu nedenle reddediyorlar ve yine bu yönden iman iddiası ve kitap sahibi olma davası ile çelişkiye düşüyorlar. **Başlıca neden** kıyamet gününde ciddî hesap vereceklerine, şaşmayan ve taraf tutmayan ilâhî adaletin ciddiyetine inanmamış olmalarıdır. Bu, onların şu sözlerinde ortaya çıkmaktadır: **"Cehennem ateşi bize sayılı birkaç gün dışında dokunmayacak"...** Yoksa onlar neden sayılı günler dışında ateşin kendilerine dokunmayacağını söylesinler! Neden? Gerçekte ise onlar, her şeyde Allah'ın Kitabını esas almaktan oluşan din gerçeğinden temelli sapmış bulunuyorlar. Eğer onlar gerçekten Allah'ın adaletine inanıyorlarsa, neden böyle söylesinler! Hatta, onlar gerçekten Allah'ın huzuruna varacaklarının bilincinde olsalar böyle mi yaparlar! Onlar iftiradan başka birşey söylemiyorlar. Sonra bu iftiraları kendilerini de kandırıyor:

"Onların bu iftiraları dinleri konusunda kendilerini yanılgıya düşürmüştü."

Gerçekten Allah'la buluşma inancının ciddiyeti ve bu buluşmanın gerçekliğinin bilincinde olmak ile O'nun cezasını ve adaletini düşünmedeki bu gevşeklik bir kalpte birleşemez...

Gerçekten ahiret korkusu ve Allah'tan haya etme duygusu ile Allah'ın Kitabı ile muhakeme olunmaktan ve hayatın her alanında onu hakem kabul etmekten yüz çevirmek bir kalpte bulunamaz...

Bugün kendilerinin müslüman olduğunu zannedip aralarında hüküm vermesi için Allah'ın kitabına çağırıldıklarında arkalarını dönenler ve bundan yüz çevirenler de bu ehl-i kitap gibidir. Bu müslümanlık iddiasında bulunanların bazıları, sıkılmadan insan hayatının dünyayı ilgilendirdiğini, dinle ilgisi bulunmadığını ileri sürmektedirler. Bunlara göre dinin insanların ekonomik, sosyal hatta ailevi ilişkilerine varıncaya kadar bütün pratik hayatına müdahale etmesi gerekmez. Bu inançlarına rağmen hâlâ müslüman olduklarını sanırlar. Onların bazıları bu inançlarına rağmen, Allah'ın kendilerine günahlardan temizleme dışında asla azab etmeyeceğine, bu cezalarını çektikten sonra Cennet'e gönderileceklerine ahmakça inanırlar. Nitekim müslüman değiller mi! Bu, ehl-i kitabın ileri sürdüğü iddianın ta kendisidir. Dinde hiçbir temeli bulunmayan uydurma tezlerle kendilerini avutmanın aynısıdır. Hem ehl-i kitab hem de kendilerini müslüman zannedenler, dinin temelinden sapmakta, Allah'ın razı olacağı gerçekten; ...İslâm'dan... Teslim oluştan, itaat etmekten ve bağlanmaktan sıyrılma noktasında aynı konumdadırlar. Hayatın her alanında yalnız Allah'tan direktif almaktan uzaklaşma açısından da aralarında fark yoktur.

"Acaba geleceği kuşkusuz bir gün biraraya getirilecekleri ve hiçkimseye haksızlık edilmeksizin herkese kazandığı verileceği zaman halleri nice olur?"

Bu nasıl bir tehdittir? Bu günün, Allah ile karşılaşmanın ve O'nun yüce adaletinin ciddiyetini kavrayan, düşüncesi ve bilinci boş umutlar ve aldatıcı uydurmalarla sulanmamış her müminin kalbi bu tür tehditlerle karşılaşmaktan ürperir. Sonra bu, herkesi ilgilendiren genel bir tehdittir... Müşrikleri, hakk ile batılı karıştıranları, ehl-i kitabı ve müslümanlık iddiasında olanları bütün olarak kapsamaktadır. Onlar hayatlarında İslâm'ı gerçekleştirmeme hususunda denktirler.

"Acaba geleceği kuşkusuz bir günde... Halleri nice olur?"

İlahi adalet yerini bulduğunda nasıl olacak? **"Ve herkese kazandığı verildiği zaman"**... Hiçbir zulme ve kayırmaya yer verilmeksizin. **"Ve hiç kimseye haksızlık edilmeksizin."** Ve onlara Allah'ın hesaba çekmesinde müsamaha gösterilmeyecektir. Bu, kendilerine yöneltilen, ancak cevapsız bırakılan bir sorudur. Onun cevabına hazırlanırken kalp sarsılmakta ve titremektedir!

YEGANE MÜLK SAHİBİ

Burada ayeti kerimeler Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) ve bütün müminlere Allah'a yönelmelerini, insanların hayatlarında ve evrenin idaresinde tek olan uluhiyet gerçeğini ve yine tek olan otorite gerçeğini kabul etmelerini aşılamaya çalışmaktadır. Hem beşerin hayatı hem evrenin idaresi uluhiyetin ve hakimiyetin görü-

nümlerinden başka birşey değildir. Ve bunda Allah'ın hiçbir benzeri ve ortağı yoktur:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

26- De ki; 'Ey mülkün sahibi Allah'ım, sen mülkü (egemenliğin iktidarı) dilediğine verir, dilediğinden geri alırsın. Dilediğini üste çıkarır, dilediğini alçaltırsın. İyilik senin elindedir, senin gücün herşeye yeter. 27- Geceyi gündüze dönüştürür, gündüzü geceye dönüştürürsün. Diriyi ölüden çıkarır, ölüyü diriden çıkarırsın. Dilediklerine hesapsız rızık verirsin.'

Gönülden gelen bir yakarış... İfade biçiminde dua tonu var... Manevi parıltısında yalvarış özü hakim. Apaçık evren kitabına dikkat çekişinde, şefkat ve yumuşaklıkla insanın duygularını coşturma var. Allah'ın iradesi ve insanların işleri ile evrenin işlerinin yürütülmesini beraberce zikredişinde büyük bir gerçeğe işaret vardır. Hem evrene hem de insana egemen olan tek uluhiyet gerçeğine... İnsanın ihtiyacının, Allah'ın idaresinde bulunan büyük evrenin ihtiyacının bir parçasından başka birşey olmadığı gerçeğine... Yalnız Allah'a boyun eğmenin, insanın ihtiyacı olduğu gibi tüm evrenin ihtiyacı da olduğu... Bu ilkeden sapmanın insanı, kuralların dışına çıkma ile cahilliğe ve sapıklığa düşüreceği gerçeğine işaret var!

Bu, tek uluhiyet gerçeğinden kaynaklanan bir gerçektir... Tek bir İlâh. Öyleyse herşeye sahip olan da yalnız O'dur. Ortaksız olarak "Mülkün sahibi" O'dur. Sonra O, kendi mülkünden dilediğine dilediği kadarını verir. Allah'ın kendisine mülk verdiği kişi ancak emanet olarak onu sahiplenebilir. Mülkün gerçek sahibi, dilediğinde dilediği kimseden mülkünü geri alır. Hiçbir insanın gönlünce tasarruf yetkisi bulunan kalıcı bir mülkiyet olamaz. Ancak kendisine emanet edilen bir mülkiyetten söz edilebilir ki o da asıl mülk sahibinin şartlarına ve direktiflerine bağlı kalma zorunluğudur. Mülkü emanet olarak alan kişi, mülkün asıl sahibinin şartlarına aykırı bir harcamada bulunduğu zaman bu harcaması geçerli olmaz ve müminler dünyada buna engel olmak zorundadırlar. Bu kişi ahirette de, mülkü canının istediği şekilde kullandığından ve asıl sahibinin şartlarına aykırı hareket ettiğinden dolayı ayrıca hesaba çekilecektir...

Aynı şekilde dilediğini onurlandıran, dilediğini de güçsüz düşüren O'dur. Kimse O'nun hükmünü yanlış göremez, O'nu saptırmaya yeltenemez ve verdiği kararı bozamaz. O, yüce Allah'tır ve her şeyin sahibidir... Bu özel niteliği Allah

dışında hiç kimsenin üstlenmesi asla doğru olmaz.

Allah'ın bu egemenliği, bütünü ile iyiliğin kendisidir. Çünkü O, bu hakimiyetini doğruluk ve adalet ile yürütür. Doğruluk ve adalet ile mülkü dilediğine verir, dilediğinden alır. Hak ve adalet ile dilediğini onurlandırır, dilediğini güçsüz kılar. Tüm durumlarda O'nun murad ettikleri gerçekten hayırdır. Her zaman bu iyiliğin gerçekleşmesi üzerindeki mutlak irade ve mutlak kudret Allah'ındır. **"İyilik senin elindedir." "Senin herşeye gücün yeter"...**

İnsanın tüm işleri üzerindeki bu hakimiyet, onların işlerini iyilik temeli üzerinde proğramlama, Allah'ın kâinat ve hayat üzerindeki mutlak ve büyük hakimiyetinin bir parçasından başka birşey değildir:

"Geceyi gündüze dönüştürür, gündüzü geceye dönüştürür. Diriden ölüyü çıkarır, ölüden diriyi çıkarırsın. Dilediklerine hesapsız rızık verirsin."

Bu birbiri içine giren gizli hareketi, bu büyük gerçeği ifade eden tasvir insanın kalbini, duygularını, gözlerini ve duyu organlarını doyurmaktadır... Gecenin gündüze, gündüzün geceye çevrilişi, ölüden dirinin, diriden ölünün çıkarılışı olgusu... Kalbin, dikkatlerini ona yönelttiğinde ve orada fıtratın gerçek ve engin sesine kulak verdiğinde şüphesiz ve tartışmasız olarak Allah'ın kudretine işaret ettiğini kavrayacağı hareket.

"Geceyi gündüze, gündüzü geceye dönüştürür".

İster mevsimlerin değişmesi esnasında geceden gündüze, gündüzden geceye alınıp eklenme şeklinde anlaşılsın, ister sabah akşam vakitlerinde karanlığın-aydınlığın hareketiyle birinin diğerine geçmesi biçiminde anlaşılsın. İnsanın kalbi hem bu harekette hem diğerinde Allah'ın evreni harekete geçiren kudretini görür gibi olmaktadır. Kapkaranlık kürenin apaydınlık küre önünde nasıl katlandığını, karanlık yerleri nasıl aydınlık yerlere çevirdiğini gözlemektedir. Yavaş yavaş gece karanlığının gündüzün aydınlığına geçtiğini, sabahın azar azar karanlıkların derinliklerinden nefes almaya başladığını... Kışın girişiyle gecenin gündüzden kemire kemire yavaş yavaş uzadığını... Yazın başlangıcında ise, gündüzün geceden çala çala uzamaya başladığını görür gibi olmaktadır. Bu hareket ile diğer hareketin ince ve gizli iplerinin elinde bulunduğunu hiçbir insan iddia etmez. Ayrıca aklî dengesi yerinde olan bir insan bunların proğramsız ve rastgele oluştuğunuda ileri sürmez.

Hayat da ölüm de böyledir. Yavaş yavaş ve basamak basamak biri diğerine geçmektedir. Canlılar üzerinden geçen her saniyede, hayatın yanında ölüm de harekete geçmektedir. Ölüm, ondan bir tarafı yontuyor hayat ise onda yeniden bir diriliş gerçekleştiriyor! Canlıların birtakım canlı hücreleri ölüp gidiyor, onların yerini yeni hücreler alıyor ve eyleme geçiyor. Onda ölüp giden, başka bir dolaşımla tekrar hayata dönüyor. Onda diri olarak meydana gelen bir başka dolaşımda ölüme mahkûm oluyor. Bu, bir tek canlı organizmadaki harekettir... Sonra çerçeve genişlemeye başlar ve bu sefer canlı organizmanın tamamı ölüme mahkûm olur. Sonra onun hücreleri, başka bir bileşimde görev alan atomlara dönü-

şüp canlı bir bedene girer ve orada hayata kavuşur. Bu, gece ile gündüzün her saniyesinde hareket halinde olan bir dolaşımdır. Tüm bu hareketlerden hiçbirini, insan kendisine maletmeye kalkamaz. Yine hiçbir akıllı insan, bu hareketin proğramsız ve rastlantı eseri olduğunu ileri süremez!

Tüm evrenin ve her canlının yapısında varolan bir hareket. Gizli, engin, tatlı ve dehşet verici bir hareket. Kur'an'ın bu kısa işareti, o büyük hareketi insanın kalbine ve beşerin aklına göstermektedir. Her şeye gücü yeten, onları yoktan vareden, onlara merhamet eden ve işlerini proğramlayan Allah'ın eliyle dokunan hareket. İnsanlar nasıl olur da işlerini merhametle proğramlayan Allah'tan ayrı bir proğram yapmaya kalkışabilirler? Hakîm ve Habîr olan Allah'ın düzene koyduğu bu evrenin birer parçaları oldukları halde, nasıl olur da kendilerine canlarının istediği düzenler seçebilirler?

Sonra hepsinin rızkı Allah'ın elinde olduğu ve hepsi de O'na muhtaç olduğu halde, nasıl bir kısmı bir kısmını kul yapabilir, bazıları bazılarını Rabbler edinebilirler?

"Dilediğine sınırsız rızık verirsin"

Bu, insanın kalbini büyük gerçeğe; Tek bir uluhiyet, tek bir gücün etkinliği, tek bir hakimiyet bir tek asıl sahip olduğu ve bir tek zatın hüküm verme yetkisi olduğu gerçeğine yöneltmektedir. Sonra herşeye hakim, mülkün sahibi, onurlandıran, güçsüz bırakan, hayat veren, öldüren, bağışta bulunan, mahrum bırakan, evrenin ve insanın işlerini sürekli olarak adalet ve iyilikle düzene koyan Allah'ın dışında hiçbir kimseye bağlanılmayacağı gerçeğine çekmektedir.

KÂFİRLERE DOSTLUK BESLEYENLER

Bu ifade, geçen bölümde sözkonusu edilen kendilerine Kitap'tan bir pay verildiği halde Allah'ın insanlara belirlediği yolu kapsayan Allah'ın kitabıyla muhakeme olunmaya sırtını dönen ve O'ndan yüzçevirenlerin tutumlarının eleştirisini pekiştirmektedir. Halbuki bütün kâinatın ve insanların işlerini evirip-çeviren Allah'ın kitabıdır. Bu aynı zamanda gelecek bölümde sözkonusu edilen müminlerin müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmelerinden sakındırmaya da bir giriştir. Zira bu evrende kâfirler için hiçbir kudret ve tasarruf hakkı yoktur. Herşey yalnız Allah'ın elindedir. O da yalnız müminlerin dostudur, başkasının değil:

لَا يَتَّخِذِ
الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَن تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ إِن تُخْفُوا

مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾
يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ
تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ
وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

28- Müminler, müminleri bırakarak kafirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa artık Allah ile arasında hiçbir ilişki kalmaz. Yalnız, kafirlerin size yönelik tehlikelerinden korunabilirsiniz. Allah sizi kendinden korkmaya çağırıyor. Dönüş Allah'adır.

29- De ki; 'İçinizdeki duyguyu saklasanız da açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerde olanı ve yerde olanı da bilir. Allah'ın gücü herşeye yeter.'

30- O gün herkes yapmış olduğu her iyiliği karşısında bulur, yaptığı her kötülüğü de. Yaptığı kötülükle arasında uzak bir mesafe olsun ister. Allah sizi kendisinden korkmaya çağırır. Allah, kullarına karşı şefkatlidir.

Kur'an'ın akış seyri, geçen bölümde yetkinin bütünüyle Allah'a ait olduğu, bütünüyle kudretin Allah'a özgü olduğu, bütünüyle idarenin Allah'a mahsus olduğu, rızkın tamamıyla Allah'ın elinde olduğu bilincini coşturmuştur. O halde, müminin Allah düşmanlarına dostluğu mümkün müdür? Aralarında hüküm verebilmesi için Allah'ın kitabına çağrıldıkları halde sırtını dönen ve ondan yüzçeviren Allah düşmanlarına dostluk ile Allah'a iman gerçeği bir tek kalpte buluşamaz. Onun içindir ki, müminler bundan ciddi biçimde sakındırılmış, hayatta Allah'ın kitabının hakim olmasına taraftar olmayanlara dost olduğunda müslümanın İslâm dairesinden dışarı çıkacağı kesin biçimde belirtilmiştir. Artık bu dostluğun, kişinin gönlünün onlarla beraber olması veya onlara yardım etmesi yahut da onlardan yardım istemesi biçiminde gerçekleşmiş olması arasında fark yoktur.

"Müminler, müminleri bırakarak kâfirleri dost edinmesinler. Kim böyle yaparsa artık Allah ile arasında hiçbir ilişki kalmaz. Yalnız kâfirlerin size yönelik tehlikelerinden korunabilirsiniz."

İşte böyle... Ne ilişkilerde ne de bağlılıkta, ne dinde ne de inançta, ne görevde ne de dostlukta onun Allah ile hiçbir ilgisi kalmamıştır. O, Allah'tan uzaktır artık. Her alanda Allah ile ilişkisini tamamen kesmiş olur.

Kişinin korku içinde bulunduğu yer ve zamanlarda **Takiyye** ile buna izin verilmiştir. Yalnız bu, dil ile gerçekleşen bir takiyyedir. Kalp ile beslenen bir dostluk, ya da fiilî olarak gerçekleşen bir dostluk değildir. İbn-i Abbas (Allah ondan razı olsun) diyor ki: **"Takiyye, eylem ile olmaz. Takiyye, ancak dil ile olur."** Mümin ile kâfir arasında bir sevginin meydana gelmesi izin verilen takiyye kapsa-

mına girmediği gibi, mü'minin takiyye adı altında pratik olarak herhangi bir şekilde kafire yardım etmesi de izin verilen takiyye kapsamına girmez. Allah'a karşı bu tür düzenbazlıklara başvurmak doğru değildir! Sözü edilen kâfir, Kur'an ifadesinin burada kapalı olarak geçtiği fakat başka bir surede açık olarak gösterdiği gibi, hayatın her alanında Allah'ın kitabının egemen olmasına taraftar olmayan kişidir.

Bu durumda iş, vicdanlara, kalplerin takvasına ve bütün gizli şeylerden haberi olan Allah'a havale edildiğinden, gerçekten dehşet verici bir biçimde müminleri Allah'ın cezasından ve öfkesinden sakındırmayı da içeren bir tehdidle ifade edilmiştir:

"Allah sizi kendinden korkmaya çağırıyor. Dönüş de Allah'adır."

Ayetlerin akış seyri sakındırmaya, kalplere dokunmaya ve Allah'ın kendilerini gözettiği ve Allah'ın ilminin kendilerini izlediği bilincini vermeye devam ediyor.

"De ki: 'İçinizdeki duyguyu saklasanız da açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerde olanı ve yerde olanı da bilir. Allah'ın gücü herşeye yeter."

Bu ifade, sakındırma ve tehdidi daha da derinleştiriyor. İlim ve kudrete dayanan kendisinden kurtulmak için hiçbir sığınak ve yardım yetkisi bulunmayan Allah'ın cezasına çarpılmaktan korunma ve korkma duygusunu coşturuyor!

Ayetlerin akışı, hiçbir eylem ve niyetin unutulmadığı, herkesin yaptıklarının tümüyle karşılığını göreceği o korkunç günü gözler önüne getirerek, sakındırma ve kalpleri etkilemede bir adım daha atıyor.

Bu öyle bir karşılaşmadır ki, insanın kalbine açılan bütün yolları kapatıyor. Ve onu, iyi-kötü herşeyini gözetleyerek kuşatıyor. İnsan bu gözetleyiciye yönelirken kendi kendisini hesaba çekiyor. Kendisiyle işlediği kötülük arasında uzun bir mesafe olmasını ya da kendisiyle bu günün tamamı arasında aşılmaz bir uzaklık olmasını diler; fakat bu dilemenin iş işten geçtikten sonra ne yararı olabilir ki! Çünkü artık karşılaşma günü gelmiş ve onun girtlağına yapışılmıştır. Artık kaçıp-kurtulmak çok uzak. Kurtuluş yok artık!

Sonra ayetlerin akışı yine imanın kalbine bir hamle daha yapıyor ve Allah'ın insanların kendisinden sakınmaları gerektiği şeklindeki telkini tekrar ediliyor:

"Allah, sizi kendisinden korkmaya çağırır..."

Yüce Allah bu sakındırmada zaman geçmeden fırsatın genişliğini ve rahmetini onlara hatırlatıyor:

"Allah kullarına karşı şefkatlidir."

Bu sakındırma ve bu hatırlatma da onun şefkatindendir. Bu da O'nun kullara iyilik ve rahmet dilediğini göstermektedir...

İşaretler, yöntemler, imalar ve ilhamlar yönünden zengin olan bu geniş çaplı hamle, müslüman cemaatin hayatında yaşanan olaylara ışık tutmaktadır. Müslüman bloktan bazı bireyler ile kâfirler arasında akrabalık yahut ticaret etkenle-

rinden ötürü birtakım ilişkiler vardı. Bundan dolayı burada müslümanların Mekke'de müşrikler, Medine'de de yahudiler ile akrabalık, dostluk ve kölelik ilişkilerinin gevşek tutulmasının tehlikesine işaret edilmektedir. Halbuki İslâm yeni müslüman toplumun temelini yalnız inanç ilkesine dayandırmak istiyordu. Bu inançtan kaynaklanan yolun ilkesine dayandırmak amacındaydı. Öyle ki İslâm, bu konuda hiçbir cıvıklığa ve kaypaklığa asla izin vermiyordu.

Aynı şekilde bu tür ağlara takılmamak, buna benzer bağlardan kurtulmak, Allah'a sığınabilmek, başkalarına değil, yalnız O'nun yoluna bağlanmak için insan kalbinin sürekli olarak yorucu çalışmalara ihtiyacı olduğuna gizliden işaret edilmektedir.

İslâm, din hususunda müslümanlarla savaşmayan insanlara iyilik yapmayı yasaklamaz. Yalnız, dostluk, iyilik yapmaktan apayrı bir olgudur. Dostluk; karşılıklı bağlılık, yardımlaşma ve sevgi beslemedir. Bu ise, gerçekten Allah'a iman eden bir kalpte ancak kendisi ile beraber Allah'a bağlanan, hayatlarında Allah'ın yoluna onunla birlikte boyun eğen, itaat, bağlılık ve teslimiyet ile Allah'ın kitabıyla muhakeme olunmaya taraftar olan müminler için varolan bir dostluktur.

PEYGAMBERE UYMA

Son olarak bu konunun ve surenin en geniş ve temel çizgilerini ortaya koyucu, kesin ve net olan, ele aldığı meselede kesinlik arzeden sonuç geliyor. Geliyor ki, öz ifadelerle iman gerçeğini, din gerçeğini ortaya koysun, hiçbir şüpheye yer bırakmayan bir netlikle küfür ile imanın arasını kesin olarak ayırsın:

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي
يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ

31- De ki; 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcı ve esirgeyicidir.'
32- De ki; 'Allah'a ve peygambere itaat ediniz.' Eğer bu çağrıya sırt çevirirlerse hiç şüphesiz Allah kâfirleri sevmez.

Allah sevgisi, ne laftan öteye geçmeyen bir iddia ne de insanın vicdanında kalan bir aşktan ibarettir. Bu sevgi, Allah'ın Resulüne bağlılık, O'nun gösterdiği yolda yürüme, O'nun yaşam biçimini gerçekleştirme ile ortaya konur. İman da söylenen sözler, coşan duygular, yerine getirilen sembolik ibadetler değildir. İman; ancak Allah'a ve Resulüne bağlılık, Peygamberin getirdiği Allah'ın buyruklarına göre hareket etmedir. İmam İbn-i Kesir, tefsirinde otuzbirinci ayetle ilgili olarak diyor ki: "Bu âyet-i kerime, Allah'ı sevdiğini iddia ettiği halde Muhammed'e tâbi olmayan herkese karşı kesin bir hükümdür. Böyle bir iddiası olan kişinin, tüm sözlerinde ve eylemlerinde Muhammedî yaşayışı ve O'nun tebliğ ettiği dini

izlemediği sürece, bunun yalancı olduğuna hükmedilir. Nitekim Sahih (hadiste) sabit olduğuna göre Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) 'Kim bizim emretmediğimiz bir işi yaparsa o iş reddedilmiştir' buyurmuştur..."

İkinci ayet hakkında ise; "De ki: Allah'a ve Resulüne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse..." Yani emrine aykırı hareket ederlerse "Allah, kâfirleri sevmez..." Ya da ona aykırı hareket etmenin küfür olduğunu belirtiyor. Allah bu nitelikte olanları sevmez, isterse O, Allah'ı sevdiğini iddia edip O'nu savunsun.

İmam İbn-i Kayyim el-Cezviyye, Zadu'l Meâd adlı eserinde diyor ki:

"Peygamberin gerçekten Peygamber olduğuna ve onun doğru söylediğine şahitlik eden ehl-i kitap ve müşriklerden pek çoğunun bu şahitliklerinin onların İslâm'a girmeleri için yeterli olmadığı gerçeği üzerinde düşünen herkes, İslâm'ın bunun ötesinde bir olgu olduğunu kavrayacak, İslâm'ın sırf kuru bir tanımadan ibaret olmadığını farkedecektir. Yine, Onun yalnız tanıma ve kabul etmeden ibaret olmadığını öğrenecek, İslâm'ın hem tanıma, hem kabul etme, hem bağlılık, hem itaat etme zorunluluğu hem de içiyle-dışıyla boyun eğme olduğunu anlayacaktır..."

Bu dinin öyle belirgin bir gerçeği vardır ki, bu gerçek olmadan ondan söz edilemez. Bu gerçek de, Allah'ın yasasına itaat etmek, Allah'ın Resulüne bağlanmak ve Kur'an'ın hükümlerine teslim olmak gerçeğidir. Bu, İslâm'ın getirdiği şekliyle Tevhid inancından kaynaklanan bir gerçektir. Bu da uluhiyette birlik inancıdır. İnsanların kendisine ibadet etmesi, emrine bağlılık göstermesi, yasasının onlar arasında uygulanması, kendisiyle muhakeme olunacakları ve hükmüne razı olacakları değer ve ölçüleri belirlemesi ancak bu yegâne uluhiyetin hakkıdır. Buradan da, insanın hayatında ve bütün ilişkilerinde hakimiyeti yalnız Allah'a veren egemenlikte birlik bilinci ortaya çıkar. Nitekim, evrenin tüm işlerinin idaresinde hakimiyet yalnız ve yalnız Allah'ındır. İnsan da bu koca evrenin küçük bir parçasından başka bir şey değildir.

Surenin bu birinci dersi -gördüğümüz gibi- bu gerçeği kapsamlı, mükemmel ve net bir biçimde ortaya koymaktadır. Müslüman olmak isteyenin, O'nu olduğu gibi kabul etmekten ve kendisini teslim etmekten başka çıkar yolu yoktur. Allah katında din, İslâm'dır.. Ve yalnız Allah'ın belirlediği şekliyle İslâm'dır. İftiracı ve kuruntu sahiplerinin belirlediği şekliyle değil...

HZ. İSA'NIN KISSASI

Peygamber ile Yemen'in Necran elçileri arasındaki tartışmaya parmak basan rivayetler belirtiyor ki; İsa'nın (selâm üzerine olsun) dünyaya gelişi, annesi Meryem ve Yahya'nın doğumu ile ilgili kıssalar ve bu surede yeralan diğer kıssalar elçilerin etrafa yaymaya çalıştığı şüpheleri etkisiz hale getirmek amacıyla inmiştir. Elçiler, bu şüpheleri yaymaya çalışırken: **"O, Allah'ın Meryem'e verdiği sözüdür ve O'ndan bir ruhtur."** gibi Kur'an'ın İsa hakkında verdiği bilgilere dayanmaya çalışıyorlardı. Sonra onların Meryem suresinde geçmeyen birtakım soruların sorup cevap verilmesini istedikleri belirtiliyor...

Kaydedilen bu bilgiler doğru da olabilir.. Yalnız bu kıssanın bu surede bu şekilde yeralması Kur'an'ın açıklamayı dilediği belli başlı gerçekleri yerleştirmede kıssaları kullanma genel yöntemiyle paralellik arzetmektedir. Yerleştirilmek istenen bu gerçekler çoğu zaman, kıssaların içinde geçtiği surenin de konusu olmaktadır. Onun için kıssa bu gerçekleri odaklaştıracak, onları ortaya çıkarıp diriltecek ölçüde ve ona uygun bir üslûpla verilir. Gerçekleri açıklamada ve onları canlı bir şekilde engin bir etkiyle kalplere yerleştirmede kıssaların kendilerine özgü bir yolu vardır. Kıssalar bu gerçekleri, imanın hayatta pratik olarak oluşması biçiminde canlandırır. Bu yöntem ise, gerçekleri sadece soyut bir biçimde verip geçmekten daha etkilidir.

Burada bu kıssanın, surenin ötedenberi ele aldığı gerçeklerin aynısını ele aldığını ve surede yeralan geniş çizgilerin burada da önemli ölçüde ortaya çıktığını görüyoruz. Onun için bu kıssa, ele aldığı konuda meydana gelen sınırlı karıştırmalardan soyutlanmakta köklü, bağımsız ve değişmez bir etken olarak ortaya çıkıp, İslâm'ın inançla ilgili düşüncesinde kalıcı ve değişmez gerçekleri kapsamaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, surenin ötedenberi üzerinde yoğunlaştığı temel mesele şudur: Tevhid meselesi, uluhiyet birliği, hakimiyet birliği. İsa kıssası -bu derste kaydedilen kıssalar onu tamamlamaktadır- da bu gerçeği vurgulamakta, Allah'ın çocuk ve ortak edinme düşüncesini reddetmektedir, bu şüphenin tutarsızlığını ve basit bir anlayış olduğunu açıklamaktadır. Meryem'in doğuşunu ve hayatını açıkladıktan sonra; İsa'nın doğuşu, Peygamber oluş tarihi ve bununla ilgili olayları öyle bir yöntemle anlatmaktadır ki, onun gerçek bir insan ve Peygamberler zincirinden bir halka oluşu ile, durumunun onların durumu, yapısının onların yapısı gibi olduğunda herhangi bir kuşkuya yer bırakmamaktadır. Doğuşu esnasında ve hayatı boyunca meydana gelen olağanüstü olayları gizemlilikten ve kapalılıktan uzak bir biçimde, insanın aklını ve gönlünü rahatlatacak nitelikte açıklamaktadır. Böylece insan, İsa'nın doğuşu ve hayatını normal bir yaşam öyküsü olarak algılamakta ve hiçbir şeyi yadırgamamaktadır. Kıssanın hemen ardından şu ilave edilmektedir: **"Allah katında İsa'nın durumu Adem'in durumu gibidir. O'nu topraktan yaratmış, sonra O'na 'ol' demiş Oda oluvermişti."** Burada kalp, kesin bilginin serinliğine ve neşesine kavuşuyor. Bir çırpıda kavranabilecek şu gerçek etrafında bu şüphelerin nasıl oluşturulduğuna hayret ediyor!

Şu sûrenin ötedenberi ele aldığı ikinci mesele birinci meseleden kaynaklanmaktadır. Din gerçeği; dinin İslâm oluşu, İslâm'ın anlamının bağlılık ve teslimiyet demek olduğu meselesidir. Bu olgu, aynı zamanda kıssanın arasında da kendini göstermekte ve İsa'nın (selâm üzerine olsun) İsrailoğulları'na söylediği şu sözünde yeralmaktadır: **"Benden önceki Tevrat'ı doğrulayıcı ve size yasaklananların bazılarını helâl kılmak üzere..."** Bu sözde Risaletin yapısına dikkat çekilmektedir. Gerçekten Peygamberlik; bir yol belirleme, bir düzeni yürürlüğe koyma, helâl ve haramı açıklama için gönderilir ki, müminler bu peygamberliğe bağ-

lansın ve ona teslim olsun... Sonra Havarilerin ifadesiyle teslimiyet ve bağlılık, anlamını buluyor: "**İsa, onlardaki küfrü farkedince, 'Allah'a davet yolunda kim bana yardımcıdır?' dedi. Havariler: 'Allah'ın yardımcıları bizleriz. Allah'a iman ettik, bizim müslüman olduğumuza tanık ol' dediler. 'Rabbimiz; indirdiğine iman ettik, Peygambere bağlandık, bizi tanık olanlarla beraber yaz.'**"[71]

Surenin akışı içerisinde önemli yer tutan konulardan biri de müminlerin Rabblerine karşı tutumlarının tasviridir. Bu kıssalar, insanlar arasından seçilmiş ve hepsini birbirinin soyundan kıldığı bu seçkin grubun hayatından, güzel örnekler ortaya koymaktadır. İmran'ın karısının, Rabbi ile konuşmasında, kızı ile ilgili niyazında... Meryem'in, Zekeriyya ile konuşmasında... Zekeriyya'nın duasında, Rabbine yalvarışında... Havarilerin Peygamberlerinin çağrısı karşısında verdikleri cevap ile Rabblerine dua edişlerinde ve benzeri olaylarda bu parlak tablolar somutlaşmaktadır.

Nihayet, kıssalar sona erip hemen ardından ifade edilen gerçekleri açıklamada kıssaların olaylarına dayanılarak hakikatlar kapsamlı ve özet olarak belirtiliyor.

İsa'nın (selâm üzerine olsun) gerçek kimliği, yaratıkların yapısı, ilahî irade, tertemiz vahdaniyet, ehli kitabın vahdaniyete çağrılışı, bu meselede onların lânetlenmeye çağırılması konularına değiniliyor. Konu, peygamberin tüm ehli kitabı aydınlatması için, bu gerçeğin aslını derli toplu ve kapsamlı açıklama ile sona eriyor. Peygamber bu açıklamayı, sözkonusu tartışmaya katılan veya katılmayan, o nesilden olan yahut ondan sonra kıyamete kadar gelecek olan tüm ehli kitaba yöneltmiş bulunmaktadır.

"**De ki; 'Ey kitap ehli, sizinle aramızda ortak olan şu söze geliniz: Sırf Allah'a kulluk edelim, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp birbirimizi ilâh edinmeyelim.**"[72]

Bu açıklama ile tartışma sona eriyor. İslâm'ın insandan ne istediği, insanın hayatı için ne gibi ilkeler belirlediği ortaya çıkıyor. Dinin manası, İslâm'ın anlamı açıklık kazanıyor. Başkalarının din veya İslâm olarak takdîm ettiği her türlü karma ve bozulmuş anlayışlar reddediliyor. Bu, geçen konunun nihaî hedefi olduğu gibi surenin de temel hedefidir. Kur'an kıssaları bu nihai hedefi; etkili, engin ve anlamlı o güzel hikâye üslûbu ile anlatıyor ve izah ediyor. Bu aynı zamanda Kur'an kıssalarının görevi ve pek çok surede özel bir metoda bağlı olarak Kur'an'ın üslûbunu ve sunuş yöntemini sağlamlaştırmak noktasındaki yapısının gereğidir.

İsa kıssası hem burada hem de Meryem suresinde arzedilmiştir. Buradaki ve oradaki ayet metinlerini karşılaştırdığımızda, burada birtakım farklı bilgiler ortaya çıkmasına rağmen bazı hususların da özetlenmiş olduğunu görürüz. Meryem suresinde İsa'nın doğuşuna detaylarına kadar yer verilmişken Meryem'in

71- Al-i İmran suresi; 52
72- Al-i İmran suresi; 72

doğuşu halkasına hiç yer verilmemiştir. Burada ise İsa'nın peygamberliği ve Havariler detaylı yer alırken doğuşu özet halinde geçmiştir.

Burada ayrıca,hikayeden sonraki açıklama daha uzundur. Çünkü açıklamalar daha kapsamlı bir mesele etrafında tartışmalarla ilgili olarak yapılmıştır. Bu mesele Tevhid, Din, Vahiy ve Risalet meselesidir. Bunlar, Meryem suresinde yeralmaz. Bu açıklama da kıssaların sunuluşu ile ilgili Kur'an üslûbunun yapısını belirlemektedir. Yani burada kıssa, içinde yeraldığı surenin atmosferine ve ondaki fonksiyonuna göre farklılık arzedebilmektedir. Şimdi ayet-i kerimeleri detaylı olarak ele almaya geçelim.

Bu kıssalar Allah'ın insanların yaratılışından beri tek olan Risalet görevini ve tek olan dinin mesajını taşımaları için tercih edip seçtiği kullarını açıklamakla işe başlıyor. Asırlar ve nesiller boyunca birbirine bağlı değişik merhalelerde iman kervanına öncülük yapacak olan kullarını açıklamakla meseleye giriyor. Bu öncülerin birbirlerinin neslinden geldiklerini belirtiyor. Elbette ki bu neslin, soy bağına bağlı olması zorunlu değildir. Buna rağmen bu neslin soyları Adem ve Nuh peygamberde birleşmektedir. Bu neslin bağı heryşeyden önce Allah'ın tercih edip seçmesine bağlıdır. Buradaki soy bağı aziz olan iman kervanında sürekli olarak muhafaza edilen inanç birliğidir.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ
عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

33- Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçerek alemlere üstün kıldı.
34- Bunlar birbirinden türemiş tek bir kuşaktır. Hiç şüphesiz Allah işiten ve bilendir.

Ayetlerde Adem ve Nuh birer kişi olarak anılırken, İbrahim ve İmran, ailesi diye iki aile olarak ifade edilmiştir. Bu, Adem'in de Nuh'un da tek başlarına bu ilâhı seçmeye mazhar olduklarına işaret etmektedir. İbrahim ve İmran ise, hem kendi hem de aileleri ile birlikte bu nimete mazhar olmuşlardı. Bakara sûresinde belirtilen kurala bağlı olarak İbrahim'in evindeki peygamberlik ve bereket veraseti kan bağına dayalı bir veraset değildi. Bu ancak, inanç verasetiydi. Ve İbrahim'in **"Rabbi O'nu bir dizi sözlerle denemişti".**

"Hani Rabbi İbrahim'i birtakım emirler ile denemiş O da onları yerine getirmişti. Bunun üzerine Allah; 'Seni insanlara önder yapacağım' demişti. İbrahim; 'Soyumdan da' deyince, Allah; 'Zalimler bu taahhüdümün kapsamına asla giremezler' buyurdu"[73]

Birtakım rivayetler İmran'ın İbrahim'in ailesinden olduğunu belirtmektedir. O halde İmran ailesinin burada özellikle sözkonusu edilmesi özel bir durumdan kaynaklanmış olabilir. Bu özel husus da Meryem ve İsa (selâm üzerlerine olsun)

73- Bakara suresi; 124

kıssasının sunulmuş olmasıdır. Aynı şekilde bu ayetlerde İbrahim ailesinden, ne Musa'nın ne de Yakub'un -ki Yakub İsrailoğullarındandır- İmran ailesinin anıldığı gibi anılmaması hususunu düşündüğümüzde ayetlerin burada Meryem oğlu İsa ve İbrahim -gelecek konuda ondan söz edeceğiz- ile ilgili tartışmaları ele aldığını, burada Musa'yı ya da Yakub'u sözkonusu etmenin yeri olmadığını anlıyoruz.

HZ. MERYEM'İN DOĞUŞU

Peygamber seçilen kulların bildirilmesi ile yapılan girişten sonra ayetler doğrudan İmran ailesi ve Meryem'in doğumuna geçmektedir.

إِذْ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ عِمْرَٰنَ رَبِّ إِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا
فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ
رَبِّ إِنِّى وَضَعْتُهَآ أُنثَىٰ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ ٱلذَّكَرُ
كَٱلْأُنثَىٰ وَإِنِّى سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّىٓ أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا
مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنۢبَتَهَا
نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا ٱلْمِحْرَابَ
وَجَدَ عِندَهَا رِزْقًا قَالَ يَٰمَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا قَالَتْ
هُوَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ إِنَّ ٱللَّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

35- Hani İmran'ın karısı 'Rabbim, karnımdaki çocuğu, her türlü endişeden arınmış olarak sırf sana adadım, O'nu benden yana kabul buyur. Hiç kuşkusuz sen işiten ve bilensin' dedi.
36- Fakat onu doğurunca Allah ne doğurduğunu gayet iyi bildiği halde şöyle dedi: 'Rabbim, doğurduğum kız çocuğudur, oysa erkek kız gibi değildir. Ona Meryem adını taktım. O'nu ve soyunu lânetlenmiş şeytandan senin himayene havale ederim.
37- Bunun üzerine Rabbi onu güzelce kabul etti. Onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi, bakımıyla Zekeriyya'yı görevlendirdi. Zekeriyya ne zaman o mabede girse çocuğun yanında yiyecek bulur ve 'Ey Meryem bu sana nereden geldi' diye sorardı. Meryem de: 'Allah tarafından geldi, hiç kuşkusuz Allah dilediğine hesapsız rızık verir' derdi.

Adak kıssası, Meryem'in annesi olan İmran'ın karısının kalbindekini deşifre etmekte, gönlünü bayındır hale getiren iman ve sahip olduğu en değerli varlığıyla Rabbine yönelişini açığa çıkarmaktadır. Bu en değerli varlık karnında taşıdığı yavrusudur. İmran'ın karısı her çeşit bağ, her çeşit ortak koşma ve yüce Allah dışında hak sahibi olabilecek herkesten bağımsız bir samimiyet ve özgürce

davranışla ifade edişi gerçekten anlamlıdır. Gerçek bağımsızlık ancak, bütünü ile Allah'a teslim olmak ve her kişi, varlık ve değere kulluk etmekten kurtulmakla elde edilebilir. Bu durumda insan tek Allah'a kulluk eder. Gerçek özgürlük budur işte... Bundan ötesi özgürlük gibi görünse de kölelikten başka bir anlam ifade etmez. Burada, Tevhid özgürlüğünün en ideal biçimi ortaya çıkmaktadır. İnsan kendi içinde, yaşama biçiminde, bu hayatta egemen bulunan konular, değer yargıları, kanunlar ve yasalarda Allah'tan başka birine herhangi bir şekilde boyun eğdiği sürece asla özgür olamaz. İnsanın hayatında; Allah'tan başkalarından alınma yasalar, değer sistemleri ve ölçüler yok edilmedikçe insan özgür olamaz. İslâm, Tevhid esasıyla insanın dünyasına özgürlüğün de biricik şeklini getirmiş oluyordu.

İmran'ın karısı, Rabbine adağını -ki bu onun ciğerparesiydi- kabul buyurması için tüm samimiyeti ile ifade edilen bu duası, tertemiz olarak Allah'a teslim oluşun, bütünü ile O'na yönelişin, O'nun onayını ve rızasını elde etmek dışında her çeşit bağdan özgür oluşun ve kurtuluşun ifadesidir:

"Hani İmran'ın karısı 'Rabbim, karnımdaki çocuğu, her türlü endişeden arınmış olarak sırf sana adadım, onu benden yana kabul buyur. Hiç kuşkusuz sen işiten ve bilensin' dedi."

Fakat O bir kız doğuruyor, erkek doğurmuyor:

"Fakat O'nu doğurunca Allah ne doğurduğunu gayet iyi bildiği halde şöyle dedi; 'Rabbim, doğurduğum kız çocuğudur, oysa erkek, kız gibi değildir. O'na Meryem adını taktım. O'nu ve soyunu lânetlenmiş şeytandan senin himayene havale ederim."

Halbuki O, bir erkek çocuk bekliyordu. O gün tapınaklara erkek çocukların adanması dışında başka bir adama şekli yoktu. Adanan çocuklar Havralara hizmet ediyor, kendilerini ibadete ve Allah'a veriyorlardı. Fakat O kendi çocuğunun kız olduğunu görüyordu. Üzgün bir nağme ile Rabbine yöneldi: "Rabbim O'nu kız olarak doğurdum. Halbuki Allah O'nun ne doğurduğunu daha iyi biliyordu."

Fakat yine o, gördüğünü Rabbine arzediyordu. Bununla sanki adağını yerine getirecek erkek bir çocuğu olmadığından Allah'tan özür dilemek istiyordu.

Halbuki erkek, kadın gibi değildir. Bu alanda kadın erkeğin görevini yerine getiremezdi. "Rabbim ben O'na Meryem adını verdim."

Bu söz bu şekliyle yakın bir yakarışın ifadesidir. Rabbi ile başbaşa olduğunun bilincinde olan, içini O'na dökmeye, ilerde yapmak istediklerini O'na açmaya ve sahip olduklarını doğrudan bir nezaket ile takdim etmeye çalışan bireyin niyazıdır. Allah tarafından seçilen kullar Rabblerine karşı bu hal üzere olurlar. Doğrudan sevgi ve yakınlık hali... Basit ifadeleri olmayan, zorlanarak söylenen cümlelerden de uzak, tabiî ifadelerle yakarma halini, kendine yakın, sevimli, duyan ve cevap veren biriyle konuştuğunun bilincinde olan kişinin niyazını

simgelemektedir bu... "O'nu ve soyunu lânetlenmiş şeytandan senin himayene havale ederim."

Bu son sözü hediyesini Rabbine sunduktan sonra söylüyor: O'nun korumasi ve himayesine havale ediyor. O'nu ve soyunu taşlanmış şeytandan Allah'a sığındırıyor. Bu da samimi,gönülden gelen bir sözdür, samimi, gönülden gelen bir arzudur. Kızının Allah tarafından,kovulmuş şeytanın kötülüklerinden korunmasından daha güzel bir hal düşünemiyor.

Rabbi O'nu güzel bir kabul ile karşıladı. Veya O'nu güzel bir şekilde yetiştirdi.

Annenin kalbini şenlendiren bu samimiyetin ve adaktaki mükemmel teslimiyetin mükafatı olarak... O'nu da ruhun üfürülüşünü ve Allah'ın sözünü taşıyabilecek ve insanın normal doğumuna aykırı biçimde İsa'yı doğurabilecek bir nitelikte geliştirmiş olarak...

"Zekeriyya O'nu, himayesine aldı"

Yani Meryem'in ihtiyaçlarını karşılamayı ve O'nu korumayı Zekeriyya üstlendi. Zekeriyya yahudi havrasının başkanıydı. Havranın hizmeti kendilerine geçmiş bulunan Harun'un (selâm üzerine olsun) soyundandır. Meryem bolluk ve bereket içinde yetişti. Allah lütuf ve kereminden bereket olarak O'na rızkını veriyordu:

"Bunun üzerine Rabbi O'nu güzelce kabul etti, onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi; bakımı ile Zekeriyya'yı görevlendirdi. Zekeriyya ne zaman o mabede girse çocuğun yanında yiyecek bulur ve 'Ey Meryem, bu sana nereden geldi?' diye sorardı. Meryem de 'Allah tarafından geldi. Hiç kuşkusuz Allah dilediğine hesapsız rızık verir' derdi."

Biz bu rızkın nitelikleri hakkında pek çok rivayetin ayrıntılarına girmeyeceğiz. O'nun mübarek olduğunu, erafında bolluğun yayılıp taştığını ve rızık olarak adlandırılan her nesnenin bollaştığını bilmemiz yeterli olacaktır. Öyle ki O'nun geçimini üstlenen kişi -bir peygamber olmasına rağmen- bu rızık bolluğuna hayret etmekte ve O'na bunların hepsi nasıl ve nereden geliyor diye sormaktadır. O ise müminin samimiyeti ve alçak gönüllülüğü ile Allah'ın nimeti ve bereketini dile getiriyor ve her işin dizginini O'na havale ediyor. "Ve O Allah katındadır. Hiç kuşkusuz Allah dilediğine hesapsız rızık verir!"

Bu , müminin Rabbi ile durumunu belirten bir sözdür. Kendisi ile Allah arasındaki sırrı korumayı, bu sırdan söz ederken alçak gönüllü olmayı dile getiriyor. Onunla övünüp başkasına üstünlük taslamayı değil...

Allah'ın elçisi Zekeriyya'nın bile hayret etmesine neden olan bu alışılmamış olayı dile getirmekle ondan sonra gelecek olan Yahya'nın ve İsa'nın doğuşunda görülen akıl almaz olaylara bir giriş yapılmıştır.

ALLAH'IN KUDRETİ

Bu esnada hiç çocuğu olmayan Zekeriyya'nın iç dünyası harekete geçiyor.

İnsanın içindeki güçlü fıtri çocuk arzusu varlığını devam ettirme, ardında birilerini bırakma arzusu... Kendilerini ibadete ve basit bir hayata adayan, kendilerini kulluğa ve Havra'ya hizmete bağışlayan gönüllerde bile tamamıyle yok edilemeyen istek... Bu, insanların hayatlarını sürdürmeleri ve onu daha ileriye götürmelerinde yüce bir hikmetten dolayı Allah'ın insanları ona göre yarattığı fıtratın yapısından gelen bir istektir.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۖ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ
يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ
اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ
أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ ۖ
قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّي
آيَةً ۚ قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا ۗ وَاذْكُر
رَّبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾

38- Orada Zekeriyya, Rabbine dua etti; 'Ey Rabbim, bana kendi tarafından temiz bir soy bağışla, hiç kuşkusuz sen şu duayı işitensin' dedi.
39- Bunun üzerine Zekeriyya, mabette namaz kılarken melekler ona şöyle seslendiler; 'Allah sana Yahya'ya müjdeliyor. O, Allah'ın dolaysız kelimesini doğrulayan, efendi, iffetli ve salihlerden bir peygamberdir.'
40- Zekeriyya 'Ya Rabbi, kendim iyice yaşlanmış ve karım çocuktan kesilmişken nasıl oğlum olabilir?' dedi. O da 'Böyledir, Allah dilediğini yapar' dedi.
41- Zekeriyya 'Rabbim, bana bunun belirtisini göster' dedi. Allah ona şöyle buyurdu; 'Senin belirtin üç gün boyunca, işaretleşme dışında insanlarla konuşmamandır. Rabbinin adını çokca an ve sabah akşam O'nu noksanlıktan tenzih et'.

Aynı şekilde... Kendimizi normal olmayan bir olay karşısında buluyoruz. Bu olay, Allah'ın sınırsız iradesinin görünümlerinden birini taşımakla, bu iradenin insanların alışageldiği sınırlamalara bağımlı olmadığını görüyoruz. İnsanoğlu asla değişmez bir yasa sandığı ve bu nedenle bu yasanın sınırlarını taşan olayları kuşku ile karşıladığı ve bu türden bir olayla realite olarak karşılaşıp yalanlayamaz duruma düştüğünde de onun etrafını uydurmalar ve efsanelerle örmeye yönelir.

İşte yaşı geçmiş bir ihtiyar olan Zekeriyya ve gençliğinde çocuğu olmamış

kısır karısı... Allah'ın bol rızık verdiği ve saliha bir kız olan Meryem'i gördüğünde, nesil sahibi olma konusunda kalbinde fıtri bir arzu coşar, Rabbine yönelerek niyaza geçer ve kendisine temiz bir nesil bağışlanmasını diler:

"Orada Zekeriyya, Rabbine dua etti; 'Ey Rabbim bana kendi tarafından temiz bir soy bağışla, hiç kuşkusuz sen şu duayı işitensin' dedi."

Bu samimi, sıcak ve gönülden gelen duanın sonucu ne oldu? Hiçbir yasayla ifade edilemeyen ve insanların alışageldiklerinin tersine bir durum ile karşı karşıya kalındı. Çünkü bu dileği yerine getiren kudret yüce 'Allah'ın kudretidir:

"Bunun üzerine Zekeriyya, mabette namaz kılarken melekler O'na şöyle seslendiler; Allah sana Yahya'yı müjdeliyor. O, Allah'ın dolaysız kelimesini doğrulayan efendi, iffetli ve salihlerden bir peygamberdir."

Arı-duru bir gönülden kopup gelen çağrıya müsbet cevap verilmişti. Çünkü O umudunu, duaları işitene ve dilediği zaman istekleri karşılayana bağlamıştı. Melekler Zekeriyya'ya erkek bir çocuk müjdelediler. Doğmadan önce adı biliniyordu. "YAHYA". Karakteri de biliniyordu, iyi, efendi, namuslu, şehevi duygularını frenliyebilen, duygusal arzularının tepkilerini dizginleyebilen, Allah'tan kendisine gelen her sözü doğrulayan bir mümin[74] ve iyi insanların kafilesine katılan bir peygamber...

Dua kabul edildi. İnsanların bir kanun olduğunu sandıkları alışagelen şeyler, yüce Allah'ın iradesinin gerçekleştirdiği bu olayı algılayamaz. Aslında insanın kanun olarak sandığı ve gördüğü her yasa -sınırsız ve nihai değil- göreli bir olgudan öteye geçemez. İnsan, bu sınırlı ömrü, sınırlı bilgisi ve bütünüyle sınırlı aklıyla nihai bir kanunu bütünüyle algılayamaz ve bu noktada mutlak bir gerçeğe varamaz. İnsana, Cenabı Allaha karşı edebini takınması yakışır. Tabiatının sınırları ile sahasının çerçevesini taşmaması yaraşır ona. Böylece, kılavuzsuz olarak çöllerde bilinçsizce yol tepmekten kurtulur. Olabilecek ve olamayacaklardan söz ederken bizzat deneyimlerinden kendisinin belirlediği kurallardan ve bilgilerinden hareketle Allah'ın bağımsız olan dilemesini dar kalıplara sokmaya çalışmaktan kurtulur.

Duanın kabul edilişi bizzat Zekeriyya'ya da bir sürpriz olmuştur. Çünkü Zekeriyya da nihayet insanlardan biriydi. İnsanların alışageldiği olaylara oranla olağanüstü bir niteliğe sahip bulunan bu olayın, nasıl meydana geldiğini öğrenmeye meraklanmıştı.

"Zekeriyya 'Rabbim, kendimi iyice yaşlanmış ve karım çocuktan kesilmişken nasıl oğlum olabilir?' dedi. O da; 'Böyledir Allah dilediğini yapar' dedi."

Ve hemen cevap yetişiyor. Cevap sade ve kolaydır.. İşi ehline havale ediyor. Anlaşılmasında hiçbir zorluk, oluşunda hiçbir ilginçlik bulunmayan gerçek mahiyetine gönderiyor.

74- Bazı tefsirler Allah'tan olan sözü doğrulamaktan amacın Hz. İsa (selâm üzerine olsun) olduğunu belirtmiştir. Burada bu anlayışı zorunlu kılan bir neden yoktur.

"Böyledir Allah dilediğini yapar."

Aynı şekilde... İş, Allah'ın dilemesine ve sürekli olarak bu şekilde meydana gelen Allah'ın iradesine havale edildiğinde onun alışılagelen tekrar edilen ve normal olan bir iş olduğu kavranabilmektedir. Fakat insanlar olayı konumunda değerlendirmiyor, Allah'ın yaratıcılığı üzerinde düşünmüyor ve gerçeği gözlerinin önüne getirmiyorlar. Böylece kolaylıkla ve bağımsızlıkla Allah dilediğini yapar. Öyleyse kendisi yaşlandığı ve karısı kısır olduğu halde Allah'ın Zekeriyya'ya bir erkek çocuk bağışlamasında anlaşılmayacak ne olabilir? Yaşın ve kısırlığın; ancak, insanların kendilerinin kural olarak tesbit ettiği ve onlardan kanunlar çıkarttıkları zaman bir değeri olabilir. Allah için ise böyle kıyaslama yoktur. O'nun için ne alışılagelen ne de ilginç bir olaydan söz edilebilir. O'na göre her nesnenin kaynağı dilemesinin ona yönelmiş olmasıdır. Onun dilemesi ise her çeşit bağdan tamamen bağımsızdır. Fakat Zekeriyya beşeri araştırmaların suya indirilmesine duyduğu aşırı üzüntüden ve müjdenin kendisinde şok etkisi yapmasından ötürü Rabbine yönelmekte kendisine huzur bahşedecek bir işaret vermesini istemektedir.

"Rabbim bana bir işaret ver dedi."

Burada Allah O'nu gerçek huzura yöneltiyor... Kendisini içinde bulunduğu alışılagelen olayların etkisinden kurtarıyor. Artık onun işareti üç gün boyunca insanlarla konuşmaması, Rabbine yöneldiğinde ise zikir ve tesbihlerle onu yâd edip dilini depretmesidir.

"Zekeriyya 'Rabbim, bana bunun belirtisini göster' dedi. Allah ona şöyle buyurdu; 'Senin belirtin üç gün boyunca, işaretleşme dışında insanlarla konuşmamandır. Rabbinin adını çokca an ve sabah akşam O'nu noksanlıklardan tenzih et."

Burada açıklama kesiliyor... Fakat biz bunun pratik olarak gerçekleştiğini biliyoruz. Şimdi artık Zekeriyya bizzat kendisinde yani kendisinin hayatında, başkasının hayatında alışılmamış şeyleri yaşıyor. Bu dil onun eski dilidir. Fakat o bunu insanlarla konuşmaktan alıkoyuyor ve Rabbine yakarmak için serbest bırakıyor. Peki bu olaya egemen olan yasa hangisidir? Bu, yüce Allah'ın iradesinin sınırsız ve bağımsız yasasıdır. Onsuz bu ilginç olayı açıklama imkansızdır. Aynı şekilde ihtiyarladıktan sonra ve karısının kısırlığına rağmen O'na Yahya'yı bağışlaması da bu yasa olmadan açıklanamaz.

HZ. İSA'NIN DOĞUŞU

Sözün akışı içinde ele alınan bu olağanüstü olay sanki her çeşit efsane ve kuşkulandırmaların kaynağı olan İsa olayına bir giriştir. Aslında bu olay, bağımsız ilahi iradenin zincirleme olayları içinde ancak bir halkayı oluşturmaktadır. Burada Mesih kıssasına giriliyor. Meryem'in kötülüklerden arınma, dua ve ibadet ile bu yüce üflenen nefesi kabul edebilecek seviyeye gelmeden önceki hazırlığına kıssada yer veriliyor.

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَٰٓئِكَةُ
يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰكِ وَطَهَّرَكِ وَٱصْطَفَىٰكِ عَلَىٰ نِسَآءِ
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَٰمَرْيَمُ ٱقْنُتِى لِرَبِّكِ وَٱسْجُدِى وَٱرْكَعِى
مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾

42- Hani melekler şöyle demişti; 'Ey Meryem, Allah seni seçtl, arındırdı ve dünyanın kadınlarına üstün kıldı'.
43- Ey Meryem, Rabbinin huzurunda saygı ile dur. Secdeye kapan ve rükua varanlarla birlikte sen de rükua var.

Bu öyle bir seçmedir ki, bunu, seçme sözcüğü ifade edemez. Tamamen intihab etmedi. Yaratılışın başında "Adem" bu doğrudan üfürmeyi aldığı gibi Allah Meryem'i de bu doğrudan üfürmeyi alması için seçmiş bulunmaktadır. O'nun vasıtasıyla ve O'nun yoluyla insanlara göstereceği bu olağanüstü olay nasıl bir olaydı. Bu insanlık tarihinde eşine rastlanmayan bir seçilmeydi. Onun büyük bir olay olduğu tartışma götürmezdi.

Fakat Meryem o ana kadar bu büyük olaydan habersizdi. Burada işaret edilen arınma, yüklü bir işarettir. Çünkü burada Meryem'in temizliğinin belirtilmesi İsa'nın (selâm üzerine olsun) doğuşu etrafında meydana getirilen şüphelerden dolayı tertemiz olan Meryem'e iftiralar yakıştırmaktan çekinmeyen yahudileri yadsımaktadır.

Bu iftiralarında, söz konusu doğumun yaşadığımız dünyada bir benzeri olmadığı kuşkusuna dayanıyorlar ve bu doğumun perde arkasında bilmedikleri gizemli bir ilişkinin olmadığını sanıyorlardı. Allah kahretsin onları...

Burada İslâm'ın büyüklüğü ortaya çıkıyor. Asıl kaynağı kesin olarak belli oluyor. İşte Muhammed (salât ve selâm üzerine olsun) İslâm peygamberi ehli kitaptan -ki hıristiyanlar da onlardan bir kesimdi- onca yalanlamalara, tartışmalara, kuşkulandırmalara ve antlaşmalarla karşılaşmalarına rağmen... İşte İslâm peygamberi Rabbinden aldığı bilgilerle Meryem'in büyüklüğü gerçeğinden ve O'nun bütün dünya kadınlarından daha üstün olduğunu öyle genel olarak söz ediyorki onu gerçekten zirveye çıkarıyor. O bunları dile getirirken Meryem'le övünen ve O'nun ululuğundan hareketle Muhammed'e ve yeni dine iman etmemek için kendilerine bir kulp bulmaya çalışan bir toplulukla tartışmaktadır. Bu ne doğruluk. Bu ne ululuk. Bu dinin kaynağını ve O'nun önderi bulunan güvenilir kişinin doğruluğunu gösteren şahane bir delildir bu...

O, Rabbinden Meryem ve İsa (selâm üzerine olsun) ile ilgili "Gerçeği" alıyor. Bu gerçeği açıkça dile getiriyor. Hem de bu ortamda. Eğer Allah tarafından görevlendirilen gerçek bir elçi olmasaydı bu ortamda sözkonusu gerçeği asla açıklamazdı!

"Ey Meryem, Rabbinin huzurunda saygı ile dur, secdeye kapan ve rukuya varanlar ile birlikte sen de rükûa var."

Bağlılık ve ibadet, boyun eğmek ve rükû etmek... Tehlikeli ve büyük olaya giriş için sürekli olarak Allah'a bağlı bir yaşam...

Kıssanın bu bölümünde, büyük olaya geçmeden önce kıssaların veriliş hikmetinden bir meseleye parmak basılıyor. Bu mesele Peygambere (salât ve selâm üzerine olsun) görmediği gayb haberlerini getiren vahyin ispatı meselesidir.

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ
وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَٰمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ
وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

44- Bunlar sana vahiy yolu ile bildirdiğimiz gayb alemine ilişkin haberlerdir. Onlardan hangisi Meryem'in sorumluluğunu üstlenecek diye kalemleri ile kur'a çekerlerken sen yanlarında değildin, bu konuda çekişirken de orada değildin.

Bu âyet, annesi onu bir kız çocuğu olarak Havra'ya getirdiğinde, Rabbine verdiği sözü ve adağı teslim ettiğinde Havra'nın hizmetlilerinin Meryem'in ihtiyaçlarını üstlenmede yarıştıklarına işaret etmektedir. Ayetin metni elde bulunan Eski Ahit (Tevrat) ve Yeni Ahit (İncil) de kaydedilmeyen bir olaya değinmektedir. Yalnız bu olayın Hahamlar ve Rahipler tarafından havra hizmetlerinin kalemlerinin atılması olayı bilinen bir mesele olması gerekmektedir. Meryem'in kimin payına düştüğünü öğrenmek için atılan kalemlerin... Kur'an ayetleri olayın detaylarına inmez. Bazen bunun, muhatap alınan kimselerce bilindiğinden böylece yapar. Ya da bu detayların gelecek nesillere vermek istediği mesajın gerçek temeline fazla bir katkısı olmadığından onları öz olarak verir. Fakat biz Havra hizmetlilerinin Meryem'in kimin payına düştüğünü anlamak amacıyla özel bir yöntem kullanmada kalemleri atma yoluyla anlaştıklarını anlayabiliriz. Nitekim biz de bu tür olaylarda kur'a yöntemini kullanıyoruz. Bir takım rivayetler onların kalemlerini Ürdün nehrine attıklarını hepsinin kalemlerinin akıntıya kapıldığını yalnız Zekeriyya'nın kaleminin atıldığı yerde kaldığını ve bu durumun aralarında işaret olarak kabul edildiğinden Meryem'i O'na teslim ettiklerini kaydetmektedirler.

Bunların hepsi Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) görmediği, ilmini elde etme imkânına ulaşmadığı gayp konularındandı. Hatta bunlar çoğu zaman Havra'nın deşifre edilmeyen ve açıklanması doğru olmayan sırlarından sayılırdı. Kur'an bu sırları -o zamanki ehl-i kitabın ileri gelenlerine karşı- bir delil olarak kullandı. O'nu doğru sözlü peygamberine Allah'tan vahiy geldiğine bir işaret olarak gösterdi. Ehl-i Kitabın bu delili red ettiğine dair hiçbir kayda rast-

lanmamıştır. Eğer bu mesele tartışma konusu olsaydı peygamberle tartışırlardı. Zira kendileri tartışmaya gelmişlerdi!

BİR MUCİZE

Şimdi İsa'nın doğuşuna geliyoruz. İnsanlara göre gerçekten büyük bir hayretengiz, Allah'ın mutlak iradesine göre ise normal bir iş olan meseleye...

إِذْ قَالَتِ الْمَلَٰٓئِكَةُ
يَٰمَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى
ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾
وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾
قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَٰلِكِ
اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن
فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَىٰةَ
وَالْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم
بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّيٓ أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ
فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًۢا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ
وَالْأَبْرَصَ وَأُحْىِ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ
وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لَّكُمْ
إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَىٰةِ
وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم
بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي
وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾

45- Hani Melekler dediler ki; 'Ey Meryem, Allah seni dolaysız Kelime'-si ile müjdeliyor. Onun adı Meryemoğlu İsa Mesih'tir. O dünyada da ahirette de yüce, şanlıdır ve Allah'ın yakınlarındandır.

46- O daha beşikteyken ve yetişkinlik çağında insanlarla konuşacaktır ve salih kullarındandır.
47- Meryem 'Ey Rabbim, bana hiçbir insan dokunmamışken nasıl olur da çocuğum olabilir?' dedi. De ki: 'İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasına karar verince ona sadece "ol" der o da hemen oluverir.'
48- Allah O'na Kitab'ı, Hikmet'i, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek.
49- O'nu, İsrailoğullarına şöyle diyecek olan bir peygamber olarak gönderecek; 'Ben size Rabbinizden mucize ile geldim. Ben sizin önünüzde çamurdan kuş biçiminde bir cisim yapar, sonra ona bir nefes üflerim de Allah'ın izni ile kuş oluverir; Doğuştan körler ile alacalık (ebras) hastalarını iyileştiririm; Allah'ın izni ile ölüleri diriltirim; evlerinizde hangi yiyeceklerinizi yediğinizi ve hangilerini sonraya bıraktığınızı haber veririm. Eğer mümin iseniz, bu sizin için ibret alacağınız kesin bir delildir.
50- Benden daha önce inen Tevrat'ı onaylayıcı olarak size haram kılınmış olan bazı şeyleri helâl ilan etmek üzere Rabbiniz tarafından kesin bir kanıtla size geldim. Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz.
51- Allah benim de sizin de Rabbimizdir, O'na kulluk ediniz, doğru yol işte budur.

Bu sırada Meryem, arınması duası ve ibadetiyle bu üstün fazilete ve bu olayı taşıyabilecek ehliyete sahip bulunuyordu. İşte şimdi O, -ilk defa- Melekler aracılığıyla bu önemli olaydan haberdar ediliyor:

"Hani melekler dediler ki; "Ey Meryem, Allah seni dolaysız kelimesi ile müjdeliyor. Onun adı Meryemoğlu İsa Mesih'tir. O dünyada da ahirette de yüce şanlıdır ve Allah'ın yakınlarındandır. O daha beşikteyken ve yetişkinlik çağında insanlarla konuşacaktır ve salih kullardandır."

Bu, gerçekten büyük bir müjde ve olayı bütünü ile ortaya koyan bir açıklamadır. Adı Meryem oğlu İsa Mesih olan Allah'tan bir sözün müjdesidir. Mesih metindeki bir sözü konumundadır ve gerçekten de sözdür. Peki bu ifadenin sırrı nedir?

Bu ve benzeri olaylar, gerçek bir biçimde nitelikleri kavranamayacak olan gayb olaylarındandır. Belki de bunlar Cenabı Allah'ın şu sözünde kastettiği işlerdir:

"Sana bu kitabı indiren O'dur. Bu kitabın bir kısım ayetleri kesin anlamlı (muhkem)'dir, bunlar O'nun özünü oluştururlar. Diğer bir kısmı da birden çok anlamlı (müteşabih)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak ve keyfî yorumlar yapmak amacı ile bu kitabın birden çok anlamlı ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onların yorumunu sadece Allah bilir. Köklü bilgiye sahip olanlar ise 'Bu kitaba inandık, o bütünü ile Allah katından gelmiştir' derler. Bunu ancak aklı başında olanlar düşünebilirler."

Yalnız biz bu gerçeğin özelliğini gönlümüzü Allah'a, O'nun sanatına, kudretine ve özgür olan dilemesine bağlayacak bir anlayışla kavramak istediğimizde iş gerçekten kolaylaşır.

Allah, Adem'i topraktan yaratmakla beşerin hayatını başlatmayı diledi. Çünkü insan bu Allah'tan başkasının bilmeyeceği gizli olgunun yapısında ileri-geri

en ufak bir fonksiyona sahip değildir. Bu gizli olgu ilk canlı yaratığa giydirilen hayat sırrıdır. Ya da eğer onun yaratılışı doğrudan ölü topraktan meydana getirilmişse, Adem'e giydirilen hayat sırrıdır! Allah'ın yanında bu da diğeri gibidir. Varlıkta ve tabiatında biri diğerinden daha ilerde değildir...[75]

Peki bu hayat nereden geldi? Nasıl geldi? Hayatın topraktan ve yeryüzündeki diğer ölü maddelerden ayrı bir varlık olduğu kesindir. Bu bambaşka bir gerçektir. Ne toprakta ne de ölü maddelerde asla bulunmayan etkileri ve görünümleri doğuran bir sırdır o.

Peki bu sır nereden geldi? Bilemediğimiz varlık hakkında uluorta konuşmak ya da O'nun varlığını inkar etmeye kalkışmak yeterli olmayacaktır! Nitekim materyalistler, bu noktada, değil bilgin bir kimsenin, aklı başında normal bir insanın bile değer vermeyeceği basit demogojilere dayanmaktadır!

Biz bilmiyoruz! Biz insanlar olarak hayatın kaynağını tanımak istedik yahut ellerimizle onu ölülerden çıkarmaya çalıştık. Bizim bu çalışmalarımızın tamamı gerçekten boşa gitmiş bulunmaktadır!

Biz bilmiyoruz! Yalnız insanoğluna hayatı bağışlayan Allah biliyor. Ve O bize diyor ki: Hayat benim ruhumdan bir nefhadır. İş ondan gelen bir tek söz ile tamamlanmıştır. "Ol" der, o da oluverir...

Peki bu nefha nedir? Nasıl ölü elementlere üfürülür de insanların anlayamadığı bir gizlilik ve incelikle onda bu sır meydana gelir?

O sır nedir? Nasıl bir varlıktır? İşte bu insan aklının üstesinden gelemeyeceği için anlamakla yükümlü olmadığı bir olgudur. Akla, onu kavrayacak güç bağışlanmamıştır. Hayatın niteliği ve nefhanın yolunu öğrenmek Allah'ın yerine getirmesi için yarattığı insanın, görevi yeryüzünde hilafet görevine katkıda bulunmayacaktır. İnsan, ölü varlıklardan bir hayat yaratacak değildir... O zaman hayatın özelliğini, Allah'ın yarattığı ruhtan gelen nefhanın niteliğini, Adem ile nasıl ilişki kurduğunu veya çamurun ilk olarak canlanmaya başladığı hayatın birinci basamağını nasıl oluşturduğunu öğrenmenin ne fonksiyonu olabilir?

Yüce Allah Adem'i meleklere bile üstün kılan ve onu onurlandıran nesnenin ruhundan O'na üfürmesi olduğunu belirtmektedir. Öyleyse bunun kurtcuklara ve mikroplara bahşedilen soyut hayattan daha başka bir hayat olması gerekir! İşte bu olay bizi insanı yalnız başına ayrı bir tür olarak kabul etme görüşüne götürmektedir. Onu evrenin düzeni içinde diğer canlılarda bulunmayan özel bir konumda değerlendirmemize neden olmaktadır!

Her neyse burada konumuz bu değildir. İnsanın yaradılışı konusunda tartışma gereği olarak kaydettiğimiz bir takım açıklamaların okuyucunun gönlünde bazı şüphelere dönüşmemesi için bunları kısaca kaydetmeyi uygun gördük! Burada önemli olan Allah'ın bize hayatın sırrından haber vermesidir. Bu sırrın

---

75- Biz burada tartışma gereği olarak böyle diyoruz. Yaratılış ve tekamül teorisini tartışmıyoruz. Zaten bu teori bilimsel temellerini yitirmek üzeredir. O artık sırf bir teoriden ibarettir.

özelliğini ve ölülere nasıl üfürüldüğünü kavrayamasak da önemli değildir...

Cenabı Allah Adem'i doğrudan yaratma şekliyle halkettikten sonra, insanın yaratılışı için belli bir yol belirlemeyi dilemiştir. Bu yol kadın ile erkeğin birleşmesidir. Yumurtanın sperm ile döllenmesidir. Yumurta ile spermanın döllenmesi böylece tamamlanır. Doğum da bu şekilde gerçekleşir. Yumurta ölü değil canlıdır. Sperm de aynı şekilde diridir ve hareketlidir.

Artık insanlar yaradılışın bu kurala göre meydana gelmesine alıştılar. Bu esnada yüce Allah insanoğullarından biri üzerinde daha önce seçtiği kurala aykırı bir uygulamak bulunmayı diledi. Onu, ilk yaratmaya tıpatıp uymasa da ona yakın ve benzer bir biçimde yaratmak istedi. Bu yaratılışta yalnız bir kadın unsuru vardı. Burada başlangıçta hayatı meydana getiren nefhayı almakta ve kadında bir hayat meydana gelmiş olmaktadır!

Bu nefha sözün kendisi midir? Bu söz iradeyi yönlendiren bir söz müdür? Bu söz hem gerçek olabilen hem de iradeyi yönlendirmekten kinaye olabilen "ol" emri midir? Bu söz İsa mıdır? Yoksa İsa'nın kendisinden yaratıldığı nesne midir?

Bunların hepsi şüphelerin dışında hiç bir fayda sağlamayan konulardır. Bunlardan anlaşılması gereken şudur: Yüce Allah benzeri bulunmayan bir hayat yaratmayı dilemiş, hayatı kendi ruhundan bir nefha ile fakat özgür iradesine uygun bir biçimde bu hayatı yaratmıştır. Biz bu hayatın sonuçlarını kavrayabiliyor niteliğini bilmiyoruz. Aslında onu bilmememiz gerekir. Zira onu bilmemiz yeryüzünde Hilafet görevini yerine getirmede gücümüzü artırmıyor. Çünkü hayatı yaratma, halife olma görevinin kapsamına girmiyor.

İşte mesele bu kadar kolay anlaşılabilecek niteliktedir. Olayın meydana gelişi şüpheleri uyandırmaz!

İşte bu şekilde melekler Meryem'i Allah'tan adı Meryem oğlu İsa Mesih olan bir söz ile müjdelenmişlerdi. Bu müjde O'nun türünü, kapsadığı gibi, adını ve nisbetini de içeriyordu. Onun bu nisbetten kaynağının annesi olduğu ortaya çıkıyordu. Sonra bu müjde aynı zamanda O'nun niteliklerini ve Rabbinin katındaki değerini de içeriyordu. **"Dünyada da Ahirette de şanı yücedir. Ve yakınlaştırılanlardandır."** Doğuşu ile birlikte meydana gelen mucize bir olayada yer veriyordu: **"Beşikte insanlarla konuşur"**, geleceğine de bir işarette bulunulmuştu: **"Erginliğinde de..."** Karakteristiğine ve katıldığı kervana da değinilmiştir. **"Ve o iyi kimselerdendir."**

İnsanların beşeri alışkanlıklarına bağımlı olan bakire, el değmemiş genç Meryem'e gelince; O, bu müjdeyi bir genç kızın karşılayacağı biçimde karşılamıştır. Rabbine yönelmiş, O'na niyazda bulunmuş, insanın aklını hayrete düşüren bu bilmecemsi olayı deşifre etmesini taleb etmiştir.

"Dedi ki: Rabbim! Hiç kimse bana dokunmamışken nasıl bir erkek çocuğum olabilir?"

Derhal kendisine cevap geliyor: İnsanların sebep-sonuçlara bağlı kalışları,

bilgilerinin kıtlığı ve sınırlı bakışları nedeniyle hesaba katmadıkları basit gerçeğe Meryem'in dikkatini çekiyor:

"Dedi ki: İşte böyle, Allah dilediğini yapar. Bir işe hükmettiğinde yalnız ona "ol" demesi yeter. O da oluverir."

İş bu birinci plandaki gerçeğe havale edildiğinde şaşkınlık ortadan kalkıyor, hayret kayboluyor, gönül huzura kavuşuyor. İnsan kendi iç alemine yöneliyor ve hayret içinde soruyor. Bu kadar yakın olduğum fıtrî ve açık bir işe nasıl oldu da hayret ettim!

İşte bu şekilde Kur'an İslâm düşüncesinin bu büyük gerçeklere bakış açısını böylesine kolay yakın ve fıtrî yolla ortaya koyuyor. Aynı şekilde karmaşık felsefelerin kördüğüm haline getirdiği şüpheleri aydınlatıyor, onu sağlam biçimde hem kalbe hem de akla yerleştiriyor.

Sonra Melek, Allah'ın doğurması için eşsiz bir şekilde Meryem'i seçtiği hakkındaki müjdelerin ve İsrailoğulları arasında nasıl yaşayacağı ile ilgili bilgileri vermeyi sürdürüyor. Burada Meryem'e verilen müjde Mesih'in geleceği tarih ile kenetleniyor. Bir anlatımda buluşuyor. Kur'an üslûbunda sanki iki olay aynı anda gerçekleşiyor.

"Ona Kitabı, Hikmeti, Tevratı ve İncili öğretecek."

Burada Kitaptan amaç, yazı yazma olabileceği gibi Tevrat ve İncil de olabilir. İkinci şıkta Tevrat ve İncilin kitaptan sonra belirtilmesi, ek bir açıklama olur. Hikmet, psikolojik bir haldir. İnsan onunla herşeyi yerli yerine koymayı, doğru olanı kavramayı ve ona bağlanmayı elde eder. Bu gerçekten paha biçilmez bir olgudur. Tevrat da İncil gibi İsa'nın, kitabıydı. İsa'nın getirdiği dinin temelini oluşturuyordu. İncil ise, İsrailoğullarının gönüllerinde bozulan dinin özünü ve Tevrat'ı diriltecek tamamlayıcı bir kitaptı. Bu Hristiyanlıktan söz eden pek çok kimsenin hataya düştüğü gibi bir hatadır. Onlar, Tevrat'ı ihmal ediyorlar. Halbuki, Tevrat, Mesih dininin temelidir. Toplum düzeninin üzerinde kurulduğu hayat nizamı ondadır. İncil ancak, Tevrat'ın çok az bir kısmını düzeltmiştir. İncil ise, dinin özünü yenilemek ve diriltmek için, bir nefhadır. İlahi direktifler doğrultusunda doğrudan Allah'a bağlanmakla insanın vicdanını eğitme çabasıdır. Zaten Mesih bu diriltme ve eğitme için gönderilmiş ve ilerde değinileceği gibi, tuzağa düşürülünceye kadar bu uğurda çalışmıştır.

"O'nu İsrailoğullarına şöyle diyecek olan bir peygamber olarak gönderecek "Ben size Rabbinizden mucize ile geldim. Ben sizin önünüzde çamurdan kuş biçiminde bir cisim yapar sonra ona bir nefes üflerim de Allah'ın izni ile kuş oluverir; doğuştan körler ile alacalık (ebras) hastalarını iyileştiririm. Allah'ın izni ile ölüleri diriltirim. Evlerinizde hangi yiyeceklerinizi yediğinizi ve hangilerini sonraya bıraktığınızı haber veririm. Eğer mümin iseniz bu sizin için ibret alacağınız kesin bir delildir."

Bu ayeti kerime İsa'nın (selâm üzerine olsun) İsrailoğullarına peygamber gön-

derildiğini ifade etmektedir. İsa, onların peygamberlerinden biridir. Bu nedenle Musa'ya (selâm üzerine olsun) indirilen Tevrat, aynı zamanda İsa'nında kitabıydı. Onda da İsrailoğulları topluluğunun hayatı için düzenlenen yasa vardı. Yani Tevrat yasama ve yürütme kanunlarını da kapsıyordu. İsa buna ilave olarak İncil'e de sahiptir. İncil de ruhun dirilişini, kalbin eğitilmesini ve vicdanın uyarılmasını kapsıyordu.

Allah'ın, annesi Meryem'e O'nunla beraber olacağını müjdelemesi ve pratik olarak İsrailoğullarına gösterdiği mucizeler olan ölülere üflediğinde onların dirilmesi, kör olarak doğan çocuğu iyileştirmesi, alacalıyı iyileştirmesi, -kendisi açısından- gayb olan olayları haber vermesi (İsrailoğullarının gözlerinde sakladıkları yemek ve saireyi gözüyle görmekten uzak olduğu halde, haber vermesi) mucizesidir.

Bu olağanüstü olayların meydana gelişi sürekli olarak Allah'ın iradesine bağlanmıştır. Hz. İsa (selâm üzerine olsun) daha gayb aleminde, Allah'ın takdirinde yaratılıp Hz. Meryem'e müjdelendiğinde bu gerçeği dile getirmiş, daha sonra dünyaya gelip büyüdüğünde de, o gerçeği her fırsatta dile getirmiştir. Ayetler özellikle bu noktaya Allah'ın iznine detaylı ve yoğun biçimde yer vermektedir. Yanlış anlaşılmasını önlemek amacıyla sonunda Allah'ın iznine yer verilmeden sözü kesmemektedir!

Bu mucizeleri genellikle hayat ve ölüm, sağlık ve afiyet, körlük ve görmeyle ilgilidir. Bunlar öz olarak İsa'nın doğuşu, Adem'in (selâm üzerine olsun) örneği dışında hiçbir eşine rastlanmayacak biçimde İsa'ya varlık ve hayatın bahşedilmesiyle ilgilidir. Madem ki Allah, bu mucizeleri bir kulunun eliyle gerçekleştirmeye güç yetirebiliyor. Öyleyse Allah bu tek varlığı örneksiz de yaratmaya güç yetirebilir. İşi Allah'ın özgür dilemesine havale ettiğimizde ve yüce Allah'ın insanların alışılageldiği sınırlamalara bağımlı kalmadığımızda bu özel doğuşun yaratışı etrafında oluşturulan bütünşüphelere ve masallara hiç de gerek kalmayacaktır!

HRİSTİYANLIK

"Benden daha önce inen Tevrat'ı onaylayıcı olarak size haram kılınmış olan bazı şeyleri helâl ilan etmek üzere Rabbiniz tarafından kesin bir kanıtla size geldim. Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz.

"Allah benim de sizin de Rabbimizdir, O'na kulluk ediniz, doğru yol işte budur."

İsa'nın (selâm üzerine olsun) İsrailoğullarına yaptığı çağrının bu şekilde sona ermesi Allah'ın dininin yapısı ve tüm peygamberlerin (salât ve selâm üzerlerine olsun) çağrısında bu dinin nasıl anlaşıldığı noktasında bir takım köklü gerçekleri açığa çıkarmaktadır. Ve bunlar bizzat İsa'nın (selâm üzerine olsun) dili üzere ifadesini bulurken gerçekten özel bir değer kazanan gerçeklerdir. Çünkü İsa, doğuşu ve gerçek mahiyeti konusunda ancak şüpheler üretilen bir kişidir. Fakat bu

tür şüpheler bir peygamberden diğerine değişmeyen Allah dininin özünden sapmaktan kaynaklanmaktadır.

O şunları söylerken **"Benden daha önce inen Tevrat'ı onaylayıcı olarak size haram kılınmış olan bazı şeyleri helâl ilân etmek üzere..."** derken Mesihliğinin gerçek karakterini ortaya koyuyordu. Musa'ya (selâm üzerine olsun) indirilen Tevrat -ki bu kitap o zamanın ihtiyaçlarına ve İsrailoğullarının yaşam şartlarına uygun sosyal hayatı düzenleyen hükümleri kapsıyordu. Zira Tevrat'ın öngördüğü dindarlık, belli bir zaman diliminde, belli bir insan topluluğuna özgü bir yaşam tarzıydı. Evet aynı Tevrat, Mesih'in (selâm üzerine olsun) peygamberliğinde de güvenilir bir kaynaktı. O'nun peygamberliği de Tevrat'ı doğruluyordu. Bunun yanında Allah'ın kendilerine haram kıldığı birtakım şeylerde düzeltmeler yaparak onları helal kılıyordu. Aslında bu haram kılınan şeyler, zamanında İsrailoğullarının günahları ve sapmaları sonucunda ceza olarak haram kılınmıştı. Allah onlara helâl olan birtakım şeyleri haram kılmakla onları uslandırmak istemişti. Sonra Allah'ın iradesi Mesih (selâm üzerine olsun) ile onlara merhamet etmek istemiş, kendilerine haram kıldıklarından bir kısmını helal kılmıştır.

Buradan da anlaşılıyor ki: Dinin karekteri -hangi din olursa olsun- insan yaşamına bir düzenleme getirmeyi kapsamaktadır.

Böyle din, yalnız ahlâki eğitim alanına sırf vicdanî duygulara sadece ibadetlere ve sembolik uygulamalara yönelik tarafta yetinmemektedir. Bunların yalnız birine yönelen sistem din olamaz. Öyleyse din Allah'ın insanlar için belirlediği yaşam biçiminden insanın hayatını Allah'ın sistemine bağlayan yaşam düzeninden başka bir şey değildir.

Allah'ın yoluna uygun bir biçimde insanın hayatını düzenlemek isteyen herhangi bir dinde, imana dayalı inanç unsurunun, ibadetin sembolik uygulamalarından, ahlâki değerlerden, düzenleyici yasalardan birinin olmaması mümkün değildir. Bu alanların herhangi birinde meydana gelecek olan kopukluk dinin psikolojik ve sosyal yaşam üzerindeki edimini sonuçsuz kılacaktır. Ve bu din Allah'ındilediği biçimdeki din anlayışına ve dinin karakterine aykırı düşecektir. İşte hıristiyanlığın uğradığı felâket budur. Tarihin birtakım cilveleri bir taraftan son din gelinceye kadarki belli bir zaman dilimi için gönderildiği halde belirlenen zaman dilimini aşarak yaşamını sürdürmesi öbür tarafından bu dinin sosyal düzenle ilgili yaşamaların tarafını; Ahlâk, ibadet ve maneviyat tarafından ayırmıştır. Böylece yahudiler ile Mesih (selâm üzerine olsun) Mesih'in Havarileri ve daha sonra O'nun dinine bağlananlar arasında köklü bir düşmanlık baş göstermiştir. Bu da yasaları içeren Tevrat ile Manevi dinlisi ve ahlâki uslandırmayı kapsayan İncil'in birbirinden ayrılmasını doğurmuştur. Sonra bu yasalar belli bir zaman dilimine özgü ve insanların belli bir topluluğuna mahsustur. Allah'ın taktirinde bu açığı kapatacak kendisi için belirlenen zaman diliminde gönderilecek insanlığın tamamını yönlendirecek sürekli kalıcı bir yasa (şeriat) vardı.

Ne olursa olsun artık hıristiyanlık yasasız bir inanç konumuna düşmüştür. Bu nedenle de kendisine bağlanan ulusların sosyal yaşamlarını idare etmekten

aciz bir duruma düşmüştür. Sosyal hayatı idare etmek, bütün evreni yorumlayan, insanın hayatını ve evrendeki konumunu açıklayan insanla ilgili bir düşünceyi gerektirir. Bir ibadet sistemi ve ahlâkî değerleri zorunlu kılar. Sonra bu inançla ilgili düşünceden ibadetle ilgili sitemden ve ahlâk ile ilgili değer yargılarından kaynaklanan, toplumun hayatını düzenleyici hükümleri zorunlu olarak gerektirir. İşte bu temel nitelikleri taşıyan bir din ancak anlaşılabilir. Fonksiyonları ve sağlıklı güvenceleri bulunan sosyal bir düzen kurmayı garanti edebilir. Hıristiyanlık dininde bu ayrılık meydana gelince, Hıristiyanlık insan hayatı içinde kapsamlı bir düzen olmaktan çıktı. Hıristiyanlar da manevi değerler ile bütün hayatlarında yer alan pratik değerleri birbirinden ayırmak zorunda kaldılar. Tabii ki hayatın, üzerinde kurulduğu sosyal düzen de bunların arasındaydı. O zaman sosyal düzenlemeler tabii olan sarsılmaz temellerine değil de başka temellere dayandırıldı. Dolayısıyla belli bir zemine oturmadan havada kaldı ya da bozuk bir temele dayandırıldı!

Bu durum, insanın hayatında basit bir iş, insanlık tarihinde de küçük bir olay değildir. Bu gerçek anlamda bir felaketti. Talihsizliğin, şaşkınlığın, çözülmenin, sapmaların, bugünkü Materyalist medeniyetin içinde yüzdüğü belâların başlıca kaynağı olan büyük bir felaket. Bu ise, bugüne kadar hâlâ hıristiyanlığa -ki hıristiyanlık bir yaşama sistemine sahip olmadığından sosyal bir düzenden de yoksun kalmıştır- bağlı bulunan ülkelerde olsun büyük bir tehlike oluşturdu. Aslında hıristiyanlığa tamamıyle sırtını dönen ülkelerde olsun büyük bir tehlike oluşturdu. Aslında hıristiyanlığa sırtını dönen ülkeler de Hıristiyan olduklarını ileri sürenlerden farklılık arzetmemişlerdir. Hazreti İsa'nın getirdiği şekliyle Hıristiyanlık din kavramına gerçekten layık olan her dinin özelliğinde olduğu gibi Mesihlik de bir dindir. Allah ile ilgili inanç düşüncesinden ve bu düşünceye dayalı ahlâki değerlerden kaynaklanan hayatı düzenleyici yasalardan oluşmuştur.

Bu kapsamlı ve birbirini tamamlayan sütunlar olmadıkça Hıristiyanlıktan sözedilemez. Ve mutlak anlamda hiçbir dinden de bahsedilemez! Bu kapsamlı ve birbirini tamamlayan temellere dayanmaksızın insanın hayatı için gerekli manevi ihtiyaçlarına cevap verilemez. Hayatının pratiğini oluşturacak maneviyatını, hayal ve ruhunu Allah'a doğru yükseltecek sosyal bir düzen kurulamaz. Bu gerçek, Mesih'in (selâm üzerine olsun) şu sözlerinde göze çarpan olgulardan biridir.

"Benden daha önce inen Tevrat'ı onaylayıcı olarak size haram kılınmış olan bazı şeyleri helâl ilân etmek üzere Rabbiniz tarafından kesin bir kanıtla size geldim. Allah'tan korkunuz ve bana itaat ediniz."

O bu gerçeği tebliğ ederken birinci büyük gerçeğe dayanmaktadır: Hiçbir şüpheye yer bırakmayan Tevhid gerçeğine istinad etmektedir.

"Ben size Rabbinizden bir mucize ile geldim. Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Allah, benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir. Ona kulluk ediniz. Doğru yol işte budur."

Yüce Allah'ın dininin bütünü ile üzerinde kurulduğu inanca dayalı gerçeği

ilân etmektedir. Göstermiş olduğu mucizeleri kendi katından getirmiş değildir. O bir insan olduğundan bu mucizeleri yaratacak güçte olamaz. Kendisi bu mucizeleri Allah katından getirmiştir. Onun çağrısı herşeyden önce Allah korkusu ve Peygamberine itaat temeline dayanmaktadır. Sonra Allah'ın hem kendisinin hem de yaratıkların Rabbi olduğunu pekiştirmektedir. İbadetle bu yüce Rabbe yönelmelerini vurgulamaktadır. "Allah'tan başkasına kulluk yoktur." Sözünü kapsamlı bir gerçek ile noktalıyor. Rabbi birleme, O'na kulluk etme, peygambere ve onun getirdiği düzene itaat etme; **"Bu doğru bir yoldur"**... Onun dışında kalanlar sapmadır, yanlıştır. Ve onlar asla din değildir...

HAVARÎLER

Meleklerin Meryem'e, beklenen oğlunun vasıflarını, Peygamberliğini mucizelerini ve sözleriyle ilgili müjdelerini belirten ayeti kerimeler doğrudan doğruya İsa'nın (selâm üzerine olsun) İsrailoğullarının inkâra kalkışacaklarını anlamasını ifade ettikten sonra Allah'ın dinini tebliğ etmek amacıyla kimin kendisine destek olacağını tesbit edişine geçmektedir.

فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ
قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ۖ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ ۖ وَٱشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾
رَبَّنَآ ءَامَنَّا بِمَآ أَنزَلْتَ وَٱتَّبَعْنَا ٱلرَّسُولَ فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٣﴾

52- İsa, İsrailoğulları'nın inkarcı tutumlarını görünce 'Allah uğrunda bana yardımcı, destekçi olacak olanlar kimlerdir?' diye sordu. Havariler 'Biz Allah'ın destekçileriyiz, Allah'a iman ettik, şahid ol ki biz müslümanız' dediler.
53- 'Ey Rabbimiz, indirmiş olduğun mesaja inandık, Peygambere uyduk, bizleri bu mesajın canlı şahitleri arasına yaz'!

Burada ayetlerin anlatımında büyük bir boşluk göze çarpmaktadır. İsa'nın doğuşu, annesinin onu topluluğa göstermesi ve kendisinin de beşikte onlarla konuşması, yetişkin yaşta kavmine çağrıda bulunması anlatılmamıştır. Ayrıca annesinin müjdelenmesinde sözü edilen bu mucizelerin onun tarafından kendilerine sunulması söz konusu edilmemiştir. Kıssanın bu kesiti Meryem suresinde anlatılmıştır. Kur'an kıssalarında bu tür boşluklara rastlanmaktadır. Zira bu kıssalarda, bir taraftan aynısı ile tekrara yer verilmiyor, bir taraftan da yalnız surenin konusu ve temasıyla ilgili halkalar ve buna ilişkin sahnelerin verilmesi yeterli görülüyor. Herbirinin ardından, Allah'ın varlığına tanıklık ettiği, Allah'ın kudretinin kendisini desteklediği gibi insanların gücünü aşan mucizelerin hepsini gözler önüne seren Mesih, İsrailoğulları'nın bir takım bağlarını ve yükümlülüklerini hafifletmek için gönderilmiş olmasına rağmen, İsrailoğullarının inkara kalkışacaklarını anlıyor. İşte bu sırada nihai çağrısını yapıyor:

"Allah uğrunda bana yardımcı, destekçi olacak olanlar kimlerdir?"

Allah'ın dinine, mesajına, sistemine ve düzenine çağırmada kim bana destek olur? Kim bana yardım eder ki ona tebliğde bulunayım ve onunla görevimi yerine getireyim? Her inanç ve dâva sahibinin yanında, kendisi ile beraber hareket eden onun davranışını yüklenen, savunan, ulaşabildiklerine ulaştıran ve ondan sonra davasını yaşatan destekçilerin bulunması gerekir.

"Havariler: Biz Allah'ın destekçileriyiz Allah'a iman ettik. Şahit ol ki müslümanız."

Havariler burada İslâm'ı, dinin özü anlamında kullanıyor. İsa'yı (selâm üzerine olsun) bu müslümanlıklarına ve Allah'ın yardımına... Yani onun Peygamberlerinin, dininin ve hayat sisteminin yardımına koşmalarına tanık tutuyorlar. Sonra Rabblerine yöneliyorlar ve pratik olarak yaşadıkları bu olaylarda doğrudan Allah ile ilişki kuruyorlar:

"Ey Rabbimiz! İndirmiş olduğun mesaja inandık ve Peygamber'e uyduk. Bizleri bu mesajın canlı şahidleri yaz."

Allah ile doğrudan sözleşmek için bu yönelişte önemli bir nokta var. Mümin başta Rabbi ile sözleşme yapar. Peygamber onu tebliğ ettiğinde inanç hususunda Peygamberin görevi biter, Allah ile sözleşme gerçekleşir. Bu sözleşme peygamberden sonra da mümini bağlayıcı niteliktedir. Bu sözleşmede peygambere uyulacağına dair söz verilmiştir. Mesele, vicdanda yer alan bir inançtan ibaret değildir.

Burada önemli olan belirlenen yolu izlemek ve bu yolda Peygambere uymaktır. İşte İslâm'ın bu anlamı, gördüğümüz gibi aynı zamanda surenin öteden beri üzerinde yoğunlaştığı ve değişik üslûblarla tekrar ettiği bir olgudur.

Havarilerin sözlerindeki başka bir ifade ayrıca dikkat çekiyor.

"Bizi şahidlerle beraber yaz."

Ne şahidliği ve hangi şahitler? Allah'ın dinine iman etmiş müslümanın, bu dine tanıklık etmesi istenmektedir. Bu tanıklık, dinin hayatta kalma hakkını pekiştirecek bir tanıklıktır. Bu dinin insanlara vermek istediği hayırlı mesajı destekleyen bir şahidliktir. Kişi canıyla, ahlâkıyla, yaşantısıyla, hayatıyla bu dinin canlı bir şekli olmadıkça bu şahidliğin gereğini yerine getirmiş olamaz. Bu öyle canlı bir tablodur ki insanlar onda bu dinin var olmaya daha lâyık olduğunu, yeryüzünde var olan diğer sistemlere, düzenlere ve organizasyonlara oranla daha iyi ve daha üstün olduğunu rahatlıkla görebilmektedirler.

İnsan hayatının temelini, toplumun düzenini, kendisinin ve toplumunun yasasını bu dinden almadığı, bu çerçevede bir toplum kurmadığı, bu sağlam ilâhî sisteme uygun olarak işlerini idare etmediği, bu toplumu kurmak ve bu yaşam biçimini gerçekleştirmek uğrunda cihad etmediği, toplum hayatında Allah'ın sistemini gerçekleştirmeyen başka bir toplumun gölgesinde gerçekleştirmeyen başka bir toplumun gölgesinde yaşamaktansa ilahi nizamın uğrunda ölmeyi tercih etmediği sürece bu şehadetin gereğini ödemiş olmaz.

Böylece insan, bu dinin bizzat yaşamaktan daha hayırlı olduğuna, yaşayanların elde etmeye çalıştığı en değerli varlıktan daha aziz olduğuna şehadet etmiş olacaktır. Bu nedenle o "şehid" diye anılacaktır.

İşte bu havariler, kendilerini Allah'ın dinine şahidlik edenlerle birlikte yazması için Allah'a dua ediyorlar. Yani bu dinin canlı bir örneği olabilmeleri için kendilerine yardım etmesini ve başarılı kılmasını, O'nun hayat sistemini gerçekleştirme, bu sistemin pratik olarak yaşandığı bir toplum kurma uğrunda cihad etmeye göndermesini diliyorlar... İsterse, bu dinin gerçeğine "şahidlik edenlerden olma kendilerine hayatları pahasına mâl olsun!

Bu dua, kendisinin müslüman olduğunu iddia eden herkesin üzerinde düşünmesi gereken bir niyazdır. İşte Havarilerin anladığı İslâm budur. Gerçek müslümanların vicdanlarındaki İslâm budur! Dinine karşı bu şahidlikte bulunmayan ve onu gizleyen, kalben günahkârdır. Kişi müslüman olduğunu iddia ederde kendisi İslâm'ın öngördüğü birhayat yaşamaz veya bunu kendi içinde yaşar, fakat onu hayatın her alanında uygulamaz da kendi yaşamını dinin yaşamasına tercih edip Allah'ın hayat için öngördüğü yaşam biçimini yürürlüğe koymak için cihad etmezse o şahitliğinde gedik açmış olur. Veya bu dinin tersine bir şehadette bulunmuş olur. Böyle bir şehadet, başkasının da bu dini kabullenmesiyle engel olacaktır. Çünkü başkaları, bu dine bağlı olanların ondan yana değil onun aleyhine şahidlik ettiklerini göreceklerdir! Kendisi iman edenlerden olmadığı halde, bu dine iman ettiğini iddia etmek suretiyle başkalarını Allah'ın dininden alıkoyanlara yazıklar olsun[76]

Şimdide âyetler İsa (selâm üzerine olsun) ile Yahudiler arasında geçen kıssanın sonuna değiniyor.

وَمَكَرُوا۟ وَمَكَرَ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾ إِذْ قَالَ
ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟
إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۖ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا
كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَأُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ
﴿٥٦﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ

76- Üstad Mevdudi'nin "Şehadetül-Hak" adıyla kaleme aldığı araştırmasına bakınız.

وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ۝

54- Hile yaptılar. Allah da onları cezalandırdı. Ve Allah hile yapanların cezasını en iyi verendir.
55- Hani Allah şöyle demişti; 'Ey İsa, ben senin canını alacak, katıma yükseltecek ve kâfirlerin iftiralarından arındıracağım, sana uyanları da kıyamet gününe kadar kâfirlere üstün kılacağım. Sonra hepiniz bana döneceksiniz ve ben anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda hüküm vereceğim.'
56- Kâfirler var ya, onları ağır bir azaba çarptıracağım, onların hiçbir yardımcısı olmayacaktır.
57- İman edip salih ameller (iyi işler) yapanlara gelince, Allah onların mükâfatlarını eksiksiz olarak verecektir, Allah zalimleri sevmez.

Kendi peygamberleri İsa'ya (selâm üzerine olsun) inanmayan yahudilerin tezgahladığı tuzak gerçekten enine boyuna büyük bir tuzaktır. Yahudiler İsa'ya (selâm üzerine olsun) ve erkek eli değmemiş olan annesine iftira ettiler. Bir ara Meryem ile evlenmek isteyen fakat İncil'lerinde belirttiği gibi, O'nunla evlenmeyen Yusuf en-Neccar ile ilişki kurmakla suçladılar... Ona yalancılık ve sihirbazlık itham ettiler. Kendisini Roma İmparatoru Platos'a jurnal ettiler; Hz. İsa'nın halkları hükümete karşı ayaklandıran bir "anarşist" olduğunu ileri sürdüler! Halkların inançlarını sarsan ve karıştıran büyücü biri olarak göstermeye çalıştılar! Nihayet, Kral O'nu kendi elleriyle cezalandırmaları için Yahudilere teslim etti. Platos putperest olduğu halde, adamın bu suçu işlemiş olduğunu gösteren hiçbir şüphenin izine rastlamamıştı. Bu onların kurdukları desîselerden sadece bir tanesidir.

"Yahudiler İsa'ya karşı komplo düzenlediler. Allah da onların komplolarını boşa çıkardı."

Burada onların planları ile Allah'ın planları arasındaki benzerlik yalnız ifade biçiminde göze çarpmaktadır. Tezgâh; plan demektir. Karşılarına Allah'ın planını çıkarmakla onların tezgahlarının ve hilelerinin ne kadar gülünç olduğunu ortaya koyuyor. Onlar nerede; Allah nerede? Onların tezgahları nerede Allah'ın plânları nerede? Onlar Hz. İsa'yı (selâm üzerine olsun) asmayı ve öldürmeyi istediler. Allah ise, O'nu vefat ettirmeyi ve kendisine yükseltmeyi diledi. Küfredenlerin arasında yaşamaktan, pis ve aşağılık yaratıklar olanlardan arındırmak ve kıyamet gününe kadar O'na bağlananları kafirlere üstün kılmakla ikramda bulunmak istedi. Neticede Allah'ın dilediği oldu. Ve Allah tuzak peşinde koşanların tezgahlarını etkisiz bıraktı:

"Hani Allah şöyle demişti: "Ey İsa, ben senin canını alacak, katıma yükseltecek ve kafirlerin iftiralarından arındıracağım, sana uyanları da kıyamete kadar kafirlerden üstün kılacağım. Sonra hepiniz bana döneceksiniz. Ve ben anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda hüküm vereceğim."

Fakat O'nun vefatı nasıl gerçekleşti ve o nasıl yükseltildi... Bu konu Allah'tan başkasının yorumunu bilemeyeceği "müteşabih" kapsamına giren gayb meselesidir. Onları araştırmakla elde edilecek yararlı bir sonuç yoktur. Ne inançta

ne de hukukta bunun bir yararı olmaz. Bu meselelerin peşine düşenler ve onları tartışma konusu edenler sonunda kuşkuya kapılırlar, kafaları karışır ve çıkmaza girerler. Allah'ın bilgisine havale edilen bu meselede ne kesin bir gerçeğe ne de gönül huzuruna kavuşabilirler. Allah'ın İsa'ya bağlı olanları kıyamet gününe kadar kafirlerden üstün kılacağı meselesine gelince burada yorumda bulunmak zor olmayacaktır. Ona bağlı olanlar Allah'ın doğru dinine... İslâm'a iman edenlerdir. Tüm peygamberlerin gerçekliğini tanıdığı, her peygamberin kendisine çağırdığı Allah'ın gerçek dinine iman eden herkesin inandığı dine iman edenlerdir... Bu nitelikleri taşıyanlar ise, Allah'ın terazisinde kıyamete kadar kafirlerden üstündür. İman gerçeği ve bağlılık gerçeği ile kafirlerin ordusuna karşı koydukları sürece bu üstünlük somut bir hakikat olarak hayatta gözlenecektir. Allah'ın dini tektir. Meryem oğlu İsa'da kendisinden önceki ve sonraki peygamberlerin getirdiği gerçeğin aynısına çağrıda bulunmuştur. Hz. Muhammed'e (salât ve selâm üzerine olsun) uyanlar, Adem'den (selâm üzerine olsun) zamanın sonuna kadar geçen bütün peygamberler kervanına uymuş olurlar.

Bu kapsamlı anlayış, sûrenin anlatımına ve bu anlatımın üzerinde yoğunlaştığı din gerçeğine de uygun düşmektedir. Ayetler Allah'ın, Hz.İsa'ya (selâm üzerine olsun) haber vermesi sayesinde hem müminlerin hem de kafirlerin son duraklarına da değinmektedir.

"Sonra dönüşünüz yalnız banadır"...

"Hani Allah şöyle demişti; 'Ey İsa, ben senin canını alacak, katıma yükseltecek ve kâfirlerin iftiralarından arındıracağım, sana uyanları da Kıyamet gününe kadar kâfirlere üstün kılacağım. Sonra hepiniz bana döneceksiniz ve ben anlaşmazlığa düştüğünüz konularda aranızda hüküm vereceğim.'

"Kâfirler varya, onları ağır bir azaba çarpıtacağım, onların hiçbir yardımcısı olmayacaktır."

"İman edip salih ameller (iyi işler) yapanlara gelince Allah onların mükâfatlarını eksiksiz olarak verecektir, Allah zalimleri sevmez."

Bu ayetlerde cezanın ciddiyeti ve asla şaşmayan, hiçbir yersiz umut ve iftira ile ilişkisi olmayan adaletin ciddiyeti açıklanıyor.

Bu, kendisinden kaçılamayacak Allah'a dönüştür. Ayrılığa düşülen konularda Allah'ın hiçbir şekilde reddedilemeyecek hükmünü vermesidir. Kafirler için hem dünya hem de ahirette ağır bir işkencedir ve kimse onlara destek olmayacaktır. İman edenlere *salih amel işleyenlere* mükafatları hiçbir arttırma ve eksiltmeye yer verilmeksizin verilişidir... **"Allah zalimleri sevmez..."** Zalimleri sevmediği halde zulmetmekten uzaktır.

Öyleyse ehl-i kitabın, "Sayılı birkaç gün dışında bize ateş dokunmaz" anlamındaki bütün sözleri, Allah'ın adalet sistemindeki "ceza" ile ilgili hayal üzerine düzdükleri bütün bu anlayışlar boştur. Boştur... Bir temele dayanmamaktadır.

KISSADAKİ HAKİKAT

Ayeti kerimelerin seyri, tartışmanın ve mücadelenin etrafında dönüp dolaştığı Hz. İsa hakkında kıssadan çıkarılacak temel gerçekleri belirtmeye başlamaktadır. Hz. Peygamber'e (salât ve selâm üzerine olsun) ehl-i kitabla aralarındaki diyaloğa ve tartışmaya son verecek, getirdiği ve kendine çağrıda bulunduğu davanın gerçekliğinde net bir açıklık ve kesin bir inançla karar kılacak bir karşı koyuşu telkin etmekle sona ermektedir:

ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ
وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ
خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ
فَلَا تَكُن مِّنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِن بَعْدِ
مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ
وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ
﴿٦٣﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا
بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

58- Sana okuduğumuz bu kıssalar ve direktifler, ayetlerden ve hikmetli zikirdendirler.

59- Allah katında İsa örneği, Allah'ın topraktan yarattıktan sonra "ol" demesi ile oluveren Adem örneği gibidir.

60- Bu anlattıklarımız Rabbinden gelen gerçektir. Sakın kuşkuya kaptılanlardan olma.

61- Sana gelen bilgiden sonra kim bu konuda seninle tartışacak olursa de ki: "Geliniz, evlatlarımızı ve evlatlarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi biraraya çağıralım; sonra karşılıklı lânetle-

şerek Allah'ın lânetinin yalancıların üzerine olmasını dileyelim.
62- Bu anlatılanlar gerçek olaylardır. Allah'tan başka ilah yoktur. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir.
63- Eğer sırt çevirirlerse kuşkusuz Allah kimlerin bozguncu olduğunu bilir.
64- Deki: 'Ey kitap ehli, sizinle aramızda ortak olan şu söze geliniz: Sırf Allah'a kulluk edelim, hiçbirşeyi O'na ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp birbirimizi ilâh edinmeyelim.'

Aynı şekilde bu açıklamanın da başta Hz. Muhammed'e (salât ve selâm üzerine olsun) gönderilen vahyin doğruluğuna parmak basmakla işe başladığını görüyoruz: "Sana okuduğumuz bu kıssalar ve direktifler, ayetlerden ve hikmetli zikirlerdendir"

Bu kıssalar ve bu Kur'anî direktiflerin tamamı Allah tarafından bir vahiydir. Allah onları Peygamberine okuyor. İfade şeklinde değer verme, yakınlık ve sevgi var. Yüce Allah, Peygamberi Muhammed'e okumayı öğretmeyi bizzat üzerine aldıktan sonra geriye ne kalır? Ayetlerin ve "Zikr-i Hakîm"in okumasını... Kuşku yokki O, hikmet sahibidir. İnsanın ruhu ve hayatındaki büyük gerçekleri, fıtrata hitap eden bir yöntem ve uygun bir yolla belirtir. Bu biricik kaynağın dışından kaynaklanan, alışılmadık bir biçimde, şefkat ve sevgi ile onlara ulaşmaya çalışır.

Sonra Hz. İsa'nın (selâm üzerine olsun) gerçekliği ve herşeyi var ettiği gibi, İsa'yı da var eden, yaratma ve iradenin özelliğini belirtmede kesin açıklamalar getiriliyor:

"Allah katında İsa örneği, Allah'ın topraktan yarattıktan sonra "ol" demesi ile oluveren Adem örneği gibidir."

İsa'nın doğuşu, insanların alışageldiği realitelerle kıyaslandığında gerçekten ilginçtir. Fakat insanlığın babası Hz. Adem'in yaratılışına kıyas edildiğinde ilginç tarafı kalır mı? -Doğuşu nedeniyle- İsa konusunda tartışma yapan, mücadele eden ve babasız olarak yaratıldığından dolayı O'nun etrafında kuruntu ve masallardan ağlar örmeye çalışan ehli kitap... Evet aynı ehli kitap, Adem'in topraktan yaratıldığını Allah'ın ruhundan soluk üflenmekle O'na bu insani organizmanın kazandırıldığını kabul ediyor... İsa'nın etrafında ördükleri masalları, hikayeleri Adem'in etrafında örmeye çalışmıyorlar! Adem için; O'nun Lahuti bir tabiatı vardır" demiyorlar! Halbuki Adem'in kendisinden insan olarak yaratıldığı unsur, İsa'nın babasız olarak doğmasına neden olan unsurun aynısıdır: Her ikisinde de temel faktör ilahi nefhadır! Ve bu İlâhî nefha da "ol!" sözünden başka bir şey değildir. Yaratılmak istenen herşey onunla yaratılır: "O da oluverir".

Böylece bu gerçeğin... Hz. İsa gerçeğinin... Hz. Adem gerçeğinin... Bütünü ile yaratma gerçeğinin yalınlığı ortaya çıkar. Kolayca ve net bir biçimde insanın gönlüne iner. Öyleki insan ona hayret eder: Allah'ın büyük yasasına, yaratma ve geliştirme yasasına birden uygun düşen bu olay etrafında nasıl tartışma körüklenebilir?

İşte "Zikri Hakim"in fıtrata, fıtratın realitesine dayalı yalın mantığıyla hitap etmede izlediği yol budur. Bu yolla en karmaşık problemler o kadar kolay ve rahat çözülüyorki hayran olmamak mümkün mü?

Ayetlerin akışı problemi bu açıklama noktasına getirdikten sonra Hz. Peygamber'e (salât ve selâm üzerine olsun) yöneliyorken, kendisi ile beraber bulunan, kendisine okunmakta olan algısı ile pekiştirildiği gibi, zaman zaman ehli kitap tarafından körüklenen şüphelerin, karıştırmaların ve çirkin saptırmaların bazıları üzerinde, etkili olduğu etrafındaki müslümanların algılariyle de pekiştirilen gerçek üzere diretmeye yöneltmektedir.

"Gerçek senin Rabbindendir; şüphe edenlerden olmaz"...

Rasulüllah (salât ve selâm üzerine olsun) hayatının hiç bir anında Rabbinin kendisine okuduğundan şüphe etmedi ve onlardan kuşkulanmadı. Bu uyarı ancak Hak üzere sebat etmesine teşviktir. Bu sırada müslüman cemaatın kendi bireylerinden bazıları aracılığıyla ne denli desîselerle karşı karşıya olduğunu kavrayabiliyoruz. Aynı şekilde müslüman ümmetin bütün nesiller boyunca bu düzenbazlıklardan neler çektiğini çıkarabiliyoruz. Düzenbazların ve aldatıcıların karşısında müslümanların Hakk üzere sebat etmesinin zorunlu olduğunu, düşmanların her asırda daha modern yöntemlerle onu bu gerçekten alıkoymaya çalıştığını idrak ediyoruz.

Burada mesele aydınlandıktan ve gerçek net olarak ortaya çıktıktan sonra yüce Allah, sevgili Peygamberini açıklık kazanan meselede, bu apaçık gerçekle ilgili olarak tartışma ve cedelleşmeyi bırakmaya çağırıyor: Aşağıdaki ayetle açıklandığı şekilde onları lanetleşmeye çağırmasını istiyor:

"Sana gelen bilgiden sonra kim bu konuda seninle tartışacak olursa de ki; "Geliniz, evlatlarımızı ve evlatlarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi biraraya çağıralım; sonra karşılıklı lânetleşerek Allah'ın lânetinin yalancıların üzerine olmasını dileyelim."

Hz. Peygamber (salât ve selâm üzerine olsun) bu konuda kendisi ile tartışanları bu kalabalık toplantıya çağırmış ve iki taraftan hangisi yalancıysa, Allah'ın ona lanet etmesini dilemelerini istemişti. Fakat onlar işin sonundan endişe ederek lanetleşmeye yanaşmamışlardı. O zaman gerçek açık biçimde ortaya çıkmıştı. Rivayetlerin bildirdiğine göre onlar, toplumlarındaki konumlarını korumak, kilise adamlarının yararlandığı otorite, makam, menfaat ve nimetleri elden kaçırmamak için bu gerçeğe teslim olmamışlardı! Bu dinden alıkoyanların muhtaç olduğu şey apaçık delil değildi. İnsanları gizli kapaklı tarafı bulunmayan apaçık gerçekten alıkoyan menfaatler, maddi beklentileri ve heva ve heves peşinde koşmalarıydı.

Lanetleşmeye çağıran ayeti kerimelerden sonra -belki de bu ayetler onların lanetleşmeye yanaşmamalarından sonra inmiştir- Vahiy hakikati... Kıssaların gerçeği yani konunun eksenini oluşturan Vahdaniyet gerçeği açıklanıyor. Hakikatten yüzçevirenler ve bu yüzçevirmeleriyle yeryüzünde bozgunculuk yapanlar tehdit

ediliyor:

"Eğer sırt çevirirlerse kuşkusuz Allah kimlerin bozguncu olduğunu bilir"

"Bu anlatılanlar gerçek olaylardır. Allah'tan başka ilâh yoktur. Hiç kuşkusuz Allah üstün iradeli ve hikmet sahibidir."

Bu nassların belirttiği gerçekler daha önce de belirtilmişti. Bunlar lanetleşme çağrısından ve onun reddedilişinden sonra pekiştirme için anlatılmaktadır. Burada yeni olan, gerçekten sırt çevirenlerin bozgunculer diye nitelenmeleri ve Allah'ın bozguncuları bildiği gerçeğiyle onların tehdit edilmesidir.

Tevhid gerçeğinden yüz çevirenlerin üstlendikleri bozgunculuk büyük bir fesattır. Realite olarak bozgunculuğun kaynağı, bu gerçeği kabul etmeye yanaşmamaktan başka bir şey değildir. Bu kabul ediş sadece dille onaylamak şeklinde olamaz. Dil ile onayın hiç bir değeri yoktur. Olumsuz anlamdaki kalp ile kabul edişin de bir değeri olamaz. Çünkü bu kabul ediş insanların hayatlarında realiteye dayalı etkilerini ortaya çıkarmaz. Bozgunculuğun başlıca kaynağı, bu gerçeği insan hayatının realitesinde kendisinden ayrılmayan etkileriyle beraber kabul etmekten yan çizmektir. Tevhid gerçeğinin birinci ve ayrılmaz parçası ilâhlığı bire indirgemek ve dolayısıyla kulluğun da bir olduğunu kabul etmektir. Allah'tan başkasına kulluk yoktur. Allah'tan başkasına itaat yoktur. Allah'tan başka hiç kimseden emir almak yoktur. Allah'tan başka kulluk yapılacak kimse yoktur.

Allah'tan başka itaat edilecek kimse yoktur. Ondan başka emir alınacak kimse yoktur. Kanun koymada emir alma, değer yargıları ve kuralları belirlemede emir alma, eğitim ve ahlâkta emir alma, insanın hayat düzeni ile ilgili her şeyde emir alma kaynağı Allah'tır. Böyle hareket edilmediği sürece bu şirkin ve küfrün kendisidir. İstediği kadar dille kabul edilsin; insanların tüm hayatlarında, teslimiyet, itaat, kabullenme ve sahiplenme gibi somut verilerini meydana getirmeyen pratiğe dönüşmeyen kalp ile kabuledişlerin bir değeri olmayacaktır.

İşlerini idare eden bir tek ilah olmadan bütünü ile bu evrenin işi düzelmez ve durumu düzene girmez: **"İkisinde Allah'tan başka ilahlar olsaydı ikisi de bozulurdu"**[77] İnsanlara göre ilahlığın en belirgin özellikleri şunlardır: Kulların kulluk etmesi, insanların hayatlarında egemen yasalar belirlemesi ve onlara bir takım ilkeler koyması... Bunların herhangi birisinde kendisinin hak sahibi olduğunu iddia edenler, ilahlığın en belirgin özelliklerini kendilerinde görüyor ve kendilerini Allah'a rağmen, insanların Rabbi konumuna sokuyor demektir.

Yeryüzünde bu türden ilahların çoğaldığı.. İnsanların birbirine tapınmaya başladığı noktadaki bozgunculuk kadar çirkin bir bozgunculuk örneği gösterilemez. Kullardan bir kulun, insanların bizzat kendisine itaat etmesi gerektiğini bizzat kendisinin onların hayatlarına hükmedecek yasaları belirleme hakkına sahip olduğunu, bizzat kendisinin değer yargılarını ve ilkeleri belirleme hakkı olduğunu iddia etmesi sırasındaki bozgunculuk... Bu kendisini putlaştıranlar Firavun gibi **"Ben sizin en yüce Rabbinizim"**[78] demese de ilahlık iddiasında bulunuyor

77- Enbiya suresi; 22

78- Naziat suresi; 24

demektir. Bu putlaşmalara yücelik verip kabul etmek ise, Allah'a ortak koşmak ya da O'nu inkar etmektir. Bu ise yeryüzündeki bozgunculuğun en çirkin şekillerinden biridir.

İLÂHÎ ÇAĞRI

Onun için ayetlerin akışı içinde bu tehditten sonra ehli kitabın ortak bir söze daveti yer almaktadır. Yalnız Allah'a kulluğa, O'na ortak koşmamaya ve birbirini Allah'ın dışında Rabbler edinmemeye davet. Aksi takdirde bu mesaja aykırı bir davranış hiçbir konuşmaya ve tartışmaya yer verilmeyecek bir yol ayrımını gerektirecektir:

"De ki: "Ey kitap ehli, sizinle aramızda ortak olan şu söze geliniz: Sırf Allah'a kulluk edelim, hiçbir şeyi O'na ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp birbirimizi ilah edinmeyelim."

Şüphesiz ki bu insaflı bir çağrıdır. Peygamberin (salât ve selâm üzerine olsun) kendisinin ve beraberindeki müslümanların onlara üstünlük sağlamaya çalıştığı bir çağrı değildir. Ortak bir çağrıdır. Hepsi aynı hizada O'nun önünde duracaktır. Bazısı bazısına üstünlük taslamayacak, bir kısmı bir kısmını kul edinmeyecektir. Bu çağrıyı inatçı, bozguncu, sarsılmaz gerçeğe gelmek istemeyenden başkası reddetemez.

Bu, yalnız Allah'a kulluğa çağrıdır. Ona hiçbir varlığı.. hiçbir insanı hiçbir taşı ortak koşmamaya çağrıdır. İnsanların birbirlerini hiçbir Nebiyi, hiçbir Resulü Allah ile birlikte ilah edinmemesine çağrısıdır. Peygamberlerin hepsi de Allah'ın kullarıdır. Allah onları emirlerini tebliğ etsinler diye seçmiştir. İlahlık ve Rububiyette kendilerini Allah'a ortak etsinler diye değil...

"Eğer sırt çevirirlerse, deyin ki: Bizim müslüman olduğumuza tanıklık edin" Eğer ortaksız olarak yalnız Allah'a ibadet etmeyi, yalnız Allah'a kulluk ki bu iki eylem, kulların uluhiyete karşı tutumlarını belirlemektedir reddederlerse... **"Eğer yüz çevirirlerse, deyinki: "Bizim müslüman olduğumuza tanıklık edin"**

Müslümanlarla Allah'a rağmen birbirlerini Rabbler edinenler arasındaki bu karşılaştırma, müslümanların kimliğini net ve kesin olarak ortaya koymaktadır. Müslümanlar yalnız Allah'a ibadet edenler, kendisine kul olmaya yalnız Allah'ı lâyık görenler ve Allah'a rağmen birbirini Rabbler edinmeyenlerdir. Müslümanları diğer uluslardan ve inançlardan, müslümanların yaşam tarzını, bütün insanların yaşam tarzından ayıran başlıca nitelikler bunlardır. Ya bu nitelikler onların üzerinde gerçekleşecek ve onlar müslüman olacaktır. Ya da bu vasıflar onların üzerinde gerçekleşmeyecek ve ne kadar müslüman olduklarını iddia etselerde müslüman olmayacaklardır!

İslâm insanları, kullara kulluktan kurtaran tam bir özgürlüktür. İslâm nizamı da diğer düzenler arasında özgürlük hareketini gerçekleştiren biricik düzendir. İnsanlar, yeryüzü kaynaklı düzenlerin hepsinde birbirini Allah'a rağmen Rabbler edinirler.. Bu birbirini rabb edinme olayı en katı dikta rejimlerinde göze

çarptığı gibi, en ileri demokrasilerde de ortaya çıkmaktadır. İlahlığın en başta gelen özelliği, insanları kendisine taptırma ve kurumlarını, sistemlerini yasalarını, kanunlarını, değer yargılarını ve ilkelerini benimsetmedir. Bu, yeryüzü kaynaklı bütün düzenlerde şu veya bu şekilde birtakım insanların tekeline girmiştir. Şu veya bu konumda insanlardan bir topluluğa havale edilmiştir. Geniş halk kitlelerinin kendisinin belirlediği yasalara, değer yargılarına, ilkelerine ve düşüncelerine boyun eğdiği bu topluluk yeryüzü ilahlarıdır. İnsanların ilahlık ve rububiyet özelliklerini kendilerinde görmelerine izin vermeleri ve Allah'a rağmen birbirlerini rabler edinmelerinin tipik örneğidir bu. İnsanlar, bu ilahları böyle kabul etmekle, onlara secde etmeseler de, önünde eğilmeseler de Allah'a rağmen onlara kulluk etmiş olurlar. Zira kulluk Allah'tan başkasına yönelme imkanı olmayan bir ibadettir. İşte ancak İslam nizamında insan bu boyunduruktan kurtulur. Özgürlüğe kavuşur. Düşüncelerini, düzenlerini, yaşam biçimlerini, yasalarını, kanunlarını, değer yargılarını ve ilkelerini yalnız Allah'tan alan bir özgürlüğe kavuşur. Bu konuda onun konumu diğer tüm insanların konumu gibidir. O ve diğer bütün insanlarla eşit konumdadır. Hepsi aynı düzeydedir. Hepsi Allah'ın emrindedir. Allah'a rağmen birbirlerini Rabbler edinmezler. İşte bu anlamıyla İslâm, Allah katında kabul gören tek dindir. Ve tüm Peygamberlerin Allah katından getirmiş olduğu din budur. Allah, peygamberleri bu din ile gönderdiki, insanları kullara kulluktan kurtarıp Allah'a kul etsinler. Kulların zulmünden Allah'ın adaletine kavuştursunlar... Bundan yüz çeviren Allah'ın şehadetine göre müslüman olmamıştır.. Meseleyi çarptıranlar istediği kadar çarptırsın... Saptıranlar istediği kadar saptırmaya çalışsın.

"Allah katında geçerli olan din İslâm'dır."[79]

Sûrenin bu bölümü, baştaki geniş ve temel çizgiye paralel olarak devam etmektedir. Ehli kitap ile müslüman cemaat arasındaki savaş... İnanç savaşı çizgisi. Bu dinin düşmanları tarafından yapılan çalışmalar, oyunlar, tuzaklar, aldatmalar, yalanlar, planlar, hakk ile batılı karıştırmalar, şüphe ve kuşku tohumlarını yayma; bu ümmete kötülük etmek ve zarar vermek için ortaya koydukları ardı arkası kesilmez amansız mücadeleyi dile getirmektedir... Sonra... Kur'an'ın bunların hepsine karşı koyuşu.. Kur'an'ın müminleri, üzerinde bulundukları Hakkın gerçekliği ile düşmanlarının üzerinde bulunduğu batılın gerçekliği, bu düşmanların kendilerine karşı kurdukları tuzakların mahiyeti bilincine erdirmesi... Sonra bu düşmanların vasıflarını, karakterlerini, ahlâklarını, eylemlerini ve niyetlerini müslüman cemaatin gözleri önüne sermesi. Müslüman cemaate düşmanlarının mahiyetini bildirmesi, kendilerine yakıştırdıkları bilgi ve marifet süslerini kaldırması ve aldatılmış müslümanların onlara güvenlerini yok etmesi önemlidir. Müslümanları onların tutumlarından nefret ettirmesi. Onların tuzaklarını gözler önüne serip çirkinliklerini göstermekle, kimseyi kandıramayacak ve kimseye şirin görünmeyecek şekilde etkisiz bırakması detaylıca ele alınmıştır.

79- Al-i İmran suresi; 19

Bu bölüm, ehli kitabın Hz. İbrahim (selâm üzerine olsun) hakkında tartışmak suretiyle düşmüş oldukları gülünç duruma parmak basmakla söze başlıyor. Yahudiler. İbrahim'in yahudi olduğuna inanıyor. Hıristiyanlar da O'nun Hıristiyan olduğuna inanıyor. Halbuki İbrahim Yahudilikten ve Hıristiyanlıktan; Tevrat'tan ve İncil'den önce yaşamıştır. Bu konuyu bu tarzda tartışmak hiçbir delile dayanmadan münakaşa etmektir. Sonra İbrahim'in üzerinde bulunduğu hakikat belirtiliyor. O, İslâm üzerindeydi... Allah'ın sağlam dini üzerinde... Allah'ın dostları onun yolu üzerinde yürüyenlerdir.. ve Allah bütün müminlerin dostudur. Böylece Yahudilerin ve Hıristiyanların da iddiaları suya düşüyor. Asırlar boyunca Allah'ın peygamberini ve onlara iman edenleri birbirine bağlayan İslâm çizgisi netleşiyor.

"Gerçekten İbrahim'e en yakın insanlar O'na uymuş olanlar ile bu Peygamber ve de O'na inananlardır. Allah müminlerin dostudur."

Ardından ehli kitabın Hz. İbrahim ya da diğer peygamberler hakkında kuşkulandırmaların ve gizli olan temel amacın ne olduğu belirtmektedir. Sûrenin daha önceki bölümlerinde ve gelecek bölümlerde de belirtildiği gibi, bu temel amaç; müslümanları dinlerinden saptırmak ve onları inançlarında kuşkuya düşürmekti. Bu nedenle ayetler saptıranlara azarlamalar yöneltmektedir:

"Ey Kitap ehli, niye göz göre göre Allah'ın ayetlerini inkar ediyorsunuz?

"Ey Kitap ehli niye gerçeğin üzerine batılı örtüyor ve bile bile gerçeği saklıyorsunuz?"[80]

Biraz ilerde düşmanlarının onları inançlarında ve dinlerinde kuşkuya düşürmek için baş vurdukları çirkin bir yola, alçakça düzenlenen bir tezgaha ve bir oyuna müslümanların dikkati çekiliyor. Başvurulan bu oyun; sabahleyin İslâm'a iman ettiklerini ilan edip akşamleyin İslâm'ı inkara kalkışmaları, Müslümanların saflarında henüz sağlam olarak yer almamış kimseleri -bu tür insanlara her safta ve her zaman rastlamak mümkündür- kuşkuya düşürmekti. Kitaplardan, Peygamberlerden ve önceki dinlerden haberi olan ehli kitap mutlaka önemli bir iş için İslâm'dan dönmüş olmalıdır kanaatini uyandırmak idi amaçları...

"Kitap ehlinden bir gurup dedi ki; "Mü'minlere indirilen mesaja günün başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddediniz, böylece belki onlar da inançlarından dönerler."[81]

Ardından ehl-i kitabın karakteri, ahlâkı, antlaşma ve sözleşmelere bakış açıları açıklanıyor. Onlardan bazılarının emanet duygusuna sahip oldukları teslim edilmekle beraber diğerlerinin ne emanet ne sözleşme ne de sorumluluk görevi diye bir dertlerinin olmadığı belirtiliyor. Onların bu dönekliklerine ve hainliklerine felsefi bir temel, dinlerinde bu yaptıklarına bir dayanak bulmaya çalıştıklarını ifade ediyor. Halbuki dinlerinin bu yaptıklarından uzak olduğu belirtiliyor.

"Kitap ehlinden öylesi var ki, yanına yüklü bir emanet bıraksan onu sana

80- Al-i İmran suresi; 70-71
81- Al-i İmran suresi; 72

geri verir, buna karşılık öylesi var ki, eğer ona bir dinarcık emanet versen, sürekli tepesinde dikilmedikçe onu sana geri vermez. 'Ümmîlere (kendi dinimizden olmayanlara) karşı *hiçbir sorumluluğumuz yoktur.*' dedikleri için böyle davranırlar, böylece bile bile Allah adına yalan söylerler.[82]

Tam bu esnada İslâm'ın ahlâk görüşünün karekteri, kaynağı ve Allah korkusu ile ilişkisi belirtiliyor.

"*Hayır, öyle değil.* Kim sözünü yerine getirir ve günahtan sakınırsa bilsinki Allah kesinlikle takva sahiplerini sever."

"Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini birkaç para karşılığı satanlar var ya, onların ahirette hiçbir payları olmaz; Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, taraflarına bakmaz ve kendilerini günahlardan arındırmaz; onları acıklı bir azap beklemektedir."[83]

Daha ilerde ehl-i kitabın, hepsi ucuz bir pahadan ibaret olan yeryüzü kazançlarını elde etme uğruna din konusundaki yalanlarına ve dönekliklerine bir örnek veriliyor.

"Onlardan öyleleri var ki, kutsal kitabı dil kıvırarak okurlar, okuduklarını Allah'ın kitabından sanmanızı sağlamaya çalışırlar. Oysa, bu okudukları şeyler kitaptan değildir. 'Bu Allah katındandır' derler. Oysa Allah katından değildir. Böylece bile bile Allah adına yalan söylerler."[84]

Ehl-i kitabın diline doladığı meselelerden biri de Mesih ve Kutsal Ruh'un ilahlığı iddialarıydı. Yüce Allah, Mesih'in (selâm üzerine olsun) kitapta bu ilahlığı onlara getirmiş olması ihtimalini veya onlara bunu emretmiş olmasını reddediyor.

"Hiçbir insana yakışmaz ki, kendisine kitap, yetki ve peygamberlik verildikten sonra insanlara dönsün de "Allah'ı bırakarak bana kul olunuz" desin; tersine ona yakışan söz "Okuyup öğrendiğiniz bu kitap gereğince Allah'a kul olmayı benimseyiniz" demektir."

"Onun size melekleri ve peygamberleri *ilâh edinmenizi emretmesi* de düşünülemez. O size müslüman olduktan sonra, kâfir olmayı emreder mi hiç?"[85]

Bu münasebetle birbirini izleyen peygamberler kafilesinin gerçek ilişkisi dile getiriliyor: Allah'ın, peygamberlerin kendilerinden sonra gelen peygamberlere bu görevi devretmeleri ve onlara destek olmaları için onlardan söz aldığı belirtiliyor. Burada ehl-i kitabın son gönderilen peygambere iman etmesi ve O'na destek olmaları gerektiği kesinleşiyor. Fakat onlar, Allah'ın kendileriyle ve daha önceki peygamberleriyle yaptığı antlaşmaya bağlı kalmıyorlar. Hâla yürürlükte bulunan bu antlaşmanın gereği olarak Allah'ın dininden İslâm'dan başka din arayanların, Allah'ın belirttiği gibi 'Aslında evrenin bütün düzenine karşı koymuş

82- Al-i İmran suresi; 75
83- Al-i İmran suresi; 76-77
84- Al-i İmran suresi; 78
85- Al-i İmran suresi; 79-80

oldukları' belirtiliyor.

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar. Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister istemez O'na eslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir."[86]

İşlerini bütünüyle Allah'a teslim etmeyenlerin ve gönül huzuru ve teslimiyetle Allah'ın yoluna itaat edip bağlanmayanların büyük kainat düzeninin dışına çıkan anormal yaratıklar olduğu ortaya çıkıyor. Burada ayetler Peygamberi (salât ve selâm üzerine olsun) ve O'nunla beraber bulunan müslümanlar bütün peygamberlerin getirdiği herşeyde somutlaşan Allah'ın biricik dinine iman ediş-lerini ilan etmeye yöneltiyor Allah'ın bu dinden başkasını insanlardan kabul etmeyeceği belirtiliyor.

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa o din ondan kabul edilmez ve ahirette hüsrana uğrayanlardan olur."[87]

Bu dine iman etmeyenlerin Allah'ın hidayetine ermesi onun azabından kurtulması beklenemez. Kafir olarak ölenler bütün servetlerini dağıtmış olsalar dahi onlara bir yararı olmayacaktır. Dünya dolusu fidye verseler bile onları kurtaramayacaktır! Bu malların verilmesi ve dağıtılması ile ilgili olarak müslümanlara dönülmekte sevdikleri mallardan Allah yolunda dağıtmaları sevdirilmektedir. Böylece onlar kıyamet gününde dağıttıkları malların karşılıklarını Allah katında göreceklerdir.

"Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyilik mertebesine eremezsiniz. Her ne infak ederseniz, hiç şüphesiz Allah onu bilir."[88]

Böylece bu bir tek bölüm onca yüklü gerçekleri ve yönlendirmeleri bir arada sunmaktadır ve bunlar sûrenin değindiği büyük savaşın bir parçasıdır. Müslüman cemaat ile bu dinin düşmanları arasında asırlardan beri süre gelen savaş... Bu savaş, kullanılan vasıta ve araçların şekli değişse de hedefleri ve amaçları değişmeden bugünde bütün şiddetiyle sürmektedir. Uzun zamandan beri sürüp gelen çizgisini devam ettirmektedir. Bu toplu bakıştan sonra şimdi ayetleri kapsamlı ve detaylı olarak ele alalım:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ
وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾
هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ
فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ

86- Al-i İmran suresi; 83
87- Al-i İmran suresi; 85
88- Al-i İmran suresi; 92

إِبْرَٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَٰهِيمَ لَلَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

65- Ey kitap ehli; ne diye İbrahim hakkında tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat ve İncil O'ndan sonra indirildi. Bunu düşünemiyor musunuz?
66- Diyelim ki, hakkında bilgi sahibi olduğunuz İsa konusu üzerinde tartıştınız. Peki hiç bilmediğiniz bir konu üzerinde ne diye tartışıyorsunuz? Allah bilir fakat siz bilmezsiniz.
67- İbrahim ne yahudi ve ne de hıristiyan idi. O dosdoğru bir müslümandı, müşriklerden değildi.
68- Gerçekten İbrahim'e en yakın insanlar O'na uymuş olanlar ile bu peygamber ile O'na inananlardır. Allah müminlerin dostudur.

Muhammed İbni İshak diyor ki: Zeyd İbni Sabit'in Muhammed İbni Ubeyy, Said bin Cübeyr'den -veya İkrime'den-, O da İbni Abbas'tan (Allah hepsinden de razı olsun) bana haber verdi. İbni Abbas dedi ki: "Necran Hıristiyanları ile yahudilerin hahamları Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) yanında biraraya geldiler ve O'nun yanında tartışmaya başladılar. Yahudi hahamlar İbrahim yahudi idi diyorlardı hıristiyanlarda: İbrahim Hıristiyan'dı diyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah **"Ey kitap sahipleri ne diye İbrahim hakkında tartışıyorsunuz?.."** ayetini indirdi.

Ayetin iniş nedeni ister bu olay, isterse başka bir olay olsun metninden anlaşıldığına göre ehli kitabın iddialarını reddetme amacıyla indiği anlaşılıyor. Peygamber ile ya da peygamberin huzurunda birbiriyle tartışmaktan ve bu konuda tezler ileri sürmekten birinci amaç; Allah'ın vaadini yalnız Hz. İbrahim'de (selâm üzerine olsun) sınırlı kılmak, peygamberliği yalnız O'nun ailesine bağlamak, hidayet ve fazileti de O'nda odaklaştırmaktı. İkincisi; -önemli olan da budur- Peygamberimizin kendisinin İbrahim'in dini üzerinde bulunduğu ve müslümanların Hanifliğin başta gelen mirasçıları olduğu iddiasını yalanlamaktı. Böylece müslümanları bu gerçekten kuşkuya düşürmek ya da en azından onlardan bazılarının gönlüne şüphe tohumları ekmek istiyorlardı.

Onun içindir ki Allah onları bu şekilde eleştirmekte ve hiçbir delile dayanmayan göstermelik tartışmalarını açıklamaktadır. Hz. İbrahim Tevrat'tan da önce; İncil'den de önceydi. Peki bu durumda O nasıl Yahudi veya Hıristiyan olabilirdi? Bu akla aykırı bir iddiaydı. Gerçeğe aykırılığı, tarihe bir göz atmakla hemen anlaşılıverirdi.

"Ey kitap ehli, ne diye İbrahim hakkında tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat ve İncil O'ndan sonra indirildi. Bunu düşünemiyor musunuz?"

Sonra onların eleştirilmesine, getirdikleri delillerin değersizliğine, inatlarının açıklanmasına, tartışma ve diyalogda sağlıklı bir mantık yoluna dayanma-

malarına değinmektedir.

"Diyelim ki hakkında bilgi sahibi olduğunuz İsa konusu üzerinde tartıştınız. Peki hiç bilmediğiniz bir konu üzerinde ne diye tartışıyorsunuz. Allah bilir fakat siz bilmezsiniz."

Onlar Hz. İsa (selâm üzerine olsun) konusunda tartışmışlardı. Aralarında hükmetmesi için Allah'ın kitabına çağırıldıkları sırada hukuki birtakım hükümlerde tartıştıkları ve sırtlarını dönüp yüz çevirdikleri de bir vakıa idi. Bu da, Hz. İsa konusu da onların bildiği şeylerin kapsamına giriyordu.

Fakat kendilerinden, kitaplarından ve dinlerinden önceki bir kişi hakkında tartışmanın anlamı nedir? Bu sırf tartışmış olmak için tartışmaydı. Hiçbir dayanağı olmayan bir münakaşaydı. Öyleyse bu, şehevî arzuların heva ve hevesin peşinde sürüklenmekti. Bu durumda olan bir kişinin söylediklerine güven olmaz onun söylediklerine kulak vermek bile gerekmez!

Ayeti kerimeler, onların tartışmalarının temelsiz olduğunu belirtip söylediklerinin güvenilir olmadığını beyan ettikten sonra Allah'ın öğrettiği gerçeği tekrar belirtmeye geçiyor. Bu uzak tarihin gerçekliğini öğreten yüce Allah'tır. Kulu İbrahim'e indirdiği dinin gerçekliğini de bilen O'dur. O'nun sözü öyle nettir ki O'na kimsenin diyeceği olmaz. Delilsiz desteksiz tartışmaya ve münakaşaya kalkışanlar hariç tabi:

"İbrahim ne yahudi idi ne de hıristiyan idi. O dosdoğru bir müslümandı, müşriklerden değildi."

Daha önce dolaylı belirttiği noktayı şimdi biraz daha açıyor Hz. İbrahim'in (selâm üzerine olsun) ne yahudi ne de Hıristiyan olduğunu, Tevrat'ın ve İncil'in ancak O'ndan sonra indirildiğini belirtiyor ve O'nun İslâm dışında bütün dinlerden yüz çevirdiğini ifade ediyor. O'nun sadece müslüman olduğunu, detaylı olarak açıkladığımız kapsamlı anlamıyle müslüman olduğunu belirtiyor.

"Müşriklerden değildi."

Bu gerçek daha önceki "Dosdoğru bir müslümandı" ifadesinde anlamını bulur. Onun burada açıkça belirtilmesi birtakım ifade ve işaret inceliklerine dikkat çekmektedir:

1- Dinleri bu saptırılmış inançlara dönüşen yahudi ve hıristiyanlar artık müşrik olmuşlardır. Onun içindir ki Hz. İbrahim'in ne yahudi ne de hıristiyan olması mümkün değildir. Yalnız O dosdoğru bir müslümandır.

2- İslâm başka, şirk başkadır. İkisi bir noktada buluşamaz. İslâm bütün özellikleriyle ve tüm gerekleriyle mutlak Tevhidin adıdır. Bu nedenle şirkin herhangi bir çeşidi ile asla bağdaştırılamaz.

3- Kureyş müşriklerinin İbrahim'in dini üzere oldukları ve Mekke'deki evinin hizmetçileri oldukları şeklindeki iddialarını da reddediyor. Hz. İbrahim dosdoğru bir müslümandı. Onlar ise müşrik: "Ve O, müşriklerden değildi."

İbrahim (selâm üzerine olsun) dosdoğru bir müslüman olduğuna ve müşriklerden olmadığına göre, hiçbir yahudinin veya hıristiyanın yahud da bir müşrikin O'na varislik iddia etme hakkı olamaz. O'nun inancından uzak oldukları halde O'nun dinine bağlı olduklarını söylemelerinin anlamı olmaz. İnanç, İslâmda insanların üzerinde birbiriyle buluştuğu ilk bağdır. Burada insanları birbirine bağlayan bağlar; soy, kabile, ırk ve vatan değildir. İman edenlerin üzerinde buluştuğu bu bağ sağlamlaştığında insanlar; artık, soy, kabile, ırk ve ülke bağlarıyla birbirine bağlanmazlar. İslam'a göre insan özü itibariyle insandır. Bu nedenle insan, kendisindeki özün en özel niteliklerine varıncaya kadar inanç üzerinde buluşabilir. İnsan, hayvanlar gibi toprak, ülke, ot, otlak, sınır ve ırk üzerinde buluşmaz. Birey ile birey arasında, topluluk ile topluluk arasında, insanlardan bir nesil ile başka bir nesil arasındaki dostluk; inanç bağı dışındaki hiçbir bağ üzerinde kurulamaz. Müminin mümin, ilk müslüman cemaatın müslüman cemaat ile zaman ve mekan sınırlarının ardından soy ve kan bağının, ırk ve ülke sınırlarının ötesinde, müslüman neslin müslüman nesiller ile buluşmasını sağlayacak, onları birbirinin dostu olarak bir araya getirecek bağ, yalnız ve yalnız inanç bağıdır. Bunların bütününün yanında Allah hepsinin dostudur.

"Gerçekten İbrahim'e en yakın insanlar O'na uymuş olanlar ile bu peygamber ve O'na inananlardır. Allah müminlerin dostudur."

Sağlığında Hz. İbrahim'e uyanlar, O'nun yolu üzerinde yürüyenler, ve O'nun sünnetini esas alanlar O'nun dostlarıdır. Sonra İslam'da onunla buluşan şu peygamber, Allah'ın şehadetiyle de şahitlerin en doğrusudur. Sonra bu Peygamber'e (salât ve selâm üzerine olsun) iman edip İbrahim'le (selâm üzerine olsun) sistemde ve yolda buluşanlar da O'nu izleyenlerdir.

"Ve Allah, müminlerin dostudur."

Onlar, kendilerini Allah'a izafe eden, O'nun sancağı altında birleşen, O'na bağlanan ve O'ndan başka hiç kimseye bağlanmayan Allah'ın hizbidir. Onlar bir ailedir. Bir tek ümmettir... Nesiller ve asırların ötesinde yurt ve vatanların ötesinde ulusların ve ırkların ötesinde evlerin ve boyların ötesinde bir ümmet!..

Bu tablo, insanın yapısına uygun düşen en ideal toplum tablosudur. Onları hayvan sürülerinden ayıran özellik de budur zaten. Bu, aynı zamanda gizli veya açık zincirlere vurulmadan toplanmaya izin veren biricik sosyal yapıdır. Çünkü buradaki bağ iradeye bağlıdır. Herkes kendi isteğiyle bu bağı çözme özgürlüğüne sahiptir. Bu bağ inançtır. Kişi kendisi onu seçer ve iş biter... Buna göre eğer toplumsal yapının temeli ırki olursa insan ırk değiştiremez. Eğer toplumsal yapının temeli millet olarak alınırsa, insan milletini değiştiremez. Eğer toplumsal yapının temeli renk olursa insan rengini değiştiremez. Eğer toplumsal yapının temeli dil olarak alınırsa, insan zorluğa katlanmadan dilini değiştiremez. Eğer toplumsal yapının temeli sınıf olarak alınırsa, insan kolay kolay sınıfını değiştiremez. Hatta Hindistan'daki Kast sistemi gibi sınıflarda babadan oğula geçiyorsa insan bunu asla değiştiremez. Bu nedenle sürekli olarak insanın toplumsal

yapılanması önünde bu tür engellere rastlanacaktır. İnsanların toplumsal yapılanma temeli, insanın bireysel yönelişlerine terkedilen; bireyin kendi aslını, rengini, dilini, sınıfını değiştirmeden rahatlıkla değiştirebileceği ve buna bağlı olarak safını seçebileceği düşünce, inanç ve yaklaşım bağı üzerine kurulduğunda ancak mesele çözülebilir.

Bu niteliği toplumsal yapının esası kabul etmek insana bahşedilen bir şeref olmasının yanında, O'nu hayvan sürüsünden ayıran en değerli unsurlarıyla da ilgili bir meseledir!

İnsanlık ya İslâm'ın öngördüğü biçimde insanca yaşayacak ruhun azığı, gönlün huzuru ve bilincin bir işareti üzerinde bir araya gelecektir... Ya da toprak sınırları, ırk ve renk sınırları ardında paramparça hayvan sürüleri halinde yaşayacaktır. Aslında ikinci türdeki sınırların hepsi otlakta bir sürünün diğerine karışmasını önlemek amacıyla hayvanlar için belirlenen sınırlardır.

EHL-İ KİTABIN AMACI

Sonra ayetler ehl-i kitabın bu tartışmalar ve münakaşaların ardında neyi amaçladıklarını müslüman cemaate açıklıyor. Oyunlarıyla, tuzaklarıyla ve planlarıyla ehli kitabı, müslüman cemaatin göreceği biçimde karşısında oluyor. Onların arkasında gizlendikleri perdeleri yırtıyor. Onların bütün plânları ortaya çıkarılmış vaziyette müslüman cemaatin önüne çıkarıyor:

وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ
وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾
يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَٰبِ ءَامِنُوا۟ بِالَّذِىٓ
أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوٓا۟ ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

69- Kitap ehlinden bir grup, sizi yoldan çıkarma sevdasına kapıldı. Oysa onlar sadece kendilerini yoldan çıkarırlar, ama bunun farkında değildirler.

70- Ey kitap ehli, niye göz göre göre Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz?

71- Ey kitap ehli, niye gerçeğin üzerine batılı örtüyor ve bile bile gerçeği saklıyorsunuz?

72- Kitap ehlinden bir grup dedi ki; 'müminlere indirilen mesaja günün

başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddediniz, böylece belki onlar da inançlarından dönerler.

Ehli kitabın müslüman cemaate karşı içten beslediği kin, inançla ilgili bir kindi. Onlar bu ümmetin hidayete ermesinden hoşlanmıyorlardı. Güç, güven ve kesin inançla kendi özel inançlarına bağlanmalarını istemiyorlardı. Bu nedenle onları bu sistemden saptırmak ve bu yoldan alıkoymak için var güçleriyle çalışıyorlardı:

"Kitap ehlinden bir gurup, sizi yoldan çıkarma sevdasına kapıldı.."

Bu, gönül sevgisi, kalp isteği, her tuzağın, her aldatmanın her tartışmanın, her münakaşanın ve her şaşırtmanın arkasında yeralan heva ve hevesin kendisine koştuğu arzudur.

Kişisel arzulara, kin ve kötülüğe dayalı olan bu isteğin sapıklık olduğunda kuşku yoktur. Bu gibi kötü ve günahkâr arzulardan ne iyilik ne de doğruluk kaynaklanmaz. Onlar müslümanları sapıklığa iletmeyi arzu ettikleri andan itibaren kendilerini sapıklığa düşürüyorlar. Çünkü koyu sapıklığın içinde yüzen sapıklardan başkası doğru yolda olanları saptırmak istemez:

"Oysa onlar sadece kendilerini yoldan çıkarırlar, ama bunun farkında değildirler."

Müslümanlar kendi dinlerine bağlı kaldıkları sürece bu düşmanlarının hakkından gelirler ve onların müslümanlar üzerinde bir gücü de olmaz. Yüce Allah müslümanlar müslüman kaldığı sürece, düzenbazların düzenlerini kendilerinden savacağına ve düşmanlarının oyunlarını lehlerine çevireceğine söz vermiştir. Burada ehl-i kitap şüpheci ve kusur arayıcı tutumlarının gerçekliği ile azarlanmaktadır.

"Ey kitap ehli, niye göz göre göre Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz?"

"Ey kitap ehli, niye gerçeğin üzerine batılı örtüyor ve bile bile gerçeği saklıyorsunuz".

O gün ehl-i kitap gerçeğin bu dinde olduğuna şahitlik ettiği gibi bu günde aynı şahitliklerini sürdürmektedir. Bu gerçeği kitaplarındaki müjdeler ve işaretlerinden haberi olanlar da olmayanlar da kabul ediyordu. Hatta bunlardan haberi olan bazıları bu türden bilgilerini açıkça ifade ediyor, bir kısmı da kitaplarında gördükleri ve gözleriyle tanık oldukları gerçek karşısında müslüman oluyordu... Aslında ehl-i kitap İslâm'ın imana çağırdığını apaçık bir gerçek olarak görüyordu... Yalnız buna rağmen inkar ediyordu...Delil yetersizliğinden değil... İnkarlarının başlıca nedeni heva-heves, menfaat ve saptırmaydı. Halbuki Kur'an onlara **"Ey kitap ehli!"** diye hitap ediyordu. Zira bu sıfatın onları Allah'ın ayetlerine ve yeni kitabına yaklaştırması beklenirdi!

Sonra ayet ikinci defa onlara hitap ediyor... Bununla onların bilerek, kasıtlı ve amaçlı olarak gizleyip örtbas etmek ve batılın karanlığında kaybetmek için, hakk ile batılı karıştırmakla ne denli bir suç işlediklerini açığa çıkarıyor.

Yüce Allah'ın ehl-i kitabı kendisi yüzünden eleştirdiği o günkü eylemleri, onların bu güne kadar aynı çizgide izledikleri hareketlerdir. Tarih boyunca onların izledikleri yol bu olmuştur. Yahudiler ilk andan itibaren bu yolu izlediler. Sonra Hıristiyanlar onları takib etti!

Uzun asırlardan bu yana sürüp gelen İslâm kültürüne -ne acıdır ki- asırlarca süren çabalarla ancak ortaya çıkarılabilen gizli hilelere başvurdular!.. Bu kültürde baştan sona hakk ile batılı karıştırdılar. Allah'ın yüce keremine hamdolsun ki Allah'ın sonsuza dek korunmasını garanti ettiği Kur'an bunun dışında kaldı.

Yahudiler tarafından beslenen bu hain eller, İslâm tarihini, kahramanlarını ve tarihi olaylarını ters yüz ettiler. Aslı olmayan şeyler eklediler. Bununla da kalmayıp Peygamberin (salât ve selâm üzerine olsun) hadislerine el attılar. Cenabı Allah bu işin üstesinden gelecek din adamlarını bu işe yöneltti. İslâm bilginleri hadis namına ortaya atılan malzemeyi uzmanlıklarına dayanarak dikkatle ve özenle çalışmalar yaparak ve insanın beşerî gücünü aşanlar dışında hepsini yazdılar. Kur'an tefsirine de uzandılar. Onu o kadar karıştırdılar ki araştırıcılar bu konuda yol işaretlerine varamayacak gibi bir durumla karşı karşıya kaldı. Şahsiyetler üzerinde de bir takım plânlar yaptılar. Yüzlercesi, binlercesi İslâm kültürü aleyhinde kullanıldı. Bugün bu yöntemler hâlâ oryantalisler -Doğu bilimciler- tarafından icra edilmektedir. Ayrıca halkları, müslüman ülkelerde şu an düşünce önderliği makamlarını işgal edenler de oryantalistlerin öğrencileridir. Haçlılar ve Siyonistler tarafından üretilerek İslâm ümmetine kahraman diye lanse edilen onlarca şahsiyet ortaya çıkarılmıştır. Böylece bu düşmanların açıkça yapmayı başaramadığı hizmetleri İslâm düşmanlarına rahatlıkla takdim ettiler. Bu oyunlar hâlâ sürdürülmekte ve devam etmektedir. Bu planların etkisinden kurtulma ve korunmanın tek yolu, muhafaza altına alınan Kur'an'a sığınmak ve asırlarca süren savaşta istişare için O'na dönüş yapmaktır.

Aynı şekilde ehl-i kitaptan bir grubun müslüman cemaatı dininde kuşkuya düşürmek ve onu doğru yoldan alıkoymak için gerçekten çirkin bir tuzak yoluna başvurduklarını arzetmektedir.

"Kitap ehlinden bir grup dedi ki; 'müminlere indirilen mesaja günün başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddediniz; böylece belki onlar da inançlarından dönerler."

وَلَا تُؤْمِنُوٓا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ ٱلْهُدَىٰ
هُدَى ٱللَّهِ أَن يُؤْتَىٰٓ أَحَدٌ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ
رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ
عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73- Aslında kendi dininize uyanlardan başkasına sakın inanmayınız'. De ki; 'Doğru yol yalnız Allah'ın gösterdiği yoldur'. Onlar birbirlerine 'Size verilen mesajın benzeri bir başkasına (peygambere) verildiği için ya da söyleyeceklerinizi, Rabbiniz katında size karşı delil olarak kullanırlar diye müslümanların dinlerine inanmayın' derler. De ki; 'Lütuf, Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir ve O her şeyi bilir.'

Bu, belirttiğimiz gibi, gerçekten alçakça bir tuzak yoludur. Çünkü onların müslüman olduklarını söyleyip sonra dönüş yapmaları henüz dinlerinin gerçekliği ve karakteri konusunda kesin bir kanaate varamamış bir takım akli ve psikolojik durumları zayıf insanları kuşkuya, çelişkiye düşürebilirdi. Özellikle ehl-i kitabın dinleri ve kitapları kendilerinden daha iyi bildiğini sanan ümmi Arapların üzerinde etkisini gösterebilirdi. Bunlar onların iman edip geri döndüklerini görünce, bunu onların bu dinde bir tutarsızlık ve eksiklik gördükleri sebebine bağlayabilirdi. İki yöneliş arasında şaşırıp dururlar ve böylece bir tavır üzere sebat etmeleri mümkün olmazdı. Evet bu düzenler, bu güne kadar aynen kullanılagelmiştir. Her nesildeki insanların ve şartların gelişmelerine uygun olacak şekillerde sergilenmiştir.

Bugün İslâm düşmanları bu tezgahı maskelemekten umutlarını kestiler. Onun için İslâm'ın evrensel düşmanları daha değişik yollara başvurdular, fakat bu yolların hepsi sözkonusu eski tezgahların temeline oturmaktadır. Bugün dış güçlerin, İslâm dünyasının her tarafında yerli işbirlikçilerden büyük bir ordusu vardır. Bunlar bazan öğretim üyeleri, filozoflar, doktorlar ve araştırmacılar, bazanda yazarlar, şairler, sanatçılar ve gazeteciler kılığında görev yapmakta ve müslümanların adlarını taşımaktadır. Çünkü müslüman bir aileden gelmektedirler. Yine onların bazısı müslümanların sözde "bilginler"indendir.

Yerli işbirlikçilerden oluşan bu ordu, çeşitli yöntemlerle gönüllerdeki inancı sarsmakla mükelleftir. Bunu; araştırma, bilim, edebiyat, sanat ve gazetecilik maskesi altında yapmaktadır. İmanın ilkelerini zayıflatmak asıl görevleridir. Onların görevi; hem inancın, hem şeriatın değerini düşürmek ve ilgisi olmayan te'vil ve yorumlara çekmektir. Şeriatın sürekli olarak "gericilik" olduğunu ileri sürmektir! Ondan kurtulmaya çağırmaktır! Ya onu hayattan çekerek ya da hayatı ondan uzaklaştırarak onu hayatın alanından dışarı çıkarmaktır. İnançtan gelen düşünceleri, yaklaşımları yok ederek onlarla çelişecek, düşünceler, ilkeler, kurallar üretmektir. İmana dayalı düşünceler ve ilkelerin zayıflatıldığı kadarıyla uydurma düşünceleri yaldızlı göstermektir. Şehevî arzuları çığırından çıkarmak, tertemiz inancın, üzerine bina edildiği ahlâk kurallarını çiğnemektir. Böylece alabildiğine yaymaya çalıştıkları çirkefin içine onları sürüklemektir! Bunlar aynı zamanda nassları tahrif ettikleri gibi, tarihi de tümden karıştırıp tahrif ediyorlar!

Ve onlar yine de müslümandır! Nitekim müslümanların adlarını taşımıyorlar mı? Onlar bu müslüman isimlerle sabahleyin müslüman olduklarını ilan ediyorlar. Bu çirkin eylemleriyle de akşamleyin onu inkar ediyorlar. Onlar, bu iki görevleriyle önceki ehl-i kitabın görevini yapıyorlar. Bu eski görevde değişen tek

şey şekil ve çerçeveden başka birşey değildir!

"Kitap ehlinden bir grup dedi ki: "Müminlere indirilen mesaja günün başlangıcında inanınız fakat günün sonunda onu reddediniz, böylece belki onlar da inançlarından dönerler."

"Aslında kendi dininizden uyanlardan başkasına sakın inanmayınız. De ki; Doğru yol yalnız Allah'ın gösterdiği yoldur. Onlar birbirlerine "Size verilen mesajın benzeri bir başkasına (peygambere) verildiği için ya da söyleyeceklerinizi, Rabbiniz katında size karşı delil olarak kullanırlar diye müslümanların dinlerine inanmayın" derler. De ki; Lütuf Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir ve O her şeyi bilir."

"İman" fiili "lâm" ile birlikte geçişli kılındığında kalb huzuru ve güven anlamına gelir. Yani sizin dininize uyandan başkasına güvenmeyin, ancak bunlara sırlarınızı verin, müslümanlara değil!

Bu gün de siyonizmin ve misyonerliğin ajanları kendi aralarında aynı şekilde hareket ediyorlar. Bu bir daha ele geçemeyebilecek fırsatta İslâm inancına var güçleriyle yükleniyorlar. Bu anlaşma, bir sözleşme ya da toplantı sonucu varılan bir anlaşma olmayabilir. Yalnız bu ajanın ajan ile efendi için istenen görevde anlaşmasıdır! Burada herkes birbirine güvenir ve birbirlerine açılır... Sonra onlar veya en azından bir kesimi isteklerinin ve plânlarının tersini dışa lanse ederler. Bu çalışmaları için zemin hazırlanır ve gerekli olan vasıtalar hizmetlerine sunulur. Bu dinin gerçekliğini kavrayanlar ise yeryüzünün her tarafında dışlanmış ve gözlerden uzak tutulmuştur!

"Aslında kendi dininize uyanlardan başkasına sakın inanmayın."

Burada yüce Allah peygamberine yalnız bu hidayetin Allah'ın hidayeti olduğunu, ona gelmeyenin hiçbir sistemde, hiçbir yolda asla hidayete ulaşamayacağını ilan etmesi için direktif veriyor:

"Doğru yol, yalnız Allah'ın gösterdiği yoldur."

Bu açıklama da onların şu sözlerini reddetmek üzere geliyor.

"Günün başlangıcında inanınız, fakat günün sonunda onu reddediniz, böylece belki onlarda inançlarından dönerler."

Böylece müslümanlar bu çirkin oyuna gelmekten sakındırılmış olmaktadır. Bu hükmü ile Allah'ın hidayeti dışına çıkmaktadır. Onun biricik hidayetinden başka hidayet yoktur. Bu sözkonusu tezgahçıların da arzu ettiği sapıklık ve küfürden başka birşey değildir.

Ayrıca bu açıklama ehl-i kitabın sözleri tamamlanmadan önce verilmektedir. Bu ara açıklamadan sonra tekrar onların geri kalan komplolarını sunmaya devam etmektedir.

"Kendi dininize uyanlardan başkasına sakın inanmayınız." sözlerine bunu sebeb olarak gösteriyorlardı. Yani onları bu eyleme sürükleyen neden, Allah'ın herhangi bir kişiye ehl-i kitaba verdiği peygamberlik ve kitaptan bir payı verme-

sine duydukları kin, kıskançlık ve intikamdı. Müslümanların gönül huzuruna kavuşmaları ve ehl-i kitabın bu din hakkında bildiği, fakat inkar ettiği gerçeğe ulaşmaları endişesiydi. Müslümanların Allah katında kendilerine karşı kullanacağı delilin açığa çıkması korkusuydu. Sanki yüce Allah onları hiçbir delille hesaba çekmeyecek de yalnız bu delille hesaba çekecekti! Bunlar Allah'a ve O'nun sıfatlarına iman düşüncesinden, risaletlerin ve peygamberlik misyonunun gerçekliğini tanımaktan, iman ve itikad yükümlülüklerinden kaynaklanacak duygular olamazdı!

Ayet yüce Allah'ın bir ümmete peygamberlik misyonu ve peygamber ile bağışta bulunmasının ne denli büyük bir fazilet olduğunu onlara ve müslüman cemaate bildirmesi için aziz peygamberine direktif veriyor.

"Aslında kendi dininize uyanlardan başkasına sakın inanmayınız". De ki; "Doğru yol, yalnız Allah'ın gösterdiği yoldur". Onlar birbirlerine "Size verilen mesajın benzeri bir başkasına (peygambere) verildiği için ya da söyleyeceklerinizi, Rabbiniz katında size karşı delil olarak kullanırlar diye müslümanların dinlerine inanmayın" derler. De ki; "Lütuf Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu geniştir ve O her şeyi bilir."

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِۦ مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

74- O rahmetini dilediğinin tekeline verir. Hiç kuşkusuz Allah'ın lütfu büyüktür.

Allah'ın iradesi Risalet ve Kitab'ı, ehl-i kitaptan başkasına vermeyi diledi. Çünkü onlar Allah'a verdikleri sözde durmadılar. Babaları Hz. İbrahim'in antlaşmasını bozdular. Gerçeği bildikleri halde Onu batıl ile karıştırdılar. Allah'ın kendilerine bağışladığı emanetten uzaklaştılar. Kitaplarının hükümlerini ve dinlerinin yasalarını terk ettiler. Aralarında Allah'ın kitabını yürürlüğe koymaya yanaşmadılar. İnsanların liderliği Allah'ın sisteminden, kitabından ve mümin şahsiyetlerden uzaklaştı. Bu sırada liderlik Allah'ın bir fazileti ve nimeti olarak müslüman ümmete teslim edildi. Emanet ona verildi. "Allah Vasîdir, Alimdir, dilediğini rahmetiyle kuşatır" fazileti geniş olduğundan ve rahmetiyle kuşatıcı yerleri bildiğinden... Allah büyük fazilet sahibidir. Bir kitapta somutlaşan hidayet, bir peygamberlikte somutlaşan iyilik ve bir peygamberde somutlaşan rahmet ile bir ümmete yapılan iyilikten daha büyük bir fazilet olamaz. Müslümanlar bu müjdeyi duyduklarında Allah'ın kendilerini seçip bu fazileti, onlara özgü kılmasıyla elde ettikleri, nimetin kapsamını ve bağışın değerini idrak ediyorlardı. Ona tüm içtenlikleri ve arzularıyla yapışıyor, azimle sağlam bir biçimde ona sarılıyorlardı. Bütün dirençleri ve kesin inançlarıyla onu savunuyorlardı. Oyun tezgahlayanların tuzaklarına, kindarların kinlerine karşı uyanık davranıyorlardı. İşte Kur'an-ı Kerim'in "Zikri Hakim"in kendilerini eğitme yoluda buydu ve bu uygulama aynı zamanda her nesilde müslüman ümmetin eğitim ve yönlendirmesinin özünü oluşturur.

EHL-İ KİTAPTAN İKİ ÖRNEK

Sonra ayetler ehl-i kitabın durumunu açıklamaya devam ediyor, eksiklerini açıklıyor. Müslümanların dini olan İslam'ın üzerinde kurulacağı, sağlam değerleri belirtiyor. Ehl-i kitabın uygulamaları ve sözleşmeleriyle ilişkin örneklerden ikisini vererek başlıyor:

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ
وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ
عَلَيْهِ قَائِمًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ
سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾
بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ
لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ
إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

75- Kitap ehlinden öylesi var ki, yanına yüklü bir emanet bıraksan onu sana geri verir, buna karşılık öylesi var ki, eğer ona bir dinarcık emanet versen, sürekli tepesinde dikilmedikçe onu sana geri vermez. 'Ümmilere (kendi dinimizden olmayanlara) karşı hiçbir sorumluluğumuz yoktur' dedikleri için böyle davranırlar, böyle bile bile Allah adına yalan söylerler.
76- Hayır, öyle değil. Kim sözünü yerine getirir ve günahtan sakınırsa bilsin ki Allah kesinlikle takva sahiplerini sever.
77- Allah'a verdikleri sözü ve yeminleri birkaç para karşılığında satanlar var ya, onların ahirette hiçbir payları olmaz. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, taraflarına bakmaz ve kendilerini günahlardan arındırmaz; onları acıklı bir azap beklemektedir.

Bu, Kur'an-ı Kerim'in o zamanki müslüman cemaate karşı koyan ehl-i kitabın durumunu tasvir ederken izlemiş olduğu hakk, ve adaleti gözeten çizgisidir. Burada hile ve aldatmaya yer yoktur. Kur'an'ın belirttiği bu çizgi kuşkusuz ehli kitabın nesiller boyunca ortak özelliğidir. Bununla beraber ehl-i kitabın İslâm'a ve müslümanlara düşmanlığı, çirkin hile oyun ve tuzakları tezgahlamaları müslüman cemaate ve bu dine kötülük etme istekleri bunların hepsi Kur'an'ın onlardan iyilik sahiplerini, tartışma ve karşı koyma sadedinde bile, görmezlikten gelmesine neden olmuyor. Bu ortamda bile Kur'an, ehl-i kitaptan güvenilir. İnsanların da bulunduğunu, onların ne kadar cazip ve aldatıcı olursa olsun kimsenin hakkını yemediklerini belirtir:

"Kitap ehlinden öylesi var ki, yanına yüklü bir emanet bıraksan onu sana

geri verir."

Onlardan hain, mal ve borcunu ödemede oyalayıcı olanlarda vardır. Az da olsa istemeden, üzerine düşmeden, tepesine dikilmeden bir hakkı geri ödemezler. Birde bu çirkin huylarını bile bile, kasıtlı olarak Allah adına yalan uydurmak sûretiyle temellendirmeye çalışırlar:

"Kitap ehlinden öylesi var ki yanına yüklü emanet bıraksan onu sana geri verir, buna karşılık öylesi var ki, eğer ona bir dinarcık emanet versen, sürekli tepesinde dikilmedikçe onu sana geri vermez. "Ümmilere (kendi dininizden olmayanlara) karşı hiçbir sorumluluğunuz yoktur" dedikleri için böyle davranırlar, böylece bile bile Allah adına yalan söylerler."

Bu, özellikle yahudilerin bir karakteridir. Bu görüşü ileri sürenler onlardır. Onlar değişik ahlâk ilkeleri belirlemişlerdir: Emanet anlayışı yahudi ile yahudi arasında geçerlidir. Ümmi diye adlandırdıkları ve bununlada Arapları kastettikleri (Aslında onlar bununla yahudi olmayan herkesi kastederler) Yahudi olmayanlara gelince, Yahudilerin; onların mallarını alması, onları aldatmaları, oyuna getirmeleri, gözlerini boyamaları gayri meşru vasıtalarla çirkin yöntemlerle onları sömürmeleri hiç de sakıncalı değildir!

Ne enteresandır ki onlar kendi ilahları ve dinlerinin bunu emrettiğine inanmaktadırlar. Halbuki onlar bunun yalan olduğunu biliyorlar. Allah'ın kötülükleri emretmeyeceğini insanlardan bir topluluğun başka bir topluluğun mallarını haram yollarla uydurma bahanelerle yemesini helal kılmayacağını gayet iyi biliyorlardı. Ayrıca birbirlerine karşı hiçbir sözleşme ve antlaşmaya bağlı kalmamalarını çirkin görmeyip sıkılmadan onlara dilediklerini yapmalarına müsaade etmeyeceğini biliyorlardı. Fakat bunlar yahudiydi. İnsanlığa düşmanlığı ve onlara kin beslemeyi bir karekter ve din haline getiren yahudi...

"Onlar Allah adına yalan söylüyorlar."

Burada Kur'an-ı Kerim, kendisinin ahlâk ilkesini ve biricik ahlakî kriterini anlayışını, Allah'a ve O'nun takvasına bağlıyor.

"Hayır, öyle değil. Kim sözünü yerine getirir ve günahtan sakınırsa bilsin ki Allah kesinlikle takva sahiplerini sever."

"Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini birkaç para karşılığında satanlar varya, onların Ahirette hiçbir payları olmaz; Kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, taraflarına bakmaz ve kendilerini günahlardan arındırmaz; onları acıklı bir azap beklemektedir."

Bu değişmez bir ilkedir. Kim Allah'a verilen söze bağlı kalır ve takvasının bilincine varma niyetiyle bu ilkeye uyarsa, Allah onu sever ve ikramda bulunur. Kim de Allah'a verilen sözü ve yeminlerini bu dünya hayatının mallarından ya da bütünü ile az bir pahadan ibaret olan dünya değerlerinden ucuza satarsa ahirette onun hiçbir payı kalmaz. Allah katında ne korunması, ne kabul edilmesi, ne arınması ne de temizlenmesi söz konusudur. Acıklı bir azaptan başka hiçbir payı yoktur onun. Burada, verilen söze bağlılığın, takva ile ilgili olduğuna işaret

etmeliyiz. Bu nedenle bu husus dost ya da düşman ile ilişkilerde değişmez. Burada söz konusu olan kişinin şahsi çıkarı değildir. Sürekli olarak Allah ile ilişkidir burada sözkonusu olan. Kiminle ilişki kurulduğu önemli değildir.

Bu ilke aynı zamanda İslâm ahlâkının genel karakteridir. Verilen söze bağlılıkta olsun diğer konularda olsun fark etmez; ilişki her şeyden önce Allah ile ilişkidir. Bu ilişkide Allah'ın rızası düşünülür, O'nun öfkesinden sakınılır, rızası elde edilmeye çalışılır. Ahlâkın temeli menfaat değildir. Toplumun anlayışı da değildir. Yürürlükteki şartların gereği hiç değildir. Çünkü toplum da sapıtabilir, doğru yoldan ayrılabilir. Yanlış değerler toplumda revaç bulabilir. Buna göre bireyin kendisine dayandığı gibi toplumunda kendisine dayanması ve cemiyette değişmez değerlerin olması gerekir. Sonra bu değerlerin, değişmezliğinin yanında daha yüce bir kaynaktan gelmeleri lâzımdır. İnsanların seviyelerinden ve değişmekte olan hayat şartlarından daha yüce bir kaynaktan alınmalıdır. Onun içindir ki, değerlerin ve ilkelerin Allah'tan alınması gerekir. Allah'ın razı olduğu ahlâkın benimsenmesi, onun rızasını elde etme çabası ve takva bilincine varma temeline oturmalıdır. İşte İslâm bununla insanlığın sürekli olarak yeryüzü değerlerinden daha yüce değerlere yükselmesini, bu üstün, yüce, değişmez ufuktan değer yargılarını ve ilkelerini almasını garanti etmektedir.

Onun içindir ki, verilen sözde durmayanlar ve emanete hıyanet edenler "Allah'a verilen sözü ve kendi yeminlerini az bir pahaya satanlar" diye nitelendirilmiştir. Burada, onlar ile Allah arasındaki ilişki, onlarla insanlar arasındaki ilişkiden önce gelmektedir... Onun içindir ki, şu kadarcık dünya menfaatlerinden oluşan az bir paha karşısında verilen söze ihanet edip, onu bozduklarında, ahirette Allah katında hiçbir payları kalmaz! Dünyada verdiği sözü -bu verilen söz insanlarla yaptıkları sözleşmedir- bozmuş olmalarının karşılığı olarak Allah onları ahirette korumayacaktır.

Burada Kur'an'ın, ifade biçiminde tasvir yolunu kullandığını görüyoruz. Allah'ın onları ihmal etmesi ve onları korumaması Allah'ın onlarla konuşmaması, onlara bakmaması ve onları arındırmaması şeklinde ifade ediliyor. Bunlar, ihmalin, insanların görebildiği başlıca belirtileridir. Onun için Kur'an, insanın vicdanı üzerinde soyut ifadenin etkisinden daha derin etki yapacağından, durumu canlı bir biçimde tasvir etmeye başvuruyor. Kur'an bu yöntemle daha derin ve engin boyutlara ulaşabilmektedir.[89]

BAZI TİPLER

İleride ehl-i kitaptan birtakım örnekler ele alınıyor. Önce, "saptıranlar" örnek olarak veriliyor. Bunlar Allah'ın kitabında saptırma unsurları arama çabasında olanlarla ağızlarını eğip-bükerek metinlerin yerlerini değiştirmeye çalışanlardır. Onlar, belli amaçlara paralel düşürmek için Kur'an nasslarını başka şekilde yorumlayanlar ve onların hepsini az bir pahaya satanlardır. Dünya mallarından biri uğruna ifadeleri değiştirenlerdir. Ağızlarını eğip-büktükleri, saptırdıkları ve

89- Bkz. "Kur'an'da Edebi Tasvir", S.Kutub

başka şekilde yorumladıkları konular arasında Meryem'in oğlu İsa Mesih hakkında kilisenin isteği ve idarecilerin arzusu gereği olarak uydurulan inançlar da yer almaktadır.

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَٰبَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ
وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّٰنِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَٰبَ
وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا الْمَلَٰٓئِكَةَ
وَالنَّبِيِّۦنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

78- Onlardan öyleleri var ki, kutsal kitabı dik durarak okurlar, böylece okuduklarını Allah kitabından sanmanızı sağlamaya çalışırlar. Oysa bu okudukları şeyler kitaptan değildir. 'Bu Allah katındandır' derler. Oysa Allah katından değildir. Böylece bile bile Allah adına yalan söylerler.
79- Hiçbir insana yakışmaz ki kendisine kitap, yetki ve peygamberlik verildikten sonra insanlara dönsün de 'Allah'ı bırakarak bana kul olunuz' desin; tersine ona yakışan söz: 'Okuyup öğrendiğiniz bu kitap gereğince Allah'a kul olmayı benimseyiniz' demektir.
80- Onun size, melekleri ve peygamberleri ilâh edinmenizi emretmesi de düşünülemez. O size, müslüman olduktan sonra, kâfir olmayı emreder mi hiç?

Din adamları, doğru-dürüst hareket etmediği zaman, "din adamlığı" adıyla gerçekleri saptırmaya en müsait araçlar konumuna düşerler. Kur'an'ın, ehl-i kitabın bu grubu hakkında kaydettiği gerçeği, biz zamanımızda çok rahat olarak anlıyoruz. Onlar daha önceden belirlenmiş bazı hükümlere varmak için kitaplarının metinlerini, çarpıtarak yorumluyor, istedikleri tarafa çekiyorlar, kitabın metinlerinin bu anlamda olduğunu ve verdikleri bu hükmün gerçeğin somut ifadesi olduğunu iddia ediyorlardı. Halbuki önceden belirlenen bu hükümler, temelinde bu dinin gerçeği ile çelişiyordu. Bu işi yapanlar; pasif durumdaki halkın çoğunun dinin gerçeği ve bu metinlerin gerçek anlamları ile metinleri kendilerine uyarladıkları uydurma hükümlerin arasını ayıramayacağı varsayımına dayanıyorlardı. Göstermelik olarak "din" kılıfına büründürülmüş bazı din adamlarında bu örneği bugün çok rahat anlayabiliyoruz. Bunlar, dini meslek edinenlerdir; dini her türlü isteğin hizmetine verenlerdir. Onlar bir menfaat elde ede-

ceklerini sezdiklerinde, bu dünyanın mallarından birinin onlara hediye edileceğini fark ettiklerinde, nassları alırlar, arzu edilen şekilde kullanırlar! Bu metinleri alırlar, götürürler beşeri arzuların peşinde kullanmaya başlarlar. Bu nasslarını *konusunu belirlenmiş* arzulara uygun düşürmek için eğip bükerler. Bu din ve dinin temel gerekleriyle çelişen yönelişler ile dini bağdaştırmak için sözlerin yerlerini değiştirirler. Söz benzerliği bile olsa Kur'an ayetlerinden birinin anlamı ile, yaltaklık yapmayı görev bildikleri kişilerin arzu ve istekleri arasında bir benzerlik bulma çabasına düşerler! Bu çalışmada habire didinir, var güçleriyle çalışırlar: "Onun Allah katından olduğunu söylerler. Halbuki o, Allah katından değildir. Bile bile Allah adına yalan *söylerler*". *Aynen Kur'an'ın sözünü ettiği ehl-i* kitap grubunun yaptığı gibi. Bu, yalnız ehl-i kitaba özgü bir felaket değildir. Din mensupları arasında Allah'ın dininin ucuzladığı, bu dünyanın mallarından birinin pahasına bile değmez konuma düştüğü her çeşit arzu ve isteğe rahatlıkla boyun eğer hale geldiği, her ümmetin başındaki felakettir bu! Bağlılığın bozulduğu, gönüllerin Allah adına bile yalan uydurmaktan çekinmediği, Allah'ın kullarına yaltaklık için O'nun sözlerini saptırmaktan çekinmeyen, Allah'ın dinine aykırı olan saptırılmış arzularının peşinde koşan her ümmetin durumu budur. Sanki yüce Allah bu açıklama ile müslüman cemaati o bulaşıcı hastalıktan sakındırmaktadır. Çünkü yahudilerden liderlik emanetinin alınmasına bu olumsuz tutumları neden olmuş bulunmaktadır.

Ayetlerden anlaşıldığına göre İsrailoğulları'nın bu kesimi Allah'ın kitabında mecazî anlamlar ifade eden cümleler arıyorlardı. onlarla ağızlarını eğip-büküyor, onları başka anlamlara çekiyor, metinlerden, eğip-bükmekle ve saptırmakla dahi çıkmayacak anlamlar çıkarmaya çalışıyorlardı. Böylece uydurduklarını şeyleri kitlelere, "Allah'ın kitabından gerçekler" diye yutturuyorlar ve "Bunlar Allah'ın dedikleridir" demeye kalkışıyorlardı. Halbuki Allah onları söylemiş değildi. Onlar bununla İsa'nın (selâm üzerine olsun) ve onunla beraber "Kutsal Ruh"un uluhiyetini ispatlamayı amaç ediniyorlardı. Çünkü onlar Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlüsüne inanıyorlar, bunların üçünü bir varlığa, yani tek Allah'a indirgiyorlardı. -Allah onların bu anlayışlarından uzaktır.- İsa'dan da bu iddialarını destekleyen birtakım sözler rivayet ediyorlardı. Allah onların bu saptırmalarını ve başka şekilde yorumlamalarını reddetti. Allah'ın peygamberlik için seçtiği ve onu bu büyük görevle yükümlü kıldığı bir peygamberin insanlara kendisini ve melekleri ilah edinmelerini emretmeyeceğini, bunun imkânsız olduğunu belirtti:

"Hiçbir insana yakışmaz ki, kendisine kitap, yetki ve peygamberlik verildikten sonra insanlara dönsün de 'Allah'ı bırakarak bana kul olunuz' desin; tersine ona yakışan söz; 'okuyup öğrendiğiniz bu kitap gereğince Allah'a kul olmayı benimseyiniz' demektir."

"O'nun size melekleri ve peygamberleri ilah edinmenizi emretmesi de düşünülemez. O size müslüman olduktan sonra kâfir olmayı emreder mi hiç?"

Peygamber, kendisinin kul olduğunu, kulların da kullukları ve ibadetleriyle yöneldiği biricik ilâhın Allah olduğunu kesin olarak biliyordu; insanlardan kulluğu gerektiren ilâhlık sıfatını kendisine yakıştırmalarını istemeyi mümkün değildi. Hiçbir peygamberin insanlara "Allah'ı bırakarak bana kul olun" demesi sözkonusu olamaz. Peygamberin onlara çağrısı "Allah'a kul olmayı benimseyin" şeklindedir. Allah'ın kulları ve köleleri olarak Allah'a bağlanın, ibadet ile yalnız ona yönelin. Hayat sisteminizi yalnız O'ndan alın. Böylece tertemiz ve Rabbanîler olarak O'na yönelin. Kitabı bilmenizin ve onu tetkik etmenizin hükmü ile Rabbaniler olunuz. Çünkü kitabı bilmenin ve onu tetkik etmenin gereği budur.

Peygamber, insanlardan, melekleri ve peygamberleri ilâh edinmelerini asla istemez. Peygamberleri onlara, Allah'a teslim olduktan ve O'nun ilâhlığına bağlandıktan sonra inkâr etmelerini emretmez. Zira O, insanları saptırmak için değil Allah yoluna iletmek için gelmiştir. Onları kâfir yapmak için değil, İslâm'a iletmek için gönderilmiştir.

Buradan da anlaşılıyor ki, bu kesimin İsa'ya (selâm üzerine olsun) izafe ettiği iddianın imkânsız olduğu ortaya çıktığı gibi "Bu Allah katındandır" şeklindeki iddiaların da Allah adına uydurulan bir yalan olduğu anlaşılıyor. Aynı zamanda bu kesimin müslümanların safında şüphe ve kuşku yaymak amacıyla tekrar ettikleri bütün çabalar boşa çıkıyor. Zira Kur'an, onları müslüman cemaatin duyacağı, göreceği biçimde bütün çıplak yönleri ile ortaya koyuyor. Ehl-i kitabın bu kesimi gibi bir de müslüman olduklarını iddia eden bir grup vardır. Bunlar, daha önce belirtildiği gibi, dini bildiklerini de iddia ediyorlar. Halbuki onlar, bugün bu Kur'an ayetlerinin kendilerine cevap olarak yöneltilmesi gerekenlerin başında gelirler. Onlar değişik şekillerde Allah dışında başka ilâhlar icat etmek için Kur'an ayetlerini eğip-büküyorlar.

Bu uydurma anlayışlarına yamamak için Kur'an ayetlerini didik didik ediyorlar **"O'nun Allah katından olduğunu söylüyorlar. Halbuki bu Allah katından değildir. Allah adına bile bile yalan söylüyorlar."**

PEYGAMBERLER ORDUSU

Sonra, peygamberler ve peygamberlik kafilesi arasındaki gerçek ilişkinin Allah'a verilen söz ve yemin ile gerçekleşmesinden söz ediliyor. Böylece Risalet kafilesinin son halkasına uymayanların sapıklığı ile Allah'a verilen söze ve mutlak olarak evrenin, yasası dışına çıkmış olacakları ilkesine dikkat çekiliyor.

وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ ٱلنَّبِيِّۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن كِتَٰبٍ
وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ
بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ
قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ وَأَنَا۠ مَعَكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾

فَمَنْ تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾
أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

81- Hani Allah, peygamberlerden 'Bakınız, size kitap ve hikmet verdim, ilerde yanınızdaki kitabı onaylayan bir peygamber gelince ona kesinlikle inanacak, kendisini destekleyeceksiniz' diye söz aldı; 'Bu direktifimi kabul ettiniz, omuzlarınıza yüklediğim bu görevi üstlendiniz mi?' dedi. 'Kabul ettik' dediler, Allah da 'Birbirinize şahid olunuz, ben de sizinle birlikte şahidlerdenim' dedi.
82- O halde bundan sonra kim sözünden dönerse onlar fasıkların ta kendileridir.
83- Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister-istemez O'na teslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir.

Yüce Allah bizzat kendisinin ve peygamberlerinin şahitlik ettiği dehşet verici sağlam bir söz almıştı. Her peygamberden alınmış bir sözdü bu. Buna göre bir peygambere her ne zaman bir kitap, bir hikmet verilirse, kendisinden sonra gelen ve elindekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde ona iman etmeli, desteklemeli ve onun dinine uymalıdır. Allah bu ilkeyi, kendisi ile her peygamber arasında gerçekleşen bir sözleşme kılmıştır.

Kur'an'ın ifadesi birbirini izleyen peygamberler arasındaki zaman dilimlerini katlamakta ve hepsini bir sahnede bir araya getirmektedir. Yüce Allah onlara hep bir arada hitap etmektedir: "Bu direktifini kabul ediyor ve omuzlarınıza yüklediğim önemli görevi üstleniyor musunuz?"

"De ki: 'kabul ettiniz omuzlarınıza yüklediğim bu görevi üstlendiniz mi?' "Kabul ettik dediler"

Yüce Allah bu sözleşmeye kendisi şahid olur ve onları da ona şahid tutar:

"De ki: 'öyleyse birbirinize şahid olun, ben de sizinle beraber şahid olanlardanım'".

Kur'ani ifadenin canlandırdığı bu dehşet verici güzel tablo karşısında gönüller ürperiyor ve olumlu cevap veriyor. Bu tabloda peygamberler yüce Yaratıcının huzurunda gösteriliyor:

Bu sahne ile aziz kafilenin dayanışma halinde birbirine bağlı, hep birlikte, teslimiyetle yüce direktiflerine bağlı olarak yürüdükleri ortaya çıkmaktadır. Bu kafile, yüce Allah'ın insan hayatının üzerine kurulmasını dilediği ondan sapmaması, parçalanmaması çelişmemesi ve çatışmamasını dilediği biricik gerçeği temsil etmektedir. Bu görevi ancak Allah'ın kullarından seçkin biri üstlenir. Görevi bitince kendisinden sonra seçilene devreder. Görevi bitince ardından gelen kardeşine kendisi de uyar **peygamberin kendinden olan bir girişimi yoktur.** Onun bu

görevde bireysel bir maksadı, bir şöhreti yoktur. O ancak seçilmiş bir kuldur. İlahi emirleri insanlara ulaştırmakla yükümlüdür. Bu çağrının insan nesilleri arasındaki proğramını yapan, el değiştiren, bu kafileyi dilediği gibi yönlendiren ve idare eden yüce Allah'tır.

Bu sözleşme ve bu düşünce ile Allah'ın dini, bireysel taassubtan, peygamberin şahsi tutkunluğundan, ırkını kayırma taassubundan, O'na uyanların kendi inançlarının taassubundan, kendi bireysel tutkularından, kavmî tutkularından kurtulur. Bu biricik dinde bütün işleri yalnız Allah'a havale edilir. Zaten bu aziz ve değişmez kafilenin sürekli izlediği yol da budur.

Bu gerçeğin ışığı altında, ehl-i kitaptan son peygambere (salât ve selâm üzerine olsun) iman etmekten, ona yardımcı olmaktan ve onu desteklemekten, eski dinlerine bağlılık -bu bağlılık dinlerinin gerçeğine bağlılık değildir. Çünkü dinlerinin gerçeği, O'na iman etmeye, O'na destek olmaya çağırıyor. Bu bağlılık kendi bireysel tutkunluklarını dini bağlılıklarının yerine koyup onlara yapışmakta gösterilen taassubtur- iddiasıyla geri duranların yanlış yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Zira onlara dinlerini ulaştıran peygamberler, hayranlık veren güzel bir tabloda onların ilâhlarına büyük ve ağır bir söz vermiştir. Bu gerçeğin ışığında ortaya çıkıyor ki, onlar peygamberlerin direktiflerinden ve Allah'ın onlarla birlikte olan sözünden dışarı çıkıyorlar. Son peygambere uymayan ehl-i kitap mensupları; aynı zamanda bütünü ile yaratıcısına teslim olan, O'nun emri ve dilemesiyle işlerini proğramlayan, Allah'ın yasasına boyun eğen bu evrenin nizamına da karşı çıkmış oluyorlar.

"O halde bundan sonra kim sözünden dönerse onlar fasıkların ta kendileridir".

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar. Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister-istemez O'na teslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir."

Fasıklardan başkası son peygambere uymaktan geri durmaz. Anormallerden, sapıklardan başkası Allah'ın dinine sırt çevirmez. Bu koca kainatta Allah'ın yasasına her yönüyle bağlı olan, itaat ve teslimiyet gösteren kainatın ortasında sapıklardan ve itaatsizlik edenlerden başkası karşı koymaz.

Allah'ın dini birdir. Tüm peygamberler ona çağırmıştır. Bütün peygamberler bu din üzere antlaşmışlardır. Allah'ın sözü birdir. Her peygamberden o sözü almıştır. Yeni dine iman etmek, peygamberine uymak, onun yaşam yolunu her yaşam yoluna karşı desteklemek, bu sözleşmeye bağlılığın gereğidir. İslâm'a sırt çevirenler Allah'ın dininden bütünü ile sırt çevirmiş, Allah'a verilen söze ihanet etmiş olurlar.

Yeryüzünde Allah'ın sistemini yürürlüğe koyan, ona bağlılık gösterme ve ona tüm varlığını adama ile gerçekleşecek olan İslâm, evrenin değişmez yasasıdır. Bu kâinatta her canlının dini odur.

Bu, İslâm'ın ve teslimiyetin kapsamlı, engin bir tablosudur. İnsanların gönüllerine inen ve vicdanlarını etkisi altına alan evrensel bir tablodur bu. Bütün canlıları ve cansızları bir yasaya, bir kanuna, bir sonuca götüren üstün ve egemen bir yasanın tablosudur bu.

"Ve O'na döndürülürler."

En sonunda yüce tasarlayıcı, egemen ve hakim olan Allah'a dönüşten başka çıkar yolları yoktur.

İnsan kendi mutluluğunu, rahatını, gönül huzurunu, durumunun düzelmesini dilediğinde; kendi gönlünde, yaşam tarzında ve toplum hayatında Allah'ın yoluna dönüş yapmalıdır. Zira bunun dışında evrenin bütün düzeni ile uyum sağlayacak bir sistem yoktur. İnsan kendi başına bir yaşam tarzı düzenlediğinde Rabbinin düzenlediği evrenin sistemiyle uyuşmaz. Oysa insan evrende yaşayacak ve evrenin düzeniyle ilişki içinde olacaktır. Düşüncesinde ve bilincinde, realitesinde ve ilişkilerinde, işinde ve çalışmasında insanın nizamı ile evrenin düzeni arasında bir uyum sağlandığında, ancak insanın gücü korkunç kainat güçleriyle çatışma yerine onlarla işbirliğini garanti eder. Bu kainat güçleriyle çatıştığında paramparça, darmadağın olur gider. Ya da herhalde Allah'ın kendisine bağışladığı oranda yeryüzünde hilafet görevini yerine getiremez. İlahi sisteme boyun eğdiğinde kendisine hükmettiği gibi kainatta bulunan bütün canlılara da egemen olan evrenin yasalarıyla uyum içine girer. Evrenin yasalarına karşı anlayışlı olduğundan onun sırlarını elde etme; onlara egemen olma; kendisine mutluluk rahat, huzur getirecek biçimde ondan yararlanma; korku, sarsılma ve yok olma endişesinden kurtulma imkânını elde eder. Evrenden yararlanma, kâinatın ateşiyle kendisini yakmak değil; ateşle pişirme, aydınlanma ve ısınmadır.

İnsanın fıtratı temelde evrenin yasasıyla uyum içindedir. Her nesnenin ve her canlının ilâhına teslim oluşu gibi o da teslim olmuştur. İnsan, yaşam düzeni ile bu değişmez yasanın dışına çıktığında yalnız evrenle çatışmakla kalmaz, her şeyden önce yapısında varolan fıtratı ile çatışır, güçsüz düşer, darmadağın olur, sarsılır, şaşkınlığa düşer ve böylece bugünkü yolunu şaşırmış, talihsiz insanlığın yaşadığı gibi onca bilimsel başarılara, maddî ve medeni bütün kolaylıklara rağmen. işkence içinde ve bunalımlar içinde yaşar.

Bugün insanlık acı bir boşluğun ızdırabını çekmektedir. Bu boşluk; ruhun fıtratının, yokluğuna katlanamayacağı gerçeklerden boş bırakılmasıdır. İman gerçeğinden, hayatının ilahi yoldan uzak kalma boşluğundan, kendi hareketi ile içinde yaşadığı evrenin hareketini koordineli hale getiren yoldan mahrum oluşudur.

İnsanlık, içinde yaşadığı susuz çöllerin kavurucu sıcaklığında, nemli serin gölgelerden uzak kalış boşluğunun ızdırabını çekmektedir. Doğru çizgiden, alışılmış, belirginleşmiş yoldan uzak kalışın içinde yüzdüğü ızdırab ve bataklığın boşluğundan!..

Bu nedenle insanlık; bedbahtlık, ızdırab, şaşkınlık ve sıkıntı içindedir. Mahrumiyet, açlık ve boşluğu somut olarak yaşamaktadır. Afyon, esrar ve uyuşturu-

cularla, delicesine hız yarışıyla, ahmakça maceralarla, hareketlerde, giyinişte ve yemede anormalliklerle kendi realitesinden kaçmak istemektedir. Maddi bolluk, bol üretim, kolay yaşam ve boş zaman onun bu boşluğunu dolduramamaktadır. Aksine Maddi bolluk, uygarlık alanınındaki kuşatıcı gelişmeler, yaşam şartları ve vasıtalarının kolaylaşmasında görülen artış kadar insanlığın şaşkınlığı, sıkıntıları ve boşlukları da artmaktadır.

Bu korkunç boşluk dehşet verici bir hayalet gibi insanlığı kovalamaktadır. O kovalamakta, insanlık ise kaçmaktadır. Yalnız bu kaçış da aynı şekilde insanlığı korkunç boşluğa salıvermektedir!

Dünyanın zengin ve servet sahibi ülkelerini gezenlerin hepsi bu insanların boşluğa koşuşan topluluklar olduğunu ilk bakışta görecektir. Kendilerini kovalayan hayaletlerden kaçan! Kendi kendilerinden kaçan ve bataklıkta debelenme derecesine varan bir kaçış somut nimetler ve maddi bolluk, kısa zamanda sinirsel ve psikolojik hastalıklara, anormalliklere, sıkıntılara, hastalıklara, streslere, uyuşturucu ve sarhoşluk verici maddelerin tüketimine, cinayetlere zemin hazırlamaktadır. Artık, hayatın hiç de güzel bir yanı kalmamıştır!

Bu insanlar bir türlü kendi kendilerini bulamıyorlar. Çünkü varlıklarının gerçek amacına varabilmiş değiller. Onlar mutluluklarını bulamıyor; çünkü kendilerinin hareketi ile evrenin hareketi, kendi düzenleri ile varlık yasası arasında bir ahenk oluşturacak Allah'ın sistemini bulamıyorlar. Onlar huzuru bulamıyorlar; çünkü kendisine dönecekleri Allah'ı bilmiyorlar.

İLÂN EDİLEN GERÇEK

Coğrafi ve tarihi olarak değil, gerçek anlamda müslüman ümmet, Allah ile Peygamberleri arasında geçen bu muahedenin önemlerini, Allah'ın biricik dini ve sisteminin gerçekliğini, bu sistemi bizzat yaşayıp onu tebliğ eden aziz, değerli kafilenin gerçekliğini kavrayacak tek ümmettir. Yüce Allah peygamberlerine (salât ve selâm üzerine olsun) bu gerçeğin hepsini açıklamasını, ümmetinin bütün peygamberlere iman ettiğini, bütün elçilere saygı duyduğunu, Allah'ın tek din olarak bu dini kabul ettiğini ve bu ilahi dinin karekterini tanıdığını ilan etmesini emretmiştir:

قُلْ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ
وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِىَ
مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ
مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَٰمِ
دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾

84- De ki: 'Allah'a, bize indirilen kitaba; İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilen ilahi mesajlara; Musa'ya, İsa'ya ve diğer peygamberlere Rabbleri tarafından verilenlere inandık; onlar arasında ayırım yapmayız, biz O'na teslim olmuşuz'.
85- Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, o din ondan kabul edilmez ve ahirette hüsrana uğrayanlardan olur.

İşte kendisinden önceki tüm peygamberlik misyonunu kapsaması, genişliği ve bütün peygamberlere dostluğu, Allah'ın bütün dinlerindeki Tevhidi, tüm çağrıları ve bütün peygamberlikleri, tek olan kaynağına indirgeyen ve Allah'ın kulları için dilediği şekliyle hepsine iman etmeyi gerektiren İslâm budur.

Burada Kur'an'ın sözkonusu birinci ayetinde geçen bir noktaya dikkat çekmek yerinde olur: Allah'a iman, müslümanlara indirilene -Kur'an'a- iman, ve daha önce diğer peygamberlere indirilene imandan söz edilmiş ve bu imandan sonra şöyle demiştir:

"Biz O'na teslim olmuşuz."

İslâm'ın, teslimiyet; boyun eğiş, itaat, emre, düzene, sisteme, ilkeye bağlılık olduğu daha önceki ayetle belirtildikten sonra:

"Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar. Oysa göklerde ve yerde bulunanların tümü ister-istemez O'na teslim olmuşlardır ve O'nun huzuruna döndürüleceklerdir."

İslâm'ın bu şekilde belirtilmesi ayrı bir anlam taşımaktadır. Açıktır ki, evrensel olan İslâm'ı; emre boyun eğiş, düzene uyma ve yasaya itaattir. Buradan da yüce Allah'ın yardımı her fırsatta İslâm'ın anlamını ve gerçeğini belirtmesiyle ortaya çıkmaktadır. Taki böylece hiç kimse İslâm'ı, dille söylenen bir söz, pratik etkileriyle Allah'ın yoluna teslimiyet ve hayat realitesinde bu yolu gerçekleştirme eylemleri anlamına gelmeyen ve sadece kalpte yer etmiş bir tasdikten ibaret sanmasın.

Bu, gerçekten önemli bir uyarıdır. İnce, sağlam ve kapsamlı açıklamava geçmeden önce ona yer vermektedir:

"Kim İslâm'dan başka bir din ararsa o din ondan kabul edilmez ve ahirette hüsrana uğrayanlardan olur."

Bu birbirini izleyen ayetler varken İslâm'ın gerçeğini saptırmaya yol yoktur. Ayetleri eğip-bükerek ve onları anlamlarından saptırarak İslâm, Allah'ın tanımladığı şekilden başka bir tarzda tanıtılamaz. Bu, bütün evrenin boyun eğdiği İslâm'dır. Evren, Allah'ın belirlediği ve idare ettiği nizama boyun eğerek bu İslâm'a uymaktadır.

Öyleyse anlamını ve gereğini yerine getirmeden "Allah'tan başka ilah yoktur" şehadetine uymadan, kelime-i şehadeti söylemek asla İslâm olmayacaktır. Şehadetin anlamı ve gerçeği, ilahlığı ve hakimiyeti, "Bir"e indirgemek, kulluk ve yönelişte birliği sağlamaktır. **"Muhammed, Allah'ın Elçisidir"** şehadetinin anlamı ve gereği olmadan da İslâm olmaz. Bu şıkkın manası ve hakikati O'nun, ila-

hından hayat için getirdiği sisteme bağlılık, Allah'ın gönderdiği yasaya uymak, kullara getirdiği kitabı hakem kabul etmektir.

Öyleyse, ilahlık, gayb, kıyamet, Allal'ın kitapları ve peygamberlerinin gerçek olduğunu kalp ile tasdik etmenin yanında bu tasdiği kapsamlı uygulaması ve daha önce belirttiğimiz realiteye dayalı hakikat olmadan İslâm'dan söz edilemez.

Dini motifler, şekli ibadetler veya dualar ya da zikirler yahut ahlâki bir eğitim veya bir yol gösterme İslâm olmayacaktır. Bunlarla beraber pratik etkileri Allah'a bağlı bir hayat sisteminde somut olarak görülmelidir; ibadetler, dini motifler, dualar ve zikirlerle kalpler O'nayönelmelidir. Kalpler O'nun korkusundan titremeli, uslanıp-doğru yola girmelidir. Bütün bu etkinlikler insanların tertemiz, apaydınlık çerçevesinde yaşadığı sosyal bir düzende pratik olarak aktarılmadığından hepsi etkisiz kalır. İnsan hayatında hiçbir fonksiyonu kalmaz.

İşte Allah'ın istediği şekliyle İslâm budur. Herhangi bir nesil tarafından beşeri arzuların doğrultusunda şekillendirilen "İslâm"a itibar edilmez! İslâm'ın açıklarını kollayan İslâm düşmanları ve onların ajanlarının arzularına göre biçimlenen din, gerçek İslam'dan uzaktır.

İslâm'ın gerçek mahiyetini tanıdıktan sonra Allah'ın dilediği şekliyle İslâm'ı kabul etmeyenler ve içtenlikle onu benimsemeyenler, ahirette hüsrana uğrayanlardır. Yüce Allah onlara hidayet vermeyecek ve onların cezasını bağışlamayacaktır:

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا
أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾

86- Peygamberin haklı olduğunu gördükleri, kendilerine açık belgeler geldiği halde iman ettikten sonra kafir olanları Allah doğru yola nasıl iletir? Allah zalimleri doğru yola iletmez.
87- Böylelerinin cezası; Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lanetine uğramalarıdır.
88- Onların bu cezaları süreklidir. Ne azapları hafifletilir ve ne de yüzlerine bakılır.

Bu, korkunç bir uyarıdır; içinde zerre kadar iman taşıyan, işin hem dünyada hem de ahiretteki önemini kavrayan her kalbi titretir. Bu, kendisine kurtuluş imkanı tanındığı halde ondan bu şekilde yüz çevirenlere gerçekten uygun bir cezadır. Fakat İslâm, bununla beraber tevbe kapılarını açık bırakıp, tevbe etmek isteyen sapıkların yüzüne bu kapıyı kapamıyor. Gelip bu kapıyı çalmasından başka

bir yükümlülük de getirmiyor. Kişi O'na doğru yönelip yaklaşmaya çalıştığında, önünde hiçbir engel bulunmadığını görecektir. Yeter ki güven veren sığınağa gelsin ve güzel işler yapmaya koyulsun. Ve böylece, tevbenin, gerçekten pişmanlık duyan bir gönülden kaynaklandığını göstersin:

إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا
مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾

89- Ancak bu saptırmanın ardından tevbe ederek durumlarını düzeltenler hariç. Çünkü Allah affedici ve merhametlidir.

Tevbe etmeyenler ve O'na samimi olarak sarılmayanlar, küfürde ısrar edenler ve küfürlerini arttıranlar, bu küfürde eldeki fırsatı kaçırıncaya, imtihan süresi bitinceye ve değerlendirme dönemi gelinceye kadar direnenler, evet bütün bunların ne tevbeleri ne de kurtuluşları sözkonusudur. Allah ile ilişkileri kopuk olduğu sürece, hayır ve iyilik olarak kabul ettikleri dünya dolusu altın dağıtsalar bile kendilerine bir yararı olmayacaktır. Tabiatıyla onların bu iyiliklerinin Allah ile ilişkisi yoktur ve bunlar yalnız O'nun adına verilmiş olmayacaktır. Dünya dolusu altın dağıtsalar bile kıyamet gününün cezasından kurtulma imkanları kalmamıştır. Fırsat kaçırılmış, kapılar kapanmıştır.

إِنَّ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ بَعْدَ إِيمَٰنِهِمْ ثُمَّ ٱزْدَادُوا۟ كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ
وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ
كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ
بِهِۦٓ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٩١﴾

90- Küfredip kâfir olarak ölenlere gelince, bunların hiç birinden yeryüzü dolusu kadar altını fidye olarak verse bile kabul edilmez. Onları acıklı bir azap beklemektedir, hiçbir yardımcı bulamazlar.
91- İman ettikten sonra kâfir olanlar sonra da kâfirliklerini koyulaştıranlar; bunların tevbeleri kesinlikle kabul edilmez, bunlar sapıkların ta kendileridir.

İşte ayeti kerime bu korku ve dehşet verici anlatımla meseleye kesin hükmünü koymaktadır. Mesele öyle açık bir biçimde pekiştiriliyor ki, şüphe yaymaya çalışanın çabasına hiçbir açık kapı yoktur artık.

Allah rızası için ve Allah yolunda olmayan infak ve fidyenin yararının olmadığı bir günde fidye vermeye kalkmaktan söz edilirken Allah rızası için yapılan infak ve sadakalara da değiniliyor:

لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

92- Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyilik mertebesine eremezsiniz. Her ne infak ederseniz, hiç şüphesiz Allah onu bilir.

Bu ayetle muhatap olan o zamanki müslümanlar bu ilahi direktifin anlamını gerçekten kavradılar. Sevdiklerinden fedakârlık ederek, mallarının en değerli olanlarını Allah yolunda dağıtarak iyiliğe ulaşma çabasına girdiler. Zira iyilik bütün güzel şeylerin bütünüdür. Daha büyük ve daha üstünlerini elde etmek umuduyla cömertlik örnekleri verdiler:

İmam-ı Ahmed bin Hanbel rivayet ediyor. Abdullah b. Ebu Talha'nın oğlu Ebu İshak'tan, O da Enes b. Malik'ten işittiğini kaydeder. Enes der ki: "Ebu Talha Medine'li müslümanların en zenginiydi. En çok sevdiği malı da **Beyraha bahçesi** idi. Bu bahçe Mescidi Nebevi'nin karşısındaydı. Hz. Peygamber (salât ve selâm üzerine olsun) oraya girer, orada bulunan tatlı bir kaynaktan içerdi. Enes der ki: 'Sevdiğinizden dağıtmadıkça iyiliğe ulaşamazsınız' ayeti inince, Ebu Talha dedi ki: "Allah **'Sevdiğinizden dağıtmadıkça iyiliğe ulaşamazsınız'** buyuruyor. Benim en sevdiğim malım ise **Beyraha bahçesi**'dir. Onu Allah yoluna bağışlıyorum. Onun iyiliğini umuyor ve yüce Allah katında bana azık almasını ümit ediyorum; Ey Allah'ın Resulü, Allah'ın sana gösterdiği şekilde onu kullan." Peygamber (salât ve selâm üzerine olsun) **'Çok güzel! Çok güzel! Bu kârlı, verimli bir arazi bu kârlı bir arazi... Ben işittim... Ben, onu, akrabalarına dağıtmanı uygun görüyorum'** buyurdu Ebu Talha da; 'Öyle yaparım ey Allah'ın Elçisi!' dedi ve onu akrabaları ile amca oğulları arasında paylaştırdı."[90]

Buhari ve Müslim'de; Hz. Ömer'in şöyle dediği kaydediliyor: **"Ey Allah'ın Resulü, Hayber'de payıma düşen arazi kadar benim yanımda değerli hiçbir malım olmadı. Onu ne yapmamı önerirsin?" dedim. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) "Aslını bırak, ürününü Allah yolunda vakfet." buyurdu.**

Sahabilerin çoğu bu şekilde davrandı. Kendilerini İslâm'a kavuşturduğu günde iyiliğin tümüne kavuşturan Rablerinin direktiflerine sarıldılar. Bu yönelişleri onları malın köleliğinden, nefsin cimriliğinden ve egoistlik sevdasından özgürlüğe kavuşturdu. Bu aydınlık ufuklara özgürce, serbestçe ve rahatça yükseliverdiler.

ÜÇÜNCÜ CÜZÜN SONU

90- Buhari, Zekat, 44; Müslim, Zekat, 14; (Bakz. Nevevi, Şerhu Müslim, VII, 84-86)

DÖRDÜNCÜ CÜZ

Bu cüz Al-i İmran suresinin geri kalan bölümü ile Nisa suresinin başından 23. ayeti kerimesine kadar olan kısmı kapsamaktadır.

Al-i İmran suresinin bu son kısmı ise, surenin 3. cüzünün başlangıcında değindiğimiz gibi surenin seyir çizgisini tamamlayan dört temel bölümden oluşmaktadır. Ancak, burada tekrarlamaya gerek olmadığından, bilgi edinmek için oraya müracaat edilebilir.

Birinci bölüm, Hicri ikinci yılın Ramazan ayında meydana gelen Bedir savaşı sonrasından Hicri üçüncü yılın Şevval ayında meydana gelen Uhud savaşı sonrasına kadarki dönemde (ki bize göre sure, bu dönemde müslüman kitlenin hayatında meydana gelen olayları kapsamaktadır) Medine'de müslüman cemaat ile ehl-i kitap arasında cereyan eden ve bütün surede yeri geldikçe değinilen, aynı zamanda "İmanî düşünce", "Din", "İslâm" ve "İslâm'ın ve daha önce gelen risaletlerin getirdiği Allah'ın metodunun" hakikatinin ortaya çıkmasını sağlayan sözlü çatışmanın bir yönünü dile getirmektedir. Aynı zamanda bu çatışma, Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) ile beraberindekilere karşı mücadele eden ehl-i kitabın mahiyeti, Allah'ın dininden uzaklaşmalarının, süreci, müslüman cemaate karşı besledikleri duyguları ve bu duyguların ardındaki gizli emellerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

İkinci bölüm de surede önemli bir yer tutmaktadır. Burada yalnızca söz, hile ve tedbirle değil, aynı zamanda kılıç, mızrak ve okla yapılan başka bir çatışmadan söz edilmektedir. Uhud savaşından sonra nazil olan bu ayetler; savaşı, savaşta meydana gelen olayları ve savaşın sonuçlarını Kur'an'ın o eşsiz üslûbuyla anlatmaktadır.

Ayrıca bu bölümde, çatışma ve çatışma sonrasında ortaya çıkan düşünce hataları ile davranışlardaki bozukluklar ve saflardaki çözülmeler ışığında müslüman cemaatin eğitilmesi yönüne gidilmekte ve çeşitli yönlerden imani düşüncenin netleşmesine çalışılmaktadır. Bu durum, müslüman cemaatin yoluna devam etmesine, sorumluluklarını taşımasına, Allah'ın kendisine layık gördüğü o yüce seviyeye çıkmaya uğraşmasına ve kendisini bu üstün görev için seçer Allah'ın nimetine karşı şükrünü ifa etmesine bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde ehl-i kitaba yeniden dönülmekte ve Medine'ye ilk geldiği zaman Peygamber efendimiz ile yapmış oldukları antlaşmayı bozmaları hatırlatılarak, Peygamberlerine karşı işledikleri kötülükler ve düşüncelerinin bozukluğu da anlatılmaktadır. Daha sonra müslüman cemaate dönülür ve onlara uymamaları konusunda, mümin kalplerde, cana ve mala isabet eden belâlar hatırlatılıp, ehl-i kitap ve müşriklerin eziyetleri karşısında sebat etmeleri ve ne olursa olsun düşmanlarının yaptıklarını hakir görmeleri konusunda uyarılmaktadır.

Son bölümde müminlerin Rabbleriyle olan durumları canlandırılmaktadır. Müminlerin, kâinattaki Allah'ın ayetleriyle yüz yüze geldiklerinde kalplerinde imanın canlanışını, kâinatın ve kendilerinin Rabbine dua, huşu ve korkuyla yö-

nelişlerini, buna karşılık Rabblerinin mağfiret ve güzel bir sevapla onlara icabet etmesi dile getirilmektedir. Bu arada, kafirlerin yaptığı şeylerin basitliği ve bu dünyada kazandıkları şeylerin değersizliği anlatılarak sonuçta varacakları yerin Cehennem olduğu ve onun, en kötü dönüş yeri olduğu anlatılmaktadır.

Sure, yüce Allah'ın, müminleri kurtuluşa erebilmeleri için sabretmeye, sabrı tavsiye etmeye, bağlılığa ve takvaya sarılmaya davet eden bir çağrıyla son buluyor.

Birbirini takip eden bu dört bölüm. üçüncü cüzde bir kısmını arzettiğimiz surenin, geri kalan kısmını oluşturmaktadır ve oradada değindiğimiz gibi surenin ana gayesine uygunluk arzetmektedir. Surenin akışı içinde yeri geldikçe konuya tekrar dönülecektir.

Bu cüzün ikinci yarısını oluşturan Nisa suresinin başında da yeri gelince inşaallah o konuya değineceğiz. Başarı Allah'tandır.

SAVAŞTAKİ DERS

Bu konuda ehl-i kitap ile olan söz ve tartışma savaşı doruğa çıkmakta. Bu ayetler, rivayetlerde geçtiği gibi Necran topluluğu ile cereyan eden tartışma ile alakalı olarak nazil olmadığı halde surenin akışı içinde o kısımdan sonra gelerek aynı konuyu tamamlamaktadır. Her ne kadar bu bölümde geçen ayetler özellikle yahudilerden ve onların Medine'deki müslüman cemaat hakkındaki tuzak ve desiselerinden söz etse de konuları ve ayetlerinin aynı keskinlik ve aynı netlikle son bulmaları açısından birbirine benzemektedir. Bu konulara kısaca değindikten sonra surenin akışı müslüman cemaate yönelerek, Bakara suresinde İsrailoğulları'ndan sonra sözü müslümanlara getirdiği gibi burada da yalnızca onlara hitap edip kendi hakikatlerini, hareket metodlarını ve yükümlülüklerini açıklamakta. Bu yönüyle Bakara suresiyle Al-i İmran suresi birbirine benzemektedir.

Bu bölüm, Tevrat indirilmeden önce İsrailoğulları'nın kendi nefsine bazı şeyleri haram kılması dışında bütün yiyeceklerin İsrailoğulları'na helal olduğu gerçeğini, Kur'an'ın yahudilere haram kılınan bazı şeyleri helal kılmasına itiraz edenlere cevap olarak veriyor. Üstelik bu haramlar, sadece kendilerini bağladığı gibi bazı ilahi emirlere muhalefetlerinin cezası olarak varit olmuştur. Sonra, ayet-i kerimeler sözü, daha önce Bakara suresinde geniş bir yer tutan kıblenin değiştirilmesi konusuna yaptıkları itiraza getiriyor. Onlara, Kâbe'nin İbrahim'in (selâm üzerine olsun) evi ve yeryüzünde insanların ibadet etmesi için kurulan ilk ev olduğunu açıklayarak İbrahim'in varisleri olduklarını iddia edenlerin buna itiraz etmelerini, garib bir durum olarak nitelendiriyor.

Bu açıklamalardan sonra, ehl-i kitabın Allah'ın ayetlerini inkâr edip, O'nun yoluna gidenleri engellemeleri, doğruluktan sapmaları ve hakkı bildikleri halde eğriliğe meyledip onu hayata egemen kılmaya çalışmaları anlatıyor.

Ayetler bir anda ehl-i kitabı bırakıp müslüman cemaate yönelerek, onları ehl-i kitaba uymama konusunda uyarıyor. Devamla ehl-i kitaba tabi olmanın küfür olduğunu açıklayarak, Allah'ın kitabı kendilerine okunduğu ve kendilerini tak-

vaya ve ölüm gelip Allah'a kavuşuncaya kadar İslâm'a sarılmaya çağıran Resulullah aralarında bulunduğu halde küfre meyletmenin müslümanlara yakışmayacağı bildiriliyor. Bu arada onlara, kalplerini uzlaştırmak, daha önce düşman gruplar oldukları halde İslâm sancağı altında bir safta birleştirmek ve ateşten bir uçurumun kenarında bulundukları gün İslâm ile kendilerini kurtarmak şeklindeki Allah'ın nimeti hatırlatılıyor. İyiliği emreden, kötülüğü nehyeden bir ümmet olmalarını ve Allah'ın nizamını gerçekleştirmeye özen göstermeleri emredilerek ehl-i kitabın desiselerine kulak vermemeleri konusunda uyarılıyorlar... Aksi takdirde, ehl-i kitab gibi ayrılığa düşüp dünya ve ahirette helak olacakları belirtiliyor. Rivayetlere göre, bu uyarı, Evs ve Hazreç arasında yahudilerin çıkardığı bir fitne üzerinde yapılmıştır.

Daha sonra yüce Allah, müslümanlara, yeryüzündeki konumlarının ve insan hayatındaki rollerinin hakikatini öğretiyor. **"Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten nehyedersiniz ve Allah'a inanırsınız."** Bununla da, müslümanların üstlendiği rolün asaletine ve topluluklarının yüceliğine işaret ediliyor. Bunun arkasından düşmanlarının durumu küçümsenerek dinleri konusunda hiçbir zararlarının sözkonusu olamayacağı, kendilerine tam anlamıyla galip olamayacakları, ancak cihad ve savaş esnasında bazı eziyetlerde bulunabilecekleri, sonuçta ise zaferin metodlarına tabi oldukları sürece kendilerinin olacağı bildiriliyor. Yüce Allah, ehl-i kitaptan olan bu düşmanlarının, bazı günah ve kötülükleri işlemeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleri nedeniyle üzerlerine zillet ve miskinlik damgasını vurmuştur. Bununla beraber, hakka yönelip iman eden, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmek suretiyle müslümanların metoduna uygun davranan bir grup yukardaki hükmün dışında tutuluyor: **"İşte onlar salihlerdendirler"**. Ayeti kerime İslâm'a yönelmeyen kafirlerin küfürlerinden dolayı sorgulanacaklarını, infak ettikleri mallarının ve çocuklarının kendilerine fayda sağlayamayacağını ve sonuçta da helâk olacaklarını belirtiyor.

Konu, kendilerine kin besleyen, öfkesi ağızlarından taşan, göğüslerinde gizledikleri kinleri daha büyük olan, müminlere duydukları öfkeden parmaklarını ısıran, müminlere bir kötülük isabet etmesiyle sevinen ve bir iyiliğin dokunmasıyla üzülen kimseler gibi, kendilerinden olmayanları dost edinmemeleri konusunda müslümanlara yönelik bir uyarıyla son buluyor.

Burada yüce Allah, sabredip sakındıkları sürece kendilerini düşmanlarının hilesinden koruyup destekleyeceğini vaad ediyor: **"Şüphesiz Allah onların yaptıklarını kuşatmıştır"**. Bu uzun ve çeşitli ilhamları ihsan ettiren yöneliş, o günkü müslüman cemaatin saflarında ehl-i kitabın yaptığı hile ve desiselere ve bu desiselerin meydana getirdiği karışıklıklar sonucunda müslümanların çektiği sıkıntılara işaret ettiği gibi, müslüman cemaatin kendilerini cahiliyyeye ve cahiliyye dostlarına bağlayan bütün ilgilerden kesinlikle uzaklaşmasını ve tamamen soyutlanması için böylesine kuvvetli yönelişlere muhtaç olduğuna da işaret etmektedir.

Bu yöneliş, İslâm ümmetinden gelen her nesilde fonksiyonunu icra etmiştir

ve bundan sonra da taklitçi İslâm düşmanlarına uymamaları konusunda uyarıya muhtaç olacak herkes için bu fonksiyonunu yerine getirecektir. Çünkü onlar yine onlardır; yöntemleri değişse de İslâm'a düşmanlıkları hep aynı kalacaktır.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِّبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ
إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَٰٓءِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ ٱلتَّوْرَىٰةُ ۗ قُلْ
فَأْتُوا۟ بِٱلتَّوْرَىٰةِ فَٱتْلُوهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ ٱفْتَرَىٰ
عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٩٤﴾

93- İsrail'in (Yakub'un), Tevrat'ın indirilişinden önce kendine yasakladıkları dışında kalan tüm yiyecekler İsrailoğulları'na helâl idi. De ki; 'Eğer doğru söylüyorsanız, Tevrat'ı getirip okuyunuz.'
94- Kim bundan sonra Allah adına yalan uydurursa, bunlar zalimlerin ta kendileridirler.

Yahudiler, Hazreti Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) Risaletinin sıhhatine kusur bulmaya yol bulmak, fikirleri karıştırıp akılları ve kalpleri sarsmak için her delili, her şüpheyi ve her hileyi kullanmak istiyorlardı. Bu nedenledir ki, Kur'an'ın Tevrat'ta bulunanları tastik ettiğini görünce şöyle demeye başladılar: "O halde İsrailoğulları'na haram kılınan şeyleri (rivayetlere göre İsrailoğulları'na haram olan bizzat deve etini ve sütünü zikretmişlerdir.) Kur'an nasıl helâl kılıyor?" Bilindiği gibi İsrailoğulları'na haram olan birçok şeyi yüce Allah müslümanlara helâl kılmıştır.

Burada Kur'an-ı Kerim, yahudilerin, Kur'an'ın Tevrat'ı tastik ettiğini ve İsrailoğulları'na haram kılınan bazı şeylerin müslümanlara helâl kılındığını şüpheyle karşılamalarına, **"İsrail'in (Yakub'un), Tevrat'ın indirilişinden önce kendine yasakladığı dışında kalan bütün yiyecekler İsrailoğulları'na helal"** olduğuna dair tarihi gerçekle cevap veriyor. Bilindiği gibi İsrail, Yakub'dur (selâm üzerine olsun). Rivayetlere göre şiddetli bir hastalığa yakalanması üzerine, şayet iyileşirse Allah'a, en çok sevdiğim deve etini ve sütünü yemeyeceğime dair gönüllü olarak adakta bulunur; bunun üzerine Allah da, adağını kabul eder. İsrailoğulları'nın geleneği de babalarının kendine haram kıldığını tamamen haram saymak şeklinde sürüp gelmiştir. Bunun yanında, işledikleri bazı suçlara ceza olarak, yüce Allah başka şeyleri de İsrailoğulları'na haram kılmıştır. Bu haramlara En'am suresindeki şu ayette işaret edilmiştir:

"Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram ettik. Sığır ve koyunun iç yağlarını da haram kıldık; bunların sırtlarına ve bağırsaklarına yahut kemiklerine yapışan yağlar müstesna. Bu haramı onların azgınlıklarına ceza olarak yaptık. Ve şüphesiz biz doğruyuz."[91]

91- En'am suresi; 146

Bundan önce bu yiyeceklerin hepsi İsrailoğulları'na helâldi. Yüce Allah, onlara, bütün bu yiyeceklerin aslında helâl olduğunu ve kendilerine özgü nedenlerle haram kılındığı gerçeğini ifade ediyor. Dolayısıyla bu maddelerin müslümanlara helâl kılınmasından yola çıkarak Kur'an'ın ve bu son İlahi Şeriatın sıhhatinden şüphelenmenin yersiz olduğu gerçeği ortaya çıkıyor.

Ayeti kerime onları, Tevrat'a müracaat etmeye ve O'nu getirip okumaya davet ederek bu suretle haram kılmanın kendilerine has olup genel olmadığını göreceklerini bildiriyor:

"De ki; eğer doğru söylüyorsanız, Tevrat'ı getirip okuyun."

Daha sonra ayeti kerime, Allah'a yalan yere iftirada bulunanı tehdit ederek, böyle yapanın, gerçeğe, nefsine ve insanlığa adil davranamayacağını belirtiyor. Zalimin cezası bellidir. Onları bekleyen azabın gerçekleşmesi için onların bu şekilde ayıplanmaları yeterlidir. Onları Allah'a yalan iftirada bulunuyorlar ve sonuçta da Allah'a döneceklerdir.

HACC ve KÂBE-İ MUAZZAMA

Daha önce Bakara suresinde, yeterince tartışılmış olan müslümanlara kıble tayin edilmesi ve Kâbe'ye yönelmenin asıl ve evlâ olduğu, Beytül Mukaddes'in bir dönem kıble edinilmesinin yüce Allah'ın beyan ettiği muayyen bir hikmete yönelik geçici bir durum olduğu açıklandığı halde yine de yahudiler bu konu etrafında polemik yapmaya devam ediyorlardı. Resulullah hicrî onaltıncı ve onyedinci aya kadar Beytül Mukaddes'e dönüp namaz kıldığı halde, kıblenin değiştirilip Kabe'ye dönerek namaz kılmasını konuşup duruyorlardı. Evet bütün bu açıklamalara rağmen yahudiler halâ, günümüzde de bu dinin düşmanlarının, dinin bütün konularında yaptıkları gibi bu açık ve seçik hakikati şüphe ve kargaşa ile bulandırmayı umarak dönüp dolaşıp aynı konuyu dillerine dolamışlardı.

Yüce Allah, burada yepyeni bir açıklamayla onlara cevap veriyor:

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ
مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ
وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

95- De ki; 'Allah doğru söyledi. Buna göre İbrahim'in dosdoğru dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi.'
96- İnsanlar için kurulan ilk ev Mekke'deki bütün canlılar için bereket ve hidayet kaynağı olan (Kâbe)dir.
97- Orada apaçık deliller ve İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse güvenliğe erer. O'na yol bulabilenlerin Kâbe'yi haccetmesi Allah'ın, insanlar üzerinde hakkıdır. Kim küfrederse bilsin ki Allah alemlerden müstağnidir.

"De ki; Allah doğru söyledi." sözü ile, daha önce sözü edilen Kâbe'nin insanlara sığınak ve emniyet, müminlere de dinlerinde kıble ve namazgah olması için İbrahim ve İsmail tarafından inşa edildiğine dair mevzu kastedilmiş olabilir. Bu yüzden, şirkin her çeşidinden uzak arı Tevhidden ibaret olan İbrahim'in milletine uymaları emrediliyor.

"Buna göre, İbrahim'in dosdoğru dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi."

Yahudiler, kendilerini İbrahim'in (selâm üzerine olsun) varisleri kabul ediyorlardı. İşte, Kur'an onlara, şirkin bütün çeşitlerinden uzak olan İbrahim'in dininin hakikatini gösteriyor. Birinci cümlede Hanif olduğuna, diğerinde de müşriklerden olmadığına işaret ederek bu gerçeği iki kere tekrarlıyor. Öyleyse bu müşriklere de ne oluyor?

Daha sonra ayeti kerime, Kâbe'ye yönelmenin esas olduğu gerçeğini yerleştiriyor. Çünkü Kâbe, yüce Allah'ın İbrahim'e, binanın duvarlarını yükseltmesini; tavaf edenlere, itikafa girenlere, rükû edenlere ve secde edenlere tahsis etmesini emrettiği ve mübarek kılmak suretiyle alemlere hidayet kaynağı kıldığı günden itibaren yeryüzünde ibadet için kurulan ve sırf ibadete tahsis edilen ilk evdir. İbrahim'in milleti O'nun yanında Allah'ın dini sayesinde hidayet bulur. Oranın İbrahim'in makamı olduğunu gösteren birçok delil vardır. (Deniliyor ki; bundan maksat, binayı kurarken İbrahim'in üstünde durduğu ve önceleri Kâbe'ye bitişik olduğu halde tavaf edenlerin yanında namaz kılanları şaşırtmaması için Raşit Halife Hz. Ömer (Allah ondan razı olsun) tarafından Kâbe'den ayrılan tarihî taştır. Ayrıca Hz. Ömer, **"İbrahim'in makamını namazgâh edindiler"** ayetine dayanarak müslümanların orayı namazgah edinmelerini emretmiştir...)

Bu evin faziletleri ile ilgili rivayetlerde, oraya giren herkesin güven içinde olduğu, her korkan için bir sığınak olduğu, yeryüzünde böyle bir yerin daha bulunmadığı İbrahim ve İsmail'in (selâm üzerlerine olsun) kurdukları günden beri bunun böyle olduğu, hatta Arap cahiliyesinde de aynı üstünlüğünü koruduğu ifade ediliyor. Evet, İbrahim'in dininden ve bu dinin temsil ettiği saf Tevhid'den uzaklaştıkları bu dönemde bile Hasan Basri ve başkalarının dediği gibi, bu yüce evin dokunulmazlığına saygı gösterildiği anlatılır; "Adam birisini öldürür, sonra da omuzuna bir hırka atar ve Harem'e girerdi. Öldürülenin oğlu kendisini gördüğü halde çıkana kadar kendisine karışmazdı." Bu, yüce Allah'ın, çevresindeki insanlar cahiliyede olsalar bile kendi evine bahşettiği bir üstünlüktür. Yüce Allah, evine verdiği bu üstünlükle Araplara minnet ederek şöyle buyurur: **"Çevre-**

lerinde insanların zorla yakalanıp kapılmasına rağmen orayı emin bir yer yaptığımızı görmediler mi?" Çevresinde avlanmanın, hayvanları yuvasından kovmanın ve ağları kesmenin haram olması da Kâbe'nin üstünlüklerindendir.

Buhari ve Müslim'de -lafız Müslim'e aittir- İbni Abbas'dan şöyle rivayet edilir: "Resulullah Mekke'nin fethedildiği gün şöyle buyurdu:

"Allah bu beldeyi gökleri ve yeri yarattığı gün haram kıldı. Bu haramlık Allah'ın haram kılmasıyla kıyamete kadar sürecektir. Benden önce burada savaşmak hiç kimseye helâl kılınmadı. Bana da ancak günün bir saatinde helâl kılındı. Bu haramlık kıyamete kadar sürecektir. Dikeni sökülemez, avlanılamaz, düşürülmüş herhangi birşeyi onu tanıyandan başkası toplayamaz, otları biçilemez..."

İşte bu, Allah'ın müslümanlar için kıble olarak seçtiği evdir... Bu, Allah'ın kendisine bunca üstünlükleri bahşettiği evdir... Bu, yeryüzünde ibadet için kurulan ilk evdir. Bu, babamız İbrahim'in evidir. Bu evi İbrahim'in bina ettiğine ilişkin birçok delil vardır. İslâm da İbrahim'in dini olduğuna göre, müslümanların O'nun evine yönelmeleri daha uygundur. Burası, bu dinin korunağı olması nedeniyle insanların yeryüzünde sığınak ve güvencede oldukları yer ve insanlar için hidayet kaynağıdır.

Sonra, ayet-i kerime, yüce Allah'ın o insanlara güçleri yettiği takdirde bu evi haccetmelerini farz kıldığını bildirerek, aksi takdirde bunun Allah'a hiçbir zarar dokunduramayacak olan küfür olduğu gerçeğini yerleştiriyor.

"Ona yol bulabilen herkesin Kâbe'yi haccetmesi insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Kim küfrederse bilsin ki, Allah alemlerden müstağnidir."

Burada göze çarpan şey, Hacc'ın farziyetiyle ilgili olarak ibarede geçen kapsamlı "insanlar üzerinde" deyimidir. Buna göre öncelikle, oraya yönelip namaz kıldıkları için müslümanlarla mücadeleye girişen yahudilerin, babaları İbrahim'in evi ve yeryüzünde ibadet için kurulan ilk ev olması hasebiyle orayı haccetmeleri yüce Allah tarafından istenmektedir. Onlarsa (yahudiler) bozulmuş, günahkâr ve asi bir toplulukturlar. İkinci olarak, bütün insanların bu dini kabul etmeleri, farzlarını ve gereklerini yerine getirmeleri ve müminlerin yöneldikleri Allah'ın evine yönelip haccetmeleri istenmektedir. Evet ya bu, ya da küfür... Ne kadar dine tabi olduklarını iddia etseler de durum budur ve Allah alemlerden müstağnidir. Yüce Allah'ın onların imanına ve haccına ihtiyacı yoktur. Burada iman edip Allah'a kullukta bulunmak suretiyle onların kurtuluş ve iyilikleri sözkonusudur.

Sağlık, yolculuk imkanı ve yol emniyeti elverdiğinde ilk fırsatta, ömürde birkez olmak üzere haccetmek farzdır. Haccın ne zaman farz kılındığı ihtilâf konusu olmuştur. Bu ayetin, "Elçiler Yılı"nda -Hicri dokuzuncu sene- nazil olduğunu belirten rivayete dayananlar, Haccın bu senede farz kılındığı görüşünü benimsiyorlar. Delil olarak da Resulullah'ın bu yıldan sonra haccetmesini getirmekte-

dirler. Fi Zılâl'il Kur'an'ın ikinci cüzünde "Kıblenin değiştirilmesi" konusuna değinirken, "Resulullah'ın haccı, Hacc farizasının geciktirilmesine delil sayılmaz" demiştik. Çünkü bu gecikmenin sebepleri bellidir. Bir kere müşrikler, Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ediyorlardı. Üstelik bu davranışlarını Mekke'nin fethinden sonra da sürdürüyorlardı. Bu yüzden hicri dokuzuncu senede Berae suresi nazil olup müşriklerin Kâbe'yi tavaf etmelerini yasaklayıncaya kadar Resulullah onlara karışmaktan imtina ederek ertesi sene haccını ifa etmiştir. Dolayısıyle Haccın farz kılınması bu tarihten önce ve hicretin ilk yıllarında meydana gelen Uhud savaşından sonraki dönemlere denk düşmektedir.

Allah'ın üzerlerinde bir hakkı olarak gücü yeten "insanların" evi haccetmesi farizası her halukârda bu kesin nass ile yerleşmiş oluyor.

Hacc; müslümanların, davalarının doğduğu, babaları İbrahim'in eliyle Hanif dininin başladığı ve yüce Allah'ın yeryüzünde sırf kendisine ibadet edilen ilk ev kıldığı Kâbe'nin yanında gerçekleştirdikleri yıllık genel kongreleridir. İnsanları bu yüce mananın etrafında toplayan ve onları Rabblerine bağlayan Haccın böylesine bir amacı ve hatırası vardır. Evet akide manası etrafında... Ruhun, insana kendi ruhundan üflemek suretiyle onu insan kılan yüce Rabbine karşılık vermesi.. Bu mana gerçekten insanların etrafında toplanmasına değer... Bu mananın ilk defa fışkırdığı bu mukaddes yerlere her yıl gruplar halinde gitmek gerekmektedir.

AYETLERİ İNKÂR EDENLER

Bu açıklamadan sonra ayet-i kerime Resulullah'a, ehl-i kitaba yönelip, sıhhatine şahit oldukları ve doğruluğunu yakinen bildikleri halde hakk karşısındaki tutumlarını, insanları hakktan menedip Allah'ın ayetlerini inkar etmelerini ifşa ederek, onları tehdit etmesini telkin ediyor.

قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ شَهِيدٌ
عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ
مَنْ ءَامَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنتُمْ شُهَدَآءُ ۗ وَمَا ٱللَّهُ بِغَٰفِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

98- De ki; 'Ey ehl-i kitap, Allah yaptıklarınızı görüp dururken niye O'nun ayetlerini inkar ediyorsunuz?'
99- De ki; 'Ey ehl-i kitap, niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek inananları o yoldan döndürmeye çalışıyorsunuz? Oysa onun doğru olduğunu biliyorsunuz. Allah yaptıklarınızdan kesinlikle habersiz değildir'.

Ehl-i kitabın ipliğini pazara çıkaran (ayıplayan) bu gibi ifadeler bu surede

ve diğer surelerde açıkça tekrarlanır. Bu açıklamalar, öncelikle ehl-i kitabı gerçek konumlarıyle yüzyüze getirmeleri, gerçekte kâfir oldukları halde iman ve dindarlık maskesine bürünmelerine karşın onları gerçek sıfatlarıyle vasıflandırması neticesinde faydalı olmuşlardır. Onlar, Kur'an'daki Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleriyle kâfir olmuşlardır. Allah'ın kitabından bir kısmını inkâr edense tümünü inkâr etmiş demektir. Onlar şayet kendi yanlarındaki Allah'ın ayetlerine gerçekten inanmış olsalardı kendi Resullerinden sonra Allah'tan gelen ayetlere de inanırlardı. Çünkü dinin hakikati birdir. Bunu bilen, bundan sonra Resullerin getirdiği şeylerin de hakk olduğunu bilir ve bu Resullere uymak suretiyle Allah'a teslim olması gerektiğini de kabul eder... Oysa içinde bulundukları bu durum, sonucundan ürperip korkmalarını gerektiren bir hakikattir.

Daha sonra müslüman cemaatten, onların ehl-i kitab oluşlarına kananlar bu açıklamayla yanılgılarından kurtulurlar. Çünkü yüce Allah'ın ehl-i kitabın gerçek durumunu açıkladığını ve onları tam ve açık küfürle damgaladığını görürler. Bundan sonra hiçbir şüphecinin şüphe etmesine gerek kalmamıştır.

Arkasından yüce Allah, kalpleri ürperten bir ifadeyle onları tehdit ediyor:

"Allah yaptıklarınızı görüyor"..
"Allah yaptıklarınızdan kesinlikle habersiz değildir."

İnsan bütün yaptıklarına Allah'ın şahit olduğunu ve kendisinden habersiz olmadığını hisseder ve özellikle de yaptıklarının küfür, hile bozgunculuk ve sapıklık olduğunu bilirse bu tehdit daha bir korkunç olur.

Bu arada yüce Allah, inkâr edip, insanları menettikleri hakkı aslında bildiklerini de kaydediyor.

"Oysa O'nun doğru olduğunu biliyorsunuz."

Buna göre onlar kesinlikle yalanladıkları şeyin doğruluğuna ve insanları uymaktan alıkoydukları şeyin sıhhatine inanıyorlardı. Bu ise son derece çirkin ve istenmeyen bir davranıştır. Böyle bir şey yapan, güven ve arkadaşlığa layık değildir. Ona ancak hakaret etmek ve kötülüklerini birbir saymak yaraşır.

"Niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek, inananları o yoldan döndürmeye çalışıyorsunuz?" ayetinde yüce Allah'ın bu kavmi bu şekilde nitelendirmesi karşısında bir nebze durmamız kaçınılmazdır.

Bu şekilde meseleye dikkat çekmek büyük anlamlar ifade etmektedir. Çünkü Allah'ın yolu dosdoğru yoldur. Onun dışındakiler eğri ve yanlıştır. Dolayısıyla insanlar Allah'ın yolunda gitmekten ve müminler Allah'ın metoduna uymaktan alıkonuldukları zaman, bütün işler istikametini ve bütün ölçüler değerini kaybeder. O zaman yeryüzünde, doğrulanması mümkün olmayan eğrilikten başka birşey kalmaz.

Bu durumda meydana gelen şey fesattır. Fıtratın bozulmasından ve hayatın eğrilmesinden doğan fesat... Bu fesat, insanların Allah'ın yoluna, müminlerin de O'nun metoduna uymaktan alıkonulmasının sonucudur. Artık, düşüncede,

vicdanda, ahlâkta, davranışlarda, bağlılıklarda, gidişatta, insanların birbiri ve içinde yaşadıkları kâinat ile olan ilişkilerinde fesat egemen olur. İnsanlar ya doğruluk, salâh ve iyilik demek olan Allah'ın hayat için koyduğu metoduna uyup istikamet bulacaklar, ya da O'nun dışında, eğrilik, fesat ve kötülük demek olan herhangi bir metoda uymak suretiyle bozulacaklardır. Ortada insanoğlunun hayatını yönlendiren bu iki durumdan başkası yoktur; ya hayır ve iyilik olan Allah'ın metodu üzere istikamet bulmak, ya da bu metoddan sapmak suretiyle kötülük ve fesada kapılıp gitmek...

YAHUDİ VE HIRİSTİYANLARA TÂBİ OLANLAR

Surenin akışı bu noktada, ehl-i kitapla giriştiği mücadeleye son vererek onları bir kenara bırakıp; hitap, sakındırma, uyarı ve dikkatlerini çekmek suretiyle müslüman cemaate yönelerek Allah'ın çizdiği hayat metodunu gerçekleştirmesi için kendi özelliklerini, kurallarını, metodlarını, düşünce biçimini ve hayat sistemlerini açıklıyor.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ فَرِيقًا مِّنَ
ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ كَٰفِرِينَ ﴿١٠٠﴾
وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُۥ ۗ
وَمَن يَعْتَصِم بِٱللَّهِ فَقَدْ هُدِىَ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

100- Ey müminler, kendilerine kitap verilenlerin bir grubuna uyarsanız bunlar sizi iman ettikten sonra döndürüp kafir yaparlar.
101- Allah'ın ayetleri size okunuyorken ve O'nun Peygamberi aranızdayken nasıl kafir olabilirsiniz? Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa doğru yola iletilmiş olur.

Bu İslâm ümmeti, her yönüyle farklı, tek ve açık olan Allah'ın nizamı üzere yeryüzünde gelişmesini sürdürmek için gelmiştir. Bu ümmet insan hayatında, kendisinden başka kimsenin yerine getiremediği özel rolünü ifa etmek için öncelikle varlığını Allah'ın hayat için koyduğu metoddan alarak yeryüzünde O'nun metodunu yerleştirmek ve onun için de nassların; hareket, amel, prensip, ahlâk, gidişat ve ilişkilere dönüştüğü gözle görünen pratik bir hayat nizamı şeklinde gerçekleştirmek için varolmuştur. Bu ümmet her konuda yalnızca Allah'a başvurmak zorundadır. Beşerden birisine başvurmaksızın, beşerden birine tabi olmaksızın ve beşerden birine itaat etmeksizin yalnızca Allah'a başvurarak beşeriyet önderliğini yerine getirmelidir. Bunu yapmadıkça, varlığının hikmetini gerçekleştirmiş, kendi yolunda istikamet bulmuş ve tamamen farklı, özel ve pratik hayat nizamını yerleştirerek yeryüzünde bu şekilde parlak ve biricik gelişmesini tamamlamış sayılmaz.

Evet, ya bu, ya da küfür, sapıklık ve bozulma...

Bu, her münasebette Kur'an'ın te'kit edip tekrarladığı bir hakikattir. Müslüman cemaat her fırsatta kendi prensiplerini, düşüncelerini ve ahlâk kurallarını bu hakikat üzerine bina eder. İşte burada konu edilen budur; her fırsatta ehl-i kitapla girişilen mücadele ve onların Medine'deki müslüman cemaate yönelik tuzak ve komploları. Ancak konu, sadece Medine'dekilerle sınırlı değildir. Her nesilden müslümanlara hitabeder. Çünkü hayatlarının ve varlıklarının temel kuralı budur.

Bu ümmet insanlığa önderlik yapmak için varolmuştur. O halde, değiştirip Allah'a bağlamak ve Allah'ın metoduyla kendisine önderlik yapmak için geldiği cahiliyyeye herhangi bir konuda başvurabilir mi? Veya önderlik görevinden uzaklaştığı an varlığının bir önemi kalır mı? Tabii ki bu durumda varlığının bir hikmeti olamaz.

Evet, bu ümmet önderlik için varolmuştur. Sağlam bir düşüncenin, akidenin, bilincin, ahlâkın, düşünce ve idarenin önderliği... Ancak böylesine sağlıklı ortamlarda akıllar gelişebilir, kâinatın sayfalarını açıp tanıyabilir ve sırlarını çözebilir. Bu durumda, kâinattaki güçleri, enerji kaynaklarını ve hazinelerini hizmetine alabilir. Ancak, bütün bunları elde edecek, tümüne egemen olacak, yıkıp yoketmekle tehdit etmeyip insanlığın iyiliği için kullanacaktır. Bu da ancak, bütün bu kaynakları felaketler ve şehvetler için kullanmayacak bir iman önderliği sayesinde ve direktiflerini Allah'ın kullarından değil de bizzat Allah'tan alarak hidayete ermiş müslüman cemaatin önderliğinde olmakla mümkündür.

İşte burada, bu derste, müslüman ümmet kendisinden başkasına uymaktan sakındırılarak, sağlıklı bir ortamın oluşturulmasının yolu açıklanıyor. Öncelikle ehl-i kitaba uymamaları, aksi takdirde kendisini kurtuluşu olmayan küfre sevkedecekleri konusunda uyarılıyorlar:

"Ey müminler, kendilerine kitap verilenlerin bir grubuna uyarsanız, bunlar sizi iman ettikten sonra döndürüp kâfir yaparlar."

"Allah'ın ayetleri size okunuyorken ve O'nun peygamberi aranızdayken nasıl kâfir olabilirsiniz? Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa doğru yola iletilmiş olur."

Ehl-i kitaba itaat etmek, herhangi bir konuda onlara başvurmak, metodlarını ve sistemlerini iktibas etmek; Allah'ın metodunun hayata önderlik edip düzenlemesinin ve gelişme-ilerleme yolunda onunla hareket edilmesinin yeterliliğinden şüphe etmek anlamına gelir. Bu durum, öncelikle bir iç yenilgi ve müslüman ümmetin, varlık nedeni olan önderlik rolünden feragatı anlamına gelir. Bu da, müslümanların, bizzat idrak etmedikleri ve yolun tehlikesini sezmedikleri küfrün nefislerde sessizce depreşmesi demektir.

Bu, konunun müslümanları ilgilendiren kısmı; diğer tarafta ise, ehl-i kitabın bu ümmeti akidesinden saptırmak için harcadıkları ve başka hiçbir konuda göstermedikleri hırsları. Çünkü bu akide müslüman ümmetin kurtuluş siperi (kayası), savunma hattı ve içten gelen gücünün kaynağıdır. Düşmanları bunu çok iyi biliyor. Eskiden olduğu gibi bugün de biliyorlar. Bu yüzden bütün imkanları-

nı, tuzaklarını, hilelerini, kuvvet ve malzemelerini bu ümmeti akidesinden uzaklaştırma yolunda kullanıyorlar. Bu akideyle açıktan açığa savaşamadıkları zaman, desise ve tuzaklara başvuruyorlar. Tek başlarına savaşmakta zorluk çektikleri zaman; içten içe bu akideyi karıştırmak, insanları ona uymaktan alıkoymak, İslâm'ın metodundan başka metodları, sisteminden başka sistemleri ve önderliğinden başka önderlikleri süslü göstermek için, müslümanlıklarını ilân etmiş münafıklardan ya da korkularından İslâm'a girmiş olanlardan gönüllü askerler edinirler. Ehl-i kitap, müslümanlardan bazılarını kendilerini dinleyip, itaat etmeye istekli olarak gördükleri an, zaman geçirmeden uykularını kaçıran emelleri uğruna onları kullanarak böylece kolaylıkla müslüman cemaati küfür ve sapıklığa sürüklerler.

İşte bu yüzden, bu derece kesin ve korkunç uyarı geliyor:

"Ey müminler, kendilerine kitap verilenlerin bir grubuna uyarsanız, bunlar sizi iman ettikten sonra döndürüp kâfir yaparlar."

Müslüman için hiçbir şey; imandan sonra küfre dönmek, Cennet'e girdikten sonra ateşe dönmek kadar korkunç olamaz. Bu, her çağda ve her mekandaki gerçek müslümanların özelliğidir. Bu nedenledir ki bu ikaz, vicdanları yakalayan bir alev gibi müslümanları uyarıcının sesine kulak vermeye sevkediyor. Ayetler, korkutma ve hatırlatma şeklinde seyrine devam ediyor... Allah'ın ayetleri kendilerine okunduğu, Allah'ın Resulü de aralarında olduğu, iman davetçileri hazır olduğu ve iman davası sürdüğü, küfürle iman arasındaki yol ayrımına da bu ilahî nur asıldığı halde iman edenlerin tekrar küfre dönmeleri ne korkunç bir şeydir:

"Allah'ın ayetleri size okunuyorken ve O'nun peygamberi aranızdayken nasıl kâfir olabilirsiniz?"

Evet... İman için gerekli bütün şartlar mevcutken müminin küfre dönmesi büyük bir çürümdür. Her ne kadar Resulullah vefat etmişse de Allah'ın ayetleri ve O'nun Resulü'nün hidayete erdiren fiili önderliği bu gün de vardır. Bizden öncekiler muhatap oldukları gibi biz de bugün doğrudan doğruya bu Kur'an'la muhatabız. Kurtuluş yolu açıktır ve kurtuluş sancağı yükseltilmiştir...

ALLAH'IN İPİNE SARILANLAR

"Kim Allah'a sımsıkı sarılırsa doğru yola iletilmiş olur."

Evet, Allah'a sarılmak kurtuluştur. Çünkü yüce Allah bakîdir, daima diri ve yarattıklarının üzerinde mutlak otorite sahibidir. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) ashabıyla birlikte, imanî düşünce, sosyal düzen ve insan hayatını düzenleyen konularla ilgisi bulunmayan, ziraat, savaş taktikleri v.b. gibi pratik hayatta daha çok deneye ve bilgi edinmeye bırakılan konularda görüş bildirme ve tecrübe edinmede son derece hoşgörülü olmakla beraber, akide ve hayat metodu için başvurulacak mercî konusunda son derece titizdir. Bu ikisi arasındaki fark gayet açıktır. Hayat metodu başka şey, deney ve uygulamaya dayanan pozitif bilimler başka şeydir. Ancak, Allah'ın metoduyla insanlığa önderlik etmek

için gelen İslâm, aynı zamanda insan aklını, bilgiye ve hayat metodu dairesinde bütün maddi buluşlardan yararlanmaya yöneltmektedir.

İmam Ahmet şöyle der: "Bize Abdurrezzak anlattı, O'na da Süfyan Cabir'den, O da Şa'bî'den, O da Abdullah b. Sabit'ten şöyle haber verdi: Hz. Ömer, Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) gelerek şöyle dedi: Ya Resulullah, ben, Beni Kureyza'dan bir yahudi kardeşe Tevrat'tan bazı parçalar yazmasını söyledim. Görmek ister misiniz? Bunun üzerine Resulullah'ın rengi değişti. Abdullah b. Sabit diyor ki: Ya Ömer, Resulullah'ın yüzünü görmüyor musun? dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer; Rabb olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan ve Resul olarak Muhammed'den razıyım, dedi. Bundan dolayı Peygamberimiz neşelendi ve şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Musa (selâm üzerine olsun) aranızda olsaydı ve siz de beni bırakıp ona uysaydınız şüphesiz sapıtırdınız. Ümmetlerden benim payıma siz, nebilerden de sizin payınıza ben düştüm."

Hâfız Ebu Ya'lâ şöyle rivayet eder: Bize Hammad Şa'bî'den O da Cabir'den şöyle anlattı: Dedi ki, "Resulullah şöyle buyurdu: Ehl-i kitaptan birşey sormayın. Onlar sapık olduklarından sizi doğruya iletemezler. Bu durumda siz ya batılı doğruluyacaksınız ya da gerçeği yalanlayacaksınız. Allah'a yemin ederim ki şayet Musa aranızda sağ olsaydı bana uymaktan başka birşey yapamazdı." Başka hadislerde de şöyle dediği rivayet edilir: "Musa ve İsa (selâm üzerlerine olsun) sağ olsalardı bana uymaktan başka seçenekleri olmazdı."

İşte (onlar) ehl-i kitap ve işte Resulullah'ın inanç, düşünce, şeriat ve metodla ilgili bir konuda onlara başvurma hususundaki tavırları. Bununla beraber, İslâm'ın ruhuna ve hedefine uygun olduğu sürece, imanî metoda bağlı kalındığı, bilinç açısından, yüce Allah'ın bunları insanoğlunun hizmetine verdiği idrak edildiği müddetçe, amacı bakımından da insanlığın iyiliği, güvenliği ve refahı uğruna kullanıldığı, bilgi ve kâinattaki güç ve enerji kaynaklarını hizmetlerine verdiği için yüce Allah'a kulluk yapmak ve bu bilgiyi insanlığın iyiliğine kullanmak suretiyle şükredildiği müddetçe inanç, düşünce, şeriat ve metod gibi konuların dışında, teorik ve pratik olarak pozitif bilimler gibi bütün insanlığın her türlü çabasından yararlanmanın herhangi bir sakıncası yoktur...

HALİMİZ

Ancak, imanî düşünce, varlığın yorumu, insan varlığının gayesi, hayat düzeni ve yasaları, ahlâk ve gidişat metodu gibi konularda insanlara başvurmak... Evet, Resulullah'ın rengini değiştiren ve yüce Allah'ın müslüman ümmeti sonucundan sakındırmasına sebep olan bu konuların en basitinde bile onlara başvurmaktır. Bu da apaçık küfürdür.

İşte yüce Allah'ın müslüman ümmete yönelik direktifleri. Ve işte O'nun yüce Resulünün pratik önderliği... Ancak kendi kendini müslüman zanneden bizler, bütün samimiyetimizle Kur'an ve hadis anlayışımızı müsteşriklerden ya da talebelerinden alıyoruz. Bir de bakıyoruz ki varlık ve hayat hakkında felsefemizi

ya da düşüncelerimizi şundan bundan veya Yunan, Roma, Avrupa ve Amerikan felsefe ve filozoflarından almışız. Ya da hayat düzenimiz, yasalarımız ve kanunlarımız o kaynaklardan gelme. Bakıyorsunuz ki, tavırlarımız, davranışlarımız ve ahlâkımız İslâm ruhundan soyutlanmış ve madde uygarlığının zirvesi bu kokuşmuş bataklıktan alınma... (Hangi dinden söz ediyoruz?).. Sonra da -valahi aynen böyle- kendimizi müslüman zannediyoruz. Bu zannın günahı açık küfürden daha ağırdır. Çünkü biz, müslümanlık iddiasında bulunmayanın yaptığından daha fazla bu dini zayıflatıp ona kötü örnek oluyoruz.

İslâm bir hayat metodudur. Gerek itikadi düşünce açısından, gerek hayattaki bütün ilişkileri düzenleyen kanunlar açısından ve gerekse siyasî, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin dayandığı ahlâki kurallar açısından kendine özgü belirgin özellikleri bulunan bir metoddur. Ve bu metod insanlığa önderlik için gelmiştir. O halde insanlığa önderlik yapabilmesi için bu metodu hayatında tatbik eden bir kitlenin varlığı kaçınılmazdır. Daha önce söylediğimiz gibi bu kitlenin, herhangi bir konuda kendi hayat metodundan başkasına başvurması önderliğin tabiatıyla çelişmektedir.

Geldiği gün insanlığın iyiliği için gelmiştir bu metod. Aynı şekilde bugün, yarın bu metodun hükmetmesi için çaba sarfeden davetçiler de insanlığın iyiliğini istemektedir. Fakat durum bugün daha bir önem arzetmektedir. İnsanlık bugün bu sapık düzen ve metodların elinden çekeceğini çekmiştir. İnsanlığın hayatında yüklendiği rolü yerine getirmesi ve bir kez daha insanlığı kurtarabilmesi için bütün özelliklerini koruması gereken İlâhi metoddan başka bir kurtarıcı yoktur.

Şüphesiz insanlık, varlık alemindeki güçleri hizmetine sokmak için girdiği mücadeleden büyük başarılar kazanmış, sanayii ve tıp alanında geçmişe göre olağanüstü sayılacak aşamaları gerçekleştirmiş ve bu gidişle de birçok mesafe elde edebileceği kesindir. Ancak, bütün bunlar onun hayatına nasıl bir etkide bulundular? Ruhsal hayatı üzerindeki etkisi ne oldu? Acaba mutluluğu bulabildi mi?... İnsanoğlu tatmin olabildi mi?.. Barış sağlandı mı?.. Bütün bunlara verilecek cevap: Kesinlikle hayırlıdır. Bula bula bataklık, sıkıntı, korku, sinirsel ve ruhsal hastalıklar, parçalanmışlık ve korkunç boyutlara varmış geniş bir suç ortamı buldu insanlık... Nitekim, insan varlığının gayesi ve insan hayatının hedefine ilişkin düşünce alanında da herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır. Çağdaş uygar insanın zihnindeki insan varlığının gayesi ve insan hayatının hedefi ile ilgili oluşan düşünce ile İslâm düşüncesi arasında bu yönde bir karşılaştırılma yapıldığında; çağdaş uygarlığın son derece bayağı olduğu görülecektir. İnsanın kendisi ve varlık alemindeki konumu hakkındaki düşüncesinin mel'un bir şekilde alçaldığı, değerleri ve istekleri noktasından da gittikçe küçüldüğü gözlemlenecektir. Binaenaleyh manevi boşluk insanlığın bitkin kalbini kemirmekte ve şaşkınlık yorgun ruhunu tehdit etmektedir. Çağdaş insan Allah'ı bulamadığı gibi birçok faktör de onun, gittikçe Allah'tan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Özellikle Allah'ın metodu doğrultusunda kullanıldığı sürece, elde ettiği her başarı, insanı daha çok Allah'a

yaklaştırması gereken bilim bile, ruhunun sönüp dejenere olması nedeniyle insanı gittikçe Allah'tan uzaklaştıran bir hale gelmiştir. Bu yüzden insanlık, Allah'ın kendisine verip birçok yetenekler bahşettiği bilim aracılığıyla kendi varlığı hakikatinin amacını ortaya çıkaracak nuru bulamadığı gibi, kendi hareketleriyle kainattaki hareketleri, kendi fıtratlarıyla kâinattaki fıtratı ve kendisine hükmeden kanunlarla kâinatta yürürlükte olan tabiat kanunları arasında bir uygunluk oluşturacak metod da bulamamıştır. Aynı zamanda, güçleri ve enerjisi, ahireti ve dünyası, bireyi ve toplumu, görevleri ve hakları arasındaki ilişkiyi doğal kapsamlı ve kuşatıcı bir uygarlıkla düzenleyecek sistemde bulmuş değildir.

İşte bu durumda olan insanlığı, bazı insanlar Allah'ın doğru yola ileten metodundan yoksun bırakmaya çalışarak; bu metodu anlamaya çalışmayı, geçmiş bir tarihî döneme özlem olarak değiştirip "gericilik" diye isimlendiriliyorlar. Böylece onlar cahilliklerinin veya kötü niyetlerinin ürünü bu davranışlarıyla insanlığı, gelişme ve ilerlemeye sevkedecek, barış ve huzur ortamına götürecek biricik hayat metoduna sahip olmaktan yoksun bırakıyorlar. Ancak bu hayat metoduna inanan bizler, neye çağırdığımızı çok iyi biliyoruz. Bizler insanlığın içinde bulunduğu kötü durumu görüyor ve içinde yüzdüğü kokuşmuş bataklığın iğrenç kokusunu duyuyoruz. Evet, görüyorsunuz... Şuracıkta, kızgın çölde bitkin düşenler için yüce ufuklarda açılan kurtuluş sancağını ve bu çirkef bataklıkta boğulanlar için beliren parlak ve temiz yücelikleri farkediyorsunuz. Aynı zamanda, şayet insanlığa önderlik bu ilahî metoda devredilmezse insanlığın bütün tarihi ve değerleriyle korkunç bir uçuruma doğru yuvarlandığına da şahid olunacaktır.

Bu yolda atılacak ilk adım, yüce Allah'ın tekrar insanlığa önderlik yapmasına izin verene kadar, bu metodun temiz ve sağlam kalması için diğer metodlardan ayrılıp ortaya çıkmasıdır. Bu hayat metoduna inananların da çevrelerindeki cahiliyye belasına hiçbir konuda yönelip başvurmamaları gerekir. Yüce Allah, kullarını, şurada burada cahiliyyeye çağıran insanlık düşmanlarının eline bırakmayacak kadar merhametlidir. İşte yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'inde müslüman cemaate telkin etmeye irade buyurduğu ve Hz. Peygamberin de sağlam öğretisiyle öğretmeye özen gösterdiği hakikat budur.

ALLAH'TAN KORKMAK

Yüce Allah ehl-i kitaba herhangi bir konuda başvurmaktan, onlara itaat edip uymaktan sakındırdıktan sonra, müslüman cemaate seslenmekte ve onları, hayatlarının ve metodlarının üzerine bina edildiği Allah'ın kendilerine bahşettiği ve kendilerinin de O'nun uğruna varettiği yüce emaneti yüklenebilmeleri için gerekli olan iki temel kural ile yüzyüze getirmektedir. Herbiri sürekli diğerinin varlığını gerektiren bu iki temel kural: İman ve Kardeşliktir. Allah'a iman, O'ndan korkup hayatın her anında O'nun kontrolünde olduğunu bilme... Ve müslüman cemaatten, beşer hayatında ve insanlık tarihinde üstlendiği "İyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak, hayatı kötülüğün kirinden arındırıp iyilik esası üzerine kurmak" rolünü yerine getirebilecek, canlı, kuvvetli ve dayanıklı bir bünye meydana getiren, Allah uğruna kardeşlik...

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم
مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَٱعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ ٱللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُواْ وَٱذْكُرُواْ
نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَآءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِۦٓ إِخْوَٰنًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ
فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ
﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى ٱلْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُواْ
كَٱلَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَٱخْتَلَفُواْ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ
وَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ
وُجُوهٌ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ
فَذُوقُواْ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱبْيَضَّتْ
وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ ٱللَّهِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٠٧﴾

102- Ey müminler, Allah'tan gerektiği gibi korkunuz ve mutlaka müslüman olarak ölünüz.
103- Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız, sakın ayrılığa düşmeyiniz. Allah'ın size bağışladığı nimeti hatırlayınız. Hani bir zamanlar düşman olduğunuz halde O, kalplerinizi uzlaştırdı da O'nun bu nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Hani siz bir ateş kuyusunun tam kenarındayken O sizi oraya düşmekten kurtardı. Allah size ayetlerini işte böyle açık açık anlatır ki, doğru yolu bulasınız.
104- Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir ümmet olsun. İşte kurtuluşa erenler bunlardır.
105- Sakın kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra parçalanıp çatışmaya düşenler gibi olmayınız. Böyleleri için büyük bir azap vardır.
106- O gün kimi yüzler ağarır, kimi yüzler kararır. Yüzleri kararanlara 'Siz iman ettikten sonra tekrar kâfir mi oldunuz? O halde kafir olmanızın karşılığı olarak bu azabı tadın' denir.
107- Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler ve orada sürekli olarak kalacaklardır.

Müslüman cemaatin dayandığı ve meşakkatli büyük rolünü onlarla yerine getirebildiği iki önemli nokta... Bunlardan biri yıkıldı mı ortada ne bir müslü-

man cemaat kalır ne de yerine getirebileceği bir rolü...

Başta iman ve takva üssü... Allah'ın hakkı, takva ile yerine getirilir. Ve takva, insan ölene kadar hayatın hiçbir anını kaçırmayan ve ondan gafil olmayan sürekli bir uyanıklıktır.

"Ey müminler Allah'tan gereği gibi korkunuz."

Allah'tan nasıl korkmak gerekiyorsa öyle korkun. Böylece ayet-i kerime hiçbir sınırlama getirmeksizin kalbi, düşünebildiği ve yapabildiği kadar bu hedefe ulaşmak için çabalamaya sevketmektedir. Kalp bu yola daldıkça kendisine yeni ufuklar açılır ve yeni arzular belirir. Takvasıyla Allah'a yaklaştığı oranda, ulaştığı makamdan daha yüce ve yükseldiği dereceden öte bir aşamaya yükselme arzusu uyanır. Sonuçta insan, kalbin hiç uyumadığı, hep uyanık kaldığı bir makama ulaşır.

"Mutlaka müslüman olarak ölünüz."

Ölüm, insanın ne zaman geleceğini bilmediği bir gaybtır. O halde müslüman olarak ölmek istiyen, o andan itibaren ve her dem müslüman olarak kalmalıdır. Burada takvadan hemen sonra zikredilen İslâm, geniş anlamıyla teslimiyet; yani Allah'a teslim olup, O'na itaat etmek ve O'nun metoduna uymak suretiyle O'nun kitabı ile hükmolunmak anlamına gelmektedir. Ve daha önce de değindiğimiz gibi surede yeri geldikçe bu anlam yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

İşte bu temel kural müslüman cemaatin varlığının gerçekleşmesine ve insan hayatında üstlendiği rolü yerine getirmesi için dayanmak zorunda olduğu ilk temel kuraldır. Çünkü bu kurala dayanmayan bütün toplumlar cahiliyye toplumlarıdır. Dolayısıyla bu toplumlar, Allah'ın hayat için koyduğu metod üzerinde değil de cahiliyye metodlarına uymakta ve insanlığın önderliği, doğru yola ileten önderliğin elinde olmayıp cahiliyyenin elinde demektir.

İkinci olarak ta, Allah'ın yolunda, O'nun metodu üzere ve O'nun hayat metodunu hakim kılmak için gerekli olan kardeşlik üssü...

"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız, sakın ayrılığa düşmeyiniz, Allah'ın size bağışladığı nimeti hatırlayınız. Hani bir zamanlar düşman olduğunuz halde O kalplerinizi uzlaştırdı da O'nun bu nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Hani siz bir ateş kuyusunun tam kenarındayken O sizi oraya düşmekten kurtardı. Allah size ayetlerini işte böyle açık açık anlatır ki doğru yolu bulasınız."

Demekki bu kardeşlik, birinci temel kural olan takva ve iman kuralından kaynaklanmaktadır. Başka düşünceler başka hedefler veya çeşitli cahiliyye ilerinden birinin etrafında toplanmak olmayıp sadece Allah'ın ipine yani kelâmına, metoduna ve dinine sarılmak esasına dayanmak demektir.

"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılınız, sakın ayrılığa düşmeyiniz."

Allah'ın ipine sarılmaktan kaynaklanan bu kardeşlik, yüce Allah'ın ilk müslüman cemaate bahşettiği bir nimettir. Yüce Allah, bu ihsanını sevdiği kullarına bahşetmiştir. İşte burada yüce Allah onlara bu nimetini hatırlatarak cahiliyye

döneminde nasıl "düşman" olduklarını hatırlatıyor. Çünkü Medine'de Evs ve Hazreç'ten bir tek düşman bile kalmamıştı. Bunlar Medine'de yaşayan iki Arap kabilesiydi. Aralarındaki düşmanlığı teşvik edip bu iki kabilenin bağını koparmak isteyen ve düşmanlık ateşini körüklüyen yahudiler de onlara komşuluk ediyordu. Bu yüzden yahudiler, hiçbir zaman yapamadıkları ve hep onunla yaşadıkları özelliklerine uygun bir ortam bulmuşlardı. Ancak İslâm'dan başka hiçbir gücün ve toptan sarıldıkları ve O'nun nimeti sayesinde kardeş oldukları Allah'ın ipinden başkasının biraraya getiremiyeceği, bu kalpleri biraraya getirmek suretiyle yüce Allah, bu iki kabilesinin kalplerinin arasını uzlaştırmıştır.

Tarihi kinlerin, kabileci arzuların, şahsi menfaatlerin ve ırkçı bayrakların, yanında çok küçük kaldığı, Allah yolunda kardeşlikten başka hiçbir güç bu kalpleri biraraya getiremezdi. Ve ancak, büyük ve yüce Allah'ın sancağı altında saflar biraraya gelebilir.

"Allah'ın size bağışladığı nimeti hatırlayınız. Hani bir zamanlar düşman olduğunuz halde o kalplerinizi uzlaştırdı da O'nun bu nimeti sayesinde kardeş oldunuz."

Aynı şekilde O'nun ipine sarılmak (birinci temel esas) ve kalplerinin arasını uzlaştırmak (ikinci temel esas) suretiyle kardeş olmaları sayesinde, düşmek üzere oldukları ateşin kenarında onları kurtarmasından dolayı yüce Allah üzerlerindeki nimetini hatırlatıyor.

"Hani siz bir ateş kuyusunun tam kenarında iken O sizi oraya düşmekten kurtardı".

Kur'an-ı kerim duyguların ve bağların kaynağı olan "kalbe" dayanmakta, **"aranızı uzlaştırdı"** demeyip **"kalplerinizi uzlaştırdı"** demek suretiyle derin noktalara nüfuz etmektedir. Böylece kalpleri, Allah'ın misakı, ahdi ve eli altında görünümüyle tasvir ediyor. Ayrıca içinde bulundukları durumu resmederek canlı ve beraberinde kalpleri süsleyen hareket halindeki bir sahne şeklinde gözler önüne sermektedir.

"Siz bir ateş kuyusunun tam kenarında iken"

Ateşten bir uçurumun içine düşme hareketi meydana gelirken kalpler Allah'ın elini görüp O'na tutunarak kurtuluyorlar, uzanıp Allah'ın ipine sarılıyorlar. Tehlike ve dehşetten sonra kurtuluş manzarası... Bu, beraberinde kalpleri ürpertip titreterek sürükleyen canlı ve hareketli bir sahnedir. Neredeyse gözler, bu sahneyi nesillerin gerisinden izleyebilecek gibi oluyor.

İbn-i İshak siyretinde ve başka rivayetlerde bu ayetin Evs ve Hazreç hakkında nazil olduğunu anlatır; yahudilerden birisi Evs ve Hazreç'ten bir topluluğa rastlar. Onların uzlaşmaları ve ittifakları yahudinin hoşuna gitmez. Yanında bulunanlardan birisine yanlarına gidip oturmasını ve "Bu, âs Günü"ndeki savaşlarını hatırlatmasını söyler. Adam söylenenleri yapar. Böylece toplulukta bulunanların nefislerinde hamiyyet duygusunu canlandırır. Birbirine kızar ve birbir-

lerine düşerler. Cahiliyyedeki armalarıyla birbirlerini çağırıp silahlarını isterler ve "Harre" denilen yerde buluşmak üzere sözleşirler. Bu durum Resulullah'a haber verilince yanlarına gelip onları sakinleştirdikten sonra "Ben aranızda olduğum halde cahiliyye davası mı?" buyurur ve arkasından yukardaki ayet-i kerimeyi okur. Bunun üzerine her iki taraf da pişman olur. Barışıp birbirlerine sarılarak silahlarını bırakırlar. Allah ta onlardan hoşnut olur.

İşte böyle! Allah onlara açıklıyor onlar da hidayete eriyordu ve böylece ayetin devamında onlar hakkında varid olan yüce Allah'ın şu sözü gerçekleşmiş oldu:

"Allah size ayetlerini işte böyle açık açık anlattı ki doğru yolu bulasınız."

Bu olay yeryüzünde beşeriyete önderlik yapmak ve Allah'ın metodu üzere hayatlarını sürdürüp birbirini sevenler arasındaki Allah'ın ipini koparmak için yahudilerin sarfettikleri çabanın bir göstergesidir. Rivayet edilen hadise, Allah'ın ipine sarılarak O'nun hayat için koyduğu metod etrafında biraraya gelecek her müslüman cemaat için yahudilerin sürekli kuracakları tuzaklardan bir örnektir. Aynı zamanda bu olay, ilk müslümanları nerdeyse küfre döndürüp birbirinin boyunlarını vuracak noktaya getirerek, etrafında toplanıp kardeş olduklarını Allah'ın sağlam ipini koparacak olan ehl-i kitaba itaat etmenin sonuçlarından biridir. Ayrıca bu ayetle surenin akışı içindeki diğer ayetler aynı noktada birleşmektedir.

Ancak ayet-i kerimenin kapsamı bu olaydan çok daha geniş boyutludur. Ayet-i kerime surenin akışı içinde kendisinden önce ve sonra gelen ayetlerle beraber müslüman safları parçalamak ve her aracı kullanarak aralarına fitne ve ayrılığı yerleştirmek için yahudilerden kaynaklanan bir çabanın varlığını belirtiyor. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim, sürekli olarak müslümanları, ehl-i kitaba itaat etmekten, onların hile ve desiselerine kulak vermekten ve onlar gibi ayrılığa düşüp parçalanmaktan sakındırıyor. Bu sakındırmalar, Medine'deki müslüman cemaatin karşılaştığı yahudi tuzaklarının şiddetine ve sürekli ayrılık, şüphe ve kargaşa tohumları saçtıklarına işaret etmektedir. Yahudilerin her zamanki uğraşılarıdır. Bugün, yarın, her zaman ve mekânda müslüman saflar arasında aynı işlevini sürdürecektirler.

MÜSLÜMANLARIN GÖREVİ

Bu iki temel esasa (iman ve kardeşlik) dayanan ve onlarla ayakta kalan, Allah'ın metodunun yeryüzünde ikamesi, hakkın batıla, iyiliğin kötülüğe ve hayrın şerre galip gelmesi için Allah'ın metoduna uygun olarak O'nun gözetimi altında ve O'nun elleriyle meydana gelen müslüman cemaatin görevi ise aşağıdaki ayette belirtiliyor:

"Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir ümmet bulunsun."

Evet hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü nehyeden bir cemaatin bulunması kaçınılmazdır. Bizzat Kur'an ayetinin ifadesiyle yeryüzünde, hayra çağıran

iyiliği emreden kötülüğü nehyeden bir otoritenin bulunması da kaçınılmazdır. Çünkü ayette hayra "Davet" olayı sözkonusu edildiği gibi iyiliği "Emr" ve kötülüğü "Nehy" etmek de sözkonusu edilmiştir. Bilindiği gibi "Davet" otorite olmadan da yerine getirilebildiği halde, "Emir" ve "Nehiy" ancak bir otorite ile mümkündür.

İslâm'ın bu sorunla ilgili düşüncesi budur. Evet "Emr" eden ve "Nehy" eden bir otoritenin bulunması kaçınılmazdır. Birliklerini bir araya getirip Allah'ın ipi ve yolunda kardeşlik bağlarıyla birbirine bağlayan bir otorite... Hayra "Davet" ve şerrden "Nehy" üzerine kurulu bir otorite... İnsan hayatında Allah'ın metodunun gerçekleşmesi için birbirinden ayrılmayan bu iki esas üzerine kurulu bir otorite... Evet yeryüzünde Allah'ın hayat için indirdiği metodunun gerçekleşmesi ve insanlar tarafından bilinmesi hayra "Davet"i ve iyiliği "Emr" edip, kötülüğü "Nehy" eden ve kendisine itaat edilen bir otoriteyi gerektirir. Yüce Allah buyuruyor: **"Biz Resulleri ancak Allah'ın izniyle itaat edilsin diye gönderdik."** Allah'ın yeryüzündeki metodu vaaz, irşad ve açıklamalardan ibaret değildir. Bu meselenin bir yönü. Diğer yönü ise, insan hayatında iyiliği gerçekleştirip kötülüğü yokedecek, toplumun iyi adetlerini hevasına, şehvetine ve menfaatine uyan kişilerin oyuncağı olmaktan koruyacak, her önüne gelenin kendi görüş ve düşüncesini hayır, iyi ve doğru zannetmemesi için bu iyi adetleri koruyacak "Emr" ve "Nehy" yetkisine sahip bir otoritenin kurulmasıdır.

Bu açıdan baktığımızda, tabiatı gereği bazı insanların şehvetleri ve ihtirasları, bazılarının maslahat ve çıkarları, bazılarının gurur ve kibirleriyle çarpışacağından hayra davet etmenin iyiliği emredip kötülüğü nehyetmenin o kadar kolay ve rahat olmayacağını görürüz. Çünkü insanlar arasında zorba diktatörler, baskıcı egemenler, yükselmekten hoşlanmayan alçaklar, sıkıntıya gelemeyen zenginler, ciddiyetten uzak laubaliler, adaleti sevmeyen zalimler, doğruluktan hoşlanmayan sapıklar ve iyiliği reddedip kötülükten hoşlanan insanlar her zaman bulunur. Bu yüzden, hayr galip gelip, iyilik, iyilik olarak ve kötülük te kötülük olarak bilinmedikçe millet kurtulamayacağı gibi insanlık da kurtulamaz. İşte bütün bunlar için iyiliği, emredip kötülükten nehyeden ve kendisine itaat edilen bir otoritenin varlığı gerekmektedir.

Bu sebebden Allah'a inanan ve Allah için kardeşlik desteğine dayanan bu sıkıntılı ve zor işe iman ve Allah'tan korkma kuvvetiyle, sonra sevgi ve dostluk güçleriyle göğüs geren bir cemaatin elbette bulunması zorunludur. Yüce Allah, bu görevi yerine getirenler için şöyle buyuruyor: **"İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."**

KURTULUŞA ERENLER

Şüphesiz ki bu cemaatin varlığı bizzat ilahî metodun gereğidir. Çünkü bu cemaat, ilahî metodun teneffüs edildiği, pratik olarak uygulandığı ve hayra davet edenlerin yardımlaştığı ve sorumlulukları paylaşma içinde oldukları en iyi ortamdır. Orada iyilik; hayr, erdem, hakk ve adalet, kötülük ise; şer, aşağılık, batıl ve zulümdür. Orada hayr işlemek şerden daha kolaydır. Ve üstünlüğün zor-

lukları alçaklıktan daha azdır. Orada hakk batıldan daha güçlü ve adalet zulümden daha yararlıdır. Orada, iyilik yapan birçok yardımcı bulur. Kötülük yapan ise orada direniş ve horlanma ile karşılaşır. Bu cemaatin değeri, büyük çaba sarfetmeden hakkın ve hayrın gelişeceği ortam olmasındandır. Çünkü orada herkes hayır ve hakkta yardımlaşır. Çevresindeki herşey direnip itiraz ettiği için şer ve batılın büyük zorluk ve meşakkatle geliştiği bir ortam oluşmaktadır.

Varlık, hayat, değerler, olaylar, eşya ve şahıslar hakkındaki düşünce öz ve kök itibariyle İslâm düşüncesi bütün cahiliyyeden tamamen farklı olduğundan bu düşüncenin kendine özgü bütün değerleriyle yaşadığı bir ortamın varlığı kaçınılmazdır. Evet, cahiliyye ortamı dışında bir ortamın ve cahiliyye çevresinden farklı bir çevrenin oluşturulması kaçınılmazdır.

İslâm düşüncesi için varolup onunla varlığını sürdüren bu özel ortamda ancak bu düşünce hayat bulur. Özgürlük ve serbestlik içerisinde tabii nefeslerini teneffüs edip, kendisine genel olup gelişmesini geciktirecek iç engellerle karşılaşmaksızın gelişir. Bu engeller meydana geldiğinde hayra davet, iyiliği emredip kötülüğü nehyetme kurumu bunlara karşı direnir. Ancak, Allah'ın yolunu engelleyen zorba güç bulunduğunda, Allah'ın dışında onu savunacak kişiler de bulunacaktır.

Bu ortam varlık alemi, hayat, değerler, işler, olaylar, eşya ve şahıslar hakkındaki düşüncesini belirlemesi, hayatta karşılaştığı şeyleri değerlendirebileceği bir tek ölçüye müracaat etmesi Allah katından gelen bir tek dinle yönetilmesi ile mümkündür. Böylece bu ortam ve yeryüzünde Allah'ın metodunu gerçekleştirmek esasına dayanan önderliğe tam bir bağlılıkla yönelebilmesi için; iman edip bünyesinde bencilliği bertaraf ettiği, kolaylıkla hareket edip coşkuyla yayılan mutmain, güvenli ve rahat cömertliğin kat kat arttığı, sevgi ve paylaşma esaslarına dayanan Allah yolunda kardeşlik esasları üzere kurulu müslüman cemaati temsil imkânı bulabilir.

Medine'deki ilk müslüman cemaat bu iki esas üzerine kuruldu. Bu cemaat Allah'ı bilmekte, O'nun sıfatlarını, vicdanlarda ortaya çıkmasından, O'ndan hoşlanmaktan, gözettiğini bilmekten ve çok az durumlar dışında sınırsız bir uyumluluk ve duyarlılıktan doğan Allah'a iman... Parlak ve saf sevgi, hoş ve güzel dostluk, geniş ve derin dayanışma konularında öyle bir duruma gelmişlerdi ki, gerçekten yaşanmış olmasaydı hayâlperestlerin bir ütopyası sayılabilirdi. Evet, Muhacir ve Ensar arasında gerçekleştirilen kardeşlik gerçek alemde meydana gelmiş bir olay olmakla beraber özü itibariyle rüya ve hayâl alemine daha yakındır. Yeryüzünde geçmiş bir vakıadır; fakat aslında o, sonsuzluk ve cennet hayatından bir kesittir.

Bu yüzden surenin akışı müslüman cemaata dönerek onları ayrılıp ve ihtilâfa düşmekten sakındırıyor. Kendilerinden önce Allah'ın metodunu yüklendikleri halde ayrılıp ihtilafa düşmelerinden dolayı, yüce Allah'ın liderlik sancağını ellerinden alarak birbirine kardeş olmuş müslüman cemaate teslim ettiği ehl-i kitabın durumuna gelmemeleri konusunda uyarıyor. Böyle bir durumda, kendi-

lerini bekleyen azabı bildirerek bazı yüzlerin ak, bazısının da kara olacağı günü hatırlatıyor.

YÜZÜ KARA OLANLAR

"Sakın kendilerine açık ayetler geldikten sonra parçalanıp çatışmaya düşenler gibi olmayınız. Böyleleri için büyük bir azap vardır."

"O gün kimi yüzler ağarır, kimi yüzler de kararır. Yüzleri kararanlara 'Siz *iman ettikten sonra tekrar kâfir mi oldunuz? O halde kâfir olmanızın karşılığı* olarak da bu azabı tadınız' denir."

"Yüzleri ağaranlara gelince onlar Allah'ın rahmeti içindedirler ve orada sürekli kalacaklardır."

Ayeti kerime burada, hareket ve canlılık fışkıran Kur'an sahnelerinden birini çiziyor; Söz veya sıfatlarla ifade edilemeyip iki canlı insanda, yüzlerde ve simalarda ortaya konan korkunç bir sahnenin karşısındayız. İşte şu yüzler: Nurla parlamış, müjdeyle coşmuş, müjde ve sevinçle bembeyaz kesilmiş... Şunlar da: üzüntüden sararmış, gamdan solmuş, ve tasadan simsiyah kesilmiş yüzler... Bununla da kalmamış üstelik, sürekli azar ve ağlama ile kahrolmaktadırlar.

"Siz iman ettikten sonra tekrar kâfir mi oldunuz? O halde kâfir olmanızın karşılığı olarak bu azabı tadın."

"Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler. Ve orada sürekli kalacaklardır."

Böylece sahne Kur'an'ın kendine özgü üslubuyla ifade ettiği gibi, hayat, hareket ve karşılıklı konuşmalarla geçiyor. Böylece müslüman cemaatin vicdanının ayrılık ve ihtilaftan sakınmasının, iman ve uzlaşma ile gerçekleşen yüce Allah'ın nimeti olduğu anlamı yer ediyor. Müslüman cemaate hitabeden ayetler, bazı yüzlerin ak, bazısının da kara olacağı günde, o büyük sonun acıklı azabını tatmaları için ehl-i kitaba itaat etmekten sakındırıldıkları sonucuna bizi götürüyor.

İki gurubun varacağı sonucu niteliği açıkladıktan sonra vahyin ve Risaletin doğruluğu, kıyamet günündeki ceza ve hesabın ciddiyeti açıklanıyor. Ayrıca, dünya ve ahirette Allah'ın verdiği hükümlerdeki mutlak adaleti, göklerde ve yerde bulunanlar üzerindeki Allah'ın hükümranlığı ve her halukârda bütün işlerin O'na döneceği gerçeklerini içeren Kur'an'ın bilinen üslubuna uygun bir açıklama takip ediyor.

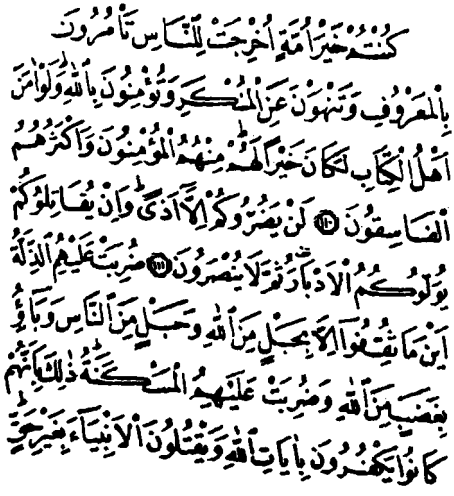
تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٨﴾
وَلِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ
ٱلْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾

108- Bunlar Allah'ın ayetleridir. Onları sana hakk içerikli olarak okuyoruz. Allah kesinlikle alemlere zulmetmek istemez.
109- Göklerde ve yerde olanların tümü Allah'ındır. Her işin mercii Allah'tır.

Bu manzaralar, bu gerçekler, bu sonuçlar, Allah'ın ayetleri ve açıklamaları... Evet, bunları biz sana hakk olarak okuyoruz. Bu yerleştirdiği ilke ve değerleri ve umduğu sonuç ve cezaları bakımından hakktır. Çünkü bu değerleri ve sonuçları belirlemeye, cezaları koymaya ve kullarına hayat metodu indirmeye yetkili zat tarafından indirilmiştir. Ayrıca hükmü adil olan, göklere ve yere ve her ikisinde bulunanlara emretme yetkisine sahip bulunan ve bütün işler sonuçta kendisine dönecek olan yüce Allah bununla kullarına zulmetmeyi dilememiştir. Aksine, yüce Allah, yapılan işe karşılık vermekle hakkın gerçekleşmesini, adaletin oluşması ve işlerin Celâline lâyık bir ciddiyetle yürümesini dilemiştir. Yoksa, sayılı günlerin dışında kendine ateşin dokunmayacağını iddia eden ehl-i kitabın zannettiği gibi değildir mesele...

Bundan sonra ayet-i kerime müslümanlara konumlarını, değerlerini ve hakikatlerini öğretmek için kendilerini anlatıyor. Bunun ardından, değerlendirmede onları aldatmaksızın imanın sevabı ve hayrı konusunda umutlandırmak gayesiyle, hakikatlerini açıklayarak ehli kitabın vasıflarını anlatıyor. Artık müslümanlar, düşmanları yönünden tatmin olmuşlardır. Onların hile ve savaşları kendilerine hiçbir zarar veremeyeceği gibi kendilerine galip de gelemeyeceklerdir. Ayrıca onlardan küfredenler için ahirette Cehennem azabı da vardır. İman ve takva olmaksızın dünya hayatında infak ettikleri malları da kendilerine bir yarar sağla-

İSLÂM ÜMMETİ

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ
أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَن يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ
يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ
أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَاءُو
بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ

ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ لَيْسُوا سَوَاءً
مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ
وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم
مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾
مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

110- Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız.

111- Onlar size eziyetten başka bir zarar veremezler. Eğer sizinle savaşa girişirlerse arkaya dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım eden de bulunmaz.

112- Nerede olsalar, onlara aşağılık damgası vurulmuştur. Yalnız, Allah'ın ipine ve insanlar ile yaptıkları antlaşmalara bağlı kalanlar müstesna. Onlar Allah'ın gazabına uğradılar, alınlarına perişanlık damgası vuruldu. Bu, onların Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve sebepsiz yere peygamberleri öldürmeleri yüzündendir. Çünkü onlar Allah'a başkaldırmış ve ölçüleri çiğnemişlerdir.

113- Ama onların hepsi bir değildir. Kitap ehlinin içinde geceleri ayakta durup Allah'ın ayetlerini okuyan ve secdeye kapanan bir kesim vardır.

114- Bunlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emrederek kötülükten sakındırırlar, hayırlı işlere koşarlar. Onlar iyi kullardandırlar.

115- Onların yaptıkları hiçbir iyilik karşılıksız kalmayacaktır. Hiç kuşkusuz Allah takvalıların kimler olduğunu bilir.

116- Kafirlere gelince, ne malları ve ne de evlatları kendilerine Allah'a karşı hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlar Cehennemliktirler, orada sürekli olarak kalacaklardır.

117- Onların bu dünya hayatındaki maddi harcamaları, kendilerine zulmetmiş kimselerin tarlası üzerinden eserek bu tarlanın ekinini mahveden dondurucu rüzgara benzer. Allah onlara zulmetmiş değildir, tarlalarına onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir.

Bu bölümdeki ilk ayetler, müslüman cemaati şereflendirerek makamlarını yükseltip başka hiçbir topluluğun erişemiyeceği özel bir konuma getirmesi yanında onların omuzlarına yeryüzünde ağır bir görevde yüklemektedir. "Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülükten sakındırırsınız. Ve Allah'a inanırsınız..."

Ayette geçen ve meçhul sigasından gelen " أُخْرِجَتْ " "çıkarılmış" kelimesi ile ifade edilen deyim dikkat çekici bir tabirdir. Bu ifade nerede ise, bu ümmeti gayb karanlıklarından çekip çıkaran ve ötesini Allah'tan başka kimsenin bilmediği sonsuz perdenin ötesinden açığa doğru iten ve herşeyin planlayıcısı latif bir eli işaret ediyor. Bu kelime, kendine özgü bir rolü, bir makamı ve bir hesabı olan bu ümmeti varlık sahnesine çıkaran, gidişi gizli ve deprenişi latif bir hareketi tasvir ediyor.

"Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz."

Bu müslüman cemaatin, kendi gerçeğini ve değerini bilmeleri için idrak etmeleri gereken şey budur... Aynı zaman bu cemaat öncü ve önder olarak çıkarılmıştır. Yüce Allah, yeryüzü önderliğinin, iyiliğin emrinde olmasını diler, kötülüğün değil. Bu yüzden müslüman ümmetin kendi dışındaki cahiliyyeye mensup milletlere herhangi bir konuda başvurması, konumuna uygun bir davranış değildir. Ancak diğer milletler müslümanın akidesine başvurabilirler. Bunlar aynı zamanda yanlarında var olan İslâm'daki sağlam inanç, düşünce sistemi, ahlâk, marifet ve ilim gibi şeylerden yararlanabilirler. Bu yararlandırma müslümana, bulunduğu konumun ve varlık gayesinin yüklediği bir görevdir. Onun görevi sürekli önde bulunmak ve daima önderlik makamında olmaktır. Bu makamda bulunabilmek için bazı gerekler vardır. Öncelikle iddia ile verilmez, aynı zamanda, ehil olunmadıkça da teslim edilmez. Müslüman cemaat ise gerek itikadi düşüncesi gerekse sosyal düzeniyle bu makama layıktır. Ancak bu görevini sürdürebilmesi ve hilâfet görevinin hakkını verebilmesi için ilmi ilerleme ve yeryüzünün imarı konusunda da ehil olmalıdır. Bu ümmetin, doğrultusunda hareket ettiği ilahi metod, ondan çok şey istemektedir. Eğer müslüman ona uyup icaplarını yerine getirerek gereklerini ve yükümlülüklerini idrak ederse bu inanç müslüman cemaati her alanda ileriye götürmektedir.

Bu konumun başta gelen gereklerinden biri; beşer hayatının şer ve fesattan korunması ile iyiliği emr ve kötülüğü nehy görevini yerine getirebilmesi için, kendisine özgü bir kuvvetinin bulunmasıdır. Evet, bu ümmet insanlar için çıkrılmış en hayırlı bir ümmetdir. Bu özellik güzel davranmaktan ve sevmekten kaynaklanmadığı gibi tesadüf eseri verilmiş herhangi bir değeri olmayan birşey de değildir. Aynı zamanda "Biz Allah'ın çocukları ve sevenleriyiz" diyen ehl-i kitabın dediği gibi özellikleri ve yücelikleri dağıtmak ta değildir. Asla. Yüce Allah bütün bunlardan münezzehtir. Bu din, iyilik ve kötülüğün sınırlarını belirleyen, imanla beraber beşer hayatını, kötülükten koruyup iyilik üzere ikame etmek için uygun bir pratiktir.

"...İyiliği emreder kötülükten sakındırırsınız. Ve Allah'a inanırsınız."

Bu, hayırlı ümmetin, yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin ötesindeki zorluklar ve yolundaki dikenlerle beraber yükselmesidir. Bu, kötülüğe saldırıp, iyiliği teşvik etmek ve toplumu fesat etkenlerinden korumaktır. Bütün bunlar zor ve meşakkatli işler olmakla beraber salih bir toplum kurmak, korumak ve yüce Allah'ın dilediği hayat tarzını gerçekleştirmek için zaruridir.

Şüphesiz, değerler için sağlıklı bir ölçü koymak ve iyilikle kötülüğe sağlıklı bir tanım getirmek için Allah'a iman gereklidir. Ayrıca bu konuda toplumun uyum içinde olması da yeterli değildir. Çünkü fesat o derece yaygınlaşır ki, ölçüleri bozup toplumu yanıltabilir. O halde hayr, şerr, üstünlük, alçaklık, iyilik ve kötülük hakkında insanlardan herhangi bir neslin üzerinde ittifak ettiği kuralın dışında, bir temele dayanan değişmez bir ölçüye dönmek kaçınılmazdır. İman insanın kendisine varlık ve yaratanıyla olan ilişkileri konusu ile varlığının gayesi ve bu evrendeki gerçek konumu hakkında sağlıklı bir düşünce yerleştirmekle bu ölçüyü gerçekleştirir. İşte bu genel ölçüden ahlaki kurallar doğar... Çünkü, Allah'ın rızasını celbetmek ve O'nun gazabından sakınmak duygusu insanı bu kuralları gerçekleştirmeye sevkeder. Aynı şekilde Allah'ın vicdanlar üzerindeki egemenliği ve O'nun şeriatının toplum üzerindeki hakimiyeti bu kuralları koruma düşüncesini güçlendirir. Sonra, iyiliği emredip kötülükten nehyederek hayra çağıranların bu meşakkatli yolda yürümeleri ve zorluklara güç yetirebilmeleri için kuvvetli bir imana sahip olmaları kaçınılmazdır. Çünkü, bütün dehşet ve azametiyle kötülüğün tağutu, bütün edepsizliği ve şiddetiyle şehvetin tağutu ve habis ruhların alçaklığı, gayretlerin isteksizliği ve arzuların ağırlığıyla karşılaşacaklardır. Bunlara karşılık azıkları sadece imandır. Bütün cephaneleri imandır ve destekleri yalnızca Allah'tır. Çünkü iman azığından başka bütün azıklar tükenir, iman cephanesinden başka bütün cephaneler patlar ve Allah'ın desteğinden başka bütün destekler yıkılır.

Surenin akışı içinde gördük ki, müslüman cemaate, kendi içinde hayra çağıran iyiliği emredip kötülüğü nehyeden bir grup oluşturmaları görevi veriliyor. Burada ise yüce Allah müslümanların tümünü insanlık cemiyetinde tanınmalarını sağlayan bu yüce esasları yaygınlaştırmadıkları sürece gerçek anlamda varolamayacaklarını anlamasını sağlamak için bu sıfatlarla nitelendiriyor. Ortada iki durum var. Ya Allah'a imanla beraber hayra çağırıp, iyiliği emr ve kötülüğü nehyedecekler ki, ancak bu durumda gerçek anlamda varlıkları sözkonusu olabilir ve müslüman ismini hakkedebilirler. Ya da bunlardan hiçbirini yerine getirmeyecekler ve bu durumda da varlıkları sözkonusu olamayacağı gibi müslüman sıfatına da lâyık olmayacaklardır.

Kur'an-ı kerimin birçok yerinde bu hakikat yerleştirilir. Ayrıca aşağıda bazısını aktaracağımız Resulullah'ın birçok sahih emir ve direktifleri mevcuttur:

"Ebu Said el-Hudri'den, Resulullah'ın şöyle dediğini işittim: "Sizden biriniz bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin, şayet buna gücü yetmezse diliyle

değiştirsin, ona da gücü yetmezse kalbiyle buğz etsin. Bu ise imanın en zayıfıdır."[92]

İbn-i Mes'ud, Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "İsrailoğulları günaha dalınca alimleri onları nehyettiler; fakat, onlar dinlemediler. Alimler de onlarla düşüp kalktılar ve yiyip içtiler. Allah da bazısının kalbini bazısına çarptı. Davut'un, Süleyman'ın ve Meryem oğlu İsa'nın dilinden onlara lanet etti. -Sonra Resulullah oturup şöyle dedi-: 'Hayır. Nefsim elinde olana yemin ederim ki; siz onları hakka döndürünceye kadar uğraşırsınız' -Yani şefkat gösterip çevirirsiniz."[93]

Huzeyfe (R.A.)nin rivayetine göre Resulullah şöyle buyurdu: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki ya iyiliği emreder, kötülüğü nehyedersiniz ya da Allah üzerinize azabını gönderir de dua edersiniz ama duanızı kabul etmez."[94]

İrs İbni Umeyr el-Kindi'den, Resulullah şöyle buyurdu: "Yeryüzünde hata işlendiğini görüp de nehyedenler onu görmemiş gibidirler. Görmeyip de rıza gösterenler görmüş gibidirler."[95]

Ebu Said el-Hudri'den Resulullah şöyle buyurdu: "Cihadın en büyüğü zalim sultan karşısında söylenen adalet sözüdür."[96]

Cabir b. Abdullah Resulullah'tan şöyle rivayet eder: "Şehidlerin efendisi Hamza'dır. Birde zalim sultana karşı emir ve nehiyleri tebliğ ederek öldürülen kişidir."[97]

Bunlardan başka daha birçok hadis... Hepsi de müslüman toplumda bu özelliğin temel oluşunu ve gerekliliğini yerleştiriyor. Ayrıca Kur'an ayetlerinin yanında bu hadisler, değerini ve hakikatini bilemediğimiz geniş ve planlı bir eğitim ve yöneltmenin unsurlarını içermektedir.[98]

Şimdi de bu bölümdeki diğer ayetlerin açıklamalarına dönüyoruz.

"Eğer ehl-i kitap ta iman etseydi kendileri için daha hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler vardır ama çoğunluğu fasıktır."

Bu ifade ehl-i kitabın imana gelmesi için bir teşviktir. Çünkü, iman etmeleri onlar için hayırlı olacaktır. Dünyada, onların birleşmelerine engel olan itikadi düşüncelerinden kaynaklanan ayrılık ve zayıflıktan kurtulmaları bakımından hayırlıdır. Çünkü itikadî düşünceleri, hayat için bir sosyal düzenin kuralları olmaktan uzaktır. Bu yüzden sosyal düzenlerini bir temele dayandıramadılar. Varlık, insan varlığı, sosyal düzen, insanın evrendeki konumu ve amacı hakkında eksiksiz bir yoruma dayanmayan her sosyal düzen aksak ve boşlukta kalmaya mahkum olur. Ayrıca İslâm'a iman, onları ahirette mümin olmayanları bekleyen sonuç-

92- Müslim
93- Ebu Davud ve Tirmizi
94- Tirmizi
95- Ebu Davud
96- Ebu Davud, Tirmizi
97- Müstedrek Lil-Hâkim.
98- Daha geniş bilgi için bkz. "Peygamberlerden İktibaslar", Muhammed Kutub

tan kurtarması bakımından da hayırlıdır.

Sonra ayet, onlardan salih olanların hakkını teslim ederek durumlarını açıklamaktadır:

"Onlardan, iman edenler vardır ama, çoğunluğu fasıktır."

Aralarında, Abdullah b. Selâm, Esed b. Ubeyd, Sa'lebe b. Şa'be ve Ka'b b. Malik bulunan ehl-i kitaptan bir topluluk iman etmiş ve müslümanlıkları güzel karşılanmıştı. Burada ayet-i kerime onlara kısaca değinmektedir. (Daha sonraki ayette tafsilatlı değinilecektir). Çoğunluğu ise, Allah'ın, **"Herbirinin kendisinden sonra gelen kardeşine iman etmesi ve yardım etmesi"** yönünden nebilerle yaptığı misaka bağlı bulunmamak suretiyle Allah'ın dininden sapmışlardır. Ayrıca İsrailoğulları dışında bir Resul göndermesinden dolayı O'nun iradesine teslim olmaktan, bu Resule uyup itaat etmekten ve Allah'ın bütün insanlar için irade buyurduğu kanunlarıyla yönetilmekten yüz çevirmelerinden dolayı da Allah'ın dininden sapmışlardır.

Medine'de bazı müslümanlarla yahudiler arasında çeşitli alanlarda birtakım ilişkiler olduğundan o güne kadar da askerî ve ekonomik bakımından yahudilerin, zahiri bir kuvvetleri bulunduğunda bazı müslümanlarca yahudilerin bu durumu hesaba katılıyordu. Kur'an-ı Kerim, bu fasıkların müslüman ruhlar üzerindeki etkilerini azaltmak için küfürlerini, günahlarını, isyanlarını ve ayrılığa düşüp bölük pörçük olmalarını dile getiriyor. Devamla Kur'an,Allah'ın üzerlerine alçaklık ve miskinlik damgası vurması yüzünden, içinde bulundukları zayıflıklarını açıklıyor. **"Onlar eziyetten başka zarar veremezler. Eğer sizinle savaşa girişirlerse arkaya dönüp kaçarlar sonra onlara yardım eden de bulunmaz."**

"Nerede olsalar, onlara aşağılık damgası vurulmuştur. Yalnız Allah'ın ipine ve insanlar ile yaptıkları anlaşmalara bağlı kalanları müstesna. Onlar Allah'ın gazabına uğradılar, alınlarına perişanlık damgası vuruldu. Bu, onların Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri ve sebepsiz yere peygamberleri öldürmeleri yüzündendir. Çünkü onlar Allah'a başkaldırmış ve ölçüleri çiğnemişlerdir."

Bununla yüce Allah, müminlere zafer ve sonuçta da selâmet vaad ediyor. Dinlerine ve Rabblerine emin olarak bağlandıkları sürece kâfirlerin düşmanlıklarından korkmamalarını açıkca ifade ediyor.

"Onlar size eziyetten başka zarar veremezler. Eğer sizinle savaşa girişirlerse arkaya dönüp kaçarlar."

Dâvânın esasını etkileyecek kadar köklü ve derin bir zarar veremeyecekleri gibi, müslüman cemaatin yapısına da etkili olup onu yeryüzünden silemezler. Sadece çarpışmadan kaynaklanan bir eza ve günlerin geçmesiyle unutulacak bir acı dokundurabilirler. Ancak müslümanlarla savaşa tutuştuklarında yenilmeye mahkûmdurlar. Ve neticede zafer müminlerin olacaktır, onların değil. Ayrıca, onlara yardım edecek ve onları müminlere karşı koruyacak kimse de bulunmaz. Bunun sebebi, **"Alınlarına perişanlık damgası vurulmuş"** olması ve sonuçlarının belirlenmiş olmasıdır. Yeryüzünün her tarafında zelil durumdadırlar. Allah'ın

ve müminlerin zimmetine girmekten başka hiçbir şey onları koruyamaz. - Müslümanların zimmetine girdikleri zaman kanları ve mallarını haksız yere heder olmaktan kurtardıkları gibi güven ve huzur ortamı da bulurlar-. Yahudiler, o zamandan beri müslümanların zimmetine girmeleri dışında hiçbir yerde rahat yüzü göremediler. Buna rağmen, yeryüzünde hiç kimse müslümana düşmanlıkda yahudileri geçememiştir. **"Allah'ın gazabına uğradılar..."** Sanki -kendilerine ceza olarak verilen- göçten döndükleri zaman bu gazabı taşıyorlardı. **"Alınlarına perişanlık damgası vuruldu."** Bu perişanlık, vicdanlarında yaşamakta ve duygularında yer etmektedir.

Bütün bu olaylar bu ayetin nuzulünden sonra meydana gelmiştir. Müslümanlarla ehl-i kitap arasında meydana gelen her çarpışmada, dinlerini korudukları, akidelerine sarıldıkları ve Allah'ın metodunu hayatlarında uyguladıkları sürece, zafer müslümanların olmuştur. Düşmanları ise, yenilmiş, horlanmış, ya dinini terketmiş ya da müslümanların zimmetine girmişlerdir.

Burada Kur'an-ı kerim yahudilerin bu kaderlerinin, dindarlık iddiasında bulunan her topluluğa genelleştirecek sebebini açıklıyor, isyan ve taşkınlık...

"...Bu, onların Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri ve Peygamberleri sebepsiz yere öldürmeleri yüzündendir. Çünkü onlar Allah'a başkaldırmış ve ölçüleri çiğnemişlerdir."

Gerek kökten inkar etmek, gerekse hükmüne başvurmayıp pratik hayatta uygulamamak suretiyle Allah'ın ayetlerine küfretmek, Peygamberleri ve surenin bir başka ayetinde değinildiği gibi insanlardan adaleti emredenleri haksız yere öldürmek, isyan ve taşkınlık Allah'ın gazabına uğramanın, yenilginin alçaklık ve miskinliğin sebepleri olan meziyetlerdir. Bu özellikler bugün yeryüzünün çeşitli yerlerine dağılmış kendilerine boş yere müslüman ismi vermiş müslüman kırıntılarının arasında oldukça yoğundur. Evet, Rabblerine bu meziyetlerini sunuyorlar. Sonuçta da Allah'ın yahudilere yazdığı; yenilgi, alçaklık ve miskinliğe dûçar oluyorlar. Onlardan: "Müslüman olduğunuz halde yeryüzünde niçin yeniliyoruz?" diyenler bunu demeden önce, İslâm nedir? Müslüman kimdir? Bunları öğrenip sonra diyeceklerini desinler.

Ayet-i kerime, ehl-i kitaptan hayırlı bir azınlığı istisna tutmayı da ihmal etmeyerek ehl-i kitabın hepsinin bir olmadığı gerçeğini ifade ediyor. Aralarında Rabbleriyle olan durumları tıpkı sadık müminlerin durumuna benzeyen ve Allah'ın yanındaki mükafatları salih müslümanlara verilen mükafatın aynısı olan müminlerin olduğunu bildiriyor.

"Ama onların hepsi bir değildir. Kitap ehlinin içinde geceleri ayakta durup Allah'ın ayetlerini okuyan ve secdeye kapanan bir kesim vardır."

"Bunlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emredip kötülükten sakındırırlar. Hayırlı işlere koşarlar. Onlar iyi kullardandırlar."

"Onların yaptıkları hiçbir iyilik karşılıksız kalmayacaktır. Hiç kuşkusuz Allah takvalıların kimler olduğunu bilir."

Bu, ehl-i kitaptan iman edenlerin parlak bir manzarasıdır. Şüphesiz onlar, doğru, köklü, tam ve kapsamlı bir imanla inanıp, müslümanların safına katılarak bu dini korumaya özen göstermişlerdi. Çünkü onlar Allah'a ve ahiret gününe iman etmişlerdi. İmanî sorumluluklarını yerine getirip katıldıkları -insanlar içerisinden çıkarılmış en hayırlı ümmet- müslüman ümmet ismini hak ederek iyiliği emredip kötülüğü nehyetmişlerdir. Ruhların tamamen iyiliğe yönelterek onu kendilerine yarıştıkları bir hedef yapmışlar ve hep beraber iyiliklere koşmuşlardı. Bundan dolayı da salihlerden oldukları ve yüce Allah'ın onların muttakîlerden olduğunu bildiğine işaret edilerek, haklarının zayi olmayacağına ve ecirlerinin inkâr edilmeyeceğine dair bu doğru söz varid oluyor.

Bu manzara, nurlu ufuklardaki parlak aydınlığa özlem duyanların ruhlarında aynı duyguları canlandırmak için bu yüce şahitliğe ve bu doğru söze rağbet edenlerin gözleri önüne seriliyor.

Bir yanda bu manzara... Diğer yanda ise, kâfirler. Sağlam bir hedef ve amaca ulaştırıcı bir yol üzere değildirler. Bunlar kendilerinde olmadan ne iyilik ne açık bir düşünce ve ne de idrak edilen ve anlaşılan bir temelleri de yoktur. Tam ve kapsamlı doğru bir metoda dayanmayan hayat biçimleri kısa sürekli bir hevanın egemen olduğu bir eğilimden öteye birşey olmadığından temelsizdir. Allah'a imandan kaynaklanan iyiliğin sağlam ve doğru çizgisine bağlanmadıkları için malları, çocukları ve infak ettikleri şeyler onlara dünyada hiçbir yarar sağlamayacağı gibi ahirette de hiçbir şey kazandırmayacaktır.

KÂFİRLERİN HALİ

"Kafirlere gelince ne malları ve ne de evlatları kendilerine Allah'a karşı hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlar Cehennemliktir orada sürekli olarak kalacaklardır."

"Onların bu dünya hayatındaki maddi harcamaları, kendilerine zulmetmiş kimselerin tarlası üzerinden eserek bu tarlanın ekinini mahveden dondurucu rüzgara benzer. Allah onlara zulmetmiş değildir, tersine onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir.."

Böylece bu hakikat, Kur'an'ın güzel üslûbuyla, hareket ve canlılık dolu bir sahne içinde çiziliyor... Malları ve çocukları onları Allah'tan koruyamadığı gibi ateşten kurtulmaları için de bir bedel olamaz ve onları ateşten kurtaramaz. Onlar ateş ehlidirler. İyilik yapıyoruz zanniyla harcadıkları da dahil, mallarından infak ettiklerinin tümü boşa gitmiştir. Çünkü imana bağlanmayan ve imandan kaynaklanmayan hiçbir davranış iyilik değildir. Ancak Kur'an, meseleyi anlatırken bizim gibi anlatmıyor; O, hayat dolu canlı bir sahne çiziyor...

Birden bire kendimizi ekine hazırlanmış bir tarla karşısında buluyoruz. Tarla ekilmiştir. Fakat, o da ne? Bir rüzgar esiyor. Soğuk, dondurucu ve kavurucu bir rüzgar. Taşıdığı şiddetli soğukla o tarlayı mahvetmiş bile... Sözün kendisi bile kızgınlıkla atılmış gibi, etkileyici sesiyle aynı manayı tasvir ediyor. Ve biz neler olup bittiğini anlamadan ekinin tamamen kökünün kuruduğunu, harap olduğunu görüyoruz.

Herşey bir anda olup bitiyor. Helâk ve yokluk bir anda oluyor. Bir de bakıyoruz ki ekinin tümü etrafa saçılmış durumda... İşte, görünüşte hayır ve iyilik için infak ediliyor zannını uyandırıyorsa da kâfirlerin bu dünyada infak ettiklerinin ve sahip oldukları mal ve evlat nimetlerinin örneği budur. Hepsi de helak olup yok olacaktır. Karşılığında ne bir menfaat ne de bir metâ vardır.

"Allah onlara zulmetmiş değildir. Tersine, onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdir."

Onlar, hayır ve iyiliğin proğramını düzenleyen, ona köklü, sağlam ve doğru bir çizgi kazandıran, çizilmiş bir hedefi, anlaşılan bir nedeni ve belli bir proğramı olan ve hiçbir şeyi geçici duygulara, kapalı arzulara ve sağlam doğru metoda dönmeyen başıboşluklar katetmemiş ilahi metodtan sapan kimselerdir.

Onlar, sapıklığı ve dalaleti seçip Allah tarafından uzatılmış ipe sarılmaktan kaçınarak başıboşluğu tercih ettiler. O halde görünürde iyilik yolunda yaptıkları infaklar da dahil bütün amelleri boşa gitmiştir. Ekinlerine yokluk isabet etmiştir. Malları ve çocukları da onları kurtaramayacaktır. Burada yüce Allah onlara zulmetmiyor, Allah'ın metoduna bağlanmama ve sapıklığa düşmelerinden dolayı onlar kendilerine zulmediyorlar.

Böylece ayeti kerime, iman metoduna bağlanmadıkça ve imandan kaynaklanmadıkça hiçbir çabanın mükafat ve hiçbir çalışmanın değeri olmadığı gerçeğini yerleştiriyor. Bu gerçeği yüce Allah söylüyor ve vicdanlara yerleştiriyor. Bundan sonra insana konuşmak düşmez. Bu gerçek hakkında da, hiçbir bilgiye, hidayete ve apaçık bir kitaba dayanmadan Allah'ın ayetlerini tartışanlardan başkası ileri geri konuşamaz.

DÜŞMANI DOST EDİNMEK

Ehl-i kitabın yaşam tarzlarındaki bozukluğu açıklamak, mücadelelerindeki safsatayı ortaya çıkarmak, müslümanlar için kötülük istediklerini ifade etmek ve kendileriyle mücadeleye girişen, bozulmuş sapıklara hiçbir konuda başvurmaksızın kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda müslüman cemaate direktif vermekle başlayan bu dersin ve sureden bu uzun bölümün sonunda, tabii düşmanlarından dostlar edinmemeleri ve müslümanlara düşman oldukları halde sırları ve hayati çıkarları konusunda onlara güvenmemeleri gerektiğine ilişkin müslüman cemaate yönelik bir uyarı geliyor. Bu uyarı, her zaman ve her yerde karşılarını bulabileceğimiz tarzda kapsamlı ve süreklidir. Bunu Kur'an olabildiğince canlı çiziyor. Ancak, Kur'an ehli bu gerçekten çok uzaktadır. İşte bu gafletlerinin sonucunda bunca kötülük, bunca eziyet ve mihnet başlarına geldi ve daha da gelecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ

قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَا أَنْتُمْ
أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ
وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ
مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿١١٩﴾ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا
بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا
إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

118- Ey müminler, kendinizden başkasını sırdaş ve dost edinmeyiniz. Olanca güçleri ile size zarar dokundurmaya, dirliğinizi bozmaya çalışırlar, karşılaştığınız her sıkıntı onları sevindirir. Gerçi kinleri ağızlarından taşmıştır ama kalplerinde saklı tuttukları kin daha büyüktür. Eğer düşünecek olursanız size ayetlerimizi açık açık anlattık.
119- İşte siz öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz, oysa onlar sizi sevmezler; bir de kitabın tümüne inanırsınız. Onlar sizinle karşılaştıklarında 'inandık' derler fakat kendi başlarına kaldıkları zaman size duydukları öfke yüzünden parmak uçlarını ısırırlar. De ki; 'Öfkenizden ölün (çatlayın). Hiç şüphesiz Allah kalplerin içini dışını bilir.'
120- Eğer size bir iyilik dokunacak olsa bu onları üzer. Eğer başınıza bir kötülük gelse bu yüzden sevinirler. Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız, onların hilesi size hiçbir zarar veremez. Hiç şüphesiz Allah'ın bilgisi onların yaptıklarını kuşatmıştır.

Bu, gizli duyguları, görünen davranışları ve gidip gelen hareketleri gösteren ve ruhların derinliklerinde görünen izlerini konuşturan net ve mükemmel bir portredir. Bu suretle her zaman ve her yerde benzeri görülen bir insan tipini canlandırıyor. Müslüman cemaatin çevresinde bugün ve yarın, benzer düşman tiplere rastlayacağız şüphesiz. Bunlar, müslümanların güçlü olduğu ve zafer elde ettikleri zaman sevgi gösterilerinde bulunurlar. Ancak gözleri ve uzuvları bu hallerini yalanlamaktadır. Müslümanlar da bunlara aldanarak onlara sevgi ve bağlılık gösterirler. Oysa onlar, müslümanlar için ızdırap ve fitneden başka birşey dilemezler. Gece gündüz, fırsatını buldukça, müslümanlara eziyet etmekten, yollarına diken serpmekten onlara hile ve desiseler hazırlamaktan geri durmazlar.

Kur'an-ı kerimin çizdiği bu manzara, bu harikulâde tablo, öncelikle Medine'deki müslümanlara komşu olan ehl-i kitabın durumuna uymakta. İslâm ve müslümanlar hakkında besledikleri korkunç kini, tasarladıkları kötülüğü ve gö-

güslerinde kaynayan kötü niyetlerini ustaca çizmektedir. Üstelik bu dönemde, müslümanlardan bazıları bu Allah'ın düşmanlarına aldanmakta, onlara sevgiyle yaklaşmakta, müslüman cemaatin sırları konusunda onlara güvenmekte, onlardan sırdaş, dost ve arkadaş edinmekte ve onlara bu yaklaşımının sonunda korkmaksızın sırlarını açıklamaktadırlar. İşte bu aydınlatma ve sakındırma, müslüman cemaate, işin gerçeğini göstermekte müslümanların gösterdiği sevgi ve arkadaşlığın dahi gidermediği tabii düşmanlarının hilelerinden onları korumaktadır. Bu aydınlatma ve sakındırma, belli bir tarihsel dönemle sınırlı olmayıp, her zaman pratik hayatta karşılaşılan sürekli bir hakikattir. Şu andaki durumumuz bunu açıkça doğrulamaktadır.

Müslümanlar kendilerinden başkasını, yani metod ve araçları itibariyle kendilerinden farklı olan insanları sırdaş edinmemeleri ve onları, güvendikleri sırlarını açtıkları ve danıştıkları bir konumda bulundurmamaları gerektiğine ilişkin Rabblerinin emrinden habersizdirler. Müslümanlar, Rabblerinin bu emrinden habersiz olarak bunlara benzer insanları, her işte, her halde ve durumda, her düşüncede, hülasa bütün işlerindeki metod ve yollarında başvurulan merci edindiler.

Müslümanlar, Allah'ın sakındırmasından habersiz olarak, Allah'ın ve Resulünün düşmanlarına sevgi beslemekte ve onlara göğüslerini ve kalplerini açmaktadırlar.

Yüce Allah ilk müslüman cemaate olduğu kadar her nesilden gelecek müslüman cemaatlere şöyle buyurmaktadır:

"Karşılaştığınız her sıkıntı onları sevindirir. Gerçi kinleri ağızlarından taşmıştır. Kalplerinde saklı tuttukları kin ise daha büyüktür."

Yine şöyle buyurulmaktadır:

"Siz onları seversiniz oysa onlar sizi sevmezler. Bir de kitabın tümüne inanırsınız. Onlar sizinle karşılaştıklarında "inandık" derler. Fakat kendi başlarına kaldıkları zaman size duydukları kin ve öfke yüzünden parmaklarını ısırırlar."

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Eğer size bir iyilik dokunacak olursa bu onları üzer. Eğer başınıza bir kötülük gelse bu yüzden sevinirler."

Ardarda bu acı deneyimler yüzümüze sert bir tokat gibi çarptığı halde, biz gene ayılmayız. Bir kaç kere değişik kılıklara bürünen tuzakları ortaya çıkardığımız halde yine de ibret almayız. Defalarca, ağızlarından kaçırdıkları ve müslümanların sarfettiği sevginin gideremediği ve onlara dinin öğrettiği hoşgörünün bile silemediği kinlerini yaydıkları halde, dönüp onlara kalplerimizi açıyor ve onlardan hayat ve yol arkadaşı ediniyoruz. Onlara hoş görünme kompleksimiz veya onlar karşısındaki ruhsal yenilgimiz o dereceye varmış ki inancımızda onlara hoş görünmek için dinimizden söz etmemeyi yeğlemiş ve hayat metodumuzu İslâm'a dayandırmamaya başlamışız. Bizden önceki müslümanlarla bu pusuda bekleyen düşmanlar arasında meydana gelen çarpışmalardan söz etmekten korktu-

ğumuz için tarihimizi süslü göstermeye çalışarak, gerçek işaretlerini yok etmişiz. İşte bu yüzden Allah'ın emrine karşı gelenlerin uğradığı cezaya çarptırılmışız. Bundan dolayı alçalıyor, eziliyor ve alay ediliyoruz. Düşmanlarımızı sevindiren sıkıntılara uğruyor ve onların saflarımızda çıkardıkları bozgunculuğa maruz kalıyoruz.

İşte Allah'ın kitabı, ilk müslüman cemaate öğrettiği gibi, bize de, onların tuzaklarından nasıl korunacağımızı, eziyetlerini nasıl bertaraf edeceğimizi ve göğüslerinde gizledikleri, bazan da ağızlarından kaçırdıkları kötülüklerinden nasıl kurtulacağımızı öğretiyor:

"Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız, onların hilesi size hiçbir zarar veremez. Hiç şüphesiz Allah'ın bilgisi onların yaptıklarını kuşatmıştır."

Eğer çok kuvvetliyseler güçleri karşısında; aldatma ve dolambaçlı yollara başvurmuşsalar hile ve tuzakları karşısında sabır, azimet ve direnç gösterip sabır ve prensiplere bağlanmamız gerekir. Yıkılmamalı ve zelîl olmamalıyız. Onlardan beklenen bir kötülükten sakınmak ya da gelecek sevgilerini kazanmak için akidenin bir kısmından veya tümünden vazgeçmemeliyiz.

Sonra takva; yalnızca bir olan Allah'tan ve O'nun murakebesinden korkma.. Hiç kimse ile, Allah'ın metodunun gerektirdiği durumların dışında buluşmayan ve Allah'ın ipinden başkasına sarılmayan kalpleri Allah'a bağlayan takva... Bir kalp Allah'a bağlanınca, O'nun gücünden başkasını küçük görür ve azimetinden gelen bu bağları güçlendirir; dolayısıyle kurtuluş istemek veya şeref kazanmak için hiçkimseye teslim olmaz ve Allah ve Resulüne savaş açmış kimselere sevgi beslemez.

İşte yol budur: Sabır ve Takva... Allah'ın ipine yapışıp sarılmak... Bütün tarihleri boyunca müslümanlar yalnızca Allah'ın kulpuna yapışıp hayatlarında O'nun metodunu gerçekleştirdikleri sürece üstünlük ve zafer bulmuşlar, Allah onları düşmanlarının tuzaklarından korumuş ve kelimeleri hep yüce olmuştur. Aynı şekilde müslümanlar, bütün tarihleri boyunca, gizli ve açık akideleri ve metodlarıyla savaşan tabii düşmanlarının kulpuna sarıldıkça, onların sözlerine kulak verdikçe ve onlardan; sırdaş, arkadaş, yardımcı, haberci ve danışman edindikçe, Allah onlara yenilgi tattırmış, düşmanlarını içlerine yerleştirmiş, boyunlarını onların önünde eğdirmiş ve suçlarının cezasını onlara tattırmıştır. Allah'ın sözünün ebedî ve O'nun sünnetinin geçerli olduğuna bütün tarih şahittir. Kim, Allah'ın yeryüzünde görünen kanununu görmezlikten gelirse, gözleri zillet, yenilgi ve alçaklıktan başka birşey görmez.

Böylece bu ders ve beraberinde de surenin ilk bölümü sona eriyor. Bununla surenin akışı, çatışmanın zirvesine, tam ve kapsamlı ayrılığın doruğuna ulaşıyor.

Dersi bitirmeden önce bütün bu düşmanlıklar karşısında İslâm'ın hoşgörüsüne ilişkin bir gerçeği açıklamakta yarar vardır. İslâm, onlardan sırdaş edinmemeyi emrediyor, ancak müslümanları düşmanlık, kin, iğrençlik, desise ve hile

ile karşılık vermeye teşvik etmiyor, yalnızca müslüman cemaati, müslüman safları ve müslüman oluşumu koruyor. Sadece çevredekilerden kaynaklanan tehlike karşısında onları korumak ve uyarmak amacı güdülüyor. Çünkü müslüman, insanlarla ilişkilerinde İslâm'ın hoşgörüsüne göre davranır, İslâm'ın nezafeti doğrultusunda bütün insanlara muamele eder ve bütün insanları bu evrensel sevgi ve iyilikle karşılar. Hileden korunur, ancak hile yapmaz. Kinden sakınır, ancak kin beslemez. Dininden dolayı kendisiyle savaşıldığı, akidesinden dolayı işkenceye uğratıldığı ve Allah'ın yolundan ve metodundan alıkonulduğu zaman bütün bunlara başvurabilir. Böyle bir durumda; savaşması, fitneyi bertaraf etmesi ve insanları Allah'ın yolundan ve O'nun metodunu hayatına hakim kılmaktan alıkoyan engelleri ortadan kaldırması istenmektedir. Müslüman intikam için değil Allah yolunda cihad için, savaşır. Kendisine eziyet edenlere duyduğu kinden dolayı değil, beşeriyetin iyiliği için savaşır. Bu iyiliğin insanlara ulaşmasına engel teşkil eden unsurları devirmek için savaşır. Galibiyet, üstünlük ve sömürgecilik için değil... Gölgesinde herkesin adalet ve barıştan yararlandığı sağlam düzeni kurmak için savaşır, ulusal bir bayrak dikmek ya da imparatorluk kurmak için değil...

Bu, birçok Kur'an ayetiyle hadisin yerleştirdiği ve yeryüzünde bu nasslar doğrultusunda hareket eden ilk müslüman cemaatin tarihinin fiilen tercüman olduğu bir gerçektir.

Bu metod iyiliktir. İnsanları buna uymaktan alıkoyanlar beşeriyetin en büyük düşmanıdırlar. Bu metodun, bunları kovup beşeriyetin önderliğinden uzaklaştırması gerekir. İşte müslüman cemaatten istenen budur. Bir kere bunu en güzel şekliyle yerine getirdi. Ancak O, her zaman bu görevini yerine getirmeye çağırılmaktadır. Çünkü cihad, bu sancak altında kıyamete kadar sürecektir.

CİHAD MEYDANI

Surenin geçen kısmında ortaya konan, mücadele, tartışma, açıklama, aydınlatma, yöneltme ve sakındırma savaşından sonra surenin akışı meydan savaşına dönüyor. Uhud savaş.na...

Uhud savaşı, yalnızca meydanda yapılan bir savaş değildir. Aynı zamanda vicdanlarda da girişilen ve alanı bütün savaş meydanlarından daha kapsamlı olan bir savaştır. Çünkü fiilî savaş meydanı, onun görkemli hareket alanının sadece bir.yönünü oluşturur. Onun alanı, her yönüyle insanların nefisleri, düşünceleri, duyguları, arzuları, şehvetleri, savunma ve dirençleridir. Orada Kur'an, savaşta savaşçıların yaralarını tedavi etmesinden daha etkili ve daha kapsamlı bir şekilde en yumuşak ve enderin tedaviyi, bu nefislerde gerçekleştiriyor.

Önce zafer, arkasından yenilgi, bunlardan sonra da büyük zafer geldi. Kur'an'ın açıkladığı gerçekleri açıkca bilmenin, bariz bir şekilde görmenin ve duyguları bu gerçekler üzerine mükemmel bir şekilde yerleştirmenin zaferiydi bu... Aynı şekilde bu, nefislerin arındırılma işleminin iyice belirlenmesinin ve bundan sonra müslüman cemaatin müslüman saflardaki düşünce belirsizliklerinden, değer-

lerdeki cıvıklıklar ile duygulardaki karmaşıklıklardan uzak ve serbestçe hareket edebilmesinin zaferiydi bu durum. Zafer saflarındaki münafık unsurların büyük ölçüde belirlenmesi, sözlerde, davranışlarda, bilinç ve gidişatta nifak ve doğruluğun ayırıcı özelliklerinin tesbit edilmesi ile elde edilmiştir. Böylece imanın, imana çağırmanın ve onun doğrultusunda hareket etmenin yükümlülüklerinin açıklanması ve bütün bunların gereği olarak; bilgi, soyutlanma ve düzenlilik açısından hazırlıklı olunması, bunlardan sonra, yalnızca bir olan Allah'a itaat edip uyulması, yolda atılan her adımda yalnızca Allah'a dayanılması, zafer ve yenilgi, hayat ve ölüm, kısacası her iş ve yönelişte işin Allah'a döndürülmesi gerektiğinin açıklanması ile gerçekleşmiştir.

Olayların ve olaylardan sonra gelen Kur'anî direktiflerin gerisinde müslüman cemaatin çıkardığı bu büyük sonuç, zafer ve ganimetle elde edilecek sonuçla kıyaslanmayacak kadar büyük ve üstün bir sonuçtur. Müslümanlar savaştan zafer ve ganimetle dönmüş olsalardı bile yine de müslüman cemaat bu önemli sonuca ihtiyaç duyacaktı. Çünkü zafer ve ganimet ile elde edecekleri binlerce sonuçtan bin kere daha fazla böyle bir sonuca muhtaçtılar. Aynı zamanda, müslüman ümmetin bundan çıkardığı ders, bir zafer ve ganimetten elde edilecek sonuçtan çok daha önemli ve daha kalıcıdır. İşte müslüman saflarda görülen eksiklik, zaaf, cıvıklık ve belirsizliğin ve bu olgulardan kaynaklanan yenilginin ötesindeki yüce Allah'ın tedbiri... Evet, Sünnetullah'a uygun olarak ve görünen tabii sebepler gereğince ortaya çıkan yüce Allah'ın ulvi tedbiri, ibret, terbiye, uyanıklık, olgunluk, arındırma, temizlenme, tertip ve düzenden ibaret bu önemli sonucu elde etmesi ve her nesilden gelecek müslüman ümmetin, zafer ve ganimet de dahil hiçbir kıymetle ölçülmeyecek derecede, tecrübe, gerçekler ve direktiflerden oluşan bu hazineye sahip olması bakımından tamamen müslüman cemaat için hayırlı olmuştur.

Savaşı Kur'an nefislerden ve bütün müslüman cemaatı kapsayan hayattan ibaret büyük meydanda başlattı. Nihayet savaş yer meydanında sona erdi. Yüce Allah, bu cemaat aracılığı ile ilim, hikmet, bilgi ve basirete dayalı takdirini gerçekleştirdi. Dolayısıyla Allah'ın dilediği ve uygun gördüğü oldu. Bu tedbirde, zarar, eziyet, imtihan ve acı meşakkatlerin ötesinde büyük bir iyilik gizli idi.

Kur'an'ın savaştaki olayları sunuş tarzında dikkati çeken şey; savaş sahneleri, olayların sunulması ve bu sahne ve olaylara ilişkin direktifler ile nefislerin arındırılması, düşünce belirsizliklerinden kişinin kurtulması; şehvetlerin boyunduruğundan, arzuların ağırlığından, kinlerin karanlığından, hataların zulmetinden, hırs ve cimriliğin zaafından ve gizli arzulardan kurtulmasına yönelik diğer direktifler arasındaki harikulade uygunluktur.

Aynı şekilde, fiili savaşın ardından; faizden ve onun yasaklanmasından, şûradan ve savaşın kötü sonuçlarındaki açık etkisine rağmen istişarenin teşvikinden sözedilmesi de dikkat çeken bir husustur.

Sonra... İnsanın nefsi ve insan hayatı içinde, Kur'an metodunun hareket et-

tiği sahanın genişliği, hareket noktalarının çokluğu ve Kur'an metodunun bunlara nüfuz edip olağanüstü bir olgunluğa ulaştırması...

Ancak, bu Rabbanî metodun tabiatını kavrayamayanlar, bu uygunluktan, bu genişlikten, bu etkileşimden ve bu olgunluktan hiçbirine hayret etmezler. Çünkü İslâmî harekette savaş alanı, yalnızca silâhın, atların, adamların ve mühimmatın, savaş hazırlıklarının ve taktiklerin sözkonusu olduğu alan değildir. Bu sınırlı savaş, vicdanlarda ve müslüman cemaat için bir sosyal düzen oluşturma alanında girişilen savaştan ayrı düşünülemez. Vicdanların arındırılması, kurtarılması, soyutlanması ve kendisini bağlayıp Allah'a koşmasına engel olan tüm bağlardan özgür olabilmesi için bunlar arasında sağlam ilişkiler vardır. Aynı şekilde, müslüman cemaatin Allah'ın sağlam metodu uyarınca üzerine bina edildiği düzenleme konuları bakımından da kuvvetli bağlar sözkonusudur. Bu arada ilahî metod, yalnızca egemen düzende değil, hayatın her alanında şûrayı gerekli görür. Yine bu metod faize değil, yardımlaşmaya dayanır. Çünkü yardımlaşma ve faizin aynı sistemde bir arada olmaları mümkün değildir.

SAVAŞTAKİ HAKİKATLER

Kur'an müslüman cemaati, çatışmanın ışığında tedavi etmektedir. Ancak dediğimiz gibi çatışma, savaş anıyla sınırlı değildir. Aksine, çatışma alanı bundan çok daha büyüktür. Beşer nefsini ve pratik hayatını içine almaktadır bu alan... Bu yüzden ayeti kerime faize yönelmekte ve onu yasaklamakta, gizli açık infak etmeyi ele almakta, teşvik etmektedir. Allah'a ve Resulüne itaat konusuna geçmekte ve bunları rahmete bir neden kılmaktadır. Ardından öfkeyi yenmeye ve insanların kusurlarını bağışlamaya değinmekte, iyilik yapmaya, tevbe ve istiğfar ile hatalardan arınmaya ve hatalarda ısrar etmemeye geçmekte ve bunların tümünü Allah'ın hoşnutluğunun nedeni kılmaktadır. Ayrıca, Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) merhametli oluşunu ve bunun ilahî rahmetin bir nümûnesi olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca şûranın kaynağına ve onun en zor zamanlarda bile uygulanmasına değinmektedir. Aynı şekilde ihanet edilmemesi gereken emanete değindiği gibi savaştan sonra nazil olan ayetlerin bitiminde cömertliğe ve cimrilikten sakındırmaya geçmektedir.

Evet bütün bunlara değinmektedir. Çünkü bunlar, müslüman cemaati bütün genişliğiyle fiilî savaşı da kapsamakla beraber, sadece onunla sınırlı kalmayan, daha kapsamlı ve büyük zafer elde edebilmek için son derece yorulmayı gerektiren savaşa hazırlamaktadır. Bu savaşta nefislere, şehvetlere, arzulara ve isteklere karşı galibiyet gerekmektedir. Bunlar kitlenin hayatını üzerine kuracağı evrensel sistem ve değerleri yerleştirmekte zafere götüren unsurlardır.

Bütün bunlara beşeri varlık ve çabaları karşısında bu akidenin tekliğine işaret etmek ve bunları bir tek eksene, yalnızca Allah'a ibadet ve kullukta bulunma eksenine döndürmek ve bu konularda hassasiyet ve takva ile Allah'a yönelmek için değinmektedir. Aynı zamanda, bunlara her halukârda beşer varlığına hükmeden Allah'ın metodunun tekliğine değinmek ve bu metodun ışığında bu du-

rumların birbiriyle olan ilişkisine işaret etmek için değinilmektedir. Nitekim bunlar, insanî faaliyetleri tümünün sonucunun birliğine, nefis hareketlerinden herbirisinin ve sosyal düzenin herbir parçasının bu sonuç üzerindeki etkisine değinmek için de serdedilmektedir...

O halde, bu kapsamlı direktifler, çatışmadan ayrı değerlendirilemezler. Çünkü nefis; bilinçlenme, ahlâk ve sosyal sistem alanında girişilen savaşta zafer elde etmedikçe, fiili savaş alanında da zafer kazanamaz. "Uhud"da iki topluluğun karşılaştığı gün geri dönenler bazı günahları yüzünden şeytanın mağlup ettiği kimselerdi. Peygamberlerinin arkasında akide savaşlarında zafer elde edenler ise, savaşa, günahlardan tevbe edip Allah'a sığınarak ve O'nun sağlam desteğine yapışarak başlayanlardır. O halde, günahlardan arınmak, Allah'a yapışmak ve O'nun rahmetine dönmek zafere hazırlıklı olup savaş alanından ayrı bir konumda değerlendirilemezler. Aynı şekilde faiz düzenini atıp sosyal yardımlaşmaya dayalı düzene dönmek zafer hazırlığı olduğu gibi, yardımlaşma esasına dayalı toplumlar, faiz toplumundan daha çok zafere yakındır. Ayrıca, öfkeyi yenmek ve insanları bağışlamak zafere hazırlıktır. Nefse hakim olmak, savaş için bir güç olduğu gibi, dayanışma ve sevgi, hoşgörülü bir toplumda yaptırım gücü olan önemli bir unsurdur.

Ayrıca baştan sona sûrenin akışının dayandığı ve herşeyi oraya döndürdüğü gerçeklerden biri de Allah'ın takdiri ve bu noktada kesin ve kat'î bir şekilde düşünceyi düzeltme gerçeğidir. Aynı zamanda, surenin akışı insanların çalışma ve faaliyetleri, yanlış ve doğruları, itaat ve isyanları, metoda uymaları ya da ondan kaçınmalarını Sünnetullah gereğince değerlendirmek, bundan sonra bunları, Allah'ın gücüne bir perde, O'nun iradesine bir araç ve onunla dilediğini gerçekleştirdiği kaderinde bir uygulamacı olarak değerlendirmek gerçeğine de dayanmaktadır.

Sonra... Ayet-i kerime müslüman cemaate, zafer konusunda herhangi bir etkilerinin sözkonusu olmadığını belirtmekte ve bunun kendi çabalarından öte Allah'ın tedbirine göre cereyan eden kaderine bağlı olduğunu hatırlatmaktadır. Ayrıca insan çabasının mükâfatının yüce Allah'a ait olduğunu da belirterek şu yeryüzü eşyalarından hiç birinin zafer meyvesini devşirmede etkilerinin olmayacağını bildirmektedir. Aynı zamanda da yüce Allah'ın zafer vermeyi dilerken de onun özelliğini hesap ederek vermediğini, daha çok, gerçekleşmesini dilediği yüce hedefler için verdiğini bildirmektedir. Yenilgi de öyle... Nefislerin arındırılması, safların ayrılması, gerçeklerin açığa çıkması, değerlerin belirlenmesi, ölçülerin yerleştirilmesi ve görmek isteyenlere kanunların açıklanması gibi yüce Allah'ın hikmet ve ilim ile takdir ettiği amaçların gerçekleşmesi için müslüman cemaat içinde meydana gelen eksiklik ve aşırılıklara uygun olarak Sünnetullah doğrultusunda meydana gelmektedir.

Zaferin tamamen Allah'ın ve O'nun metodunun olması ve bütün çabaların Allah'ın ve O'nun metodunun uğrunda olması için; nefislere galip gelmek, hevayı yenmek, şehvetlere hakim olmak ve insanların hayatında Allah'ın dilediği

Hakk'ı yerleştirmekten ibaret olan Rabbanî metodun esaslarına dayanmadığı sürece askerî, siyasi ve ekonomik zaferlerin İslâm nazarında hiçbir değeri ve ölçüsü yoktur. Aksi takdirde, cahiliyyenin yine cahiliyyeye karşı zafer kazanması sözkonusu olur. Ve bunda da hayat ve insanlık için bir hayır yoktur. Hakk bayrağının hakk için yükseltilmesi haktır sadece. Hakk ise, tektir. Birden fazla değil. Hakk Allah'ın biricik metodudur. Bu kainatta ondan başka da hakk mevcut değildir. Öncelikle beşer nefsinde ve pratik hayat nizamı alanında tamamlanmadığı sürece, Hakk'ın zaferi de gerçekleşemez. Nefis kendi şahsında, şahsi payından, arzu ve şehvetlerinden, pislik ve kinlerinden, kayıt ve bağlarından kurtulduğu ve bu ağırlık ve kementlerden âzâde bir şekilde Allah'a koştuğu zaman, üzerine düşen çaba ve faaliyeti yerine getirdikten sonra bütün işleri Allah'a bağlamak için bütün güçlerinden, araçlarından ve sebeplerinden sıyrıldığı zaman, bütün işlerinde Allah'ın metoduna uyduğu ve bu uygulamayı cihad ve zaferinin amacı saydığı zaman, ancak bütün bunlar tamamlandığı zaman, savaş alanında veya siyasi sahalarda ya da ekonomik alanlarda elde edilen zafer Allah'ın ölçüsüne göre zafer sayılabilir. Yoksa, Allah'ın yanında hiçbir önem ve değeri bulunmayan cahiliyyenin bir başka cahiliyyeye karşı üstünlük sağlamasından başka birşey meydana gelmiş olmaz.

İşte bu yüzden, "Uhud" günü meydana gelen çatışmadan sonra inen ayetlerdeki geniş kapsamlılık ve uygunluk bu gerçeği açıklamak içindi. Uhud'daki fiilî çarpışma İslâm'ın savaş cephelerinden sadece birini oluşturur.

UHUD SAVAŞI

Değerlendirilen konuları ve direktifleri gereği gibi kavrayabilmemiz, olay ve hadiseleri algılamada Kur'anî terbiye yöntemini gözönünde bulundurabilmemiz için savaşta meydana gelen olaylar üzerinde varid olan Kur'anî değerlendirmeyi sunmadan önce sîret rivayetlerinde geçen savaştaki olayları özetlememiz yerinde olur.

Müslümanlar Bedir'de savaşın meydana geldiği şartlara göre mucize kabilinde kesin bir zafer elde etmişlerdi. Yüce Allah, müslümanların eliyle küfrün önderlerini ve Kureyş'in liderlerini öldürtmüştü. İleri gelenlerin Bedir'de yok edilmesinden sonra Ebu Süfyan Kureyş'e önderlik ediyordu. Müslümanlardan intikam almak için hazırlıklara başladı. Bu arada Kureyş'in ticaret mallarını taşıyan kervan, müslümanların eline düşmekten kurtulmuştu. Müşrikler de kervanda bulunan malları müslümanlarla yapılacak savaşın hazırlıklarına harcamak üzere ayırmayı kararlaştırdılar.

Ebu Süfyan, Kureyş'ten, onların müttefiklerinden ve Ahabiş[99] denilen Bedevilerden oluşan yaklaşık üçbin kişilik bir orduyla, kendilerini teşvik etmek ve savaştan kaçmalarını önlemek için yanlarına kadınlarını da alıp hicrî üçüncü senenin Şevval ayında Menide'ye yönelerek "Uhud" dağı yakınlarında konakladı. Resulullah (sâlat ve selâm üzerine olsun) ashabıyle, düşmana karşı çıkmak

99- Bunlar Bedevilerden olup Kureyş'lilerle "Ahbaş" denilen yerde ittifak yaptıkları için bu isimle anılmışlardır.

ya da Medine'de beklemek hususunda istişarede bulundu. Resulullah, Medine'den çıkmayıp orayı siper edinmek amacındaydı. Buna göre düşman Medine'ye girecek olsa müslümanlar sokak başlarında, kadınlar da damların üzerinde savaşacaklardı.[100] Bu görüşü, münafıkların başı Abdullah b. Ubey de uygun görüyordu. Ancak, çoğunluğu Bedir savaşına katılmamış gençlerden oluşan büyük bir topluluk, düşmanı Medine'nin dışında karşılamayı istiyorlardı. Bu doğrultuda görüş bildirip ısrar ettiler. Çoğunluğun bu görüşte olduğu anlaşılınca Resulullah kalkıp evine (Aişe'nin -Allah O'ndan razı olsun- evine) gitti. Zırhını kuşanarak topluluğun yanına döndü. Ancak toplulukta tereddüt başgöstermişti. Yoksa Medine'nin dışında düşmanı karşılamayı istemekle Resulullah'ı gücendirdik mi? demeye başladılar. Resulullah'a "Ya Resulullah şayet Medine'de beklemeyi istiyorsan istediğini yap" dediler. Bunun üzerine Resulullah "Bir Peygamber zırhını kuşandıktan sonra onunla düşmanları arasında Allah hükmünü uygulamayıncaya kadar çıkarması yakışık almaz" buyurdu. Bu şekilde onlara Peygamberliğe yakışan güzel bir ders veriyordu. Çünkü istişarenin bir zamanı vardır. Ondan sonra, azmedip kararlaştırılanı yapmak ve Allah'a tevekkül etmek gerekir. Artık tereddüt gösterip yeniden istişarede bulunarak görüşler arasında tercih yapmanın bir anlamı kalmaz. İşleri amacına uygun olarak yaptıktan sonra yüce Allah dilediği sonucu takdir edecektir.

Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) rüyasında; Kılıcında kırık olduğunu bir sığırın kesildiğini ve kendisinin de ellerini sağlam bir zırha soktuğunu görmüştü. Kılıçtaki kırığı ailesinden birinin ölmesine, sığırın kesilmesini ashabından bir grubun öldürülmesine ve zırhı da Medine'ye yordu. Demek ki Resulullah savaşın sonucunu önceden görmüştü. Buna rağmen şûra sistemini, şûradan sonra karara göre hareket etme sistemini uyguluyordu. Çünkü O, bir ümmeti eğitiyordu. Ümmetler ise, olaylar ve olaylardan elde edilen tecrübe birikimiyle eğitilirlerdi. Üstelik Resulullah, Allah'ın takdirine göre hareket ediyordu. Yüce Allah'a bağlı olan kalbinde hissettiği gibi duygularını ve kalbini dayandırdığı yüce takdir doğrultusunda hareket ederdi.

Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) İbn-i Ümmü Mektum'u Medine'de kalanlara namaz kıldırması için bırakarak ashabından bin kişilik bir kuvvetle yola çıktı. Medine ile Uhud arasına geldiklerinde, münafıkların başı Abdullah b. Übey askerin üçte birini yanına alarak Resulullah için "Gençleri dinleyip bana muhalefet ediyor" diyerek ordudan ayrıldı. Abdullah b. Amr b. Haram -Cabir b. Abdullah'ın babası (Allah O'ndan razı olsun)- peşlerine düşerek serzenişte bulunup dönmeye teşvik etmek amacıyla "Gelin Allah yolunda savaşın ya da savaşanları koruyun" dediyse de onlar "Şayet sizin savaşacağınızı bilsek dönmezdik" dediler. Bunun üzerine Abdullah onlara kızıp geri döndü.

Ensar'dan bir grup, müttefikleri olan yahudilerden yardım istemek konusunda Resulullah'tan müsade istedilerse de O bunu kabul etmedi. Çünkü savaş, iman ile küfür arasında meydana geliyordu. Bundan yahudilere ne? Gerçek an-

100- İmam İbni Kayyım el-Cezviye'nin Za'dul Mead isimli eserinde anlattıklarına dayanarak bu görüşün Resulullah'a ait olduğu sonucuna vardık.

lamda O'na tevekkül edildiği ve kalpler O'nun adına herşeyden arındığı zaman zafer Allah'tandır. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) "Bizi kısa yoldan onların yanına götürecek biri var mı?" diye buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bazıları, onları Uhud'daki bir vadinin kenarına kadar getirip konaklattılar. Sırtlarını Uhud'a vermişlerdi. Resulullah, emretmedikçe kimsenin savaşmamasını buyurdu.

Sabah olunca Resulullah elli tanesi atlı olan yediyüz kişiyi savaşa hazırlamaya başladı. Sayıları elli kişi olan okçuların başına Abdullah b. Cübeyr'i dikerek, O'nu ve arkadaşlarını; bulundukları yeri korumaları, askerin kartallar tarafından kapılıp götürüldüklerini görseler bile yerlerinden ayrılmamaları ve ordunun arkasındaki bir yerde mevzilenmeleri dolayısıyle müslümanlara arkadan saldırmamaları için müşrikleri ok yağmuruna tutmaları konusunda sıkı sıkıya tembihledi.

Resulullah sancağı Mus'ab b. Umeyr'e (Allah O'ndan razı olsun) verdi. Ordunun bir kanadına Zübeyr b. Avvam'ı, diğer kanadına da Munzir b. Amr'ı kumanda etmek üzere görevlendirdi. Gençleri ön tarafa aldı. Abdullah b. Amr, Usame b. Zeyd, Useyt b. Züheyr, Berra b. Azib, Zeyd b. Erkam, Zeyd b. Sabit, Urabe b. Evs ve Amr b. Hazzam gibi küçükleri ise geri çekti. Ancak, kendisine güçlü olduklarını gösteren ve yaşları onbeş olan Semure b. Cundeb ve Rafi b. Hudeyç'e savaşmak için izin verdi.

Kureyş ise ikiyüz tanesi atlı olmak üzere üçbin kişilik bir orduyla savaş düzeni alıyordu. Ordunun sağ kanadına Halid b. Velid, sol kanadına da İkrime b. Ebu Cehil kumanda ediyordu.

Resulullah, kılıcını savaşta büyük bir kahramanlık ve cesaret gösteren Ebu Dücane Semmâk b. Harşe'ye vermişti.

ÇATIŞMA BAŞLIYOR

Müşriklerden ilk defa ortaya atılan Ebu Amir el-Fâsık oldu. Cahiliyyede Evs kabilesinin başkanı olan bu adama "Rahip" derlerdi. Ancak Resulullah (salât ve selâm uzerine olsun) O'na "Fasık" adını vermişti. İslâm geldiği zaman yüzçevirip Resulullah'a düşmanlığı açığa vurarak Medine'nin dışına çıkmıştı. Kureş'e sığınarak onları kışkırtıp Resulullah'la savaşmaya teşvik ediyordu. Ayrıca, kavmi kendisini görürse O'na yönelip itaat edeceklerini de Kureyş'e vaadediyordu. Bu yüzden, Uhud savaşında ilk olarak müslümanların karşısına çıkan O oldu. Kavmine seslenerek kendisini tanıttı. Ancak kavmi kendisine "Allah senin gözünü kör etsin ey Fasık" diye karşılık verince "Benden sonra kavmime kötülük isabet etmiş" diyerek müslümanlarla şiddetli bir savaşa girdi.

Savaş başlayınca, Ebu Dücane el-Ensari, Talha b. Ubeydullah, Hamza b. Abdülmuttalib, Ali b. Ebu Talib, Nadir b. Enes ve Sa'd b. Rebi güzel bir sınav veriyorlardı.

Başlangıçta, kâfirlerin karşısında üstünlük müslümanlarındı. Kâfirlerin önde

gelen savaşçılarından yetmiş tanesini öldürmüşlerdi. Allah'ın düşmanları yenilmiş ve karılarının yanına kadar gerisin geri kaçıyorlardı. Hatta kadınları bile ayaklarına dolaşan eteklerini toplayıp kaçıyorlardı.

Okçular, müşriklerin yenilip dağıldıklarını görünce Resulullah'ın ayrılmamalarını emrettiği mevzilerini "Ey kavim, ganimet! ganimet!" diyerek terkettiler. Kumandanları Resulullah'ın sözünü hatırlattıysa da dinlemediler. Onlar müşriklerin bir daha geri dönemeyeceklerini sanarak ganimete koştular. Böylece Uhud'da düşmanın kolayca gireceği geçidi boş bıraktılar.

O esnada Halid b. Velid bunu sezdi ve müşrik süvarilerle bir değerlendirme yaptı. Geçidi boş bulunca da arkadan müslümanlara saldırdılar. Müşriklerden kaçanlar, Halid ve süvarilerinin müslümanlara karşı üstünlük sağladıklarını görünce geri dönüp müslümanları çepeçevre sardılar.

Bunun üzerine savaşın seyri değişti, şartlar müslümanların aleyhine dönüştü. Saflarda bir dağınıklık ve beklenmedik bu dehşet karşısında bir panik ve çalkalanma başgöstermişti. Ölenlerin sayısı artıyordu. Müslümanlardan Allah'ın şehitlik nasip ettikleri şehadete ermiş ve müşrikler Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) kadar yaklaşmışlardı. O'nun yanında ölünceye kadar savaşan ve parmakla sayılacak kadar az olan bir grubun dışında kimse kalmamıştı. Resulullah'ın yüzü yaralanmış, sağ alt çenesindeki azı dişi kırılmıştı. Miğferi başını yaralamış ve yan düşene kadar müşrikler kendisine taş atmışlardı. Sonunda Ebu Âmir b. Fasık'ın, müslümanların düşmesi için kazdığı ve üzerini örttüğü bir çukura düşmüştü. Miğferinin halkalarından iki tanesi de yanağına batmıştı.

Müslümanların içine düştüğü bu panik anında, birisinin "Muhammed öldürüldü" diye bağırması, geri güçlerinin de dağılmasına, gerisin geri dönerek içine düştükleri ye's ve bitkinlikten savaşamaz duruma gelmelerine neden olmuştu.

İnsanların çözülüp kaçtığı bir zamanda Enes b. Nadir gevşememiş, Ömer b. Hattab, Talha b. Ubeydullah, Muhacir ve Ensar'dan bazılarının oluşturduğu savaştan el çeken grubun yanına kadar gelerek "Ne diye oturuyorsunuz?" diye bağırmıştı. Onlar da "Resulullah öldürüldü" diye karşılık vermişlerdi. Bunun üzerine "O'ndan sonra yaşayıp da ne yapacaksınız? Kalkın ve Resulullah'ın öldüğü şey uğurda siz de ölün." demişti. Arkasından müşrikleri karşılarken Saad b. Muaz'a rastlamış "Ya Sa'd Cennetin kokusu ne hoş! Andolsun bu kokuyu Uhud dağının altından alıyorum" demiş ve sonuna kadar savaşarak ölmüştü... Vücudunda yetmiş küsür darbe tesbit edilmişti... Kız kardeşi dışında kimse tanıyamamıştı. O da parmak uçlarından tanıyabilmişti...

Ardından Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) müslümanlara doğru hareket etti. Miğferinin altında O'nu ilk tanıyan Ka'b b. Malik oldu. Görür görmez de var gücüyle "Müjdeler olsun müslümanlar! İşte Resulullah" diye bağırdı. Bunun üzerine Resulullah susmasını işaret etti. Müslümanlar etrafına toplanarak beraberce halkın yanına yürüdüler. Bunlar arasında Ebu Bekir, Ömer ve Haris b. Samme el-Ensarî gibi birkaç sahabi bulunuyordu. Tepeyi tırmanırken

Resulullah Ubeyy b. Halef'i "Ud" adını verdiği ve çok sevdiği atın sırtında gördü. Bu adam, atını, "Onun sırtında Muhammed'i öldüreceğim" diyerek beslerdi. Resulullah bunu duyunca "İnşaallah onu ben öldüreceğim" buyurmuştu. Bu esnada onunla karşılaşınca Haris'ten mızrağı alarak bununla Allah'ın düşmanına köprücük kemiklerinden isabet ettirdi. Adam öküz gibi bağırarak kaçtı. Resulullah'ın önceden dediği gibi öleceği kesinleşmişti. Çok geçmeden atının yolunda öldü.

Ebu Süfyan tepenin üzerine çıkarak "Muhammed aranızda mı?" dedi. Resulullah müslümanlara cevap vermemelerini emretti. Arkasından "Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekir aranızda mı?" dedi. Müslümanlar cevap vermedi. Ardından "Ömer b. Hattab aranızda mı?" deyince yine kimse cevap vermedi. O da bu üçünden başkasını sormadı. Sonra kavmine dönerek "Bu onlara yeter!" dedi. Hz. Ömer (Allah O'ndan razı olsun) kendini tutamayarak "Ey Allah'ın düşmanı, saydıklarının hepsi de sağdır. Allah senin hoşlanmadığını başına getirecektir" dedi. Ebu Süfyan "Halk arasında şöyle bir söz vardır: Bunu ben emretmediğim gibi kötülüğü de bana dokunmaz" dedi. Bununla karısı Hint'in Hz. Hamza'nın (Allah O'ndan razı olsun) cesedine yaptıklarını işaret ediyordu. Bilindiği gibi Hz. Hamza, Vahşi tarafından öldürüldükten sonra Hint, karnını yarmış, ciğerini çıkararak kanını emip tükürmüştü.

Sonra "Hubel yücedir!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) "O'na cevap vermeyecek misiniz?" dedi. Ashab "Ne diye cevap verelim?" deyince "Allah daha yücedir (Allahu Ekber) Allah en büyüktür deyin" buyurdu. Bu sefer "Bizim Uzza'mız var, sizin yok" dedi. Resulullah, tekrar "Cevap vermeyecek misiniz?" deyince "Nasıl cevap verelim?" dediler. O da "Bizim dostumuz, efendimiz Allah'tır. Sizinse yok! deyin" dedi. Ebu Süfyan "Bugün, Bedir'e karşılıktır ve savaş sıra iledir" deyince, Hz. Ömer (Allah O'ndan razı olsun) "Ancak biz eşit değiliz. Bizim ölüler Cennet'te sizinkiler ateştedir" dedi.

Savaş bitip müşrikler dönünce müslümanlar, onların, oradakileri esir almak ve mallarını yağmalamak için Medine'ye saldıracaklarını sandılar. Bu onların gücüne gitmişti. Bunun üzerine Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Ali b. Ebu Talib'e "Git onları takip et, ne yaptıklarını ve amaçlarının ne olduğunu öğren. Şayet atlarından inip develerine binmişlerse Mekke'ye gidiyorlardır. Fakat atlarına binip develerini sürüyorlarsa Medine'ye gitmek niyetindedirler. Nefsim elinde olana andolsun ki, şayet amaçları Medine'ye gitmekse mutlaka onları izler, sonrada orada işlerini bitiririm." dedi.

Hz. Ali şöyle diyor: "Ne yaptıklarına bakmak için onları takip ettim. Atlardan inip develere bindiklerini ve Mekke'ye yöneldiklerini gördüm."

Biraz yol aldıktan sonra birbirlerini kınamaya başladılar. Bazısı "Hiçbir şey yapamadık, güçlerini, birliklerini kırmışken bırakıp geldiniz. Oysa onları size karşı tekrar biraraya getirecek liderleri hâlâ duruyor. Dönün, köklerini kazıyalım" diyordu. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) bunu haber alınca halkı çağırdı ve onları düşmanlarının üzerine yürümeye hazırladı. Şöyle diyordu: "Sa-

vaşa katılanlardan başkası bizimle gelmesin". Abdullah b. Ubey "Seninle geleyim!" dedi. Resulullah "Hayır" dedi. Onca yara almalarına ve korkmalarına rağmen müslümanlar "İşittik ve itaat ettik" diyerek emrini yerine getirdiler. Cabir b. Abdullah izin isteyip "Ya Resulullah, gördüklerini görmeyi çok istiyorum. Uhud günü babam beni kızlarının yanında bırakmıştı. İzin ver seninle geleyim" dedi. Bunun üzerine Resulullah ona izin verdi. Ardından, Resulullah ve beraberindeki müslümanlar "Hamrâu'l-Esed" denilen yere kadar yürüdüler. Orada Ma'bed b. Ebu Ma'bed el-Huzai (Allah O'ndan razı olsun) ile karşılaştılar. Resulullah O'na Ebu Süfyan'a gidip O'nu korkutmasını emretti. Ma'bed, Ravha denilen yerde Ebu Süfyan'a ulaştı. Ma'bed'in müslüman olduğunu bilmiyorlardı. Ona "Ey Ma'bed, geride ne var?" O da "Muhammed ve arkadaşları size çok kızmışlar. Daha önce görülmemiş bir kalabalıkla geliyorlar ve önceden O'ndan ayrılan arkadaşları da pişman olup O'na katılmışlar" dedi. Bunun üzerine Ebu Süfyan "Neler söylüyorsun?" dedi. Ma'bed "Bana göre ordu şu tepenin ardından çıkmadan çekip gitmeniz daha iyi olur" dedi. Ebu Süfyan "Vallahi, köklerini kazımak için tekrar toplanmıştık" dedi. Bunun üzerine Ma'bed "Böyle yapma! Sana nasihat ediyorum" dedi. Onlar da Mekke'ye geri döndüler.

Ebu Süfyan yolda Medine'ye gitmek isteyen müşriklere rastladı. Onlardan birine "Yolculuğun bitip Mekke'ye döndüğünde yükünü kuru üzümle doldurmam karşılığında Muhammed'e şu mesajı iletir misin?" dedi. O da "Evet" deyince "Muhammed'e; O'nun ve ashabının kökünü kazımak için yeniden toplandığımızı" söyle dedi. Bunu müslümanlara iletince "Allah bize yeter, O ne güzel dosttur, işte bu onların elinden gelmez!" dediler. Müslümanlar orada üç gün beklediler. Sonra müşriklerin Mekke'ye dönüp uzaklaştıkları anlaşılınca Medine'ye döndüler.

UHUD SAVAŞINDAN KAHRAMANLIK ÖRNEKLERİ

Ancak, ibretle örnek alınması gerektiğinden, savaşta meydana gelen olaylar hakkında sunduğumuz bu özet, savaşı bütün yönleriyle tasvir etmediği gibi savaşta vukû bulan herşeyi de kapsamamaktadır. Bu yüzden, o atmosferi bütün yönleriyle çizmek ve canlandırmak için bazı duygulandırıcı olayları anlatmak gerekir.

Okçuların mevzilerini terkettiği, kafirlerin müslümanları çepeçevre kuşattığı ve "Muhammed öldürüldü" sözünün duyulduğu ve bu sözün etkisiyle müslümanların saflarının ve güçlerinin dağıldığı sıralarda Resulullah'ın yanına kadar sokulan müşriklerden Amr b. Kumey'e, savaşın şiddetli bir anında biraz daha öne çıkmıştı.

Akılları durduran bu dehşet anında, Ümmü İmare, Nuseybe binti Kâ'bi Maziniye Resulullah'ı savunmak için vargücüyle savaşıyordu. Amr b. Kumeyye'ye birkaç darbe indirmişti, ancak Amr'ı üst üste giydiği iki zırh koruyordu. Sonra Amr, Ümmül İmare'ye kılıcıyla bir darbe indirmiş ve O'nu omuzundan ağır yaralamıştı.

Ebu Dücane (Allah O'ndan razı olsun) sırtını, Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) siper etmiş, gelen oklar O'na isabet ediyordu. O ise hiç kıpırdamıyor, böylelikle Resulullah'ın görünmesine engel oluyordu.

Talha b. Ubeydullah çabucak Resulullah'ın yanına koşmuş, yere düşene kadar önünde durmuştu. İbn-i Hibban Sahih'inde Hz. Aişe'den (Allah O'ndan razı olsun) şöyle nakleder: "Ebu Bekr-i Sıddık (Allah O'ndan razı olsun) dedi ki: Uhud günü, insanların Resulullah'tan uzaklaştıkları sırada Resulullah'ın yanına ilk ben varmıştım. Resulullah'ın yanında savaşıp onu koruyan birini gördüm. 'Dayan Talha! Anam babam sana feda olsun. Dayan anam babam sana feda olsun' dedim. Daha ona yetişmeden, bir kuş gibi hızla gelen Ebu Ubeyde b. Cerrah'a rastladım. Beraberce Resulullah'ın yanına gittiğimizde Talha artık yere düşmüştü. Resulullah 'Kardeşinize yardım edin, yardıma ihtiyacı vardır' buyurdu. Resulullah yanağından vurulmuş, miğferinin iki halkası yanağına batmıştı. Resulullah'ın yanağından halkayı çıkarmaya yeltendiğimde Ebu Ubeyde 'Allah için ey Ebu Bekir onu bana bırak' dedi. Onu ağzına alarak, Resulullah'ı inciltmemek için ön dişleriyle çekmeye başladı. Ebu Ubeyde'nin dişi kırılmıştı. Ebu Bekir diyordu ki: İkincisini çıkarmak istediğimde Ebu Ubeyde tekrar 'Ey Ebu Bekir Allah için bana bırak' dedi. Yine ağzına alarak çıkarana kadar çekmeye başladı. Ebu Ubeyde'nin diğer dişi de kırıldı. Sonra Resulullah 'Kardeşinize yardım edin, yardıma ihtiyacı var' buyurdu. Talha'yı tedavi etmeye başladığımızda vücudunda on küsur yara tesbit etmiştik."

Hz. Ali (Allah O'ndan razı olsun), Resulullah'ın yarasını yıkamak için su getirdi. Hz. Ali suyu döküyordu. Hz. Fatıma da yarayı yıkıyordu. Kanın durmadığını görünce bir parça hasır yakarak yaranın üzerine koydu, böylece kan durdu.

Ebu Said el-Hudri'nin babası Malik, Resulullah'ın yarasını temizleyene kadar emdi. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) tükürmesini söylediyse de "Allah'a andolsun ki tükürmeyeceğim" dedi, sonra da gitti. Arkasından Resulullah "Cennet ehlinden birini görmek isteyen bu adama baksın" dedi.

Müslim'in Sahih'inde belirtildiğine göre Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Uhud günü yedisi Ensar'dan ikisi de Kureyş'ten olmak üzere dokuz arkadaşıyla yalnız kalmıştı. Müşrikler iyice yaklaşınca Resulullah "Kim onları benden uzaklaştırırsa ona Cennet var" dedi. Ensar'dan biri öne çıktı, savaşarak öldü. Müşrikler tekrar saldırınca "Kim onları benden uzaklaştırırsa ona Cennet vardır ve o Cennette benim arkadaşımdır" dedi... Bu durum yedisi de öldürülene kadar devam etti. Bunun üzerine Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) "Arkadaşlarımıza insaf etmedik" dedi. Sonra Talha (Allah O'ndan razı olsun) müşrikleri Resulullah'tan uzaklaştırana kadar onlarla vuruştu. Daha önce de dediğimiz gibi Ebu Dücane vücudunu O'na siper etmişti. Nihayet felaket dindi. Resulullah tepeye tırmanmaya çalışıyordu, müşrikler de O'nu takip ediyorlardı. Sonuçta o kadar yorulmuştu ki bir kayanın üzerine çıkamadı. Resulullah'ın çıkması için Talha oturdu, O da üstüne basıp çıktı. Namaz vakti girmişti. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) onlarla beraber otururak namaz kıldı. Aynı

şekilde, aşağıda anlatacağımız olaylar da o gün meydana gelmişti:

Hanzala el-Ensarî -Hanzala el-Gasil diye anılır- Ebu Süfyan'a saldırdığında Ebu Süfyan karşı koyamadı. O esnada Şeddat b. Esvet Hanzala'ya saldırdı ve öldürdü. Hanzala savaş çağrısını duyduğu zaman karısıyla temas halinde olduğu için cünüptü. Hemen cihada koşmuştu. Resulullah ashabına, O'nun melekler tarafından yıkandığını haber verdi. Ardından "Karısından nasıl olduğunu sorun" Ashab hanımından sormuş o da onlara meseleyi anlatmıştı.

Zeyd b. Sabit "Uhud günü Resulullah beni Sa'd b. Rebii'yi aramaya gönderdi. Ölüler arasında dolaşmaya başladım. O'nu gördüğümde son nefesini vermek üzereydi. Tam yetmiş darbe yemişti. Vücudunda mızrak izi, kılıç yarası ve ok darbesi doluydu. "Ey Sa'd Resulullah sana selâm söylüyor ve nasıl olduğunu öğrenmek istiyor" dedim. Bunun üzerine "Benden de Resulullah'a selâm söyle ve O'na Cennetin kokusunu aldığımı söyle!" Kavmim Ensara da "Gözleriniz görebildiği halde müşriklerin Resulullah'a sokulmasına göz yumarsanız, Allah'ın yanında hiçbir mazeretiniz olmaz, de" dedi ve o anda da ruhunu teslim etti." der.

Muhacirlerden birisi kanlar içinde sürünen Ensar'dan birine rastladı ve ona "Muhammed'in öldüğünü duydun mu?" dedi. Ensar'dan olan "Muhammed (salât ve selâm üzerine olsun) öldürülmüş olsa da O, Allah'ın dinini tebliğ etti. O halde dininiz için savaşınız" dedi.

Abdullah b. Amr b. Haram şöyle anlatır: "Uhud'dan önce rüyamda Mübeşşir b. Abdul Münzir'i görmüştüm. Bana "Birkaç gün sonra bize katılacaksın" diyordu. "Nerdesin?" dedim. "Cennette!" dedi. "Oradaki gibi hareket ediyoruz." "Sen Bedir günü öldürülmemiş miydin?" dedim. O, "Evet fakat tekrar dirildim" dedi. Bu olayı Resulullah'a anlattığımda "Ey Ebu Cabir bu, şehadettir!" buyurdu. Oğlu Bedir'de, Resulullah'la beraber savaşıp şehid düşmüş olan Hayseme anlatıyor: "Allah'a andolsun ki bütün arzuma rağmen Bedir savaşını kaçırdım. Savaşa çıkmak için kur'a çekmiştik. Ona isabet etmiş ve şehid olmuştu. Dün gece rüyamda oğlumu çok güzel bir durumda gördüm. Cennet meyveleri ve nehirleri arasında dolaşarak bana "Cennette bize arkadaşlık etmen en güzeldir. Rabbimin vaad ettiklerinin tümünü gerçek buldum" diyordu. Uyandığımda Cennette O'na arkadaşlık etme duygusuyla doluydum. 'Ya Resulullah yaşım geçti,artık ihtiyarladım. Rabbime kavuşmayı arzuluyorum. Şehadeti ve Cennet'te Sa'd'a 'arkadaşlık etmesi için Allah'a dua et' dedi.Resulullah onun için dua etti. Uhud günü şehid düşenler arasındaydı.

Abdullah b. Cahş, o gün şöyle demişti: "Allah'ım yarın düşmanla karşılaşmaya yüce adına ant içiyorum. Beni öldürsünler ve karnımı yarsınlar, kulağımı ve burnumu kessinler. Sonra "Bunlar, kimin için?" diye sorduğunda "Senin için" diyeyim."

Amr b. Cumûh fazlaca topaldı. Her seferinde Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) ile savaşa çıkan dört oğlu vardı. Peygamber Uhud'a yönelince O da çıkmak istedi. Ancak çocukları: 'Allah sana izin vermiştir, sen git otur. Biz

yeterliyiz. Hem Allah bu halinle sana cihadı farz kılmamıştır' dediler. Bunun üzerine Resulullah'ın yanına gelerek 'Ya Resulullah şu oğullarım seninle savaşa çıkmama engel oluyorlar! Oysa ben -Allah'a ondulsun ki- şehid olmak istiyorum. Şu topallığımla Cennette seğirtmek istiyorum' dedi. Resulullah "Allah senden cihad farzını kaldırmıştır" dedi. Sonra da çocuklarına dönerek 'Niye bırakmıyorsunuz? Belki yüce Allah O'na şehadet nasip eder' buyurdu. Amr, Resulullah ile beraber çıktı ve O da Uhud'da şehid düştü.

Savaşın şiddetli bir anında Huzeyfe b. Yeman babasının müslümanlar tarafından tanımadıklarından dolayı müşrik sanılarak öldürülmek üzere olduğunu gördü. 'Ey Allah'ın kulları babam!' dediyse de kimse duymadı ve babasını öldürdüler. Bunun üzerine 'Allah sizi affetsin' dedi. Resulullah, diyetini ödemek istedi. Ancak Huzeyfe 'Diyetini müslümanlara bağışladım' dedi. Bu olay, Huzeyfe'nin değerini Resulullah'ın yanında artırdı.

Cubeyr b. Mut'im'in kölesi Vahşi, bu savaşta şehidlerin efendisi Hamza'yı nasıl vurduğunu şöyle anlatıyor: "Cübeyr bana "Muhammed'in amcası Hamza'yı öldürürsen seni azad edeceğim" demişti. Herkesle beraber ben de savaşa çıktım. Habeşli olduğumdan ben de her Habeşli gibi iyi mızrak kullanırdım. İsabet etmediğim çok nadirdir. Halk birbirine girince Hamza'yı aramaya başladım. Onu gördüğümde kır bir deveye benziyordu. Kılıcıyla insanları deviriyordu. Önünde hiçbirşey duramıyordu. Allah'a andolsun ki, O'na mızrağımı atmak için hazırlanıyordum. Beni görmemesi için bir ağacın ya da taşın arkasına saklanıyordum. Bir ara Sebba' b. Abduluzza önüme geçti. Hamza onu görünce öyle bir darbe indirmişti ki âdeta yere geçmişti. Mızrağım elimde titremeye başlamıştı. Biraz sakinleştikten sonra fırlatmıştım. Mızrak kasığından isabet etmiş bacaklarının arasından çıkmıştı. Benden yana yıkıldı ve ölene kadar öylece bıraktım. Sonra yaklaşıp mızrağımı aldım ve karargâha giderek orada oturdum. Çünkü bunun dışında bana ihtiyaç kalmamıştı. Ben azad edilmek için onu öldürmüştüm."

Ebu Süfyan'ın karısı Hint Binti Utbe gelip Hamza'nın karnını yarmış, ciğerini çıkarıp çiğnemişti. Yutamadığı için tükürmüştü...

Savaştan sonra Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Hamza'nın cesedinin üzerinde durunca çok etkilenmişti. "Artık senin gibisine rastlanmaz" ve "Bunun kadar beni üzen bir durumla karşılaşmamıştım" demişti. Sonra da Hint'i kastederek "Birşey yedi mi?" diye sormuştu. "Hayır" denince "Allah Hamza'nın hiçbir yerini ateşe sokmayacaktır" buyurdu.

Resulullah (salât ve selâm üzerinde olsun) Uhud şehidlerini düştükleri yerlere defnedip Medine mezarlığına götürülmemesini emretti. Ancak bazı sahabeler ölülerini nakletmişlerdi. Sahabelerden biri Resulullah'ın emrini duyurunca hepsi ölülerini şehid düştükleri yere geri getirdiler. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) iki üç kişiyi aynı mezara gömüyordu. Bu arada, "Hangisi daha çok Kur'an'dan istifade ediyordu?" diye soruyordu. Hangisine işaret ediyorsalar öncelikle O'nu kabre bırakıyordu. Abdullah b. Amr b. Haram ile Amr b. Cumûh'u aynı kabre koymuştu. Çünkü ikisi birbirlerini çok seviyordu. "Bu dünyada bir-

birini seven şu iki kişiyi aynı mezara koyun" demişti.

Aralarında emre muhalefet, hevaya göre hareket etmek ve şehvete yönelmekten ve kısa bir zaman biriminden başka hiçbir mesafe bulunmayan zafer ile yenilginin yanyana bulunduğu, yüce zirvelerle alçak çukurların beraberce arz-ı endam ettikleri ayrıca iman ve kahramanlık tarihiyle nifak ve yenilgi tarihine eşsiz bir örnek oluşturan savaştan bazı sahneler sunduk.

Bu sahneler, o zaman, müslümanların safında bir düzensizliğin olduğunu ortaya çıkardığı gibi bazı müslümanların düşüncelerinin de henüz berraklaşmadığını ortaya çıkarmıştır. Bu düzensizlik ve bulanıklık, Allah'ın kanunu ve takdiri doğrultusunda, müslümanların başına gelen böyle bir sonucu ve en başta sahabeyi derinden sarsan olayların arasında en çok üzüldükleri, Resulullah'ın yaralanması olayı olmak üzere, birçok arkadaşlarını kurban vermelerini doğurmuştu. Evet, müslümanların iyi bir ders çıkarmaları gereken bir olay... Allah'ın kalplerini arındırması, saflarını belirginleştirmesi ve müslüman cemaate yüklediği yüce görevi idrak etmeleri, beşeriyete önderlik etme görevi ile Allah'ın metodunun, pratik hayatta yaşanan bir örnek olarak yeryüzünde gerçekleştirmeye hazırlaması için ağır bir bedel ödenmişti.

KUR'AN'IN İFADE BİÇİMİ

Kur'an ayetleri, savaşta meydana gelen olayları sunarken rivayet veya açıklama yönteminden ziyade, ruhların derinliklerine ve kalplerin içlerine nüfuz etme yöntemini kullanmıştır. Olaylardaki uyarı, aydınlatma ve yönlendirme unsurunu öne çıkarmıştır.

Kur'an, olayları sunarken, tescil amacıyla tarihsel kronolojiye uyarak sunmaz. Daha çok ibret alınması, eğitim, olayların arka plânındaki gizli değerlerin meydana çıkması, ruhların karekterlerinin ve kalplerin hareketinin çizilmesi, olaylara egemen atmosfer ile evrensel yasanın ve yerleştirmek istediği diğer ilkelerin tasviri amacını gütmektedir. Böylece olaylar, birçok duygu, hareket çizgisi ve deliller birikimine eksenlik ile odak noktalığı ödevini yerine getirmiş olurlar. Ayetlerin akışı, olaydan yola çıkar, olayın çevresinde dolaşır ve sonra tekrar olaya döner. Ardından vicdanların derinliklerine ve hayatın her yönüne nüfuz eder. Bunu tekrar tekrar yapar. Olayın anlatılması bitince, artık, iki yönüyle anlamları, delilleri, değerleri ve ilkeleri kapsamıştır. Olayın anlatılması, anlamlara, delillere, değerlere ve ilkelere ulaşmak için bir araç ve bunların etrafında odaklaştığı bir hareket noktası olmasından başka bir amaca dayanmamaktadır. Ayetler, olayların karmaşıklığına ve vicdanlar üzerindeki etkisine yönelmekte, vicdanları arındırmakta, temizlemekte ve yeri gelince de aydınlatmaktadır. Artık nefis, olay karşısında şaşırmamakta ve kuşkuya düşmemektedir. Olayda bir karışıklık ve anlaşılmazlık görmemektedir.

İnsan, bütün genişliği ve çeşitliliğiyle beraber savaşa ve savaş esnasında meydana gelen olaylara, bir de Kur'an'ın olayları değerlendirmesi ve bütün yönleriyle ele almasındaki ihtimamına bakıyor. Kur'an'ın savaştan çıkarılacak ders-

ten çok daha kapsamlı olduğunu, zaman bakımından daha sürekli olduğunu, kalplere daha çok etki ettiğini, ruhların derinliğine daha çok indiğini, insan ruhunun ve İslâm cemaatinin nesiller boyu karşılaşacağı benzeri durumlardaki ihtiyaçlarına cevap vermede daha yetkin olduğunu anlıyor. Çünkü bu, geçici olayların ötesindeki kalıcı gerçekleri, bireysel olayların ardındaki mutlak ilkeleri, gelip geçen görüntülerin altındaki asıl değerleri ile zaman ve mekân ölçüsünden kurtulmuş sağlıklı gözlemi içermektedir.

Nerede olursa olsun ve hangi çağda bulunursa bulunsun, Kur'an-ı kerim bu kalıcı uyarıları, imanı algılamaya hazır olan her kalbe yöneltmektedir. Bu konuyu, ayetleri açıklarken ayrı ayrı ele aldıktan sonra etraflıca değerlendireceğiz inşaallah...

SAVAŞ HAZIRLIĞI

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ
الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾
إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾

121- Hani sen müminleri (Uhud'da) savaşacakları elverişli yerlere mevzilendirmek üzere evinden sabahleyin erken çıkmıştın. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi işiten ve bilendir.
122- Hani sizden iki grupta yılgınlık ve çözülme emareleri belirmişti. Oysa onların dostu Allah'tı. Müminler, sırf Allah'a dayanmalıdırlar.

Böylece ayet-i kerime, bu Kur'an'a ilk defa muhatab olanların ruhlarında ve hatıralarında tazeliğini koruyan savaşa hazırlanma sahnesini hatırlatma ile işe girişiyor. Ancak olaya bu tarzda başlamak ve ilk sahneyi bu nassla hatırlatmak, sahneyi bütün sıcaklığı ve bütün canlılığıyle yeniden hatırlamanın yanında, bildikleri görünen sahnenin arka plânındaki ve bu sahnenin içermediği başka hakikatleri de eklemeyi gerektirmektedir. Bu hakikatlerin ilki, bütün etkinliği ve canlılığıyla yerleşmediği sürece vicdanların üzerinde istikamet bulamayacağı ve İslâmî eğitim metodunun dayandığı ve Kur'anî eğitim yönteminin İslâm düşüncesinin derinliklerine yerleştirmeye, güçlendirmeye ve sürekli hatıralarda tutmaya büyük özen gösterdiği, yüce Allah'ın daima müminlerle beraber olduğu ve aralarında olup bitenleri işitip gördüğü gerçeğidir.

"Hani sen müminleri (Uhud'da) savaşacakları elverişli yerlere mevzilendirmek üzere evinden sabahleyin erken çıkmıştın. Kuşkusuz Allah herşeyi işitendir, bilendir."

Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) iş konusunda istişare yapıp so-

nuçta düşmanı Medine'nin dışında karşılaşmayı kararlaştırması, sonra zırhını ve kılıcını kuşanmış olarak Aişe'nin (Allah O'ndan razı olsun) evinden erkenden çıkması, bunların ardından da orduya savaş düzeni aldırması ve okçulara dağın bir yerinde mevzilenmelerini emretmesi gibi ayet-i kerimenin işaret ettiği şeyler bilinen ve hatıralarda tazeliğini koruyan sahnelerdi... Ancak burada yeni bir gerçekle yüzyüze gelinmektedir:

"Kuşkusuz Allah herşeyi işitendir, bilendir."

Allah'ın hazır bulunduğu bir sahne!.. O'nun gördüğü bir durum!.. Bunun bilinmesinden kaynaklanan korku ve bu korkunun herşeyi kuşatması!.. Aralarında meydana gelen istişareye hakim olması!.. Bütün sırların Allah'a açık olduğunun bilinmesi!.. Yüce Allah'ın dillerin söylediğini işittiği gibi vicdanların derinliklerinde gizli olanları da bildiğinin idrak edilmesi!.. Aman Allah'ım, ne kadar dehşet verici bir ifade...

Bu ilk sahnede, ikinci olarak münafıkların başı Abdullah İbn-i Ubeyy İbn-i Selûl, kendisinin görüşünü almadan Resulullah'ın kendi görüşünü de bırakıp Medine'li gençlerin görüşünü dinlemesine kızar. Halbuki akide mensup olduğu kalpte ortaklığa tahammül etmez; kalp, ya sırf akideye ait olacak ya da ondan hoşlanmayıp bir kenara itecektir. Münafıkların reisi; "Savaşmayı bilseydik size uyardık" diyerek akidenin henüz kalbinde yeretmediğini, benliğinin kalbini doldurduğunu ve bu yüzden kalbinde akideye baskın geldiğini gösteren ikiyüzlülüğünü göstermiştir. Bu münafıklığının neticesinde, askerin üçte birini ordudan ayırmak suretiyle giriştiği hainice davranışın ardından, müslümanlardan iki grubun kalplerini saran zaaf ve bozulmaya değinilmektedir.

"Hani sizden iki grupta yılgınlık ve çözülme emareleri belirmekteydi. Oysa onların dostu Allah'tı. Müminler sırf Allah'a dayanmalıdırlar."

Sahih-i Buhari'de Süfyan b. Uyeyye'nin hadisinde belirtildiğine göre İbn-i Selûl'ün davranışından ve savaşın başlangıcında müslüman saflarda meydana getirdiği sarsıntıdan etkilenen bu iki grubun Benû Harise ve Benû Seleme olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıdaki ayetin belirttiği gibi şayet Allah'ın dostluğu ve hak üzere sebat ettirmesi olmasaydı neredeyse bozulup zaafa düşeceklerdi.

"Oysa onların dostu Allah'tı"

Hz. Ömer (Allah O'ndan razı olsun) Cabir b. Abdullah'ın ' **"Hani sizden iki grupta yılgınlık ve çözülme emareleri belirmişti"** ayeti bizim hakkımızda nazil olmuştur' derken işittiğini söyler. Abdullah b. Cabir devamla *"Biz iki grup...* Benû Harise ve Benû Seleme... **"Oysa onların dostu Allah'tı"** ayeti nazil olana kadar hiç sevinmedik (veya neşelenmedik)" *der.*[101]

Böylece yüce Allah, bir an göğüslerinde geçen, sahibinden başka kimsenin bilmediği, vicdanların derinliklerinde yereden duyguları ortaya çıkarmakta, sonra onları koruyarak bu duyguları gidermekte ve dostluğuyla onları destekleyip saf-

101- Buhari ve Müslim

ta yerlerini almalarını sağlamaktadır. Bütün bunlar, savaştaki olayları yenilemek, savaş esnasındaki olgu ve sahneleri canlandırmak... Sonra, ruhları depreştirmek, Allah'ın sürekli kendisiyle beraber olduğunu duyumsatmak, **"Allah herşeyi işiten ve bilendir"** diyerek vicdanların derinliklerinde olan herşeyi bildiğini belirtmek ve bu gerçeği duygularında güçlendirip derinleştirmek... Sonra onlara, kurtuluşun nasıl olduğunu öğretmek, böyle bir durumda nereye yönelip sığınacaklarını göstermek için aralarında bozulma başgösterdiğinde ve zaafa düştüklerinde Allah'ın dostluğunu ve koruyuculuğunu hissetmelerini emretmektedir.

"Müminler sırf Allah'a dayanmalıdırlar"

Bu kadar kısa ve öz... Müminler yalnız ve yalnız Allah'a dayanıp güvensinler. Şayet inanıyorlarsa bundan daha sağlam bir dayanakları yoktur.

Böylece Kur'anın, onlara savaş sahnesini çeşitli yönleriyle yeniden hatırlattığı bu ilk iki ayette, İslâmî düşüncenin ve İslâmî eğitimin iki büyük ve temel direktifini buluyoruz.

"Allah herşeyi işiten ve bilendir"

"Mü'minler sırf Allah'a dayanmalıdırlar."

Zaman ve sunuldukları atmosfer bakımından birbirine uygun düşen bu iki ayet, kalpleri direktifleri almaya, karşılık vermeye ve kabullenmeye hazırlanmaları bakımından da uygun düşmektedir. Bütün ahenk ve canlılıklarıyle aynı konuyu işlemeleri de bu uygunluğu göstermektedir. Aynı zamanda konunun başlangıcını oluşturan bu iki ayette, Kur'an'ın sıcağı sıcağına olayları takip ederek kalpleri canlandırma, yönlendirme ve eğitme yöntemi de açığa çıkmaktadır. Ayrıca Kur'an'ın olayları yönlendirip anlatma tarzı ile, Kur'an-ı kerimin sağlam metodu sayesinde hedeflediği, canlandırmak, coşturmak, eğitmek ve yönlendirmek suretiyle insan kalbini ve hayatını hedeflemeyen diğer kaynakların, olayların ayrıntılarıyla anlatmaları arasındaki fark da meydana çıkmaktadır.

ALLAH'TAN GELEN YARDIM

Ayet-i kerime, müslümanların (elde etmek üzereyken) zafere ulaşamadıkları savaştan söz ederek başlıyor. Yenilgi; münafık Abdullah b. Ubeyy'in şahsında kişisel değerlerin akideye üstün gelmesiyle başlamış, şahsî değerlerin inançlarına baskın çıktığı kişilerin O'na uyması ve salih müminlerden iki grupta beliren zaafla sürmüş ve nihayet ganimete duyulan arzunun baskısıyla askeri stratejiye muhalefetle tamamlanmıştır. Savaş esnasında görülen örnek davranışlar saftaki bozukluk ve düşüncedeki bulanıklık nedeniyle meydana gelen sonucu değiştirmeye yetmemişti.

Ayet-i kerime, bir dengenin oluşması, sebep ve sonucun düşünülmesi, zaaf ve güç noktalarının belirmesi, zafer ve yenilginin gerçek sebeplerinin bilinmesi için Bedir savaşını hatırlatıyor. Ayrıca zafer ve yenilginin arka plânda gizli hikmetini gerçekleştirmesi için her ikisinin de Allah'ın takdirine bağlı olduğuna ilişkin bilginin pekişmesi, murad ediliyor. Bütün durumlarda olduğu gibi her iki du-

rumda da işlerin dönüşünün Allah'a olduğunun bilinmesi olgusu vurgulanıyor. Aynı zamanda Bedir Uhud'dan önce meydana geldiği için yenilgiyle sonuçlanan Uhud'da meydana gelen olayların değerlendirmesine geçmeden, zaferle sonuçlanan Bedir savaşı hatırlatılıyor.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ
فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ
أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَٰثَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ
مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰٓ إِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ
رَبُّكُم بِخَمْسَةِ ءَالَٰفٍ مِّنَ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ
ٱللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِۦ ۚ وَمَا ٱلنَّصْرُ
إِلَّا مِنْ عِندِ ٱللَّهِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟
أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا۟ خَآئِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ
أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلَّهِ
مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ
مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

123- Nitekim Bedir'de Allah sizi zafere ulaştırdı, oysa siz zayıftınız. O halde Allah'tan korkunuz, O'na şükretmiş olasınız.

124- Hani sen müminlere 'Allah'ın gökten indirilmiş üç bin melekle yardım etmesi size yetmez mi?' diyordun.

125- Evet, eğer siz sabreder ve Allah'tan korkarsanız, bu arada onlar şimdi, şu taraftan üzerinize saldırırlarsa Allah size beşbin nişanlı melekle yardım eder.

126- Allah size bu yardımı sırf size müjde olsun ve bu sayede kalpleriniz rahatlasın diye yaptı. Yoksa zafer, sadece üstün iradeli ve hikmet sahibi olan Allah'tan kaynaklanır.

127- Allah kafirlerin bir bölümünü kırıma uğratmak ya da bozguna düşürüp umutsuz biçimde geri dönmelerini sağlamak için size zafer kazandırdı.

128- Bu konuda senin yapabileceğin birşey yok. Allah ya onların tevbelerini kabul eder ya da zalimlikleri yüzünden onları azaba çarptırır.

129- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O dilediğini affeder, dilediğini de azaba çarptırır. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve merhametlidir.

Daha önce de değindiğimiz gibi Bedir'deki zaferde mucize esintisi var. Çünkü zafer için gerekli bilinen maddi araçlar olmaksızın gerçekleşmiştir. Müminlerle müşrikler arasındaki kefe denk olmadığı gibi denk olmaya da yakın değildi. Müşrikler, bin kişi dolayında bir kuvvetle Ebu Süfyan'ın yardım çağrısına karşılık vermek ve beraberindeki kafileyi korumak amacı ve savaşa hazırlıklı olarak mallarını ve şereflerini korumak duygusuyla çıkmışlardı. Müslümanlar ise üçyüz dolayında bir kuvvetle bu silahlı toplulukla savaşmaktan ziyade, kafileyi karşılamak ve yolunu kesmek gibi kolay bir yolculuk için çıkmışlardı. Sayıları gibi hazırlıkları da yetersizdi. Müslümanları Medine'de belirli bir güçleri olan müşrikler, toplum içinde belirgin bir konumları olan münafıklar ve kendilerini gözetleyen yahudiler beklemekteydi. Bütün bunların yanında, küfür ve şirk çoğunluğuyla kaplı yarımadanın ortasında müslüman bir azınlıktı onlar... Sonra henüz Mekke'den kovulmuş Muhacirler ve onları koruyan Ensar'dan oluşan ve bu çevrede istikrarlı bir görünüm arzetmeyen ufacık bir topluluk sıfatını da üzerlerinden atamamışlardı.

Yüce Allah, bütün bunları onlara hatırlatmakta ve bunca olumsuz şartlar arasında gerçekleşen bu zaferi ilk sebebine döndürmektedir.

"Nitekim Bedir'de Allah sizi zafere ulaştırdı, oysa siz zayıftınız. O halde Allah'tan korkunuz ki, O'na şükretmiş olasınız"

Onlara zaferi veren yüce Allah'tır. Şu ayetler grubunda belirtilen hikmete binaen galip gelmişlerdir. Yoksa ne kendileri ne de başka birşey onları galip getirmez. O halde sakınıp korkarlarsa, zafer ve yenilgiyi elinde bulunduran, bütün güç ve otoriteye sahip olan Allah'tan sakınıp korksunlar. Olabilir ki bu sakınma onları şükretmeye sevkeder de her durumda Allah'ın üzerlerindeki nimetine layık şükrü ifa ederler...

Ayet-i kerimenin Bedir'deki zaferi hatırlatırken değindiği ilk konu... Ardından, sanki şimdi oluyormuş gibi savaş sahnesini gözlerinin önüne getirerek o manzarayı duygularında canlandırıyor:

Hani sen, müminlere 'Allah'ın gökten indirilmiş üçbin melekle yardım etmesi size yetmez mi?' diyordun".

"Evet, eğer siz sabreder ve Allah'tan korkarsanız ve bu arada onlar şimdi şu taraftan üzerinize saldırırlarsa, Allah size beşbin nişanlı melekle yardım eder."

Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) bu ilahi sözleri, Bedir günü kendisiyle silahlı topluluğu karşılamaktan çok, ticaret malı yüklü kervanı karşılamak üzere çıkmış ancak karşılarında silahlı bir topluluk bulan müslüman azınlığa söylüyordu. Resulullah o gün, birer beşer oluşları nedeniyle duygu ve düşüncelerine yakın alışageldikleri güçlerin yardımına her zaman ihtiyaç duyan müminlerin kalplerini ve ayaklarını sabitleştirmek için Rabbinden aldıklarını olduğu gibi tebliğ ediyordu. Ayrıca onlara bu yardımın şartını da bildiriyordu; sabır ve takva... Düşmanın saldırısını karşılarken sabır... Zafer ve yenilgi durumunda kalbi Allah'a bağlayan takva...

"Evet, eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız, bu arada onlar şimdi şu taraftan üzerinize saldırırlarsa, Allah size beşbin nişanlı melekle yardım eder."

İşte şimdi yüce Allah, bütün işlerin sonuçta kendisine döndüğünü, bütün faaliyetlerin kaynağının kendisi olduğunu, melekleri indirmenin, müminlerin kalplerine bir *muştu olmak ve bununla yakınlık, sevinç, güven ve sebat sağlamaktan* başka bir şeye mebni olmadığını, zaferin doğrudan doğruya O'nun yüce katından olduğunu, hiçbir vasıta, sebep ve araca gerek kalmadan yalnızca takdirine ve iradesine bağlı olduğunu bildiriyor.

"Allah size bu yardımı sırf müjde olsun ve bu sayede kalpleriniz rahatlasın diye yaptı. Yoksa zafer, sadece üstün iradeli ve hikmet sahibi olan Allah'tan kaynaklanır."

Kur'an-ı kerim, bu temel kurala bulaşan şaibelerin müslümanın düşüncesine takılmaması için bütün işleri sonuçta Allah'a döndürmeye büyük özen göstermektedir. Herşeyi topyekün Allah'ın mutlak iradesine, etkin dilemesine ve kesin kaderine döndürmeye ve sebeplerin ve aracıların kendilerinden kaynaklanan bir faaliyetlerinin olmadığını; ancak, yüce iradenin onları harekete geçirip dilediğini bunlar vasıtasıyla gerçekleştirdiği birer alet oldukları kuralını yerleştirmeye büyük özen gösteriyor.

"Yoksa zafer sadece üstün iradeli ve hikmet sahibi olan Allah'tan kaynaklanır."

Kur'an-ı kerim gerçek alemde olduğu gibi, kul ile Rabb, mümin kalp ile Allah'ın takdiri arasında perdesiz, engelsiz, araçsız ve aracısız direkt bir bağ kurmak için bu kuralı İslâm düşüncesine yerleştirmeye ve her türlü şaibeden arındırmaya, ayrıca zahiri sebep araç ve aletlerin kendiliğinden bir faaliyetlerinin olmadığı gerçeğini yerleştirmeye dikkat etmiştir.

Kur'an-ı kerimde, çeşitli te'kid yöntemleriyle tekrarlanan bu ve benzeri direktifler, bu gerçeği son derece parlak, yol gösterici, derin ve aydınlatıcı şekilde müslümanların gönüllerine yerleştirmektedir.

Böylece müslümanlar, yalnızca yüce Allah'ın gerçek anlamda faaliyet sahibi olduğunu anlamış oldular. Kendilerinin de Allah tarafından, araç ve sebeplere sarılmaya, çaba sarfetmeye ve yükümlülüklerini yerine getirmeye emrolunduklarını kavramış oldular. Bu sayede gerçekten ikna olup emredilene itaat ederek bilinç ve davranış arasındaki şaşırtıcı dengeyi sağlamış oldular.

Ancak bütün bunlar, zamanla, olayların meydana gelmesiyle, şimdi ve bu suredeki birçok benzerinde olduğu gibi olaylar ve onların değerlendirilmesi yöntemiyle eğitme sürecinde gerçekleşti.

Bu ayetlerde, içinde Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) müminlere sabır ve takvaya sarılmaları, savaş alanında düşmanla bu şekilde yüzyüze geldiklerinde direnmeleri halinde Allah katından yardım olarak gelecek melekleri vadettiğini görüyoruz. Sonra melekleri indirmenin ötesindeki etkin kaynağın, her-

şeyin iradesine bağlandığı ve zaferin O'nun emri ve izniyle gerçekleştiği yüce Allah olduğu hakikatini bildiren Bedir'den bir sahneyi gözler önüne getirmektedir.

"Üstün iradeli ve hikmet sahibi olan Allah"

"O, üstün iradeli"dir. Otorite sahibi güçlü O'dur. Ve O zaferi gerçekleştirmeye kaadirdir. O, "Hikmet sahibi"dir. Yüce takdiri hikmetine uygun olarak tecelli eder. Zaferi de ötesindeki hikmetini gerçekleştirmek için vermektedir.

Ardından ayet-i kerime, bu zaferi ve diğer bütün zaferlerin arkasındaki gizli hikmeti açıklamakta, zaferin gerçekleşmesinde hiçbir insanın etkinliğinin sözkonusu olmadığı bildirilmektedir.

"Allah kafirlerin bir bölümünü kırıma uğratmak ya da bozguna düşürüp umutsuz biçimde geri dönmelerini sağlamak için size zafer kazandırdı."

"Bu konuda senin yapabileceğin birşey yok. Allah ya onların tevbelerini kabul eder ya da zalimlikleri yüzünden onları azaba çarptırır."

Zafer, Allah'ın takdirini gerçekleştirmek amacı ile yine Allah tarafından bahşedilmektedir. Gerek Resulullah'ın gerekse beraberindeki mücahitlerin, zaferin gerçekleşmesinde hiçbir etkinlikleri sözkonusu olmadığı gibi hiçbir kişisel amaçları ya da payları da sözkonusu değil. Onlar kendileriyle dilediğini gerçekleştiren ilahî güce birer perde olmaktan öteye gidemezler. Zafere sebebiyet teşkil etmedikleri ve zaferin meydana gelmesini sağlamadıkları gibi zaferin sahipleri de kendileri değildir. Dolayısıyla taşkınlık yapamazlar. Zafer, arka plânda kastedilen hikmetin gerçekleşmesi için, Allah'ın kulları aracılığıyla ve O'nun desteğiyle gerçekleşen ilahi takdirdir.

"Allah kafirlerin bir bölümünü kırıma uğratmak için..."

Öldürmek suretiyle sayılarını azaltır.. Ya da fethetmekle topraklarını eksiltir... Veya kahretmekle otoritelerini eksiltir. Yahut ganimet alarak mallarını eksiltir... Ya da yenilgiye uğratmakla yeryüzündeki faaliyetlerini kısıtlar.

"...ya da bozguna düşürüp umutsuz biçimde geri dönmelerini sağlamak için"

Yani yüce Allah onları, yenilmiş alçaklar olarak döndürür, böylece hüsrana uğrayıp kahrolarak geri dönerler.

"...ya onların tevbelerini kabul eder."

Müslümanların zafer kazanması kâfirler için birer nasihat bir ibret vesilesi olabilir. Onları imana ve İslâm'a sevkedebilir. Böylece yüce Allah küfürden tevbe etmelerini kabul eder. Onlara İslâm ve hidayet üzere dünyadan ayrılmayı nasip eder.

"...Ya da zalimlikleri yüzünden onları azaba çarptırır."

Müslümanların onlara galip gelmesiyle veya esir olmalarıyla ya da acıklı azapla sonuçlanan küfür üzere ölmeleriyle azaplandırır. Bu, kafir olmalarının, müslümanlara eziyet etmelerinin, yeryüzünde fesat çıkarmalarının, İslâm'ın hayat için koyduğu metodun, kanun ve düzenin temsil ettiği barışa karşı koymaları-

nın, küfrün ve İslâm'a engel olmanın ardında gizli daha nice zulmü işlemelerinin cezasıdır.

Ve her hâlukârda bu, Allah'ın hikmetidir. İnsanların hiçbir etkinlikleri sözkonusu değildir. Hatta ayet-i kerime bu olguyu tamamen Allah'a özgü kılmak için Resulullah'ı da aradan çıkarıyor. Çünkü bu olay ortaksız olan ve biricik uluhiyyet kapsamına girmektedir.

Böylece müslümanlar, zaferden, onun sebep ve sonuçlarından benliklerini sıyırırlar. Bu sayede, zaferin galip gelenlerin ruhlarına verdiği kibirden, azgınlıktan, böbürlenmekten, ruhlarına ve şahdamarlarına üflediği kendini beğenmişlik duygusundan kurtularak, bu işte hiçbir paylarının olmadığını, başından sonuna kadar işin tamamen Allah'a ait olduğunu idrak ederler.

Bununla ayet-i kerime, itaat eden veya isyân eden bütün insanların işlerini Allah'a döndürüyor. Bu iş, sadece Allah'ın işidir. Bunun karşısında bu davanın ve beraberinde itaatkarı ve isyânkarı ile bütün insanların konumu da bu... Nebi (salât ve selâm üzerine olsun) ve beraberindeki müslümanların görevlerini yerine getirdikten sonra sonuçtan ellerini çekmek dışında başka bir işlevleri sözkonusu değildir. Mükafatları ise, sözünü yerine getiren, dostluğuna bağlı kalan ve kulların ecrini eksiksiz veren Allah'a aittir.

Ayetlerin akışında görüleceği gibi başka nedenler de **"Bu konuda senin yapabileceğin birşey yok"** yargısını gerekli kılmıştır. Nitekim, ayetlerin akışında bazısının **"Bu işte bizim bir fonksiyonumuz var mı?"**[102] dedikleri, bir kısmının da **"Bu işte payımız olsaydı burada öldürülmezdik"**[103] dediklerine rastlanmaktadır. Bu ayet onlara, hiçbir işte, ne zafer ne de yenilgide, hiç kimsenin bir etkinliğinin sözkonusu olmadığını, insanlardan yalnızca itaat, bağlılık ve görevi yerine getirme istendiğini, bundan sonrasının ise tamamen Allah'a ait olduğunu, hiç kimsenin, hatta Resul'ün (salât ve selâm üzerine olsun) bile bir fonksiyonunun olmadığı gerçeğini haykırmaktadır. Bu hakikat, İslâm düşüncesinin temel kurallarından biridir. Bunun ruhlarda yer etmesi kişilerden, olaylardan ve bütün değerlerden daha üstündür.

Bedir savaşına ilişkin bu hatırlatma, temel gerçeklerin düşüncede yeretmesine yönelik bu çaba, zafer ve yenilgi işinin Allah'ın hikmetine ve takdirine döndüğü gerçeğini içeren daha kapsamlı bir gerçekle son buluyor. Bu hakikatin yerleşmesi asıl büyük hakikatin yerleşmesiyle tamamlanıyor; evrendeki bütün işlerin Allah'a ait olduğu, bu yüzden dilediğini bağışladığı, dilediğine de dilediği gibi azap verdiği gerçeği ile...

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, dilediğini affeder, dilediğini de azaba çarptırır. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve merhametlidir."

Bu, mutlak egemenliğe dayalı mutlak iradedir. Göklerde ve yerde bulunanlar üzerindeki hükümdarlığı gereği, kulların işleri üzerindeki mutlak tasarruftur

102- Al-i İmran suresi; 154
103- Al-i İmran suresi; 155

bu... Bağışlama ve azap etmekle kullar arasında bir zulüm veya kayırma sözkonusu değildir. Bu konuda herşey hikmet, adalet, rahmet ve mağfiretle sonuçlanmaktadır. Çünkü, rahmet ve mağfiret yüce Allah'ın şanındandır.

"Hiç kuşkusuz Allah affedici ve merhametlidir."

O'na dönmek, işleri topyekün O'na havale etmek, gerekli olan görevleri yerine getirmek, bundan sonrasını, sebep ve araçların arka plânındaki hikmetine, kaderine ve mutlak iradesine bırakmak suretiyle O'nun mağfiretinden ve rahmetinden yararlanma kapısı bütün kullara açıktır.

SAVAŞIN SÜREKLİ OLANI

Ayetlerin akışı, Uhud savaşını, orada meydana gelen olay ve hadiselerin değerlendirilmesini sunmaya girişmeden önce, bölümün başında da işaret ettiğimiz gibi ruhun derinliklerinde ve hayatın çevresinde süren büyük çarpışmaya ilişkin direktiflerle gelmektedir. Söz; faizden, faizle iş görmekten, Allah korkusundan, O'na ve Resulüne itaatten, gizli-açık infak etmekten, faiz düzenine karşılık üstün yardımlaşma düzeninden, öfkeyi yenmekten, insanları affetmekten toplum içinde iyiliği yaymaktan, günahlardan istiğfar edip, Allah'a dönmekten ve hatalarda ısrar etmemekten açılmaktadır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
لَا تَأْكُلُوا۟ ٱلرِّبَوٰٓا۟ أَضْعَٰفًا مُّضَٰعَفَةً ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱلنَّارَ ٱلَّتِىٓ أُعِدَّتْ لِلْكَٰفِرِينَ ﴿١٣١﴾
وَأَطِيعُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾
وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ
فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ ۗ
وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً
أَوْ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ لِذُنُوبِهِمْ
وَمَن يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا۟ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّٰتٌ

تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ۝

130- Ey müminler, sakın sürekli katlanan faizi yemeyiniz. Allah'tan korkunuz ki, kurtuluşa erebilesiniz.
131- Kafirler için hazırlanmış olan cehennem ateşinden sakınınız.
132- Allah'a ve Peygamber'e itaat ediniz ki rahmete kavuşabilesiniz.
133- Rabbinizin affediciliğine ve genişliği gökler ile yer arası kadar olan Cennete koşunuz. Burası takvalılar için hazırlanmıştır.
134- Onlar bollukta ve darlıkta Allah için mal harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını bağışlarlar. Hiç kuşkusuz Allah iyilikseverleri sever.
135- Yine onlar bir kötülük işledikleri'nde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesini dilerler. Günahları Allah'tan başka kim affedebilir? Onlar işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler.
136- İşte onların mükafatı, Allah tarafından affedilmek ve altından ırmaklar akan, içinde sürekli kalacakları Cennetlerdir. İyi işler yapanları bekleyen mükafat ne kadar güzeldir!

Ayetlerin akışı, bu akidenin beşerî varlık ve enerjiyi karşılamadaki birlik ile evrenselliğine ve herşeyi bir tek eksene yöneltiyor. Bu da Allah'a kulluk ve O'na ibadet eksenine döndürmeye, her işte O'na yönelmeye, ayrıca Allah'ın metodundaki birlik ve evrenselliğe ve her durumda, her işte ve her yönde beşer enerjisi üzerindeki egemenliğe ilişkin özelliklerinden birine işaret etmek için, bu direktifleri fiili çarpışmaya değinmeden önce sunmaktadır. Ayrıca bu direktifler, insandan kaynaklanan farklı enerjiler arasındaki ilişkiye ve daha önce de değindiğimiz gibi bu ilişkilerin insanın bütün çabalarının sonucu üzerindeki etkisine işaret etmektedir.

İslâm metodu, insan ruhunu bütün yönleriyle ele almakta ve toplum hayatını bölmeden bir bütün olarak düzenlemektedir. Fiili savaşa hazırlanmak ve tedbir almak ile ruhların arındırılması, kalplerin temizlenmesi, heva ve heveslere gem vurulması ve toplumda sevgi ve hoşgörünün yaygınlaştırılması işlemlerinin birarada sunulmasının sebebi de budur. Çünkü bunlar birbirlerine yakın şeylerdir. Bu çizgilerden ve bu direktiflerden herbirini ayrıntılarıyla sunduğumuz zaman, bunların İslâm cemaatinin yaşayışı ve savaş alanı ile hayatın her alanında mukadderatıyla olan sağlam ilişkileri ortaya çıkar.

"Ey müminler, sakın sürekli katlanan faiz yemeyin. Allah'tan korkunuz ki, kurtuluşa erebilesiniz."

"Kafirler için hazırlanmış Cehennem ateşinden sakınınız."

"Allah'a ve Peygambere itaat ediniz ki rahmete kavuşabilesiniz."

"Fi Zılâl"in üçüncü cüzünde faizden ve faiz düzeninden detaylıca sözedildiği için burada tekrarlamayacağız. Ancak "kat kat katlamak" üzerinde duracağız. Çünkü bu zamanda bazı insanlar bu ayetin arkasına saklanmakta ve "Haram edilen faiz, kat kat katlanandır." Yüzde dört... Yüzde beş... Yüzdealtı... Yüzde

yedi...Yüzde dokuz... ise "Kat kat katlama" değildir. Dolayısıyle haram kapsamına girmez diyerek, bununla insanları aldatma yönüne gitmektedirler.

Öncelikle "kat kat katlamak" deyiminin bir olguyu vasıflandırdığı, hükümle ilgisinin bulunmadığını ve Bakara suresinde, hiçbir sınırlama hiçbir kayıt belirtmeden faizin temelde haram olduğu belirtilmiştir. Nitekim her ne surette olursa olsun "**Faizden arta kalandan el çekin**" hükmünün kesin olduğunu yine aynı kesinlikle belirtmemiz gerekir.

Bu gerçeği bu şekilde beyan ettikten sonra "kat kat katlama" vasfıyla ilgili şu açıklamayı yapabiliriz: Gerçekte bu vasıf, bizzat bu ayette yasaklanan ve o günkü yarımadada yürürlükte olan faiz işlemlerine ilişkin tarihsel bir vasıf değildir, her zaman haksız kazancı sağlayagelen faiz düzenlerinin ortak vasfıdır.

Faiz düzeninin anlamı; malın, faiz esası üzerine işlem görmesidir. Bu da gösteriyor ki, faiz işlemi bireysel ve basit bir işlem değildir. Bir açıdan sürekli tekrarlanan diğer bir açıdan da mürekkep bir işlemdir. Böylece sürekli tekrarlanmak ve birleşmek suretiyle kesintiye uğramadan zamanla birlikte "kat kat" katlanır.

Faiz düzeni, tabiatının gereği olan bu vasfını her zaman korumuştur. Bu vasıf, sırf Arap yarımadasında yürürlükte olan işlemlere özgü değildir. Her çağda bu düzenin kaçınılmaz özelliğidir.

Üçüncü cüzde ayrıntılarıyla açıkladığımız gibi, ruhsal ve ahlâki alanda hayatın bozulması faiz düzeninin bir özelliğidir. Yine adı geçen cüzde açıklandığı üzere faiz düzeninin bir diğer özelliği de ekonomik ve siyasal hayatın bozulmasıdır. Buradan da faiz düzeninin toplum hayatıyla olan ilgisi ve bu hayatın tüm yönlerine olan etkisi anlaşılmaktadır.

Müslüman bir ümmet oluşturmayı hedef edinen İslâm ise, toplumun ekonomik ve siyasal hayatının sağlıklı olmasına büyük özen gösterdiği gibi, ruhsal ve ahlakî hayatının da temiz olmasını diler. Her ikisinin de bu ümmetin giriştiği savaşların sonuçları üzerindeki etkileri bilinmektedir. Dolayısıyla surenin akışı içinde fiilî savaşın değerlendirilmesi yapılırken faiz yemenin yasaklanması bu evrensel ve her durumu gözeten bu metod için son derece anlaşılır bir olaydır.

Ayrıca bu yasaktan sonra, kurtuluş için Allah'tan korkmayı emretmek ve kafirler için hazırlanan ateşten sakındırmak konunun ruhuna uygun düşmektedir.

Allah'tan korkan ve kafirler için hazırlanan ateşten sakınan insan, faiz yiyemez. Allah'a inanan ve kafirlerin safından ayrılan kişi de faiz yiyemez. Çünkü iman, sadece dille söylenen bir kelimeden ibaret olmayıp, Allah tarafından bu imanın pratik ve uygulanan bir tercümesi kılınan Rabbanî hayat metoduna uymaktır. Nitekim iman, bu metodun hayatta pratik olarak gerçekleşmesine ve bu toplum hayatının bu metod uyarınca düzenlemesine bir başlangıçtır.

İman ile faiz düzeninin birarada bulunması imkansızdır. Nerede faiz düzeni varsa orada bu dinden topyekün çıkma vardır, kafirler için hazırlanan ateş

vardır. Bu konuda inatçılık yapmak gerçeği değiştirmez. Bu ayetlerde faiz yemeyi yasaklamak, Allah'tan korkmaya davet ile kafirler için hazırlanan ateşten sakındırmanın birarada bulunması, hedefsiz bir rastlantı değil; aksine, bu gerçeğin yerleşmesi ve müslümanların düşüncelerinde derinleşmesi amacına yöneliktir.

Kurtuluş ümidinin faizi terketmeye ve Allah'tan korkmaya bağlı olması da öyle... Çünkü kurtuluş; Allah'tan korkmanın ve O'nun metodunu insan hayatında gerçekleştirmenin tabii meyvesidir. Üçüncü cüzde faizin beşer topluluklarında meydana getirdiği yıkımlardan ve insan hayatında neden olduğu felaketlerden söz etmiştik. Burada ise, kurtuluşun anlamını ve onun iğrenç faiz düzenini terketmekle olan ilişkisini kavramak için bu açıklamaya yeniden dönmemiz yerinde olur.

Burada değindiğimiz gerçeği kuvvetlendiren son te'kid geliyor:

"Allah'a ve Peygambere itaat ediniz ki rahmete kavuşabilesiniz."

Allah'a ve Resule itaat emri genel olduğu gibi rahmetin de bu itaata bağlı olarak tecelli etmesi geneldir. Ancak, bu emrin, faizin yasaklanmasından sonra gelmesi özel bir anlam ifade etmektedir. Buna göre, faiz esasına dayanan toplumlarda Allah'a ve Resule itaat sözkonusu değildir. Ayrıca her ne surette olursa olsun faiz yiyen kalpte Allah ve O'na itaat duygusu barınamaz. Ardarda gelen telkinlerin nedeni budur. Bu gerçek, Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) emrine karşı gelinen savaş alanındaki olaylar ile, kurtuluş vesilesi olması ve kurtuluş ümidini barındırması nedeniyle Allah'a ve Resule itaat emri arasındaki özel bir ilgiden daha kapsamlıdır.

(Üçüncü cüzde) Bakara suresinde, ayetlerin akışının ekonomik düzen içindeki toplumsal ilişkilerin iki karşıt yönü olmaları ve faiz düzeni ile yardımlaşma düzeni altındaki iki değişik ve ayrı düzenin belirgin çizgileri olmaları nedeniyle faiz ile sadakanın birarada zikredildiğini görmüştük. Burada da, aynı yerde hem faizden sözedildiğini hem de gizli-açık infak etmenin teşvik edildiğini görüyoruz.

Faiz yemeyi yasakladıktan, kafirler için hazırlanan ateşten sakındırdıktan, rahmet ve kurtuluş ümidiyle takvaya çağırdıktan sonra... Evet, bu çağrılardan sonra, mağfirete ve muttakîler için hazırlanan ve genişliği göklerle yer kadar olan Cennete koşmaya ilişkin emir geliyor.. Arkasından "kat kat" katlayarak faiz yiyen gruba karşı oluşan muttakilerin ilk vasfı belirtiliyor.

"...Bollukta ve darlıkta Allah için mal harcayanlar..."

Ardından geri kalan sıfat ve ayrıcalıkları zikredilmektedir.

"Rabbinizin affediciliğine ve genişliği gökler ile yer arası kadar olan Cennet'e koşunuz. Burası *takvalılar için hazırlanmıştır*"

"Onlar bollukta ve darlıkta Allah için mal harcarlar, öfkelerini yenerler ve insanların kusurlarını bağışlarlar. Hiç kuşkusuz Allah iyilikseverleri sever."

"yine onlar bir kötülük işlediklerinde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesini dilerler. Günahları Allah'-

tan başka kim affedebilir? Onlar işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler."

Ayetlerdeki ifade tarzı, bu itaatin yerine getirilmesini; hareketli bir duygu, bir amaç veya alınacak bir ödül için yapılan bir yarışma şeklinde tasvir etmektedir. **"Rabbinizin affediciliğine koşun..."**

"...Ve genişliği göklerle yer arası kadar olan Cennet'e..." koşun! İşte şurada; mağfiret ve Cennet **"Takvalılar için hazırlanmıştır."**

Arkasından muttakilerin diğer nitelikleri sıralanıyor:
"Onlar, bollukta ve darlıkta Allah için mal harcarlar."

Onlar Allah yolunda harcamaya devam edip, Allah'ın metodu üzere hayatlarını sürdürürler. Ne darlık ne de bolluk bu özelliklerini değiştiremez. Bolluk onları şımartıp oyalamaz, yokluk ta onları sıkıp görevlerini unutturamaz. Bu, her durumun ve her görevin bilincinde olmaktır... Cimrilik ve ihtirastan kurtulmaktır... Allah'tan korkmak ve O'nun gözetimini idrak etmektir... Mal arzusundan, ihtiras köleliğinden ve cimrilik ağırlığından daha kuvvetli olan takva etkeninden başka hiçbir şey, tabiatı itibariyle cimri ve fıtratı gereği mala düşkün olan nefsi, her durumda Allah yolunda infak etmeye sevkedemez. Bu, ruhu parlatan, kurtaran, bağ ve zincirlerden özgür kılan, latif ve derin bir bilinçtir.

Bu niteliğin üzerinde bu denli durmanın savaş atmosferiyle özel bir ilgisi olsa gerektir. Burada (ileride Kur'an'ın akışı içerisinde sık sık görüleceği gibi) söz yeniden infak etmekten açılmakta ve Allah için harcamaktan kaçınan veya harcayanlara engel olanların durumuna değinilmektedir. Ayrıca savaş havası içindeki özel nedenlere işaret edilmekte ve bazı gruplar Allah yolunda infak etmeye çağrılmaktadır.

"...Öfkelerini yenerler insanların kusurlarını bağışlarlar."

Takva; sebepler ve etkenler arasında bu alandaki işlevini işte böyle yerine getirmektedir. Öfke, kandaki âni bir hareketlenmenin yardımcı olduğu ya da arttırdığı beşerî özelliğin tepkilerinden ve gereklerinden biridir. Takvâdan doğan lâtif ve şeffaf etkenler, kişilik ve zaruretlerin ufkundan daha yüce ve daha engin ufuklara çıkmakla elde edilen ruhsal güç olmadıkça insan öfkeyi yenemez.

Öfkeyi yenmek ilk aşamadır. Ancak tek başına yeterli değildir. İnsan bazen, hınç almak ve şiddetli kin beslemek için öfkesini yutabilir. Bu durumda bir anlık öfke, korkunç bir intikama, dışa vurmuş bir kızgınlık, gizli bir kine dönüşür. Oysa öfke ve kızgınlık, hınç ve kine oranla daha pâk ve daha temizdir. Bu yüzden, ayeti kerime muttakîlerin ruhlarındaki, bu yenilmiş öfkenin ulaşması gereken sonucunu göstermekte ve bunun affetme, hoşgörü ve serbestlik olduğunu bildirmektedir.

Öfke yenildiği zaman, ruh üzerinde bir ağırlık, kalbi kavuran bir alev ve vicdanı kaplayan bir duman olur. Ancak ruh genişlediği, kalp affettiği zaman ruh, ağırlıklardan kurtulup nurlu ufuklara açılır. Kalp, kavurucu alevlerin etkisinden kurtularak esenliğe, vicdan da huzura kavuşur.

"...Allah iyilikseverleri sever..."

Bollukta ve darlıkta mallarından cömert davrananlar, ihsan edenlerdir. Öfkelenip öfkesini yendikten sonra affederek hoşgörülü davrananlar ihsan edenlerdir. Ve Allah iyilikseverleri "sever"... Buradaki sevgi deyimi; o lâtif, aydınlık ve yüce atmosferle uyuşan, sevecen, şefkatli, parlak bir deyimdir.

Allah'ın ihsana, ihsan edenlere olan sevgisinden dolayı sevdiklerinin kalplerinde bu sevgiyi yaratır. Ve bu kalplere coşkun bir arzu akar.. Bu, yalnızca duygulandırıcı bir ifade değildir. İfadeden öte bir gerçektir de...

Allah'ın sevdiği ve onların da Allah'ı sevdiği bir cemaat... Hoşgörü, kolaylık ve kurtuluşun, kin ve intikamdan daha yaygın olduğu bir cemaat... Birbirine bağlı, kardeşçe yaşayan güçlü bir kitledir. İşte bu yüzden ayetlerin akışı içinde beliren bu yönlendirme, meydan savaşı ve hayat savaşı ile eşit oranda ilgilidir.

TEVBE ETME VE BAĞIŞLANMAYI DİLEME

Daha sonra müttakîlerin saflarından bir başkasına geçiyoruz:

"Yine onlar, bir kötülük işlediklerinde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesini dilerler. Günahları Allahtan başka kim affedebilir? Onlar işledikleri günahlarda bile bile ısrar etmezler."

Bu dinin hoşgörüsüne bakın! Yüce Allah, insanları kendi aralarında hoşgörülü olmaya çağırmazdan önce, tadına varmaları, öğrenmeleri ve örnek almaları için kendi hoşgörüsünün bir yönünü onlara göstermektedir.

Kuşkusuz müttakîler, müminler içinde en yüksek mertebeye sahiptirler. Ancak, bu dinin hoşgörüsü ve insanlığa olan merhameti, şu özellikleri; **"Onlar, bir kötülük işlediklerinde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesini dilerler."** müttakilerin özellikleri olarak sunulmaktadır. Fuhuş günahların en çirkini ve en büyüğüdür. Ancak bu dinin hoşgörüsü, büyük günah işleyenleri Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmamakta, kafilenin yani müminler kafilesinin dışına atmamaktadır. Aksine onları bir şartla en üstün mertebe olan "müttakiler" mertebesine yükseltmektedir. Bu dinin tabiatından ve görünümünden ortaya çıkan; Allah'ı anmaları, günahlarından dolayı bağışlanma dilemeleri, hata olduğunu bildikleri halde yaptıklarında ısrar etmemeleri, sıkılma ve utanma duymaksızın günahla övünmemeleri şartıyla... Diğer bir deyişle, Allah'a kulluk çerçevesinde kaldıkları ve sonuçta O'na teslim oldukları sürece, O'nun koruması, affı, rahmeti ve faziletinin kuşatıcılığı içinde olacaklardır.

Bu din, zaman zaman bedensel ağırlıkların fuhuş derecesine indirip et ve kandan kaynaklanan fevriliği tahrik ederek şehvet sınırında hayvanî bir ataklık verdiği ve bu ataklığının, şehvet, eğilim ve arzularının Allah'ın emirlerine karşı gelme sınırına getirdiği insan denen yaratığın zaafını kavrıyor kuşkusuz. Evet, bu din insanın zaafını biliyor. Bu yüzden ona karşı sert davranmıyor. Ruhundaki iman kıvılcımı henüz sönmedikçe, kalbindeki iman pınarı henüz kurumadıkça, Allah ile olan bağını canlı tutup koparmadıkça ve kendisinin sürekli hata ya-

pan bir kul olduğunu ve buna karşılık, hataları bağışlayan bir Rabbinin olduğunu kesin olarak bildiği müddetçe kendisine zulmettiğinde veya büyük bir günah işlediğinde bu din insanı Allah'ın rahmetinden kovmakta acele etmiyor. Çünkü kendisinde henüz iyilik bulunan, yolunu tamamen kaybetmemiş bir gidiş tuttıran ve ipi kopmamış kulpa sarılan bu zayıf, hatalı ve günahkâr insan; zaafı ne kadar ayağını kaydırırsa da iman kıvılcımı kalbinde olduğu, ipi elinde tuttuğu, Allah'ı anıp O'nu unutmadığı, O'ndan bağışlanma dileyip O'na karşı kullukta sürekli olduğu ve günahlarıyla övünmediği sürece sonuçta amacına ulaşabilir.

Bu din; şu zayıf ve yolunu şaşırmış yaratığın yüzüne tevbe kapısını kapatmamaktadır. Onu çölün ortasında şaşkın bir durumda bırakmamakta ve onu dönüşten korkan kovulmuş biri olarak terketmemektedir. Onu, bağışlanma konusunda ümitlendirmekte, yolunu göstermekte, titrek ellerinden tutup kayan ayaklarına destek olmaktadır. Güvenilir sınıra ve güvenceli bir korunağa gelmesi için yolunu aydınlatmaktadır.

Birtek şey istiyor ondan; Allah'ı unutacak şekilde kalbinin taşlaşmamasını ve ruhunun kararmamasını... Allah'ı andığı, ruhunda bu yol gösterici kıvılcım olduğu, vicdanından bu sürükleyici ses geldiği, kalbinden bu serin rüzgâr estiği sürece, ruhunda yeniden nuru bulacaktır. Güvenilir sınıra dönecek ve kuruyan tohum yeniden yeşerecektir.

Hata yapan ve dayaktan başka birşey olmadığını bilen çocukcağız, ürkek bir kaçak olarak hiçbir zaman eve dönmeyecektir. Ancak dayağın yanında, kabahatinden dolayı özür dilediğinde, başını okşayacak ve hatalarından dolayı bağışlanma dilediğinde özrünü kabul edecek şefkatli bir elin bulunduğunu bilirse kuşkusuz dönecektir.

İşte İslâm, zaaf anlarında insan denen zayıf yaratığın elinden böyle tutmaktadır. Çünkü o, insanda zaafın yanında bir kuvvetin, ağırlığın yanında bir hafifliğin, hayvansal dürtülerin yanında Rabbani arzuların olduğunu bilmektedir. İslâm, Allah'ı unutmayıp sürekli andığı ve hata olduğunu bildiği halde hatasında ısrar etmediği sürece, insanın elinden tutup yükseklere çıkartmak için zaaf anında ona acımakta ve yeniden ufka yükseltmek için ayağının kaydığı demlerde şefkatle teselli etmektedir. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) buyuruyor: "İstiğfar eden hatada ısrar etmiş sayılmaz. Bir günde yetmiş kere tekrarlasa da..."[104]

Bununla İslâm, insanları ruhsatçılığa çağırmamakta, yoldan çıkmış aşağılık insanları yüceltmemekte ve realitstlerin (Gerçeküstücü akımın) yaptığı gibi bu bataklığın güzel olduğunu fısıldamamaktadır. Aksine insanın ruhunda utanma duygusunu harekete geçirmeyi dileyip ümit beklentisini de coşturmak için zaaf anında meydana gelen sürçmeyi bağışlamayı dilemektedir. Allah'ın bağışlaması -Allah'tan başka günahları kim bağışlayabilir ki?- insanı utandırır, günah eğilimini arttırmaz. Bağışlanma dileyişini teşvik eder, günahı alışkanlık haline getirmeyi değil. Günahı alışkanlık haline getirip hatada ısrar edenlere gelin-

104- Ebu Davut, Tirmizi, Bezzar müsnedinde Osman b. Vakid'den almıştır. Ancak senedindeki bir sahabi bilinmemektedir. Fakat İbni Kesir tefsirinde sahih kabul etmiş ve "Hasen bir hadistir" demiştir.

ce onlar, surun dışında kalmışlardır, kapılar yüzlerine kapanmıştır.

Böylece İslâm, beşeriyeti yüce ufuklara çağırma ile gücünün ne olduğunu bildiği bu beşeriyete acımayı bir arada zikretmekte, ümit kapısını önünde sürekli açık tutarak son gücüne kadar insanın elinden tutmayı amaçlamaktadır.[105]

Peki bu muttakîler için ne vardır?

"İşte onların mükafatı; Allah tarafından affedilme ve altından ırmaklar akan içinde sürekli kalacakları Cennetlerdir. Salih amel işleyenleri bekleyen mükafat ne güzeldir."

Onlar günahlarından dolayı bağışlanma dilemekle birşey kaybetmedikleri gibi darlıkta ve bollukta infak etmekle, öfkelerini yenip insanları affetmekle de bir zarara uğramazlar. Onlar sadece üzerlerine düşeni yaparlar. **"...Salih amel işleyenleri bekleyen mükafat ne kadar güzeldir..."** Rablerinden bağışlanma... Allah'ın bağışlaması ve sevgisinden sonra altında ırmaklar akan Cennet... Burada hem ruhun derinliklerinde hem de hayatın görünüşünde bir çalışma göze çarpmaktadır. Her ikisi de çalışmadır, harekettir, gelişmedir.

Bu belirgin vasıflarla, surede konu edilen meydan savaşı arasında kuvvetli bir bağ vardır. Nitekim, faiz ya da yardımlaşma düzeninin, müslüman cemaatin hayatında etkisi ve meydan savaşıyla ilişkisi bulunduğu gibi... Konunun başında değindiğimiz gibi bu ruhsal ve toplumsal vasıfların zafer üzerinde de etkisi söz konusudur. İhtiras, öfke ve hatalara galip gelmek, Allah'a dönüp O'nun bağışlamasını ve hoşnutluğunu dilemek, savaş alanında düşmana karşı zafer kazanmak için zorunlu vasıflardır. Çünkü onlar, ihtiras, heva, hata ve günahta ısrar etmeyi temsil ettikleri için düşmandırlar. İnsanoğlunda bunların düşmanlıkları, kişiliklerini, şehvetlerini ve hayat düzenlerini Allah'a, O'nun hayat metoduna ve şeriatına uydurmamalarından kaynaklanmaktadır. Bunun için düşmanlık söz konusu olur. Savaş bunun için çıkar ve cihad bunun için yapılır. Bunların dışında başka bir neden için müslüman, düşmanlık yapamaz, savaş çıkaramaz ve cihad edemez. O sadece Allah için düşmanlık yapar, O'nun için savaşır ve O'nun uğruna cihad eder. Surenin akışı içinde bütün bu direktiflerle savaştan söz edilmesi arasında kuvvetli bir bağ vardır. Nitekim bununla, Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) emrine karşı gelmek, karşı gelmeyi doğuran ganimet arzusu, Abdullah b. Ubeyy ve beraberindekilerin ayrılmalarına neden olan kişilik ve hevadan kaynaklanan büyüklenme, surenin akışında değinileceği gibi günaha meyledenlerin yaklaşmasını doğuran günaha karşı zaaf, işleri Allah'a döndürmemekten kaynaklanan düşünce karmaşıklığı, "Bu işte bize bir çıkar var mı?" diye sormaları, bazısının "Bu işte bize bir şey düşseydi burada öldürülmezdik" demeleri gibi savaşa eşlik eden özel şartlar arasında da güçlü bir bağ sözkonusudur.

Kur'an-ı kerim, bu şartların tümünü, surenin akışında örneklerini göreceğimiz gibi eşsiz bir tarzda birer birer ele almakta, aydınlatmakta, içlerindeki gerçekleri yerleştirmeye çalışmakta ve ruhlara onları harekete geçirip canlandıra-

105- Daha geniş bilgi için "Dünya Barışı ve İslâm" kitabının "Vicdan Selameti" bölümüne bakınız. "Dar eş-Şuruk"

cak bir şekilde temas etmektedir.

ALLAH'IN YASASI

Bundan sonra, surenin akışı hadiseleri sunduğu üçüncü bölüme başlayarak, savaşta meydana gelen olaylara bizzat değinmektedir. Ancak İslâm düşüncesinin temel gerçeklerini de yerleştirmeyi ihmal etmemektedir. Böylece olayları, bu gerçekleri dayandırdığı bir eksen konumuna getirmektedir.

Bu bölümde surenin akışı müslümanlara; müşriklerin bu savaşta elde ettikleri zaferin kalıcı bir kural olmadığını, arkasında özel, gizli bir hikmet bulunan geçici bir olay olduğunu söylemek için yüce Allah'ın yalanlayanlar hakkındaki yürürlükte olan kanununa işaret etmekle başlamaktadır. Sonra da onları sabretmeye ve imanla yücelmeye çağırmaktadır. Çünkü, şayet onlara bir yara ve birtakım acılar isabet etmişse aynı savaşta müşrikler de benzeri acılar tatmışlardır. Üstelik burada olayın ardında; safların ve kalplerin ayrılması, akideler uğruna ölen şahitler edinilmesi, müslümanların sözlerini ve ideallerini pratik bir ölçek ile ölçmeleri için temenni ettikleri ölümle yüzyüze getirilmesi ve sonuçta müslüman kitlenin o sağlam hazırlıkla kafirleri bertaraf etmesi gibi hikmetler de ortaya çıkmış oluyor. O halde; gerek zafer, gerek yenilgi olsun olayların arkasındaki yüce hikmet budur.

قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَٰذَا
بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا
وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ
وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾
وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ
أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنكُمْ
وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِن قَبْلِ
أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

137- Sizden önce ilahi yasaların değişmezliğini kanıtlayan birçok olaylar gelip geçti. Yeryüzünü geziniz ve Allah'ın ayetlerini yalan sayanların akıbetini görünüz.
138- Bu Kur'an, insanlara yönelik bir açıklama, takvalılar için bir doğruyol kılavuzu, bir öğüttür.
139- Sakın gevşemeyiniz, karamsarlığa kapılmayınız. Eğer mümin iseniz üstün gelecek olan taraf sizlersiniz.
140- Eğer siz (Uhud'da) yara aldınız ise karşınızdakiler de benzeri bir yara almışlardır. Biz bu tür acı günleri insanlar arasında dolaştırırız. Allah'ın kimlerin mümin olduklarını belirlemesi ve aranızdan bazı şahitler seçmesi içindir bu. Hiç kuşkusuz Allah zalimleri sevmez.
141- Bunun bir başka sebebi Allah'ın, müminleri arındırması ve kâfirleri yoketmesidir.
142- Yoksa siz, Allah içinizdeki cihad edenleri ayırdetmeden ve sabırlıları belirlemeden Cennete girebileceğinizi mi sandınız?
143- Sizler ölümle karşılaşmadan önce onu arzuluyordunuz. Oysa onu görünce bakıp duruyorsunuz.

Bu çarpışmada müslamanlara bir yara isabet etmişti. Ölüm ve yenilgi tatmışlardı. Ruhlarında ve bedenlerinde birçok eziyetler çekmişlerdi. Onlardan yetmiş sahabe öldürülmüştü. Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) dişi kırılmış, yüzü yaralanmış ve müşrikler yanına kadar sokulmuşlardı. Ayrıca birçok arkadaşı da yaralanmıştı. Bütün bunların sonunda ruhlarda bir sarsıntı ve Bedir'de elde edilen olağanüstü zaferden sonra beklenmedik bir çarpılma başgöstermişti. Öyle ki, başlarına gelenlerden sonra bazı müslümanlar, "Bu da nerden çıktı?", "Müslüman olduğumuz halde bizim işlerimiz böyle mi gidecekti?" demeye başlamışlardı.

Burada Kur'an-ı kerim, müslümanları Allah'ın yeryüzündeki kanunlarına, her işin gereğince akıp gittiği temellere döndürmektedir. Bu kanunlar hayatın dışında değildirler. Hayata hükmeden kanunlar değişikliğe uğramadan seyrine devam etmektedir. İşler düzensiz olarak yürümez. Şayet onlar, bu kanunlardan ders alıp özlerini kavrarlarsa, olayların arka planındaki hikmet açıkca görülür, olayların ötesindeki hedef açıklanmış olur. Böylece, olayların tâbi olduğu düzenin değişmezliği ve bu düzenin ötesinde gizli hikmetin varlığıyla tatmin olurlar. Yollarına devam ederken bu kanunların ışığında seyir çizgilerini belirlerler. Böylece zafer ve üstünlük elde etmek için, başta Allah'a ve Resulüne itaat etmek olmak üzere zaferin sebeplerine sarılmadan sırf müslüman oluşlarını söylemeleri yeterli değildir.

Surenin akışının burada işaret edip bakışlarını yönelttiği kanunlar; tarih boyunca yalanlayanların akibetleri, zafer dolu günlerin insanlar arasında yer değiştirmesi, sırların arındırılması için denenme, zorluklar karşısında sabır gücünün sınanması ve sabredenlerin zaferi, yalanlayanların da mahvolmayı haketmeleridir.

Bu kanunların sunulması sırasında ayetler, dayanmaya, zorluklar karşısında direnmeye teşvik ve yasalarından dolayı müminleri teselli etmeye büyük özen göstermektedir. Üstelik bu yara sadece onlara dokunmamıştır. Düşmanları da

aynı yarayı almışlardı. Hem onlar, akide ve hedef bakımından düşmanlarından daha üstün, yol ve metod itibarıyla daha doğrudurlar. Dolayısıyla sonuç onlarındır. Kafirlerin payına düşen de felakettir her zaman...

"Sizden önce ilahi yasaların değişmezliğini kanıtlayan birçok olaylar gelip geçti. Yeryüzünü geziniz ve Allah'ın ayetlerini yalan sayanların akibetini görünüz."

"Bu Kur'an insanlara yönelik bir açıklama takvalılar için bir doğruyol kılavuzu, bir öğüttür."

Kuşkusuz Kur'an, insanlığın geçmişini bu gününe, bugününü de geçmişine bağlar. Buradan hareketle de geleceğine işaret eder. İlk defa bu sözlerle karşılaşan Arapların ne hayatları, ne bilgileri ne de deneyimleri -İslâm'dan önce- bu derece kapsamlı bir görüşe uygundur. İslâm ve Kur'an işte bu Arapları yeni bir hayata kavuşturmuş ve onları cihana hükmeden bir ümmet olma ufuklarına yükseltmiştir.

Arapların yaşadıkları kabile düzeni; onların düşüncelerini, yeryüzü sakinleriyle dünyada cereyan eden olaylar arasında ve tabiat olaylarıyla herşeyin kendilerine uygun hareket ettiği evrensel yasalar arasında bir bağ kurmaya yöneltmesi bir yana o yarımada sakinleriyle hayat maceraları arasında bile bir bağ kurmaya yöneltemezdi. Bu değişme, çevreden kaynaklanmayan uzun vadeli bir değişimdi. O zamanki hayatın kaçınılmaz bir aşaması da değildi. Bu niteliği onlara İslâm akidesi kazandırdı. Hatta onlara bu aşamayı kazandırdı. Çeyrek asır gibi kısa bir sürede bu aşılmaz düzeye yükseltti. Üstelik çağdaşları, bu yüce düşünce ufkuna asırlar sonra ulaşabildiler. Evrensel yasaların değişmezliğini nesiller sonra kavrayabildiler. Bu yasa ve kuralların değişmezliğini algıladıkları zaman da bunlara egemen olan ilahi iradeyi ve herşeyin sonuçta Allah'a döneceği gerçeğini unuttular. Oysa bu seçkin ümmet, bütün bunlara inanmış, düşünce ufukları genişlemiş ve duygularında, yasaların değişmezliği ile ilahi iradenin serbestliği arasında bir denge meydana gelmişti. Böylece, hayatı, değişmez yasalarla birlikte hareket etmekle istikamet bulmuş, bundan sonra da ilahi iradenin serbestliğiyle tatmin olmuştu.

"Sizden önce ilahi yasaların değişmezliğini kanıtlayan birçok olaylar gelip geçti."

Evet bunlar, hayata hükmeden yasalardır. Bunları serbest irade yerleştirmiştir. Sizin zamanınız dışında ne meydana gelmişse, Allah'ın dilemesiyle aynısı sizin zamanınızda da meydana gelecektir. Onlardan durumunuza uygun olanlar kuşkusuz size de uygulanacaktır.

"...Yeryüzünü geziniz..."

Yeryüzünün tamamı bir bütündür. Bütün yeryüzü insan hayatına bir sahnedir. Yeryüzü ve yeryüzündeki hayatî hadiseler gözlerin ve algılama yeteneklerinin istifadesine sunulmuş asli bir kitaptır.

"...Allah'ın ayetlerini yalanlayanların akibetini görünüz."

Bunların sonuna, yeryüzündeki izleri ve onlardan sonra anlatılan hayat serüvenleri şahittir. Kur'an-ı kerim bu hayat hikayelerinden ve izlerden birçoğunu değişik yerlerde zikretmektedir. Bazısını aktarırken yer, zaman ve şahıslar bakımından sınırlandırırken bazısına sınırlama ve ayrıntıya dalmadan işaret etmektedir. Burada da genel bir işaret sözkonusu edilmektedir ki, genel bir sonuç çıkarılsın. Çünkü dün yalanlayanların başına gelenler bugün ve yarın da yalanlayanların başına gelecektir. Böylece, bir taraftan müslüman cemaatin kalplerini sonuçtan emin olmaları, diğer taraftan yalanlayanlarla birlikte ayaklarının kaymasından sakınmaları sağlanmış oluyor. Kuşkusuz o zaman hem güvenceye hem de sakındırmaya ihtiyaç duyanların varlığı sözkonusuydu. Surenin akışı içinde bu nedenlerin birçoğuna değinilecektir.

Bu yasanın açıklanmasından sonra öğüt ve ibret için şu açıklama yeralıyor:

"Bu Kur'an, insanlara yönelik bir açıklama, takvalılar için bir doğru yol kılavuzu, bir öğüttür."

Bu, bütün insanlar için bir açıklamadır. Ve şayet şu yol gösterici açıklama olmasaydı insanlar hiçbir zaman hidayete ulaşamazlardı. Çünkü hidayet; uzun ve zor bir beşerî değişimdir. Ancak özel bir grup buradaki hidayeti algılayabilir, öğütten nasibini alabilir. Ondan yararlanıp hidayete ulaşabilir. Bunlar "Müttakîler" grubudur...

Hidayete açık olan bir mümin kalpten başkası, yol gösterici söze gereken dikkati göstermez. Bu üstün öğütten, hidayet için çarpan ve onunla hareket eden takva sahibi kalpler yararlanabilir ancak... İnsanların, bilgi aracılığıyla Hakk ile batılı, hidayet ile sapıklığı ayırdettikleri çok az vaki olmuştur. Çünkü hakk, tabiatındaki açık ve belirginlik nedeniyle uzun açıklamalara ihtiyaç duymaz. Ancak insanların hakka karşı eğilimleri ve hakk yolu seçme istekleri hep eksik olmuştur. Hakkı isteme ve onun yolunu seçme gücü imandan başka hiçbir duygudan kaynaklanmadığı gibi onu takvadan başkası da koruyamaz. Buna benzer direktiflerin sık sık Kur'an'da tekrarlanması bu yüzdendir. Bu Kitap'ta yer alan hakk, hidayet, nur, öğüt ve ibret... Evet bunların tümünün müminler ve müttakiler için olduğu gerçeği yerleştiriliyor. Çünkü kalbi; nur, hidayet, öğüt ve ibret için açan iman ve takvadır. Hidayeti ve nuru seçmeyi öğüt ve ibretten yararlanmayı, yoldaki acılara dayanmayı kalbe süslü gösteren bunlardır. İşin aslı budur. Evet budur sorunun özü. Sadece bilgi ve marifet yetmez... Nice bilgi ve marifet sahipleri, gerek beraberinde bilgi ve marifetin fayda vermediği şehvete boyun eğmek, gerekse hakkın taşıyıcıları ve dâvâ adamlarını bekleyen işkencelerden korkmak sebebiyle batılın bataklığında bocalamışlardır.

İNANIYORSANIZ MUTLAKA GALİPSİNİZ

Bu geniş açıklamalardan sonra güçlendirmek, teselli etmek ve sağlamlaştırmak için surenin akışı müslümanlara yönelmektedir:

"Sakın gevşemeyiniz karamsarlığa kapılmayınız; eğer mümin iseniz üstün gelecek olan taraf sizlersiniz"

Uğradığınız zayıflıktan dolayı gevşemeyin. Başınıza gelen musibetlerden ve kaçırdığınız fırsatlar yüzünden üzülmeyin. Üstün olan sizsiniz. Herşeyden önce akide üstündür; çünkü, siz sadece Allah'a secde edersiniz. Onlarsa, O'nun yarattıkları şeylerin kimine ya da bazısına secde ederler Hayat metodunuz üstündür; çünkü siz Allah'ın gösterdiği metoda göre hareket ediyorsunuz. Onlarsa Allah'ın yarattıkları insanların hazırladığı metoda uymaktadırlar. Üstlendiğiniz rol üstündür; çünkü siz, bütün insanlığın önderliğini elinizde bulunduruyorsunuz, topyekün insanlığın öncülerisiniz. Onlarsa metodtan uzaklaşmış ve yoldan sapmışlardır. Yeryüzündeki konumunuz üstündür; Çünkü Allah'ın size vadettiği yeryüzünün mirası sizindir, onlarsa yokluğa ve unutulmaya yuvarlanıp gideceklerdir. Şayet gerçek müminlerseniz, üstün olan sizsiniz. Gerçekten inanıyorsanız, gevşemeyin, üzülmeyin! Cihad, imtihan ve arınmadan sonra sonucun sizin olması için yaralar almanız ve yaralanmanız yüce Allah'ın bir kanunudur.

"Eğer siz (Uhud'da) bir yara aldınız ise karşınızdakiler de benzeri bir yara almışlardır. Biz bu tür acı günleri, insanlar arasında dolaştırırız. Allah'ın kimlerin mümin olduklarını belirlemesi ve aranızdan bazı şahitler seçmesi içindir bu. Hiç kuşkusuz Allah zalimleri sevmez."

"Bunun bir başka sebebi de Allah'ın müminleri arındırması ve kafirleri yoketmesidir."

Burada onlara ve yalanlayanlara isabet eden yaralardan sözedilmekle, müşriklerin yaralar aldığı müslümanlarınsa kurtuldukları Bedir savaşına işaret edilmiş olabileceği gibi savaşın başında müslümanların galip geldiği Uhud savaşına da işaret edilmiş olabilir. Bu savaşta müşrikler yenilmiş ve yetmiş ölü bırakmışlardı. Müslümanlar peşlerine düşmüş boyunlarını vuruyorlardı. Öyle ki birara savaş ortasında müşriklerin bayrağı yere düşmüş, kimse de kaldırmaya yeltenmemişti. Sonra bir kadın kaldırmıştı da etrafında birikip toplanmışlardı. Okçular Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) emrinden çıkıp ihtilâfa düşünce de üstünlük müşriklere geçti. Müslümanların başına gelen, savaşın sonunda gelmişti. Bu, Allah'ın değişmez kanunlarından birinin gerçekleşmesi için ayrılığa düşmeye ve mevziden ayrılmaya uygun bir cezaydı. Okçuların ayrılığa düşüp mevzilendikleri yerden çıkmaları ganimet aı zusundan kaynaklanıyordu. Yüce Allah zaferi, savaş alanında kendi yolunda cihad edip basit dünya nimetlerini arzulamayanlara yazmıştır. Bu arada yüce Allah'ın değişmez kanunlarından biri daha gerçekleşmiş oluyordu. Bu da, insanların çalışma ve niyetlerine uygun olarak zafer ve yenilgi günlerinin insanlar arasında dönüp dürmasıdır. Bir gün bunların olur bir diğer gün onların... Bu sayede hatalar ortaya çıkıp karanlıklar aydınlandığı gibi müminler ve münafıklar da açığa çıkar.

"Eğer siz (Uhud'da) yara aldınız ise karşınızdakiler de benzeri bir yara almışlardır. Biz bu tür acı günleri insanlar arasında dolaştırırız. Allah'ın kimlerin mümin olduklarını belirlemesi içindir bu."

Rahatlıktan sonra sıkıntı, sıkıntıdan sonra rahatlık...

Kuşkusuz, ruhların cevherini; kalplerin tabiatını, içindeki karmaşıklık veya saflığın, telaş veya sabrın, Allah'a bağlılığın veya ümitsizliğin ya da isyan etmenin derecesini ortaya çıkaran ölçü...

Böyle durumlarda, saflar ayrılır, mümin-münafık ortaya çıkar, bunlar ve onlar kendi gerçekleriyle belirirler. İnsanların ruhlarının derinliklerinde bulunan bozukluklar günyüzüne çıkar. Birbirine karışıp son derece kapalı oldukları halde üyeleri ve bireyleri arasında uyum eksikliğinden kaynaklanan bu keşmekeşlik ve şu kusurlar giderilmiş olur bu sayede.

Yüce Allah, müminleri de münafıkları da bilir. O, kalplerin sakladıklarını da bilir. Ancak; olaylar, zafer ve yenilgi günlerinin insanlar arasında yer değiştirmesi, gizli duyguları ortaya çıkarıp insanların hayatında bir olgu meydana getirir. İmanı açık bir amele, aynı şekilde nifakı da açık bir uygulamaya dönüştürürler. Hesap ve ceza bundan sonra sözkonusu olur. Çünkü yüce Allah insanları, kendisinin bildiği işlerinden dolayı değil ancak kendilerinden meydana gelenlerden dolayı sorgular.

Bu zafer ve yenilgi günlerinin yer değiştirmesi, sıkıntı ve rahatlığın ard arda gelişi, yanılmaz bir mihenk ve haksızlığa meydan vermeyen bir ölçüttür. Bu noktada rahatlık da sıkıntı gibidir. Çünkü nice ruhlar vardır ki sıkıntı anında sabredip gerçeğe sıkı sıkıya sarılmalarına rağmen rahatlık zamanında gevşeyip ödün verirler. Mümin ise zorlukta sabredip, bollukta da boşvermeyen kişidir. O her iki durumda da Allah'a yönelir. Kendisine dokunan iyilik ya da kötülüğün Allah'ın izniyle olduğunu çok iyi bilir.

Yüce Allah, beşeriyete önderlik için adım atmak üzere olan şu topluluğu, rahatlıkla imtihandan sonra sıkıntı ile, olağanüstü bir zaferden sonra acı bir yenilgiyle imtihan ediyordu. Bu ve sebepleri yüce Allah'ın zafer ve yenilgi için yürürlükte olan kanunlarına uygun meydana gelseler de bununla, müslüman cemaatin zafer ve yenilginin sebeplerini bilmesi, Allah'a daha çok itaat etmesi, O'na dayanması, himayesine yapışması ve bu metodun özelliklerini ve yükümlülüklerini iyice bilmesini amaçlıyordu.

Surenin akışı, birçok yönden savaşta meydana gelen olayların arka planındaki hikmetini, günlerin insanlar arasında yer değiştirmesinin nedenini, safların ayrılması ve yüce Allah'ın müminleri belirlemesini müslüman ümmete açıklayarak sürüyor:

"...Ve aranızdan bazı şahitler seçmesi içindir bu..."

Bu deyim, şu derin manayı olağanüstü bir şekilde ifade etmektedir: Kuşkusuz şehidler seçilmiş kimselerdir. Yüce Allah onları kendisi için mücahitler arasından seçmiştir. O halde Allah yolunda şehid düşmüş birisi için bir hayıf ya da zarar sözkonusu değildir. Bu, bir seçkinlik, arınmışlık, üstünlük ve ayrıcalıktır. Bunlar, yüce Allah'ın kendisi için ayırmak, yakınlığıyla onurlandırmak için şehadetle rızıklandırdığı kişilerdir.

Sonra onlar, yüce Allah'ın insanlara gönderdiği, hakka tanıklık ettirdiği şahitlerdir. Yüce Allah onları şahit tutmuş, onlar da şahitliklerini yerine getiriyorlar. İçinde bir kuşku, üzerinde bir itiraz ve çevresinde bir tartışmaya girmeden, ölene kadar, bu hakkın gerçekleşmesi ve insanların hayatında yer etmesi uğrunda cihad etmek suretiyle yerine getiriyorlar şahitliklerini. Yüce Allah onlardan, O'nun katından kendilerine gelen şeyin gerçek olduğunu bilmek, buna kesinlikle inanmak, O'nun için herşeyden soyutlanmak, O'nun dışındaki herşeyin değersiz olduğunu kavrayıp onurlanmalar için şahitler seçmişti. Bu şahitler, bu hakk olmadan insan hayatının ıslah olup istikrar bulamayacağına kesinlikle inanmak, batılla savaşmak ve onu insan hayatından kovmak, dünyalarında hakkı yerleştirmek ve insanların üzerindeki hakimiyette Allah'ın metodunu gerçekleştirmek için cihaddan kaçınmamak suretiyle şahitlik yapmışlardı. Evet, yüce Allah, bunların tümüne şahit olmalarını istemekte, onlar da şahitliklerini hakkıyla yerine getirmektedirler. Onların şahitlikleri ölene kadar sürdürdükleri şu cihaddır. Bu da münakaşa ve hile götürmeyen kesin bir şahitliktir.

"Lâ ilahe illallah, Muhammedün Resulullah" şehadet cümlesini diliyle söyleyen herkese, bu şehadetin anlamını ve gereklerini yerine getirmedikçe şehadet getirdi denemez. Şehadetin anlamı; Allah'tan başka ilah edinmemektir. Dolayısıyla Allah'tan başkasına şeriat için başvurmamaktır. Çünkü uluhiyetin en belirgin özelliği kullar için kanun koymaktır; aynı şekilde kulluğun en belirgin özelliği de her konuda Allah'a başvurmaktır. Bu şehadetin bir diğer anlamı da, Allah'ın elçisi olduğundan her konuda Allah'a başvurmayı Hz. Muhammed (salât ve selâm üzerine olsun) kanalıyla yapmak ve bu kaynağın dışında başka bir kaynağa dayanmamaktır.

Bu şehadetin gereği; Hz. muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) bildirdiği şekilde yeryüzünde uluhiyetin, tek başına Allah'ın olması ve Muhammed'in örnek olduğuna imandır. Bunun yanında Allah'ın insanlar için dilediği metodun; egemen, galip ve itaat edilen metod olması, istisnasız bütün insanların hayatını düzenleyen düzenin bu olması için cihad etmektir.

İş bu uğurda ölmeyi gerektiriyorsa, bu dereceye yükselen şehittir. Yani yüce Allah şehidden bu şahitliği dilemiş o da hakkıyla yerine getirmiştir. Yüce Allah onu şahit edinmiş ve bu yüce makamla onurlandırmıştır.

Şu olağanüstü ifadenin anlatmak istediği budur;

"...Ve aranızdan şahitler seçmesi içindir bu..."

Bu, "La ilâhe illallah Mahummedün Resulullah" -Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın Resulüdür- şehadetinin anlamı ve gereğidir. Yoksa şehadetin anlamından çıkarılan, ruhsat, gaflet ve kayıplar değil...

"...Allah zalimleri sevmez."

Kur'an-ı kerimde zulümden çokca sözedilmekte ve bununla da zulmün en karanlığı ve en çirkini olan şirk kastedilmektedir. Kur'an'da şöyle buyurulur: "Kuş-

kusuz şirk; çok büyük bir zulümdür."[106] Buhari ve Müslim İbn-i Mes'ud'un (Allah O'ndan razı olsun) şöyle dediğini rivayet ederler: "Dedim ki, 'Ya Resulullah, hangi günah daha büyüktür?' 'Seni yarattığı halde ona eş koşmandır' buyurdu."

Surenin akışı, daha önce yüce Allah'ı yalanlayanların konumuna işaret etmişti. Şimdi ise yüce Allah'ın zalimleri sevmediği gerçeği yerleştiriliyor. Bu da, Allah'ın sevmediği zalim-yalanlayanları bekleyen şeylerin bir başka şekilde te'kid edilmesi amacına yöneltir. **"Allah zalimleri sevmez"** deyimi müminin ruhunda zulüm ve zalimlere karşı nefret duygusunu canlandırmaktadır. Cihad ve şehidlikten söz edilirken, bu duyguyu burada canlandırmak konunun ruhuna uygun düşmektedir. Çünkü mümin kendisini, sevmediği şeyleri ve kimseleri bertaraf etmek uğruna feda eder. İşte şehitlik makamı budur, şehadet bunun içindir ve yüce Allah, bunlardan şahitler edinir... Sonra Kur'an ayetlerinin akışı kafirleri bertaraf etmede Allah'ın çizdiği kaderinin araçlarından bir araç ve yalanlayanları yok etmede O'nun gücüne bir perde olmaları için müslüman ümmeti eğitirken, arındırırken ve o yüce rolüne hazırlarken olayların arka planındaki hikmeti açıklamakla devam etmektedir.

"...Allah'ın müminleri arındırması ve kafirleri yok etmesidir."

Arınmak; ayrılış ve farklılıktan bir aşamadır. Ve bu operasyon ruhun içinde ve vicdanın derinliğinde gerçekleşmektedir. Bu, kişiliğin gizli yönlerini açığa çıkarma ve gizlilikler üzerine ışık saçma operasyonudur. Şüphe, kusur ve karmaşıklığı çıkarıp kapalılık ve pusluluk bırakmaksızın insan kişiliğini temiz, açık ve hakk üzere kararlı kılma işlemine girişilmiştir.

Çoğu zaman insan, kendi nefsinden, onun gizli yönlerinden, alışkanlık ve dolambaçlarından habersiz olur. İnsan, zaafının ve gücünün gerçeğini değerlendirmedikçe ortaya çıkmayan ve içinde yer etmiş olan tortuların gerçeğini bilemez çok kere.

Yüce Allah'ın, sıkıntı ve rahatlık arasında insanlar içinde yer değiştirdiği zafer günlerinin doğurduğu arınma işlemi, insanlara bu acı mihenkten, olayların, deneylerin, pratik ve hareketli durumların mihenginden önce bilmedikleri nefislerine ilişkin birçok şeyi öğretmektedir.

İnsan kendisinde, güç, cesaret ve fedakârlık, cimrilik ve ihtirastan kurtulmuşluk duygularının bulunduğunu zannedebilir. Sonra, pratik deneylerin ışığında, meydana gelen olaylarla yüzyüze geldiğinde henüz nefsinde temizlenmemiş yaraların bulunduğunu ve baskılar karşısında direnecek olgunluğa erişmediğini anlar. İnsanın bunu bilmesi ve nefsini, bu davanın tabiatının gerektirdiği baskılara ve bu akidenin gerektirdiği sorumluluklara dayanacak olgunluğa getirmek için yeniden Kur'an potasında şekillendirmesi gerekir.

Yüce Allah, şu seçkin kitleyi, beşeriyete önderlik için eğitiyordu. Onlar da şu yeryüzünde istediğini gerçekleştirmek istiyordu. Bu yüzden kendilerini takdir

106- Lokman suresi; 13

edilen rolün düzeyine yükseltmek ve çizdiği kaderi elleriyle gerçekleştirmek için Uhud'daki olayların ortaya çıkardığı gibi bu şekilde onları arındırıyordu.

"...Kafirleri yok etmesidir..."

Hakk, ilân edilip anılmak suretiyle kirlerden kurtulduğunda batılı onunla mahvetmekle ilgili kanunu gerçekleştirsin diye...

Karşılığı bilinmez gibi ortaya konan (istinkârî) bir soruda Kur'an-ı kerim, müslümanların, davalar, zafer ve yenilgi, iş ve karşılığına ilişkin düşüncelerini düzeltmekte, onlara, Cennet'in yolunun zorluklarla çevrili bulunduğunu, azığın da yoldaki eziyetlere sabretmek olduğunu, yoksa derinleşme ve arınmaya dayanmayan temenni ve uçucu idealler olmadığını açıklamaktadır.

"Yoksa siz Allah içinizdeki cihad edenleri ayırdetmeden ve sabırlıları belirlemeden Cennete gireceğinizi mi sandınız?"

"Sizler ölümle karşılaşmadan önce onu arzuluyordunuz. Oysa onu görünce bakıp duruyorsunuz."

Sorunun istinkârî oluşu, insanın diliyle "Ben müslüman oldum ve ben ölüme hazırım" demesinin yeterli olduğuna bu sözle imanın yükümlülüklerini yerine getirdiğine, dolayısıyla Cennete ve Allah'ın hoşnutluğuna kavuşacağına ilişkin düşüncenin korkunç derecede hatalı bir düşünce olduğu uyarısında bulunmak amacına yöneliktir.

Çünkü bu, yaşanan deneyler, pratik sınavlar, cihad ve belayla karşılaşma, sonra cihadın sorumluluklarına ve belaların ağırlığına sabretmekle mümkündür.

Kur'an ayetinde önemli bir soruna dikkat çekilmektedir:

"Yoksa siz, Allah içinizdeki cihad edenleri..." "...Ve sabırlıları belirlemeden..."

Müminlerin yalnızca cihad etmeleri yeterli değildir. Davanın zorluklarına karşı sabretmek de gerekmektedir. Zorluklar meydan savaşında yapılan cihadla bitmeyecek kadar sürekli ve çeşitlidir. Savaş alanındaki fiili cihad, imanın gerektirdiği ve sabretmeyi istediği davanın en hafif zorluğu olabilir. Hergün karşılaşılan birçok meşakkat vardır. İman ufkuna doğru istikamet bulmanın meşakkati. İmanın gerçeklerini teorik ve pratik olarak dengeli bir şekilde yerine getirme zorluğu; müminin, günlük hayatında beraber bulunduğu insanların" nefislerinden ve başka özelliklerinden beliren insana özgü zaaflara karşı o esnada sabır... Batılın üstünlük kazandığı, mücadele edip zafer kazanmaya başladığı dönemlerde sabır. Yolun uzunluğuna, mesafenin uzaklığına ve engellerin çokluğuna karşı sabır... Cihad, sıkıntı ve çarpışmanın zorluğuna ilişkin sabır... Rahatlığın vesvese ve nefsin saptırmalarına karşı sabır... İdeal ve dille söylenen sözlerle ulaşılamayan Cennetin zorluklarla çevrili yolunda cihadın sadece bunlardan biri olduğu bilinci ve daha nice işkenceye karşı sabır...

ÖLÜM VE HAYAT

"Sizler ölümle karşılaşmadan önce onu arzuluyordunuz. Oysa onu görün-

ce bakıp duruyorsunuz."

Böylece surenin akışı dille söylenen kelimelerden ibaret ölçüt ile karşılaştığı gerçek ölçüt arasında duygularında bir denge oluşturmak için, onları daha önce karşılaşmayı arzuladıkları ve savaş alanında yüzyüze geldikleri ölümle bir daha karşı karşıya getirmektedir. Bununla söyledikleri her sözün muhasebesini yapmalarını, yüzyüze geldiklerinde karşılaştıkları gerçeğin dışında ruhların dahi pratik birikiminin durumunu ölçmelerini öğretmektedir. Böylece ağır olguların ışığında, sözün, ideallerin ve vaadlerin değerini takdir edebilirler. Sonra onlara, kendilerini Cennete ulaştıracak yöntemin sözlerin gerçekleşmesi, hayellerin somutlaşması ve gerçek bir cihad olduğunu öğretiyor. Yüce Allah bütün bunları insanların dünyasında pratik olarak gerçekleştirip öğretiyor.

Kuşkusuz yüce Allah, müminlerin bir çabası ve yardımı olmaksızın, ilk andan itibaren peygamberlerini, davasını, dinini ve hayat metodunu galip getirebilirdi. Ad, Semud, ve Lût kavmine yaptığı gibi müşrikleri yok etmek için onlarla birlikte -ya da onlarsız- savaşsınlar diye melekler indirebilirdi.

Ancak sorun zafer değildir. Sorun bütün zaaf ve eksiklikleri, şehvet ve istekleri, cahiliyye ve sapıklıklarıyla beşeriyetin önderliğini eline almaya hazırlanan müslüman ümmetin eğitilmesiydi. Beşeriyete önderlik, önder olacakların üstün bir şekilde hazırlanmalarını gerektiren önemli bir görevdir. Öncelikle, ahlâk gücünü sürekli hakk üzere bulundurmayı, zorluklara sabretmeyi, insan nefsindeki zaaf ve güç odaklarını bilmeyi, hata noktalarından ve sapıklık kaynaklarından ve bunların tedavi yöntemlerinden haberdar olmayı gerektirir. Sonra şiddette olduğu gibi bollukta, o gün kahredici ve acı gelen bolluktan sonraki şiddette de sabretmeyi gerektirir.

Yüce Allah bununla müslüman cemaati, yeryüzündeki varlık sebepleri kıldığı o korkunç ve meşakkatli role hazırlamak için eğitiyordu. Kuşkusuz yüce Allah, şu geniş mülke halife kıldığı insanın nasibine bu meşakkatleri de eklemeyi dilemiştir.

Yüce Allah'ın müslüman ümmeti önderliğe hazırlamaya ilişkin takdiri, değişik araçlar ve sebepler, farklı koşul ve olgularla kendi yoluna devam etmektedir. Bazen müslüman kitlenin kesin zafer elde etmesi; böyle umutlanmaları, ilahi yardımın gölgesinde kendilerine olan güvenlerinin artması, zaferin tadını denemeleri, onun sarhoşluğuna sabretmeleri, şımarıklık, kibir ve gururu yenme güçlerini ölçmeleri ve alçakgönüllülükle Allah'a şükretmeleri, bazan da, Allah'a sığınmaları, şahsî güçlerinin gerçeğini algıladıkları ve Allah'ın metodundan en ufak bir sapmanın ortaya çıkardığı eksikliği öğrendikleri yenilgi, hüzün ve zorluk şeklinde yoluna devam etmektedir. Bu şekilde yenilginin acılığını denemelerine rağmen, arı gerçeğe sahip olmaları, içlerindeki zaaf ve eksiklik noktalarını öğrenmeleri, şehvetin etkilediği ye'sleri belirlemeleri, ayakların kaydığı hususları ortaya çıkarmaları ve böylece gelecek harekette bütün bu olumsuzluklardan kurtulmaları ile batıla karşı üstünlük sağlarlar. Allah'ın takdiri, hiçbir değişikliğe ve sınırlandırmaya uğramadan zafer ve yenilgiden dersler çıkararak Allah'ın kanu-

nuna uygun olarak yoluna devam eder.

Bunların tümü, şu ayetlerde gördüğümüz gibi Kur'an'ın akışının müslüman kitle için biriktirdiği Uhud savaşından elde edilen sonuçların bir yönünü oluşturmaktadır. Kuşkusuz bunlar, her zamanki müslüman cemaat ve müslüman nesiller için yararlanılacak birikimlerdir.

Daha sonra surenin akışı, İslâm düşüncesinin büyük gerçeklerini yerleştirmek, müslüman cemaati bu gerçeklerle muhatab kılmak, savaşta meydana gelen olaylardan bu gerçekler için bir eksen oluşturmak ve böylece İslâm toplumunu Kur'an'ın eşsiz metoduyla eğitmek için bir araç edinmek suretiyle sürmektedir.

وَمَا مُحَمَّدٌ
إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ
انقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ
اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ
أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّؤَجَّلًا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا
وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

144- Muhammed sadece bir peygamberdir. Ondan önce daha nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi eğer o ölür ya da öldürülürse topuklarınız üzerinde geri mi döneceksiniz? Kim iki topuğu üzerinde geri dönerse bilsin ki, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah şükredenleri ödüllendirecektir.

145- Allah'ın izni olmaksızın hiç kimsenin ölmesi sözkonusu değildir. O süresi belirli bir yazıya bağlıdır. Kim dünya kazancını isterse ona ondan veririz. Kim ahiret sevabını isterse ona da ondan veririz. Biz şükredenleri ödüllendireceğiz.

Bu bölümdeki ilk ayet, Uhud savaşında meydana gelen belli bir olaya işaret etmektedir. Okçular, dağdaki mevzilerini terkettiklerinde müslümanların savaş konumlarında açıklık belirmişti. Bunun üzerine müşrikler oradan bindirmiş müslümanlarla savaşa tutuşmuşlardı. Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) dişi kırılmış, yüzü yaralanmış ve yarasından durmadan kan akmıştı. Herşey birbirine karışmıştı. Müslümanlar öylesine dağılmışlardı ki, kimse diğerinin nerede olduğunu bilmiyordu... Bu arada birisi "Muhammed öldürüldü" diye bağırmıştı. Bu ses, müslümanlar üzerinde korkunç bir etki bırakmıştı. Birçoğu Medine'ye geri dönmeye, yenilerek dağa çıkmaya ve büyük bir ümitsizlikle savaşı bırakmaya başlamıştı. Şayet Resulullah, beraberindeki az sayıdaki adamla dayanmayıp

müslümanları geri çağırmasaydı ve yüce Allah kalplerini sağlamlaştırmasaydı ve de daha sonra açıklanacağı gibi üzerlerine uyuklama, güven ve emniyet duygusunu indirmeseydi tamamen dağılıp mahvolacaklardı.

Kur'an-ı Kerim; İslâm ordusunun dikkatlerini bu derece dağıtan bu olayı, direktifleri için bir temel, İslâm düşüncesinin gerçeklerini yerleştirmek için bir araç, ölüm ve hayatın hakikati, iman tarihi ve müminler kervanına ilişkin canlı işaretler için bir eksen kılmaktadır.

"Muhammed sadece bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi eğer O, ölür veya öldürülürse siz topuklarınızın üzerinde geri mi döneceksiniz? Kim iki topuğu üzerinde geri dönerse bilsin ki Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri ödüllendirecektir."

HZ. PEYGAMBER

Kuşkusuz Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelmiş ve ölmüşlerdir. Kendisinden önceki peygamberler gibi O da ölecektir. Bu, karşılaşılacak basit bir gerçektir. Öyleyse savaşta bu gerçekle karşılaşılınca unutulmuş olmasının sebebi neydi?

Muhammed (salât ve selâm üzerine olsun) Allah tarafından, yüce Kelâm'ı tebliğ etmek için gelmiş bir elçidir. Kuşkusuz bâki ve ölümsüz olan sadece Allah'tır. Aynı şekilde O'nun sözü de ebedî ve ölümsüzdür. Bu yüzden, bu sözleri tebliğ için gelen Peygamberin ölmesi ya da öldürülmesi durumunda müminlerin gerisin geriye dönmeleri gerekmez. Bu da korkunun meydana getirdiği sıkıntı sonucu farketmedikleri temel oluşturan basit bir gerçektir. Ancak, müminler hiçbir zaman bu temel ve basit gerçeği unutmamalıdırlar.

İnsanlar geçicidir akîde ise sonsuza kadar sürer. Tarih boyunca Allah'ın hayat için koyduğu metod, insanlara götürülüp uygulanmış ve fakat peygamberler ile davetçilerden bağımsız olmuştur. Resulullah'ı seven müslümandan; (nitekim O'nun arkadaşları insanlık tarihinin bir benzerini görmediği bir tarzda O'nu severlerdi. Öyle severlerdi ki, O'na bir dikenin batmaması için hayatlarını feda ederlerdi. Nitekim sırtını O'na siper edip hareket etmeden oklara hedef olan Ebu Dücane ile düşmanı O'ndan uzaklaştırmak için birbiri ardınca teker teker şehid olan dokuz kişiyi görmüştük. Kuşkusuz her zaman ve mekânda O'nu böylesine bütün benlikleri ve bütün duygularıyla seven olacaktır. Hatta yalnızca O'nun ismini duymakla vecde kapılanlar da olacaktır.) İşte Muhammed'i (salât ve selâm üzerine olsun) bu şekilde seven bir müslümandan, Muhammed'in şahsı ile O'nun tebliğ edip kendisinden sonra insanlara bıraktığı ve ölümsüz Allah'tan gelerek O'na ulaşan ebedi akideyi birbirinden ayırması istenmektedir.

Kuşkusuz dava, davetçiden önce gelir.

"Muhammed sadece bir peygamberdir. O'ndan önce nice peygamberler gelip geçmiştir."

Peygamberimizden önce de zamanın derinliklerine inen, tarihin köklerine uzanan, insanlıkla başlayıp yolun başlangıcında insanlığa hidayet ve barış ile yol gösteren bu davayı taşıyan peygamberler gelmiştir.

Dava, davetçiden daha büyük ve daha kalıcıdır. Davetçiler gelip giderler ancak dava nesiller ve asırlar boyu sürer. Davaya tabi olanlar, Resullerin getirdiği ilk kaynağa bağlı kalacaklardır. Ve müminler Bakî olan yüce Allah'a yönelecektir. O halde yüce Allah diri ve ölümsüz iken müminlerden birinin geri dönüp Allah'ın hidayetinden irtidat etmesi hoş karşılanamaz.

İşte, bu îmalı sorunun, bu tehdidin ve aydınlatıcı açıklamanın sebebi şudur:

"...Şimdi eğer O, ölür veya öldürülürse siz topuklarınızın üzerinde geri mi döneceksiniz? Kim iki topuğu üzerinde geri dönerse Allah'a hiç bir zarar veremez. Allah şükredenleri ödüllendirecektir."

İfadede irtidâtın canlı bir tablosu yeralmaktadır; **"...topuklarınızın üzerinde geri mi döneceksiniz!" "... Kim iki topuğu üzerinde geriye dönerse..."** Geriye dönmedeki algılanan bu hareket, akideden irtidat etme olayını, seyredilen bir manzara gibi somutlaştırıyor. Burada kasdedilen, savaştaki yenilgiden kaynaklanan duygusal irtidat değildir. Aksine, "Muhammed öldürüldü" diye birinin bağırmasından sonra meydana gelen ruhsal irtidattır sözkonusu edilen... Çünkü, bu söylentiden sonra bazı müslümanlar; müşriklerle savaşmanın yararsızlığına, Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) ölmesiyle bu dinin işinin bittiğine ve müşriklere karşı cihadın sona erdiğine inanmaya başlamışlardı. İfadenin somutlaştırdığı ruhsal hareket budur. Savaşta ökçeleri üzerinde dönüp kaçmaları gibi dinden dönmelerini de kapsayan bir olaydır. İşte, Nadir b. Enes (Allah O'ndan razı olsun) "Muhammed öldürüldü" deyip savaştan ellerini çekenleri görünce "O'ndan sonra yaşayıp da ne yapacaksınız. Kalkın Resulullah'ın öldüğü uğurda siz de ölün" diyerek sakındırdığı da buydu.

"...Kim iki topuğu üzerinde geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez."

Zararlı çıkacak olan, kendisine eziyet edip yoldan sapandır. Onun geri dönmesi Allah'a hiçbir zarar dokundurmaz. Çünkü Allah; İnsanlara ve onların imanına muhtaç değildir. Ancak yüce Allah, kullarına acıması ve onların mutluluğu ve iyiliği dolayısıyle bu metodu koymuştur. Bu metoddan ayrılan her sapık, kendi nefsi ve çevresinden bir bedbahtlık ve şaşkınlıkla karşılaşmak suretiyle cezasını çekecektir. Ayrıca hayat düzeni ile ahlâk tamamen bozulur ve bütün işler aksar. Neticede insanlar; gölgesinde hayat ve ruhlarının istikamet bulduğu, hem fıtratları hem de içinde yaşadıkları evrenle barış içinde yaşamak için bir ortam buldukları bu biricik metoddan sapmanın cezasını tadarlar.

"...Allah, şükredenleri ödüllendirecektir."

Onlar, yüce Allah'ın kullarına bu sistemi bağışlamakla verdiği nimetin değerini bilirler. Bu yüzden hem sisteme uymak, hem de Allah'a hamdetmekle şükürlerini yerine getirirler. Bu sisteme uymak suretiyle mutlu bir hayat sürdürmeleri de şükürlerine güzel bir karşılık olmaktadır. Daha sonra yüce Allah'ın ken-

dilerine ahirette vereceği karşılıkla yaşayacaklar ve mutlulukları daha büyük ve kalıcı olacaktır.

Sanki yüce Allah, bu olay ve bu ayetle, müslümanların aralarında yaşayan peygamberlerin kişiliğine olan şiddetli bağlılıklarını kesmek istemiştir. Devamla, Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) ilk defa ortaya çıkarmadığı, yalnızca kendisinden önceki elçilerin insanları kana kana içmeye çağırdıkları gibi O'nu da göstermiştir. Böylece yüce Allah insanları, fışkıran asıl kaynağa doğrudan bağlamak istemiştir.

Sanki yüce Allah, insanların elinden tutup onları Muhammed'in bağlamadığı, sadece insanların elini tutuşturup onları birlikte sarılmaya çağırdığı kopmaz bir kulpa doğurudan ulaştırmayı dilemiştir.

Sanki yüce Allah Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) ölmesi ya da öldürülmesiyle üzerlerinden kalkmayacak olan sorumluluklarını doğrudan algılamaları için müslümanların İslâm ile olan ilişkilerini ve Allah ile olan sözleşmelerini direkt bir duruma getirmeyi ve Allah'ın önünde yaptıkları bu sözleşmenin sorumluluğunu aracısız duymalarını dilemektedir. Çünkü onlar Allah'a biat etmişlerdir. Dolayısıyla Allah'ın huzurunda sorumlu olacaklardır.

Sanki yüce Allah, meydana geldiğinde güçlerini aşacağını bildiği halde, müslüman kitleyi bu büyük sarsıntıya hazırlamakta ve böylece dehşet ve şaşkınlık kendilerini sarmadan, onları alıştırmak ve sadece kendisine ve kalıcı davasına bağlamak istemektedir.

Nitekim, büyük sarsıntı meydana gelince dehşet ve şaşkınlık içinde kalakalmışlardı. Hatta Ömer (Allah O'ndan razı olsun) kılıcını çekmiş, onunla "Muhammed öldü" diyeni tehdit etmeye başlamıştı.

Kalbi, arkadaşı Resulullah'a ve Allah'ın O'nun hakkındaki kaderini algılamaya sağlam bir bağla bağlı bulunan Ebu Bekir'den (Allah O'ndan razı olsun) başkası sebat edememişti. Nitekim Ebu Bekir bu ayeti hatırlayıp, dehşete düşmüş şaşkınlara hatırlatınca onlar bu ilahi çağrıyı ilk defa işitmiş gibi tevbe edip geri dönmüşlerdi.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim'in akışı; insan nefsinin derinliklerinde gizlenen ölüm korkusuna uyarıcı bir şekilde değinmekte; Ölüm ve hayat hakkındaki kalıcı gerçekleri dile getirmektedir. Ayrıca hayat ve ölümden sonra Allah'ın kullarını denemesi ve cezaya ilişkin hikmet ve takdirini açıklaması suretiyle bu korkuyu gidermektedir.

"Allah'ın izni olmadan hiç kimsenin ölmesi sözkonusu değildir. O süresi belirli bir yazıya bağlıdır. Kim dünya kazancını isterse ona ondan veririz. Kimde ahiret sevabını isterse ona da ondan veririz. Biz şükredenleri ödüllendireceğiz."

Kuşkusuz her nefsin belirlenen süreye kadar yazılmış bir eceli vardır. Bu belirlenen süre dolmadan herhangi bir kişinin ölmesi sözkonusu değildir. Telaş, hırs, savaşa katılmama ve korku bu süreyi uzatmadığı gibi cesaret, direnç, öne atılma

ve sözüne bağlı kalma da ömrü kısaltmaz. O halde korkaklığa gerek yoktur. Korkudan gözleri kaymasın korkakların. Süre belirlenmiştir, birgün kısaltılamayacağı gibi artırılamaz da.

Bununla, ecel gerçeği insan ruhunda yeretmektedir. Artık insan onunla uğraşmayı bir tarafa bırakıp hesaba katmamakta ve imanın gereği olan sorumluluk ve görevlerini hakkıyla yerine getirmeyi düşünmektedir. Bununla korku ve dehşetin doğurduğu ürkekliği üzerinden attığı gibi cimrilik ve ihtirasın boyunduruğundan da kurtulur. Bu sayede insan, sabır güven ve tek başına ecele egemen olan Allah'a dayanmakla, yolun bütün sorumluluk ve görevlerini yerine getirerek yoluna devam eder.

Daha sonra ayet-i kerime, hakkında kesin hüküm verilen bu sorunu çözdükten sonra nefse dönüyor. Ömür, önceden yazılmış ve ecel belirlenmiş olduğuna göre, nefis yarın için ne hazırladığına ve ne istediğine baksın. İmanın gereği sorumluluklardan geri kalmayı, bütün ilgisini yeryüzüyle sınırlandırmayı ve sadece şu dünya için yaşamayı mı; yoksa, ömür ve hayata ilişkin bu bilgi ve ihtimamını dengelemekle beraber, yüce bir ufukla yüksek ilgilere ve bu hayattan daha büyük bir hayata mı yükselmek istiyor. Ona baksın nefis.

"... Kim dünya kazancını isterse kendisine ondan veririz. Kim de ahiret sevabını isterse ona da ondan veririz."

Ömür ve ecelle kıyaslanınca sonuçları bir olsa da bu hayatla şu hayat arasında, bu ilgiyle şu ilgi arasında ne kadar fark vardır. Sadece bu dünya için yaşayan ve yalnızca bu dünya nimetlerini isteyen, böceklerin, vahşilerin ve hayvanların hayatını yaşar. Sonra da yazılmış eceliyle belirlenen zamanda ölüp gider. Fakat, diğer ufka yükselen ise, Allah'ın onurlandırıp halife kıldığı ve bu konumuyla farklı bir statü bahşettiği "insan"ın hayatını yaşar. O da yazılmış eceliyle belirlenen zamanda ölür. **"Allah'ın izni olmaksızın hiç kimsenin ölmesi sözkonusu değildir. O, süresi belirli bir yazıya bağlıdır."**

"...Şükredenleri ödüllendireceğiz."

Bu ödül, insana yapılan ilahî bağış nimetini algılayıp hayvansal derecelerin üstüne çıkan ve yüce Allah'ın bu nimetine karşı şükretmekle imanın sorumluluklarını yerine getirenleredir.

Böylece Kur'an-ı Kerim, ölüm ve hayatın niteliklerini açıklıyor. Hayvanların ve insanların yaşama gayelerini açıklıyor. Bazı insanların, hayvanlar gibi hayat sürme gayelerinin olduğunu, bazı insanların da yüce gayeler için yaşadığını beyan ediyor. Böylece nefsi, ölüm ve hayata ilişkin hiçbir şeye malik olmadığının farkına vardırıp onu ölüm korkusundan ve sorumluluk telaşıyla uğraşmaktan vazgeçiriyor. Neticede de insan, seçebildiği ve kendi gücü dahilinde daha faydalı şeylerle uğraşmış olacaktır. Artık ya dünyayı ya da ahireti seçecektir. Kuşkusuz seçtiğinin karşılığını da yüce Allah'ın katında bulacaktır.

Daha sonra yüce Allah, müslümanlara, kendilerinden önce zamanın derinliklerine kök salmış ve yolun uzunluğu boyunca sıralanıp hareket eden ve iman-

larında sadık olup peygamberleriyle savaşa çıkan mümin kardeşlerinden örnekler veriyor. Ki onlar imtihan karşısında ümitsizliğe kapılmayıp ölüme gittikleri bu makamda, cihad makamında imandan kaynaklanan edep tavrını takınmışlar ve Rabblerinden bağışlanma dilemişlerdir. İşlerinde "aşırılık" gördüklerinde hatalarını itiraf etmekten ve kâfirlere karşı Rabblerinden dayanma gücü ve zafer dilemekten kaçınmayan, böylece duadaki iyi davranışlarının ve cihad alanındaki iyi durumlarının karşılığı olarak dünya ve ahiret sevabını hak eden ve yüce Allah'ın müslümanlara örnek verdiği bir konuma gelen iman kervanını örnek gösteriyor:

"Nice peygamberler var ki çok sayıda taraftarı kendisi ile birlikte savaştı. Bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı yılmadılar, gevşemediler, boyun eğmediler. Allah sabırlıları sever."

"Onlar sadece 'Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve davranışlarımızdaki aşırılıklarımızı bağışla. Ayaklarımızı kaydırma ve kâfirler karşısında bize yardım et' demişlerdir."

"Allah da onlara hem dünya kazancını hem de ahiret mükâfatının en güzelini verdi. Allah iyi işler yapanları sever."

UHUD'DAKİ YENİLGİ

"Uhud" yenilgisi, zayıf ve azınlık oldukları halde yüce Allah'ın Bedir'de kendilerine yardım ettiği ve her durumda zaferin kendileri için evrensel bir yasaymış düşüncesinin ruhlarında yerettiği müslümanların karşılaştığı ilk yenilgiydi. Bu yüzden, Uhud çarpışmasında beklenmedik bir sınav vermişlerdi.

Kur'an-ı Kerim'de bu olaydan çokça sözedilmesinin sebebi; ruhlarını eğitmek, düşüncelerini doğrultmak ve onları hazırlamak için bazen teselli ederek, bazan hoşnutsuzluk göstererek, bazen hükümler yerleştirerek, bazen de örnek vererek her fırsatta müslümanların elinden tutarak devam etmesi olsa gerek. Çünkü, önlerindeki yol uzun, karşılaşacakları deneyler yorucu, üzerlerindeki sorumluluk son derece ağır ve çağrıldıkları görev oldukça büyüktür.

Burada verilen örnek, genel bir örnektir. Peygamber ve topluluk sınırlandırılması sözkonusu değildir. Sadece iman kervanına bağlanmaları, müminlerin tavrını bilmeleri, buradaki imtihan olayını her davet ve din için kaçınılmaz bir şey olarak düşünmeleri, duygularında müminlere yakınlık düşüncesini, gönüllerinde akidenin tekliğini ve kendilerinin büyük iman ordusunda bir bölük konumunda olduklarını yerleştirmek için onları kendilerinden önceki peygambere uyanlara bağlamak amacı güdülmektedir.

"Nice peygamber var ki, çok sayıda taraftarı kendisi ile birlikte savaştı. Bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı yılmadılar, gevşemediler ve boyun eğmediler."

Nice topluluklar beraberlerindeki peygamberlerle büyük savaşlar verdiler.

Başlarına gelen bela, hüzün, zorluk ve işkencelerden dolayı ruhlarında bir zaaf ve çarpışmanın sürmesinden dolayı güçlerinde bir eksilme sözkonusu olmadı. Ne korkuya ne de düşmana teslim oldular. Akide ve din uğruna savaşan müminin yapması gereken de budur.

"...Allah sabırlıları sever."

Onların ruhları sarsılmaz, güçleri dağılmaz, dirençleri gevşemez, boyun eğmez ya da teslim olmazlar. Allah sabırlıları sever ifadesinin derin etki ve ilhamları vardır. Yarayı tedavi eden, acıları saran, zarar ve amansız çarpışmayı hafifleten bu sevgidir.

Buraya kadar ayet-i kerime, o müminlerin zorluk ve imtihan anındaki durumlarının açık bir portresini çizdi. Şimdi ise, ruhlarının ve duygularının gizli bir tablosunu; ruhlara ağır gelen, onları aşılmaz tehlikelerle bağlayan -ancak müminlerin ruhlarını Allah'a yöneltmekten alıkoymayan- tehlikeyle yüzyüze geldiklerinde Allah hakkında takındıkları edep tavrının tablosunu çizmektedir. Bu müminlerin nefisleri alışkanlıkları olduğu üzere ilk önce zafer istemiyorlar. Düşmana karşı dayanma ve zaferden önce, günah ve hatalarını itiraf için af ve bağışlanma dilemektedirler.

"Onlar sadece 'Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve davranışlarımızdaki aşırılıkları bağışla. Ayaklarımızı kaydırma ve kafirler karşısında bize yardım et.' demişlerdir."

Ne nimet ne de servet istiyorlar. Hatta sevap ve mükafat da istemiyorlar. Ne dünya ne de ahiret sevabını istiyorlar. Allah'ın yolunda savaşıp sadece O'na yönelirken Allah'a karşı son derece edepli bir tavır takınmaktadırlar. Ondan önce günahlarından bağışlanma sonra ayaklarının kaymamasını ve sonra da kafirlere karşı yardım beklemektedirler. Yardımı da kendileri için istemiyorlar. Kâfirlere ceza olarak küfrün hezimetini istiyorlar. Bu da yüce Allah'ın nimetleri karşısında mümine yakışan bir tavırdır.

İşte kendileri için hiçbir şey beklemeyenlere yüce Allah, katından herşey vermiştir. Aynı şekilde ahireti isteyenlerin temenni edip ümit ettiklerini de vermiştir.

"...Allah da onlara hem dünya kazancını, hem de ahiret mükâfatının en güzelini verdi."

Yüce Allah onlara ihsanını gösteriyor. Güzel bir edep tavrı takındıklarından, cihadı hakkıyla yerine getirdiklerinden dolayı onlara karşı sevgisini bildiriyor. Kuşkusuz bu da en büyük nimet ve en büyük sevaptır:

"...Allah iyi işler yapanları sever."

İslam düşüncesinin büyük gerçeklerini içeren, müslüman kitlenin eğitilmesi rolünü hakkıyla yerine getiren ve müslüman ümmetin her nesli için bu birikimleri saklayan bu bölüm de böylece sona eriyor.

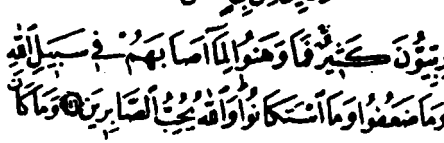
Surenin akışı; düşünceleri doğrultmak, vicdanları eğitmek, yolun kaygan noktalarından sakındırmak, müslüman kitleyi, kendilerini kuşatan hilelere ve düş-

manlarının kurduğu tuzaklara karşı uyarmak amacıyla savaşta meydana gelen olayları sunmak ve onları değerlendirmelerine eksen kılmak hususunda bir diğer adım atarak sürmektedir.

Uhud'daki yenilgi, Medine'deki, kafir, münafık ve yahudilerin çeşitli söylentiler çıkarmalarına bir fırsat olmuştu. Medine, henüz bütünüyle müslümanların olmamıştı. Oradaki mmüslümanlar "Bedir'in" içindeki parlak zafer ve oluşturduğu korku duvarıyla kuşatılmış son derece garip bir topluluk idiler. Ancak Uhud'da alınan bu yenilgiyle durumları büyük ölçüde değişti. Pusuda bekleyen düşmanlar, kinlerini açığa vurmak, zehirlerini saçmak ve bütün müslümanların -özellikle şehid olanların ve ağır şekilde yaralananların- evlerinde meydana gelen felâket havası içinde hile ve desiselerini yaymak ve böylece müslümanların fikir ve saflarını karıştırmak için müsait bir ortam bulmuş oldular.

Kur'an'ın yönlendirici sunuşu ile savaşın gövdesini ve en geniş sahnelerini temsil eden aşağıdaki bölümde, yüce Allah'ın, iman edenleri kafirlere uymaktan sakındırmak için seslendiğini, düşmanlarının kalbine korku salıp, kendilerine zafer vereceğini vaadettiğini, onlara savaşın başlangıcında vaadettiği zaferi verdiğini; ancak kendilerinin çekişmeleri ve Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) emrine muhalefet etmeleri yüzünden bu zaferi kaybettiklerini hatırlattığını görüyoruz. Daha sonra, savaş sahnesi, heriki yönüyle, canlılık ve hareket fışkıran bir tarzda sunuluyor. Yenilgi ve korkunun ardından gelen, Allah hakkında kötü zan besleyen münafıkların kalbini kemiren şaşkınlık ve hasret ile müminlerin kalplerine indirilen güven sözkonusu edilmektedir. Böylece bir taraftan, kulların ecellerine ilişkin ilahi takdirin hakikatinin yerleştirilmesiyle birlikte, olayların bu şekilde sürüp gitmesinin ardındaki gizli hikmet ve latif plan da ortaya çıkmış oluyor. Surenin akışı, bu bölümün sonunda müminleri; kafirlerin ölüm ve şehadet konuşunda yaydıkları sapık düşüncelerden sakındırmakta ve onları ölme ya da öldürülme şeklinde olsun, insanların sonuçta görecekleri diriliş gerçeği ile yüzyüze getirmekte ve her ne suretle olursa olsun mutlaka Allah'a döneceklerini bildirmektedir.

KÂFİRLERE TÂBİ OLMAK

قَوْلَهُمْ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِىٓ أَمْرِنَا
وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿١٤٧﴾ فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ
ثَوَابَ ٱلدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ ٱلْـَٔاخِرَةِ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تُطِيعُوا۟ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟
يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ فَتَنقَلِبُوا۟ خَٰسِرِينَ
﴿١٤٩﴾ بَلِ ٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ ۖ وَهُوَ خَيْرُ ٱلنَّٰصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِى
فِى قُلُوبِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلرُّعْبَ بِمَآ أَشْرَكُوا۟ بِٱللَّهِ
مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ سُلْطَٰنًا ۖ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ
وَبِئْسَ مَثْوَى ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ
وَعْدَهُۥٓ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ
وَتَنَٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ
مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَ ۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا
وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ
لِيَبْتَلِيَكُمْ ۖ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ ۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ
عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُۥنَ عَلَىٰٓ
أَحَدٍ وَٱلرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِىٓ أُخْرَىٰكُمْ فَأَثَٰبَكُمْ
غَمًّۢا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوا۟ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ
وَلَا مَآ أَصَابَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾
ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ ٱلْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ

وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ
الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ
كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ
لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ
فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ
وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ
يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا
وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا
فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُزًّى لَّوْ كَانُوا عِندَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا
لِيَجْعَلَ اللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾
وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

146- Nice peygamber var ki, çok sayıda taraftarı kendisi ile birlikte savaştı. Bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler, yılmadılar ve boyun eğmediler. Allah sabırlıları sever.

147- Onlar sadece "Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve davranışlarımızdaki aşırılıklarımızı affeyle, ayaklarımızı kaydırma ve kâfirler karşısında bize yardım et" demişlerdir.

148- Allah da onlara hem dünya kazancını ve hem de ahiret mükâfatının en güzelini verdi. Allah iyi işler yapanları sever.

149- Ey müminler, eğer kâfirlere itaat ederseniz sizleri topuklarınız üzerinde geriye döndürürler de hüsrana uğrarsınız.

150- Oysa Allah'tır sizin mevlânız. O yardım edenlerin en hayırlısıdır.

151- Biz kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Çünkü onlar kendilerine hiçbir güç verilmemiş olan nesneleri Allah'a ortak koşmuşlardır. Onların gidecekleri yer Cehennem'dir. Zalimlerin varacağı yer ne fenadır!

152- Allah size verdiği sözü yerine getirdi. Hani size sevdiğinizi (zaferi) gösterdikten sonra bozuluncaya, savaş konusunda görüş ayrılığına düşünceye ve itaatsizlik edinceye kadar müşrikleri kırıp geçiriyordunuz. Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti istiyordu. Sonra sizi deneyden geçirmek için onların başından savdı. Ama yine de sizi affetti. Allah müminlere karşı gerçekten lütuf sahibidir.

153- Hani Peygamber arkanızdan sizi çağırırken, hiç kimseye bakmadan kaçıyordunuz; ne kaybettiğinize ve ne de başınıza gelene üzülmeyesiniz diye Allah sizi kederden kedere uğrattı. Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

154- Sonra o kederin ardından Allah, üzerinize içinizden bir grubu saran bir güven duygusu, bir uyuklama indirdi. Bir grup da kendi derdine düştü. Bunlar Allah hakkında cahiliye zihniyetini yansıtan, gerçeğe aykırı bir düşünce taşıyorlar ve "Bu işte bizim bir fonksiyonumuz var mı?" diyorlardı. Onlara de ki; "Hayır, bu tamamen Allah'ı ilgilendiren bir iştir."

Aslında sana açıklayamadıkları bir şeyi içlerinde saklıyorlar. İçlerinden "Eğer bu işte bir fonksiyonumuz olsaydı burada öldürülmezdik" diyorlar. De ki; "Eğer evlerinizde de olsaydınız alınlarına ölüm yazılanlar uzanacakları yerleri yine de boylarlardı." Allah, gönüllerinizdekini deneyden geçirmek ve kalplerinizdekini arıtmak için bunları başınıza getirdi. Hiç kuşkusuz Allah gönüllerin özünü bilir.

155- İki topluluğun karşılaştığı gün savaştan geri dönenlerinizi şeytan bazı günahkar duyguları yüzünden ayartmaya girişmişti. Ama Allah onları yine de affetti. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve halimdir.

156- Ey müminler, yolculuğa çıkan ya da savaşa katılan kardeşleri hakkında "Eğer onlar yanımızda olsalardı ölmezler ya da öldürülmezlerdi" diyen kâfirler gibi olmayınız. Allah bu asılsız saplantıyı onların kalplerine çöreklenen acı bir hayıflanmaya dönüştürdü. Oysa can veren de öldüren de Allah'tır. Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarını görür.

157- Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, Allah'tan gelecek olan bağışlama ve rahmet, onların biriktirecekleri dünya nimetlerinden daha hayırlıdır.

158- Kuşku yok ki, ölseniz de öldürülseniz de Allah katında toplanacaksınız.

Şu ayetler grubuna araştırıcı bir gözle baktığımızda, kanatlarının canlılık fışkıran bir çok sahneyi, İslâm düşüncesi, insan hayatı ve evrensel yasalara ilişkin temel ve büyük hakikatleri sardığını görürüz. Duygu ve düşünceleri coşturacak düzeyde savaşın hiçbir yönünü dışarda bırakmayacak şekilde; çabuk, canlı, hareketli ve derin bir dokunuşla ele aldığına şahid oluruz. Kuşkusuz bu ayetler; meydana geldiği atmosfer, kendine özgü koşulları ve olayları, beraberindeki ruhsal ve duygusal hareketlerle birlikte, savaşı, canlılık ve gözler önüne serme bakımından, bunca uzunluk ve detaylılıklarına rağmen siyer kitaplarında rastlanan tüm

rivayetlerden daha etkindirler. Ayrıca, daha doğru bir düşünceye ulaşmak isteyen ruhlardaki canlı ve hareket halindeki gerçekler yığınını da kanatlarının altına aldığını görürüz.

Bunca sahneyi, bütün bu gerçekleri, bu denli canlı, hareketli ve duygulandırıcı bir tarzda bu kadarcık söz ve ifadeye sığdırmak insanın yapacağı birşey değildir kuşkusuz. Bu gerçeği, üslupların sırlarını ve ifadelerinin gücünü algılayanlar, öncelikle de üslûplarla uğraşan ve ifadenin sırlarını araştıranlar kavrayabilirler:

"Ey müminler, eğer kafirlere itaat ederseniz sizleri topuklarınızın üzerinde geriye döndürürler de hüsrana uğrarsınız."

"Oysa Allah'tır sizin mevlanız. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır."

Medine'deki kafirler, münafıklar ve yahudiler, müslümanların dirençlerini kırmak, Muhammed'le (salât ve selâm üzerine olsun) birlikte hareket etmenin sonucundan onları korkutmak, savaşın ürkütücü yanlarını, Kureyş müşrikleri ve müttefikleriyle takışmanın sonuçlarını tasvir etmek için müminlerin başlarına gelen yenilgi, ölüm ve yaralanmaları dillerine dolamışlardı. Küfür kalplerin karıştırılması, safların dağılması, güvensizliğin oluşması ve güçlülerle savaşmaya devam etmenin gereğinden kuşkulanmanın yayılmasını istiyordu. Çünkü savaştan el çekmenin hoş gösterilmesi ve zaferi kazanmak üzere olanların barışmaya yanaştırılması için en uygun hava, yenilgi havasıdır. Ayrıca bu atmosfer, kişisel acıların ve bireysel felaketlerin yaygınlaşıp toplumun ve akidenin bünyesini yıkmaya dönüşmesine ve böylece galip güçlere teslim olmaya uygun bir atmosferdir.

Bu yüzden yüce Allah, iman edenleri kafirlere uymaktan sakındırmaktadır. Çünkü kafirlere uymanın sonu kesin zarardır; hiçbir kâr ve yarar sözkonusu değildir. Onlara uymak, topukların üzerinde küfre gerisin geriye dönmektir. Mümin, ya küfür ve kafirlerle savaşmak, batıl ve batıla uyanları defetmek suretiyle yoluna devam edecek ya da Allah korusun topukları üzerinde küfre dönecektir. Müminin konumunu ve dinini koruyarak ikisinin arasına pasif bir pozisyonda bulunması imkansızdır. İnsan böyle düşünebilir. Yenilginin ardından, yara ve berenin etkisiyle, güçlü galiplerle savaşmaktan vazgeçip, onlarla barış yapabileceğini, bununla beraber dinini, akidesini, imanını ve varlığını koruyabileceğini sanabilir. Bu, kof bir vahimdir. Böyle bir durumda ileriye atılmayanın, geriye dönmesi kaçınılmazdır. Küfür, şerr, sapıklık ve tağutlarla savaşa tutuşmayanın, horlanıp geriye dönerek; küfür, şerr sapıklık, batıl ve tuğyana dönmesi zorunlu bir sonuçtur. Bir kişinin akidesi ve imanı, onu kafirlere uymaktan, onları dinlemekten ve onlara güvenmekten alıkoyamıyorsa bu durumu o kişinin gerçekte daha ilk andan itibaren iman etmediğini gösterir. Akide sahibinin, akidenin düşmanlarına dayanması, onların desiselerine kulak vermesi ve direktiflerine uyması ruhsal bozgun belirtisidir. Yenilgi başgösterdimi de sürecektir. Artık kimse onu sonuçta yenilmekten, topukları üzerinden küfre dönmekten alıkoyamaz. İlk adımlarını atarken bu kötü sonuca varacağını zannetmese de... Mümin, akidesi ve yö-

netilmesi bakımından, dininin ve önderliğinin düşmanlarına danışma gereğini duymaz. Bir kere onları dinlerse fıtri ve pratik bir olgu olarak artık topukları üzerinde irtidat yolunu tutmuş demektir. İşte yüce Allah, müminleri uyarmakta, bundan sakındırmakta ve iman adına onlara seslenmektedir:

"Ey müminler, eğer kafirlere itaat ederseniz sizleri topuklarınızın üzerinde geriye döndürürler de hüsrana uğrarsınız."

Topukların üzerinden, imandan küfre dönme yıkımından daha büyük zarar var mı? İman zararından sonra hangi kazanç olabilir ki?

Şayet kafirlere uymaya eğilim göstermenin nedeni, onlardan bir koruma ve yardım beklentisi ise, bu bir vehimdir. Ayetlerin akışı, yardım ve korumanın gerçeğini hatırlatarak bunu da reddediyor:

"Oysa Allah'tır sizin mevlanız. O, yardım edenlerin en hayırlısıdır."

Müminlerin dostluk ve yardım bekleyecekleri merci burasıdır. Allah'ın dost olduğu kimse için O'nun yarattıklarının birinin dostluğuna gerek varmı? Yardımcısı Allah olanın, kulların yardımına ihtiyacı olur mu?

Ayetlerin akışı, müslümanların kalplerini sağlamlaştırmak için kendisine hiçbir otorite, güç ve kuvvet indirilmeyen şeyleri Allah'a ortak koşmalarından dolayı düşmanlarının kalplerine korku salındığını müjdeliyerek bunun ahirette hazırlanan azaptan önce olacağını bildirerek sürmektedir:

"Biz kafirlerin kalplerine korku salacağız. Çünkü onlar kendilerine hiçbir güç verilmemiş olan nesneleri Allah'a ortak koşmuşlardır. Onların gidecekleri yer Cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne fenadır."

Kafirlerin kalplerine korku salınacağına ilişkin Ulu, Kâdir ve Kahhar olan Allah'ın verdiği söz, savaşın sonu için bir garanti, düşmanlarının yenilgisi ve dostlarının zaferi için bir güvencedir.

Küfrün, imanla karşılaştığı her savaş için geçerlidir bu vaad. Küfredenlerin, korkmadan ve Allah tarafından kalplerine atılan dehşet duygusu harekete geçmeden müminlerle karşılaştıkları vaki değildir. Ancak önemli olan, müminlerin kalplerinde iman ve birtek Allah'a dostluk duygusu gerçeğinin bulunmasıdır. Bu dostluğa sıkı sıkıya bağlı bulunmaları, Allah'ın ordusunun galip olacağı gerçeği konusunda her türlü söylenti ve kuşkudan soyutlanmaları ve kâfirlerin, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamayacakları gibi O'ndan kurtulamayacaklarını da bilmeleridir. Görünüşte bu gerçeğe aykırı bir durum belirdiğinde de Allah'ın ayette geçen sözüne içtenlikle güvenip buna göre hareket etmeleri gerekir. Çünkü, Allah'ın sözü, insanların gözlerinin gördüğü ve akıllarının değerlendirdiği herşeyden daha doğrudur.

Kâfirler korkacaklardır. Çünkü kalpleri gerçek bir dayanaktan yoksundur. Çünkü onlar ne bir gücc ne de güçlü birine dayanmaktadırlar. Onlar hiçbir güçleri olmayan tanrılarını Allah'a ortak koşmaktadırlar. Çünkü yüce Allah, bu tanrılara hiçbir güç bahşetmemiştir.

"Kendisine hiçbir güç verilmemiş olan nesneler..." deyimi bazen iddia edilen tanrıları, bazen de kof inançları vasıflandırmak için Kur'an'da sıkça rastladığımız köklü ve temel bir gerçeğe işaret eden derin anlamlı bir deyimdir.

Kuşkusuz, herhangi bir düşünce, inanç, kişi veya kuruluş, taşıdığı gizli güç ve caydırıcı otorite oranında, yaşar, hareket alanı bulur ve etkinlik gösterebilir. Bu güç; içindeki "Hakk" mefhumu ile, yani Allah'ın tüm evreni dayandırdığı temeller ve evrende yürürlükte olan Allah'ın koyduğu yasalara uygunluk derecesi ile ölçülür. Bu "Hakk" olma mefhumunu içermesi ile yüce Allah, varlık aleminde gerçek anlamda faal ve etkin olan güç ve otoritesinden ona bahşedecektir. Aksi takdirde, gözünürde parlak ve heybetli görünse de son derece hafif boş, zayıf ve çürük olacaktır bu güç.

Müşrikler, (Allah'tan) başka tanrıları çeşitli şekillerde Allah'a ortak koşarlar. Öncelikle, uluhiyetin özelliklerinden herhangi bir şeyi Allah'tan başkasına vermekle meydana gelir bu şirk. Bu özellik, kanun koyma, hayat tarzları ve toplumsal düzenleri için başvurdukları değerleri belirlemek için bu kanunlara uymaya ve bu değerleri benimsemeye zorlamak şeklinde kullar üzerinde kullara egemenlik hakkı tanımaktır. Bu özelliklerin kapsamında bulunan ve onlardan bir parça sayılan sembolik ibadet sorunu bundan sonra gelir.

Peki bu tanrılar, Allah'ın şu evreni dayandırdığı "hakk"tan neye sahip bulunuyorlar? Kuşkusuz yüce Allah, şu evreni sadece bir olan yaratıcısına dayanması için yaratmıştır. Bütün bu yaratıkları da, ortak koşmaksızın kendisine kullukta bulunmaları, hiç tartışmasız kanun ve değerler konusunda sadece kendisine başvurmaları ve O'na bir başkasını eş koşmadan hakkıyla kendisine kulluk etmeleri için yarattı. Bunun için, kapsamlı anlamıyla Tevhidin dışına çıkan herşey, dayanıksız ve boştur. Evrenin yapısındaki gizli "hakk"tan yoksundur. Bu yüzden de çürük ve cılızdır. Ne bir güç ne de bir otoriteye sahiptir. Hayatın akışında hiçbir etkisi sözkonusu değildir. Hatta hayat ögelerine ve hayat hakkına da sahip değildir.

İnanç ve düşünce konusunda kendilerine hiçbir güç verilmeyen Tanrıları Allah'a ortak koştuklarından dolayı müşrikler, zayıflık ve boşluğa dayanmaktadırlar. Onlar sonsuza kadar hor ve zayıf çığırtkanlar olacaklardır. Mutlak güç sahibi gerçeğe dayanan müminlerle karşılaştıklarında içlerini hep bir korku saracaktır onların.

Hakk ile batılın karşılaştığı her durumda bu vaadin doğruluğunu buluruz. Kaç kere, silahsız hakk karşısında son derece silahlanmış olarak dikilen batıl, korkaklar gibi büzülmüş, bunca silahlı kalabalığa rağmen her hareketten ve her sesten dolayı titremiştir. Hakk hareket edip saldırıya geçince de, bunca kalabalığına ve hakkın azlığına rağmen Allah'ın vaadini doğrularcasına batılın saflarında; dehşet, korku, parçalanma ve bozgun başgöstermiştir.

"Biz kafirlerin kalplerine korku salacağız. Çünkü onlar kendilerine hiçbir güç verilmemiş olan nesneleri Allah'a ortak koşmuşlardır."

Bu dünyadaki halleri... Ya ahirette?.. Orada da zalimlere yakışan acıklı ve fenâ bir sonuç beklemektedir onları...

"Onların gidecekleri yer de Cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne fenadır."

İşte bu noktada ayetlerin akışı müslümanlara, Uhud savaşındaki bu vaadin doğruluğunu belgeleyen kanıtlara çevrilmektedir. Çünkü savaşın başında zafer onların olmuştu. Müşrikler birer birer öldürülüyordu. Arkalarında birçok ganimet bırakarak kaçmaya başlamışlardı. Bayrakları da yere düşmüş ve bir kadın kaldırıncaya kadar kimse de buna el atmamıştı. Ganimete karşı okçuların nefislerinde zaaf belirip, aralarında çekişerek Peygamberleri ve komutanları Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) emrine karşı gelmeyinceye kadar müslümanların zaferi yenilgiye dönüşmemişti. Burada ayetler dikkati; sahneleri, mekânları, olayları ve koşullarıyla savaşın içine çekmektedir:

"Allah size verdiği sözü yerine getirdi. Hani size sevdiğinizi (zaferi) göstermekten sonra bozuluncaya, savaş konusunda görüş ayrılığına düşünceye ve itaatsizlik edinceye kadar müşrikleri kırıp geçiriyordunuz. Kiminiz dünyayı kiminiz de ahireti istiyordu. Sonra sizi deneyden geçirmek için onların başından savdı. Ama yine de sizi affetti. Allah müminlere karşı gerçekten lütuf sahibidir."

"Hani peygamber arkanızdan sizi çağırırken, hiç kimseye bakmadan koşuyordunuz, ne kaybettiğinize ve ne de başınıza gelenlere üzülmeyesiniz diye Allah sizi kederden kederе uğrattı. Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

"Sonra o kederin ardından Allah içinizden bir grubu saran üzerinize bir güven duygusu ve bir uyuklama indirdi. Bir grup da kendi derdine düştü. Bunlar Allah hakkında cahiliyye zihniyeti yansıtan gerçeğe aykırı bir düşünce taşıyorlar ve bu işte bizim bir fonksiyonumuz var mı? diyorlardı. Onlara de ki; Hayır, bu tamamen Allah'ı ilgilendiren bir iştir. Aslında sana açıklayamadıkları birşeyi içlerinde saklıyorlar. İçlerinden, 'Eğer bu işte bizim bir fonksiyonumuz olsaydı burada öldürülmezdik' diyorlar. De ki; 'Eğer evlerinizde de olsaydınız alınlarına ölüm yazılanlar uzanacakları yerleri yinede boylarlardı. Allah gönüllerinizdekini denemek ve kalplerinizdekini arındırmak için bunları başınıza getirdi. Hiç kuşkusuz Allah gönüllerin özünü bilir."

"İki topluluğun karşılaştığı gün, savaştan geri dönenlerinizi şeytan bazı günahkâr duyguları yüzünden ayartmaya girişmişti. Ama Allah onları yine de affetti. Hiç kuşkusuz Allah, affedici ve Halim'dir."

Kuşkusuz, burada Kur'an'ın ifade tarzı, meydandaki hiçbir hareketi, ruhlardaki hiçbir duyguyu, yüzlerdeki hiçbir çizgiyi ve vicdanlardaki hiçbir devinimi belirtmeksizin geçmeyecek şekilde savaş sahnesinin ve zaferle yenilginin dönüşümünün eksiksiz bir tablosunu çizmektedir. İbareler, bir film şeridi gibi gözler önünde geçmekte ve her harekette yepyeni ve canlı bir tablo taşımaktadır. Özellikle dağa tırmanmayı, panik ve dehşet içinde kaçış hareketini ve Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) savaştan dönüp kaçanları ve korkudan dağa tırmananları çağırmasını tasvir etmesinin yanında nefislerin hareketini, müslüman-

larda meydana gelen çalkalanma, çeşitli duygular, heyecanlar ve arzuları da tasvir etmektedir. Bunca hareketli ve canlı tablonun yanında, Kur'an'ın üslûbunun ve olağanüstü eğitim metodunun belirmesini sağlayan şu direktifler ve hükümler yeralmaktadır:

"Allah size verdiği sözü yerine getirdi. Hani size sevdiğinizi (zaferi) gösterdikten sonra bozuluncaya, savaş konusunda görüş ayrılığına düşünceye ve itaatsizlik edinceye kadar müşrikleri kırıp geçiriyordunuz."

Bu durum, ganimet duygusuna kapılmadan önce müslümanların müşrikleri doğradıkları ya da köklerini kuruttukları, savaşın başlangıcındaydı. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) onlara "Sabrettiğiniz sürece zafer sizindir." demişti. Böylece yüce Allah Peygamberinin dilinden verdiği vaadi doğrulamıştı:

"Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti istiyordu..."

Bu ifade, okçuların durumunu belirtmektedir. Onlardan bir grup ganimet arzusu karşısında zaaf göstermiş, onlarla, Resulullah'ın emrine mutlak itaat etmenin gerektiği görüşünde olanlar arasında çekişme başgöstermiş ve sevdikleri zaferin belirdiğini gözleriyle gördükten sonra isyan etmeye kadar götürmüşlerdi işi. Böylece iki gruba ayrılmış oldular. Bir kısmı dünya ganimetini, diğer bir kısmı da ahiret sevabını istiyordu. Artık kalpleri dağılmış, saflarda ve hedefte birlik diye birşey kalmamıştı. Ganimet arzusu ihlâs cilâsını ve akide savaşlarında bulunması kaçınılmaz olan mutlak dünya malından soyutlanma duygusunu gidermişti. Çünkü akide savaşı başka savaşlara benzemez. Bu savaş, hem savaş alanında hem vicdan da sürmektedir. Vicdandaki savaş kazanılmadan savaş alanında zafer elde etmek mümkün değildir. Bu, Alah için yapılan bir savaştır. Bu yüzden nefsini Allah için arındırmadıkça yüce Allah kimseye zafer nasip etmez.

Allah'ın sancağını yükselttikleri ve O'na dayandıkları halde, ortada bir kapalılık, bozukluk ve karışıklık olmaması için, yükselttikleri sancak adına herşeyden arınıp temizlenmedikçe yüce Allah zafer bahşetmez. Kuşkusuz, açıkca batıl sancağını yükselten batıl taraftarları -Allah'ın bildiği bir hikmetten ötürü- galip gelmişlerdir. Ancak, akide sancağını yükselttikleri halde, içtenlikle O'nun adına herşeyden soyutlanmayanlara yüce Allah, arındırıp temizlemek için onları denemedikçe ebediyyen zafer bahşetmez. Kur'an'ın savaş alanındaki konumlarına işaret ederken müslüman kitleye göstermek istediği budur. Kaypak ve kararsız tutumlarının meyvesi olan acı bir yenilgi ve açık bir yara almış bulunan müslüman kitleye yüce Allah, bunu öğretmek istiyordu.

"...Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti istiyordu."

Kur'an-ı Kerim, bizzat müslümanların kendi kalplerinde varlığından habersiz oldukları gizli duygulara ışık tutmaktadır. Abdullah İbn-i Mes'ud (Allah O'ndan razı olsun) şöyle der: "Uhud günü bizim hakkımızda **"Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti isdiyordu"**[107] ayeti inene kadar Resulullah'ın ashabından

107- İbn-i Kesir, tefsirinde rivayet eder ve "İbn-i Mes'ud dışında başka yollardan da rivayet edilmiştir" der. İbn-i Mürdeveyh de tefsirinde bunu rivayet etmektedir.

birinin dünyayı istediğini görmemiştim." Böylece Kur'an, kalpleri ve içindekilerini açıp önlerine koymakta, bir dahaki sefere sakınmaları için yenilginin nereden geldiğini göstermektedir onlara.

Aynı zamanda, karşılaştıkları acıların ve açık sebeplerinden dolayı meydana gelen olayların arka plândaki Allah'ın hikmet ve tedbirinin bir tarafını da onlara göstermektedir.

"...Sonra sizi deneyden geçirmek için onların başından savdı."

Kuşkusuz, orada insanların fiillerinin arkasında, Allah'ın takdiri yeralıyordu. Zaaf gösterip aralarında çekişerek isyan edince yüce Allah, güçlerini, heybetlerini ve müşrikler karşısındaki dikkatlerini giderdi. Okçuları geçitten geri döndürdü, savaşçıları savaş alanından çevirdi ve böylece hep birlikte kaçmaya başladılar. Bütün bunlar, onları denemek için hazırladığı plana göre meydana geliyordu. Kalplerin gizliliklerini ortaya çıkarmak, ruhları arındırmak ve değineceğimiz gibi safları belirlemek için; zorluk, korku ve yenilgi, öldürülme ve yaralanma ile deniyordu onları yüce Allah.

Böylece, olaylar sebeplerin sonucu meydana geldiği gibi müslümanların kendi hesaplarına göre planlanmış olarak canlanıyordu. Ancak hiçbiri diğeriyle çakışmadan oluyordu bunların. Her olayın bir sebebi ve her sebebin arkasında, latif ve herşeyden haberdar olan Allah'ın plânı vardır.

"...Ama yine de sizi affetti."

Sizde meydana gelen zaaf, çekişme ve isyanı bağışladığı gibi savaştan kaçışınızı, dönmenizi ve irtidatınızı da bağışladı. Kendisinden bir lütuf ve minnetle yaptı bunu. Çünkü kötü bir niyet ve hatada ısrar sözkonusu olmayıp beşeri zaaftan kaynaklanıyordu bu hal. Allah'a iman, O'na teslim olmak, önderliğinize ve Allah'ın iradesine teslim olmak çerçevesinde de hata edebilir, zaaf gösterebilirdiniz.

"...Allah müminlere karşı gerçekten lütuf sahibidir."

O'nun metoduna uydukları, O'na kulluk üzere bulundukları, uluhiyetin özelliklerinden herhangi bir şeyi kendileri için iddia etmedikleri, metod, düzen, değer ve ölçülerini O'ndan aşkasından almadıkları sürece onları bağışlamak Allah'ın lütfundandır. Onlardan bir hata meydana geldiğinde, zaaf acizlik ya da sürçme ve başka bir nedenden dolayı meydana geleceğinden; deneme, arınma ve ihlâstan sonra Allah'ın bağışlamasıyla karşılaşacaklardır...

Aşağıdaki ayet-i kerime yenilginin canlı ve hareket halindeki bir tablosunu gözler önüne getirecektir:

"Hani peygamber arkanızdan sizi çağırırken, hiç kimseye bakmadan kaçıyordunuz."

Sahnedeki olgunun duygularında derinleşmesi, zaaf, çekişme ve isyan sonucu kendilerinden kaynaklanan davranış ve sonucundan mahcup olup utanmaları

için... İbare, birkaç kelimeyle duygusal ve ruhsal hareketlerinin tablosunu çizmektedir. Sahnede büyük bir korku dehşet ve panik içinde dağa tırmanıyorlar. Öyle ki biri diğerine bakamıyor. Çağırınca cevap veremiyor. Üstelik, kalplerini ve ayaklarını titreten "Muhammed öldürüldü" şayiasından sonra, yaşadığına inandırmak için Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) da arkalarından çağırıp duruyordu. Bu, şu kadarcık kelimede gözler önüne getirilen mükemmel bir sahnedir.

Sonuçta yüce Allah, kaçırdıklarına sevinmemeleri ve başlarına gelene üzülmemeleri için kaçmak, kendileri kaçtıkları halde arkalarında direnen sevgili Peygamberini bırakmak ve böylece birtakım yaralar almasına ve üzülmesine neden olduklarından dolayı onların ruhlarına üzüntü salmakla cezalandırıyor. Başlarından geçen bu deney Peygamberinin başına gelen bu acı -ki bu, kendilerine isabet eden herşeyden daha ağır geliyordu- ruhlarını kaplayan bu pişmanlık ve uğradıkları bu üzüntü... Kaçırdıkları bunca menfaati ve başlarına gelen bunca sıkıntıyı küçümsemelerini sağlayacaktır:

"Ne kaybettiğinize ve ne de başınıza gelene üzülmeyesiniz diye Allah sizi kederden kedere uğrattı.."

Allah, bütün gizliliklerden haberdardır. Sizin yaptıklarınızın hakikatini ve davranışlarınızın nedenini hakkıyla bilir:

"Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

Yenilginin, korku ve dehşetini, Rabblerine ve Peygamberlerine dönen mümin ruhlarda yereden hayret verici bir güven duygusu takip etmişti. Kendilerini, büsbütün kaplayan tatlı bir uykuya teslim etmişlerdi. Bu olağanüstü mucize ifade edilirken, tıkırtısı ve gölgesiyle bu güven ve sükûn atmosferini tasvir etmesi için istikrar, incelik ve yumuşaklık saçıyor adeta.

"...Sonra o kederin ardından Allah üzerinize içinizden bir grubu saran bir güven duygusu bir uyuklama indirdi."

Bu, o mümin kullarını kuşatan ilahi rahmetin sonucu meydana gelen olağanüstü bir mucizedir. Çünkü, bir an için de olsa, korkup kaçışan yorgunları uyku bürüdü mü, bünyelerinde büyü etkisini yapar, onları yeniden yaratır ve niteliği bilinmeyen bir şekilde bünyelerine güven duygusunu serper. Bunu, sıkıntı ve zorluk anında denediğimden söylüyorum. O anda, insanın kısır ifadesinin tasvir edemeyeceği şekilde yüce Allah'ın kuşatıcı ve derin rahmetini hissetmiştim.

Tirmizi, Nesei ve Hakim, Hammad b. Seleme'nin hadisinden, O da Enes'ten, O da Ebi Talha'dan şöyle rivayet ederler: Ebu Talha der ki: "Uhud günü başımı kaldırıp baktığımda onlardan kabuğuna çekilip uyuklamayan biri yoktu."

Ebu Talha'dan yapılan bir başka rivayette "Uhut günü saflarda iken bizi bir uyku basmıştı. Öyle ki kılıcım elimden düşer gibi oluyor ben de tutuyordum. Tekrar düşüyor tekrar tutuyordum" der.

KENDİLERİNİ DÜŞÜNENLER

Diğer gruba gelince onlar; nefisleri kendilerini uğraştırıp daha çok ilgilendiren, cahiliye düşüncelerinden tamamen kurtulamayan, nefislerini içtenlikle Allah'a teslim etmeyen, bütün benlikleriyle O'nun kaderine teslim olmayan, başlarına gelenin imtihan ve arınma için olduğu, yoksa yüce Allah dostlarını düşmanlarına karşı yalnız bırakmayacağı konusunda mutmain olmayan ve yüce Allah'ın, küfür, şer ve batıla nihai galibiyet ve tam zafer vermeyi takdir etmediğine güvenmeyen imanı sarsılmış kimselerdir:

"...Bir grup da kendi derdine düştü. Bunlar Allah hakkında cahiliye zihniyeti yansıtan gerçeğe aykırı bir düşünce taşıyorlar ve 'Bu işte bizim bir fonksiyonumuz var mı?' diyorlardı."

Bu akide, mensuplarına, hiçbir şeyin kendilerine ait olmadığını, tamamen Allah'a ait olduklarını, O'nun yolunda cihada çıktıklarında O'nun için çıktıklarını, O'nun için hareket ettiklerini, O'nun için savaştıklarını, bu cihadda, kendilerine ait başka bir amacın sözkonusu olmadığını, Allah'ın kaderine teslim olduklarını, ne şekilde olursa olsun bu kaderden geleni hoşnutluk ve teslimiyetle karşılamalarını öğretmektedir.

Sadece kendilerini düşünenler ve şahıslarını düşünce, değerlendirme, ilgi ve uğraşlarının ekseni durumuna getirenlere gelince bunların ruhlarında iman gerçeği olgunlaşmamıştır. İşte Kur'an'ın burada sözünü ettiği grup bunlardandır. Bunların nefisleri kendilerini uğraştırmış ve sadece kendilerini düşünecek duruma gelmişlerdi. Düşüncelerinde, açığa kavuşmayan bir iş yüzünden kaybettiklerini sanarak büyük bir sıkıntı ve kararsızlık içinde bocalamaktaydılar. İstemeden savaşa itildiklerini, buna rağmen acı bir sınav verdiklerini, öldürülme, yara ve acılardan oluşan ağır bir bedel ödediklerini düşünüyorlardı. Allah'ı gerçek anlamda tanımıyorlardı. Bu yüzden cahiliyede olduğu gibi O'nun hakkında haksız zan yürütüyorlardı. Kendilerine birşey düşmeyen, ancak ölüp yaralanmaları için sürüklendikleri savaşta kaybolacaklarını düşünmeleri, Allah hakkında besledikleri haksız zandan kaynaklanıyordu. Allah'ın, kendilerini yardım edip kurtarmayacağını ve aksine düşmanlarının eline bir kurban gibi teslim edeceğini düşünüyorlardı.

"...Bu işte bizim bir fonksiyonumuz var mı?" diye sormaları bu yüzdendi.

Bu sözleri, kumanda ve savaş çizgisine karşı geldiklerini göstermektedir. Bunlar Medine'den çıkmama görüşünde olup Abdullah b. Ubeyy ile birlikte geri dönmedikleri halde kalpleri bir türlü istikrar ve güvene kavuşmamış kişiler olabilirler.

Ayetlerin akışı, kuşku ve zanlarını sunmayı bitirmeden önce, sordukları işin aslını düzeltmek ve gerçeğini yerleştirmek için şu sözlerini ele almaktadır:

"Bu işte bizim bir fonksiyonumuz var mı? Onlara de ki; Hayır, bu tamamen Allah'ı ilgilendiren bir iştir."

Bu işte kimseye birşey yok. Ne kendilerine ne de başkalarına... Bundan önce Peygamberine şöyle demişti yüce Allah: **"Bu işten sana hiçbir şey yoktur."**[108] Bu dinin işi, yeryüzünde onu yerleştirmek ve düzenini kurma meselesi, kalpleri ona yöneltme konusu... Bunların tümü Allah'ın işidir. Görevlerini yapmak, biatlarına sadık kalmaktan başka bu işte insanın hiçbir müdahalesi sözkonusu değildir. Sonrasında Allah, ne şekilde dilemişse öyle olur herşey.

Ayet-i kerime böylece, kuşku ve zanlarını sunmadan önce ruhlarının gizlediklerini açığa çıkarmaktadır:

"Aslında sana açıklayamadıkları şeyi içlerinde saklıyorlar."

Ruhları, vesvese ve kuşkularla doludur. Karşı gelme ve inatçılıkla kuşatılmıştır. **"Bu işte bize birşey var mı?"** diye sormaları, istemeden bu sonuca geldikleri düşüncesinde olduklarını göstermektedir. Bunun altında kötü idarenin kurbanı olduklarını, şayet savaşı kendileri idare etmiş olsalardı bu sonuca layık olmayacakları düşüncesi yatmaktadır.

"Eğer bu işte bizim bir fonksiyonumuz olsaydı burada öldürülmezdik, diyorlar."

Bu, yenilgiyle yüzyüze geldiklerinde, yenilginin acılarına katlanmak zorunda kaldıklarında, bedelin düşündüklerinden de ağır olduğunu anladıklarında, vicdanlarına baktıklarında, sorunun açık ve oturmuş olmadığını algıladıklarında, kumandanın uygulamalarının ve bu işte bir yetkileri olsaydı böyle olmayacaklarını zannetiklerinde, akide için herşeyden soyutlanmamış tüm ruhlarda depreşen bir vesvesedir. Böyle olunca da düşüncelerindeki bu bulanıklıkla, olayların arkasında Allah'ın elinin ve imtihanda O'nun hikmetinin olduğunu düşünmeleri mümkün değildir. Onların değerlendirmesine göre sorun zarar üstüne zarar kayıp üstüne kayıptır.

İşte bu noktada bütün işler hakkında derin bir düzeltme yeralmakta ve arkasından hayat, ölüm ve sınamanın gerisindeki gizli hikmet hakkında doğru düşünce gelmektedir:

"De ki; 'Evlerinizde de olsaydınız alınlarına ölüm yazılanlar uzanacakları yerleri yine de boylarlardı. Allah gönüllerinizdekini denemek, kalplerinizdekini arıtmak için bunları başınıza getirdi. Hiç kuşkusuz Allah gönüllerin özünü bilir."

De ki; şayet siz; evlerinizde olsaydınız, komutanın çağrısına uymayıp savaşa çıkmasaydınız ve her işinizi kendi değerlendirmenize göre yapsaydınız yine de öldürülmesi yazılanlar öldürülecekleri yeri boylarlardı. Herkesin belirli bir eceli vardır, öne alınmadığı gibi ertelenmez de. Aynı şekilde, herkesin belirtilmiş bir yeri vardır, oraya gelip ölmesi kaçınılmazdır. Ecel yaklaştığında, eceli gelen kendi ayaklarıyla ona koşar, öleceği yere kendi adımlarıyla varır. Belirlenen eceline kimse zorla sürüklemez onu, ayrılan ölüm yerine de kimse itmez.

Şu ifadeye bakın: **"...Yatacakları yer"...** Buna göre bedenlerinin yere değip

108- Al-i İmran suresi; 128

rahatladığı, adımların sustuğu ve yeryüzünde dolaşanların sonuçta geldikleri kabir bir yataktır. Hiçbir zaman kavrayamadıkları ancak kendilerini kavrayan ve kendilerini diledikleri gibi idare eden gizli bir etken tarafından sürüklendikleri bir yatak... Bu güçlü etkene teslim olmak kalp için daha huzur verici, ruh için daha sakinleştirici ve vicdan için daha rahatlatıcıdır.

Kuşkusuz bu, arkaplanda gizli bir hikmeti bulunan Allah'ın kaderidir:

"Allah gönüllerinizdekini deneyden geçirmek ve kalplerinizdekini arıtmak için bunları başınıza getirdi."

Göğüslerdekini açığa vuran, kalplerdekini gideren ve gerçeğini abartısız ortaya çıkaran sınama gibi bir mihenk yoktur. Sınamak; gerçeği ortaya çıkarmak için göğüslerde bulunanları denemek ve bildirmektir. Bu, içinde bir bozukluk ve çürüklük bırakmayacak şekilde kalpleri temizleme ve tasfiye operasyonudur. Ayrıca, içinde bir karışıklık ve kapalılık bırakmaksızın düşüncenin sahihleşip parlamasını sağlar sınav zorluğu.

"Hiç kuşkusuz Allah gönüllerin özünü bilir."

Göğüslerde bulunanlar; onlar için gerekli gizli sırlardır. Bunlar orada gizlenir, sürekli nefse eşlik ederler. Bunları açığa çıkarmadığı gibi gün yüzüne de çıkarmaz. İşte Allah, göğüslerde bulunan bütün bunları bilir. Ancak yüce Allah, olayları hareketlendirip ortaya çıkarmadıkça insanların bilmesinin imkansız olduğu bu sırları onlara da öğretmeyi dilemektedir.

Savaş alanında iki topluluğun karşılaştığı gün yenilip kaçanların içlerinde bulunanı yüce Allah biliyordu. İşledikleri bir günah yüzünden zaaf gösterip geri dönmüşlerdi. Bu yüzden ruhları sarsılmıştı. Şeytan da bu gedikten ruhlarına musallat olmuş ve onları kaydırmak istemişti. Onlar da kayıp düşmüşlerdir:

"İki topluluğun karşılaştığı gün, savaştan geri dönenlerinizi şeytan bazı günahkâr duyguları yüzünden ayartmaya girişmişti. Ama Allah yine de sizi affetti. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve Halim'dir."

Bu ayette, Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) kendilerini paylarından yoksun bırakacağı düşüncesine kapıldıkları gibi ganimet arzusuna kapılan okçulara özel bir işaret vardır. Yaptıkları buydu. Ve şeytan da bununla onları kaydırmak istemişti.

Okçulara işaret yanında; hata işleyen, gücündeki dayanıklılığı yitiren, Allah'la olan bağını gevşeten ölçü ve dayanaklarını terkeden, Allah'la bağını ve O'nun hoşnutluğuna olan bağlılığını bir kenara attığından dolayı kuşku ve vesveselere geniş bir alan bırakan her insan nefsinin düşeceği durumu belirleyen genel bir tasvir sözkonusudur burada. Böyle bir durumda şeytan, bu nefsi etkilemek için kolaylıkla kendisine yol bulur. Bu nefsi taşıyan insanı dayanaktan yoksun bırakır artık.

Peygamberlerle birlikte düşmanlar karşısında savaşan ve sadece Rabb'e kul olanların öncelikle günahlardan istiğfar etmesinin sebebi buydu. Bu istiğfar, on-

ları Allah'a döndürmüş, O'nunla bağlarını güçlendirmiş, kalplerindeki kararsızlığı silmiş, oradaki vesveseleri kovmuş, şeytanın girdiği, Allah'tan kopma, O'nun korumasından uzaklaşma gediğini kapatmıştır. Çünkü şeytan; bu gedikten girerek kendilerini kurtaracak koruyucudan fersah fersah uzaklaştırıp bataklıkta bir başına bırakana kadar tekrar tekrar ayaklarını kaydırmaya çalışmaktadır.

Burada yüce Allah, rahmetinin kendilerine kavuştuğunu, şeytanın onları kendisinden koparmaya izin vermediğini, dolayısıyle kendilerini bağışladığını bildirmektedir. Burada kendisini onlara -Çok bağışlayan- Gafûr, ve -Yumuşaklık sahibi- Halîm olarak tanıtmakta. Ruhlarında O'na yönelme ve bağlılık olduğunu; azgınlık, kopukluk ve kaçaklık duygusunun fıtratlarında olmadığını bildiğini ve böylece hata işleyenleri kovmayıp onları cezalandırmada da acele etmediğini bildirmektedir.

Ölüm ve hayata ilişkin yüce Allah'ın kaderi ve bu konuda kâfir ve münafıkların kötü düşüncelerinin gerçek mahiyetinin açıklanması, müminlere bunlar gibi düşünmemelerine ilişkin bir çağrıyla son bulmaktadır. Ayetlerin akışı müminleri, başka değerlere, acı ve fedakarlıkları daha iyi değerlendiren ölçülere yöneltmektedir:

"Ey müminler, yolculuğa çıkan ya da savaşan kardeşleri hakkında 'Eğer onlar yanımızda olsalardı ölmezlerdi ya da öldürülmezlerdi' diyen kafirler gibi olmayınız. Allah bu asılsız saplantıyı onların kalplerine çöreklenen acı bir hayıflanmaya dönüştürdü. Oysa can veren de öldüren de Allah'tır. Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarınızı görür."

"Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz Allah'tan gelecek olan bağışlanma ve rahmet onların biriktirdikleri dünya nimetlerinden daha hayırlıdır.

Kuşku yok ki ölseniz de öldürülseniz de Allah katında toplanacaksınız."

Bu ayetlerin, savaş konusuyla olan ilişkilerinden de anlaşılacağı gibi bu sözler, savaş öncesinde geri dönen münafıklar ile müslümanlarla ilişki ve yakınlıkları bulunan ve ancak henüz İslâm'a girmemiş Medine'li müşriklere aittir. Böylece bu müşrikler, Uhud'da şehid düşenlerin yakınlarının kalplerine; hasret ve öldürülmelerinin, savaşa çıkmalarının sonucu olduğuna ilişkin bir duyguyu yaymaya çalışıyorlardı. Kuşkusuz bu tür fitneler ve kanlı hicranlar müslüman saflarda; karışıklık ve çalkalanmalara neden olur. Bu yüzden düşünceleri düzeltmek ve tuzakları kuranların boyunlarına geçirmek için bu Kur'anî açıklama yeralmaktadır.

Kâfirlerin **"Eğer yanımızda olsalardı ölmez veya öldürülmezlerdi"** sözleri; bolluğu ve darlığıyla tüm hayat ve hayattaki olaylara yön veren kanunlara ilişkin akide sahibi ile ondan yoksun olanın düşünceleri arasındaki temel farkı ortaya çıkarmaktadır. Akide sahibi, Allah'ın kanunlarını kavramış, O'nun iradesini algılamış ve O'nun kaderine güvenmiştir. Allah'ın yazdığından başkasının kendisine isabet etmeyeceğini çok iyi bilmektedir.

Başına birşey gelmişse bu onun kendi hatasından kaynaklanmaktadır. Kendisi için takdir edilmeyen bir şeyin de başına gelmesi sözkonusu değildir. Bu yüzden, zorluk anında feryadı basmadığı gibi bolluk karşısında da şımarmaz. Ne bunun ne de şunun için ruhunda bir sıkıntı hissetmez. İş olup bittikten sonra, "bu şekilde" korunmak ya da "şöyle" kazanmak için "böyle" yapmadığına üzülmez. Değerlendirme, planlama, görüş bildirme ve danışmanın zamanı harekete geçmeden öncedir. Kendi bilgisi ve Allah'ın emir ve nehiylerinin sınırları içinde değerlendirip plânladıktan sonra harekete geçtiğinde meydana gelen herşeyi; güven, hoşnutluk ve teslimiyetle karşılar. Çünkü mümin, meydana gelen herşeyin Allah'ın kaderi, planı ve hikmeti uyarınca meydana geldiğine inanmaktadır. Bütün sebepleri bizzat yerine getirmiş olsa da herşeyin Allah'ın takdir ettiği şekilde olacağına kanidir. Bu şekilde teslimiyet, görevi yerine getirmek ve tevekkül arasındaki denge sayesinde insanın adımları doğrulur ve vicdanı huzura kavuşur. Ancak; kalbini Allah hakkındaki bu dosdoğru düşünceden yoksun bırakana gelince o, sürekli bir kararsızlık ve bunalım içindedir. Daima "şayet..", "olmasaydı..", "keşke olsaydım..." ve "eyvah..."lar içinde bocalamaya mahkumdur.

Yüce Allah -müslüman kitleyi eğitmek için, Uhud savaşı ve orada müslümanların başına gelenlerin gölgesinde- onları, rızık elde etmek için yeryüzünde dolaşırken veya cihada çıkıp savaş esnasında öldürülen bir yakınlarından dolayı üzüntüye kapılan kafirler gibi olmaktan sakındırıyor.

"Ey müminler; Yolculuğa çıkan ya da savaşa katılan kardeşleri hakkında 'Eğer onlar yanımızda olsalardı ölmezlerdi veya öldürülmezlerdi' diyen kafirler gibi olmayınız."

Bu sözü, evrende meydana gelen şeyler ve bunlar üzerinde etkin güç olan Allah hakkındaki bozuk düşüncelerinden dolayı söylüyorlar. Çünkü bu kafirlerin Allah ve O'nun hayata egemen kaderiyle bağları kopuk olduğundan görünen sebepler ve yüzeysel koşullardan başka birşey görmeleri mümkün değildir.

"...Allah bunu kalplerinde bir hasret olsun diye bıraktı..."

Kardeşlerinin rızık elde etmek için yeryüzünde dolaşmaya çıkmalarının sonucu öldükleri ya da savaş ve çarpışmadan ötürü öldürüldüklerine ilişkin duyguları... Ölüm veya öldürülmelerinin nedeninin bu yeryüzüne çıkış olayı olduğuna dair inançları sonucu çıkmaktan alıkoymadıklarına üzülmelerini sağlamaktadır. Gerçek nedenin; ecelin gelmesi, ölüm çağrısı, Allah'ın takdiri, ölüm ve hayat hakkındaki kanunu olduğunu bilselerdi üzülmezlerdi. İmtihanı sabırla karşılayıp hoşnutlukla Allah'a yönelirlerdi.

"Oysa can veren de öldüren de Allah'tır."

Hayatı vermek, kararlaştırılan bir zamanda, belirlenen bir ecelle ister evlerinde veya ailelerinin yanında ister rızık elde etmek ya da akide için savaş meydanında olsunlar insanlara verdiğini almak Allah'ın elindedir. Herşeyden haberdar olan O'dur, herşeyi bilip gören O'dur, ceza ve karşılık da O'nun katındadır.

"Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarını görür."

ÖLÜM OLGUSU

Buna göre iş, ölüm veya öldürülme ile bitmiyor, son nokta burası değildir. Şu halde yeryüzündeki hayat yüce Allah'ın insanlara bahşettiği nimetlerin en iyisi değildir. Başka değerler; Allah katında daha üstün değerler vardır:

"Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz Allah'tan gelecek olan bir bağışlanma ve rahmet onların biriktirdikleri dünya nimetlerinden daha hayırlıdır."

"Kuşku yok ki ölseniz de öldürülseniz de Allah katında toplanacaksınız."

Allah yolunda ölmek ve öldürülmek -bu şartla ve bu itibarla- hayattan, insanların hayatta elde ettikleri mal, makam, güç ve dünya metaından daha iyidir. Çünkü, arkasında gelen Allah'ın bağışlaması ve merhameti vardır. Bunlar insanların elde ettiklerinden daha iyidir. İşte Allah, müminleri bu bağışlanma ve merhamete yöneltmektedir. Bu noktada onları, kişisel üstünlüklere ve beşerî değerlere terketmiyor. Allah'ın yanında bulunanlara da teslim ediyor bizzat kalplerini, kendi rahmetine bağlıyor. Bu da insanların tüm topladıklarından kalplerin bağlandığı tüm değerlerden daha iyidir kuşkusuz.

Herkes Allah'a dönecektir. İster yataklarında veya yeryüzünde dolaşırken ölsünler, ister meydanda çarpışırken öldürülsünler; her durumda O'nun huzurunda toplanacaklardır. Bunun dışında dönecekleri, bundan başka varacakları bir yer yoktur. O halde oradaki farklılık; yapılan iş, niyet, yöneliş ve ilgide sözkonusu olabilir. Sonuç ise hep birdir; gerek ölmek, gerekse kesinleşmiş zamanda ve belirlenmiş sürede öldürülmek şeklinde olsun Allah'a dönülecektir. Ve toplanma gününde O'nun huzurunda toplanılacaktır. Dolayısıyla herkesi bekleyen son; Allah'ın bağışlaması ve merhameti ya da öfke ve azabı olacaktır. Ahmakların ahmakı; her durumda öleceği halde, kendine kötü sonucu seçendir.

Böylece kalplerde, ölüm, hayat ve Allah'ın kaderinin gerçek mahiyetleri yeretmektedir. Bu şekilde kalpler, beraberinde kaderin hareket ettiği imtihan, kaderin arkaplânındaki hikmet ve imtihan sonrasındaki mükafatla tatmin olmaktadır. Bununla da, savaştaki olaylar ve bu olayların doğurduğu şartlar arasında yapılan gezinti son bulmaktadır.

PEYGAMBERİN ŞAHSİYETİ

Daha sonra ayetlerin akışı, yeni bir konu ile sürüyor. Bu akışın eksenini de Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) kişiliği, yüce peygamberlik gerçeği, bu yüce gerçeğin müslüman ümmetin hayatındaki değeri ve bu sayede yüce Allah'ın bu ümmete bahşettiği rahmetin tecelli etmesi oluşturmaktadır. Bu eksenin etrafında, müslüman kitlenin hayatının düzenlenmesi ve bu düzenin temel-

lerine ilişkin İslâm metodundan ve İslâm düşüncesi ile onun dayandığı gerçeklerden, genel anlamda bu düşüncenin ve bu metodun insan hayatındaki değerinden oluşan başka çizgiler de yer almaktadır.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ
لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ
فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ
فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن
بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ
أَن يَغُلَّ وَمَن يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ
كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾ أَفَمَنِ اتَّبَعَ
رِضْوَانَ اللَّهِ كَمَن بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا
يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا
مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾

159- Allah'tan gelen merhamet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer sert, katı kalpli biri olsaydın, kuşkusuz çevrenden uzaklaşırlardı. Onları bağışla, kendileri için Allah'tan af dile, yapacağın işler hakkında onların görüşlerini al, ama karar verince artık Allah'a dayan. Hiç kuşkusuz Allah kendisine dayananları sever.

160- Eğer Allah size yardım ederse sizi hiç kimse yenemez. Fakat eğer sizi yüzüstü bırakırsa O'ndan başka size kim yardım edebilir? Müminler sadece Allah'a dayansınlar.

161- Hiçbir peygamberin kamu mallarında yolsuzluk yapması sözkonusu değildir. Kim bir yolsuzluk yaparsa kıyamet günü yolsuzluk malını taşıyarak gelir. Sonra herkese kazandığı eksiksiz olarak verilir, hiç

kimseye haksızlık edilmez.

162- Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın gazabına uğrayan kimse gibi olur mu? Onun varacağı yer Cehennem'dir. Orası ne kötü bir varış yeridir!

163- Onların Allah katındaki dereceleri farklıdır. Allah onların neler yaptıklarını görmektedir.

164- Allah, müminlere kendi özlerinden bir peygamber göndermekle onlara karşı lütufta bulundu. Bu peygamber onlara Allah'ın ayetlerini okuyor, onları arındırıyor, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir sapıklık içinde idiler.

Bu bölümde yüce peygamberlik gerçeği eksenine sıkısıkıya bağlı birçok temel gerçeği ve aynı zamanda kısa ifadelerin içerdiği büyük esasları görürüz. Öncelikle Peygamber'in (salât ve selâm üzerine olsun) ahlâkında, kalplerin üzerinde toplanması, ruhların etrafında birleşmesi için hazırlanan şefkatli, hoşgörülü, yumuşak ve güzel tabiatın da somutlaşan ilahi rahmeti görürüz. Aynı zamanda, İslâmî toplum hayatının dayandığı temelin şûra olduğunu ve bunun sonucunun dış görünüşü bakımından acı da olsa yeri geldikçe emredildiğini görürüz. Şûra ilkesinin yanında, verilen kararın büyük bir kararlılık ve kesinlikle uygulanması ve yürütülmesi ilkesini görürüz. Şûra ve uygulamanın yanında, tasavvur, hareket ve düzenlemeyi tamamlayan Allah'a güvenip dayanma gerçeğinin yeraldığını görürüz. Ayrıca Allah'ın çizdiği kaderi görürüz. Herşeyin neticede O'na döneceğine vakıf oluruz. Olaylar ve sonuçları üzerinde kendisinden başka hiçbir etken gücün bulunmadığı gerçeğini de kavrarız. Ganimet konusunda; ihanet, hile ve ihtirastan sakındırmanın yeraldığını görürüz. Değerlerin, ölçülerin, kazanç ve zararın gerçeğini ortaya çıkaran Allah'ın hoşnutluğuna uyanlar ile O'nun hışmına uğrayanların arasındaki kesin farkı gördüğümüz gibi... Bölüm, bu ümmete peygamberini göndermekle yüce Allah'ın yaptığı iyiliğin yüceliğini göstermekle son buluyor. Öyle ki bu iyiliğin yanında, ganimetler gibi çekilen acılar da çok küçük kalır.

Evet bütün bu hususlar şu az sayıdaki ayette toplanmıştır:

"Allah'tan gelen merhamet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer sert ve katı kalpli biri olsaydın, kuşkusuz çevrenden uzaklaşırlardı. Onları bağışla. Kendileri için Allah'tan af dile. Yapacağın işler hakkında onların görüşlerini al. Ama karar verince artık Allah'a dayan. Hiç kuşkusuz Allah kendisine dayananları sever."

Ayetlerin akışı burada Resulullah'a ve O'nun şahsında da Medine'den çıkmak için başta öne atılan, sonra safları karışan ve böylece savaş öncesinde üçte biri geri dönenlere, hitabını tevcih etmektedir. Bunlar daha sonra O'nun emrine karşı gelmiş, ganimet arzusuna yenik düşmüş ve Resulullah'ın öldürüldüğüne ilişkin söylenti karşısında zayıflık göstermişti. Yine bunlar yenilerek topukları üzerinde geri dönmüş, O'nun az kişiyle başbaşa ve yara bere içinde peşlerinde cağırır halde bırakıp, buna rağmen hiç kimseye dönüp bakmamış kişilerdi. Pey-

gamberin gönlünü hoş tutmak, müslümanların da Allah'ın nimetini anlamalarını sağlamak için onlara yönelmekte ve çevresinde kalplerin toplandığı Peygamberin yüce ve şefkatli ahlâkında somutlaşan Allah'ın rahmetini O'na ve onlara hatırlatmaktadır. Böylece O'nun kalbindeki gizli rahmeti harekete geçirmekte ve bu davranış sonucu kalbinde yereden kırgınlığı da gidermektedir. Müminlerin de, bu şefkatli peygamberle kendilerine ulaşan ilahi nimeti duyumsamalarını sağlamaktadır. Sonra Peygamber'i, onları affetmeye, onlar için bağışlanma dilemeye ve meydana gelen sonuçtan ötürü İslâmî hayatın bu temel ilkesini iptal etmeksizin her zaman olduğu gibi onlarla müşavere yapmaya çağırmaktadır.

"Allah'tan gelen merhamet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer sert ve katı kalpli olsaydın, kuşkusuz çevrenden uzaklaşırlardı."

Bu O'nu ve onları kuşatan Allah'ın rahmetidir. Yüce Allah, Peygamberini müminlere karşı şefkatli ve son derece yumuşak kılmıştır. Şayet kaba ve katı kalpli olsaydı etrafında kalpler birleşmez ve çevresinde duygular toplanmazdı. Çünkü insanlar sürekli; şefkatli üstün bir gözetime, güler yüzlü bir hoşgörüye, kendilerini saran bir sevgi atmosferine, bilgisizlikleri, zayıflık ve eksiklikleri yüzünden sıkmayan bir yumuşaklığa ihtiyaç duyarlar. Ayrıca, kendilerine veren; ancak onlardan birşey beklemeyen, üzüntüleriyle ilgilendiği halde kendi derdiyle onları üzmeyen, yanında her zaman, ilgi, gözetim, şefkat, hoşgörü, sevgi ve hoşnutluk buldukları büyük bir kalbe muhtaçtırlar. İşte Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) kalbi böyle bir kalpti ve insanlarla birlikte böyle yaşıyordu. Bir kerecik olsun kendi şahsı için onlara kızmadı. Beşeri zaaflarından dolayı onlara karşı kalbinde bir sıkıntı hissetmedi. Hayatın nimetlerinden hiçbir şeyi kendine maletmedi; aksine, elinde ne varsa hepsini büyük bir hoşgörü ve cömertlikle onlara verdi. Yumuşaklık, iyilik, şefkat ve yüce sevgiyle onları sardı. O'nunla konuşan, O'nu gören hiç kimse yoktur ki, kalbi O'nun büyük ve geniş gönlünden fışkıran sevgi duygularıyla dolmasın.

Bütün bunlar O'na ve ümmetine Allah'ın bir rahmetiydi. Yüce Allah, bütün bunları, bu ümmetin hayatı ve dilediği düzeni yerleştirmek için hatırlatmaktadır.

İSTİŞARE ETME

"...Onları bağışla, kendileri için Allah'tan af dile. Yapacağın işler hakkında onların görüşlerini al."

"Yapacağın işler hakkında onların görüşlerini al."

Yüce Allah şu kesin ayetle İslâm toplumunun yöneticisi Hz. Muhammed (salât ve selâm üzerine olsun) de olsa, yönetimde "şûra" ilkesini getirmiş oluyor. Bu ayet, müslüman ümmet için "şûra"nın temel bir ilke olduğu ve İslâm düzeninin bundan başka bir ilkeye dayanmadığı konusunun, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak kadar kesin olduğunu vurgulamaktadır. "şûra"nın şekline ve ger-

çekleşme yöntemlerine gelince; bunlar, ümmetin durumu ve hayat şartlarına uygun olarak değişebilirler. Çünkü "şûra" gerçeğinin -göstermelik değil- uygulandığı her yöntem İslâm'dandır.

Bu hüküm, "Şûra" ilkesinin görünürde acı ve tehlikeli sonuçları ortaya çıktıktan sonra gelmektedir. Açık sonuçlarından biri de, müslüman saflarda bozulmanın ve görüş ayrılıklarının başgöstermesiydi. Müslümanların bazıları Medine'de kalıp düşmanın saldırmasını beklemeyi ve sokak başlarında onlarla savaşmayı öngörüyordu. Başka bir topluluk da cesaret gösterip düşmanı karşılamaya çıkma görüşündeydi. Bu görüş ayrılığının sonunda, safta bozulma başgöstermişti. Çünkü düşman kapıya dayanmışken Abdullah bin Ubey bin Selul askerin üçte biriyle geri dönmüştü. -Kuşkusuz bu, büyük olay ve korkunç bir bozulmaydı.- Ayrıca uygulanan taktik; görünüş itibariyle de askerî açıdan sağlıklı bir taktik değildi. Nitekim bu taktik, Abdullah b. Ubey'in dediği gibi eskiden beri uygulanan Medine'yi içerden savunma taktiğine de uymuyordu. Müslümanlar daha sonra meydana gelen Ahzap (Hendek) savaşında bunun tersini uygulamış ve fiilen Medine'de beklemişlerdi. Uhud'da başlarına gelenden ders alarak "Hendek" kazıp, düşmanı karşılamaya çıkmamışlardı.

Kuşkusuz Resulullah, Medine'nin dışına çıkmakla, müslüman safları bekleyen tehlikeli sonuçtan habersiz değildi. Kesinlikle doğru olduğunu bildiği sadık bir rüya görmüş ve bu yüzden Medine'de kalma taraftarı idi. Ailesinden birinin, arkadaşlarından bir kaçının öldürülmesine ve Medine'yi de sağlam bir zırha yormuştu. Kuşkusuz "şûra" sonucu kararlaştırılan görüşü benimsemeyebilirdi. Ancak, gerisindeki acıları, zararları ve kurbanları gördüğü halde bu "şûra"daki görüşe uydu. Çünkü bir ilkenin yerleştirilmesi, bir kitlenin eğitilmesi ve bir ümmetin terbiye edilmesi geçici zararlardan daha önemlidir.

En sakıncalı şartlarda meydana getirdiği bölünme ve savaş sonunda çekilen bunca acıları doğurması karşısında; Nebevî komuta, savaştan sonra "şûra" ilkesini tümden atma yetkisine sahipti yine kuşkusuz. Ancak İslâm, bir ümmet oluşturuyordu, onu eğitip insanlığa önderlik yapmaya hazırlıyordu. Ve yüce Allah, toplumları eğitmek ve onlara gerçek önderliği hazırlamak için, en iyi yöntemin "şûra"ya başvurması olduğunu benimsetiyordu. Bunu sağlamak için sorumluluk taşımaya alıştırmak ve (ne kadar büyük, sonuç bakımından ne kadar acı da olsa) hatalarını düzeltmelerini öğretmek, görüş ve uygulamasının sorumluluğunu taşımasını bilmelerini sağlamak için hata da işlenebileceğini biliyordu. Çünkü hata işlenmedikçe doğru, gerçek anlamda bilinemez. Alıştırılmış ve sorumluluğunun bilincine vardırılacak bir ümmetin inşası sözkonusu olunca, zararlar önemsenmez. Halâ bir ümmet vesayet altındaki bir çocuk gibi hayatını sürdürüyorsa bunun hayatındaki hatalar, kaymalar ve zararlar ona bir şey kazandırmıyor, demektir. Bir insanın zararlardan sakınması ona birtakım maddi kazançlar sağlayabilir. Ancak bu insan ruhsal olarak kaybedecektir. Gelişimi ve eğitimi sekteye uğratacaktır. Pratik hayattaki dayanıklılığı bakımından kaybedecektir. Tıpkı, kayıp düşmemesi ya da -Örneğin- ayakkabısını yıpratmaması için yürümek-

ten alıkonulan çocuk gibi...

İslâm bir ümmet inşa edip eğitiyordu. Onu önderlik makamına hazırlıyordu. Bu nedenle, olgunlaşıp pratik hayattaki davranışlarının üzerinden vesayetin kaldırılması için Resulullah'ın hayatındaki pratik uygulama ile eğitilmeleri gerekiyordu. Şayet olgun bir önderliğin varlığı "şûra"ya engel teşkil etseydi, her yandan düşmanlar ve tehlikelerle kuşatılmış ve henüz yeni olgunlaşmakta olan İslâm ümmeti için çok önemli bir sonucu getirebilecek Uhud savaşı gibi en tehlikeli durumlarda buna başvurulmazdı. Ve yine pratik ve fiilen ümmetin oluşmasına engel olsaydı, bunca tehlikeli bulunan bir işte önderlik kurumu Şûra'dan bağımsız davranabilseydi ve olgun bir önderliğin varlığı en tehlikeli işlerde "şûra"nın yerini tutabilseydi, yüce Allah'tan vahiy alan Hz. Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) varlığı müslüman ümmeti o gün "şûra" hakkından yoksun kalmasına neden olabilirdi. Özellikle, müslüman ümmetin oluşması için tehlikeli olan şartların gölgesinde ve beraberinde getirdiği bunca acıdan sonra.. Ancak ilahi vahiye muhatab olan Hz. Muhammed'e, (salât ve selâm üzerine olsun) bu tür olayların meydana gelmesi ve bunca olumsuz şartın varlığı bile hakkı ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Çünkü yüce Allah, sonuç ne olursa olsun, zarar ne derece büyük olursa olsun, saftaki bölünme ne kadar tehlikeli olursa olsun, verilen kurbanlar ne denli acı verirse versin ve tehlikeler her yanı sarmış da olsa en kritik işlerde bile "şûra" ilkesinin uygulanmasının gerekli olduğunu biliyordu. Çünkü bunların hiçbiri, pratik hayatta pişmiş, görüş ve uygulamanın sorumluluğunun bilincinde ve farkında olan bir ümmetin oluşmasına engel teşkil edemezler. Bizzat böyle bir ortamda bu ilahî emrin gelmesinin nedeni budur.

"Onları bağışla, kendileri için Allah'tan af dile. Yapacağın işler hakkında onların görüşlerini al."

Beraberinde büyük tehlikeler getirse de bu ilkenin her koşulda yerleşmesi gerekir. Uygulanışı sırasında meydana gelen tehlike son derece büyük olsa da, müslüman ümmetin hayatında yeretmesi ve uygulanışı Uhud'daki gibi düşman kapıdayken safta bölünmeye sebep olsa da, müslüman ümmetin hayatından bu ilkeyi kaldırmaya ilişkin korkunç mazeretlerin geçersiz kılınması için... Çünkü doğru yoldaki ümmetin varlığı bu ilkeye bağlıdır. Ve doğru yoldaki ümmetin varlığı da yolda karşılaşılan diğer tüm zararlardan daha önemlidir kuşkusuz.

Üstelik İslâm düzeninin gerçek görüntüsü, ayetin sonunu getirmeden tamamlanmış olmuyor. Ayete baktığımızda görüşler arasında tercih yapmak, bazısını uygulamadan alıkoymanın "şûra" ilkesinin yerine gelmesi için yeterli olmadığını görürüz. Sonuçta Allah'a güvenip dayanmaktan alıkoymamalıdır insanı.

"Ama karar verince artık Allah'a dayan. Hiç kuşkusuz Allah kendisine dayananları sever."

"şûra"nın görevi, en isabetli görüşü ortaya çıkarmak, ortaya atılan ihtimallerden birini seçmektir. İş bu noktaya varınca "şûra"nın rolü biter artık "uygulama" fonksiyonu devreye girer.

Allah'a güvenip dayanarak kararlaştırılan görüşü büyük bir azim ve kararlılıkla uygulama işi, Allah'ın çizdiği kadere ve sonuçları dilediği gibi yönlendiren Allah'ın iradesine bağlar.

Resulullah, Rabbanî ve Nebevî zırhını giyerken, ümmete "şûra"yı yani görüş bildirmeyi, en tehlikeli ve en büyük işlerde bile uygulama sorumluluğunu taşımayı öğretiyordu. "şûra"dan sonra hareket etme, Allah'a güvenip dayandıktan sonra (sonunu ve varacağı yeri bildiği halde) kendini Allah'ın kaderine teslim etmekten ibaret ikinci zırhını da kuşanıyordu. Böylece çıkış emri uygulandı. Resulullah eve girdi, nereye gittiğini, kendisini ve beraberindeki arkadaşlarını bekleyen acıları ve kurbanları çok iyi bildiği halde zırhını ve silahlarını kuşandı. Ardından Medine'nin dışına çıkmaya taraftar olanlar, Resulullah'ı istemediği bir şeye zorladıklarına ilişkin endişeleri ve tereddütleri ile düşmanı karşılamak veya Medine'de beklemek konusunda dilediği gibi davranması hususunda Resulullah'ı serbest bırakmaları... Evet böyle bir fırsatın doğması bile O'nun kararından döndürmeye yetmedi. Çünkü O, onlara toplu bir ders vermek istiyordu. "şûra" dersini, Allah'a güvenip dayanmak ve O'nun kaderine teslim olmakla beraber azmedip kararlılık göstermek dersini de vermek istiyordu. Onlara "şûra"nın bir zamanının olduğunu, bundan sonra tereddüte, görüş tercih etmeye ve görüşleri yeni baştan değerlendirmeye yer olmadığını öğretmek istiyordu. Çünkü bu, aceleciliğin, edilgenliğin ve bitmez tükenmez kararsızlığın belirtisidir. Oysa yapılacak iş, görüş bildirip "şûra"ya başvurmaktır. Allah'a güvenip dayandıktan sonra azim ve kararlılık göstermektir. Allah da bunu seviyor:

"...Allah kendisine dayananları sever..."

Allah'ın ve O'nun taraftarlarının sevdiği dostluk, müminlerin özenle koruması gereken dostluktur. Hatta bu, müminlerin ayırıcı özelliğidir. Allah'a güvenip dayanmak, her işi sonuçta O'na döndürmek İslâm düşüncesinde ve İslâmî hayatta beliren son denge çizgisidir. Bu, her işin Allah'a döneceğine ve Allah'ın dilediğini yapabildiğine ilişkin büyük gerçekle birlikte hareket etmektir.

Kuşkusuz, bu "Uhud"dan çıkarılan büyük derslerden biridir. Herhangi bir çağda yaşayan özel bir nesil için değil tüm müslüman nesiller için bir tecrübe birikimidir.

Allah'a güvenip dayanma gerçeğinin yerleşmesi ve sağlam temelleri üzerinde yükselmesi için sûrenin akışı, zafer ve bozgun konusunda etkin gücün Allah'ın gücü olduğunu, yardımın o'ndan bekleneceğini, yenilgi konusunda O'ndan korkulacağını, yönelişin O'na olacağını, hazırlık yapıldıktan, sonuçtan el çekip onu tamamen Allah'ın kaderine bağladıktan sonra O'na güvenilip dayanılacağını bildirerek sürmektedir:

"Eğer Allah size yardım ederse sizi hiç kimse yenemez. Fakat eğer sizi yüzüstü bırakırsa O'ndan başka size kim yardım edebilir? Müminler sadece Allah'a dayansınlar."

İslâm düşüncesinde, Allah'ın kaderinin mutlak etkinliği ile bu kaderin insanların; davranış, eylem ve işlerinin sonucunun gerçekleşmesi arasında şaşmaz bir denge vardır. Yüce Allah'ın kanunu sonuçların sebeplerden sonra gelmesini öngörmektedir. Ancak sonuçları doğuran bizzat sebeplerin kendisi değildir. Müessir etken Allah'tır. Ve yüce Allah, kaderi ve iradesi uyarınca sonuçları sebeplerden sonraya bırakmıştır. Bu yüzden insandan, görevini yerine getirmesini, çaba sarfetmesini, gereken neyse onu yapmasını istemektedir. Sonra da bunların miktarına uygun sonucu meydana getirmektedir.

Böylece sonuçlar ve akibetler, Allah'ın dilemesine ve kaderine bağlanmış olur. Çünkü yalnızca O, birşeyin olmasına ve dilediği gibi oluşmasına izin verir. Bu şekilde müslümanın düşüncesiyle eylemi arasında denge sağlanmış olur. O, elinden geldiğince çalışır, çaba sarfeder, bunların sonucu konusunda da Allah'ın kaderine ve iradesine bağlanır. Onun düşüncesinde, sonuçlarla sebepler arasında kesinliğe yer yoktur. Hiçbir işte Allah'ı zorunlu kılamaz.

İşte burada ayet-i kerime, savaşın -hangisi olursa olsun- kaçınılmaz sonuçları olan zafer ve yenilgi konusunda müslümanları, Allah'ın kaderine ve dilemesine döndürmektedir. Onları Allah'ın iradesine ve gücüne bağlamaktadır. Şayet Allah onlara yardım ederse kimse onları yenemez. Bu varlık aleminde yaradan, tam ve mutlak bir gerçektir. Çünkü, Allah'ın kuvvetinden başka kuvvet, O'nun gücünden başka güç ve O'nun dilemesinden başka dileyiş sözkonusu değildir. Herşey ve her olay O'ndan kaynaklanır. Ancak tam ve mutlak gerçek olan bu anlayış, müslümanları metodu uygulamaktan, direktiflere uymaktan, yükümlülükleri yerine getirmek ve çaba sarfetmekten alıkoyamaz. Bütün bunlardan sonra da Allah'a güvenip dayanmak zorundadır müslüman:

"Müminler sadece Allah'a dayansınlar."

Böylece müslümanın düşüncesi, Allah'tan başkasından birşey isteme düşüncesinden kurtulmuş olur. O, kalbini doğrudan varlık aleminde etkin olan güce bağlar. Böylece zafer, korunma ve sığınma için ham hayallerden ve boş sebeplerden elini çeker. Sonuçların meydana gelişinde varılacak noktanın gerçekleşmesinde ve her işi hikmeti uyarınca plânlamasında yalnızca Allah'a güvenip dayanır. Bundan sonra da her ne şekilde olursa olsun, Allah'ın takdiriyle meydana gelen herşeyi içtenlikle kabul eder.

Bu teslimiyet İslâm'ın dışında olan her insan kalbinin tanımadığı olağanüstü bir dengedir.

Daha sonra ayet-i kerime; emanete, yönetime, ihanetten sakındırma, hesap gününü hatırlatma ve ruhları hırpalamadan görevi yerine getirmeye sevketme konusunda bu eksenden çizgiler uzatmak için Nübüvvete ve onun ahlâkî, özelliklerine dönmektedir:

"Hiçbir peygamberin kamu mallarında yolsuzluk yapması sözkonusu değildir. Kim bir yolsuzluk yaparsa kıyamet günü yolsuzluk malını taşıyarak gelir.

Sonra herkese kazandığı eksiksiz olarak verilir, hiç kimseye haksızlık edilmez."

Okçuların dağdaki mevzilerini terketmesinin nedenleri arasında, Resulullah'ın ganimetten kendilerine pay ayırmayacağı endişesi de yeralmaktaydı. Aynı şekilde bazı münafıklar daha önce "Bedir" ganimetlerinden bir kısmının saklandığını söylemiş ve bu konuya Resulullah'ın ismini de karıştırmaktan çekinmemişlerdi.

İşte burada surenin akışı, bütün peygamberlerin ihanet etme ihtimalini ortadan kaldıran bir hüküm yerleştirmektedir. Yani mallardan veya ganimetten herhangi bir şeye el koymaları, askerden bazısına pay ayırmadan diğerleri arasında paylaştırmaları, yahut herhangi bir şeye ihanet etmelerinin sözkonusu olmayacağını bildirmektedir:

"Hiçbir peygamberin kamu mallarında yolsuzluk yapması sözkonusu değildir."

Olur şey değil. Kesinlikle hiçbir peygamberin özellik, tabiat ve ahlâkında böyle bir şeyin olması mümkün değildir. Buradaki olumsuzluk, eylemin meydana geliş ihtimaline ilişkindir. Helallığını ya da olabilirliğini yasaklamak için değildir. Çünkü peygamberin; güvenilir, adil ve tertemiz tabiatlı oluşu başından itibaren ihanetin meydana gelmesine engeldir. Bir diğer kıraatte (Yeğullu) fiili meçhul sığasıyla okunmaktadır. Bu durumda bir peygambere ihanet edilmeyeceği ve ona uyanların kendisinden herhangi bir şey gizleyemeyeceği anlamı ortaya çıkar. Dolayısıyla herhangi bir şeyde peygambere ihanet etmeye nehyetme sözkonusu edilmiş oluyor. Bu kıraat Hasan el-Basri'nin kıraatıdır.

Ardından, emanete ihanet edenlere, kamu malından ya da ganimetten herhangi bir şey gizleyenlere yönelen şu korkunç tehdit yeralmaktadır:

"Kim bir yolsuzluk yaparsa kıyamet günü yolsuzluk malını taşıyarak gelir. Sonra herkese kazandığı eksiksiz olarak verilir, hiç kimseye haksızlık edilmez."

İmam Ahmed şöyle rivayet eder: Süfyan Zührî'den aktardı. O da Urve'nin şöyle dediğini işitmişti. Ebu Hamîd es-Saîdî anlattı: Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Ezd kabilesinden İbn-i Uteybe adında birini zekâtları toplamak için görevlendirdi. Adam gelip şöyle dedi: "Bunlar sizin, bunlar da bana hediye edildi. Bunun üzerine Resulullah mimbere çıktı ve şöyle dedi: 'Bu iş için görevlendirdiğimiz görevliye ne oluyor da, bunlar sizin, bunlar da bana hediye edildi' diyor. Babasının ya da anasının evinde oturup bekleseydi bunlar hediye edilecek miydi? Muhammed'in nefsi elinde olana and olsun ki sizden biriniz ondan birşey götürürse kıyamet günü hayatında götürdüğü o şeyle gelir. Ya bağıran bir deve, ya böğüren bir sığır ya da meleyen bir koyunla gelir. Sonra biz koltuklarının altını görene kadar iki elini kaldırdı. Sonrada üç kere şöyle dedi: "Allah'ım tebliğ ettim mi?"[109]

Bir başka rivayette İmam Ahmed kendi isnadiyle Ebu Hüreyre'den şöyle nakleder:

109- Buhari-Müslim

"Birgün Resulullah aramızdayken ayağa kalktı ve emanetten sözetti. Emanete ve onu korumaya büyük önem verilmesini istedi. Sonra da şöyle buyurdu: 'Sizden birinizin boyunda bağıran bir deve olduğu halde gelip 'Ya Resulullah yardım et' demesini istemem. Ona 'Allah'a karşı sana hiçbir şey yapamam, çünkü sana tebliğ etmiştim' diyeceğim. 'Sizden birinizin boynunda kişneyen bir at olduğu halde gelip 'Ya Resulullah yardım et' demesini istemem. Ona 'Allah'a karşı sana hiçbir şey yapamam. Çünkü sana tebliğ etmiştim' diyeceğim. Sizden birinizin boynunda altın ve gümüş olduğu halde gelip 'Ya Resulullah yardım et' demesini istemem. Ona 'Allah'a karşı sana hiçbir şey yapamam, çünkü sana tebliğ etmiştim' diyeceğim."[110]

İmam Ahmed kendi isnadiyle Adiyy b. Umeyre el-Kindî'den şöyle rivayet eder:

"Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) şöyle buyurdu: 'Ey insanlar sizden kimi bir konuda vazifelendiririz de bu kişi bir iğne dahi gizlerse bu emanete ihanettir. Kıyamet günü bununla getirilir.' Adiyy der ki: Ensardan siyah derili biri kalktı -mücahid der ki: O Sa'd bin Ubade idi. Şu an O'nu görür gibiyim- ve O 'Ya Resulullah benden verdiğin işi geri al' dedi. Resulullah 'Niçin?' diye sorar. Adam 'Şöyle şöyle dediğini işittim' der. Resulullah bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Aynı şeyi şimdi de söylüyorum. Kimi bir işe görevlendirdiğimizde azçok ne varsa getirsin. Verileni alsın, verilmeyeni bıraksın.'"[111]

İşte Kur'an ayetleri ve hadisi şerifler müslüman kitlenin eğitimindeki fonksiyonlarını böyle icrâ edip onu hayret verici bir noktaya getirdiler. Onları insanlar içinde benzeri görülmemiş bir şekilde emanete riayet eden, takva sahibi ve her ne şekilde olursa olsun emanete ihanet duygusundan uzak bir topluluk halinde yetiştirdiler. Müslümanlar arasında en basit bir insan bile ganimet olarak eline geçen çok kıymetli bir şeyi alırken, hiç kimse görmediği halde, getirip komutanına teslim edebiliyordu. Müslüman, Kur'an'ın ürkütücü nassına muhatap olmaktan ve kıyamet günü peygamberinin kendisini sakındırdığı korkunç ve utandırıcı durumla karşılaşmaktan korktuğu için bu konuda nefsinde olumsuz bir duyguya yeraçmazdı. Müslüman, bu gerçeği pratik olarak yaşıyordu. Ahiret O'nun duygularında yereden bir olguydu. Müslüman heran kendisini, peygamberinin ve Rabbinin karşısında görüp kötü duruma düşmekten titizlikle korunuyordu. Çünkü ahiret, yaşadığı bir gerçekti, uzak bir vaad değil. Hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde, herkese kazandığının verileceğini ve kimseye haksızlık edilmeyeceğini çok iyi biliyordu.

İbn-i Cerir Taberi tarihinde şöyle anlatır: "Müslümanlar Medain şehrine girip ganimetleri topladıklarında adamın biri beraberinde bulunan bir malı getirip ganimetleri toplayan kişiye verdi. Ganimetleri toplayan kişiyle orada bulunanlar 'Bunun gibisini görmedik. Yanımızda bulunanlar değil buna denk olsunlar, yanına bile yaklaşamazlar. Adama bundan birşey aldın mı?' dediler. 'Allah'a andolsun ki onun korkusu olmasaydı bunu asla getirmezdim' dedi. Bunun üze-

110- Buhari-Müslim

111- Müslim-Ebu Davud değişik yollardan İsmail b. Ebu Rafi'den rivayet etmişler.

rine adam da bir özellik olduğunu anlamadılar ve 'Kimsin?' dediler. 'Adımı sizi beni övmemeniz için sizden başkasına da beni methetmemeleri için söylemem; Ancak Allah'a hamdeder O'nun sevabıyla yetinirim' dedi. Peşine bir adam taktılar ve arkadaşlarına gidip kim olduğunu soruşturmasını istediler. Böylece bu kişinin Amr b. Abdi Kay olduğunu öğrendiler."[112]

İşte İslâm, müslümanları bu olağanüstü eğitim yöntemiyle eğitiyordu. Öyle ki bu konuda anlatılanlar nerdeyse efsane sayılacak derecededir.

Daha sonra ayetin akışı ganimet ve ihanet konusundan, değerlerin ölçülmesine geçiyor. Mümin kalbin ilgilenip uğraşmasına yolaçan gerçek değeri bildiriyor:

"Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın gazabına uğrayan kimse gibi olur mu? Onun varacağı yer Cehennemdir. Orası ne kötü bir varış yeridir."

"Onların Allah katındaki dereceleri farklıdır. Allah onların neler yaptıklarını görmektedir."

Bu, gölgesinde ganimetlerin ve çeşitli malların çok küçük kaldığı bir değişimdir. Ayrıca, kalplerin eğitimi, önem verdiği şeylerin yükseltilmesi, ufkunun genişlemesi ve asıl meydandaki gerçek yarışı göstermesine ilişkin olağanüstü eğitim metodundan bir temas örneğidir:

"Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın gazabına uğrayan kimse gibi olur mu? Onun varacağı yer Cehennemdir. Orası ne kötü bir varış yeridir."

İşte "değer" budur. İlgi ve seçim alanı burasıdır. Kâr, zarar ortamı burasıdır. Allah'ın hoşnutluğuna uyan ve onunla kurtuluşa erenle, O'ndan yüz çevirip Allah'ın hışmına uğrayarak böylece Cehenneme (o kötü dönüş yerine) giden arasındaki fark ne kadar açıktır.

Bu ayrı bir derece, bu da apayrı bir derece... Çok farklı şeyler...

"Onların Allah katındaki dereceleri farklıdır."

"Herkes derecesini, hak ederek elde edecektir. Ne bir haksızlık ne de bir kısma, ne tolerans ne de fazlalık...

"Allah onların neler yaptıklarını görmektedir."

Bölüm asıl eksenine: Resulullah'ın kişiliğine, Risaletine ve O'nunla müminlere yapılan iyiliğin büyüklüğüne dönerek son buluyor.

ALLAH'IN LÜTFU

"Allah müminlere kendi özlerinden bir peygamber göndermekle onlara karşı lütufta bulundu. Bu peygamber onlara Allah'ın ayetlerini okuyor, onları arındırıyor, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir sapıklık içinde idiler."

112- Taberi Tarihi c.4, s.16

Bu bölümün şu büyük gerçekle; Peygamber'in (salât ve selâm üzerine olsun) kişisel değeri onunla gerçekleşen ilahi lütfun büyüklüğü, şu ümmetin inşasında, eğitim-öğretiminde, önderliğinde apaçık sapıklıktan, ilim hikmet ve temizliğe dönüşümündeki rolünün gerçeğiyle son bulması... Evet bu sonuç Kur'an'a özgü derin ve değişik işaretleri içermektedir.

Öncelikle ganimetler, ganimet tutkusu, ganimete ihanet ve savaştaki durumun değişmesine, zaferin yenilgiye dönüşmesine ve müslümanlara yapacağını yapmasına doğrudan neden olan bu değersiz işle uğraşma konularına değinmektedir. Çünkü büyük Risalet gerçeğine ve onda somutlaşan büyük lütfa yönelik işarette, gölgesinde tüm yeryüzü ganimetlerinin, eşyalarının ve nimetlerinin anmaya ve değerlendirmeye değmeyecek kadar değersiz ve önemsiz kaldığı, Kur'an'ın eşsiz eğitim temaslarından derin bir temas yeralmaktadır. Bu gerçeğin yanında mümin başka şeyleri anmaktan utanır, bunları düşünmek bile yüzünü kızartır; nerde kaldı ki bunlarla ilgilenmek sözkonusu olsun.

Sonra savaşta müslümanların başına gelen yenilgi, yara, acı ve zararlardan sözedilmektedir. Çünkü böylesine büyük bir gerçeğe ve onda somutlaşan lütfa değinmek, gölgesinde her türlü acının ve zararın yanında bütün yaralanma ve kurbanların son derece küçük kaldığı Kur'an'a özgü olağanüstü eğitim metodunun derin temaslarından biridir. Böylece lütuf tazim edilmekte, müslümanların hayatındaki herşeye kesinlikle tercih edilen iyilik tamamen belirginleşmektedir.

Sonra... Bu lütfun müslüman ümmetin hayatındaki etkilerine işaret edilmektedir:

"Allah müminlere kendi özlerinden bir peygamber göndermekle onlara karşı lütufta bulundu. Bu peygamber onlara Allah'ın ayetlerini okuyor, onları arındırıyor, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir sapıklık içinde idiler."

Bu da bir halden diğer bir hale, bir durumdan başka bir duruma ve bir dönemden başka bir döneme geçişi ifade etmektedir. Böylece müslüman ümmet, bu değişimin arka plânındaki yeryüzü tarihi ve insanlık hayatında bu ümmetten büyük bir görev isteyen ve peygamber göndermekle ümmeti bu büyük göreve hazırlayan Allah'ın kaderini kavramış olur. O halde böylesine önemli bir görevi bulunan bir ümmetin şu önemli hedefin gölgesinde basit ve değersiz kalan şeylerle kafasını meşgul etmesi uygun değildir. Şu büyük gayenin gölgesinde rahat ve kolay görünen kurbanlar ve acılarla muzdarip olması yakışık almaz.

Bunlar, ayetlerin akışında hatırlatılan bu lütfun akla getirdiği bazı duygular... Tüm duyguları ve gölgeleriyle kuşatıcı Kur'an ayetini karşılayabilmek için özetleyerek genel bir değiniyle yetiniyoruz:

"Allah müminlere kendi özlerinden bir peygamber göndermekle onlara karşı lütufta bulundu."

Yüce Allah'ın içlerinden bir peygamber göndermesi ve bu peygamberin

"kendilerinden" olması büyük bir lütuftur. Celal sahibi Allah'ın bazı yaratıklarına kendi katından peygamber göndermekle iyilikte bulunması ancak Allah'ın kereminden fışkıracak bir lütuftur. Beşerin hiçbir davranışı bu yüce lütfu karşılayamaz.

Yaratıklarının hiçbirinden karşılık beklemeden sınırsız keremine garkeden yüce Allah'ın onlara ayetlerini ve sözlerini anlatan bir peygamber göndermekle kendilerini saran lütfu olmasaydı, şu insanlar ve şu yaratıklar ne yapabilirlerdi? Yine yüce Allah bu şekilde onlara uyarıda bulunsun ve bu iyiliği yapsın?

Peygamberin "kendilerinden" olması da bu lütfu arttırmaktadır. "onlardan" denilmiyor. Çünkü Kur'an-ı Kerimin kullandığı "kendilerinden" deyimi duygu ve anlam bakımından derin bir kapsayıcılığa sahiptir.

Kuşkusuz peygamberlerle müminler arasındaki bağ, ruhun bir diğer ruhla kurduğu bağdır; bireyle tür arasındaki bağ değildir. Sorun peygamberin onlardan biri olmasıyla bitmez. Sorun bundan çok daha köklü ve yücedir. Sonra, müminler peygamberle kurdukları bu bağa ve Allah'ın bahşettiği yüce ufka iman sayesinde ulaşıp yükselebilirler. Bu da müminlere büyük bir lütuftur. Peygamberin gönderilmesi, ruhlarıyla peygamberlerin ruhu, kendisiyle peygamber arasında bu sevimli bağın olmasına da somutlaşan bu iyilik böyle dahada artmaktadır.

Ardından bu üstün iyilik, ruhlarında, hayatlarında ve tarihlerindeki pratik etkileriyle daha bir belirginleşmektedir:

"Bu peygamber onlara Allah'ın ayetlerini okuyor, onları arındırıyor, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretiyor."

Yüce Allah'ın kendi katından kendilerine yüce sözleriyle hitap eden bir peygamber göndermekle lütfettiği iyilik en büyük alanda belirginleşiyor.

"Onlara Allah'ın ayetlerini okuyor."

İnsanın yalnızca bu iyiliği düşünmesi bile Allah'ın huzurunda korkup titremesine ve O'nun önünde eğilmesine, sonuçta da şükür ve namaz için secdeye durmasına yeterlidir.

Şayet yüce Allah'ın kendisine ikramda bulunduğunu, kendi sözleriyle hitabettiğini, kendi zatından ve sıfatlarından ilahlığın gerçek mahiyetini ve özelliklerini öğretmek için hitabettiğini insan anlarsa Allah'ın büyük ikramını kavramış olur. Sonra kendisinden -şu insandan- şu zayıf ve cılız kuldan onun hayatından, girinti ve çıkıntısından, hareket ve sessizliğinden sözettiğini, kendisini diriltecek kalbi ve durumu için en uygun olana ulaştırmak için çağırdığını ve genişliği göklerle yer kadar olan Cennete davet için hitap ettiği düşününce daha da iyi anlayacaktır konumunu...

Şu kitaptan fışkıran fazilet, ihsan ve iyilikten başka nedir ki?

Kuşkusuz yüce Allah, alemlerden müstağnidir. Zayıf insan ise fakir ve muhtaçtır. Ancak yüce Allah, bu zayıf yaratığı kuşatıyor, iyiliğiyle sarıyor ve dave-

tiyle destek oluyor. İşte bu zengin zat, fakire hitabediyor, onu davet ediyor ve davetini tekrarlıyor. İkrama bakın... İlahi lûtfa bakın... Şükür ve ifa ile ödenmeyen şu ihsana şu iyiliğe bakın...

"Onları arındırıyor..."

Onları temizlemekte, yüceltmekte ve arındırmaktadır. Kalplerini düşüncelerini ve duygularını temizlemektedir. Evlerini, eşyalarını ve ilişkilerini temizlemektedir. Hayatlarını, toplumlarını ve düzenlerini temizlemektedir. Onları; çirkin putperestliğin, hurafe ve efsanelerin pisliğinden insanı ve insanlığın anlamını alçaltan tören, arma, alışkanlık ve gelenekler gibi sosyal hayattaki kirli izlerinden temizlemektedir. Cahiliyye hayatından ve onun bulaştığı duygulardan, sembollerden, geleneklerden, değer ve kavramlardan temizlemektedir.

CAHİLİYYET DÖNEMİ

Her cahili düşüncenin etrafına bulaştırdığı birtakım kirleri vardır. Arapların da cahiliyyesi ve bundan kaynaklanan kirli davranışları vardı.

Bu kirli davranışların bir kısmını, yanındaki müslüman muhacirleri kendilerine teslim etmesi için gelen Kureyş'in iki elçisiyle Habeş kralı Necaşî'nin huzurunda karşılaşırken, Necaşî'yle konuşan Cafer b. Ebu Talib tavsif etmektedir:

"Ey Kral biz cahiliyye mensuplarıydık. Putlara kulluk eder murdar eti yerdik. Fuhuş yapar, akrabalık bağlarını keser komşulara kötülük yapardık. Bizden güçlü olanlar zayıfları ezerdi. Yüce Allah bizden soyunu, doğruluğunu, güvenirliğini ve iffetliliğini bildiğimiz bir Peygamber gönderene kadar böyle devam ettik. Allah'ı birlememiz ve sadece O'na kullukta bulunmamız için bizi bir olan Allah'a çağırdı. Bizim ve atalarımızın kullukta bulunduğu O'ndan başka taştan putları bırakmamızı istedi. Doğru sözlü olmayı, emanete riayet etmeyi, sıla-i rahime bağlı kalmayı, iyi komşuluk yapmayı ve haram şeylerden ve kan dökmekten el çekmemizi emretti. Fuhuş yapmamızı, yalan söylememizi, yetim malını yememizi ve namuslu kadınlara iftira atmamızı yasakladı.

Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan, kullukta bulunmamızı namaz kılmamızı, zekat verip oruç tutmamızı emretti..."

Cahiliyyedeki iki cinsin ilişki şekillerini anlatan Aişe'nin (Allah O'ndan razı olsun) sözlerinde bu kirli davranışlar belirmektedir. Nitekim Sahih-i Buhari'de de bu aşağılık hayvani ve çirkin durum olduğu gibi anlatılmaktadır.

CAHİLİYYET DÖNEMİNDE NİKÂH

"Cahiliyye döneminde nikâh dört şekildeydi:

a) Birisi, bu günkü insanların yaptığı gibiydi: Bir adam, birinin evlatlığı veya kızını nişanlar, mehrini öder sonra da nikahlardı.

b) Bir diğeri de, karısı hayızdan temizlenince adam karısına, falana git onunla cimada bulun derdi. İlişkide bulunduğu adamdan hamile kaldığı anlaşılıncaya kadar karısından uzak durur, ilişkide bulunmazdı. Hamile olduğu anlaşılınca kocası isterse yaklaşabilirdi. Bunu daha çok cima' edilen adamın soyluluğunu gözönünde bulundurarak yaparlardı. Bu nikaha "istibda" nikahı denirdi.

c) Bir diğer şekli de şöyleydi: On kişiden az olmamak üzere bir grup erkek toplanır bir kadının yanına girerek herbiri onunla ilişkide bulunurdu. Hamile kalıp doğurunca, doğumundan birkaç gece sonra onları çağırırdı. Hiçbiri gelmemezlik edemezdi. Yanında toplanınca kadın onlara şöyle derdi: 'İşinizi biliyorsunuz. İşte doğum yaptım. Bu senin çocuğundur ey falan' diye içlerinde sevdiği kişinin adını verirdi. Çocuğunu o adamın soyuna katardı. Adam almamazlık edemezdi.

d) Dördüncü nikâh şekli de; birçok kişi toplanır, bir kadının yanına giderlerdi. Bu kadın geleni geri çeviremezdi. Bunlar fahişeydiler. Kapılarına kendilerini tanıtan işaretler asarlardı. İsteyen bunların yanına girebilirdi. Bunlardan biri hamile kalıp doğurunca yanına toplanırlardı. Tecrübeli birini çağırarak çocuğun babasının tesbitinde bulunurlardı. Çocuğu, tesbit edilen kişinin soyuna katarak çocuğa onun adını verirlerdi. Bundan sonra çocuğu adamın oğlu diye çağırırlardı. Adam bundan kaçınamazdı."

Bu tablonun, insan düşüncesinin aşağılık durumu ve hayvanlara özgü bir konuma düşmesini anlatması bakımından yoruma ihtiyacı yoktur. Bir insanın karısını soylu bir çocuk için "falan"a göndermesi, düşünce bakımından düşeceği en aşağılık durumdur. Tıpkı devesini veya kısrağını ya da hayvanını iyi bir döl elde etmek için damızlık hayvana çektirmesi gibi...

On kişiden aşağı olmamak şartıyla bir grup insanın toplanması, birlikte bir kadının yanına varması, "hepsinin de ilişkide bulunması" ve kadının da çocuğunu onlardan birine nisbet etmesi... Ne aşağılık bir düşünce...

Ya fahişeler -bu da dördüncü şekildi- kuşkusuz tamamen azgınlıktır. Çocuğun fuhşu işleyen erkeklerden birine nisbet edilmesi de çabası. Adam çocuğu alırken hiç utanmazdı. Almamazlık da edemezdi.

Bu hâl, İslâm'ın Arapları temizleyip arındırdığı bir bataklıktır. İslâm olmasaydı girtlaklarına kadar batmışlardı bu bataklığa.

Cinsel ilişkilerdeki bu çirkef, cahiliyyede kadına ilişkin aşağılık bakışın sadece bir yönünü oluşturmaktadır. Üstad Ebu'l-Hasan En-Nedvî "Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti" adlı değerli eserinde şöyle der:

"Cahiliyye toplumunda kadın, hakları yenilen, malları elinden alınan, mirastan yoksun bırakılan, boşandıktan ya da kocası öldükten sonra hoşlandığı biriyle evlenmekten[113] alıkonulan zayıf ve zulme uğrayan bir mal konumunday-

113- Bakara suresi; 232

dı. Eşya ve hayvan gibi miras kalırdı.[114] İbn-i Abbas (Allah O'ndan razı olsun) şöyle rivayet eder. "Bir kişinin babası veya kayınpederi öldüğünde ölenin karısı üzerinde o kişi hak sahibi olurdu. İstese tutabilir ya da mihrini alıp serbest bırakabilirdi. Ölünce de malına el koyardı" Ata b. Rebah: "Cahiliyye devrinde biri ölüp karısı dul kalsaydı, kadını içlerinden bir çocukla evlendirmek üzere tutarlardı." der. Suddi şöyle der: "Cahiliyye devrinde adamın babası, kardeşi veya oğlu ölür de bir kadın geride bırakırsa, varislerden biri önce davranıp kadının üzerine elbisesini atar, kadını, ölen kocasının mihriyle nikâhlamaya, veya başkasıyla nikahlayıp mihrini almaya hak kazanırdı. Ancak kadın daha çabuk davranıp ailesinin yanına giderse kendi başının çaresine bakardı."[115]

Cahiliyyede kadın değersiz bir yaratıktı. Erkek onun bütün haklarından yararlandığı halde o, hiçbir hakkını kullanamazdı. Mihri elinden alınır ve sırf zarar vermek ve zulmetmek için bekletilirdi.[116] Kocasından haksızlık görür onun tarafından terkedilirdi. Bazan da askıda bırakılırdı.[117] Sırf erkeklerin yiyebildiği, kadınların tamamen yoksun bırakıldığı bazı yiyecekler de mevcuttu.[118] Bir erkek rahatlıkla dilediği kadınla herhangi bir sınırlamaya maruz kalmadan evlenebilirdi.[119]

Kız çocuklarından duyulan nefret onları diri diri toprağa gömecek noktaya gelmişti. Meydanî'nin anlattığına göre Heysem b. Adiy şöyle der: "Arap kabileleri arasında kız çocuklarını diri diri toprağa gömme olayı geçerli bir hadiseydi. Bu işi onda biri yapardı. İslâm geldiği zaman Araplar arasında kız çocuklarının gömülmesi çerçevesinde farklı görüşler yaygındı. Kimisi kıskançlıktan ve namuslarını korumaktan, onlardan dolayı gelecek bir utançtan korunmak için kız çocuklarını gömerdi. Kimisi de mavi gözlü, siyahî, cüzzamlı ve topalları uğursuz saydığından toprağa gömerdi. Bazısı da geçim korkusundan ve fakirlik endişesinden öldürürdü çocuklarını."

İşte böyle, bir zamanlar, görülmemiş bir acımasızlıkla kızlarını öldürüp gömerlerdi. Babanın yolculuğu ya da bir işi nedeniyle gömme işi bazan gecikirdi. Bu durumda çocuk, büyümüş, aklı ermişken gömülürdü. Böyle yapanlar insanı ağlatacak kadar acıklı şeyler anlatmışlardır. Kızlarını bir uçurumdan aşağı atanlar da olmuştur.[120]

Cahiliyye'nin çirkefleri arasında; -diğer tüm çirkeflerin temeli olan- Üstad Ebul Hasan Nedvî'nin de kitabında ana hatlarıyla tasvir ettiği gibi aşağılık, basit şirk ve putçuluk yeralırdı.

Millet en iğrenç şekliyle putçuluk ve putlara kulluğun bataklığına dalmıştı. Her kabilenin, her bölgenin, her şehrin hatta her evin özel bir putu bulunurdu.

114- Nisa suresi; 19
115- Taberi tefsiri, c.4, s.308
116- Bakara suresi; 231
117- Nisa suresi; 129
118- En'am suresi; 140
119- Nisa suresi; 3
120- Bulûğel-İreb fi Ahval-il-Arap

Kelbî şöyle der: "Mekke'de her ailenin evinde kullukta bulundukları bir putları olurdu. Yolculuğa çıkmak isteyen birinin en son yaptığı şey putunu okşamak olurdu. Dönünce de evine girdiğinde ilk yaptığı şey, önceki gibi putunu okşamaktı.[121] Putlara ibadette Araplar o kadar ileri gitmişlerdi ki kimisi bu işe bir evi ayırırdı. Özel bir put edinirdi. Bunlara gücü yetmeyense Kâbe'nin önüne ya da hoşlandığı herhangi bir yere taş diker, sonra da Kâbe'yi tavaf eder gibi etrafında dönerdi. Buna "ensab" derlerdi.[122] Kâbe'nin içinde -sırf Allah'a kulluk için kurulan bu evde- ve avlusunda üçyüz altmış tane put bulunurdu.[123] Putlara tapmaktan daha ileri giderek önlerine gelen taşa tapacak duruma gelmişlerdi. Buharî, Ebu Recâ el-Utâridî'den şöyle rivayet eder: "Bizler taşlara ibadet ederdik. Taptığımız taştan iyisini gördüğümüzde onu atar diğerini alırdık. Taş bulamadığımız zaman da biraz toprak yığar, bir koyun getirip sağardık, sonra da tavaf ederdik."[124] Kelbî: "Adam yolculuğa çıkardı. Bir yerde konakladığında dört tane taş alır, içlerinde hoşuna gidene bakar, onu ilah edinirdi. Diğer üçünü de tenceresine sacayağı yapardı. Yoluna devam edince de bırakıp giderdi" der.[125]

Her çağda ve her yerde müşrik milletlerin tümünde olduğu gibi Arapların da meleklerden, cinlerden ve yıldızlardan birçok ilahları vardı. Meleklerin Allah'ın kızları olduğuna inanarak onları Allah katında şefaatçi edinirlerdi. Onlara ibadet eder, Allah'ın katında aracı olduklarını düşünürlerdi. Bunların yanında cinleri de Allah'a ortak koşarlardı. Herhangi birşeye güçlerinin yettiğine herhangi bir şeyde etkilerinin olduğuna inanarak ibadet ederlerdi.[126] Kelbî şöyle der: "Huzâa kabilesinden Medih oğulları cinlere ibadet ederdi.[127] Said: Himyer kabilesi Güneşe, Kinane kabilesi Aya, Temim kabilesi Debran'a, Lahm kabilesi ve cüzzam kabilesi Müşteri Yıldızına, Tay kabilesi Süheyl'e, Kays kabilesi Şi'râ'ya (Sirius), Esed kabilesi "Utarid Yıldızı'na" ibadet ederdi." der.[128]

Bir insanın putperestliğin, kalplerde ve pratik hayata yaydığı pisliği bilmesi, İslâm'ın bu ulusu getirdiği aşamayı; gerek düşüncelerinde gerekse hayatlarında giriştiği temizliği kavraması için bu ilkel ve iğrenç putçuluğu incelemesi yeterlidir. İçine düştükleri pisliklerden biri de, şehirlerinde ve sokaklarında başlıca övünç kaynakları olan; içki, kumar ve genel uğraşlarıdır. Hiçbir zaman üstüne çıkamadıkları bu sınırlı ve yerel düşüncenin özünü basit kan davaları gibi ahlâksal ve toplumsal hastalıklar oluşturuyordu.

"Savaş ve kan dökme" tehlikeli sayılmayacak kadar sıradan bir hal olmuştu hayatlarında. Bekr kabilesi ile Tağlib b. Vail kabilesi arasında savaş başgöstermiş, kırk sene oluk oluk kan akmıştı. Bunun nedeni de: Ma'd kabilesinin baş-

121- Kitabu'l Esnam
122- Adı geçen kaynak
123- Buhari
124- Buhari-Kitabu'l Esnam
125- Aynı kaynak
126- Aynı kaynak
127- Aynı kaynak
128- Tabakâtü'l Ümem, Es-Sâid

kanı Kuleyb'in, Munkiz'in kızı Besus'un devesinin memesine ok atmasıyla kanın süte karışmasından başka birşey değildi. Cessas b. Mürre Kuleyb'i öldürür, böylece Bekr ve Tağlib arasında savaş başlamış olur. Kuleyb'in Mühellin'in dediği gibi; "Hayatı mahvetti. Anneleri çocuksuz, çocukları da yetim koydu. Dinmez gözyaşları ve defnedilmeyecek kadar çok ceset bıraktı."

"Dahis ve Gabra savaşı da böyle. Bunun nedeni de; Kays b. Züheyr ile Huzeyfe b. Bedr arasında düzenlenen bir yarış yapılıyordu. Kays'ın atı Dahis'i geçerken, Esedîlerden birinin Huzeyfe'yi desteklemek amacıyla önüne çıkarak bir tokat atması. Böylece onu oyalayarak yarışı kaybetmesini sağlamasıdır. Arkasından öldürme ve intikam geldi. Esir alınanlar oldu. Binlerce insan bu şekilde öldürülüp gitti."[129]

Bütün bu olaylar, bunların hayatlarının enerjilerini, böylesine basit ortamlarda sarfetmelerini önleyecek büyük değerlerden yoksun olduğunun göstergesidir. Çünkü, hayat için bir mesajları, beşeriyete sunacakları bir ideolojileri ve kendilerini böylesine basit şeylerle uğraşmaktan alıkoyacak insanlık aleminde üstlendikleri bir rolleri sözkonusu değildi. Kendilerini bu ilginç toplumsal pisliklerden temizleyecek bir akideleri de yoktu... İlahi bir akide olmadan insanlar nasıl olgun olabilirler ki! İlgi alanları, düşünceleri ve ahlâkları başka nasıl oluşabilir!

Kuşkusuz cahiliyye aynı cahiliyyedir. Ve her cahiliyyenin pisliği ve iğrençliği vardır. Yeri ve zamanı önemli değildir. Her ne zaman insanların kalpleri, düşüncelerine egemen ilahi bir akideden ve bu akideden kaynaklanıp hayatlarını düzenleyen bir şeriatten yoksun olursa orada birçok cahiliyye şekillerinden biri vardır demektir. Bugün beşeriyetin çamurları içinde yüzdüğü cahiliyye, özü bakımından, İslâm'ın kaldırarak yeryüzünü ondan temizleyip arındırdığı Arap cahiliyyesinden farklı değildir.

Bugün insanlık büyük bir batakhanede yaşamaktadır. Gazetelerine, filimlerine, moda gösterilerine, güzellik yarışmalarına, dans pistlerine, meyhanelerine, radyolarına, çıplak etin sergilendiği çılgın pazarlarına, sanat, edebiyat ve diğer reklam araçlarındaki iğrenç görüntülerine ve hastalık saçan duygularına kadar... Diğer taraftan, faiz düzenine, onun arkasında gizlenen tefeciliğe, mal toplamak ve sömürmek için başvurulan alçakça yöntemlere, yasallık kisvesine bürünmüş şans, hile ve piyango oyunlarına...[130] Öte yandan, her insanı, her aileyi, her düzeni ve insan topluluğunu tehdit eder duruma gelen ahlâksal çöküntü ve toplumsal bozulmalarına... Evet, bütün bunlara bir kere bakmak, şu cahiliyyenin gölgesinde insanlığın sürüklendiği korkunç sonucu anlamak için yeterlidir.

Beşeriyet, insanlığını yiyip bitirmekte, ademiyetini ortadan kaldırmaktadır. O düşük hayvansal aleme katılmak için hayvanların ve hayvansal dürtülerin peşinde sürüklenmektedir. Oysa hayvan bunlardan çok daha pâk, şerefli ve temiz-

129- "Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti" adlı kitap, sh.34.
130- Fi Zilâl'in Üçüncü cüzünde faizle ilgili bölümlere (sh. 502-516) ve Pakistan İslâm Cemaati Başkanı Ebu'l-Alâ el-Mevdûdî'nin "Faiz" adlı kitabına bakınız.

dir. Çünkü o, parçalanmaz ve ilahi bir akide ve şeriat bağından yoksun insanların şehvetlere yenilip yüce Allah'ın insanların egemenliğinden kurtardığı ve şu ayet-i kerimede belirttiği gibi mümin kullarına onun çirkefliklerinden temizlemekle lutufta bulunduğu cahiliyyeye tekrar dönüp kokuşmaları gibi kokuşmayan bir fıtrata sahiptir.

GÜNÜMÜZ CAHİLİYYESİ

"Kendilerine kitap ve hikmeti öğretiyor."

Bu ayetin muhatapları okuma-yazma bilmez cahillerdi. Hem yazmayı bilmezlerdi hem de akli olgunluğa erişmemişlerdi. Herhangi bir alanda, evrensel bilgi ölçütlerinde bir değere sahip bilgileri, herhangi bir konuda evrensel bir değere sahip bir bilgi kaynağından doğan ilgileri olmadığı halde bu Risalet onları dünyaya üstad ve aleme egemen olacakları bir noktaya getirdi. Bir akideden kaynaklanan fikrî, toplumsal ve sistemli bir metoda sahip kişiler oldular. Bu metod o zamanki insanları cahiliyyeden kurtardığı gibi bugün de bunca materyalist bilimsel gelişmişliğine, sınai ürünlerin bolluğuna ve uygar-refah düzeyinin yüksekliğine rağmen, ahlâkî ve toplumsal açıdan eski cahiliyyenin tüm özelliklerini özünde barındıran modern cahiliyyeden, onun, hayatın hedeflerine ilişkin düşüncelerinden ve insanlık için belirlediği amaçlardan bu sefer de yine o kurtaracaktır Allah'ın izniyle.

"...Oysa onlar daha önce açık bir sapıklık içindeydiler..."

Düşünce ve itikatta sapıklık... Hayat anlayışında sapıklık... Amaç ve yönelişlerde sapıklık... Gelenek ve hayat tarzında sapıklık...

O gün, bu ayete muhatap olan Araplar, kuşkusuz, geçmiş hayatlarını hatırlıyorlardı. İslâm'ın kendilerinde meydana getirdiği değişimin özünü kavramışlardı. Bunun, İslâm olmadan gerçekleşemeyeceğini ve insanlık tarihinde eşine rastlanmayacak bir değişim olduğunu çok iyi biliyorlardı.

Kendilerini, kabile hayatından, kabilesel değerlerden ve kan davalarından kurtaranın İslâm -ama yalnız İslâm- olduğunu kavramışlardı. Sadece bir ümmet olmaları için değildi tabii. Daha çok -bir göz açıp kapama anı gibi kısa bir sürede ve uzun zaman olan hazırlanma gibi birşey olmaksızın- beşeriyete önder olmaları, ideallerini, hayat metodlarını ve düzenlerini beşeriyetin uzun tarihi boyunca eşine rastlanmayacak bir tarzda belirlemeleri içindi bu değişim.

Ulusal konumları belirlediği kadar, siyasal ve uluslararası alanlarda da varlık göstermelerini, her şeyden önce ve önemli olan insani varlıklarını kazandıranın İslâm -ama yalnız İslâm- olduğunu biliyorlardı. İnsanlıklarını yücelten, ademiyetlerini onurlandıran, hayat düzenlerinin tümünü bu onur esasına dayandıran ve yüce Rabblerinin katından bir ihsan ve lütuf olarak gelenin İslâm olduğunu kavrıyorlardı. Bundan sonra bunu bütün beşeriyete sunmuş ve "İnsan"ın nasıl

saygın olacağını ve yüce Allah'ın onurlandırmasıyla nasıl onurlanacağını tüm insanlığa öğretmişlerdi. Ne yarımadada *ne de* başka bir yerde bu konuda kendilerini geçen olmadı. Geçen bölümde değindiğimiz "Şûra" konusu da, yüce Allah'ın kendilerine büyük bir lütfu idi. Bu lütuf bu ilahi metodun bir yönünü oluşturmaktadır.

Onlar, aleme sunacakları bir mesajlarının, beşer hayatına ilişkin bir görüşlerinin ve insan hayatını düzenleyecek bir yöntemlerinin olmasını sağlayan nimetin İslâm -ama yalnız İslâm- olduğunu biliyorlardı. Büyük insanlık tarihinde beşeriyeti ileriye götürecek bir mesaj, bir dünya görüşü ve hayat prensibi olmaksızın varlığını sürdüren bir millet sözkonusu değildir.

İslâm, onun varlık hakkındaki düşüncesi, hayat görüşü, toplumsal şeriatı, insan hayatına ilişkin düzeni, gölgesinde "insan"ın mutlu olabildiği bir düzenin oluşması için yerleştirdiği ideal, pratik ve hareketli metodu... Bu özellikleriyle İslâm; Arapların tüm dünyaya sundukları, onunla tanındıkları, saygı gördükleri ve bu *sayede önderliği devraldıkları* "Özel kimlikleridir"

Bugün ve yarın bundan başka bir kimlik taşıyamazlar. Bunun dışında dünyada onunla tanınacakları bir başka mesajları yoktur. Ya bu mesajı taşıyacaklar, böylece beşeriyet onları tanıyıp saygı gösterecek ya da bunu terkedecekler, sonuçta da -daha önce oldukları gibi- hiç kimse tarafından bilinmeden ve tanınmadan başıboş bir hayat yaşayıp gideceklerdir.

Bu mesajı sunmazlarsa, insanlığa sunacakları başka neleri var ki?

İnsanlığa, edebiyat, sanat ve bilim alanında dahiler mi sunacaklar? Oysa yeryüzünde diğer halklar onları bu alanda oldukça geride bırakmış. Üstelik beşeriyet, hayatın bir ayrıntısı sayılan bu alanda boğazına kadar "deha" deryasına gömülmüştür. Hayatın bir ayrıntısı sayılan bu alanda bir dahiye ihtiyaç duyulmadığı gibi böyle bir beklenti de sözkonusu değildir.

Herkesin önünde eğileceği, onunla sokakları dolduracakları ve ellerindeki ürünle herkesi cezbedecekleri ileri sanayi alanında deha çapta ürünler mi sunacaklar? Bu alanda da birçok halk onları geride bırakmış, öncülük direksiyonunu eline geçirmiştir.

Kendi elleriyle meydana getirdikleri, kendi düşüncelerinin ürünü toplumsal bir felsefi ekol mu, ya da ekonomik ve idari metodlar mı sunacaklar? Yeryüzü bu tür felsefeler, ekoller ve metodlarla dolup taşmaktadır. Bu sapık metodlar sayesinde de büyük bir bedbahtlık içinde yaşamaktadır.

O halde beşeriyete öğretecekleri ve bu konuda öncelikli, ileri ve imtiyazlı sayılacakları ne sunabilirler?

Bu büyük mesajdan başka bir şeyleri yok... Şu eşsiz metoddan başka hiçbir şeyleri yok. Allah'ın kendilerini seçtiği, bununla onurlandırdığı ve bir zamanlar onların eliyle tüm insanlığı kurtardığı bu lütuftan başka hiçbir şeyleri yok. İnsanlık bugün her zamankinden daha çok bu mesaja muhtaçtır. Çünkü insanlık,

bedbahtlık, şaşkınlık, bunalım ve iflas bataklığına düşmüştür.

Kuşkusuz geçmişte tüm insanlığa sundukları ve ilgilerini çektikleri yegane nitelikleri sadece budur. Bugün de insanlığa bunu sunabilirler. Bu sayede kurtulabilirler ancak.

Büyük milletlerden herbirinin insanlığa sunduğu bir mesajı vardır. En büyük millet, en büyük mesajı taşıyan, en üstün metodu sunan ve hayata ilişkin yüksek dünya görüşüyle sivrilen millettir.

Araplar bu mesaja sahip bulunmaktadırlar. -Bu hususta onlar asıldırlar, diğer halklar ise onlara ortak konumundadırlar-. Acaba hangi şeytandır onları bu büyük hazineden uzaklaştıran, hangi şeytan?..

Yüce Allah'ın bu millete bir Resul ve Risalet göndermekle bahşettiği lütuf çok büyüktür hem de çok. Onu bu lütuftan, şeytandan başkası uzaklaştıramaz. Ve O, Rabbine karşı bu şeytanı kovmakla sorumludur.

UHUD SAVAŞININ DEVAMI

Ayetlerin akışı, savaşta meydana gelen olayları anlatma ve onları değerlendirmede bir adım daha atmaktadır. Henüz tecrübe süzgecinden geçmemişler, olaylarla yoğrulmamışken, işin pratiğini, kuralların özünü ve kanunlara sarılmayan; varlık, hayat ve akidenin özündeki ciddiyete uymayan hiç kimseyi kayırmayan pratik hayatın ciddiyetini henüz yaşamamışken -müslüman oldukları halde- işin geldiği noktada dehşete kapılmalarını, başlarına gelenin meydana gelişine şaşırmalarını ve iş konusundaki düşüncelerinin davranışlarından dolayı olduğunu ve uygulamalarının tabii bir sonucu olduğunu açıklamaktadır. Ancak onları bu noktada bırakmamakta, -çünkü bu durum, gerçek de olsa nihai gerçek değildir- sebepler ve sonuçların arka plânındaki Allah'ın kaderine, adet ve kanunların ötesindeki iradesine bağlamaktadır. Böylece meydana gelen olaydaki hikmeti kendilerine ve uğruna cihad ettikleri davalarına hayırlı olanın gerçekleşmesine, bu tecrübeyle onların bundan sonrasına hazırlanmasına, kalplerinin arınmasına, saflarının olayların ortaya çıkardığı münafıklardan ayrılmasına ilişkin hadiselerin ötesindeki Allah'ın plânını açıklamaktadır. Her iş, sonunda Allah'ın iradesine ve plânına dayanmaktadır. Böylece Kur'an'ın ince ve derin açıklamasında gizli gerçek, düşüncelerinde ve duygularında iyice olgunlaşmaktadır.

أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّىٰ
هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾
وَمَآ أَصَابَكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيَعْلَمَ ٱلْمُؤْمِنِينَ

وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّاتَّبَعْنَاكُمْ ۗ هُمْ لِلْكُفْرِ
يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ
فِي قُلُوبِهِمْ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾ الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۗ قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ
الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

165- Karşı tarafa iki katını tattırdığınız musibet, bu kez sizin başınıza gelince "Bu nereden geldi?" demediniz mi? De ki; "O musibet kendinizden kaynaklandı." Hiç şüphesiz Allah'ın gücü herşeye yeter.

166- İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet, Allah'ın izni ile gerçekleşti. Bu musibet, Allah'ın müminleri belirlemesi için meydana geldi.

167- Bir de münafıkları ayırdetmesi içindi. Onlara "Geliniz, Allah yolunda savaşınız, ya da savunma yapınız" denince "Eğer savaşmayı bilseydik, mutlaka peşinizden gelirdik" dediler. O gün onlar imandan çok küfre yakındılar. Kalplerinde olmayan şeyi ağızları ile söylüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah, onların gizli tuttukları duyguları çok iyi bilir.

168- Onlar, evlerinde oturup savaşa katılan kardeşleri için "Eğer bizim sözümüzü dinleselerdi, öldürülmezlerdi" diyenlerdir. De ki; "Eğer doğru söylüyorsanız, ölümü kendi başınızdan savın bakalım."

Yüce Allah; sancağını taşıyan ve akidesine inanan dostlarına yardım etmeyi üzerine almıştır. Ancak bu yardımı, kalplerinde iman gerçeğinin olgunlaşmasına, düzen ve hayat tarzlarında imanın gereklerini yerine getirmelerine, güçleri oranında hazırlık yapmalarına ve imkanları nisbetinde çaba sarfetmelerine bağlamıştır. İşte Sünnetullah budur. Ve Sünnetullah'ta hiç kimse kayırılmaz. Müslümanlar ne zaman bu işlerden birinde bir eksiklik yaparlarsa, bu eksikliğin sonucuna katlanmalıdırlar. Çünkü müslüman oluşları, kendileri için adetin bozulmasını ve kanunun iptalini gerektirmez. Onlar, hayatlarının tümünü Sünnetullah'a uydurmak ve ilahi kanunlar doğrultusunda düzenlemekten dolayı müslümandırlar zaten.

Ancak müslümanlıkları boşa gitmeyecektir, ziyan olmayacaktır. Çünkü teslimiyetleri Allah içindir. Allah'ın sancağını taşımaları, O'na uymaya gayret etmeleri ve O'nun metoduna tabi olmalarından dolayı, hataya uygun düşen, acı, yara ve kayıpları tattıktan sonra bu hatayı iyiliğe çevirmek akidenin daha bir netleşmesi, kalplerin daha iyi arınması, safların iyice temizlenmesi, onları vaad edilen zafere yaklaştırması, böylece hayır ve bereketle sonuçlandırması yüce Allah'ın

şânındandır... Müslümanlar hiçbir zaman Allah'ın korumasından, gözetiminden ve yardımından uzaklaştırılmazlar. Aksine, yolda başlarına birtakım darbeler, acı ve sıkıntılar geldikçe, Allah tarafından hep yol azığıyla desteklenmişlerdir.

Bu açıklık ve kesinlikle beraber yüce Allah, meydana gelen olaydan dolayı paniğe kapılıp sorular sorup duran müslüman kitleyi ele almakta, onlara takdirinden kaynaklanan uzak hikmeti açıkladığı gibi kendi davranışlarından kaynaklanan yalçın sebebi de ortaya çıkarmaktadır. Bu arada münafıkları da, ne sakınmanın ne de geride kalıp oturmanın kendisinden koruyamadığı ölüm gerçeğiyle yüzyüze getirmektedir:

"Karşı tarafa iki katını tattırdığımız musibet başınıza gelince 'Bu nereden geldi?' demediniz mi? De ki; O musibet kendinizden kaynaklandı. Hiç şüphesiz Allah'ın gücü herşeye yeter."

Müslümanların Uhud'da başlarına bir felaket geldi. Bu acı günde karşılaştıkları bunca yara ve acıların dışında ayrıca yetmiş şehid verdiler. Müslüman oldukları halde Allah'ın düşmanı müşrikler onlara galip geldi. Halbuki onlar müslümandılar ve Allah yolunda cihad ediyorlardı. Fakat aslında bu felaketi tadan müslümanlar, bunun iki katını müşriklere isabet ettirmekle daha üstün durumda idiler; çünkü Bedir günü Kureyş'in ileri gelenlerinden yetmiş tanesini öldürmekle benzeri bir musibeti düşmanlarının başlarına getirmişlerdi.

Müslümanlar aynı galibiyeti Uhud savaşının başlangıcında, henüz Allah'ın ve O'nun Resulünün emrine uyuyorlarken, ganimet arzusu karşısında zaafa kapılmamışken ve mümin gönüllerde yer etmemesi gereken duygular ruhlarında depreşmemişken tekrar elde ediyorlardı.

Onlar panik içinde sorup duruyorlarken yüce Allah bütün bunları onlara hatırlatıyor ve meydana gelen olayı direkt yakın sebebine döndürüyor:

"...De ki; O musibet kendinizden kaynaklandı."

İş konusunda sarsıntı geçiren, bozulan ve çekişen bizzat sizin nefsinizdir. Allah ve Resulünün şartını yerine getirmeyen sizdiniz. Arzu ve heveslerin etkilediği, kendi nefsinizdi. Resulullah'ın emrine ve savaş stratejisine isyan eden sizdiniz. Bu sonuç meydana gelmesini istemediğiniz şey. Sonra da "bu nasıl olur?" diyorsunuz. Sünnetullah'ta kendi durumunuza uygun olanıyla karşılaştınız. Müslüman veya müşrik olsun insan kendini Sünnetullah'ın işleyişine sundu mu gerekli karşılığı alacaktır. Hiç kimsenin kayırılması için bu kanun bozulmaz. Bir kere, insanın ilk önce Allah'ın sünnetine kendini uydurması, teslimiyetin olgunluk derecesini göstermektedir.

"Hiç şüphesiz Allah'ın gücü herşeye yeter."

Gücünün gereği, sünneti uygulaması, kanunuyla hükmetmesi, her işin hükmü ve iradesi uyarınca hareket etmesi ve varlık alemini, hayatı ve olayları dayandırdığı yasalarını askıya almamasıdır.

Bununla beraber, her işin ötesinde gördüğü bir hikmetten dolayı Allah'ın takdiri yeralmaktadır. Meydana gelen her olayın, her hareketin, her gelişmenin ve bütün evrende yeralan her akışın ötesinde Allah'ın takdiri sürekli mevcuttur.

İLÂHÎ KANUN

"İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet Allah'ın izni ile gerçekleşti."

Hiçbir şey raslantı sonucu ve boşuna meydana gelmemiştir. Faydasız ve başıboş da değildir. Her hareket, şu evrenin yaradılışında planlanmış ve kendisine özgü sebep ve sonuçları olan bir kadere göre hareket etmektedir. Bütün hareketler, -bozulmaz, askıya alınmaz ve hiç kimseyi kayırmaz sağlam adet ve kanunlara uygun meydana gelmekle beraber- belirlenen proğramları plânında gizli bir hikmeti gerçekleştirmekte ve hep birlikte evrenin nihai "proje"sini tamamlamış olmaktadırlar.

İslâm düşüncesi bu alanda, insanlık tarihi boyunca hiçbir düşüncenin ulaşmadığı bir evrensellik ve dengecilik düzeyine ulaşmıştır.

Evrende değişmez bir kanun ve kesin kurallar vardır. Değişmez kanunun ve kesin kuralların ötesinde de etkin bir irade ve serbest ilahi meşiyet vardır.

Bu kanun, kurallar, irade ve meşiyetin ötesinde de herşeyin çerçevesinde cereyan ettiği ince bir hikmet yatmaktadır. Aralarında insan da olmak üzere herşey hakkında hükümran olan bu kanun ve geçerli olanlar da bu kurallardır. İnsan, özgür iradesinin ürünü hareketleri ve kendi düşünce ve değerlendirmesinin sonucu davranışları neticesinde bu kurallarla karşılaşır, böylece kuralların işlemesini sağlar ve onlardan etkilenir. Ancak, bütün bunlar, Allah'ın kaderi ve dileyişi uyarınca meydana gelmekte, aynı zamanda O'nun hikmet ve takdirini gerçekleştirmektedir. İnsanın iradesi, düşüncesi, hareket ve davranışları Allah'ın adet ve kanununun bir parçasıdır. İnsan bütün yaptıklarını bunlarla yapar. Allah, çizdiği kader ve plan çerçevesinde gerçekleştirdiği herşeyi bu adet ve kanun sayesinde gerçekleştirir. Hiçbir şey bu adet ve kanunun dışına çıkamaz. Onlara karşıt olamaz, Allah'ın iradesini ve takdirini bir kefeye, insanın irade ve faaliyetlerini de karşıt kefeye koyanların düşündükleri gibi faaliyetine karşı koyamazlar. Asla!... İslâm düşüncesinde durum böyle değildir. Çünkü insana; varlığını, düşüncesini, iradesini, takdirini, değerlendirme yeteneğini ve yeryüzünde faaliyet imkânını bahşederken, bunlardan hiçbirini, kendi sünnetine zıt, yüce iradesine muhalif kılmamıştır. Şu büyük evrene ilişkin kaderinin ötesindeki nihai hikmetin dışına da çıkamaz. Ancak yüce Allah, insanın takdir edip idare etmesini, hareket etmesini, etkilenmesini, Sünnetullah'la karşılaşıp onlara uymasını, bu karşılaşmanın insana verilecek karşılığını; lezzet, acı, rahatlık, yorgunluk, mutluluk ve bedbahtlık şeklinde tam olarak almasını, bu karşılaşma ve sonucunun ötesindeki herşeyi kuşatan kaderinin ahenk ve denge içinde gerçekleşmesini sünnetin ve takdirinin bir

gereği kılmıştır.

Uhud savaşında meydana gelen bu olaylar, evrensel ve mükemmel İslâm düşüncesi hakkındaki sözlerimize örnektir. Kuşkusuz yüce Allah müslümanlara, zafer ve yenilgi hakkındaki sünneti ve şartını öğretmişti. Onlar da bu sünnet ve şarta aykırı hareket etmişlerdi. Bunun sonucunda da acı ve yaralarla karşılaşmışlardı. Ancak mesele bu noktada bitmiyor, çünkü bu karşı çıkmanın ve acı çekmenin ötesinde, saftaki müminlerle münafıkların ayrılması, mümin kalplerin arındırılması, düşünce bulanıklığından, zaaf ve eksikliklerden temizlenmesine ilişkin Allah'ın kaderinin gerçekleşmesi yeralmaktadır.

Bu da işlevi bakımından -acı ve zararın ötesinde- müslümanlar için hayırlı olmuştur. Kuşkusuz bu sonucu, Kanûn-u İlâhî uyarınca elde etmişlerdi. Çünkü Allah'ın metoduna teslim olan, bütün hayatlarında onu uygulayan müslümanlara yardım edip onları gözetmek, sonuçta acılarını tatmış olsalar bile işledikleri hataları nihai hayırlarına bir araç kılmak Allah'ın sünnetidir. Nitekim, acı çekme; arınma, eğitim ve hazırlık için de bir araçtır.

Bu sert ve yalçın konumda müslümanların ayakları rahatlamakta, kalpleri hiçbir kararsızlık, sıkıntı ve şaşkınlık duymadan tatmin olmaktadır. Çünkü onlar, Allah'ın kaderi ile yüzyüzedirler. Hayatlarında O'nun kanunlarıyla hareket etmektedirler. Onlar, yüce Allah'ın gerek kendilerine gerekse çevrelerindekilere dilediğini yapacağını biliyorlar. Çünkü onlar, yüce Allah'ın onunla dilediğini gerçekleştirdiği kaderi için birer hammadde konumundadırlar. İşledikleri tüm yanlışlar ve doğrular -yanlışları ve doğrularından dolayı karşılaştıkları tüm sonuçlar- Allah'ın kaderi ve ince hikmeti ile hareket ettiğini ve bu yolda hareket ettikleri sürece de kendilerini iyiliğe doğru götüreceğini gayet iyi biliyorlar:

"İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet, Allah'ın izni ile gerçekleşti. Bu musibet, Allah'ın müminleri belirlemesi için meydana geldi."

"Bir de münafıkları ayırdetmesi içindi. Onlara 'Geliniz, Allah yolunda savaşınız' denince; 'Eğer savaşmayı bilseydik, mutlaka peşinizden gelirdik' dediler. O gün onlar imandan çok küfre yakındılar. Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlardı. Hiç kuşkusuz Allah, onların gizli tuttukları duyguları çok iyi bilir."

Yüce Allah burada, Abdullah bin Ubey bin Selul ve beraberindekilerin konumuna işaret etmekte ve onları "münafıklar" diye adlandırmaktadır. Bu noktada yüce Allah, onları ortaya çıkarmakta, müslüman safları onlardan temizlemektedir, o günkü gerçek konumlarını belirlemektedir: **"...O gün onlar imandan çok küfre yakın idiler..."** Orada müslümanlarla müşrikler arasında savaş çıkacağını bilmediklerinden dolayı geri döndüklerini iddia ederken doğru söylemiyorlardı. Gerçek neden bu değildi, onlar: **"...kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söylüyorlar."** Tamamen akidenin kontrolüne bırakmadıkları kalplerinde nifak vardır. Kişiliklerini ve beşerî değerlerini, akide ve iman değerlerinin üstüne çıkarmışlardır. Uhud günü Resulullah, (salât ve selâm üzerine olsun) görüşünü

kabul etmedi diye ayrılan münafıkların başı Abdullah b. Ubey ne yaptıysa, bundan önce de Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) ilahî bir mesajla Medine'ye geldiğinde kendilerinin başkanlıktan yoksun bırakılması ve başkanlığı bu dine ve onun taşıyıcısına vermesi karşısında da aynı davranışı göstermişti. Kalplerde bu vardı. Müşrikler, Medine'nin kapılarına dayanmışken münafıkların geri dönmelerinin sebebi buydu. Kendilerine **"Geliniz Allah yolunda savaşınız ya da savunma yapınız"** diyen gerçek müslüman Abdullah b. Haram'a **"Eğer savaşmayı bilseydik mutlaka peşinizden gelirdik"** diyerek itiraz etmeleri bundandı. İşte bu ayette yüce Allah gerçek durumlarını ifşa ediyor:

"Hiç kuşkusuz Allah onların gizli tuttukları duyguları çok iyi bilir."

Sonra, saflarda ve ruhlarda sarsıntının meydana gelmesindeki konumlarını ortaya çıkararak sürüyor ayet-i kerime:

"Onlar evlerinde oturup savaşa katılan kardeşleri için 'Eğer bizim sözümüzü dinleselerdi öldürülmezlerdi' diyenlerdir."

Özellikle başta kavmi arasındaki otoritesini sürdüren, münafıklığı henüz daha ortaya çıkmamış ve müslümanlar arasındaki mevkisinin sarsılmasına neden olan bu vasıfla henüz vasıflandırılmamış Abdullah b. Ubey olmak üzere, diğer münafıklar ayrılık sonucu saflarda ve ruhlarda kargaşa ve sarsıntı meydana getirmekle yetinmiyorlar:

"...Eğer bizim sözümüzü dinleselerdi öldürülmezlerdi" diyerek, savaştan sonra şehid ailesi ve arkadaşlarının kalplerine sarsıntı ve hayıflanma duygularını yaymaya çalışıyorlardı.

Böylece, ayrılmalarında bir hikmet ve maslahat olduğunu, Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) itaat edip uymakta da bir zarar ve ziyan olduğunu yaymak istiyorlardı. En fazla da, Allah'ın çizdiği kaderi, ecelin kesinliği, ölüm ve hayatın hakikati ve bunların yalnızca Allah'ın kaderine bağlılığı konusundaki saf İslâm düşüncesini bozuyorlardı. Bu yüzden ayet-i kerime, bir taraftan hilelerini bozmak, diğer taraftan İslâm düşüncesini düzeltip onu bulanıklıktan kurtararak kesin ve doğru olanı yerleştirmek suretiyle gerekli karşılığı vermektedir:

"Eğer doğru söylüyorsanız, ölümü kendi başınızdan savınız bakalım."

Ölüm, hem cihada çıkan hem de evinde oturanı, hem cesuru, hem korkağı, hülâsa herkesi alır götürür. Ne hırş, ne korunma geri çeviremez ölümü. Korku ve geride beklemek de ertelemez. Bunun en güzel kanıtı tartışma götürmez pratik hayattır. Kur'an-ı Kerimde bu pratik hayatla onlara cevap vermekte, iğrenç hilelerini bozmakta, gerçeği yerine oturtmakta, böylece müslümanların kalplerini sağlamlaştırıp üzerine güven, huzur ve yakîn duygularını akıtmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in savaştaki olayları sunarken, olayların öncesinde, savaşın hemen arefesinde meydana gelen bu olaya -Abdullah b. Ubey ve beraberindekilerin savaştan geri kalmalarını- değinmeyi ertelemesi, oluşun içinde bu noktaya yer bırakması dikkat çekicidir.

KUR'AN EĞİTİMİ

Bu erteleme, Kur'an'ın eğitim metodunun belirgin özelliklerinden birini taşımaktadır. Kuşkusuz bu olayı, yerleştirdiği İslâm düşüncesinin belli başlı kurallarını yerleştirmek, yerleştirdiği gönüllere doğru duyguları oturtmak ve değerler için koyduğu bu ölçüleri belirlemek için ertelemişti. Sonra da "münafıklara", davranışlarına, bundan sonraki uygulamalarına işaret etmektedir. Çünkü ruhlar bu davranışları, doğru düşünceden, doğru ölçütteki doğru değerden sapmanın ürünü bu uygulamaları algılayacak düzeye gelmiştir artık... İmanî düşüncenin ve değerlerin müslümanın nefsinde böyle yeretmesi, düşünce ve değerlerin gerçek mahiyetini, iş ve şahısların gerçek ölçüsünü verecek doğru ölçütlerin bu şekilde yerleştirilmesi gerekmektedir. Bundan sonra, işleri ve şahısları bu ölçüte göre değerlendirir insan... Ve bu saf imanî duyguyla onlara, aydınlık ve doğru hüküm uygulanabilir...

Bu ertelemede, eşsiz Kur'an metodunun bir başka özelliği de gizlidir. Çünkü Abdullah b. Ubey -daha önce değindiğimiz gibi- o ana kadar kavmi arasında saygın bir konumdaydı. Bu yüzden "Şûra" ilkesinin yerleşmesi ve uygulaması toplum içinde itibarı olanların görüşüne başvurmayı gerektirdiğinden Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) kendi görüşüne başvurmadı diye kibirlenmişti. Bu büyük münafığın uygulamaları müslümanların safında sarsıntı ve düşüncelerinde karışıklıklar meydana getirmişti. Nitekim bundan sonra öldürülenlere ilişkin sözleri de gönüllere hasret, duygulara karışıklıklar serpmişti. O'nun davranışlarının ve sözlerinin küçümsenmesi, savaşın öncesinde meydana gelmesine rağmen, Kur'an'ın sunuş tarzında öne alınması ve bu işi yapmaya kalkışanların vasıflarının "münafıklık yapanlar" olarak adlandırılması gerçekten anlamlıdır. Ayrıca bu davranışları şu hayret sigasıyla -münafıkları görmez misin- diye özetlemek ve en büyüklerinin adını veya şahsını anmadan, yine bu davranışı yapmaya kalkışan herkesin, hakettiği gibi iman ölçeğinde onunla eşit durumda olmaları yüzünden surenin akışında başka münafıkları değerlendirdiği gibi münafıklar arasında belirsiz olarak kalması için açıklamaması ve sona bırakması bu eşsiz eğitim metodunun içerdiği bir hikmet olsa gerektir.

ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENLER

Kalpler huzura kavuşup vicdanlar, evrende yürürlükte olan yasa, işlerin ötesindeki Allah'ın kaderi, bu takdir ve planın arka planındaki hikmeti... Sonra olması için yazılmış ecel ve geride kalmanın erteleyemediği savaşa çıkmanın çabuklaştıracağı; hırs, sakınma ve tedbirin önleyemediği mukadder ölüm gerçeği ile istikrar bulduktan sonra...

Evet bundan sonra ayetlerin akışı bir diğer hakikati açıklamakla sürüyor. Hem özü hem de etkisi itibariyle büyük bir hakikat... Allah yolunda öldürülen-

lerin ölüler olmayıp diri oldukları hakikati... Onlar Rabblerinin izinden, kendilerinden sonra oluşan hayattan ve olaylarından kopmamışlardır. Bu cemaatin yaptıklarından etkilendikleri gibi ona da etki ediyorlar. Bilindiği gibi etki ve etkilenme hayatın belirtisidir.

Ayet Uhud savaşında şehid düşenlerin hayatı ile şehadetlerinden sonra meydana gelen olaylar arasında sağlam bir ilgi kurduktan sonra, kendilerine isabet eden bunca yaraya rağmen, Allah ve Resulü'nün çağrısına karşılık veren, savaş alanını bırakıp gittikten sonra Medine'ye saldırmalarından korkup Kureyş'i takip eden, Kureyş'in toparlanmasıyla kendilerini korkutmaya çalışan insanlara aldırış etmeyip sadece Allah'a güvenip dayanan ve bu konumlarıyla imanın anlamını ve hakikatini gerçekleştiren bir grup müminin konumlarını tasvir ediyor.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ
بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم
مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ
بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾
الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ الَّذِينَ قَالَ
لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾
فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ
يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

169- Sakın Allah yolunda öldürülenleri ölü sanmayınız, tersine onlar yaşıyor ve Allah katında besleniyorlar.

170- Allah'ın, keremiyle kendilerine sunduğu nimetlerden dolayı sevinç içindedirler. Arkadaki henüz kendilerine katılmamış olanlar için korku

ve üzüntü sözkonusu değil diye onlar adına sevinçlidirler.

171- Onların sevinci Allah'tan gelen nimet ve lütuf ile O'nun müminlerin mükâfatını kayba uğratmayacağı müjdesinden kaynaklanıyor.

172- O müminler ki, yaralandıktan sonra Allah'ın ve peygamberin savaşma çağrısına uydular, onlardan "İhsan" (Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmek -Mütercim-) ilkesine uyanlar ile takva sahiplerini büyük bir ödül beklemektedir.

173- O kimseler ki, insanlar kendilerine "Düşmanlarınız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız" dediklerinde, bu sözden imanları daha güçlenerek "Allah bize yeter, O ne güzel bir vekildir" dediler.

174- Bundan dolayı Allah'tan gelen nimet ve lütufla geri döndüler, kendilerine hiçbir zarar dokunmadı, Allah'ın rızasına uydular. Hiç kuşkusuz Allah büyük lütuf sahibidir.

175- O şeytan sizi yardakçıları ile korkutur, o halde eğer gerçekten mümin iseniz onlardan değil, benden korkunuz.

Yüce Allah mümin kalplerde kader ve ecel hakikatini iyice belirginleştirmek, münafıkların "**Eğer bizim sözümüzü dinleselerdi öldürülmezlerdi**" sözleriyle öldürülenler hakkında yaydıkları; kuşku, karışıklık ve hayıflanma duygularını: "**De ki; Eğer doğru söylüyorsanız ölümü kendi başınızdan savın bakalım**" meydan okuyuşuyla bertaraf etmek istemiştir.

Yüce Allah, bu değişmez hakikatin ışığında mümin kalpleri huzura kavuşturduktan sonra, bu kalplerin huzur ve güvenini artırmak için Allah yolunda öldürülen -Allah yolunda öldürülen, kalplerini bu mananın dışındakilerden arındıran ve diğer tüm şartlardan soyutlananlardan başkası şehid değildir- şehidlerin varacağı sonucu açıklamayı dilemiştir. Bu şehidler diridirler. Bütün hayat özelliklerine sahiptirler. Onlar, Rabblerinin yanında "rızıklanmaktadırlar". Rabblerinin fazlından verdiği ile sevinmektedirler. Geride kalan müminlere vardıkları sonucu müjdelemek istemektedirler. Ayrıca geride kalan kardeşlerinin yaşadığı olaylarla da ilgilenmektedirler. Kuşkusuz bütün bunlar; yararlanma, müjdeleme, ilgilenme, etki etme ve etkilenme dediğimiz hayat belirtileridir. Onlar, elde ettikleri Allah'ın fazlı ve O'nun yanındaki makam ve rızkın yanında hayat ve olaylarla ilişki içindeyken ayrılıklarından dolayı duyulan bu hasret de ne oluyor? İnsanların, dipdiri şehidle geride kalan kardeşlerine ilişkin düşüncelere koydukları mesafe de nerden çıktı? Burada ve orada sürekli Allah'la birlikte olan müminlerin nazarında, mesafelerin ve engellerin hiçbir değeri yokken, bu hayatla hayat sonrası alem arasında konulan bu engel de nedir?

Bu büyük gerçeğin iyice belirginleşmesi, olayları değerlendirmede büyük önem arzetmektedir. Bir kere o, farklı hayat çeşitleri ve durumlarıyla birlikte varlıkların hareketine ilişkin düşünceyi de dengeler. -Hatta yeni baştan inşa eder- Artık bu bir sürekliliktir, kesintiye uğramaz. Çünkü ölüm yolculuğunun sonu değildir. Hatta ölüm öncesiyle sonrası arasında mutlak anlamda bir engel de sözkonusu değildir.

Kuşkusuz bu, müminlerin hayat ve ölümü karşılayışlarına ve buradan orayı tasavvur edişlerine ilişkin duygularda büyük etkisi bulunan yepyeni bir bakış açısıdır.

"Sakın Allah yolunda öldürülenleri ölü sanmayınız. Aksine onlar yaşıyor ve Allah katında besleniyorlar."

Ayet, Allah yolunda öldürülen, böylece hayattan ayrılıp gözlerden uzaklaşanların "ölü" sayılmasını yasaklayan bir hükümdür. Ayrıca onların "Rabbleri katında diri olduklarını" da isbat eden bir nasstır. Bu yasaklama ve isbatı canlılara özgü bir sıfat takip etmektedir. Onlar "besleniyorlar."

Bununla beraber -şu fani dünyada yaşayan- bizler, sahih hadislerin bildirdiklerinin dışında şehidlerin sürdüğü hayatın şeklini bilemiyoruz. Ancak herşeyi bilen ve herşeyden haberdar olanın katından gelen bu doğru nass, tek başına ölüm ile hayat ve her ikisinin arasındaki ayrılık ve bütünlüğe ilişkin anlayışımızı değiştirmeye yeterlidir. Aynı zamanda meydana gelen olayların gerçek mahiyetinin bizim algıladığımız dış görünüşleri gibi olmadıklarını öğretmeye de yeterlidir. Çünkü biz, mutlak hakikatlere ilişkin anlayışımızı, algıladığımız dış belirtilere dayandırmaktayız. Bu da hakikati bütünüyle kavramak için yeterli değildir. O halde bu konuda gerçeği açıklamaya kadir yüce Allah'ın açıklamasını beklemekten başka seçeneğimiz yoktur.

Onlar bizim gibi insandırlar. Öldürülüyorlar, dış görünüşünü bildiğimiz hayattan kopuyorlar. Bize göründüğü kadarıyla hayattan ayrılıyorlar. Ancak onlar, **"Allah yolunda öldürüldükleri"** ve O'nun uğrunda her türlü nimetten; cüz'î ve küçük amaçlardan soyutlandıkları, ruhlarını Allah'a bağladıkları ve O'nun yolunda canlarıyla mücadele ettikleri... Evet onlar bu şekilde öldürüldükleri için yüce Allah, dosdoğru bir haberle onların "ölüler" olmadıklarını bize bildirmekte, ayrıca onlara ölü demememizi yasaklamaktadır. Kendi katında diri olduklarını te'kid etmekte ve onların beslendiklerini bildirmektedir. Allah'tan gelen rızkı canlılar gibi almaktadır bunlar. Nitekim yüce Allah, onlarda bulunan diğer hayat belirtilerini de bildirmektedir:

"Allah'ın keremiyle kendilerine sunduğu nimetlerden dolayı sevinç içindedirler."

Allah'ın rızkını sevinerek karşılıyorlar; çünkü onlar bunun yüce Allah'ın kendilerine karşı bir lütfu olduğunu algılıyorlar. Bu da, yüce Allah'ın onlara kendi yolunda öldürülmesinden hoşnut olduğunun kanıtıdır. O halde O'nun hoşnutluğunun göstergesi olan rızkından çok, onları ne sevindirebilir?

Sonra onlar geride kalan kardeşleriyle de ilgileniyorlar. Yüce Allah'ın mücahid müminlere olan hoşnutluğundan bildiklerini müjdelemek istiyorlar:

"Arkadaki henüz kendilerine katılmamış olanlar için korku ve üzüntü sözkonusu değil diye onlar adına sevinçlidir."

"Onların sevinci Allah'tan gelen nimet ve lütuf ile O'nun müminlerin mü-

kâfatını kayba uğratmayacağı müjdesinden kaynaklanıyor."

Onlar **"Arkalarındaki henüz kendilerine katılmamış"** kardeşlerinden uzaklaşmamışlar ve onlarla bağlarını koparmamışlardır. Çünkü onlar, beraberlermiş gibi **"diridirler"** dünya ve ahirette elde ettikleriyle müjdeliyorlar birbirlerini, müjdelerinin içeriğini de **"kendilerinde korku ve üzüntü sözkonusu olmadığı"** gerçeği oluşturmaktadır. Kuşkusuz onlar bunu öğrendiler, **"Rabblerinin katında"**-'ki hayat O'nun nimet ve fazlından elde ettikleri lütuflar, bunun gerek müminlere karşı Allah'ın bir iyiliği olduğuna ve O'nun müminlerin ecrini zayi etmeyeceğine olan kesin inançlarıyla ikna olmuşlardır.

Şehidlerin, -Allah yolunda öldürülen- gerçekleştirmediği hangi hayat belirtisi kaldı ki? Arkalarında kendilerine katılmamış kardeşlerinden ne ayırabilir onları? Hangi şey canlılar ve hayatla ilişki içinde olmakla beraber, yüce Allah'ın katına yapılan yolculuktan dolayı; gıpta, hoşnutluk ve yakınlık duyulacak bu aşamayı arkalarında kendilerine katılmamışların ruhlarında meydana getirebilir?

Bu -Allah yolunda olduğu zaman- ölüm kavramında, canlarıyla cihad edenlerin ölüm karşısındaki duygularında ve arkalarında kalanların ruhlarında gerçekleştirilen büyük bir değişikliktir. Aynı zamanda bu, dünyanın çerçevesini ve basit hayat görüntülerini aşmak suretiyle, hayatın alanının belirtilerini, şekillerini daha da genişletmektir. Onun böylesine geniş ve büyük bir sahayı kapsaması, bir şekilden başka bir şekle, bir hayattan başka bir hayata geçişte bellekle-rimizde ve düşüncelerimizde oluşan engelleri etkisiz hale getirmektedir.

Bu ve benzeri Kur'an ayetlerinin müslümanların kalplerine yerleştirdiği bu yeni anlayışa uygun olarak aziz mücahidler -Allah yolunda- şehadet talep etmeye yöneltiliyorlar. (Bazı örneklerini savaşı ele aldığımız sözlerimizin başında anlatmıştık; oraya başvurulabilir.)

Bu büyük gerçeğin yerleşmesinden sonra, savaş alanında şehid düşenler tarafından Rabbleri katında kendileri için hazırlanan nimetlerle müjdelenenler "müminler"dir. Bunlardan sözedilmekte, kim oldukları belirtilmekte, özellikleri, nitelikleri ve Rabbleriyle olan hikayeleri anlatılmaktadır:

"O müminler ki yaralandıktan sonra Allah'ın ve peygamberin savaşma çağrısına uydular. Onlardan "*ihsan*" ilkesine uyanlar ile takva sahiplerini büyük bir ödül beklemektedir."

"O kimseler ki insanlar kendilerine 'Düşmanlarınız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız' dediklerinde bu sözden imanları daha güçlenerek 'Allah bize yeter. O ne güzel bir vekildir' dediler."

"Bundan dolayı Allah'tan gelen nimet ve lütufla geri döndüler, kendilerine hiçbir zarar dokunmadı. Allah'ın rızasına uydular. Hiç kuşkusuz Allah, büyük lütuf sahibidir."

Onlar, bu acı çarpışmanın ertesi günü, beraberinde tekrar savaşmak için Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) tarafından çağrılan kişilerdir. Üstelik ya-

ralardan dolayı bitkin düşmüşler, daha dün savaş alanında ölmekten kılpayı kurtulmuşlardı. Saldırının korkusunu, yenilginin acısını ve felaketin şiddetini henüz unutmamışlardı. Aldıkları bunca yarayla beraber birçok yiğitlerini de kaybetmişlerdi. Sayıları da azdı.

Ancak Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) onları çağırıyordu.. Yalnız onları... -Bazılarının söyleyebileceği gibi, onları güçlendirmek ve sayılarını artırmak için- savaşa katılmayanların kendisiyle birlikte gelmesine müsaade etmemişti.. Onlar da çağrıyı kabul ediyorlar. Resulullah'ın çağrısına uyuyorlar. -ayetlerin akışının yerleştirdiği, özü itibariyle ve anlayışlarında da böyle yerettiği gibi bu aynı zamanda Allah'ın çağrısıdır- Böylece kendilerine yara isabet ettiği, büyük zarara uğradıkları ve yaralarla bitkin düştükleri halde Allah'ın ve Resulü'nün çağrısına koşmuşlardır.

Kuşkusuz Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) onları çağırıyordu. Yalnız onları... Bu çağrı ve ondan sonra gelen icabet, içinde çeşitli ilhamları taşımakta ve birkısmına değineceğimiz büyük hakikatleri göstermektedir.

Bununla Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) müslümanların gönüllerinin ve duygularının buluştuğu noktanın; yenilgi, acı, eziyet ve yaralarla dolu olmamasını dilemiş olabilir. Bu yüzden, gönüllerinde bunun bir deneme ve imtihan olduğunu, yoksa yolun sonu olmadığını yerleştirmek için Kureyş'i takip etmeye ve onları kovmaya çağırmaktadır. Kuşkusuz onlar hâlâ güçlüdürler. Galip düşmanları da zayıftır. Bu olay bir kere oldu ve geçti artık. Nitekim onlar da zaaf ve dağılmaktan kurtulup Allah ve Resulü'nün çağrısına uyunca üstünlük sağlamışlardı.

Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) müşriklerin gönüllerinde ve duygularında zafer sarhoşluğunun uzun sürmemesini dilemiş olabilir. Bu yüzden dünkü savaşta hazır bulunanlardan arta kalanlarla Kureyş'i takip ediyor. Böylece Kureyş'in müslümanlara karşı amaçlarına ulaşamadıklarını ve kendilerini takip edip tekrar saldıracak kişilerin kaldığını hissetmelerini sağlıyordu.

Siyer rivayetlerinde anlatıldığı gibi bunlar gerçekleşmiş olaylardır. Belki de Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) bununla müslümanların ve onların ötesinde tüm dünyanın, yeryüzünde varolan bu yepyeni gerçeğin yerleştirdiğini duyumsamamalarını dilemiştir. Kendisine inananların ruhlarında herşeye bedel bir akidenin varolduğu gerçeği... İnsanlık da ondan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymadıklarını, hayatlarında onun dışında bir amaçlarının olmadığını, sırf bu akide için yaşadıklarını bilsin istemiştir. Ayrıca ondan sonra kendileri için herhangi bir şeyin kalmasını istemediklerini, onun için harcayamayacakları, onun uğruna feda etmeyecekleri hiçbir şeylerinin olmadığını bilmelerini dilemiştir.

Kuşkusuz bu, o zaman için şu yeryüzünde yepyeni bir olaydı. Bu yüzden -müslümanlardan sonra- tüm yeryüzünün, bu olayın meydana gelişini ve büyük gerçeğin varlığını hissetmesi kaçınılmazdı...

Hiçbir şey, bu büyük gerçeğin doğuşunu, yaralı oldukları halde, Allah ve

Resulü'nün çağrısına koşanların, saf, heybetli ve korkutucu bir şekilde; sırf Allah'a dayanıp güvenerek, insanların sözlerine, -Ebu Süfyan'ın elçisinin bildirdiği gibi- Kureyş'in toparlanmasıyla korkutmalarına ve münafıkların Kureyş'in yapacaklarını abartmalarına aldırmadan tekrar savaşa çıkışları kadar ifade gücüne sahip değildir:

"O kimseler ki insanlar kendilerine 'Düşmanlarınız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız' dediklerinde bu sözden imanları daha güçlenerek 'Allah bize yeter, O ne güzel vekildir' dediler."

Şu heybetli ve ürpertici tablo, bu büyük gerçeğin doğuşunun kesin bir ilânıdır... Bütün bunlar, Peygamberin hikmetli uygulamasının işaret ettiği bazı gerçeklerdir.

Bazı siret rivayetleri, bu yaralanma ve Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) çağrısına koşma olayını detaylı anlatmaktadırlar.

Muhammed bin İshak şöyle der: Bana Abdullah b. Harice b. Zeyd b. Sabit Hz. Osman'ın kızı Aişe'nin kölesi Ebu Saib'den anlattı; Resulullah'ın Beni Abdul Eşhel'den olan bir arkadaşı Uhud savaşını görmüş ve şöyle anlatmıştı: Ben ve kardeşim Resulullah'la birlikte Uhud'a katılmış ikimiz de yaralı geri dönmüştük. Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) müezzini düşmanı takibe çıkacağını duyurunca, kardeşime -belki de kendime- şöyle dedim: "Resulullah'la birlikte savaşa çıkmayı kaçıracak mıyız? Vallahi binecek bir hayvanımız olmadığı gibi ağır yaralıydık da. Buna rağmen Resulullah'la (salât ve selâm üzerine olsun) beraber çıktık. Benim yaralarım daha hafifti, kardeşim ağırlaşınca müslümanların konakladığı yere kadar onu sırtımda taşıdım."

İbn-i İshak şöyle der: Uhud savaşı Şevval ayının onbeşinde olmuştu, onaltıncı gecenin sabahında Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) müezzini halkı düşmanı takip etmeye çağırıyordu. Bu arada dün bizimle beraber olmayanlar bugün bize katılmasınlar diyordu. Bunun üzerine Cabir b. Abdullah b. Amr b. Haram, Resulullah'a gelerek şöyle dedi: Ya Resulullah, babam, aralarında bir erkek bırakmadan bu kadınları terketmemiz ne sana ne de bana yakışmaz diyerek beni, yedi kız kardeşime bakmam için geride bıraktı. Ve bana "Resulullah'la birlikte savaşa çıkmaya seni kendime tercih etmem ve burada kardeşlerini koru" diyerek beni geri bıraktı. Ben de onlarla birlikte kaldım. Bunun üzerine Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) onun kendisiyle birlikte çıkmasına müsaade etti.

Allah'tan başka güvence tanımayan, O'ndan hoşnut olan, O'nunla yetinen, zorluk karşısında imanları artan ve insanların kendilerini düşmandan korkutmaları karşısında **"Allah bize yeter, O ne güzel vekildir"** diyen büyük ruhlarda bu büyük gerçeğin yeretmesi için işte böyle yardımlaştılar onlar.

Sonuç da, beklendiği ve sırf Allah'a dayanıp güvenen, O'nunla yetinen ve O'ndan başka herşeyden soyutlananlara Allah'ın vaadettiği gibi oldu:

"Bundan dolayı Allah'tan gelen nimet ve lütufla geri döndüler. Kendileri-

ne hiçbir zarar dokunmadı. Allah'ın rızasına uydular."

Kurtuldular -hiç kötülük görmeden- Allah'ın hoşnutluğunu elde ettiler. Kurtuluş ve hoşnutlukla geri döndüler.

"...Allah'tan gelen bir nimet ve lütufla..."

İşte bu noktada *ayet-i kerime* onları bağışlar konusunda ilk sebebe döndürüyor: Allah'ın dilediğine, verdiği nimet ve bolluğa... Bu arada heybetli konumlarını da zikretmeyi ihmal etmiyor. Çünkü onlar bu konumlarıyla işi Allah'ın nimet ve fazlına döndürüyorlar. Zaten bu, her iyiliğin döndüğü büyük esastır. Onların bu konumları da bu sonsuz nimetin bir yönünü oluşturmaktadır.

"...Allah büyük lütuf sahibidir."

Bununla yüce Allah, bu durumlarını, bu konumlarını, ölümsüz kitabında ve evrenin her tarafında yankılanan kelamında tescil etmektedir. Kuşkusuz bu; harika bir tablo ve şerefli bir konumdur.

İnsan bu toblaya ve konuma bakınca bu cemaatin bünyesinin bir günle gece arasında tamamen değiştiğini, olgunlaştığını, durulduğunu, üzerinde bulundukları yerle mütmain olduklarını, düşüncelerindeki kapalılığı giderdiklerini, her işi ciddiyetle ele aldıklarını, daha dün saflarda ve düşüncelerde başgösteren kararsızlık ve kargaşadan kurtulduklarını hissediyor. Oysa bu kitlenin dünkü konumlarıyla şimdiki konumları arasında sadece bir gece geçmişti. Fark ne kadar da büyük... Mesafe ne kadar da uzak!

Kuşkusuz acı tecrübeler, olayların şiddetle sarstığı ruhlara yapacağını yapmıştır. Kapalılık giderilmiş, kalpler uyandırılmış, ayaklar sabitleşmiş ve ruhlar azim ve kararlılıkla dolmuştur.

Evet... Acı imtihanlardaki Allah'ın lütfu son derece büyüktür.

Sonunda bu bölüm, korku, panik ve ümitsizliğin sebebini açıklayarak son bulmaktadır. Buna göre dostlarını korku ve dehşetin kaynağı kılan, onlara güç ve heybet görüntüsü kazandıran şeytandır. Bu yüzden müminin, şeytanın hîlesini bozması ve çabasını boşa çıkarması gerekmektedir. Öyleyse şu şeytanın dostlarından korkmamalıdırlar ve onlardan ürkmemelidirler. Yalnız ve yalnız Allah'tan korkmalıdırlar. Korkulması gereken, kuvvetli, güçlü ve Kahhar olan O'dur çünkü.

"O şeytan sizi yardakçıları ile korkutur. O halde eğer gerçekten mümin iseniz onlardan değil, benden korkunuz."

Dostlarının durumunu olduğundan büyük gösteren, onlara güç ve kuvvet kisvesi giydiren, kalplere onların güç ve iktidar sahibi oldukları, fayda ve zarar dokundurmaya güçleri yettiği duygusunu salan bizzat şeytandır. Bununla arzu ve amacını yerine getirmeyi, yeryüzünde kötülük ve bozgunculuğun gerçekleşmesini, başların kendi önünde eğilmesini, kalplerin kendisine uymasını, kendisine karşı bir itiraz sesinin yükselmemesini, kimsenin kendisine isyan edip şer ve bozgunculuktan alıkoymaya kalkışmayı düşünmemesini dilemektedir.

Şeytan, batılın yaygınlaşmasında, kötülüğün artmasında ve hiç kimsenin karşı duramayacağı, hiçbir savunmanın engelleyemeyeceği, hiçbir muhalifin yenemeyeceği şekilde; güçlü, kuvvetli, caydırıcı ve zorba olmasından yarar ummaktadır. Şeytan, işin böyle olmasında yarar ummaktadır. Çünkü O'nun dostları, korku ve endişe perdesi altında, terör ve zorbalığın gölgesinde, yeryüzünde onun direktiflerini uygulamaktadırlar. Böylece iyiliği kötülüğe, kötülüğü de iyiliğe çevirirler. Bozgunculuk, batıl ve sapıklığın yaygınlaşmasını sağlarlar. Hakk'ın, doğruluğun ve adaletin sesini gizlerler. Kendilerini yeryüzünde kötülüğün koruyucusu, iyiliğin katili tanırlar yerine koyarlar. Kimsenin kendisine isyan etmesine, karşı çıkmasına, önderlik makamından uzaklaştırmasına müsade etmezler. Hatta hiç kimsenin yaygınlaştırdıkları batılı küçümsemesine ve susturdukları Hakk'ı ortaya çıkarmasına bile gözyummazlar.

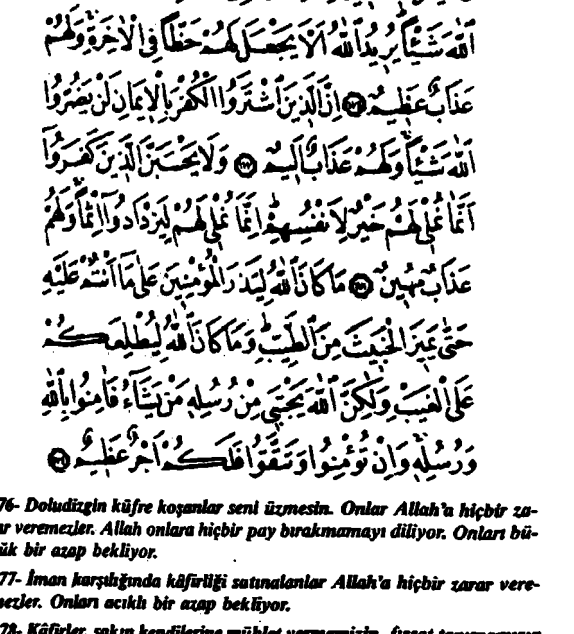
Hileci, aldatıcı ve hain şeytan, dostların arkasına gizlenir, vesvesesine râm edemediği kimselerin gönüllerine onlarla korku salar. İşte burada yüce Allah O'nun hile ve tuzaklarını, hiçbir kisvenin gizleyemeyeceği şekilde ortaya çıkarmakta ve ondan sakınabilmeleri için onun gerçek mahiyetini, hile ve tuzaklarının gerçek durumunu müminlere göstermektedir. O halde şeytanın dostlarından çekinmemelidirler ve onlardan korkmamalıdırlar. O ve dostları, Rabbine sığınan, O'nun gücüne dayanan müminin kendilerinden korkmayacağı kadar zayıftırlar. Kuşkusuz, korkulup endişe duyulacak tek güç, fayda ve zarar dokundarabilen güçtür. O da Allah'ın gücüdür. Allah'a iman edenler yalnızca O'nun gücünden korkarlar. Onlar sadece O'ndan korktukları sürece herkesten daha güçlü olurlar. Yeryüzünde hiçbir güç onların karşısında duramaz olur. Ne şeytanın ne de dostlarının gücü...

"...Müminseniz onlardan değil benden korkunuz"

TESELLİ

Olayların sunulması ve değerlendirilmesinin sonunda ayetlerin akışı Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) yönelmekte; kâfirlerin küfürlerinden dolayı mübarek kalbinde oluşan keder ve hüzün üzerine, kendisini teselli edip desteklemekte ve bu durumun yüce Allah'a hiçbir zarar dokunduramayacağı bildirilmektedir. Bu Allah'ın bir denemesidir ve O'nun takdiri doğrultusunda meydana gelmektedir. Kuşkusuz yüce Allah onların yaptıklarını, küfürlerini ve ahirette kendilerini bekleyen yoksunluklarını bilmektedir. Bu yüzden onların küfür içinde sonuna kadar yüzmelerine müsaade etmektedir. Oysa onlara hidayet sunulmuştu. Onlarsa küfrü tercih etmişlerdi. Bu yüzden küfür içinde yüzer durumda bırakıldılar. Günahlarının artması için hem zaman hem de rahatlık bakımından kendilerine süre veriliyor. Bu mühlet ve süre onlara bir vebal, başlarına bir musibetten başka birşey değildir. Olayların sunulması, her olayın arkasında gizli; Allah'ın hikmet ve planının açıklanmasıyla son bulmaktadır. Kuşkusuz müminlerin denenmesi ve kafirlerin bir süre bekletilmesinin ardında pisin temizden ayrılması bulunmaktadır. Kuşkusuz kalplerin durumu, yüce Allah'ın kendine özgü kıldığı gaybın kapsamındadır. İnsanların herhangi birşey bilmesi sözkonusu de

gildir. Ancak yüce Allah bu gaybı, insana, münasip bir şekilde ve onun algılayacağı bir yöntemle ortaya çıkarmayı dilemiştir. Müminlerin denenmesi ve kafirlere süre tanınması, kalplerin gizliliklerinin ortaya çıkması, pisin temizden ayrılması, müminlerin Allah'a ve Resulü'ne kesin ve yakinî bir şekilde bağlanmaları amacına yöneliktir.

176- Doludizgin küfre koşanlar seni üzmesin. Onlar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara hiçbir pay bırakmamayı diliyor. Onları büyük bir azap bekliyor.

177- İman karşılığında kâfirliği satınalanlar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onları acıklı bir azap bekliyor.

178- Kâfirler, sakın kendilerine mühlet vermemizin, fırsat tanınmamızın iyiliklerine olduğunu sanmasınlar. Onlara sırf günahları artsın diye mühlet tanıyor, fırsat veriyoruz. Onları onur kırıcı bir azap bekliyor.

179- Allah müminleri, şimdi içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir, pis olanı temiz olandan ayıracaktır. Ayrıca Allah sizi, gaybın bilgisine de erdirecek değildir. Fakat Allah bunun için peygamberlerinden dilediğini seçer. O halde Allah'a ve O'nun peygamberlerine inanınız. Eğer iman eder ve günahlardan sakınırsanız size büyük bir ödül vardır.

Müminlerin isabet aldıkları, müşriklerinse zafer ve galibiyetle döndükleri savaşta meydana gelen olayların sunulmasının bu şekilde sona ermesi, ne uygun ve ne de münasiptir... Hakk'la batıl arasında başgösterip, hakkın bu şekilde isabet aldığı, batılınsa saldırgan ve azgın göründüğü her savaşta, bazı kalplerde,

bu tür yalancı kuşkular kaynamış veya kınanmış beklentiler yeralmıştır.

Bu yalancı kuşkular ve kınanmış beklentiler hep olagelmiştir. Ama neden ya Rabbi? Neden hakk isabet alıyor da batıl kurtuluyor? Niçin batılla karşılaştığı her seferde hakk zafer elde etmiyor, galibiyet ve ganimetle dönmüyor? Yoksa O, zaferi hak eden hakkın kendisi değil midir? Batıla bu üstünlük nerden geliyor? Batılın hakk ile çarpışmasında böyle sonuçlarla dönmesi ve böylece kalplerin bozulup sarsılması nereden kaynaklanıyor?

Müslümanların, Uhud günü panik ve hayret içinde **"bu neden"** demeleriyle bu olay fiilen gerçekleşmişti.

Bu sonuç bölümünde, son cevap ve nihai açıklama yeralmaktadır. Bununla yüce Allah, bitkin kalpleri rahatlatmakta, bu noktada kalpleri, içlerini kaplayan kötü duygulardan arındırmakta ve dün, bugün ve yarın meydana gelecek her olayın arkasındaki; kanununu, takdirine ve plânını açıklamaktadır. Hakkla batılın karşılaştığı ve bugünkü gibi sonuçlanan her çarpışma da öyle...

Batılın herhangi bir çarpışmada galip gelmesi ve bir zaman diliminde güçlü görünmesi, yüce Allah'ın O'nu bıraktığı ya da yenilmeyecek bir güç olduğu veya hakka, kalıcı ve öldürücü zararlar dokundurabileceği anlamına gelmez.

Aynı şekilde, herhangi bir çarpışmada hakkın sınanması, bir zaman diliminde zayıf görünmesi, yüce Allah'ın onları yalnız bıraktığı veya unuttuğu ya da batıla dilediği gibi öldürüp eziyet etmesi için terkettiği anlamına gelmez.

Asla!.. Bunda ve onda bir hikmet ve plân vardır. Yolun sonuna varması, en iğrenç günahları işlemesi, kötülüklerin en ağırını yüklenmesi, böylece hakettiği en şiddetli azabı tatması için batıla süre tanınmaktadır. Pisin temizden ayrılması için, hakk da imtihana tabi tutulur... Böylece imtihan karşısında direnenler büyük sevaplar kazanırlar. Kuşkusuz bu, hakk için bir kazanç, batıl için ise bir kayıptır. Bunlar, gerek burada gerek orada kat kat artırılacaktır:

"Doludizgin küfre kaçanlar seni üzmesin. Onlar Allah'a hiçbir zarar vermezler. Allah onlara hiçbir pay bırakmamayı diliyor. Onları büyük bir azap bekliyor."

Burada Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) teselli edilmekte ve küfre dalanları, orada koşuşanları, sanki kendileri için bir hedef dikilmiş de oraya varmak için yarışır gibi ısrarlı, hırslı ve süratli hareketlerini görmekten dolayı gönlünü kaplayan hüzün giderilmektedir.

Bu ifade, ruhsal bir durumu pratik bir şekilde tasvir etmektedir. Birtakım insanların, konulan ödülü elde etmek için yarışır gibi küfür, batıl, kötülük, günahkârlık yolunda büyük bir çaba harcadıkları görülür. Arkasından kovalayan biri varmış gibi ya da mükâfat kazanması için önden biri çağırıyor gibi ısrarla, şiddetle ve gayretle yolaldığı görülür.

Uyarılarına kulak vermedikleri için Cehennem'e koşuşan bu kulları geri çevirme imkanına sahip olmadığından dolayı Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine

olsun) kalbi hüzünlenmekteydi. Nitekim, Cehennem'e sürüklenen ve küfür içinde koşuşan bu insanların müslümanlara ve Allah'ın davasına dokundurdukları kötülük ve işkenceler ve sonuçta saflarını seçmek için Kureyş'le girişilen savaşın sonucunu bekleyen topluluklar arasındaki İslâm'ın yayılmasını engellemelerinden dolayı da kalbi kederleniyordu. Kureyş müslüman olup boyun eğince insanlar dalga dalga Allah'ın dinine girmeye başlamıştı. Bütün bunların Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) kalbinde yerettikleri kuşkusuzdur. Bu yüzden yüce Allah Resulü'ne güven vermekte, kalbini kaplayan hüznü gidererek teselli etmektedir.

"Doludizgin küfre koşanlar seni üzmesin. Onlar Allah'a hiçbir zarar veremezler."

Şu basit kullar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Aslında konu, açıklamaya bile ihtiyaç duymuyor. Ancak yüce Allah, akide sorununu kendi sorunu ve müşriklerle girişilen savaşı kendi savaşı kılmayı, böylece bu akidenin ve bu savaşın ağırlığını Resulullah'ın ve müslümanların omuzundan kaldırmayı dilemektedir. O halde şu küfürde koşuşanlar Allah'la savaşmaktalar. Oysa O'na zarar veremeyecek kadar zayıflar. Buna göre, küfürde ne kadar koşuşsalar, Allah'ın dostlarına ne kadar işkence etseler de ne Allah'ın davasına ne de davayı yüklenenlere hiçbir zarar veremezler.

Peki bunlar doğrudan doğruya Allah'ın düşmanları oldukları halde yüce Allah niçin onların kurtulup gitmelerine, galibiyetle övünmelerine müsaade ediyor?

Çünkü yüce Allah onlara daha büyük bir yenilgi ve daha ağır bir zillet plânlamaktadır:

"...Allah onlara hiçbir pay bırakmamayı diliyor."

Bütün enerjilerini harcamalarını, günahın tümünü yüklenmelerini, bütün azabı haketmelerini ve yolun sonuna kadar küfürde koşuşmalarını dilemektedir...

"...Onları büyük bir azap bekliyor."

Ancak yüce Allah'ın onlara bu aşağılık sonucu uygun görmesinin sebebi nedir? Çünkü onlar imana karşılık küfrü satın almakla bunu haketmişlerdir:

"İman karşılığında kafirliği satın alanlar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onları acıklı bir azap bekliyor."

Kuşkusuz imanı kolaylıkla elde edebilirlerdi. Evrenin sayfalarında ve fıtratın derinliklerinde imanın kanıtları serpiştirilmiş durumdadır. Şu olağanüstü varlık alemi projesinin harikulâde uyum ve mükemmelliğinde, ayrıca doğrudan doğruya fıtratın yapısında ve varlıklarla uyaşmasında, sanatkâr eli ve sanatın eşsizliğini duyumsamaları ve imanın işaretlerini rahatlıkla bulabilmeleri yerleştirilmiştir. Sonra iman davasının çağrısı bizzat Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) diliyle yapılmıştır. Davanın tabiatı, fıtratla uyuşması, güzelliği, ahenkliliği, hayat ve insanlar için en uygun metod oluşu da iman etmek için bir kanıttır.

Evet iman kendilerine bahşedilmişti. Ancak onlar bilerek ve kanıtlarını görerek imanı satıp karşılığında küfrü alıyorlar. Bu yüzden, küfürde koşuşmak üzere Allah tarafından terkedilmeyi, bütün enerjilerini bu uğurda harcayıp ahiret sevabından hiçbir pay elde etmemeyi hakediyorlar. İşte bu yüzden yüce Allah'a hiçbir zarar veremeyecek kadar zayıftırlar. Çünkü onlar tam bir sapıklık içindedirler ve hakk namına hiçbir şeye sahip değildirler. Yüce Allah sapıklığa bir güç indirmemiş, batıla bir kuvvet bahşetmemiştir. Son derece kabarık görünmelerine ve geçici bir süre için müminlere eziyet etmelerine rağmen, bu basit ve gülünç güçleriyle Allah'ın dostlarına ve O'nun davasına zarar vermekten uzaktırlar.

"Onları acıklı bir azap bekliyor."

Müminlere dokundurdukları elemle kıyaslanamayacak kadar şiddetli bir elem!..

"Kafirler, sakın kendilerine mühlet vermemizin, fırsat tanımamızın iyiliklerine olduğunu sanmasınlar. Onlara sırf günahları artsın diye mühlet tanıyor, fırsat veriyoruz. Onları onur kırıcı bir azap bekliyor."

Surenin akışı bu ayette; Allah'ın ve hakkın düşmanlarını, kendilerine hiçbir azap ulaşmadan; görünürde güç, iktidar, mal ve mevkiden yararlanır durumda gören bazı kalplerde kaynayan düğümlere, birtakım kalplerde dolaşan şüphelere ve nice ruhlarda depreşen sitemlere değinmektedir. Bunlar, hem kendi kalplerini hem de çevrelerindeki insanların kalplerini bozan kimselerdendirler. Bir de, yüce Allah'ın batıldan, kötülükten, inkarcılıktan ve azgınlıktan hoşnut olduğunu, bu yüzden ona süre tanıdığını ve dizginlerini serbest bıraktığını ya da yüce Allah'ın hakk ile batıl arasındaki savaşa müdahale etmediğini, batılın hakkı yutmasına göz yumduğunu ve zaferine karışmadığını sanan kimsede iman zaafı vardır. Yahut şu batılın hakk olduğunu, yoksa yüce Allah'ın gelişip büyümesine, sonuçta galip gelmesine müsaade etmeyeceğini veya şu yeryüzünde hakka galip gelmenin batılın bir özelliği olduğunu yahut da zaferin sadece hakka özgü olduğunu sanan ve böylece Allah hakkında haksız yere cahiliye zannı besleyen zayıf imanlı kimselerdendir. Sonra!.. Batıl taraftarları, zalimler, tağutlar ve bozguncular, kibir içinde yüzerek, küfürde koşuşur durumda, azgınlık içinde terkedilirler. Onlar da işlerinin yolunda olduğunu ve karşılarına dikilmesinden korkulacak bir gücün sözkonusu olmadığını zannederler.

Bütün bunlar batıldır, Allah hakkında haksız zan beslemedir. Durum hiç de böyle değildir. İşte bizzat yüce Allah kâfirleri böyle bir zanna kapılmamaları konusunda uyarıyor. Şayet yüce Allah, onları koşuştukları küfürden alıkoymuyorsa, dünyada yararlanıp eğlenecekleri bir pay bahşetmişse... Evet, yüce Allah'ın onları bu şekilde denemesi bir fitnedir, sağlam bir tuzaktır. Ve uzun vadeli bir cezalandırmadır:

"Kâfirler sakın kendilerine mühlet vermemizin, fırsat tanımamızın iyiliklerine olduğunu sanmasınlar. Onlara sırf günahları artsın diye mühlet tanıyor, fırsat veriyoruz."

Şayet onlar uyarıcı bir sınamayla, nimetin oyalayıcılığından Allah tarafından kurtarılmayı haketmiş olsalardı kuşkusuz denenirlerdi. Ancak yüce Allah onlara iyilik dilemiyor. Çünkü onlar, imana karşılık küfrü satın aldılar. Küfürde koşuştular, onun uğruna çaba sarfettiler ve böylece imtihan aracılığıyla nimet ve iktidarın oyalayıcılığından kurtulmayı haketmediklerini gösterdiler.

"...Onları onur kırıcı bir azap bekliyor."

Sahip oldukları makamın, işgal ettikleri konumun ve elde ettikleri nimetin karşılığı alçaklıktır.

Böylece Allah tarafından imtihana tabi tutulmanın bir nimet olduğu ve bunun, yüce Allah'ın kendilerine iyilik dilediği kimselerden başkasına isabet etmediği gerçeği de açığa çıkmış oluyor. Dostları bir imtihana uğramışlarsa bunun nedeni yüce Allah'ın onlara dilediği bir iyiliktir. Bu imtihan, Allah'ın dostlarının uygulamalarının karşılığı olarak meydana gelmiş olsa da arkasında gizli bir hikmet, latif bir plan ve Allah'ın mümin dostlarına dilediği lütfu yatmaktadır.

İşte böylece kalpler istikrara ve ruhlar da güvenceye kavuşmuştur. Açık ve dosdoğru İslâm düşüncesindeki bu basit; ancak temel gerçekler, böyle yeretmiştir.

Kuşkusuz Allah'ın hikmeti ve müminlere olan iyiliği, onları değişik koşulların etkisiyle saflarda çalkantılara sebep olan ve hiçbir zaman İslâm'ı sevmeyen münafıklardan ayırmayı gerektirmiştir. Bu yüzden yüce Allah bu yolda pisi temizden ayırmak için davranışları ve düşünceleri nedeniyle onları Uhud'da bu şekilde imtihana tabi tutmuştur:

"Allah müminleri şimdi içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir. Pis olanı temiz olandan ayırıcaktır. Ayrıca Allah sizi gaybın bilgisine de erdirecek değildir. Fakat Allah bunun için peygamberlerinden dilediğini seçer. O halde Allah'a ve O'nun peygamberlerine inanınız. Eğer iman eder ve günahlardan sakınırsanız size büyük bir ödül vardır."

Kur'an ayeti, müslüman safları iyice belirginleştirmeden karmakarışık bırakmanın; kalpleri, imanın sevecenliğinden ve İslâm'ın ruhundan yoksun olduğu halde iman davasının arkasında ve İslâm görüntüsünün ardında gizlenen münafıkları ortaya çıkarmanın yüce Allah'ın şanından olduğu gibi uluhiyetin de gereği olduğunu kesinlikle bildirmektedir. Yüce Allah müslüman ümmeti, evrensel ve büyük bir rol üstlenmesi, muazzam ilahi metodu yüklenmesi ve yeryüzünde eşsiz bir hayat tarzı ve yepyeni bir düzen meydana getirmesi için ortaya çıkarmıştır. Bu önemli rol, soyutlanmayı, berraklığı, belirginliği ve titizliği gerektirmektedir. Aynı zamanda saflarda bozukluğun ve yapıda herhangi bir çatlaklığın olmaması da kaçınılmazdır. Kısacası, bu ümmetin tabiatının büyüklüğü bakımından, yeryüzünde yüce Allah'ın kendisine takdir ettiği role ve ahirette kendisine hazırladığı konuma uygun bir kapasitede olması lazımdır.

Bütün bunlar da; içindeki pisliğin temizlenmesi için safta erimeyi, yapıdaki

zayıflığın giderilmesi için basınç uygulamayı gönüllerde ve vicdanlarda bulunanların iyice ortaya çıkması için de aydınlatmayı zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden pis olanla temiz olanı birbirinden ayırmamak yüce Allah'ın şanından değildir. Müminleri bu büyük sarsıntıdan önceki halleri üzere bırakmak O'na yakışmaz.

Ayrıca, yüce Allah'ın kendine özgü kıldığı gaybın da insanlar tarafından bilinir olması O'nun yüceliğine yakışmaz. Bir kere yüce Allah, insanların tabiatını gaybı algılayacak bir kapasitede yaratmamıştır. Onların beşerî alıcı cihazları gaypten az bir şeyi algılayacak şekilde proğramlanmıştır. Onun bu şekilde proğramlaması da ayrıca, bir hikmete yöneliktir. Yeryüzünde hilafet görevini yerine getirecek kapasitede proğramlanmıştır. Bu görev de gaybı bilmeyi gerektirmemektedir. Beşerî özellik bütünüyle gaybı algılaması için açılacak olursa tamamen yok olur. Çünkü bu cihaz, ruhunu yaratıcısına, bedenini de şu evrenin bedenine bağlayacak olan az bir kısmından geri kalan başlıcasını algılamayacak şekilde hazırlanmıştır. En basitinden, şayet sonunu bilecek olursa yeryüzünün imarı için elini ayağını kıpırdatmayacaktır. En azından, yeryüzünün imarı için zaman ayırmayacak kadar bu sonuçla ilgilenecektir.

Bunun için insanlar gaybı bildirmesi yüce Allah'a yakışmadığı gibi, hikmetinin gereği ve sünnetinin sonucu da bu değildir.

O halde yüce Allah, pis olanı temiz olandan nasıl ayıracaktır? Müslüman *safların temizlenmesi, bulanıklıktan soyutlanması, nifaktan arınması* ve müslüman ümmeti, yerine getirmesi için seçtiği evrensel role hazırlaması hususundaki ilahi özelliğini ve sünnetini nasıl gerçekleştirecektir?

"Fakat Allah bunun için peygamberlerinden dilediğini seçer."

Risalet yoluyla O'na inanmalı ya da inkar etmek yoluyla, risaletin gereklerini gerçekleştirmek için resullerin giriştiği cihad ve bu cihad yoluyla arkadaşlarıyla uğradıkları imtihanlar aracılığıyla yüce Allah'ın sıfatı gerçekleşir, sünneti uygulanır. Bu sayede yüce Allah pisi temizden ayırır, kalpleri arındırır, ruhları temizler. Kuşkusuz meydana gelen herşey, Allah'ın kaderine uygun olarak meydana gelecektir.

Böylece hayatta gerçekleşen Allah'ın hikmetinin bir tarafının üzerinden perde kaldırılmış oluyor. Ve bu gerçek, köklü, açık ve aydınlık bir şekilde yeryüzünde yerleşmiş oluyor böylece...

Hakikatin parlak, sade ve huzur verici sahnesi önünde, kişiliklerinde imanın anlamını ve gereklerini gerçekleştirmeleri için ayet-i kerime müminlere yönelmekte ve müminleri bekleyen yüce Allah'ın lütfunu gözler önüne getirmektedir:

"...O halde Allah'a ve O'nun peygamberlerine inanın, eğer iman eder ve günahlardan sakınırsanız size büyük bir ödül vardır."

Bu açıklama ve güvenceden sonra şu direktif ve teşviklerin yeralması, Uhud'da meydana gelen olayların sunulmasına ve ardından yapılan değerlendirmelere uygun düşmektedir.

UHUD SAVAŞININ KAPSADIĞI GERÇEKLER

Sonra... Kuşkusuz savaş ve Kur'an'ın onun üzerine yaptığı değerlendirmeler birçok önemli gerçeği ortaya çıkarmıştır. Son derece geniş ve hacimli olmalarından dolayı, onları ardarda ve haklarını vererek, Fi Zilâl'de takip ettiğimiz yöntem bakımından son derece zordur. Ancak biz, en kapsamlı ve en belirginlerini sunmakla yetineceğiz. Kur'an-ı Kerim'in yeri geldikçe ders alınması ve delil olması için arzettiği gibi savaşta meydana gelen diğer olaylar bunlarla kıyaslanabilir.

1- Kuşkusuz savaş ve onun ardından yapılan değerlendirmeler bu dinin özündeki mevcut büyük ve temel bir gerçeği ortaya çıkarmıştır. Bu da, Allah'ın beşer hayatı için koyduğu hayat metodu ve onun insan hayatındaki uygulanış biçimidir. Bu, başta gelen basit bir gerçektir. Ancak, genellikle unutulur bu gerçek. Ya da ilk başta algılanmaz. Bu unutmadan ve algılamamadan dolayı bu dine, onun insan hayatındaki tarihsel olgusuna, dün, bugün ve yarın üstlendiği role ilişkin bakış açılarında önemli yanlışlıklar meydana gelmiştir. Bazılarımız, insan tabiatını, fıtri enerjilerini, maddi olgusunu, gelişmesinin hangi aşamasında olduğunu ve hangi konumda bulunduğunu gözönünde bulundurmadan -madem ki, Allah'ın insan hayatı için seçtiği metod budur- bu dinden insan hayatında harikalar yaratmasını beklemekteyiz.

Onun bu şekilde hareket etmediğini, aksine, beşer enerjisinin ve maddi olgusunun sınırları içinde hareket ettiğini, bu enerjinin ve bu olgunun sürekli bu dinle beraber yürüdüğünü bazan açıkça onların etkilendiklerini ya da insanların ona uymaları oranında etkilendiklerini, insanlara toprağın ağırlığı, arzu ve şehvetlerinin çekiciliği ağır basınca, bu dinin çağrısına veya onunla birlikte tam manasıyla hareket etmeye yanaşmayınca bu etkilenmenin tersine de olabileceğini görünce... Evet, bunu açıkca görünce beklemedikleri bir hayal kırıklığına uğrarlar. (Bu din Allah katından olduğu halde) pratik hayata ilişkin dini metoda olan bağlılıkları kopma derecesine gelir ya da mutlak anlamında dinden kuşkulanmaya başlarlar.

Bunlar, bu dinin tabiatını ve uygulanış biçimini kavrayamamaktan ya da bu başta gelen basit gerçeği unutmaktan doğan bir tek hatadan kaynaklanan hatalar zinciridir.

Kuşkusuz bu din, insanlık hayatı için bir metoddur. İnsanların hayatında ancak onların çabası ve güçleri oranında gerçekleşebilir. İnsanların fiilen üzerinde bulundukları noktadan, onların maddi olgularından işe girişir ve çabaları elverdiğince onları yücelere ulaştırır.

Onun en belirgin özelliği; her harekette atılacak adımda bir an bile, insan fıtratının özelliğinden, gücünün sınırından ve maddi olgusundan habersiz olmamasıdır. Aynı zamanda bu din -bazı zamanlarda bunu fiilen gerçekleştirdiği ve ciddi olarak çalışıldığı sürece her zaman gerçekleşeceği gibi- insanlığı öyle bir

aşamaya ulaştırmıştır ki; bu aşamaya hiçbir beşeri metod insanlığı kesinlikle ulaştıramaz.

Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bütün hata, bu dinin tabiatını kavramamaktan ya da unutmaktan doğmaktadır. Yine beşerin pratiğine dayanmayan, onu değiştiren, başka bir şekle sokan, insanın fıtratıyla, eğilimleriyle, yetenekleriyle, güçleri ve tüm maddi olgusuyla ilişkisi bulunmayan harikaların beklentisi içinde olmaktan kaynaklanmaktadır.

O halde bu Allah katından değil midir? Hiçbir şeyin aciz bırakamadığı ve herşeye kadir güçten gelmedi mi bu din? Peki niçin sadece insanın gücü dahilinde hareket ediyor? Hareket etmesi için beşerin çabasına neden ihtiyaç duyuyor? Sonra niye her zaman galip gelmiyor? Ona inananlar sürekli zafer kazanmıyor? O halde, ona uyanların zaman zaman, tabiatın, şehvetlerin ve maddi olguların ağırlığına yenik düşmesi neden? Kimi zaman, batılın taraftarlarının, hakk mensuplarına galip gelmesinin sebebi nedir?

Bütün bunlar -daha önce gördüğümüz gibi- bu dinin tabiatının ve onun uygulanış biçiminin başta gelen ve basit gerçeğini kavrayamamaktan ya da unutmaktan kaynaklanan sorular ve kuşkulardır.

Kuşkusuz yüce Allah, bu din aracılığıyla ya da onun dışındaki araçla insanın fıtratını değiştirebilir. Daha baştan, onu değişik bir fıtratta da yaratabilirdi kuşkusuz. Ancak yüce Allah, insanı bu fıtrat üzere yaratmayı dilemiştir. Onun irade sahibi ve dilediğini yapabilir olmasını dilemiştir. Hidayeti de bu çabanın ve yapabilme gücünün karşılığı kılmayı dilemiştir. İnsan fıtratının, yokolmaksızın, değişmeksizin ve devre dışı kalmaksızın sürekli hareket etmesini dilemiştir. Hayat metodunun, insan hayatında insanların çabaları ve onların gücü dahilinde gerçekleşmesini dilemiştir. Bunların tümüne, insanın sarfettiği çaba oranında ve pratik hayat koşulları dahilinde ulaşmasını dilemiştir.

Yarattığı hiç kimsenin; "Niye böyle dilemiştir?" diye sormaya hakkı yoktur. Çünkü O'nun yarattıklarından hiçbiri ilah değildir. Evrenin düzenine, bu düzenin varlıklar aleminde yeralan her varlığın tabiatındaki sonuçlarına ve özel "planla" varolan herşeyin yaratılışının arkasında gizli hikmete ilişkin bir bilgileri olmadığı gibi, bilme imkanları da sözkonusu değildir.

Bu noktada "niçin?" sorusunu ciddî bir mümin soramaz. Çünkü O, kendi gerçeğini ve sıfatlarını kalbine tanıtan Allah'a karşı son derece edeplidir. Ayrıca O, insan idrakinin bu alandaki işleri algılayacak kapasitede olmadığını çok iyi bilmektedir. Kâfir de soramaz; Çünkü O, işin başında Allah'ı tanımıyor. Şayet uluhiyetini tanımış olsaydı bununla beraber bunların da O'nun uluhiyetinin özelliği ve gereği olduğunu bilirdi.

Ancak, bu soruyu laubâli ve cıvık kimseler sorabilir. Bunlar ne samimi mümin ne de ciddi bir kâfirdir. Bu yüzden araştırmaya ve üzerinde durmaya değmez.

Uluhiyetin gerçeğinden habersiz cahiller de sorabilir bu soruyu. Bu cahile

doğrudan cevap vermek gerekmez. Ancak, kabul edip mümin olduğu ya da inkar edip kâfir olduğu ortaya çıkana kadar uluhiyetin gerçeğini anlatmak gerekir. Böylece tartışma bitebilir, yoksa cedelleşme alır gider.

O halde, Allah'ın yarattığı hiç kimse O'na "insanın bünyesini neden bu fıtrat üzere yarattın?" diye soramaz. Aynı zamanda, bu fıtratı, yok olmayacak ve işlevsiz kalmayacak şekilde hareketli kılmasının ve ilahi metodun hayatında gerçekleşmesini, beşerin çabasına ve enerjisine bağlı kılmayı dilemesinin sebebini de soramaz.

Ancak O'nun yarattığı herkesin bu gerçeği kavraması, beşer pratiğinde işlevini yerine getirdiğini görmesi, beşer tarihini onun ışığında yorumlaması, bir taraftan tarihin seyir çizgisini düşünürken diğer taraftan bu çizgiyi nasıl karşılayacağını bilmesi gerekmektedir.

Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) getirdiği şekliyle İslâm'da somutlaşan ilahi hayat metodu, sırf Allah tarafından indirilmiş olması yahut yalnızca insanlara tebliğ edilip açıklanması ile yeryüzünde insanların dünyasında gerçekleşmiş olmaz. Yüce Allah'ın feleğin dolaşımında, yıldızların akışında ve sonuçları tabii sebeplerinden sonraya bırakmasındaki kanununu yürüttüğü kahredici gücüyle de gerçekleşmez. Ancak, ona tam anlamıyla inanan bir topluluğun yüklenmesi, güçleri oranında ona uygun hareket etmeleri, onu hayatlarının ödevi ve en büyük gayeleri edinmeleri ile mümkündür. Ayrıca diğer insanların da kalplerinde ve pratik hayatlarında gerçekleşmesi için çaba sarfetmeleri ve bu gaye için hiçbir çabadan ve hiçbir enerjiden kaçınmamaları ile mümkün olur. Bu topluluk hem kendilerinin hem de başkalarının ruhlarındaki beşerî eksiklikler, heva ve bilgisizliklerle mücadele eder. Bu metoda karşı koymak için beşeri eksiklik, heva ve bilgisizliği kışkırtanlara karşı mücadele eder. Bütün bunlardan sonra bu metodu, beşer fıtratının gücü oranında gerçekleştirmiş olur. Üstelik insanları fiilen bulundukları noktadan ele alır. Bu metodun aşamalarında ve uygulanışında insanların pratik durumlarından ve bu olgunun gereklerinden hiçbir zaman habersiz olmaz. Sonra bu topluluk sarfettiği çaba, başvurduğu hareket yöntemleri ve bu yöntemleri seçmekteki isabeti oranında kendi içinde ve insanların nefislerinde savaşta bazan zafer kazanır bazan da bu savaşta yenik düşer. Herşeyden, her çabadan ve her araçtan önce burada, bir başka önemli husus yeralmaktadır. O da, bu topluluğun bu gaye için herşeyden soyutlanması, bu metodun gerçeğini bizzat temsil etmesi, bu metodu koyan yüce Allah ile sürekli ilişki içinde olması, O'na bağlanması ve O'na güvenip dayanmasıdır.

İşte bu dinin gerçeği ve uygulanış biçimi budur. Hareket çizgisi ve kullandığı araç budur.

Aynı zamanda bu, Uhud savaşında meydana gelen olaylar ve bu olayların değerlendirmesiyle onları eğiten yüce Allah'ın müslüman kitleye öğretmek istediği bir gerçektir.

Savaşın bazı noktalarında bu gerçeği temsil bakımından bu toplulukta bir

kusur bulunduğunda, pratik hareket yöntemlerine başvurmada bir eksiklik başgösterdiğinde, bu temel gerçeği gözardı ettiğinde ya da büsbütün unuttuğunda kendi düşüncesine ve uygulamasına bakmaksızın müslüman oluşundan dolayı kesinlikle zafere ulaşacağına inandığında yüce Allah onları yenilgiyle yüzyüze getirerek yenilgi acısını tattırdı. Sonra gelen şu Kur'anî değerlendirme de olayı bu hakikate döndürmektedir:

"Karşı tarafa iki katını tattırdığınız musibet bu kez sizin başınıza gelince 'Bu nereden geldi' demediniz mi? De ki; 'O musibet kendinizden kaynaklandı.' Hiç şüphesiz Allah'ın gücü herşeye yeter."

Ancak, ayetleri sunarken söylediğimiz gibi, müslümanları bu noktada terketmiyor. Onları sebep ve sonuçların ötesindeki Allah'ın kaderine bağlayıp, pratik uygulamaları gibi görünen, sebepler sonucu meydana gelen bu imtihanın arkasındaki kendisi için hayırlı olan iradeyi de ortaya çıkarıyor.

Kuşkusuz ilahî metodun, insanların çabasıyla hareket edip gerçekleşir olması ve bu düzeyde insanların uygulamalarında etkin olması büsbütün iyiliktir. Bu haliyle o, insan hayatını ıslah eder, bozmaz ya da monoton bir şekle sokmaz. İnsan fıtratını düzeltir, uyandırır ve onu asıl düzeyine döndürür. Gerçekten bu iman uğruna tebliğ ve açıklama gibi dil ile ve hidayet yoluna saldıran isyancı güçleri bertaraf etmek gibi el ile insanlarla cihada girişmedikçe iman hakikati tam anlamıyla kalplerde yeretmez. Girişilen bu savaşta imtihanlarla yüzyüze gelip, cihada, işkencelere, yenilgiye ayrıca zafere karşı sabretmedikçe -kuşkusuz zafere sabretmek yenilgiyi sabretmekten daha zordur- kalpler arınıp saflar iyice belirginleşmedikçe, toplum yolda dosdoğru hareket etmedikçe, yüksek bir olgunluğa erişip sırf Allah'a dayanıp güvenmedikçe gerçekleşmez iman davası.

Bu iman için insanlarla cihada girişmedikçe iman gerçeği bütünüyle kalplerde yeretmez. Çünkü bu durumda O, insanlarla cihada girişirken ilk başta kendini güvencede ve selamette hissettiği zamanlarda asla göremeyeceği imana ilişkin ufuklar açılır önünde. İnsanlar ve hayata dair bunun dışında hiçbir zaman anlayamayacağı gerçekleri kavrama imkanı bulur. Nefsi duyguları, düşünceleri, davranışları, özellikleri, heyecan ve tepkileriyle bu zor ve acı deney olmaksızın kesinlikle ulaşamayacağı bir düzeye ulaşır.

Tecrübe, imtihan ve musibetlerle yüzyüze gelmedikçe, bünyesindeki her birey kendi gücünün ve amacının gerçek durumunu kavramadıkça, sonra kendisini oluşturan kerpiçlerin gerçek mahiyetini bu kerpiçlerin dayanıklılığını ve bir çarpışma anındaki sağlamlıklarını bilmedikçe iman gerçeği toplumda da gereği gibi yeretmiş olmaz.

Uhud'da meydana gelen olaylar ve bu suredeki o olaylara ilişkin değerlendirmelerle müslüman kitleyi eğiten yüce Allah'ın kendilerine isabet edenin görünen sebebini açıkladıktan sonra, **"İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen, Allah'ın izniyle gerçekleşti. Bu musibet Allah'ın müminleri belirlemesi içindir." ..."Bir de münafıkları ayırdetmesi içindir".** Sonra **"Allah müminleri, şimdi**

içinde bulunduğunuz durumda bırakacak değildir, pis olanı temiz olandan ayıracaktır." derken müslüman kitleye bu gerçeği öğretmek istiyordu. Daha sonra yüce Allah, onları bütün sebeplerin ve olayların arkasındaki Allah'ın kaderi ve O'nun hikmetine ve mümin ruhlarda iyice yeretmedikçe tamamlanması mümkün olmayan büyük iman gerçeğine döndürmektedir. "**Eğer siz (Uhud'da) yara aldınız ise karşınızdakiler de benzeri bir yara almışlardır. Biz bu tür acı günleri insanlar arasında dolaştırırız. Allah'ın kimlerin mümin olduklarını belirlemesi ve aranızdan bazı şahitler seçmesi içindir bu. Hiç kuşkusuz *Allah zalimleri sevmez.* Bunun bir başka sebebi de Allah'ın müminleri arındırması ve kafirleri yoketmesidir.**"

O halde -en sonunda- bu sebepler, olaylar, şahıslar ve hareketlerin arkaplanında gizli olan; Allah'ın kaderi, *planı ve hikmetidir.* Aynı zamanda bu, olayların ve onlara ilişkin aydınlatıcı değerlendirmenin ötesinde yeralan evrensel ve mükemmel İslâm düşüncesidir.

2- Savaş ve onun üzerine yapılan değerlendirmeler, insan nefsine, onun fıtratının özelliğine, insan çabasının tabiatına ve ilahi metodu gerçekleştirmede ulaşabileceği düzeye ilişkin büyük ve temel bir gerçeği ortaya çıkarmıştır.

Kuşkusuz insan nefsi -bir olgu olarak- eksiksiz değildir. Ancak, şu yeryüzünde kendisine takdir edilen mükemmellik düzeyinde ulaşabilecek kadar gelişme ve yükselme yeteneğine sahiptir de.

İşte biz, hakkında yüce Allah'ın "**siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz**" dediği ümmetin zirvesini temsil eden bir kitlede somutlaşan bir grup insanı -oldukları gibi, tabii halleriyle- görmekteyiz. Bunlar mutlak anlamda insanlık için tam bir örnek oluşturan Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) arkadaşlarıdırlar... Bizim gördüğümüz nedir?.. Bir grup insan görüyoruz, içlerinde zaaf ve eksiklik var. Haklarında yüce Allah'ın "**İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet, Allah'ın izni ile gerçekleşti. Bu musibet, Allah'ın müminleri belirlemesi için meydana geldi**" ve "**Allah size verdiği sözü gerçekleştirdi. Hani size sevdiğinizi (zaferi) gösterdikten sonra bozuluncaya, savaş konusunda görüş ayrılığına düşünceye kadar müşrikleri kırıp geçiriyordunuz. Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz de ahireti istiyordu. Sonra sizi deneyden geçirmek için onları başından savdı**" dediği kimseler var. İçlerinde "**O zaman içinizden iki topluluk bozulmak üzereydi. Halbuki dostları Allah'tı. Müminler Allah'a güvenip dayansınlar**" denilen kimseler de vardı. İçlerinde yenilip dağılanlar da olmuştu.. Nitekim yüce Allah bu olayı şöyle vasıflandırmaktadır: "**Hani peygamber arkanızdan sizi çağırırken, hiç kimseye bakmadan kaçıyordunuz; ne kaybettiğinize ve ne de başınıza gelene üzülmeyesiniz diye *Allah sizi kederden kedere uğrattı.***"

Bunların tümü de iman etmiş müslümanlardı. Ancak daha yolun başındaydılar. Eğitim ve oluşum dönemini yaşıyorlardı. Onlar bu işi, ciddiye alıyorlardı, işlerini Allah'a teslim etmişlerdi. O'nun tayin edip belirlediği önderlikten hoş-

nuttular. Bütünüyle O'nun metoduna boyun eğmişlerdi. Bu yüzden yüce Allah onları himayesinden kovmuyor, aksine onlara acıyor, onları affediyor ve Peygamberine de onları affetmesini, bağışlama dilemesini, onlardan kaynaklanan bunca olaydan ve şûranın sonunda cereyan eden bunca sıkıntıdan sonra iş hususunda onlara danışmasını emrediyor. Evet yüce Allah, bu davranışlarının sonucunu tatmak üzere onları saftan dışarı atmamıştı. Onlara hiçbir zaman, bu tecrübe sonucu sizde başgösteren bu zaaf ve eksiklikten sonra bu dava için bir işe yaramazsınız dememiştir. Onların bu zaaf ve eksikliklerini kabul etmiş, onları musibet ve imtihanlarla eğitmiş ve içinden birtakım dersler ve öğütler almaları için direktifler vermişti. Ancak bütün bunlar rahmet, bağışlama ve hoşgörü sınırları içinde olmuştu. Evet onlar, bilmeleri, kavramaları ve olgunlaşmaları için ateşle dağlanıyorlardı... Eksiklikleri ve nefislerinin gizlilikleri ortaya çıkarılıyordu; ancak, utandırmak, rezil etmek, küçültmek, zora sokmak ya da güç yetiremeyecekleri şeyi yüklemek için değildi bunlar. Ellerin tutulup Allah'ın kopmaz ipine bağlı oldukları sürece kendilerine güvenmeleri, kendilerini küçük görmemeleri ve amaca ulaşma hususunda karamsarlığa kapılmamaları telkin ediliyordu.

Nitekim amaçlarına ulaştılar. Savaşın başlangıcında sayılan davranışlar onları mağlup etmişti. Ama neticede amaçlarına ulaştılar. Çünkü yenilgi ve ağır yaralar aldıkları günün ertesinde; korkmadan, çekinmeden ve haklarında yüce Allah'ın **"O kimseler ki, insanlar kendilerine; 'Düşmanlarınız size saldırmak için yığınak yaptılar, onlardan korkmalısınız' dediklerinde, bu sözden imanları daha güçlenerek; 'Allah bize yeter, O ne güzel bir vekildir' derler"** demesini hakedecek şekilde sarsılmadan Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) ile birlikte düşmanı takip etmeye çıkabildiler.

Bundan sonra yavaş yavaş işler ve gelişme büyüyünce uygulamalar da değişmeye başlamıştı. Buradaki gibi, çocuklara özgü bir şekilde eğitilmelerinden sonra büyükler gibi sorgulanır oldular. Berae suresindeki Tebuk savaşına ve o savaştan geri kalan birkaç kişinin Allah ve Resulü tarafından o denli şiddetle sorgulanmasına bakan biri, uygulamalarda ve Allah'ın harikulâde eğitim metodunun aşamalarındaki açık farklılığı rahatlıkla görebilir. Ayrıca Uhud'daki toplulukla Tebük'teki topluluk arasındaki farklılığı da görebilir. Oysa bunlar aynı kişilerdi. Ancak ilahî eğitim onları, bu üstün düzeye ulaştırmıştır. Buna rağmen onlar yine de insandırlar. İçlerinde zaaf, eksiklik ve hata başgöstermiştir. Bununla beraber bağışlanma dilemişler, tevbe edip Allah'a dönmüşlerdir.

Kuşkusuz bu metod, insan tabiatını yeryüzünde kendisine takdir edilen en yüce olgunluk derecesine ulaşsa da onu değiştirmeden, işlevini görmez bir duruma sokmadan ve gücünün yetmeyeceği şeyi yüklenmeden korur.

Bu, insanlığı sürekli bir hedef belirlemede ve bu eşsiz metodun gölgesinde çalışıp gelişmesinde büyük bir değer arzeden bir gerçektir. Şu cemaat bu yüksek zirveye, içinde yüzdükleri bataklıktan yavaş yavaş ulaşırlar. Bu dersin akışında sunduğumuz gibi cahiliyyede her bakımdan geri kalmış kitlenin meşakkatlerle

dolu bir yolu katettiği kaypak bir zemindi bu. Bütün bunlar, bataklık içinde gömülmüş olsa bile şu yüce seviyeye çıkabilme hususunda insanlığa büyük bir ideal bahşetmektedir. Bu topluluğu, harikulâde bir şekilde meydana gelmiş eşine rastlanmaz bir toplum yapmakla değerini düşürmez. O, olağanüstü bir şekilde meydana gelmemişti. Aksine insanların çabası ve daha önce gördüğümüz gibi birçok şey meydana getirebilen insanların güçleri dahilinde gerçekleşen ilahi metod tarafından meydana getirilmiştir.

Bu metod, her toplumu bulunduğu noktadan, içinde bulunduğu pratik durumdan ele almaktadır. Sonra da şu kitleyi basit Arap cahiliyyesinden, o bataklıktan çıkardığı gibi yücelere ulaştırır. Sonra da çeyrek yüzyılı geçmiyecek gibi kısa bir zaman diliminde böylesine yüksek zirvelere çıkarır.

Yerine getirilmesi gereken birtek koşul vardır: İnsanlar, önderliklerini bu metoda teslim edecekler, ona inanacaklar, ona teslim olacaklar, onu hayatlarının temeli, hareketlerinin sembolü ve şu uzun ve meşakkatli yolda stratejilerini belirleyen mercî edineceklerdir.

3- Savaşın ve onun üzerine yapılan değerlendirmelerin ortaya çıkardığı üçüncü gerçek; Allah'ın metodunda müslümanın nefsi ile, müslüman cemaat ve tüm alanlarda düşmanlarıyla giriştiği savaşlar arasındaki sağlam ilişkidir. Akide, düşünce, ahlâk, hayat tarzı, siyasi, ekonomik ve toplumsal düzen arasındaki kuvvetli bağdır. Bir de tüm savaşlardaki zafer ve yenilgi arasındaki ilgidir. Kuşkusuz bunların tümü zafer veya yenilgi elde etmekte başlıca etkenlerdir.

Bu yüzden ilahi metod, insan ruhunda ve beşer topluluklarındaki bu korkunç alanda işlevini yürütmektedir. Bu alan, genişliklerin, noktaların, çizgilerin ve renklerin birbirine girdiği bir alan olduğu kadar, eksiksiz ve kapsamlı bir alandır da. Bütün bu genişlikler, noktalar, çizgiler ve renkler arasındaki ilişki ve ahenk zayıflayınca hareket stratejisi bozulur ve dağılır. Bu da, hayatı bütün olarak ele alan, parçalayıp dağıtmayan, nefsin ve hayatın tüm yönleriyle ilgilenen hayatın girift ve uzak özelliklerini avucunda toplayan, tümünü birden ve uyum içinde harekete geçiren, böylece bireyin kopmasına, toplumun da parçalanıp bölünmesine engel olan ilahi metodun ayırıcı bir özelliğidir.

Bu birliktelik ve birbirine girmiş bu ilişkilerin örneklerini -Kur'an'ın değerlendirmesinde- hatalardan ve onların zafer ve yenilgi hakkındaki düşünce ve kazandıkları bazı şeylerden dolayı savaştan geri dönenlerin zaafından yararlanmak isteyen şeytanla ilgilidir...

"İki topluluğun karşılaştığı gün savaştan geri dönenlerinizi şeytan bazı günahkar duyguları yüzünden ayartmaya girişmişti."

Nitekim Peygamberlerle beraber savaşıp görevlerini yerine getiren ve savaşın başlangıcında günahlarından dolayı bağışlanma dileyenlerin müminler tarafından uyulması gereken örnekler olduğunu da bildiriyor:

"Nice peygamber var ki çok sayıda taraftarı kendisi ile birlikte savaştı. Bunlar

Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler, yılmadılar ve boyun eğmediler. Allah sabırlıları sever."

"Onlar sadece; 'Ey Rabbimiz, günahlarımızı ve davranışlarımızdaki aşırılıkları affeyle, ayaklarımızı kaydırma ve kafirler karşısında bize yardım et' demişlerdir."

"O müminler ki, yaralandıktan sonra Allah'ın ve Peygamberin savaşma çağrısına uydular, onlardan "İhsan"-ilkesine uyanlar ile takva sahiplerini büyük bir ödül beklemektedir."

Müslüman kitleye yönelik direktifler arasında savaş anında korkmamaları ve üzülmemeleri için günahlardan arınıp bağışlanma dilemeleri de yeralmaktadır.

"Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği göklerle yer kadar olan muttakiler için hazırlanan cennete koşuşun."

"Onlar her bollukta ve darlıkta infak ederler. Öfkelerini yenerler.. İnsanların kusurlarını affederler. Ve Allah da ihsan edenleri sever"

"Onlar ki, bir kötülük yaptıklarında ya da nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı anarak günahlarının bağışlanmasını dilerler. Allah'tan başka kim günahları bağışlar? Onlar bile bile yaptıklarında ısrar etmezler."

Bundan önce de ehl-i kitabın içine düştüğü zillet ve yenilginin sebebinin haddi aşıp günahlara dalmak olduğunu açıklamıştı:

"Nerede bulunursa bulunsunlar, üzerlerine zillet damgası vurulmuştur. Allah'ın ve insanların ahdine sığınanlar müstesna. Allah'ın hışmına uğradılar. Üzerlerine bir miskinlik vuruldu. Bu, Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmelerindendir. Bu, isyan edip haddi aşmalarındandır."

Ayrıca, savaşta meydana gelen olayların değerlendirilmesi yapılırken araya hatalar ve onlardan tevbe etmenin de sokuşturulduğunu, bütün surenin akışında takvadan ve muttakilerden bolca sözedildiğini, farklı konularına rağmen surenin atmosferi ile savaş atmosferi arasında sağlam bir bağ kurulduğunu görürüz. Faizden vazgeçmeye, Allah'a ve Resulü'ne itaat etmeye, insanları bağışlamaya, öfkeyi yenmeye ve iyilik yapmaya çağrı yapıldığını da görürüz. Kuşkusuz bunların tümü, nefis, hayat ve toplumsal sistem için birer arınma aracıdırlar. Surenin tümü bu önemli ve temel hedefe yönelme bakımından sağlam bir bütün oluşturmaktadır.

4- Dördüncü gerçek, İslâm'ın eğitim metodunun özelliğine ilişkindir. Bu metod müslüman kitleyi; olaylar, ruhlarda meydana getirdiği duygular, heyecanlar, tepkiler ve bu olayları değerlendirmeyi ele almaktadır. Kur'an'ın Uhud sayaşı üzerine yaptığı değerlendirme gibi... Bu değerlendirmede, olaydan etkilenen insan ruhunu doğru bir şekilde etkilenmesi için tüm yönleriyle ele almaktadır. Ayrıca ruhun istikrar bulması ve huzura kavuşması için de kendine uygun görülen bu hakikat özüne yerleştirilmektedir. Bu metod, bakışları ona yöneltmedikçe, ışık

tutmadıkça, insan ruhunun derinliklerindeki birçok gizliliği ve kapalılığı ortaya çıkarmadıkça, hiçbir yönü, hiçbir çizgiyi, hiçbir düşünceyi ve hiçbir tepkiyi gözardı etmez. O, nefsi bütün çıplaklığıyla önünde tutmaktadır. Böylece, derinliklerine kadar iyice arındırılmakta, nurun aydınlığında tertemiz bir hale getirmektedir. Duyguları, düşünceleri ve değerleri düzeltmekte, sağlam İslâm düşüncesinin ve istikrarlı İslâmî hayatın dayanmasını istediği ilkeleri birbir yerleştirmektedir. Bu arada her yerdeki müslüman kitlenin başına gelen olayların bütün genişliğiyle aydınlanma ve eğitim için bir araç edinmenin gereğini de ilham ettirmektedir.

Uhud savaşı üzerine yapılan değerlendirmeye baktığımızda büyük bir titizlik, derinlik, kapsayıcılık ve dikkat gözlemlemekteyiz. Tüm duraksamalara, hareketlere ve dolambaçlara yönelen ince bir titizlik ve dikkat... Nefsin gözeneklerinden ve saklı duygularından kaynaklanan kuşkuları ele alışta büyük bir derinlik... Ayrıca nefsin ve meydana gelen olayın tüm boyutlarını içermesi açısından da olağanüstü bir kapsayıcılık görmekteyiz. Sebep ve sonuçları üzerine yapılan ince, derin ve kapsamlı analiz, duraksamalarda ve olayın meydana geliş sürecinde faaliyeti bulunan birtakım etkenler de göze çarpmaktadır. Nitekim, tasvirlerde bir canlılık, ahenk ve duygusallık da görmekteyiz. Öyle ki, İfade ve tasvirle birlikte derin ve heybetli duygu dalgaları da yeralmaktadır.

Bu vasıflandırma ve değerlendirme şekli karşısında hiçbir katılık duramaz; çünkü sahneleri -nerdeyse hareket edecek bir şekilde- gözler önüne seren canlı bir vasıflandırmadır bu. Etrafa etkileyici bir hareketlilik, nüfûz edici bir parlaklık ve coşkun bir duygusallık saçmaktadır.

5- Beşinci gerçek de yine ilahi metodun pratiğine ilişkindir. Bu metod, pratik hayatta eserler inşa etmek için bizzat işe girişmektedir. Ne teorik ilkeler ne de soyut direktifler sunar. Teorilerini ve direktiflerini uygular ve hareket ettirir. Bu metodun pratikliğinin en açık örneği savaştaki "Şûra" ilkesinin uygulanışındaki konumudur.

Kuşkusuz Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) yeni yeni oluşmakta olan ve her yönden düşmanlarla kuşatılmış olan müslüman kitleyi karşılaştıkları bu acı deneyden uzak tutabilirdi. Üsteki düşmanlar kalelerinin arkasında sinsi sinsi beklemekteydiler. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Medine'yi sağlam bir zırha benzeten sadık rüyasına dayanarak, savaş taktiği hususunda kendi görüşünü uygulasaydı, yani arkadaşlarına danışmasaydı ya da topluluğun tercih ettiği görüş uymasaydı yahut evinden çıkarken, inanan arkadaşlarının pişman olmasından doğan fırsattan yararlanıp görüşünden dönseydi, müslüman kitleyi yüzyüze geldikleri bu acı deneyden uzak tutabilirdi.

Ancak O, -bütün bu sonuçları doğuran- "Şûra"nın kararını uyguluyor. Müslüman kitleyi toplumsal sorumluluğun neticeleriyle karşı karşıya getirmek için kararlaştırılan görüşü uyguluyor. Böylece onlara, görüş bildirmenin ve davranışların sorumluluğunun nasıl taşınacağını öğretiyor. Çünkü bu onun ve uygu-

ladığı ilahi metodun ölçüsünde büyük zararlardan sakınmaktan ve kitleyi bu acı deneyden uzak tutmaktan daha önemlidir. Kitleyi bu deneyden uzak tutmanın anlamı, onu tecrübeden, bilgiden ve eğitimden yoksun bırakmaktır.

Yine savaştan sonra bu ilkenin iyice yerleşmesi bakımından acı sonuçlarını karşılamak hususunda "Şûra"ya başvurulmasına ilişkin ilahi emir gelmektedir. Bu yöntem, bir taraftan iyice yerleşmesi diğer taraftan metodun temellerinin açıklanması için daha güçlü ve daha derin bir yöntemdir.

Kuşkusuz İslâm, toplum onu uygulayacak duruma gelsin diye hiçbir ilkenin uygulanmasını ertelemez. O, bu ilkeleri fiilen uygulamadıkça toplumun hazırlanamayacağını çok iyi bilmektedir. Yine -Şûra gibi- toplumsal hayatın temel ilkesinden kitleyi yoksun bırakmanın, bu ilkeleri ilk defa uygulamaktan doğan acı sonuçlarla yüzyüze gelmekten daha kötü olduğunu da bilmektedir. Kuşkusuz uygulamadaki hatalar -son derece büyük de olsalar- ilkeyi tamamen bırakmayı gerektirmez. Hatta uygulamayı bir süre için bile durdurmayı gerektirmez. Çünkü bu, toplumun gelişmesini, hayat ve yükümlülüklerle deney kazanmasını bir kenara atmak veya bir süre için durdurmaktır. Hatta bu, bir ümmet olarak varlığına kesinlikle son vermektir.

Bunlar "Şûra"nın savaş alanındaki sonuçlarına rağmen yeralan yüce Allah'ın şu sözlerinden istifade edilen duygulardır:

"...onları affet, bağışlanma dile onlara, iş hususunda onlarla müşavere et."

Teorik ilkelerin pratik uygulanışı, kararlaştırılan bir görüşten sonra tekrar "Şûra"ya başvurmayı kararsızlık ve kaypaklık sayarak reddeden Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) davranışlarında ortaya çıkmaktadır. Bu da "Şûra" ilkesini sürekli kararsızlıklar ve dönekler için bir araç olmaktan korumaktadır. Aşağıdaki etkileyici ve eğitici sözü de bunu göstermektedir:

"Bir peygambere, zırhını kuşandıktan sonra Allah onun hakkındaki hükmünü verene kadar onu çıkarması yakışmaz." Metodda, direktif ve uygulama birbirini takip eder.

6- Son olarak Kur'an-ı Kerim'in değerlendirmesinden, Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) eşlik eden ve Allah yanında şu ümmetin en şereflisini temsil eden müslüman kitlenin konumuna ilişkin bir gerçeği öğrenmekteyiz. Bu gerçek, Allah'ın izniyle İslâmî hayatı yeniden inşa etmede son derece yararlı olacaktır.

Allah'ın metodu değişmezdir, değerleri ve ölçüleri de... İnsanlar ya ondan uzaklaşırlar ya da ona yaklaşırlar. Düşünce ve sistemin temellerinde hem yanılabilir hem de doğruyu bulabilirler. Ancak, onların hataları bu metoda yüklenemez, sabit değer ve ölçülerini değiştiremez.

İnsanlar düşünce ve davranışlarda hata işlediklerinde hatalı olarak nitelenecek insandır, metod değildir. Dolayısıyle ilahi nizam da derecesi ve değerleri ne olursa olsun insanların hatalarını ve sapkınlıklarını görmezden gelmez. Sa-

pıklıklarına uymak için kendisi de sapmaz.

Buradan öğreniyoruz ki, şahısları temize çıkarmak için metodu değiştirmek gerekmez. Bir de metodundaki ilkelerin, sağlam, net ve kesin olması; kendisinde hata yapanları ya da sapanları kesinlikle temize çıkarmaması dolayısıyle bu ilahi metodun müslüman ümmetin iyiliğine olduğunu öğreniyoruz. Bu tahrif ve değiştirme İslâm için, büyük müslüman şahsiyetlerin hatalı veya sapmış olarak nitelendirilmesinden daha tehlikelidir; Çünkü metod, kişilerden daha büyük ve daha kalıcıdır. İslâm'ın tarihsel pratiği müslümanların, tarihlerinde yaptığı ya da meydana getirdiği, herşeyden ibaret değildir. Ancak, onların İslâm metoduna, değişmez ilke ve değerlerine tamamen uygun olarak sergiledikleri tüm davranışlarından ibarettir. Aksi halde tüm davranışlar hatadır, sapıklıktır. Ne İslâm'a ne de İslâm tarihine maledilir. Ancak mensuplarına maledilebilir ve onları hatalı, sapkın veya tamamen İslâm'dan çıkmış gibi hakettikleri sıfatla nitelendirilebilirler. Kuşkusuz İslâm tarihi -ismen ya da dille müslüman olsalar da- müslümanların tarihi değildir. İslâm tarihi, İslâm'ın gerçek anlamda insanların düşüncelerinde, davranışlarında, hayat tarzlarında ve toplumsal düzenlerinde uygulanışıdır. İslâm sabit bir eksendir. İnsanların hayatı onun etrafında değişmez bir yörüngede döner. Şayet onlar bu yörüngeden çıkmışlarsa ya da bu ekseni bırakıp ayrılmışlarsa İslâm nerede, onlar nerededir? İslâm'a maledilen ya da İslâm'ı onlarla yorumlayan insanların bu uygulama ve davranışlarına ne demeli? İslâm metodunun dışına çıktıkları, onu hayatlarında uygulamaya yanaşmadıkları halde kendilerini müslüman diye nitelendirmeleri de ne oluyor? Onlar daha önce bu metodu hayatlarında uyguladıkları için müslümandırlar; isimleri müslüman ismi olduğu ya da dilleriyle "biz müslümanız" dedikleri için değil.

Müslüman kitlenin hatalarını ortaya çıkarırken, zaaf ve eksikliklerini belirleyip ardından onlara acıyarak kusurlarını bağışlarken, imtihan alanında zaaf ve eksikliklerinin sonucunu tattırmış olsa da bu günahlarını silerken yüce Allah'ın müslüman ümmete öğretmek istediği bütün bu hakikatlerdir.

Kur'an-ı Kerim'in savaşı -Uhud savaşını- sunması sona erdi.[131] Ancak, müslüman kitle ile Medine'de etrafını saran düşmanları -özellikle yahudiler- arasında süregelen savaş henüz bitmemiştir. Bu mücadele, tartışma, kuşku ve karışıklık yayma, hile, aldatma, pusu kurma ve tedbir alma savaşıdır. Bu savaş surenin büyük bir kısmını kapsamaktadır.

Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Bedir savaşının ardından, kin ve hileleri, müslümanları incitmeleri, Medine'ye gelip kendi başkanlığında Evs ve Hazreç müslümanlarından oluşan bir devlet kurduktan sonra onlarla vardığı antlaşmayı bozmalarından dolayı Beni Kaynuka'yı Medine'deki yerlerinden sürmüştür. Ancak, çevresindeki Beni Nadr, Beni Kureyza ve bunların dışında Hayber ve yarımadanın başka taraflarındaki yahudiler yerlerinde duruyorlardı. Bunlar

131- Tamamı altmış ayetten oluşan bu dersteki ilk ayetin Uhud savaşında nazil olduğuna ilişkin bir rivayet vardır. Ancak biz onun dersle ilgili olduğunu gördük ve bu derse kattık.

Medine'deki münafıklar, Mekke'deki ve Medine'nin çerçevesindeki müşriklerle haberleşiyor, biraraya geliyor, birbirleriyle ilişki kuruyorlardı. Müslümanlara karşı aralıksız olarak sürekli tuzaklar planlıyorlardı.

Al-i İmran suresinin başlarında yahudiler, müslümanların eliyle müşriklerin başına gelen durumdan sakındırılmışlardı:

"Kâfirlere de ki; mutlaka yenilecek ve Cehennemde toplanacaksınız, o ne kötü yerdir." "Karşılaşan iki toplulukta sizin için bir delil vardır. Bir topluluk Allah yolunda savaşıyordu diğeri de kâfirdi. Gözlerinin görüşüyle onları kendilerinin iki katı görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla güçlendirir. Kuşkusuz bunda basiret sahipleri için bir ibret vardır."

Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) Bedir savaşı sonrasında davranışlarına kin, hile ve tuzaklarına bir cevap olarak gelen bu sakındırmayı onlara tebliğ edince bunu edepsizce karşılayıp şöyle dediler: "Ey Muhammed, tecrübesiz ve savaştan anlamayan Kureyş'ten bir grubu öldürdüm diye aldanma. Allah'a andolsun ki, şayet bizimle savaşacak olsaydın, daha önce benzerini görmediğin insanlar olduğumuzu bilirdin." Sonra da bu surede çeşitli şekilleri aktarılan hile ve desiselerine devam ettiler. Giderek Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) ile vardıkları sözleşmeyi iptal ettiler. Bunun üzerine Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) hükmüne boyun eğene kadar bölgelerini kuşattı. Arkasından onları Medine'den uzaklaştırıp Ezriat'a sürdü. Beride, görünürde sözleşmeye bağlı kalan Beni Kureyze ve Beni Nadr kaldı. Ancak onlar da, hile, tuzak, kuşku, karışıklık, fitne ve yahudilerin tüm tarihinde ortaya koydukları, en doğru sicil olan ve Allah'ın kitabının onayladığı ve yeryüzü sakinlerinin bu melûn ulustan gördüğü diğer özelliklerini de sergilemekten geri kalmadılar.

Bu derste yahudilerin bazı davranışları ve sözleri aktarılmaktadır.. Müslümanlara karşı olan kötü davranışlardan sonra Allah'a karşı da edepsiz bir tavır sergiledikleri ortaya çıkmaktadır. Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) verdikleri malî taahhütlerinde cimri davrandıkları gibi giderek Allah hakkında şöyle demeye başlamışlardı:

"Kuşkusuz Allah fakirdir, biz ise zenginiz."

Bu arada, yüzyüze kaldıkları İslâm çağrısını savmak için ileri sürdükleri zayıf bahaneleri de ortaya çıkıyor. Oysa bilinen tarihsel olay bu bahanelerini ve karşı çıkışlarını yalanlamaktadır. Bu olgu, Allah'a verdikleri söze karşı çıkmalarını, onlardan açıklamasını istediği hakkı gizlemelerini, arkalarına atmalarını, az bir ücretle satmalarını, istedikleri mucizeyi ve kabul etmedikleri kanıtları getiren peygamberleri haksız yere öldürmelerini ortaya koymaktadır.

Yahudilerin peygamberlerine karşı tavırlarını ve Rabbleri hakkında söylediklerini utandırıcı bir şekilde ortaya çıkarılması ve müslüman kitleye karşı kötü pozisyonları, onları müşriklerle birlikte müslümanlara karşı düzenledikleri, hile, tuzak ve eziyetler hazırlamaya sevketmiştir. Yüce Allah'ın müslüman kitleyi

sağlam bir şekilde eğitmesi, çevrelerinde olan şeyleri ve kimseleri göstermesi, faaliyette bulundukları yerin, kendileri için kurulan kapan ve tuzakların, yol boyunca kendilerini bekleyen acıların ve fedakarlıkların özelliklerini öğretmesi de bu açıklamayı gerektirmiştir. Medine'deki yahudilerin müslüman kitlelere kurduğu hileler Mekke'deki müşriklerin hazırladığından çok daha katı ve daha tehlikeliydi. Tarih boyunca müslüman kitlelere hazırlanan tuzakların en tehlikelisi de bunlardan gelenler olsa gerektir.

Etkileyici sunuş esnasında müslümanlara yönelik Rabbanî direktiflerin ard arda yeraldığını görmemiz bu yüzdendir. Bu esnada, kalıcı ve geçici değerlerle yüzyüze getirildiklerini görmekteyiz. Kuşkusuz yeryüzündeki hayat ecelle sınırlıdır. Her halûkârda her nefis ölümü tadacaktır. Ceza oradadır. Kâr ya da zarar orada belli olacaktır.

"Kim ateşten uzaklaştırılıp Cennete sokulursa işte o, kurtulmuştur. Dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka birşey değildir."

Onlar mallar, canlar ve gerek müşriklerden, gerekse ehl-i kitap olan düşmanlarından görecekleri eziyetlerle denenmektedirler. Sabır, takva ve kendilerini ateşe düşmekten çekip kurtaracak metoda uymaktan başka birşey koruyamaz onları.

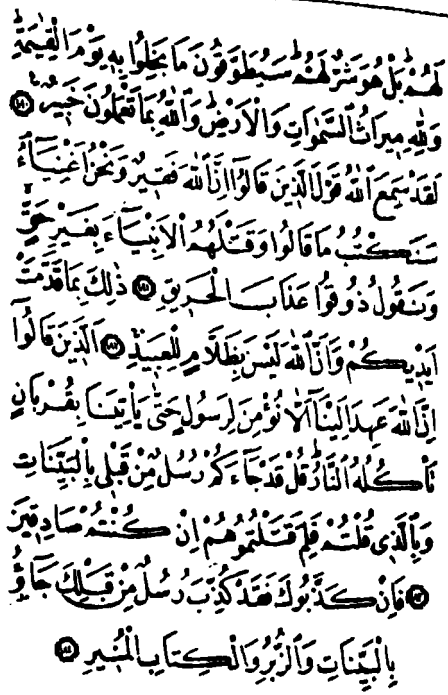
Medine'deki müslüman kitleye yönelik bir direktif bugün ve yarın geçerli olup, yüce Allah İslâm'ı yeniden yaşamak ve Allah'ın himayesinde yine İslâmî bir hayat kurmak için yolun prensiplerine uymaya özen gösteren her müslüman kitleye yol göstericilik işlevini yürütecektir. Onlara -aynı müşrik, dinsiz ve ehl-i kitap gibi olan- evrensel siyonizm, haçlı ve komünist düşmanları kurdukları tuzak ve kapanların, kendilerini bekleyen acı, fedakârlık, eziyet ve imtihanların özelliklerini gösterecektir. Kalplerini ve bakışlarını oradakine, Allah'ın yanındakine yöneltecektir. Böylece eziyet, ölüm, cana ve mala yönelik fitneler basit gelecektir müslümana. İlk müslüman kitleye olduğu gibi O'na da şöyle seslenecektir:

"Herkes kesinlikle ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılığı kıyamet günü size eksiksiz olarak verilecektir. O zaman kim Cehennem ateşinden uzaklaştırılıp Cennet'e konursa gerçekten başarıya ulaşmıştır. Dünya hayatı aldatıcı bir hazdan başka birşey değildir. Mallarınız ve canlarınız konusunda kesinlikle deneneceksiniz, gerek ehl-i kitaptan gerek müşriklerden incitici söz işiteceksiniz. Eğer sabreder Allah'tan korkarsanız bu tutum azimliliğinizin, kesin kararlılığınızın bir belirtisidir."[132]

Kur'an aynı Kur'an'dır. Bu ümmetin ölümsüz kitabı... Evrensel yasası... Hidayet rehberi... Güvenilir önderi... Düşmanları da aynı düşmanlar, yol aynı yol...

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا

132- Al-i İmran suresi; 185-186

180- Allah'ın lütuf olarak bağışladığı şeylerde cimriçe davrananlar sakın bu tutumlarının kendileri hesabına hayırlı olduğunu sanmasınlar. Tersine bu, onlar hesabına kötüdür. Cimrilikle yanlarında tuttukları mal, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yeryüzünün mirası Allah'a aittir. Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

181- "Allah fakir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü Allah işitti. Gerek bu sözlerini ve gerekse sebepsiz yere peygamberleri öldürmelerini hesaplarına yazacak ve onlara "Kavurucu azabı tadın bakalım" diyeceğiz.

182- Bu kendi elleriniz ile yaptıklarınız yüzündendir. Yoksa Allah'ın, kullara haksızlık etmesi kesinlikle sözkonusu değildir.

183- "Ateşin yakıp yiyeceği bir kurban mucizesi göstermedikçe hiçbir peygambere inanmayalım diye Allah bize kesin direktif verdi" diyenlere de ki; "Benden önce size açık belgeler getiren ve sözünü ettiğiniz mucizeyi gösteren peygamberler geldi. Eğer doğru söylüyorsanız, onları niçin öldürdünüz?"

184- Bunlar eğer seni yalanlıyorlarsa (bilesin ki) senden önce açık mucizeler, sayfalar ve aydınlatıcı kitap getiren birçok peygamberi de yalanlamışlardı.

Bu bölümdeki ilk ayette kimlerin kastedildiğine, cimrilikten ve kıyamet günündeki sonuçtan sakındırıldığına ilişkin güçlü bir rivayet sözkonusu değildir. Ancak ayetin burada yeralması kendisinden sonra gelen yahudiler hakkındaki ayetlerle ilgili olduğu görüşünü desteklemektedir. Çünkü **"Allah fakirdir, biz ise zenginiz"** diyen -Allah kahretsin- onlardır. **"Ateşin yakıp yiyeceği bir kurban mucizesi göstermedikçe hiçbir peygambere inanmayalım diye Allah bize kesin direktif verdi."** diyen yine onlardır.

Anlaşılıyor ki, ayetlerin bütünü, yahudilerin Resulullah'la vardıkları anlaşmadan doğan malî sorumluluklarını yerine getirmeye çağırılması, bir de Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) iman edip Allah yolunda infak etmeye davet edilmeleri üzerine nazil olmuştur.

Bu tehditvâri sakındırma, yahudilerin Muhammed'e (salât ve selâm üzerine olsun) iman etmemelerindeki bahanelerini ortaya çıkarmak için olduğu kadar yüce Allah'a karşı takındıkları edepsiz tavra bir cevap olup bahanelerini yalanlamak için de nazil olmuştur. Beraberinde, kendisinden önceki peygamberlerin kavimlerinden gördüklerinin anlatılması ile onların yalanlamaları karşısında peygambere bir destekte inmiştir. Bu peygamberler arasında İsrailoğulları'nın tarihinde bilindiği gibi, kendilerine kanıtlar ve mucizeler getirdikleri halde yahudiler tarafından öldürülen Beni İsrail peygamberleri de yeralmaktadır.

"Allah'ın lütuf olarak bağışladığı şeylerde cimrice davrananlar sakın bu tutumlarının kendileri hesabına hayırlı olduğunu sanmasınlar. Tersine bu, onlar hesabına kötüdür. Cimrilikle yanlarında tuttukları mal, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yeryüzünün mirası Allah'a aittir. Hiç kuşkusuz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

Ayetin anlamı geneldir.. Sorumluluklarını yerine getirmekte cimrilik yapan yahudileri kapsadığı gibi onların dışında Allah'ın lutfundan verdiği şeylerde cimrilik yapan ve bu cimriliğin, malları koruması ve infakla heder olmasını önlemesi bakımından hayırlı olduğunu sanan herkesi kapsamaktadır.

Kur'an ayeti onları bu yanlış zandan sakındırmakta ve biriktirdikleri şeylerin kıyamet günü ateş şeklinde boyunlarına geçirileceğini bildirmektedir. Bu korkunç bir tehdittir. İfade,onların "Allah'ın lütfundan verdiği şeylerde cimrilik..." yaptıklarını zikrederken, cimriliğin kötülüğünü daha bir arttırmaktadır.. Çünkü onlar, aslında kendilerine ait olmayan bir malda cimrilik yapmaktadırlar. Bu dünyaya derileri de dahil hiçbir şeye sahip olmadan gelmişlerdir. Yüce Allah lütfundan onlara vermiş, onları zenginleştirmiştir.. Ancak Allah lütfundan verdiği şeyleri infak etmelerini isteyince Allah'ın lütfunu hatırlamadılar bile. Az bir şey infak etmekle cimrilik yaptılar. Biriktirdikleri şeylerin kendileri için hayırlı olduğunu sandılar. Aslında bu korkunç bir kötülüktür... Üstelik onlar -bütün bunlardan sonra- mallarını geride bırakıp gideceklerdir. Herşeyin varisi de Allah'tır. **"...Göklerin ve yeryüzünün mirası Allah'a aittir."** Bütün biriktirdikleri kısa bir süre içindir. Sonra da hepsi Allah'a dönecektir. Sadece Allah rızası için infak ettikleri kala-

caktır onlara, biriktirdikleri ise kıyamet günü boyunlarına geçirilecek ve O'nun katında kendileri için bekletilecektir.

Ardından, Allah'ın lütuf olarak verdiği malı ellerinde bulunduran, böylece kendilerinin Allah'tan daha zengin olduklarını, O'nun mükafatına ve kendi yolunda (ki bunu kendisinden bir lütuf ve kendilerine verilen güzel bir borç olarak nitelendirmektedir.) infak edenlere vaadettiği "kat kat" arttırmasına ihtiyaçlarının olmadığını sanan yahudiler kınanmaktadırlar. Çünkü onlar, küstahça şöyle diyorlardı: "Allah'a ne oluyor ki malımızdan kendisine borç vermemizi istiyor! Buna karşılık da "kat kat" vereceğini vaadediyor. Oysa faizden ve "kat kat" arttırmaktan nehyeden O'dur." Kuşkusuz bu küstahlıktan ve Allah'a karşı edepsiz bir tavır takınmaktan kaynaklanan bir kelime oyunudur.

"Allah fakirdir, biz ise zenginiz' diyenlerin sözünü Allah işitmiştir. Gerek bu sözlerini ve gerekse sebepsiz yere peygamberleri öldürmelerini hesaplarına yazacağız, ve onlara 'kavurucu azabı tadın bakalım' diyeceğiz."

"Bu, kendi elleriniz ile yaptıklarınız yüzündendir. Yoksa Allah'ın, kullara haksızlık etmesi kesinlikle sözkonusu değildir."

Yahudilerin ilahi hakikate ilişkin kötü düşünceleri, tahrif edilmiş kitaplarında yaygındır. Ancak buradaki düşünceleri, kötü düşünce ve edepsiz tavır bakımından son derece aşırıdır. Bu yüzden peşisıra gelen bu tehditleri haketmektedirler.

"...dediklerini.. yazacağız."
Onları hesaba çekmek için. O terk edilecek, unutulacak ya da boşverilecek değildir... Bunun yanında geçmiş günahlarının tescili de sözkonusudur; -bu günahlar bütün ırkların, soyların günahını içermektedir- çünkü onlar, günah ve isyanda bir bütündürler.

"...Sebepsiz yere peygamberleri öldürmelerini..."

İsrailoğulları'nın tarihi, peygamberleri öldürmelerine ilişkin günahların silsilesini bildirmektedir. Son olarak da Mesih'i (selâm üzerine olsun) öldürmeye kalkışmışlardı. O'nu öldürdüklerini iddia ederek bu korkunç cürümle övünmektedirler:

"Kavurucu azabı tadın bakalım diyeceğiz."

İfadedeki (Harik) kelimesinden, azabın müthişliği ve korkunçluğu amaçlanmaktadır. Ayrıca azap sahnesinin; heybeti, alevi ve kavuruculuğuyla somutlaştırılması kastedilmektedir. Kuşkusuz bu, haksız yere peygamberleri öldürerek o iğrenç suçu işlemenin ve **"Allah fakirdir, biz ise zenginiz"** gibi çirkin bir söz sarfetmenin cezasıdır.

"Bu, yaptıklarınızın karşılığıdır."

Uygun bir cezadır bu. Herhangi bir haksızlık ya da kabalık sözkonusu değildir.

"...Yoksa Allah kullarına asla zulmetmez"

İfadedeki "Abd (kul)" kelimesi onların gerçek durumlarını ortaya koymaktadır. Yüce Allah'a kıyasla, kullardan birer kuldurlar sadece. Bu ifade, bir kulun "Allah fakirdir biz ise zenginiz" demesinde ve peygamberleri öldürmesindeki cürmün ve edepsiz tavrın kötülüğünü daha da arttırmaktadır.

"Allah fakirdir, biz ise zenginiz" diyenler ve peygamberi öldürenler -kendi iddialarına göre- sunacakları bir kurban getirmedikçe, bazı İsrailoğulları peygamberlerinin gösterdiği gibi mucize gerçekleşip ateş kurbanı yemedikçe herhangi bir Resule inanmayacaklarını söyleyenler yahudilerdir. Allah emrettiği için Muhammed'e (salât ve selâm üzerine olsun) inanmadıklarını iddia ediyorlardı. Muhammed de bu mucizeyi göstermeyeceğine göre sözlerinde durmalıymışlar. (!)

İşte burada Kur'an tarihsel olguyu yüzlerine vurmaktadır. İstedikleri mucizeyi ve Allah'ın apaçık ayetlerini getirdikleri halde peygamberleri öldürenler bunlardır...

"Ateşin yakıp yiyeceği bir kurban mucizesi göstermedikçe hiçbir peygambere inanmayalım diye Allah bize kesin direktif verdi' diyenlere de ki; 'Benden önce size açık belgeler getiren ve sözünü ettiğiniz mucizeyi gösteren peygamberler geldi. Eğer doğru söylüyorsanız, onları niçin öldürdünüz?"

Bu, yalanlarını, vehimlerini, küfürde ısrarlarını, sonra da övünüp Allah'a iftira etmelerini ortaya çıkaran kuvvetli bir yüzleştirmedir.

Ayet-i kerime burada, teselli etmek, yardım etmek, onlardan gördüğü şeylerin asırlar boyu gelmiş geçmiş peygamber kardeşlerinin karşılaştığı şeylerin benzerleri olduklarını bildirerek rahatlaması için Resulullâh'a (salât ve selâm üzerine olsun) yönelmektedir:

"Bunlar eğer seni yalanlıyorlarsa (bilesin ki) senden önce açık mucizeler, sayfalar ve aydınlatıcı kitap getiren birçok peygamberi de yalanlamışlardı."

Yalanlanan ilk elçi O değildir... Ardarda gelen uluslar -özellikle yahudiler- kendilerine kanıtlar, mucizeler, -Zebur gibi- ilahi direktifleri içeren sahifeler ve Tevrat ile İncil gibi aydınlatıcı kitabı getiren elçileri de yalanlamışlardır. İçindeki yorgunluk ve meşakkate rağmen, Resul ve Risaletin yolu budur. Gerçek yol sadece budur.

Bundan sonra ayetlerin akışı müslüman kitleye yönelmekte, üzerine düşmeleri ve uğruna feda olmaları gereken değerlerden, yoldaki dikenlerden, yorgunluk ve acılardan sözetmekte; onlara sabır, takva, direnç ve dayanıklılık telkin etmektedir.

كُلُّ نَفْسٍ

ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ

فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ
وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا ۚ
وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

185- Herkes kesinlikle ölümü tadacaktır. Yaptıklarınızın karşılıkları, kıyamet günü, size eksiksiz olarak verilecektir. O zaman kim Cehennem ateşinden uzak tutulur da Cennet'e konursa gerçekten başarıya ulaşmıştır. Dünya hayatı aldatıcı bir hazdan başka birşey değildir.

186- Mallarınız ve canlarınız konusunda kesinlikle deneyden geçirileceksiniz, gerek kitap ehlinden ve gerekse müşriklerden birçok incitici söz işiteceksiniz. Eğer (bunlara karşı) sabreder ve Allah'tan korkarsanız, bu tutum azimliliğinizin, kesin kararlılığınızın bir belirtisidir.

Şu gerçeğin ruhlarda iyice yeretmesi gerekir. Yeryüzündeki hayatın geçici olduğu, ecelle sınırlı olduğu, kesinlikle sonunun geleceği gerçeği.. Salihler de ölür, bozguncular da ölür. Cihad edenler öldüğü gibi geride kalanlar da ölür. Akide sayesinde yücelenler gibi kullara boyun eğenler de ölür. Haksızlık yapmaktan kaçınan eesurlar öldüğü gibi ne pahasına olursa olsun hayata sarılan korkaklar da ölür. Büyük değerlere, üstün hedeflere sahip olanlar gibi ucuz bir meta için yaşayan ahmaklar da ölür.

Herkes ölecektir... **"Herkes kesinlikle ölümü tadacaktır."** Her nefis bu şerbeti tadacak ve bu hayattan ayrılacaktır. Bu şerbeti ve elden ele dolaşan bu kadehi içmede nefisler arasında bir fark yoktur. Fark başka bir şeydedir. Değişik bir değerde sözkonusudur farklılık. Sonuçta varılacak yerde fark vardır.

"Yaptıklarınızın karşılığı, kıyamet günü, size eksiksiz olarak verilecektir. O *zaman kim ateşten* uzaklaştırılırsa... O, başarıya ulaşmıştır."

Budur üzerinde ayrılık sözkonusu olan "değer". Falana falandan farklı muamele yapılması gereken korkunç "sonuç" budur..

"...Kim Cehennem ateşinden uzak tutulur da Cennet'e konursa o, başarıya ulaşmıştır."

Ayet-i kerimede geçen "Zuhziha" kelimesi, vurgusu, kelime yapısı ve kalıcı etkisiyle bizzat anlamını somutlaştırmaktadır. Sanki ateşin yaklaşanı yutacak ve girdabına alacak bir cazibesi varmış da onu azar azar bu azgın cazibeden çekip uzaklaştıracak birine ihtiyaç duymaktadır. Kim ateşin bu girdabından uzaklaş-

tırma imkanına sahip olur, ateşin çekiciliğinden kurtarılıp Cennet'e sokulursa, kuşkusuz o insan kurtulmuştur.

Güçlü bir tablo... aksine, canlı bir sahne... İçinde hareket, alem ve çekicilik yok mu? Nefis, kendisini günahın çekiciliğinden çekip uzaklaştıracak birine muhtaç değil midir? Kesinlikle evet. İşte onun ateşten uzaklaştırılması budur. İnsan -sürekli çalışmasına ve daimi uyanıklık içinde bulunmasına rağmen- Allah'ın lütfu olmadan amellerinde hep kusur etmez mi? Evet, işte onun ateşten uzaklaştırılması budur. Allah'ın lütfu insana ulaşınca ateşten uzaklaştırılmış olur böylece.

"...Dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka birşey değildir."

Dünya hayatı bir metadır. Ancak gerçek bir meta değil, uyanıklık ve intibah metaı değil, aldatıcı bir metadır. İnsanı aldatıp gerçek bir metâ olduğunu vehmettiren bir metâ. Ya da aldanma ve hileye sebep olan bir meta. Gerçek meta ise, elde etmek için çaba sarfetmeyi hakeden metadır. İşte orada! Ateşten uzaklaştırıldaktan sonra Cennet'le kurtuluştur.

Bu gerçek, nefiste yeredince, nefis, hayata sarılma hikayesini hesabından çıkarınca, -her halukârda her nefis ölümü tadacağından- aldatıcı ve geçici meta hikayesini bir kenara atınca... Bu esnada yüce Allah, müminlere kendilerini bekleyen mal ve can hususundaki sınamadan sözetmektedir. Çünkü artık ruhları imtihana hazırlanmıştır.

"Mallarınız ve canlarınız konusunda kesinlikle deneneceksiniz. Gerek kitap ehlinden, gerekse müşriklerden birçok incitici söz işiteceksiniz. Eğer (bunlara karşı) sabreder ve Allah'tan korkarsanız bu tutum azimliliğinizin, kesin kararlılığınızın bir belirtisidir."

Akidelerin ve davetlerin kuralı budur. İmtihan kaçınılmazdır. Mal ve can hususunda eziyet çekmek zorunludur. Sabır, direnç ve kararlılıktan başka seçenek yoktur.

Cennet'e giden yol budur. Kuşkusuz Cennet tuzaklarla çevrilmiştir, nitekim ateş de şehvetlerle...

Bu davayı yüklenip gereklerini yerine getirecek bir kitle oluşturmak için başka yol da sözkonusu değildir. Bu kitleyi eğitmek, iyilik, kuvvet ve dayanıklılık gibi gizli yönlerini ortaya çıkarmak için başvurulacak yol budur. Bu sorumlulukları pratik olarak uygulamak insan ve hayatın hakikatini öğrenmek için tek çıkar yol budur.

Bunun nedeni, davaya inananların kararlılıklarını tesbit etmektir. Çünkü davayı yüklenip ondan dolayı sabredecek güvenilir kişiler onlardır.

Bu uğurda çektikleri işkence ve imtihanlar, onun yolunda verdikleri şerefli ve saygın kurbanlar, davanın şerefli ve saygın olması içindir.. Çünkü durum ne olursa olsun bundan sonra ondan sapmaları sözkonusu olmaz.

Bir de dava ve davetçinin temelinin sağlam olması içindir bu. Çünkü gizli

güçleri ortaya çıkaran, geliştiren, bir noktada yoğunlaştırıp yönlendiren direnç-tir. Yeni davalar, köklerinin sağlamlaşıp derinleşmesi ve fıtratın derinliklerinde-ki mümbit toprağa ulaşması için böylesi güçleri edinmek zorundadır.

Hayatı ve cihadı pratik olarak uygulamayan davetçilerin bizzat kendi hakikatlerini, beşer nefsinin gizliliklerini kitle ve toplumların hakikatini öğrenmeleri için de bir araçtır bu. Böylece onlar davalarının ilkeleriyle, kendi nefislerinde ve tüm insanların nefislerindeki şehvetlerinin nasıl dolaştığını görürler. Nefislerde şeytanın etkilediği açıkları, yolun kaygan kısımlarını ve sapıklığın izlerini öğrenirler.

Sonra Allah'a... O'na karşı çıkanların en sonunda bunda bir iyiliğin bulunduğunu, O'na inananların bunca eziyetlerle karşılaşmalarına rağmen direnmelerini sağlayan bir sırrın varlığını kavramaları da amaçlanmaktadır. Çünkü böyle bir durumda, O'na karşı çıkanlar dalga dalga O'na döneceklerdir sonunda.

Davaların kuralı budur.. Kararlı ve güçlü kimselerden başlıcası, zorluklara sabretmek, acı sarsıntılar esnasında Allah'tan korkmayı sürdürmek. Haksızlık edip haktan uzaklaşmaktan yüz çevirmek, Allah'ın rahmeti hususunda ümitsizliğe kapılmamak, zorluklarla karşılaşırken Allah'ın yardımından ümitsiz olmamak... Bütün bunları kararlı ve güçlü kimselerden başkası gerçekleştiremez.

"Allah'tan korkarsanız bu tutum azimliliğinizin, kesin kararlılığınızın bir belirtisidir."

Medine'deki müslüman kitle, kendisini bekleyen fedakârlık ve acıları çevrelerindeki ehl-i kitaptan ve düşmanları müşriklerden görecekleri can ve mala gelecek musibeti böyle öğreniyordu. Buna rağmen yoluna devam ediyordu. Dağılmadan, kararsızlık göstermeden, ökçelerinin üzerinden geriye dönmeden... Çünkü onlar her nefisin ölümü tadacağını ve ücretlerin ödeneceği zamanın kıyamet günü olduğunu, o gün ateşten uzaklaştırılıp Cennet'e sokulanın kurtulacağını, üzerinde durdukları şu katı ve belirgin yeryüzündeki ve yürüdükleri şu amaca ulaştırıcı ve açık yoldaki hayatın aldatıcı bir metadan başka birşey olmadığını, çok iyi biliyorlardı.

Yeryüzü dava adamlarının gözünde her zaman katı ve belirgindir. Amaca ulaşmak için tutulacak yol, her insanın görebileceği şekilde açıktır. Bu davanın düşmanları asırlar ve nesiller boyu süregelen düşmanlardır. Asırlar ve nesillerden beri ona karşı tuzaklarını kurmaya devam ediyorlar. Kur'an da o Kur'an'dır.

Zamanın değişmesiyle, imtihan ve fitne araçları, müslüman kitleye karşı başlatılan propaganda yöntemleri, kişiliklerine, hedeflerine ve gayelerine ilişkin duyup çektikleri eziyetlerin şekli değişir, ancak, kural birdir:

"Mallarınız ve canlarınız konusunda kesinlikle deneneceksiniz. Gerek kitap ehlinden gerekse müşriklerden birçok incitici söz işiteceksiniz."

Sure, ehl-i kitap ve müşriklerin birçok tuzaklarını ve bazan davanın temelleri ve hakikati bazan da inananlar ve önderlerine ilişkin karışıklık ve kuşkulandırma amacıyla yaydıkları birçok propaganda şekillerini içermektedir. Bu pro-

paganda şekilleri zamanla değişir. Yeni propaganda araçlarının icadıyla renklenir. Ancak hepsi de İslâm'a, inanç temellerine, müslüman kitleye ve onun önderliğine yöneltilir. Yüce Allah'ın ilk müslüman kitleye gösterdiği ve onlar için yolun özelliğini ve yolda pusuya yatmış düşmanlarının niteliklerini ortaya çıkardığı bu kuralın dışına çıkmamıştır hiç biri.

Bu Kur'anî direktif; bu akideyle hareket etmeye ve yeryüzünde Allah'ın metodunu gerçekleştirmek için çaba sarfetmeye başlayan ve böylece hedeflerini şaşırtmak ve bağlarını koparmak için aleyhlerinde hile, fitne ve propaganda yöntemleri ile biraraya gelenleri öğretmek ve müslümana fonksiyonunu nasıl yerine getireceğini öğretmektedir. Bu Kur'anî direktif, davanın, davayı gerçekleştirme yönteminin ve yol boyunca pusuda bekleyen düşmanlarının tabiatını, gözler önüne getirmeye ve Allah'ın bu vaadleriyle yüzyüze geldiklerinde kalplerine güven duygusunu serpmeye devam etmektedir. Böylece eziyet etmek için üzerine kurtların üşüştüğü, propagandalarıyla havladıkları ve imtihan ve fitneye maruz bıraktıkları zaman bu yolu takip ettiklerinin belirtisi ve gördükleri şeylerin yoldaki işaretler olduğunu bilirler.

Bu yüzden müslümanlar aleyhlerindeki imtihan, fitne, boş iddia, hoşlanılmayan ve eziyet verici şeyler işittikçe sevinirler... Bunlarla sevinirler; çünkü, önceden yüce Allah'ın kendilerine vasfettiği yolu takip ettiklerine iyice inanırlar. Sabır ve takvanın, yol azığı olduğunu da bilirler. O zaman tüm hile ve kargaşalar onların yanında boşa çıkar. İmtihan ve işkenceler çok küçük kalır. Vaadedilen yolda belirlenen hedefe doğru yol alırlar. Sabır ve takva ile... Kararlılık ve sebat ile...

Bundan sonra Kur'an'ın akışı ehl-i kitabın kendilerine kitap verildiği gün Allah'la yaptıkları ahde karşı çıkmaları, kitabı ihmal etmeleri, istedikleri zaman kendilerine emanet edilen şeyi saklamalarındaki tavırlarını ifşa etmektedir.

وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ لَتُبَيِّنُنَّهُۥ لِلنَّاسِ
وَلَا تَكْتُمُونَهُۥ فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ وَٱشْتَرَوْا۟ بِهِۦ ثَمَنًا
قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ۝

187- Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden "Bu kitabı insanlara mutlaka açıklayacaksınız, onu asla saklamayacaksınız" diye söz almıştı. Fakat onlar bu sözlerine sırt çevirerek o kitabı birkaç paraya sattılar. Almış oldukları o karşılık ne kötü bir şeydir!

Surenin akışı ehl-i kitabın -özellikle yahudilerin- birçok davranış ve sözlerini içermektedir. Bu davranış ve sözlerin en belirgini, dinin anlamı, İslâm'ın doğruluğu, onun ve önceki dinlerin arasındaki temel ilkelerin birliği, İslâm'ın onları, onların da İslâm'ı tasdik etmeleri hususunda karışıklık ve kuşku meydana

getirmek için bildikleri hakkı gizleyip batılla örtmeleridir. Çünkü Tevrat ellerindeydi. Muhammed'in (salât ve selâm üzerine olsun) getirdiklerinin, hakk olduğunu ve Tevrat'la aynı kaynaktan geldiğini biliyorlardı...

Şu anda yüce Allah'ın kendilerine kitap verirken onu insanlara açıklamak, tebliğ etmek, gizleyip saklamak üzere söz aldığı, onlarınsa Allah'a verdikleri bu sözü kulakardı ettikleri de ortaya çıkınca konumlarının çirkinliği son noktaya varıyor... İfade, ihmallerini ve verdikleri söze karşı çıkışlarını somutlaştıracak bir harekette temsil etmektedir..

"...Bu sözlerine sırt çevirerek"

Üstelik onlar bu iğrenç davranışı az bir değer karşılığı yaptılar:

"O kitabı birkaç paraya sattılar."

Bu şey yeryüzü mallarından bir mal, din adamlarının kişisel ya da yahudilerin ulusal çıkarıdır. Hepsi de az bir değerdir. İsterse tüm zamanları kapsayacak yeryüzü egemenliği olsun. Bu değer, Allah'ın sözünün karşılığı olmaktan ne kadar uzaktır. Allah'ın yanındaki ile kıyaslanınca ne kadar da değersizdir bu meta.

"Almış oldukları o karşılık ne kötü bir şeydir."

Buhari kendi isnadıyla İbn-i Abbas'dan şöyle rivayet etmektedir: Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) yahudilerden birşey sordu. Onlar da sorduğunu gizleyip başkasını söylediler. Sonra da çıkıp O'na doğrusunu göstermeyi, sorduğunu söylemeyi, bununla O'na karşı övünmeyi ve sorduğuna cevabı gizledikleri için sevinmeyi istediler. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu:

لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَفْرَحُونَ
بِمَآ أَتَوا۟ وَّيُحِبُّونَ أَن يُحْمَدُوا۟ بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا۟ فَلَا تَحْسَبَنَّهُم
بِمَفَازَةٍ مِّنَ ٱلْعَذَابِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

188- Yaptıklarına sevinen ve yapmadıklarına karşılık övülmekten hoşlananlar var ya, sakın onların azaptan kurtulabileceklerini sanma, onları acıklı bir azap beklemektedir.

Buhari'nin kendi isnadıyla Ebu Said el Hudri'den naklettiği başka bir rivayette şöyle denir:

"Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) döneminde bazı münafıklar, Resulullah savaşa çıktığında ondan ayrılırlardı. Ondan ayrılıp savaşa çıkmadıkları için de sevinirlerdi. Resulullah dönünce de özür bildirip yemin ederler ve yapmadıkları şeylerle övünmyi severlerdi. Bunun üzerine **"Yaptıklarına sevinen ve yapmadıklarına karşılık övünmekten hoşlananlar var ya, sakın onların azaptan kurtulabileceklerini sanma..."** ayeti nazil oldu.

Bir ayetin herhangi bir meselede inmiş olması o meseleyle sınırlı olması anlamına gelmez. Genellikle benzeri olaylar meydana geldiğinde ayet delil getirilir ve bu konuda nazil olmuştur denir. Ya da ayetin olaya uygun düştüğü görülür. Yine aynı şekilde, bu konuda nazil olmuştur denir. Bu yüzden iki rivayet hakkında kesin bir söz söyleyemiyoruz.

Birinci rivayete göre surenin akışında ehl-i kitaptan ve onlara Allah'ın insanlara açıklayıp gizlememek üzere verdiği kitaptan sözedilmesi arasında bir münasebet vardır. Çünkü gerçeği gizleyen onlardır. Öyle ki yalan açıklamaları ve müfteri cevaplarıyla övünmeyi de istiyorlar.

İkincisine gelince; surenin akışında münafıklardan sözedilmektedir. Durumları da ayete uygun düşmektedir. Bu ayet, her toplumda olabileceği gibi Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun)döneminde bulunan bazı tipleri tasvir etmektedir. Görüş bildirmenin sorumluluğunu ve akidenin yükümlülüklerini taşımaktan aciz tipleri. Bunlar savaştan geri kalıp otururlar.. Şayet savaşanlar bozguna uğrayıp yenilecek olursa, bu adamlar başlarını dikleştirip kibirlenerek akıllılık, sağlam ve ileri görüşlülük taslarlar. Savaşçılar galip gelip ganimetler elde ettiklerinde ise, arkadaşlarının davranışlarını desteklediklerini belirtip zaferden kendilerine pay ayırarak yapmadıkları şeylerle övünmeyi severler.

Bu tipler, insanlar arasındaki korkak ve boş iddiacılardan bir örnektir. Kur'an'ın ifade tarzı, bu örneği birkaç kelime ile verip geçiyor. Öyle ki ifadenin parlaklığı apaçık ortadadır. Bu ifadenin çizgileri zaman içinde hep kalıcıdır. İşte Kur'an'ın yöntemi budur...

Yüce Allah, Resulü'ne bu insanların azaptan kurtulamayacaklarını tetkikle bildirmekte ve onları bekleyen acıklı azaptan kurtulmalarının sözkonusu olmayacağı gibi bir yardımcılarının da bulunmasının mümkün olmadığını belirtmektedir...

"...Sakın onların azaptan kurtulabileceklerini sanma."

Onları bu şekilde tehdit eden, göklerin ve yerin hükümranı ve herşeye gücü yeten Allah'tır. O halde kurtuluş nerede? Ve nasıl kurtulacaklar?

وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

189- Göklerin ve yeryüzünün egemenliği Allah'ın tekelindedir. Hiç kuşkusuz Allah'ın gücü herşeye yeter.

Bu konu İslâm düşüncesinin temellerini ihtiva eden son bahistir. Ehl-i kitap, münafık ve müşriklerle girişilen mücadelede bu temellerin yerleşmesi, karanlık ve kapalılıktan kurtulması, bu ilahî metodun tabiatının mal ve cana yüklediği yükümlülüklerinin açıklanması, müslüman kitlenin bu yükümlülükleri nasıl

yerine getireceğini vermektedir. Ayrıca müslümanın bollukta ve darlıkta imtihanı nasıl karşılayacağını ve bu akide ve O'nun mal ve cana yüklediği önemli sorumluluklar için nasıl herşeyden soyutlanacağını bilmesi gibi hususlarda surenin akışının içerdiği konuları daha önce işledik.

Şu anda, konuları ve üsluplarıyla birbiriyle uygunluk arzeden yukarıdaki konularla içerik ve tarz bakımından uygunluk arzeden surenin son bir -ya da birkaç- hususu gelmektedir.

Derin bir gerçeği de beraberinde getirmektedir bu son konu: Kuşkusuz bu evrenin kendisi, imanın kanıt ve işaretlerini içeren apaçık bir kitaptır. Ötesinde kendisini hikmetle idare eden bir ele işaret etmektedir. Dünya hayatından sonra ahiret hayatının olduğunu, hesap ve cezanın görüleceğini ilham ettirmektedir. Ancak, insanlardan; bu açık kitaba ve bu göz kamaştırıcı işaretlere gözlerini kapayıp anlamaksızın bakmayan "akıl sahipleri" bu kanıtları kavrayabilir, bu ayetleri okuyabilir, bu hikmeti görebilir ve bu ilhamları işitebilir.

Bu gerçek; "evren"e, onunla "insan" fıtratı arasındaki sağlam bağa, evrenin fıtratıyla insan fıtratı arasındaki güçlü uygunluğa, şu evrenin bir yönden yaratıcısına ve diğer yönden kendisini bir "gaye", "hikmet" ve "amaç"la yöneten yasaya işaret ettiğine ilişkin İslâm düşüncesinin temellerinden birini temsil etmektedir. Bu gerçek, insanın "evren" ve evrenin "ilahı" karşısındaki konumunu belirlemesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda bu, varlık hakkındaki İslâmî düşüncenin temel noktalarından biridir de.[133]

Konunun devamında bu gerçeği yüce Allah'ın akıl sahiplerine verdiği cevap takip etmektedir. Ki, o akıl sahiplerini dünya malını küçümsemeye ve gerçek müminlerin önemsemeleri gereken ahiret mükafatındaki kalıcı değerleri açıklamakla beraber onları çaba sarfetmeye, cihada, fedakârlık yapmaya, sabretmeye ve açık evren kitabında huşu içinde yaptıkları geziden edindikleri imanın yükümlülüklerini yerine getirmeye yöneltmek şeklinde olmaktadır.

Surede uzunca sözedilen ehl-i kitap ve onların müminler karşısındaki konumlarına atfen şu son bölümde, müminlerden bir gruba ve onlara uygun mükafattan sözedilmektedir. Bu grubun, açık evren kitabı karşısındaki "akıl sahipleri"nin oluşturduğu sahneye ve huşuyla yaptıkları duaya uygun huşu vasıfları ile surede özellikleri sunulan şu ehl-i kitap gibi Allah'ın ayetlerini az bir değere satmaktan Allah'a karşı duydukları haya sıfatları öne çıkmaktadır.

Sonra, müslüman kitleye yönelik ilahî direktifleri özetleyen, arzulanan sıfatları ile onlarla kurtulabilecekleri belirlenmiş yükümlülüklerini özetleyen son ayet gelmektedir:

"Ey iman edenler, sabredin, sabırda yarışın, hazırlıklı olun ve Allah'tan korkun ki, kurtulasınız."

133- İslâm Düşüncesi, "Özellikleri ve Temelleri" kitabının "İslâm'ın Allah, evren hayat ve insan hakkındaki düşüncesi" bölümü (Dünya Yayınları, cilt.III, sayfa 288-291)

إِنَّ

فِي خَلْقِ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾
رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ
أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا
عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

190- Göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini kovalayışında derin düşünceliler için birçok ibret dersi vardır.

191- Onlar ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar; göklerin ve yeryüzünün yaratılışı hakkında kafa yorarlar ve derler ki; "Ey Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın, sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin, bizi Cehennem azabından koru!

192- Ey Rabbimiz, sen birini Cehennem'e atınca onu perişan edersin. Zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur.

193- Ey Rabbimiz, biz "Rabbinize inanınız" diye seslenen bir davetçinin çağrısını işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz, günahlarımızı affeyle, kusurlarımızı ört ve iyiler ile birlikte canımızı al.

194- Ey Rabbimiz, peygamberlerinin ağzından vaadettiklerini bize ver, kıyamet günü bizi perişan etme, kuşku yok ki sen sözünden caymazsın."

Göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ardarda gelişindeki deliller nelerdir? Ayakta, otururken, yanları üzerine yatarken Allah'ı anan akıl sahiplerine, göklerin ve yerin yaratılışını, gece ve gündüzün ardarda gelişini düşünürken görünen deliller nelerdir? Bu delilleri düşünmek ile Allah'ı ayakta, otururken ve yanı üzerine yatarken anmak arasındaki ilişki nedir? Bunları düşünmekten **"Ey Rabbimiz sen bu evreni boşuna yaratmadın, sen böyle bir anlamsızlıktan münezzehsin, bizi Cehennem azabından koru..."** diye devam eden alçak gönüllü ve ürpertici duaya geçiş nasıl meydana geliyor?

İfade burada, sağlam bir idrakin, evrenin etkileyici olaylarını sağlıklı bir şekilde karşılayışını ve gözler ile düşüncelerin istifadesine sunulmuş, gece ve gündüzle evrenin proğramına yerleştirilmiş bu etkenlere sağlıklı bir karşılık verişini canlı bir tablo şeklinde çizmektedir..

Kur'an-ı Kerim kalpleri ve bakışları tekrar tekrar tetkik ederek, sayfaları durmadan çevrilen şu açık kitaba yöneltmektedir. Bu kitabın her sayfasında duygulandırıcı deliller belirmektedir. Şu kitabın sayfaları ve şu yapının "plân"ı bir Yaradanı işaret eder. Bu gerçeği duyumsamakla sağlam fıtratta bir coşku ve şu evreni vareden, ona bu gerçeği yerleştiren yaratıcıya her an sevgi ve korku beslemekle beraber O'nun çağrısına karşılık verme iştiyakını da harekete geçirir. Akıl sahipleri.. Sağlam bir idrake sahip bulunanlar.. Evet onlar, yüce Allah'ın varlıklar alemindeki ayetlerini karşılamak için gözlerini açarlar. Aralarına engeller koymazlar.. Kendileriyle şu ayetler arasındaki geçitleri kapatmazlar. Ayakta iken, otururken ve yanları üzerinde yatarken kalplerini Allah'a yöneltirler. Böylece gözleri açılır, idrakleri aydınlanır, insan kalbi ile şu varlık alemindeki yasaların arasını birleştiren ilham sayesinde yüce Allah'ın varlık alemine yerleştirdiği gerçeğe ulaşıp varlık amacını, meydana geliş nedenini ve fıtratın özünü kavrarlar.

Gökler ve yer sahnesi. Gece ve gündüzün değişim sahnesi... Evet gözlerimizi, kalplerimizi ve idraklerimizi O'nun için iyice açsak, gözlerin ilk defa gördüğü yeni bir sahne gibi algılasak, duygularımızı alışkanlığın verdiği donukluktan ve tekrarın neden olduğu sönüklükten kurtarsak; bakışlarımız titreyecek, duygularımız sarsılacaktır. Göz, kalp ve idraklerimiz, buradaki ahengin ötesinde bu uygunluğu bahşeden bir elin; bu düzenin ötesinde, planlayıcı bir aklın; bu yönetimin ötesinde değişmez bir yasanın varlığını duyumsayacaktır. Bütün bunların hile, rastgele ve boş olmasının mümkün olmadığını algılayacaktır.

Gece ve gündüzün, güneş karşısında dünyanın kendi ekseni etrafında dönmesinden kaynaklanan iki görüntü olduğunu ve gökler ve yerdeki uyumun "çekim" ya da çekim dışı bir şeyden kaynaklandığını bilmemiz olağanüstü varlık sahnesi karşısındaki heyecanımızı azaltmaz. Bunlar doğrulanmış ya da doğrulanmamış varsayımlardır. Ve o, her iki halde de şu varlık harikasını ve kendisine hükmeden ve kendisini koruyan harikulâde ince yasaları karşılamada öne atılmaz, geride de kalmaz. Bu yasalar -araştırıcı insanların yanında isimleri ne olursa olsun- göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ardarda gelişindeki güç ve hakkın işaretidirler..

Kur'an'ın üslubu, akıl sahiplerinin şuurlarında; yer ile göklerin yaratılış sahnesi ile gece ve gündüzün değişimi ile karşılaşmanın neden olduğu ruhsal hareketlenmenin adımlarını ince bir tasvirle tablolaştırmaktadır. Bu aynı zamanda evrenle birlikte hareket etmede, onunla kendi diliyle konuşmada, fıtratı ve hakikati ile cevaplaşmada, işaret ve ilhamlarıyla şekillenmede kalplere sağlıklı bir metod gösteren duyguları barındıran bir tablodur. Böylece açık kainat kitabından, Allah'a, yarattıklarına bağlı mümin insan için bir "marifet" kitabı meydana getir-

mektedir.[134]

Bu tasvir öncelikle kalbin **"Onlar ayakta, otururken ve yatarken Allah'ı anarlar."** Allah'ın zikrine ve O'na ibadet etmeye yönelişi ile göklerin ve yerin yaratılışını, gece ile gündüzün ardarda gelişini düşünmeyi birleştirmektedir. Böylece bu, tefekkürü ibadet konumuna getirir ve onu zikir sahnesinin bir parçası kabul eder. İki hareketin arasının birleştirilmesiyle iki önemli gerçeğe işaret edilmiş oluyor.

Birincisi, Allah'ın yarattıklarını düşünmek, açık evren kitabını incelemek ve evreni harekete geçiren ve bu kitabın sayfalarını değiştiren yüce Allah'ın yaratıcı elini araştırmanın, samimi bir ibadet ve içtenlikli bir zikir olduğu gerçeğidir. Evrenin projesini, kanun ve sünnetlerini; güçleri, potansiyelleri ile sır ve enerjilerini araştıran varlık bilimleri, şu evrenin yaratıcısını düşünüp O'nun üstünlük ve lütfunu kavrayacak düzeye ulaşsalardı; hemen şu evrenin yaratıcısına kulluk etmeye ve O'na dua etmeye başlarlardı. Hayat böylece bu bilimlerle istikamet bulur ve Allah'a yönelirdi. Ancak materyalist kafir eğilim, evrenle yaratıcısının, varlık bilimleriyle ezeli ve ebedi hakikatlerin arasını kesmektedir. Bu yüzden -Allah'ın insana en güzel bağışı olan- bilim, kâfirler tarafından insana musallat olan zorba bir saldırgan gibi onu ruhsal bir boşluğa düşürmektedir.

İkincisi, Allah'ın evrendeki işaretleri, O'nu zikreden ve O'na kullukta bulunandan başkasına ilham verici gerçeklikleriyle görünmeyeceklerdi. Göklerin ve yerin yaratılışını, gece ve gündüzün değişimini düşünerek ayakta, otururak ve yanı üzere yatarken Allah'ı ananların bakışlarına; göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişiminde gizli büyük gerçeklerin açıldığı ve bunun ötesinde onların kurtuluş, iyilik ve esenliğe ulaştırıcı ilahi metoda bağlı oldukları gerçeğidir. Dünya hayatının görüntüsüyle yetinip -bu iman bağı olmaksızın- varlık alemindeki bazı güçlerin sırrına ulaşanlara gelince, onlar ulaştıkları bu sırlarla hayatı ve kendilerini mahvetmektedirler.. Hayatlarını uğursuz bir cehenneme ve boğucu bunalımlara dönüştürmektedirler. Bu halleriyle de giderek Allah'ın öfkesine ve azabına düçar olurlar.

Bunlar, Kur'an'ın "akıl sahipleri"nin karşılayış, karşılık veriş ve bağlılık kurma anı için çizdiği şu surenin sunduğu birbirinden ayrılmaz iki durumdur. Bu karşılık verme, etkilenme ve araştırmayı somutlaştırdığı gibi kalbin arılığını, ruhun berraklığını, idrakin açıklığı ve algılamaya hazırlanışını da somutlaştıran bir andır.

Bu bir kulluk anıdır. Bu özelliğiyle de buluşma ve karşılaşma anıdır. Bu anda en büyük varlık işaretlerini kavrama yeteneğinin bulunması yalnızca göklerin ve yerin yaratılışını, gece ile gündüzün değişimini düşünmenin gizli gerçekleri ilham ettirmesi ve bunların gereksiz yahut boş yaratılmadığını kavratması garip değildir. Bu yüzden doğrudan doğruya buluşma anına geçiliyor:

134- A.g.e.

"Ey Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın. Sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin..."

Bu evreni boşuna yaratmadın, aksine hak üzere yarattın. Çünkü temeli haktır. Konumu ve aslı haktır. Kuşkusuz şu evrenin bir gerçekliği vardır. Bazı filozofların dediği gibi, "yokluk" değildir. Bir kanuna göre hareket etmektedir. Başıboşluğa bırakılmış değildir. Bir amaca göre hareket etmektedir. Raslantıya terkedilmiş değildir. Varlığı, hareketi ve amacı bakımından batılın bulaşmadığı Hakk'a tabidir.

Bu kulluk, zikir ve buluşma bilinciyle göklerin ve yerin yaratılışını, gece ile gündüzün değişimini düşünmekten "akıl sahipleri"nin kalplerine gelen ilk dokunuştur. Bu dokunuş, duygularını evrenin planındaki temel gerçekle şekillendirmekte, dillerini de bu evreni boşuna yaratmaktan yüce Allah'ı tesbih ve tenzih etme zikriyle başbaşa bırakmaktadır.

"Ey Rabbimiz, sen bu evreni boşuna yaratmadın. Sen (böyle bir anlamsızlıktan) münezzehsin."

Sonra varlık alemindeki dokunuşlarla, ilhamlar karşısındaki ruhsal hareketler ardarda sıralanmaktadır.

"...bizi Cehennem azabından koru... Ey Rabbimiz, sen birini Cehennem'e atınca onu perişan edersin. Zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur."

Göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ardarda gelişindeki hakkı kavrama ile ateş korkusuyla yapılan ürkek ve titrek duadan kaynaklanan ürperti arasındaki vicdanî ilişki nedir?

Kuşkusuz evrenin özünde ve görünüşündeki hakkın anlamı -akıl sahipleri yanında- burada bir ölçünün, planın, hikmet ve amacın ve şu gezegendeki insan hayatının ötesinde bir hak ve adaletin varlığıdır.. O halde insanların yaptıklarından dolayı hesaba çekilip cezalandırılması kaçınılmazdır. İçinde hak, adalet ve cezanın gerçekleştiği bu yurttan başka bir yurdun varlığı da zorunludur.

Bu, fıtrat ve açıklık mantığından bir zincirdir ve akıl sahiplerinin duyularında halkaları böylesine seri yer almaktadır. Birdenbire hayallerinde ateşin şeklini görmeleri ve ondan korunması için Allah'a dua etmeleri bu yüzdendir. Bu aynı zamanda varlıkta gizli gerçeği kavramakla birlikte ilk akla gelen duygudur da. Ve bu kesin görüş sahibi olan "akıl sahipleri"nde meydana gelen bilinç dalgalanmalarına olağanüstü bir dikkat çekmedir. Daha sonra dillerinden; bu uzun, mütevazi, ürkek, titrek, tevbekâr, tatlı nağmeli, kafiyeli, ahenkli, söz ve nağmelerinden bir çöl ılıklığı yükselen dua dökülmektedir.

Ateşten korunması için Rabblerine yöneldiklerinde duydukları bu ilk ürpertinin önünde durmak lazım. Yani şu sözlere dikkat etmek gerekir:

"Ey Rabbimiz, sen birini Cehennem'e atınca onu perişan edersin.. Zalimlerin hiçbir yardım edeni yoktur."

Bu da gösteriyor ki; ateşten korkmaları -herşeyden önce- ateş ehline isabet eden utançtan korkmalarından kaynaklanmaktadır. Kendilerini saran bu ilk ürperti, ateş ehline isabet eden alçaklıktan duyulan utanmanın ürpertisidir. Bunun en büyük nedeni Allah'a karşı duyulan hayadır. Ateşin yakması konusunda ona karşı son derece duyarlıdırlar. Ayrıca bu, Allah'a karşı hiç kimsenin yardımının sözkonusu olmayacağına ve zalimler için bir yardımcının bulunmayacağına olan güçlü bilinçten de kaynaklanmaktadır. Sonra bu mütevazi ve uzun duaya devam ediyoruz:

"Ey Rabbimiz biz, 'Rabbinize inanın' diye seslenen bir davetçinin çağrısını işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz, günahlarımızı affeyle, kusurlarımızı ört ve iyiler ile birlikte canımızı al."

Kalpler açılmıştır. Çağrıyı algılar algılamaz karşılık verir. Bu derece şiddetli bir duyarlılık uyanır içlerinde. İlk söz ettikleri şey de; eksiklikleri, günahları ve isyanları olur. Günahlarını bağışlaması, kötülüklerini örtmesi ve iyilerle beraber canlarını alması için Rabblerine yönelirler..

Duadaki bu ihtiyaç gölgesi, nefsin; şehvetleri, günah ve hatalarıyla girişilen kapsamlı savaşta, istiğfara, günah ve masiyetten arınmaya yönelmek hususundaki surenin tüm gölgeleriyle bir uyum oluşturmaktadır.. Bu alanda girişilen savaşta kazanılan zafer, öncelikle Allah ve iman düşmanlarıyla girişilen meydan savaşındaki zaferi doğurmaktadır. Surenin tümü uyum ve gölgeleriyle eksiksiz ve tertipli bir bütünlüktür.

..... Bu duanın sonunu; Allah'a yöneliş, O'na ümit bağlamak, O'na dayanmak ve O'nun, sözüne bağlılığından yardım istemek oluşturmaktadır:

"Ey Rabbimiz, peygamberlerinin ağzından, vaadettiğini bize ver. Kıyamet günü bizi perişan etme. Kuşku yok ki sen sözünden caymazsın."

Resullerin bildirdiği Allah'ın vaadinin gerçekleşmesini istemek, sözünden dönmeyen Allah'ın sözüne bağlanmak ve kıyamet günü rezil olmaktan kurtaracağını ümit etmek bu duada duyulan ilk ürpertiyle birleşmek ve rezil olmaktan duyulan şiddetli korkuya ve bu korkunun, duanın başında ve sonunda hatırlanma ve belirtilme gereğine işaret etmektedir. Ayrıca, bu kalplerin duyarlılığına, inceliğine, berraklığına, Allah'tan duydukları korku ve hayalarına da işaret etmektedir.

Bütünüyle dua, evrenin ilhamlarının ve evrende gizli gerçeğin nağmelerinin sağlıklı ve açık kalplerde meydana getirdiği doğru ve derin tepkiyi somutlaştırmaktadır.

Edebî güzellik ve tarzdaki uygunluk açısından şu dua karşısında bir daha durmak zorundayız.

Kur'an surelerinden herbirinin ayetlerinin belirgin kafiyeleri vardır. Kur'an kafiyeleri şiirlerdeki gibi aynı harften meydana gelmez. Aksine benzeşen ahenklerden oluşurlar. Örneğin: 1-Bâsır, Hâkim, Mübîn, Mürîb, 2-Elbâb, Ebsâr, Ennâr, Karâr, 3-Hafiyyâ, Şakiyyâ, Şarkiyyâ, Şey'â vs. gibi.

Birinci bölümdeki kafiyeler genellikle herhangi bir hüküm bildirirken kullanılır. İkinciler, dua yerlerinde üçüncüler de kıssa ve hikayede kullanılırlar. Âl-i İmran suresinde, genellikle, birinci tür kafiyeler kullanılmıştır. İki yerin dışında bu kural değişmemiştir. Birinci değişiklik; içinde dua bulunan surenin baş tarafında, ikincisi de burada, bu yeni duada sözkonusu olmaktadır.

Bu da Kur'an'ın ifade tarzındaki eşsiz ve edebi uygunluklarındandır. Bu uzatmalar duaya; yakıcı bir yumuşaklık, istek, yöneliş ve yakarış atmosferine uygun bir ses güzelliği katmaktadır.

Burada bir başka edebi sanat göze çarpmaktadır. Bu sahnenin, yani gök ve yerin yaratılışı ile gece ve gündüzün değişimini düşünüp inceleme sahnesinin sunuluşuna, ağır ağır söylenen, uzun nağmeli, derin vurgulu ve mütevazi dua uygun düşmektedir. Bu yüzden sahnenin sunuluşunun; sinirler, kulaklar ve hayallerdeki duygu ve etkisi uzun sürmektedir. İçindeki tevazu, nağme, yöneliş ve ürperti sayesinde vicdanları etkilemektedir. Burada sahne Kur'an'ın ifade tarzının hedeflerinden birini gerçekleştirecek şekilde ibare ve nağmesiyle birlikte uzamakta ve onun sanatsal çizgilerinden birini gerçekleştirmektedir. Ardından ayetler, bu yakarışa verilen cevap ve karşılıkla sürüp gitmektedir.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ
أَوْ أُنثَىٰ ۖ بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ ۖ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّنْ عِندِ
اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ
وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي
مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِّنْ عِندِ اللَّهِ ۗ وَمَا عِندَ اللَّهِ
خَيْرٌ لِّلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

195- Rabbleri onlara cevap verdi ki; "Ben birbirinizden meydana gelmiş bir bütün oluşturan sizlerden, erkek-kadın, hiçbir iyi amel işleyenin emeğini boşa çıkarmam. Buna göre göç edenlerin, yurtlarından sürülenlerin, benim yolumda eziyet çekenlerin, savaşanların ve öldürü-

lenlerin kusurlarını örtecek ve kendilerini Allah tarafından verilmiş bir ödül olarak altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Ödüllerin güzeli yalnız Allah katındadır.

196- Kâfirlerin (zevk içinde) diyar diyar gezinmeleri sakın seni aldatmasın.

197- Sadece az bir hazdır bu. Sonra varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne kötü bir barınaktır!

198- Fakat Rabblerinden korkanlar için altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır. Onlar Allah'ın konukları olarak orada süresiz kalacaklardır. Allah'ın iyi kullara yönelik mükâfatı daha hayırlıdır.

Bu ifade, ruhsal ve bilinçsel açıdan durumun gerektirdiklerine ve konumun istediklerine uygun olan Kur'an'ın ifade tarzının sanatsal çizgisiyle uyuşan ayrıntılı bir karşılık ve uzun bir ifadedir.[135]

Ardından, bu ilahi karşılığın içeriği ile ilahî metodun tabiatına ve özelliklerine, sonra da İslâmî eğitim metodunun tabiatına ve özelliklerine yönelik işaretlerini özetleyelim.

Kuşkusuz, "akıl sahipleri", göklerin ve yerin yaratılışını düşünen; gece ve gündüzün değişimini inceleyen; açık evren kitabını algılayan; fıtratları, evrende gizli gerçeğin ilhamlarına karşılık veren; böylece şu mütevazi, ürpertici uzun ve derin duayla Rabblerine yönelen, sonra da samimi ve sevimli duaları üzerine Rahman ve Rahîm olan Rabblerinden karşılık gören kimselerdir.

Ancak gördükleri karşılık neydi?

Kuşkusuz duanın kabulü ile onların şu ilahi metodun temellerine ve yükümlülüklerine yöneltilişleri aynı anda olmuştur:

"Rabbleri onlara cevap verdi ki; 'Ben birbirinizden meydana gelmiş bir bütün oluşturan sizlerden, erkek-kadın, hiçbir iyi amel işleyenin emeğini boşa çıkarmam."

Sırf tefekkür ve inceleme, yalnızca huşû ve ürperti... Kötülükleri örtmesi, rezil olmaktan ve ateşe düşmekten kurtarması için Allah'a yöneliş yetmez. "Amel" gereklidir. Bu algılamadan, bu karşılık vermeden ve ürpertiden ve somutlaşan duyarlılıktan kaynaklanan olumlu bir amel. Bu ameli İslâm; düşünme, inceleme, zikir, istiğfar, Allah'tan korkma ve O'na ümitle yönelme gibi ibadet olarak nitelemektedir. İslâm'ın nitelediği amel bu ibadetin beklenen pratik bir sonucudur. Cinsiyet farklılığından kaynaklanan ayrılığı gözönünde bulundurmadan erkek-kadın herkesten kabul ettiği amel budur. Çünkü insanlık noktasında hepsi eşittirler. -bazısı bazısından olmaları nedeniyle- Ölçüde de eşittirler.

Sonra bu amelin ayrıntılarından; bu akidenin can ve mala getirdiği yükümlülükler gibi, metodun tabiatı, egemen olacağı yerin niteliği, yolun ve içindeki engeller ile dikenlerin mahiyeti, engelleri aşmanın, dikenleri kırmanın, temiz bit-

135- Daha geniş bilgi için Seyyid Kutub'un "Kur'anda Edebî Tasvir" kitabının "Edebî Ahenk" bölümüne bakınız.

kilerin yetişebilmesi için toprağı hazırlamanın... Fedakârlıklar ve sonuçlar ne kadar ağır olursa olsun onu yeryüzünde yerleştirmenin zorunluluğu da anlaşılmaktadır. **"Buna göre göç edenlerin, yurtlarından sürülenlerin, benim yolumda eziyet çekenlerin, savaşanların ve öldürülenlerin kusurlarını örtecek ve kendilerini Allah tarafından verilmiş bir ödül olarak altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Ödüllerin güzeli yalnız Allah katındadır."**

Bu, imana çağrılan ve ilk defa Kur'an'la muhatap olanların tablosudur. Mekke'den hicret edenlerin, akideleri uğrunda yurtlarından çıkarılanların başka hiçbir amaç için değil sırf O'nun yolunda işkence görenlerin, savaşıp öldürüldüklerinin... Yani; ancak bu akideye içtenlikle inanan herkesin, heryerde ve her zamanki tablosudur. -Hangisi olursa olsun- kendisine zıt bir bölgede gelişen -hangisi olursa olsun- karşı çıkan bir kavmin arasında yaşayan ve kendisine karşı göğüslerin daraldığı, arzu ve şehvetlerin incindiği, bu yüzden işkence ve koğuşturmaya maruz kalan ve ilk etapta taraftarları da zayıf bırakılmış bir azınlık olan davanın tablosudur. Sonra, bunca işkenceye ve koğuşturmaya rağmen -yeşermesi kaçınılmaz olan- bitki yeşerir.. Giderek direnecek ve kendini savunacak bir konuma gelir. Böylece savaş ve öldürmeler başlar. İşte kötülüklerin örtülmesi, mükâfat ve sevap bu meşakkatli ve acı çabadan sonra gelmektedir..

Yol budur. Yüce Allah'ın gerçekleşmesini, hayatın pratiğinde, beşeri çabaya ve Allah için, O'nun yolunda cihad eden müminlerin sarfettikleri çabaya bağlı kıldığı Rabbanî metodun yolu budur..

Bu metodun tabiatı, temelleri ve yükümlülükleri budur.. Sonra bu metodun eğitim, direktif verme ve Allah'ın yarattıklarını düşünüp incelemekten doğan vicdani etkilenme aşamasından, Allah'ın istediği metodu gerçekleştirmek için bu etkilenmeye uygun müsbet amel aşamasına geçişi sağlamadaki yöntemi de budur.[136]

Sonra ayet-i kerime, yeryüzü malı ve nimetlerinde kafirler, isyancılar ve Allah'ın metoduna karşı çıkanlar için gizli bulunan fitneye pratik bir dikkat çekmektedir. Bu; malın, gerçek ölçüsüne ve gerçek değerine dikkat çekmektedir. Tâ ki taraftarlarına; işkence, yurtlarından çıkarılma, öldürülme ve savaş gibi zorluklara maruz kalan müminler için bir fitne olmasın.

"Kâfirlerin (zevk içinde) diyar diyar gezinmeleri sakın seni aldatmasın."

"Sadece az bir hazdır bu. Sonra varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne kötü bir barınaktır!"

"Fakat Rabblerinden korkanlar için altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır. Onlar Allah'ın konukları olarak orada süresiz kalacaklardır. Allah'ın iyi kullara yönelik mükâfatı daha hayırlıdır."

Kafirlerin şehirlerde gezip dolaşması, nimet ve zenginliğin, mülk ve iktida-

136- Daha geniş bilgi için M. Kutub'un "İslâm'ın Eğitim Metodu" adlı kitabının "Aklın Eğitimi" bölümüne bakınız. "Dar eş-Şuruk"

rın görüntüsüdür. Bu kalplerde karşı konulmayı gerektiren ve etki bırakan bir görüntüdür. Çünkü onlar; zorluk, yoksulluk, işkence emek sarfetmek, koğuşturma ve cihadın zorluklarına katlanırken ve bütün bunlar da son derece meşakkatli ve korkunç zorluklar iken, batıl taraftarlarının nimetler içinde mal mülkten yararlanması mümin kalplerde de etki bırakır.. Bu durum, hakkı ve taraftarlarını bu şekilde zorluklara düçar olmuş, batıl ve taraftarlarını da refah ve saadet içinde gören ve herşeyden habersiz halk yığınlarının kalbini de etkiler. Ayrıca sapıklık ve batıl taraftarlarının kendilerini de etkiler. Böylece sapıklıkları, azgınlıkları, şer ve fesat içindeki inatları artar..

İşte aşağıda buna değinilmektedir:

"Kafirlerin (zevk içinde) diyar diyar gezmeleri sakın seni aldatmasın."

"Sadece az bir hazdır bu. Sonra varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne kötü bir barınaktır!"

Az bir geçim... Yok olup giden... Ama sürekli ve kalıcı olarak dönecekleri yer; Cehennem'dir. Ne kötü barınak...

Geçip giden zorluk ve meşakkat karşısında da, Cennetler, sonsuzluk ve Allah'ın ikramı yeralmaktadır.

"...Altlarından ırmaklar akan Cennetler"... "...Orada süresiz kalacaklardır"..."...Bu Allah tarafından bir ağırlanmadır"... "...Allah'ın iyi kullara yönelik mükafatı daha hayırlıdır."

Kişi, bu nasibi bir kefeye diğerini de bir kefeye koysa Allah'ın katındakilerin iyiler için daha hayırlı olduğundan şüphe duymaz. Bu ölçüye göre, müttakilerin kefesinin kafirlerinkine tercih edilmesi hususunda kalplerde kuşku kalmaz. Akıllı birinin "akıl sahipleri"nin kendileri için seçtikleri payı seçmek için tereddüt etmesi mümkün değildir.

Yüce Allah, bu nizama alıştırmak, İslâm düşüncesinin temel değerlerini yerleştirmek noktasında, müminlere herzaman zaferi, düşmanlarını kahretmeyi, onları yeryüzüne yerleştirmeyi ve bu hayatla ilgili herhangi bir şeyi vaadetmiyor. Düşmanlarıyla karşılaştıklarında dostlarına yardım edeceğine dair takdirini de vaadetmiyor.

Burada onlara bir tek şeyi, Allah katında bulunan nimetleri vaadediyor. Bu davada asıl olan da budur. Burası, şu akidenin öngördüğü hareket noktasıdır. Bütün hedeflerden, amaçlardan, her türlü eğilimden mutlak soyutlanma... -Hatta, akidesinin ve Allah'ın sözünün galip gelmesi ve O'nun düşmanlarının kahrolması hususundaki arzularından- evet yüce Allah, müminlerin bu arzularından da soyutlanmalarını, işlerini O'na dayandırmalarını velevki kendilerinde olmasa bile kalplerini bu eğilimden kurtarmalarını dilemektedir.

Yüce Allah'ın bahşettiği, vaadettiği ve yerine getirmelerini istediği yalnızca bu akidedir... Karşılığında dünya malı, zafer, galibiyet, hakimiyet ve üstünlük

gibi şeyler vaadetmeksizin... Herşeyi orada beklemek sadece.

Sonra zafer, egemenlik ve üstünlük gerçekleşiyor. Ancak bu, Allah'ın verdiği sözde yeralmamıştır. Akidleşmenin bir parçası değildir. Akidde dünya karşılığından herhangi birşey yer almamıştır. Sadece görevi yerine getirme, bağlılık, bağış ve imtihan...

Dâva Mekke'den kovulmuşken biat buna göre gerçekleşmişti. Alış-veriş bunun üzerine yapılmıştı. Bu şekilde soyutlanmadıkları ve bu derece bağlanmadıkları sürece yüce Allah, müslümanlara zafer, hakimiyet ve üstünlük bahşetmiyor, yeryüzünün idaresini, beşeriyetin önderliğini onlara teslim etmiyor.

Muhammed b. Kâb el-Kurezî ve diğerleri şöyle rivayet ediyorlar: Abdullah bin Revaha (Allah O'ndan razı olsun) Akabe gecesinde (Evs ve Hazrec ileri gelenleri Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) kendilerine hicret etmesi için O'na biat ederlerken) Resulullah'a şöyle dedi: "Rabb'in ve kendin için dilediğin şartı koş". Resulullah şöyle buyurdu: "Rabbim için; O'na kulluk etmenizi ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamanızı şart koşuyorum. Kendim için de canlarınızı ve mallarınızı koruduğunuz şeylerden beni de korumanızı şart koşuyorum." Abdullah: "Peki bunu yaptığımızda bize ne var?" deyince Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) O'na: "Cennet!.." buyurdu, bunun üzerine; 'Kârlı alış-veriş ne bozarız, ne de bozulmasını isteriz' dediler."

İşte böyle... Kârlı bir alış-veriş, ne bozarız ne de bozulmasını isteriz.. Kuşkusuz onlar, bunu iki kişi arasında gerçekleştirilen bir alış-veriş olarak algılamış, onunla yetinmiş, sözleşmeyi sürdürmüşlerdi... Pazarlık yapmaları bu yüzdendi...

Yüce Allah, yeryüzünün idaresini önderlik öncülüğünü ellerine vermeyi ve tüm eğilimlerinden, arzu ve şehvetlerinden hatta yüklendikleri dava, gerçekleştirdikleri metod ve uğrunda öldükleri akideye özgü amellerinden tam anlamıyla soyutlandıktan sonra, o büyük emaneti teslim etmeyi *takdir buyurduğu* kitleyi işte böyle eğitiyordu. Çünkü ruhunda kendisi için bir arzu ya da topyekün Allah'a teslim olmakla bağdaşmayan bir kalıntı barındıran kişiye bu büyük emanetin yüklenmesi doğru değildir.[137]

Surenin bitiminden önce ayetlerin akışı ehl-i kitaba dönmekte ve aralarında müslümanlar gibi inanan bir grubun olduğunu bildirmektedir. Onlar da İslâm kervanına katılıyor, onlar gibi hareket ediyorlar, mükâfatları da elbette onlar gibi olacaktır.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ

137- "Ey müminler, bütün varlığınızla İslâm'a (barışa) giriniz." ayetinin tefsirine bakınız, Bakara suresi: 208, *Fi Zilâl* c.1, sh. 328. Dünya Yay. 1969-İst.

بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ
إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

199- Kuşkusuz kitap ehlinden Allah'a size indirilen ve kendilerine indirilmiş olan mesaja, Allah korkusu içinde, inananlar, Allah'ın ayetlerini birkaç paraya satmayanlar vardır. Bunlar Rabbleri katında ödüllerini alacaklardır. Hiç şüphesiz Allah'ın hesaplaşması pek çabuktur.

Bu, ehl-i kitapla son hesaplaşmadır. Surenin geçen birçok bölümünde onlardaki gruplardan ve konumlarından sözedilmişti. İman sahasında dua ve karşılık sahnesinde aynı şekilde ehl-i kitaptan bazı kimselerin sonuna kadar yolu takip ettikleri anlatılmıştı. Onlar, kitapların tümüne inanıyorlar. Allah ve Resullerinin arasını ayırmadıkları gibi Resullerinden hiçbirini de ayırmazlar. Daha önce kendilerine ve müslümanlara indirilene inanırlar. Bu da iman kervanına yakınlık ve sevgiyle bakan, akidenin stratejisini Allah'a ulaştırıcı olarak gören ve Allah'ın metodunu evrensel birliği ve bütünlüğüyle ele alan bu akidenin bir özelliğidir. Burada ehl-i kitaptan mümin olanların, Allah'a karşı duydukları huşû ve O'nun ayetlerini az bir değere satmama özellikleri öne çıkmaktadır. Bunun nedeni de onları, ehl-i kitabın kibir, Allah'a karşı hayasızlık, adi hayat metaını elde etmek uğruna yalan düzmek ve Allah'ın ayetlerini gizlemek olan temel özelliklerinden ve onların saflarından ayırmaktır. Onlara da Allah, katında müminlere ayırdığı ecri vaadetmektedir. Ve Allah kendisiyle alış-veriş yapanların ücretini geciktirmez.

"...hiç şüphesiz Allah'ın hesaplaşması pek çabuktur."

Ardından, yüce Allah'ın iman edenlere yönelik çağrısındaki son ifade... Metodun gerektirdiği ağırlıkları ve yolun şartlarını özetlemesi yeralmaktadır.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱصْبِرُوا۟
وَصَابِرُوا۟ وَرَابِطُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

200- Ey müminler, sabırlı olunuz, sabır yarışında düşmanlarınızı geride bırakınız, sürekli savaşa hazırlıklı olunuz ve Allah'tan korkunuz ki, kurtuluşa eresiniz.

Bu iman edenlere yönelik yüce bir çağrıdır. Kendilerine bu ağır yükü yükleyen, davet ve sorumluluk için eğiten, yerde onurlandırdığı gibi gökte de onurlandıran kaynağa bağlayan sıfatlarıyla yapılan bir çağrı...

"Ey müminler..."

Sabretmeleri, sabırda yarışmaları, hazırlıklı olmaları ve Allah'tan korkmaları için, onlara çağrı yapılmaktadır.

Surenin akışı, sabır ve takvayı bolca işlemektedir. Bazan ayrı ayrı bazan da birlikte zikretmektedir. Aynı şekilde surenin akışı, dayanmaya, cihat etmeye, hileleri bertaraf etmeye, yenilgi ve kargaşa çığırtkanlıklarına kulak vermemeye yönelik çağrıları da içermektedir. Bu yüzden sure, sabretmeye, sabırda yarışmaya, hazırlıklı olmaya ve Allah'tan korkmaya çağırmakla son bulmaktadır. Bu da surenin bütünlüğüne uygun bir sonuç olmaktadır.

Bu davada sabır, yol azığıdır. Çünkü yol uzun ve meşakkatlidir. Cezalar ve dikenlerle kuşatılmıştır. Kan, ceset, işkence, imtihanla doludur. Birçok şeye karşı sabretmek gereklidir. Nefsin şehvet ve arzularına, eğilim ve kibirlerine, zaaf ve eksikliklerine, acelecilik ve bıkkınlığına karşı sabır... İnsanların şehvetlerine, eksikliklerine, zaaf ve bilgisizliklerine, kötü düşüncelerine, bozuk tabiatlarına, bencilliklerine, kibirliliklerine, kaypaklıklarına ve sonuç için aceleci olmalarına karşı sabır... Batılın saldırganlığına, tağutların küstahlığına, kötülüğün kabarıklığına, şehvetin yaygınlığına, gurur ve tekebbürün azgınlığına karşı sabır... Öte yandan yardımcıların azlığına, destekçilerin zayıflığına, yolun uzunluğuna, zorluk ve sıkıntı anında şeytanın vesveselerine karşı sabır... Bütün bunlara karşı cihadın sürekliliğine ve nefislerde meydana getirdiği, acı, kin, öfke ve sıkıntı gibi çeşitli tepkilere... Kimi zaman hayırda güven zayıflığına, kimi zaman insan fıtratındaki ümit eksikliğine, kimi zaman da usanç, sıkıntı, karamsarlık ve ümitsizliğe karşı sabır... Bütün bunlardan sonra da, güç, zafer ve galibiyet anında nefsi zaptetmeye, kibirlenmeden, intikam almaya yeltenmeden, bir hak olan kısası haksızlığa dönüştürmeden, bolluğu tevazu ve şükürle karşılamaya, bollukta da darlıkta da Allah'a bağlı kalma, O'nun çizdiği kaderine teslim olma, güven bağlılık ve huşû içinde her işi O'na havale etme hususunda sabır...

Bütün bunlara ve bu uzun yolun yolcusunun yol boyunca karşılaşacağı ve kelimelerin yetersiz kaldığı daha nicesine karşı sabır. Çünkü kelimeler bu zorlukların gerçek anlamlarını aktaramazlar. Yolun meşakkatlerini çeken, heyecan, tecrübe ve acılarını tadan kavrayabilir bunu ancak.

İman edenler bu hakiki anlamın birçok yönünü tatmışlardır. Bu çağrının tadını da en iyi onlar bilir. Yüce Allah'ın uygulamalarını ve istediği sabrın anlamını çok iyi bilirler.

"Musabere" -sabırda yarışma- "Sabır" kelimesinin kökünün "mufaele" -işdeş- kipidir. Bütün bu duygularını sabırda yarışması, müminlerin sabrını kırmaya çalışan düşmanların sabırda yarışması... Evet onların ve bunların sabırda yarışması, sürüp giden cihadda müminlerin sabrını tüketemez, aksine onları düşmanlarından daha sabırlı ve daha güçlü kılar. Kalplerinin gizliliklerindeki düşmanlarından -şeytan- ve insanların en kötüsü olan düşmanlarından olsun o, farketmez. Sanki bu bir yarıştır. Düşmanlarıyla kendileri arasında... Sabra karşı sabır, savunmaya karşı savunma, çalışmaya karşı çalışma, ısrara karşı ısrara çağırıyor sanki. Yarışmanın gayesi de düşmanlarından daha dirençli, daha sabırlı olmalarıdır. Batıl ısrar ediyorsa, sabredip yoluna devam ediyorsa, hakk, daha ısrarlı

ve yolunu sürdürmede daha sabırlı olmaya layıktır. "Murabata" -hazırlıklı olma- cihad için mevzilere yerleşmek, düşmanın saldırısına açık noktalarda direnmek. Müslüman kitle, dava yükünü omuzlamaya ve onu insanlara sunmaya çağrıldığı andan itibaren, bir an bile gafil olmamış, uyuşukluk göstermemiş ve hiçbir zaman düşmanları onları korkutamamıştır. Kıyamete kadar cihada hazırlanmaktan vazgeçmediği sürece hiçbir zaman veya mekandaki düşmanları da asla onları korkutamaz.

Bu dava insanları, pratik bir hayat metoduyla yüzyüze getirmektedir. Mallarına, hayat ve yaşayışlarına hükmettiği gibi vicdanlarına da hükmeden bir metod... İyi, adil ve dosdoğru bir metod... Ancak kötülük; iyi, adil ve dosdoğru metoddan rahatsız olur. Batıl; iyiliği, adaleti ve doğruluğu sevmez. Tuğyan; adalete, eşitliğe ve şerefliliğe teslim olmaz. Bu yüzden kötülük, batıl ve azgınlığın taraftarları bu davaya karşı çıkmaya başlıyorlar... Sömürü ve çıkarlarından vazgeçmek istemeyen sömürgeci ve çıkarcılar, tuğyan ve büyüklük taslamaktan geçemeyen tağut ve müstekbirler ile başıboşluk ve şehvetlerden ayrılmak istemeyen ahmak beyinsizler bu hak davaya savaş açıyorlar. İşte bütün bunlara karşı cihad etmek kaçınılmazdır. Sabretmek ve sabırda yarışmak zorunludur. Hazırlıklı ve tetikte olmak gereklidir. Ta ki müslüman ümmet, her yerde ve her soyda süren düşmanlarından gafil olmasın...

İşte bu davanın tabiatı, işte davanın yolu... Kuşkusuz bu dava haksızlık yapmak istemez. Ancak, yeryüzüne köklü metodunun ve sağlam düzeninin yerleşmesini ister. Her zaman bu metod ve düzenden hoşlanmayanları, yoluna güç ve hile ile dikilenleri, başına türlü dolaplar açmak için fırsat kollayanları, kendisine karşı elleriyle, kalpleriyle ve dilleriyle savaşanları bulacaktır kuşkusuz. Bütün yükümlülükleriyle birlikte savaşı kabullenmekten başka seçeneği yoktur. Sürekli hazırlık ve tetikte olması, bir an bile gafil olup uyumaması gereklidir.

Takva... Takva, bütün bunlara eşlik eder... Çünkü o, vicdanda uyarıcı bir bekçi fonksiyonunu icra ederek onu gafil olmaktan, zaaftan, haksızlık yapmaktan, şurada veya burada yoldan çıkmaktan korumaktadır.

Yolun meşakkatlerine katlanan ve çeşitli durum ve onlarda başgösteren, sürekli çelişen, çoğalan ve kaynayan tepkileri tedavi etmek durumunda olanlardan başkası bu uyarıcı bekçiye olan ihtiyacı kavrayamaz.

Bu, birçok duygulu sahneyi içeren surenin son melodisidir. Sure bütün bunların ve genelde davanın gerektirdiği yükümlülüklerin toplamından meydana gelmektedir. Bu yüzden yüce Allah, bu uzun yarışın sonucunu ve bu yarıştaki başarıyı ona bağlamaktadır.

"...kurtuluşa eresiniz."

Ve kuşkusuz yüce Allah en doğrusunu söyler.

l

Nisa Suresi

4

Medine Döneminde İndi
Ayet Sayısı: 176

Medine döneminde inen bu sure, Kur'an-ı Kerim'in Bakara suresinden sonraki en uzun suresidir. İniş sıralamasında Mumtehine suresinden sonra yeralır. Bu konudaki rivayetlerden edindiğimiz bilgilere göre Mumtehine suresinin ayetlerinin bir bölümü hicri sekizinci yılda gerçekleşen Mekke'nin fethi sırasında, diğer bölümü de bundan daha önce hicri altıncı yılda imzalanan Hudeybiye barış antlaşması sırasında inmişti.

Fakat -birinci cüzde Bakara suresinin giriş bölümünde açıkladığımız gibi- surelerin Kur'andaki yerlerinin, iniş sırasını aynen yansıttığı görüşü kesin bir gerçek değildir. Ayrıca hiçbir sure belirli bir zaman kesiti içinde baştan sona kadar kesintisiz biçimde inmiş değildir. Bunun yerine aynı zaman kesiti içinde değişik surelere ait ayetler iniyor, sonra bu ayetler Peygamberimizin (salât ve selâm üzerine olsun) emri ile ait oldukları surelerdeki yerlerine yerleştiriliyordu. Buna göre sureler belirli bir sure boyunca "açık" yani tamamlanmamış kalıyorlardı. Kimi zaman kısa ve kimi zaman uzun olabilen bu süre bazan birkaç yılı buluyordu.

Bu durum bu sure için de geçerlidir. Onun bazı ayetleri hicri altıncı ve sekizinci yılda Mumtehine suresinden sonra indi. Fakat çoğunluğu hicretin ilk yıllarında inmiştir. Bu değişik ihtimallerin ışığı altında diyebiliriz ki, bu surenin ayetlerinin inişi hicri ikinci yılda gerçekleşen Uhud savaşından sonra başlamış ve Mumtehine suresinin ilk ayetlerinin iniş tarihi olan hicri sekizinci yılın sonuna kadar sürmüştür.

Bu surede yeralan ve zina suçlusu kadınlara ilişkin hüküm içeren aşağıdaki ayeti bu bakımdan örnek olarak gösterebiliriz. Okuyalım:

"Zina suçu işleyen kadınlarınızın aleyhinde dört kişinin şahitliğine başvurunuz. Eğer dört kişi aleyhte şahitlik ederse o kadınları ölünceye ya da Allah

kendileri hakkında başka bir yol gösterinceye kadar evlerinizden dışarı salmayınız."[1]

Bu ayetin, Nur suresinde yeralan ve zina suçuna ilişkin had cezasını belirleyen şu ayetten önce indiği kesindir. Okuyoruz:

"Zina suçu işleyen kadınlara ve erkeklere yüzer değnek vurunuz. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız Allah'ın dini konusunda onlara acımayınız. Bir grup mümin onların cezalarının uygulanışına şahid olsun."[2]

Bu ikinci ayet, hicri beşinci (bir başka rivayete göre dördüncü) yılda meydana gelen ifk, yani Hz. Ayşe'ye yönelik zina iftirası olayından sonra indi. Peygamberimiz (salât ve selâm üzerine olsun) bu ayetin inişi üzerine **"Dinleyin beni, dinleyin beni. Allah zina suçlusu kadınlara ilişkin yolu gösterdi."**[3] Peygamberimizin sözünü ettiği "yol" Nur suresindeki bu ayetin içerdiği zina suçuna ilişkin hükümdü.

Bu suredeki bazı ayetlerin iniş tarihlerini yaklaşık olarak gösteren daha birçok örnek yeralmaktadır. Bu örnekler Bakara suresinin giriş bölümündeki bu konuya ilişkin açıklamamızı doğrular niteliktedir.[4]

İSLÂM CEMİYETİNİN YAPISI

Bu sure, İslâm'ın kendine has bir cemaat oluşturma, İslâmî bir toplum meydana getirme, bu cemaati koruma ve bu toplumu gözetme uğrunda harcadığı çabaların bir bölümünü açıklar; Kur'an'ın nasslarından beslenen ve oluşumunun başlangıcını bu sisteme borçlu olan bu yeni toplumu Kur'an'ın nasıl etkilediğini örnekler halinde sunar, bu örnekler ve açıklamalar aracılığı ile bu sistemin insan denen varlığa karşı nasıl bir tavır takındığını ortaya koyar. Buna bağlı olarak insan denen varlığın karakteristik özelliğini ve ilahi sistem karşısındaki tavrını, tepkisini anlatır. Bu sistem, insanı bataklıktan doruğa çıkan bir yokuşta giderken acaba insanın ona karşı tepkisi nasıl oluyor? İlahi sistem, insanı, bu yokuşu çıkarken adım adım, aşama aşama, isteklerinin, ihtiraslarının, korkularının ve arzularının dalgaları arasında, her adım başında önüne çıkan dikenler arasında, bu uzun ve dikenli yol boyunca pusu kuran çeşitli düşmanları arasında hedefe doğru ilerletmektedir.

Daha önce Bakara ve Al-i İmran surelerinde Medine'de kurulan İslâm toplumunu kuşatan çevre şartlarını Kur'an'ın nasıl karşıladığını, bu toplumun dayanağını oluşturan ilahi sistemin karakterinin ne olduğunu, İslâm düşüncesinin dayandığı temel gerçekler ile bu düşünceyi besleyen değer yargılarını ve kriterleri, yeryüzünde bu ilahî emaneti taşımanın gerektirdiği yükümlülükleri, bu sistemin ve onun yeryüzündeki yürütücüsü olan bu cemaatin ortak düşmanlarının

1- Nisa suresi; 15
2- Nur suresi; 2
3- İmam-ı Ahmet, Müslim, İbn-i Mace
4- Bakınız "Fi Zilâl-il Kur'an" c.I, sh.31-32

özelliğini, müslümanların bu düşmanların oyunlarına gelmemeleri ve tuzaklarına düşmemelerine ilişkin uyarıları, sözkonusu düşmanların inançlarının içerdiği bozukluk ve sapıklıkları, mücadele usullerinin iğrençliğini ve kaypaklığını görmüştük. Şimdi Kur'an'ın, bu surede de bu şartları ve bu gerçekleri gündemde tutmaya devam ettiğini görüyoruz.

Yalnız Kur'an'daki her surenin kendine has kişiliği, karakteristik özelliği ve bütün konularının bağlandığı bir ekseni vardır. Her suredeki konuların belirli bir düzen ve uyum içinde bu eksenin etrafında dizilmesi, sözünü ettiğimiz kişiliğin gereklerindendir. Bu ifade düzeni, o surenin karakteristik özelliklerini, onu öbür surelerden ayıran kişiliğini yansıtır. Tıpkı karakteristik özellikleri, kendine özgün nitelikleri olan ve bununla birlikte genelde bağlı olduğu türün şemsiyesi altında yeralan canlı bir varlık gibi.

Biz bu surenin belirli bir hedefe varmayı amaçlamış, bu uğurda çaba harcayan, bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli yollara başvuran bir canlı varlık olduğunu görüyor, hatta onu nerdeyse somut olarak böyle algılıyoruz. Surenin bölümleri, ayetleri ve kelimeleri, bu amaca ulaştıran araçlardır.

Bu itibarla Kur'an'ın diğer sureleri karşısında olduğu gibi bu sure karşısında da kendine has nitelikleri, karakteristikleri bilinen, belirli bir amacı ve eğilimi olan, hayat ve hareket sahibi, duygu ve bilinç taşıyan bir canlı varlık karşısında duyduğumuz cana yakınlığı ve aşinalığı duyuyoruz.

Bu sure İslâm cemaatini içinden ayıkladığı cahiliye toplumunun karekteristiklerini silme, tortularını atma, müslüman toplumun karakteristiklerini oluşturma ve bu karakteristikleri cahiliye tortularından arındırarak bu toplumun, İslâm'a özgü kişiliğini parlatma uğrunda yoğun bir çaba harcıyor. Aynı yoğun çaba ile bu toplumu, kendine özgü varlığını savunmaya özendiriyor, yüreklendiriyor.

Bu amaçla bu karakteristik varlığın kaynağı olan ilahi sistemin özelliğini, mahiyetini anlatıyor; bu sistemin etrafında pusu kuran, putperestlerden, kitap ehlinden ve özellikle yahudilerden oluşmuş dış düşmanları ile onun bünyesine sızmış zayıf imanlıların ve münafıkların oluşturduğu iç düşmanlarını tanıtıyor; bu düşmanların metodlarını, oyunlarını ve tuzaklarını açıklıyor; bu düşmanların inançlarının, hayat sistemlerinin ve gidişatlarının bozukluğunu açıklıyor. Bunların yanısıra bütün bunları belirli biçimde düzenleyen, mazbut yürütme kalıplarına döken kurumlar ve yasal ilkeler koyuyor.

Bu arada cahiliye tortularının bu yeni hayat sistemi ile bu yeni değer yargıları ile, bu yeni görüş tarzları ile nasıl amansız bir çatışmaya girdiklerini, cahiliye karakteristiklerinin bu yeni, parlak ve alımlı karakteristikleri karalamak, gölgelemek için nasıl çırpındıklarını görüyoruz. İlahi sistemin Kur'an aracılığı ile bu alanda verdiği müthiş savaşa şahit oluyoruz. Bu savaş gerek pusuda bekleyen dış düşmanlara ve gerekse bünyeye sızmış iç düşmanlara karşı diğer cephelerde verilen savaşlardan daha az şiddetli, daha az yaygın ve daha az köklü değildir.

İslâm toplumu, bağrından kopup geldiği cahiliye toplumunun birçok zararlı kalıntısını, tortusunu bünyesinde taşıyordu. Bu sure, bu tortuların bir bölümünü gündeme getirip zararlı etkilerini gideriyor. Tıpkı diğer birçok Kur'an suresinin daha birçok cahiliye kalıntısını gündeme getirip zararlı etkilerini yoketikleri gibi. Bu tortuları dikkatle incelediğimiz zaman onların köklülüğü karşısında dehşete kapılırız. Öyle ki, bu suredeki ayetlerin inmeye devam ettiklerini kabul ettiğimiz süre boyunca bu tortular etkin ve baskın konumlarını sürdürmüşlerdir. Bu tortuların bu kadar uzun bir süre direnebilmeleri, bu kadar geç bir zamana kadar etkilerini devam ettirebilmiş olmaları şaşılacak bir şeydir. Arkasından bu benzersiz, bu şaşırtıcı ilahi sistemin müslüman topluma kaydettirmiş olduğu büyük aşama, onu tırmandırdığı doruğun yüceliği karşısında da gözlerimiz kamaşıyor, dehşete düşüyoruz. Bu sistem, bu toplumu sözkonusu tortuların sembolize ettiği bataklıktan almış ve bu yükselen merdivenin basamaklarından çıkararak o yüce doruğa tırmandırmıştır. O yüce doruk ki, bu eşsiz ve şaşırtıcı sistemin kılavuzluğu dışında insanlık ona hiçbir zaman erişememişti. O şaşırtıcı ve benzersiz sistem ki, insan denen varlığı sözkonusu sıfır-altı bataklığından çekip çıkararak yavaş yavaş, zorlamasız ve yumuşak bir yaklaşımla, kararlı ve sabırlı bir tempo ile, ölçülü ve uyumlu adımlarla o yüce doruğa ulaştırabilen tek sistemdir.

İnsanlık tarihinin bu eşsiz mucizesini dikkatle inceleyenler, o günün Arap yarımadasında yaşayan "Ümmî (okuma-yazmasız)" insanların bu yüce görevi omuzlamak için seçilmelerindeki ilahi hikmeti kısmen anlayabilirler. O günün Arapları inanç, zihniyet, akıl, düşünce, ahlâk, sosyal düzey, ekonomi ve siyasi yapı bakımından tam bir cahiliye bataklığını temsil ediyorlardı.

Allah bu sistemin etkisini onlarda tanıtmak, bu olağanüstü mucizenin, yeryüzünün tanıdığı sistemlerden hiçbirinin üstesinden gelemeyeceği mucizenin nasıl gerçekleştiğini onların şahsında göstermek istedi. Bataklıktan zirveye kadar yükselen bütün aşamaları, bütün dış görüntüleri ve bütün deneyimleri ile bu sistemin gelişme çizgisinin onların üzerinde belirmesini diledi. İnsanlığın elinden tutup onu yüce doruğa ulaştıracak sistemi nerede bulabileceğini, gelişme merdivenindeki konumu ne olursa olsun, yani ister bu yükseliş merdiveninin basamaklarının birinde, isterse "Ümmî (okuma-yazmasız)" Arapların içinden çekip çıkarıldıkları sıfır-altı bataklığında bulunsun, kendisini yüceliklere iletecek sistemin hangisi olduğunu tanımasını istedi.

Bu sistemin temel kuralları ve dayanakları değişmezdir. Çünkü "insan" ile ilişkilidir ve insanın değişmez bir yapısı vardır, bu yapı başka bir yapıya dönüşmez. İnsanın hayatında görülen bütün bu evrimler ve gelişmeler onun karakterini başkalaştırmaz, onun yapı özünü değiştirerek kendisini başka bir varlık haline getirmez. Meydana gelen değişiklikler yüzeyseldir. Tıpkı okyanustaki dalgalar gibi. Bu dalgalar okyanusun sudan oluşmuş yapısını değiştirmediği gibi değişmez, doğal faktörlerin sonucu olarak meydana gelen derin akıntılarının sürekliliğini de etkilemez.

İşte bu gerekçe ile Kur'an'ın değişmez nassları, bu değişmez insanî yapının ihtiyaçlarını karşılıyor. Çünkü bu nassların geliş kaynağı ile insanı yaratan kaynak aynıdır. Bu nasslar insan hayatının değişen şartlarını, yenilenen aşamalarını, bizzat insanın kendisinin, temel unsurlarını koruyarak bu hayat şartlarını ve yeni aşamaları karşıladığı esnekliğin aynısı ile karşılar.

"İnsan"ın böyle bir yatkınlığı, böyle bir esnekliği vardır. Öyle olmasa hayatın çeşitli şartlarını ve gelişmelerini karşılayamaz, onlara ayak uyduramazdı. Çünkü insanı saran şartlar sürekli bir değişim halindedirler. İnsan için ortaya konmuş olan ilahi sistem de aynı özellikleri taşır. Çünkü kaynağı, insanınki ile aynıdır, insanda bulunan karakteristik nitelikler bu sisteme de verilmiş ve dünyanın sonuna kadar insanla işbirliği yapmasını sağlayacak imkanlar ile donatılmıştır.

İşte bundan dolayı bu ilahi sistem ve bu Kur'an nassları gerek tek tek insanları ve gerekse insan toplumunu, hangi düzeyde olursa olsun, gelişme merdiveninin hangi basamağında bulunursa bulunsun, elinden tutarak yüce doruğa ulaştırır. Bu nassların oluşturduğu ilahi sistem ne insanı ve ne de toplumu asla geriye döndürmez, gelişme basamağındaki yerinden daha aşağı bir dereceye indirmez. İnsanın ve toplumun gelişim düzeyi ne kadar düşük olursa olsun onu sıkıştırmaz, yukarılara çıkarmaktan aciz kalmaz.

Gerek eski Arap toplumu gibi ilkel ve gerikalmış cahiliye toplumu ve gerekse günümüz Avrupa ve Amerika toplumları gibi sanayileşmiş ve uygar cahiliye toplumu olsun, bu iki cahiliye toplumunun her ikisi de ilahi sistemdeki ve Kur'an'ın nasslarındaki yerlerini bulabilirler. Aynı zamanda bulundukları noktada kimin ellerinden tutacağını ve yükseliş merdiveni boyunca tırmandırarak İslâm'ın belirli bir tarih döneminde fiilen gerçekleştirdiği yüce doruğa çıkaracağını da bulabilirler.

"Cahiliye" geçmiş bir tarih çağının adı değildir. Cahiliye, insanın insana kulluğuna dayanan her sosyal sistemin ortak adıdır. Bu özellik, günümüzün bütün yeryüzü kaynaklı sistemlerinde istisnasız olarak vardır. Çünkü günümüzde insanlığın benimsediği bütün sistemlerde insanlar, toplumlardaki bütün düşünceleri, temel ilkeleri değer yargılarını, ahlâk ölçülerini, yasal düzenlemeleri, kanunları, sosyal kurumları ve gelenekleri kendileri gibi insanlardan alıyorlar. İşte bütün gerekçeleri ile "cahiliye" budur. İnsanın insana kulluğuna yer veren, insanların yüce Allah'ı bir yana bırakıp birbirlerine taptıkları "cahiliye" düzeni yani.

İslâm, insanlığı, kulun kula kulluğundan kurtaran tek hayat sistemidir. İnsanlar bu sistemde düşünce ilkelerini, değer yargılarını, ahlâk kriterlerini, yasal düzenlemelerini, kanunlarını, sosyal kurumlarını ve geleneklerini yüce Allah'tan alırlar. Eğer boyun eğiyorlarsa, sırf Allah'a boyun eğiyorlar. Eğer kanunlara ve yasal düzenlemelere itaat ediyorlarsa aslında yüce Allah'a itaat ediyorlar. Eğer sosyal düzene uyuyorlarsa yine sadece yüce Allah'ın buyruklarına uymuş oluyorlar. Bundan dolayı kula kulluğun her türlüsünden, gerçek anlamı ile, kurtu-

larak hep birlikte ortaksız Allah'ın kulları oluyorlar.

Bu ilke, cahiliye zihniyetinin her çeşidi ile İslâm Arasındaki yolayrımıdır. İşte bu sure bu yolayrımının krokisini hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak netlikte ve belirginlikte çizmektedir.

Şurası bellidir ki, Kur'an-ı Kerim'de yeralan her emir, her yasak ve her direktif mutlaka cahiliye toplumunda geçerli olan bir pratik uygulamaya karşılıktır veya geçerli olmayan bir pratiği yürürlüğe koymayı ya da varolan bir uygulamayı yürürlükten kaldırmayı amaçlar. Bu amaç "sebebin özelliğine değil, sözün genelliğine bakılır" şeklindeki temel ve genel geçerli kural çiğnenmeksizin gerçekleştirilir. Ayrıca daha önce vurguladığımız Kur'an nasslarının her kuşakta ve her toplum yapısında uygulanmak üzere geldikleri ilkesi de sürekli gözönünde tutulur.

İşte Kur'an'ın mucizevi niteliği bu noktada gizlidir. Belirli durumlara karşı çözüm getirmek üzere gelen Kur'an nassları, aynı zamanda her çağdaki insan toplumunun problemlerine de çözüm getirmektedir. Vaktiyle İslâm toplumunu cahiliye bataklığından çekip çıkaran bu ilâhi sistem, gelişme merdiveninin herhangi bir basamağında bulunan herhangi bir insan topluluğunun elinden tutup onu o yüce doruğa yani ilk İslâm toplumunu sıfır-altı düzeyli bataklıktan çıkararak tırmandırdığı yüce doruğa ulaştırabilir.

Bundan dolayı biz Kur'an-ı Kerim'in içerdiği emirleri, yasakları ve direktifleri okurken hem cahiliye toplumunun karakteristik uygulamalarını ve hem de yeni toplumda yürürlüğe konup kökleştirilmesine çalışılan yeni karakteristik özellikleri belirleyebiliriz.

İslâm toplumu ilahi sistem tarafından içinden çekilip çıkarıldığı cahiliye bataklığının birtakım izlerini, kalıntılarını miras almıştı. Acaba biz bu sureyi okurken bu cahiliye karakteristiklerinin hangileri ile karşılaşıyoruz? Bunun yanısıra yeni İslâm toplumunda yürürlüğe konup kökleştirilmesine çalışılan hangi yeni özellikler ile yüzyüze geliyoruz.

Bu surenin ayetlerinde karşımıza çıkarılan toplumda yetim çocukların özellikle yetim kızların- hakları, bu yetimlerin akrabaları, velileri ve vasileri tarafından yeniyor; bu kimseler gözlerini kırpmadan "yetim mallarının temizini murdarı ile değiştiriyorlar". Yetimler büyür de haklarına sahip çıkarlar endişesi ile bu mallar üzerinde harvurup harman savuruyorlar. Veliler, varlıklı yetim kızları günleri gelince kocaya vermiyorlar, bunun yerine onlarla ya kendileri evleniyorlar ya da oğullarını everiyorlar; bunu o kızları canları istediği için değil, göz diktikleri mallarına konmak için yapıyorlar!

Bu surenin ayetlerinde bize tanıtılan toplumda küçüklerin, güçsüzlerin ve kadınların hakları çiğneniyor, onlara gerçek miras payları verilmiyor. Mirasın büyük bölümüne güçlü, eli silah tutabilen yetişkin erkekler konuyor. Zayıfların eline ise mirasın sadece kırıntıları geçebiliyor. Üstelik yetim kızlar ile yaşlı ka-

dınlar ellerine geçen bu miras kırıntıları yüzünden normal evlilik yapmaktan alıkonarak velilerin çocuk yaştaki oğulları ve yaşlı erkekleri ile evlenmeye zorlanıyorlar, böylece bu yetim kızların ve yaşlı kadınların malının uzağa gitmesi, yabancıların eline geçmesi önlenmiş oluyor.

Bu surenin ayetlerinde karşımıza çıkan toplumda kadına hiç değer verilmiyor, kadın hayatının her döneminde baskı ve zulüm altında tutuluyor. Az önce belirttiğimiz gibi ya mirastan bütünüyle yoksun bırakılıyor ya da eline tutuşturduğu miras kırıntısına göz dikerek onu normal bir evlilik yapmaktan alıkoyuyor. Bunun yanısıra tıpkı herhangi bir mal gibi erkekten erkeğe miras kalmasını yasallaştırıyor. Şöyle ki, bir kadının kocası ölünce velisi gelip üzerine abasını atıveriyor. Bu hareket, o erkeğin kadını ipoteği altına aldığı, ona sahiplendiği anlamına geliyor. Bundan sonra adam isterse mehir vermeksizin onu nikahlar, dilerse onu başkası ile everir ve mehrine elkoyar. Kocası tarafından boşanınca durumu askıda bırakılır, artık ne kocasının eşidir ve nede kesin olarak boşanmış sayılır. Boşanmışlığını kesinliğe kavuşturabilmek için eski kocasına haraç vererek boynuna geçirilmiş olan tutsaklık zincirini çözmesi gerekir.

Bu surenin ayetlerinde karşımıza çıkan toplumda kadının konumu alabildiğine düşük tutulduğu insan onuru ile bağdaşmayan bir derekeye indirildiği için evlilik ve aile bağları iyiden iyiye sarsılmıştı. Bunun yanısıra baba-evlat ilişkisi sarsılmış, akrabalık ve neseb bağı ile çatışır duruma düşülmüştü. Bunlara ek olarak cinsel ilişkilerde, karı-koca münasebetlerinde tam bir anarşi egemendi, evlilik dışı cinsel ilişkiler ve metreslik münasebetleri alabildiğine yaygındı.

Bu surenin ayetlerinde bize tanıtılan toplumda yürürlükteki faizci düzenin sonucu olarak fertlerin malları haksız yollardan sömürülüyor, haklar ayaklar altında çiğneniyor ve emanetlere ihanet ediliyordu. Canlara ve mallara yönelik saldırılarla ve yağmalamalarla sık sık karşılaşılıyor, buna karşılık adaletli işlemlere pek seyrek olarak rastlanıyor, sadece güçlüler haklarını elde edebiliyordu. Bu toplumda sırf gösteriş amacı ile mal bağışı yapılıyor, insanların övgüsünü kazanabilmek için maddi özveride bulunuluyordu. Üstelik geçim sıkıntısı içinde kıvranan yoksulların bu gösteriş amaçlı yardımlardan alabildikleri pay, sırtı kalın zenginlerin payından daha düşük oluyordu!

Bu surenin ayetlerinde dile getirilen kötü uygulamalar o günkü cahiliye toplumunun karakteristiklerinin sadece bir bölümünü oluşturuyordu. O toplumun gerek başka surelerde açıklanan ve gerekse hem Arap kaynaklarında ve hem de komşu milletlerin kaynaklarında anlatılan daha birçok sapık gelenekleri vardı.[5]

Gerçi eski Arap toplumu hiçbir erdemi olmayan bir toplum değildi. Tersine bu toplum, kendisini bu büyük misyonu karşılaşmaya yatkın hale getiren bazı

5- "Allah müminlere kendi özlerinden bir peygamber göndermekle onlara karşı lütufta bulundu. Bu peygamber onlara Allah'ın ayetlerini okuyor. Onları arındırıyor, kendilerine kitabı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir sapıklık içinde idiler." (Al-i İmran/164) ayetini açıklarken cahiliye dönemi Araplarının sapık gelenekleri hakkında ayrıntılı bilgi vermişti. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler sözkonusu açıklamalara başvurabilirler cilt II, sh.236. (Çeviren)

erdemlere sahipti. Fakat bu erdemleri yokolup gitmekten kurtararak yapıcı istikamete yönelten faktör İslâm olmuştur. Eğer İslâm olmasaydı bu erdemler, az önce sözünü ettiğimiz rezilliklerin koyu bulutları arkasında kaybolacak, hiçbir zaman biraraya gelemeyen bölük-pörçük kırıntılar halinde kalacak ve yatağını bulamayan bir akarsu gibi havaya uçup gideceklerdi. Eğer bu ilahi sistem olmasaydı, bu millet (Arap milleti) insanlığa hiçbir değerli şey sunamazdı. Bu sistem cahiliye toplumunun çirkin geleneklerini ortadan kaldırmaya, bunlar yerine İslâm'ın aydınlık karakteristiklerini yürürlüğe koymaya ya da kökleştirmeye, bunun yanısıra bu milletin dumura uğratılmış, yüzüstü bırakılmış, bölük-pörçük kırıntılar halinde dağıtılmış erdemlerini derleyip toparlayarak yokolmaktan kurtarmaya yönelmiştir. Arap milletinin bu alandaki durumu çağdaşı olan diğer cahiliye toplumlarının durumu gibi idi. Bu toplumların hepsi dağılıp yokolmuştu. Çünkü bu toplumların imdadına ilahi bir misyon gelmemiş, inanç kaynaklı bir Rönesansın yapıcı ellerine kavuşmamışlardı.

İşte İslâm, bu toplumu, yani hayrı payına verdiği ve insanlığın önderliğini omuzlarına yüklemeyi tasarladığı İslâm cemaatini, sadece bir bölüm çirkinliklerini anlattığımız bu cahiliye bataklığından ayıkladı sonra da bu ayıklanmış fertlerden bir cemaat oluşturdu, ve zamanla o cemaati örgütlü bir İslâm toplumuna dönüştürdü. İşte bu toplum, insanlığın daha önceki hiçbir tarih döneminde ulaşamadığı ve günümüzde de insanlığın özlemle ulaşmak istediği yüce doruğa tırmandı. Yalnız insanlık, bu zirveye tırmanmaya her an girişebilir. Yeter ki, o doruğa ulaştıracak olan yola girmeye kesinlikle karar vermiş olsun.

Bu surede İslâm sisteminin toplumu cahiliye tortularından arındırdıktan sonra ona aşılamayı ve yapısında kökleştirmeyi amaçladığı bazı karakteristik özellikler ile bu karakteristik özellikleri korumayı ve toplumsal pratikte kökleştirmeyi sağlama bağlayan yasal düzenlemeler ile kurumları da buluyoruz.

Surenin başlangıcında yüce Allah'ın ilahlığı ve tekliği gerçeği ile insanlığın mahiyeti, yaratılış kaynağının ortaklığı, insan hayatının aile temeline dayandığı ve fertlerin birbirlerine akrabalık bağı ile bağlı oldukları vurgulanıyor. Gerek İslâm toplumunun düzenlenmesinde, gerek tek yaratıcının kullarından oluşan ortak insanlık ailesinin dayanışması yolu ile güçsüzlerin gözetilmesinde gerekse bu toplumun kötülüklere, haksızlıklara ve fitnelere karşı korunmasında bu ilişkilerin ağırlık noktası olarak seçilerek insan vicdanı bu ilişkilere özendirilmekte, hem İslâm ailesi hem İslâm toplumu ve hem de insanlık toplumu Allah'ın tekliğine ve insanlığın ortak kaynaklı oluşuna dayandırılarak düzenlenmektedir. Okuyoruz:

"Ey insanlar, Rabbinizden korkunuz. Ki O sizi tek bir kişiden türetti, O tek kişinin eşini de kendi özünden yarattı, sonra bu iki kişiden çok sayıda erkek ve kadın meydana getirdi.

Karşılıklı dileklerinizi adına bağladığınız Allah'tan ve akrabalık bağını gözetmemekten sakınınız. Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir."[6]

6- Nisa suresi: 1

Bu giriş ayetinin içerdiği büyük gerçek İslâm düşüncesinin temel kurallarından birini oluşturur, bu kural sosyal hayatın dayanağıdır. İlerde yeri gelince bu büyük gerçeği ayrıntılı biçimde açıklayacağımızı umuyoruz.

Yine bu surede Allah'ın birliği ve insanların ortak bir kaynaktan türemişliği ilkesine dayanan sosyal dayanışma yapısını gerçekleştirmeyi amaçlayan pratik hükümler ile karşılaşıyoruz.

Meselâ yetimleri koruma konusunda şu duygulandırıcı direktifle, şu ürkütücü uyarı ile, şu belirli esaslı yasal düzenleme ile karşılaşıyoruz:

"Yetimlere mallarını veriniz. Temiz malı murdarı ile değiştirmeyiniz. Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyiniz. Çünkü bu büyük bir vebaldir."(7)

"Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyiniz. Eğer olgunlaştıklarını görürseniz hemen mallarını kendilerine teslim ediniz. Yetimler büyüyecek endişesi ile bu malları savurganca yemeyiniz. Zengin veliler, bu mallara hiç el sürmesin. Fakir veliler ise geleneklere uygun düşecek kadarını yesin. Yetimlere mallarını teslim ederken yanınızda şahid bulundurunuz. Gerçi hesap sorma mercii olarak Allah yeterlidir."(8)

"Arkalarında güçsüz çocuklar bırakıp ölecek olsalar çocuklarının hali nice olur diye kaygılananlar yetimlere haksızlık etmekten korksunlar, Allah'tan sakınsınlar ve doğru konuşsunlar."(9)

"Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler midelerini ateşle doldurmaktan başka birşey yapmıyorlar. Zaten kudurmuş alevlerin içine atılacaklardır."(10)

Yine bu surede özellikle kadınları -yetim kızları, ezilen kadınları- korumayı, onların gerek mirasa ve mal edinmeye ve gerekse kişiliklerine ilişkin haklarını gözetmeyi, onların cahiliye baskısından ve bu düzenin zalim ve onur kırıcı geleneklerinden kurtarmayı amaçlayan bu tür birçok direktife ve yasal düzenlemeye rastlarız. Okuyalım:

"Eğer velisi olduğunuz yetim kızlarla evlendiğiniz takdirde onların haklarını gerektiği gibi gözetemeyeceğinizden korkarsanız size nikâhı düşen kadınlardan ikisi, üçü ya da dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz, ya da eliniz altındaki cariye ile yetininiz. Haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur."(11)

"Kadınlara mehirlerini gönül hoşnutluğu ile veriniz. Fakat eğer onlar gönüllü olarak mehirlerinin bir bölümünü size bağışlarlar ise bunu afiyetle yiyiniz."(12)

7- Nisa suresi; 2
8- Nisa suresi; 6
9- Nisa suresi; 9
10- Nisa suresi; 10
11- Nisa suresi; 3
12- Nisa suresi; 4

"Ana-babanın ve yakın akrabaların bıraktıkları mirasta erkeklerin payı olduğu gibi kadınların da payı vardır. Bu miras ister az, ister çok olsun, onda erkeğin ve kadının belirlenmiş payları vardır."[13]

"Ey müminler akrabalarınızın dul eşlerini zorla nikâhlamanız helal değildir. İspatlanmış bir edepsizlik işlemedikleri sürece kendilerine verdiğiniz mehrin bir kısmını geri almak amacı ile onlara baskı yapmayınız. Onlara karşı iyi davranınız. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, biliniz ki, hoşlanmadığınız birşeyi Allah, hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir."[14]

"Eğer eşinizi bırakıp başka bir kadınla evlenmek isterseniz, önceki eşinize gayet yüklü miktarda bir mehir vermiş olsanız bile bundan hiçbir şey geri almayınız. Yoksa kadına iftira atarak ve apaçık bir günaha girerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?"[15]

"Verdiğinizi nasıl geri alırsınız ki, sizler birbirinizle içli-dışlı olmuşsunuz ve onlar sizden güçlü bir güvence almışlardır."[16]

"Onlar senden kadınlara ilişkin fetva isterler. De ki; Allah, onlar hakkında size şu fetvayı veriyor: Bu fetva, paylarına düşen mirası vermediğiniz ya da nikahlamak istemediğiniz yetim kadınlar, mağdur çocuklar ve yetimlere karşı adil davranmanız konusunda size okunan Kur'an ayetleridir. Ne iyilik yaparsanız, kuşkusuz, Allah onu bilir."[17]

Yine bu surede aile kurumunun düzenlenmesi, onun değişmez fıtrî mesajlara dayalı bir temele oturtulması, gerek karı-koca ilişkilerinde ve gerekse sosyal hayatta meydana gelebilecek gelip-geçici sarsıntılara karşı bu yuvanın yeterli güvenceye kavuşturulması konusunda şu direktifler ve hükümler yeralır. Ayrıca yetim kızlardan ve boşanmış kadınlardan sözedilirken yapılmış olan uyarıları da bu direktiflere ve hükümlere eklemek gerekir. Okuyoruz:

"Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle babalarınızın evlenmiş olduğu kadınlar ile evlenmeyiniz. Bu bir edepsizlik, iğrenç bir hareket ve son derece çirkin bir gelenektir."[18]

"Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütannneleriniz, sütkardeşleriniz, kaynanalarınız, cinsel ilişkide bulunduğunuz eşlerinizden doğan gözetiminiz altındaki üvey kızlarınız -eğer anaları ile cinsel ilişkide bulunmamış iseniz bu kızlar ile evlenmenizin sakıncası yoktur- öz oğullarınızın eşleri ile evlenmeniz ve iki kız kardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız size haram kılındı. Hiç kuşkusuz Allah affedi-

13- Nisa suresi; 7
14- Nisa suresi; 19
15- Nisa suresi; 20
16- Nisa suresi; 21
17- Nisa suresi; 127
18- Nisa suresi; 22

ci ve merhametlidir."[19]

"Savaş tutsağı olarak elinize geçmiş cariyeler dışında evli kadınlarla evlenmeniz de haramdır. Bunlar Allah'ın üzerinize yazdığı yasaklardır. Bunların dışında kalan kadınları iffetli yaşamanız, zina işlememeniz şartı ile mehirlerini vererek nikahlamanız size helal kılındı. Bu kadınlardan sağladığınız faydanın karşılığı olarak kendilerine aranızda kararlaştırdığınız mehirlerini hakları olarak veriniz. Daha önce belirlenen mehri eşinizle anlaşarak yeni bir miktara bağlamanızın sakıncası yoktur. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[20]

"Allah'ın erkekleri kadınlardan üstün yaratmış olması ve erkeklerin mali harcamaları karşılamaları gerekçesi ile erkekler, kadınları yönetmeye yetkilidirler. Buna göre iyi kadınlar; saygılı olanlar ve kocalarının yokluğunda Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri koruyanlardır.

Dikkafalılık edeceklerinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt veriniz, kendilerini yataklarında yalnız bırakınız ve dövünüz. Eğer uslanıp size itaat ederlerse kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız. Hiç kuşkusuz Allah yüce ve büyüktür."[21]

"Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, onlara biri erkeğin ve öbürü kadının akrabası olan iki arabulucu gönderiniz. Eğer bunlar karı-kocayı barıştırmak isterlerse Allah bu çiftin arasını bulur. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve herşeyden haberdardır."[22]

"Eğer kadın, kocasının geçimsizlik çıkaracağından ya da kendisini ihmal edeceğinden endişe ederse bu çiftin anlaşma yolu ile ilişkilerini yeniden düzene koymalarının sakıncası yoktur. Anlaşma her zaman hayırlıdır. Nefisler cimriliğe, bencilliğe eğilimlidirler. Eğer iyi davranır, Allah'tan korkarsanız, hiç şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[23]

"Ne kadar özen gösterseniz de eşleriniz arasında adaleti sağlayamayacaksınız. O halde birine iyice tutulup öbürünü ortada bırakmayınız. Eğer barışır, Allah'tan korkarsanız, hiç kuşkusuz Allah affedicidir ve merhametlidir."[24]

"Eğer eşler birbirinden ayrılırlarsa Allah bol nimetleri ile her ikisini de muhtaç duruma düşmekten korur. Allah'ın nimetleri boldur ve O, hikmet sahibidir."[25]

Öteyandan yine bu surede miras ilişkileri aile-içi dayanışma, nesebe ilişkin hükümler inip evlad edinme işlemi ortadan kaldırılmadan önceki dönemde birbirleri ile anlaşma yapmış köleler ile efendileri arasındaki yardımlaşma konula-

19- Nisa suresi; 23
20- Nisa suresi; 24
21- Nisa suresi; 34
22- Nisa suresi; 35
23- Nisa suresi; 128
24- Nisa suresi; 129
25- Nisa suresi; 130

rında aşağıdaki uzun vadeli sosyal amaçlar taşıyan kapsamlı kurallara ve sınırlayıcı hükümlere rastlıyoruz. Okuyalım:

"Ana-babanın ve yakın akrabaların bıraktıkları mirasta erkeklerin payı olduğu gibi kadınların da payı vardır. Bu miras ister az, ister çok olsun, onda erkeğin ve kadının belirlenmiş payları vardır."[26]

"Allah size mirasınızın evladlarınıza bölüştürülmesi sırasında erkeklere, kızların iki katı kadar pay vermenizi emreder. Eğer ölenin ikiden çok kızı varsa mirasının üçte ikisi onlarındır, eğer bir kızı varsa mirasının yarısını alır.

Eğer ölenin çocuğu varsa, vasiyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra artakalacak malının altıda birerlik bölümü anasına ve babasına düşer. Eğer çocuğu olmaz da ana-babasını mirasçı olarak bırakarak ölürse anası, mirasının üçte birini alır. Eğer ölenin kardeşleri varsa mirasının altıda biri annesine verilir. Ana-babanızın mı, yoksa evladlarınızın mı size daha yararlı olacaklarını bilemezsiniz.

Bunlar Allah tarafından belirlenmiş miras paylarıdır. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[27]

"Geride çocuk bırakmaksızın ölen eşlerinizin vasiyetleri yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra artakalacak miraslarının yarısı size düşer. Eğer ölen eşlerinizin çocukları varsa miraslarının dörtte biri sizin olur.

Eğer siz, geride çocuk bırakmayarak ölürseniz, vasiyetiniz yerine getirildikten ve borcunuz ödendikten sonra artakalacak mirasınızın dörtte biri eşinize düşer. Eğer çocuğunuz varsa eşinizin mirasınızdaki payı sekizde birdir.

Eğer bir erkek ya da kadın geride ne ana-baba ve ne de çocuk bırakmaksızın ölür de (kelâle) erkek ya da kızkardeşi bulunursa, vasiyyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra artakalacak mirasının altıda birlik bölümü kardeşlerine düşer. Eğer kardeşlerinin sayısı ikiden fazla ise mirasının üçte biri hiçbirine haksızlık yapılmaksızın kardeşlerine bölüştürülür.

Bu hükümler size Allah tarafından emredilmiştir. Allah herşeyi bilir ve kullarına karşı yumuşaktır."[28]

"Senden fetva isterler. Onlara de ki; 'Geride ne ana-baba ve ne de çocuk bırakmaksızın ölen kimsenin mirasının nasıl bölüşüleceği hakkında Allah size şu hükmü öneriyor: Eğer geride çocuk bırakmaksızın ölen erkeğin kızkardeşi varsa mirasının yarısı kızkardeşine düşer. Fakat kendisi, çocuk bırakmaksızın ölen kızkardeşinin mirasının tamamını alır.

Eğer adamın iki kızkardeşi varsa bunlara mirasın üçte ikisi verilir. Eğer hem erkek hem de kızkardeşleri varsa erkeğin payı, kızın payının iki katı olur.

26- Nisa suresi; 7
27- Nisa suresi; 11
28- Nisa suresi; 12

Allah, şaşırmayasınız diye, size hükmünü böyle açıklıyor. Allah herşeyi bilir."[29]

"Kadın-erkek herkese ana-babaların, akrabaların ve yeminli sözleşmeler yaptığınız kimselerin miraslarından pay ayırdık. Bu pay sahiplerine paylarını veriniz. Hiç şüphesiz Allah herşeyin şahididir."[30]

Yine bu surede toplumu fuhuştan korumak, namusluluğu ve temiz eteklileği sağlama bağlayıcı önlemleri almak amacı ile şu tür yasal düzenlemelerin getirildiğini görüyoruz. Okuyalım:

"Zina suçu işleyen kadınlarınızın aleyhinde dört kişinin şahitliğine başvurunuz. Eğer dört kişi aleyhte şahitlik ederse o kadınları ölünceye ya da Allah kendileri hakkında başka bir yol gösterinceye kadar evlerinizden dışarı salmayınız."[31]

"Zina suçu işleyen çiftin her ikisini de eziyetli cezaya çarptırınız. Fakat eğer tevbe eder de uslanırlarsa artık yakalarını bırakınız. Çünkü Allah tevbeleri kabul eder ve merhametlidir."[32]

"İçinizden mali durumu mümin ve özgür kadınlarla evlenmeye elverişli olmayanlar, ellerinizde bulunan mümin cariyeler ile evlensin. Hanginizin imanlı olduğunu en iyi Allah bilir. Hepiniz aynı soydansınız. Onlarla namuslu olmaları, zinadan uzak durmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde velilerinden izin alarak evleniniz ve kendilerine geleneğe uyacak miktarda mehir veriniz. Eğer evli iken zina işlerler ise kendilerine özgür kadınlara verilecek cezanın yarısı uygulanır. Bu, içinizden günaha gireceklerinden korkanlara tanınan bir imkandır. Eğer sabrederseniz, sizin için daha iyi olur. Allah affedici ve merhametlidir.[33]

"Allah size helal ile haramı açıkça bildirmek, sizden öncekilerin yararlı geleneklerini tanıtmak ve günahlarınızı bağışlamak ister. Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[34]

Yine bu surede İslâm toplumunda yaşayan fertlerin tümü arasındaki ilişkileri düzenlemek ve bu ilişkileri dayanışma, merhametleşme, öğütleşme, güven, adalet, hoşgörü, sevgi, yardımseverlik ilkelerine dayandırmak konusunda -daha önceki sayfalarda açıkladıklarımıza ek olarak- birçok direktifler ve yasal düzenlemeler ile karşılaşıyoruz. Şimdi burada sırf örnek olsun diye bu direktiflerin ve hükümlerin birkaç tanesine değinmekle yetiniyor ayrıntılı açıklamalara girişmiyoruz. Surenin akışı içinde yerleri gelince haklarında geniş bilgi vereceğiz. Okuyalım:

"Allah'ın sizi başına diktiği malları aptalların ellerine vermeyiniz. Fakat onları

29- Nisa suresi; 176
30- Nisa suresi; 33
31- Nisa suresi; 15
32- Nisa suresi; 16
33- Nisa suresi; 25
34- Nisa suresi; 26

bu mallardan besleyiniz, giydiriniz ve kendilerine güzel söz söyleyiniz."[35]

"Eğer miras bölüşümü sırasında pay sahibi olmayan uzak akrabalar, yetimler ve yoksullar hazır bulunursa onlara da birşeyler veriniz ve kendilerine gönül alıcı sözler söyleyiniz."[36]

"Ey müminler, birbirinizin mallarını gayri meşru yollar kullanarak değil, karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret yolu ile yiyiniz, kendi kendinizi öldürmeyiniz. Hiç şüphesiz Allah size karşı merhametlidir."[37]

"Kim zulüm ve saldırganlık yolu ile böyle yaparsa ilerde onu Cehennem ateşine atacağız. Bunu yapmak Allah için gayet kolaydır."[38]

"Aranızda derece farkı doğuran ilahi bağışlara özlem beslemeyiniz. Erkekler kazançlarından pay aldıkları gibi kadınlar da kazançlarından pay alırlar. İsteklerinizi Allah'ın kereminden isteyiniz. Hiç şüphesiz Allah herşeyi bilir."[39]

"Allah'a kulluk ediniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Ana-babaya, akrabalara, yetimlere, yoksullara, yakın komşulara uzak komşulara, yakın arkadaşlara, yarıyolda kalanlara, elinizin altındakilere iyilik ediniz. Allah kendini beğenmiş kibirlileri kesinlikle sevmez."[40]

"Bunlar, kendileri cimrice davrandıkları gibi başkalarına da cimri olmayı önerirler ve Allah'ın lütuf eseri olarak kendilerine verdiği imkanları gizlerler. Bu kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık."[41]

"Yine bunlar başkalarına gösteriş yapmak için mal verirler, Allah'a ve ahiret gününe inanmazlar. Yoldaşı şeytan olanın ne kötü yoldaşı vardır."[42]

"Allah size emanetleri, onları taşıyabilecek olanlara yüklemenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adalete uygun hüküm vermenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor! Hiç kuşkusuz Allah herşeyi işiten ve görendir."[43]

"Kim iyi bir işe aracı olursa kendisinin de o iyilikte bir payı olur. Kim bir kötülüğe aracı olursa onun da o kötülükte bir sorumluluk payı olur. Herşeyin gücü Allah'tan kaynaklanır."[44]

"Size bir selam verildiğinde ona daha güzeli ile ya da aynısı ile karşılık veriniz. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi hesaba katar."[45]

"Bir müminin diğer bir mümini öldürmesi düşünülemez, bu ancak yanlış-

35- Nisa suresi; 5
36- Nisa suresi; 8
37- Nisa suresi; 29
38- Nisa suresi; 30
39- Nisa suresi; 32
40- Nisa suresi; 36
41- Nisa suresi; 37
42- Nisa suresi; 38
43- Nisa suresi; 58
44- Nisa suresi; 85
45- Nisa suresi; 86

lıkla olabilir...''[46]

''Kim bir mümini bile bile öldürürse onun cezası, içinde ebedi olarak kalmak üzere Cehennem'dir. Allah ona gazap etmiş, lânet yağdırmış ve kendisi için büyük azap hazırlamıştır.''[47]

''Ey müminler, kendinizin, ana-babanızın ve akrabalarınızın aleyhinde bile olsa adalete sıkı sıkıya bağlı kalınız ve Allah için şahitlik ediniz. Haklarında şahitlik ettiğiniz kimseler ister zengin, ister fakir olsunlar, Allah kendilerine herkesten daha yakındır. O halde nefsinizin arzusuna uyarak doğruluktan sapmayınız. Eğer kaypaklık eder ya da şahitlik yapmaktan kaçınırsanız, kuşku yok ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.''[48]

''Allah zulme uğrayanlar dışında hiç kimsenin açıkça kötü söz söylemesini sevmez. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi işiten ve görendir.''[49]

''Bir iyiliği açığa vursanız da gizli tutsanız da veya bir kötülüğü bağışlasanız da biliniz ki, Allah bağışlayıcıdır ve gücü herşeye yetendir.''

SOSYAL YARDIMLAŞMA

Islâm toplumunu dayanışma, karşılıklı merhamet, birbirine öğüt verme, hoşgörü, güven, adalet, sevgi ve temizlik ilkeleri uyarınca düzenlemek, cahiliye toplumundan artakalan tortuları ortadan kaldırmak, yeni ve ışıklı karakteristikleri geliştirip kökleştirmek, bu sistemin büyük amacını oluşturuyordu. Fakat bunun yanısıra başka bir amacı daha vardı. Bu amaç da İslâm toplumunu köklü biçimde etkileme bakımından bir önceki amaçtan daha az önemli değildi. Hatta bir önceki amacın dayandığı altyapıyı oluşturduğu bile söylenebilirdi. Bu amaç dinin anlamını, imanın tanımını ve İslâm'ın şartını belirleme ve gerek ferdi gerekse sosyal hayatı yönlendiren bütün kurumları ve yasal düzenlemeleri dinin bu belirli anlamına, imanın ve İslâm'ın bu mazbut tanımına bağlama amacı idi.

Din, insan hayatının bütünü için Allah tarafından belirlenmiş bir düzen, bu hayatın akışına tepeden tırnağa yön verecek olan bir sistemdir. Bu sistemi ortaya koyma yetkisi tek başına, ortaksız olarak yüce Allah'ın tekelindedir. Din, Allah'ın otoritesine, önderliğine uymak, boyun eğmektir. Uyulmak ve itaat edilmek yalnız bu otoritenin hakkı olduğu gibi insan hayatının esasları da sadece bu otoriteden alınabilir ve sadece otoritenin iradesine teslim olunabilir.

Buna göre İslâm toplumu, kendine has bir inanç ve düşünce sistemine sahip olduğu gibi kendine has bir otoriteye, önderliğe de sahiptir. Bu otorite Peygamberimizin kişiliğinde ve kendisine yüce Allah tarafından indirilen ilkelerde

46- Nisa suresi; 92
47- Nisa suresi; 93
48- Nisa suresi; 135
49- Nisa suresi; 148
50- Nisa suresi; 149

somutlaşır. Bu ilkeler, Peygamberimiz'den sonra da geçerliliğini sürdüren Allah'ın şeriatını ve sistemini oluştururlar. Bu topluma "İslâm" sıfatını kazandıran, onu "müslüman toplum" yapan faktör, bu otoriteye, bu önderliğe bağlılık göstermesidir. Bu kesin bağlılık olmadıkça bu toplum asla "müslüman" olamaz. Bu kesin bağlılığın vazgeçilmez şartı da her konuda yüce Allah'ın ve Peygamberimizin hakemliğine başvurmak, her problemin çözümünü Allah'a havale etmek, Peygamberimizin verdiği hükme razı olmak, kabul ve teslimiyet içinde bu hükmü yürürlüğe koymaktır.

Bu surenin ayetleri bu gerçeği açıklarken, bu temel ilkeyi belirlerken, hiçbir tartışmaya, hiçbir zorlamalı yoruma, hiçbir tahrife, hiçbir kavram kargaşasına meydan bırakmayacak derecede açık, kesin ve kaçamaksız bir dil kullanırlar. Çünkü bu gerçek, bu ilke, tartışma kabul etmez biçimde kesin, belirgin ve sağlamdır.

Bu temel ilke bu surenin gerçekten çok sayıdaki ayetinde somut biçimde karşımıza çıkar. Surenin akışı içinde yerleri geldikçe bu ayetleri ayrıntılı biçimde inceleyeceğiz. Şimdilik bu ayetlerin sadece birkaçını, açıklamasız olarak hatırlatmakla yetiniyoruz.

Mesela bu surenin ilk ayetinde bu ilkenin genel anlamlı bir anlatımı ile karşılaşırız. Okuyalım:

"Ey insanlar, sizi tek bir kişiden türeterek yaratan Rabbinizden korkunuz..."[51]

Sözkonusu temel ilkenin aynı genel karakterli anlatımını surenin şu ayetlerinde buluyoruz:

"Allah'a kulluk ediniz, sakın O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız."[52]

"Allah, kendisine ortak koşulmasını kesinlikle bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları dilediğine bağışlar."[53]

Surenin aşağıdaki ayetlerinde ise bu temel ilkenin sınırlandırılmış, ayrıntıları çizilmiş anlatımı ile karşılaşırız. Okuyalım:

"Ey müminler Allah'a itaat ediniz, Peygamber'e ve sizden olan devlet yetkililerine de itaat ediniz. Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız, herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygambere havale ediniz. Bu, sizin hesabınıza en hayırlı ve gelecekte en iyi sonuçlu bir tutumdur."[54]

"Gerek sana gerekse senden önce indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürenleri görmüyor musun? Bunlar karşı çıkmakla, tanımamakla emredildikleri Tağut'un hakemliğine başvurmak istiyorlar. Şeytan onları koyu bir sapıklığa dü-

51- Nisa suresi; 1
52- Nisa suresi; 36
53- Nisa suresi; 58
54- Nisa suresi; 59

şürmek istiyor."[55]

"Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Peygambere geliniz' dendiğinde o münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün."[56]

"Biz gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izni ile, mutlaka kendisine itaat edilsin diye gönderdik."[57]

"Hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında doğan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça, sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiçbir burukluk duymaksızın kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar."[58]

"Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim O'na sırt çevirirse bilesin ki, biz seni onların başına korucu olarak göndermiş değiliz."[59]

"Kim doğru yolu iyice tanıdıktan sonra Peygambere zıt düşer de müminlerinkinden başka bir yola koyulursa kendisini koyulduğu yolla başbaşa bırakır, sonra da Cehennem'e atarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!."[60]

Böylece dinin anlamı, imanın tanımı, İslâm'ın şartı, müslüman toplumun düzeni ve bu toplumun hayat tarzı belirlenmiş oluyor. Böylece iman, sırf duygu ve düşüncelerden, İslâm, sırf birtakım söz ve sloganlardan, sırf birtakım ibadet amaçlı davranışlardan ve dua cümlelerinden ibaret kavramlar olmaktan kurtarılıyor. Böylece İslâm'ın, bunların yanısıra, hatta bunlardan önce egemen bir düzen, hakemliğine başvurulan bir sistem, sözüne uyulan bir otorite, bu belirli düzene, belirli sisteme ve belirli otoriteye dayanan bir pratik olduğu ortaya konuyor. Bütün bunlar olmadıkça ortada ne iman ne İslâm ve ne de "müslümanım" demeye hakkı olabilecek bir toplum bulunabilir.

Bu temel ilkeyi belirleyince, bunun sonucu olarak birçok direktifler, bağlayıcı kurallar ortaya çıkar. Bu surede sık sık karşımıza çıkan bu kuralların tümü sözünü ettiğimiz ana kuralın dallarıdır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- İslâm toplumunun bütün sosyal kurumları -tıpkı ibadet amaçlı davranışlarda olduğu gibi- yukarıda verdiğimiz örneklerin ortaya koydukları biçimde bu temel kuralla bağlı olmalı; dinin bu anlamına, imanın bu tanımına ve İslâm olmanın bu şartına dayanmalıdır.

Bu kurumlar, birtakım yasal düzenlemelerden ve şeriat hükümlerinden ibaret değildirler. Bunlar Allah'a inanmanın, O'nun ortaksız ilahlığını kabul etmenin ve hayata ilişkin hükümleri bu belirli otorite kaynağından almanın gerekli sonuçlarıdır. Bundan dolayı yukarda işaret ettiğimiz bütün sosyal kurumların ve yasal düzenlemelerin bu noktaya bağlandığını, bu kurum ve düzenlemeleri anlatan ayetlerin sonunda bu gerçeği vurgulayan ifadelerin yeraldığını görürüz.

55- Nisa suresi; 60
56- Nisa suresi; 61
57- Nisa suresi; 64
58- Nisa suresi; 65
59- Nisa suresi; 80
60- Nisa suresi; 115

Mesela insanlığın kaynak birliğini açıklayan, insanları akrabalık ilişkisini gözetmeye çağıran ve arkadan gelecek olan diğer yasal düzenlemelere zemin hazırlayan giriş ayeti **"Ey insanlar, sizi bir insandan türeterek yaratmış olan Allah'tan korkunuz"** diyerek insanları tek bir kişiden türeten Allah'tan korkmayı vurgulayan bir çağrı ile başlıyor ve **"Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir"** diyerek yine Allah korkusunu, Allah'ın sürekli gözetimine ilişkin uyarıyı dile getirerek sona eriyor.

Yetimlerin mallarını titizlikle korumayı teşvik eden ve bu malların nasıl kullanılmaları gerektiğini anlatan ayet de yüce Allah'ı ve O'nun hesaba çekici fonksiyonunu hatırlatarak şöyle sona eriyor; **"Gerçi hesap sorma mercii olarak Allah yeterlidir."**

Bu surenin ilgili ayetinde miras paylarının aile fertleri arasındaki bölüşümü "Allah'ın tavsiyesi (emri, önerisi)" olarak nitelendirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır; "Allah size evladlarınız hakkında tavsiye eder", "Bunlar Allah tarafından belirlenmiş paylardır." Bunun yanısıra miras hükümleri şu uyarıcı sonuç cümleleri ile noktalanır:

"Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse Allah onları içinde ebedi olarak kalacakları, altlarından ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir. İşte büyük kurtuluş budur."[61]

"Buna karşılık kim Allah'a ve Peygambere karşı gelir, O'nun sınırlarını aşarsa Allah onu içinde ebedi olarak kalmak üzere Cehennem'e atar. Onun için onur kırıcı bir azap vardır."[62]

Öteyandan aile kurumuna ilişkin hükümleri; mihir, boşama ve benzeri düzenlemeleri şu uyarıcı cümlelerin izlediğini görürüz:

"...Kadınlara karşı iyi davranınız. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, biliniz ki, hoşlanmadığınız birşeyi Allah, hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir."[63]

"Savaş tutsağı olarak elinize geçmiş cariyeler dışında evli kadınlarla evlenmeniz de haramdır. Bunlar Allah'ın üzerinize yazdığı yasaklardır..."[64]

"Allah size helal ile haramı açıkça bildirmek, sizden öncekilerin yararlı geleneklerini tanımanızı sağlamak ve günahlarınızı bağışlamak ister. Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[65]

"...Eğer uslanıp size itaat ederlerse kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız. Hiç şüphesiz Allah yüce ve büyüktür."[66]

Aynı gerekçe ile ana-babaya, akrabalara, yetimlere, yoksullara... iyilik etmeyi tavsiye eden ayet, **"Allah'a kulluk ediniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız"**

61- Nisa suresi; 13
62- Nisa suresi; 14
63- Nisa suresi; 19
64- Nisa suresi; 24
65- Nisa suresi; 26
66- Nisa suresi; 34

direktifleri ile başlamaktadır.

Bu surede ifade edilen diğer pratik düzenlemeler ve hükümler de aynı şekilde yüce Allah'a bağlanmakta, O'nun şeriatine dayandırılmakta ve herşey bu tek itaat hakkına sahip otoritenin önderliğine havale edilmektedir.

2- Bu son derece önemli temel ilkenin diğer bir sonucu da şudur: Müminler sırf kendi liderlik zincirlerine bağlılık göstermeli, sırf kendi cemaatlerini dost ve müttefik edinmelidirler. Kendi inançlarını paylaşmayan, kendi sistemlerine bağlı olmayan, kendi sosyal düzenlerine boyun eğmeyen ve kendi karargâhlarından emir almayan hiç kimseyi dost ve yandaş edinmemeli, onunla işbirliği yapmamalıdırlar. Sözkonusu kimse ile aralarındaki ilişki ne olursa olsun; bu ilişki ister akrabalık, ister milliyet, ister vatandaşlık, ister ortak menfaat ilişkisi olsun, farketmez. Bu tutumun tersi şirktir, münafıklıktır, bahanesi ne olursa olsun, müslüman saflarının dışına çıkmaktır. Okuyoruz:

"Kim doğru yolu iyice tanıdıktan sonra Peygambere zıt düşer de müminlerinkinden başka bir yola koyulursa kendisini koyulduğu yolla başbaşa bırakır, sonra da Cehennem'e atarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir."[67]

"Allah kendisine ortak koşma suçunu kesinlikle bağışlamaz. Bunun dışındaki suçları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa gerçekten koyu bir sapıklığa düşmüştür."[68]

"Münafıklara, acı bir azabın kendilerini beklediğini müjdele!"[69]

"Onlar müminleri bırakıp kâfirleri dost ediniyorlar. Acaba onların yanında şeref mi arıyorlar. Oysa şeref, bütünüyle Allah'ın tekelindedir."[70]

"Ey müminler, sakın müminleri bırakıp kafirleri dost edinmeyiniz. Yoksa Allah'a aleyhinize işleyecek açık bir delil mi vermek istiyorsunuz?"[71]

"Hiç şüphesiz münafıkların yeri Cehennem'in en alt katıdır. Onlara yardım edecek hiçbirini bulamazsın."[72]

"Ancak tevbe edenler, durumlarını düzeltenler, Allah'ın ipine sarılanlar, sırf Allah'a bağlanan bir dindarlığı benimseyenler, işte bunlar müminler ile beraberdirler. Allah ilerde müminlere büyük bir mükafat verecektir."[73]

3- Bu çok önemli temel ilkenin bir başka sonucu da şudur: Dünyanın herhangi bir yerinde İslâm toplumu kurulur-kurulmaz, bu bağımsız toplum kendi yönetimini ve otoritesini ortaya koyar-koymaz "Dar-ul harp" alanlarında yaşayan tüm müslümanların, oturdukları ülkelerden ayrılıp bu bağımsız İslâm yurduna göçetmeleri, böylece küfür bayrağı altında yaşamayı reddederek İslâm yö-

67- Nisa suresi; 115
68- Nisa suresi; 116
69- Nisa suresi; 138
70- Nisa suresi; 139
71- Nisa suresi; 144
72- Nisa suresi; 145
73- Nisa suresi; 146

netiminin sancağı gölgesine sığınmaları gerekir. "Dar-ul harp" İslâm şeriatının yürürlükte olmadığı, İslâm otoritesine yönetim mekanizmasının egemen olmadığı yeryüzü yörelerinin genel adıdır. "Küfür bayrağı" da İslâm sancağı dışında kalan tüm bayrakların ortak sıfatıdır.

Eğer bu göç emri yerine getirilmez ise ortada münafıklık ya da küfür var demektir. Böyle bir serkeşlik, bu iki sebepten hangisine dayanırsa dayansın kesinlikle müslüman saflarının dışında kalmak anlamına gelir. Bu konudaki ayetleri okuyoruz:

"Niye münafıklar hakkında iki gruba ayrılıyorsunuz? Oysa Allah, onları ikiyüzlü tutumlarından dolayı aşağılığa mahkûm etmiştir. Allah'ın saptırdığını, siz doğruyola mı iletmek istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığına sen çıkış yolu bulamazsın."[74]

"Onlar kendileri gibi sizin de kâfir olmanızı, böylece kendileri ile bir olmanızı arzu ederler. Bu yüzden Allah yolunda hicret etmedikleri sürece onlardan hiçbirini dost edinmeyiniz. Eğer yüzçeviririlerse onları yakalayınız, bulduğunuz yerde öldürünüz, hiçbirini dost veya müttefik edinmeyiniz."[75]

"Melekler, kendilerini zulme mahkum edenlerin canlarını alırken onlara 'Dünyadaki durumunuz neydi?' diye sorarlar. Onlar da 'Ezilmiş zavallılardık' derler. Melekler onlara 'Peki, Allah'ın toprağı göçetmenize yetecek kadar geniş değil miydi ki?' derler. Bunların barınakları Cehennem olacaktır. Orası ne kötü bir varış yeridir!"[76]

"Yalnız çaresiz kalan, hiçbir çıkaryol bulamayan ezilmiş erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadırlar. Böylelerini, umulur ki, Allah affeder. Hiç şüphesiz Allah bağışlayıcıdır, affedicidir."[77]

"Kim Allah yolunda göçederse birçok barınak ve elverişli geçim imkanları bulur. Kim Allah ve Peygamber uğruna evini-barkını bırakıp göçeder de sonra bu yolda ölüme yakalanırsa onun mükâfatı Allah'ın güvencesi altındadır. Hiç şüphesiz Allah affedici ve merhametlidir."[78]

4- Bu önemli temel ilkenin bir başka bağlayıcı sonucu da şudur: Müslümanlar "Dar-ul harp"te, küfür bayrağı altında yaşayan mazlum din kardeşlerini kurtarıp onları İslâm yurdunda yaşayan müslüman toplumun saflarına katmak için savaşmakla yükümlüdürler. Böylece o müslümanların gâvur baskısı altında dinlerinden kopmaları, İslâm-dışı bir bayrağın altında yaşamak zorunda kalmaları, İslâm-dışı bir rejime boyun eğmeleri önlenmiş ve bunun yanısıra İslâm'ın yüce düzeninin, İslâm'ın tertemiz sosyal hayatının mutluluğundan pay almaları sağlanmış olur. Bu mutluluk her müslümanın hakkıdır ve bundan yoksun kalmak,

74- Nisa suresi; 82
75- Nisa suresi; 89
76- Nisa suresi; 97
77- Nisa suresi; 98
78- Nisa suresi; 99

yüce Allah'ın yeryüzündeki en büyük nimetinden mahrum olmak demektir. Okuyoruz:

"Niye Allah yolunda ve 'Ey Rabbimiz, bizi şu zalimlerin yaşadığı beldeden çıkar, bize kendi katından bir kurtarıcı, kendi katından bir destekçi gönder' diye yalvaran ezilmiş erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"[79]

MAL VE CAN İLE CİHAD

Surenin ayetlerinde, bu temel ilke açıkça ortaya konduktan sonra müthiş bir kampanyaya girişiliyor. Bu kampanyanın konusu müslümanları bedeni ve mali cihada teşvik etmek, bu cihaddan kaçanları, geri kalanları ve onu ağırdan alanları kınamaktır. Bu kampanyayı seslendiren bölümler surede oldukça geniş bir yer tutar. Diğer bölümlerde surenin normal tempoda atan nabzının bu bölümlerde birdenbire yükseldiği, gerek özendirici gerek kınayıcı ifadelerdeki frekansın şiddetlendiği, hararet derecesinin tırmanışa geçtiği görülür.

Sözünü ettiğimiz bölümleri, burada, ayetlerin akışı içindeki yerlerinin canlılığını yansıtarak sunmamız mümkün değil. Çünkü ayetlerde gözetilen sıranın özel bir önemi, belli bir mesajı vardır. Bu yüzden ayrıntılı açıklamaları ilgili ayetlere sıra gelince ele almak üzere şimdilik bu bölümlerden bazı seçmeler yapmakla yetiniyoruz. Okuyalım:

"Ey müminler, savaş hazırlıklarınızı yapınız ve sonra da ya bölük bölük ya da hep birlikte savaşa çıkınız."[80]

"İçinizde bu görevi gayet ağırdan alanlar var. Eğer musibet (başarısızlık, yenilgi) ile karşılaşırsanız, bunlar 'Allah bana lütfetti de onlarla birlikte bulunmadım' derler."[81]

"Buna karşılık Allah size bir zafer kazandıracak olursa sanki daha önce aranızda hiçbir tanışıklık, hiçbir dostluk yokmuş gibi 'Keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük bir başarıya erseydim' derler."[82]

"Öyleyse dünya hayatını, ahiret karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşırken öldürülür ya da galip gelirse biz ona ilerde büyük bir ödül vereceğiz."[83]

"Niye Allah yolunda ve 'Ey Rabbimiz, bizi şu zalimlerin yaşadığı beldeden çıkar, bize kendi katından bir kurtarıcı, kendi katından bir destekçi gönder' diye yalvaran ezilmiş erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"[84]

"Müminler Allah yolunda, kâfirler ise Tağut (şeytan) uğrunda savaşırlar.

79- Nisa suresi; 75
80- Nisa suresi; 71
81- Nisa suresi; 72
82- Nisa suresi; 73
83- Nisa suresi; 74
84- Nisa suresi; 75

O halde şeytanın yardakçıları ile savaşınız. Çünkü şeytanın hilesi-düzeni zayıftır."[85]

"Allah yolunda savaş, sen sadece kendinden sorumlusun. Müminleri de savaşmaya teşvik et de ola ki Allah kâfirlerin ağır baskılarını geri püskürtür. Hiç kuşkusuz Allah'ın kahrı ve öldürücü darbesi pek şiddetlidir."[86]

"Özürsüz olarak savaşa katılmayan müminler ile malları ve canları ile Allah yolunda cihad edenler bir değildir. Allah malları ve canları ile cihad edenleri derece bakımından savaşa katılmayanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah her ikisine de Cennet vaadetti, ama malları ve canları ile cihad edenleri, savaşa katılmayanlara karşı büyük bir mükâfatla üstün tutmuştur."[87]

"Cihad edenlere kendi katından dereceler, bağışlama ve rahmet sunmuştur. Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir."[88]

O düşmanlarımızın peşini bırakmayınız, onları ısrarla kovalamaktan geri durmayınız. Çünkü eğer siz acı çekiyorsanız, bilin ki, onlar da sizin gibi acı çekiyorlar. Oysa siz Allah'tan, onların beklemediğini bekliyorsunuz. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[89]

Cihadı özendirme amacı güden bu kampanya sırasında "İslâm yurdu (Darul İslâm)" ile çeşitli dış güçler arasında geçerli olacak devletler arası hukuka ilişkin kurallar da ortaya konuyor. Bilindiği gibi İslâm toplumu ile bu çeşitli dış güçler arasında kimi zaman normal ve kimi zaman da çatışmalı ilişkiler egemen olmuştur.

Mesela yahudiler ticaret, özel menfaatlerini kollama ya da tanıdıkları ile görüşme gibi amaçlar ile zaman zaman Medine'ye geliyor ve geri döndüklerinde İslâm düşmanları ile işbirliği yapıyorlardı. Müslümanlar, bunlar karşısında nasıl bir politika izlenmesi gerektiği konusunda iki gruba ayrılmışlardı. Bu surenin bir ayetinde bu konuda şöyle buyuruluyor:

"O halde onlar (yahudiler) Allah yolunda hicret etmedikleri sürece hiçbirini dost edinmeyiniz. Eğer bu teklife yüzçevirirlerse onları yakalayınız, bulduğunuz yerde öldürünüz, hiçbirini dost ya da müttefik edinmeyiniz."[90]

"Yalnız sizinle aranızda anlaşma bulunan bir gruba sığınan ya ne sizinle ve tuttukları grupla savaşmayı içlerine sindiremeyerek size başvuran yahudiler bu hükmün dışındadır. Allah dileseydi onları üzerinize saldırtır, onlar size savaş açarlardı.

Eğer onlar size sataşmaz, savaş açmaz, barış teklifi getirirlerse Allah onlara karşı herhangi bir eyleme girişmenize izin vermemiştir."[91]

85- Nisa suresi; 76
86- Nisa suresi; 84
87- Nisa suresi; 95
88- Nisa suresi; 96
89- Nisa suresi; 104
90- Nisa suresi; 89
91- Nisa suresi; 90

"Bir de hem sizden ve hem de tuttukları gruptan yana güven içinde olmak isteyen başka birtakım kimselere rastlayacaksınız. Bunlar ne zaman fitneye, bozgunculuğa itilseler ona balıklama dalarlar. Eğer bunlar sizden uzak durmaz, size barış teklifi getirerek savaştan el çekmezlerse onları yakalayınız ve nerde bulursanız öldürünüz. Onlara karşı size açık bir yetki verdik."[92]

"Ey müminler, Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyice emin olmadan silah çekmeyiniz. Size selâm verene, dünya hayatının malına gözdikerek 'Sen mümin değilsin' demeyiniz. Zira asıl bol ganimetler Allah katındadır. Bir zamanlar siz de öyle idiniz de Allah'ın lütfu ile mümin oldunuz. O halde silah çekmeden önce durumu iyice anlayınız. Hiç şüphesiz ne yaparsanız Allah ondan haberdardır."[93]

Tıpkı bunun gibi yine cihaddan sözedilirken korkulu (tehlikeli) ve güvenli durumlarda nasıl namaz kılınacağına ilişkin özel hükümlere yerverilir. Bu arada müminler, pusuda bekleyen düşmanlarına karşı uyarılır, kendilerine böyle durumlarda dikkatli olmaları öğütlenir. Okuyoruz:

"Yeryüzünün herhangi bir yöresinde savaşa çıktığınız zaman eğer size tuzak kuracaklarından çekiniyorsanız namazı kısaltarak kılmanızın sakıncası yoktur. Şüphe yok ki, kâfirler sizin açık düşmanlarınızdır."[94]

"Eğer sen mümin savaşçıların arasında bulunur da onlara namaz kıldırırsan onların bir grubu senin arkanda namaza dursun ve silahlarını yanlarına alsınlar. Bu grup secdeden kalkınca arkanıza (nöbetçi yerine) geçsin. Bu kez namaz kılmamış olan öteki grup gelerek arkanda namaz kılsın, bunlar da silahlarını ve techizatlarını yanlarına alsınlar. Çünkü kafirler isterler ki, silahlarınızı ve kumanyalarınızı aklınızdan çıkarsanız da ansızın üzerinize baskın düzenlesinler.

Eğer yağmurdan zarar görecekseniz ya da hasta iseniz silahlarınızı yere bırakmanızın sakıncası yoktur. Bununla birlikte uyanık ve tedbirli olunuz. Hiç şüphesiz Allah kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırlamıştır."[95]

"Namazı bitirdikten sonra ayaktayken, otururken ve yere uzanmışken Allah'ın adını anınız. Tehlikeyi savuşturup güvene kavuştuğunuzda namazı tam olarak kılınız. Zira namaz müminlere, vakitleri belirli bir farzdır."[96]

Bu ayetler namazın müslümanın hayatındaki yerini gösteriyor. Bu ibadetin müslümanın hayatındaki yeri o kadar önemlidir ki, tehlikeli durumlarda bile hatıra getiriliyor ve o durumlarda nasıl kılınacağı ayrıntılı biçimde anlatılıyor. Aynı zamanda bu ayetler bu ilahi sistemin eksiksizliğini, insan hayatının her durumuna cevap veren yetkinliğini, gerek müslüman ferdin ve gerekse İslâm toplumunun her anını, her halini izleyen kıvraklığını da kanıtlamaktadır.

92- Nisa suresi; 91
93- Nisa suresi; 94
94- Nisa suresi; 101
95- Nisa suresi; 102
96- Nisa suresi; 103

Cihad emrinin hemen arkasından münafıklara, onların müslüman saflarında gedik açmayı amaçlayan oyunlarına, İslâm'ın değer yargılarını ve kurumlarını yozlaştırma, sulandırma girişimlerine, Medine'de Allah'ın dinine, müslüman cemaate ve İslâm yönetimine karşı ardarda komplolar düzenleyen yahudileri desteklemelerine yönelik, müthiş bir saldırı kampanyasına girişiliyor. Az önce okumuş olduğumuz cihad konulu seçme ayetlerde münafıklara yöneltilen bu saldırılar kısmen dile getirilmişti. Şimdi bu açıklamalara onların durumlarını, niteliklerini anlatan, karakterlerini ve mücadele yöntemlerini ortaya koyan şu ayetleri eklemek istiyoruz:

"Yüzüne karşı 'Peki' derler. Fakat onların bir grubu, yanından ayrıldıktan sonra geceleyin aleyhinde sana verdikleri sözle bağdaşmayan komplolar kurarlar. Hiç şüphesiz Allah onların geceleri kurdukları komploları yazıyor. Sen onlara aldırış etme, Allah'a güven. Vekil olarak Allah sana yeter."[97]

"Bunlar Kur'an'ı hiç incelemiyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, içinde mutlaka birçok çelişkiler bulurlardı."[98]

"Onlar güvene ya da korkuya ilişkin bir haber alınca onu hemen yayarlar. Oysa eğer o haberi Peygambere ya da başlarındaki kendi yetkililerine götürseler, aralarında yorum yapmaya yetenekli olanlar onun mahiyetini anlarlardı. Eğer Allah'ın üzerinizdeki lütfu ve rahmeti olmasaydı, küçük bir azınlık dışında hepiniz şeytana uyardınız."[99]

"Allah, önce iman edip arkasından küfredenleri, sonra yine iman edip arkasından küfredenleri, sonra da kâfirliklerini koyulaştıranları asla affetmeyecek, kendilerini doğru yola iletmeyecektir."[100]

"Münafıklara, acı bir azabın kendilerini beklediğini müjdele!"[101]

"Onlar müminleri bırakıp kâfirleri dost ediniyorlar. Acaba onların yanında şeref mi arıyorlar? Oysa şeref, bütünüyle Allah'ın tekelindedir."[102]

"Allah, indirdiği kitapta O'nun ayetlerinin (münafıklar tarafından) inkâr edildiğini ya da alaya alındığını işittiğinizde başka bir konuya geçmedikleri sürece onlarla birarada oturmamanızı, yoksa sizin de onlar gibi olacağınızı bildirdi. Hiç kuşkusuz Allah, münafıklar ile kâfirleri Cehennem'de biraraya getirecektir."[103]

"Onların gözleri hep sizin üzerinizdedir. Eğer Allah size zafer nasip ederse 'Biz sizinle beraber değil miydik?' derler. Ama eğer kâfirler üstünlük sağlarsa (bu kez de onlara) 'Sizin tarafınızı tutmadık mı, müminlere karşı size destek ver-

97- Nisa suresi; 81
98- Nisa suresi; 88
99- Nisa suresi; 83
100- Nisa suresi; 137
101- Nisa suresi; 138
102- Nisa suresi; 139
103- Nisa suresi; 140

medik mi?' derler. Allah, kıyamet günü, aranızdaki hükmünü verecektir. Hiç kuşkusuz Allah kâfirlere, müminler karşısında üstün gelme fırsatı vermez."[104]

"Münafıklar, Allah'ı aldatmaya yeltenirler, ama asıl Allah onları aldatır. Namaz kılarken isteksiz ve ciddiyetsiz biçimde ayakta dikilirler. Amaçları insanlara gösteriş yapmaktır, Allah'ın adını pek az anarlar."[105]

"İki taraf arasında yalpalarlar. Ne bu tarafa ve ne de o tarafa yar olurlar. Allah'ın şaşırttığı kimseye sen çıkış yolu bulamazsın."[106]

"Ey müminler, sakın müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmeyiniz. Yoksa Allah'a, aleyhinize işleyecek açık bir delil mi vermek istiyorsunuz?"[107]

"Hiç şüphesiz münafıkların yeri Cehennem'in en alt katıdır. Onlara yardım edecek hiçbirini bulamazsın."[108]

Bu surenin gerek cihad konulu bölümlerinde gerekse başka bölümlerinde müslüman cemaate, İslâm inancına ve İslâm yönetimine karşı girişilmiş amansız bir savaşla karşılaşırız. Bu savaşın ateşini tutuşturanlar başta yahudiler olmak üzere ehl-i kitap ile onların gerek Medine münafıklarından ve gerekse Mekke ile bu kentin çevresinde yaşayan müşriklerden oluşan işbirlikçileridir. Aynı savaş ile daha önce Bakara ve Al-i İmran surelerinin ayetlerinde de karşılaşmıştık. Bu bölümlerde, ayrıca, ilahi sistemle, bu sistemin eğitim metodu ile de yüzyüze geliyoruz. Bu sistem kalleş dikenler ve aldatıcı tuzaklar arasında ilerleyen müslüman cemaatin elinden tutarak onu eğitiyor, ona yön gösteriyor, onu uyarıyor; göğüs gerdiği savaşın anlamını, üzerinde savaşılan zeminin karakteristik yapısını ve bu savaşın iğrenç yanlarını kendisine açıklıyor.

Bu ayetleri okurken Kur'an-ı Kerim mucizesinin son derece açık bir belirtisi ile karşılaşıyoruz ki, o da şudur: Belirli bir savaşı yönlendirmek üzere inen bu ayetler, dünyanın her köşesinde ve bütün kuşaklar boyunca müslüman toplum ile bu toplumun klasik düşmanları arasında yinelenen, sürekli ve bitimsiz savaşın karakterini aynı canlılıkta tasvir ediyorlar. Düşmanlar yine o düşmanlardır. Savaş gerekçelerinin biçimleri, görüntüleri ve bahaneleri değişik olsa bile özü aynıdır. Savaş araçları ve metodları farklılaşmış olmakla birlikte bu savaşların tabiatı, mahiyeti aynıdır.

İslâm düşmanları bugünkü savaşlarda da müslümanların inancını sarsmayı, birliklerini bozmayı, saflarında gedikler açmayı ve ilâhi otorite konusunda zihinlerde kuşkular uyandırmayı ön planda tutarlar, bütün hilekâr stratejilerini bu amaçlar üzerinde yoğunlaştırırlar. Bunun ötesindeki hedefleri ise İslâm toplumunun kilit noktalarını ele geçirmek, müslümanların kaderlerine egemen olmak; yurtlarını, alınterlerini, servetlerini, güçlerini, enerjilerini sömürmektir. Tıpkı

104- Nisa suresi; 141
105- Nisa suresi; 142
106- Nisa suresi; 143
107- Nisa suresi; 144
108- Nisa suresi; 145

yahudilerin Evs ve Hazreç kabilelerini sömürdükleri gibi. Bu iki Medine yerlisi kabile, müslüman olma şerefine ererek İslâm sayesinde, İslâm yönetimi altında ve bu ilahi sistem aracılığı ile gerçekleşebilen birleşmelerinden önceki dönemlerini yahudi hemşehrilerinin sömürü ağında debelenmekle geçirmişlerdi.

Bu sure, tıpkı Bakara ve Al-i İmran sureleri gibi, yahudilerin, münafıklar ve müşrikler ile birlikte, müslüman cemaate yönelttikleri kesintisiz komploları anlatan ayetler ile doludur. Yerleri geldikçe bu ayetlerin ayrıntılı açıklamalarını hep birlikte okuyacağız. Şimdi burada bu şiddetli saldırı kampanyasının bazı örneklerine dikkatleri çekmekle yetiniyoruz. Okuyalım:

"Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar sapıklığı satınalıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar."[109]

"Allah düşmanlarınızı çok iyi bilir. O vekil ve yardımcı olarak size yeter."[110]

"Yahudiler içinde öyleleri var ki, bu dine hakaret etmek amacı ile Tevrat'taki kelimeleri değiştirerek ve dillerini ağız boşluklarında burarak 'İşittik ve karşı çıktık', 'Dinle a sözü dinlenmeyesice!' ve 'Raina (Bizi gözet anlamına da gelen eş sesli bir hakaret deyimi)' derler. Oysa eğer (öyle diyecekleri yerde) 'Duyduk ve uyduk', 'İşit' ve 'Bize bak' deselerdi kendileri hesabına daha hayırlı ve tutarlı olurdu."[111]

"Ey kendilerine kitap verilenler, biz bazı yüzleri çarpıtıp ense taraflarına döndürmeden ya da cumartesi yasağını çiğneyenleri lânetlediğimiz gibi lânetlemeden elinizdeki kitabı onaylayıcı olarak indirdiğimiz Kur'an'a iman ediniz. Yoksa Allah'ın emri her zaman kesinlikle yerine gelir."[112]

"Hiç kuşkusuz Allah kendisine ortak koşma günahını bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa son derece büyük bir iftira günahı işlemiş olur."[113]

"Şu kendi kendilerini temize çıkaranları görmüyor musun? Oysa Allah dilediği kimseyi arındırır, fakat hiç kimseye kılpayı kadar haksızlık edilmez."[114]

"Baksana Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar? Bu (tek başına) yeterli bir günahtır."[115]

"Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar puta ve Tağut'a (şeytana) inanırlar ve kâfirler için 'Bunların yolu müminlerin yolundan daha doğrudur' derler."[116]

109- Nisa suresi; 44
110- Nisa suresi; 45
111- Nisa suresi; 46
112- Nisa suresi; 47
113- Nisa suresi; 48
114- Nisa suresi; 49
115- Nisa suresi; 50
116- Nisa suresi; 51

"Bunlar Allah'ın lânetine uğramış kimselerdir. Allah birine lânet ederse ona yardım edecek hiçkimse bulamazsın."[117]

"Yoksa onların, Allah'ın mülkünde bir payları mı var? Eğer öyle olsaydı, insanlara bir çekirdek kırıntısı bile vermezlerdi."[118]

"Yoksa Allah'ın, lütfunun eseri olarak insanlara bağışlamış olduğu imtiyazı çekemiyor, bu yüzden onları kıskanıyorlar mı? Oysa biz İbrahim'in soyundan gelenlere de kitap ve hikmet vermiş, kendilerine büyük bir hükümranlık bağışlamıştık."[119]

"Fakat İbrahim'in soyundan gelenlerin kimi O'na inandı, kimi de kendisine sırt çevirdi. Öylelerine azgın alevli Cehennem yaraşır."[120]

"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler Allah ile peygamberleri arasında ayırım yaparak 'Buna inanır, fakat şuna inanmayız' diyenler, böylece iman ile küfür arası bir yol tutturmak isteyenler var ya, onlar gerçek anlamı ile kâfirdirler. Biz kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık."[121]

"Ehl-i kitap, senden, kendilerine gökten kitap indirmeni isterler. Onlar vaktiyle Musa'dan bundan daha büyüğünü isteyerek 'Bize Allah'ı açıkça göster' demişler, de bu zalim tutumları yüzünden kendilerini yıldırım çarpmıştı. Arkasından kendilerine açık belgeler geldikten sonra buzağıya taptılar. Bunu da bağışladık ve Musa'ya açık bir mesaj verdik."[122]

"Kesin söz vermeleri üzerine başları üzerinde asılı duran kayayı yukarıya çektik. Kendilerine 'O kasabanın kapısından secde ederek içeri giriniz' ve 'Cumartesi yasağını çiğnemeyiniz' dedik, bu konularda onlardan sağlam söz aldık."[123]

"Yahudiler verdikleri sözlerden caydılar, Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler, Peygamberlerini sebepsiz yere öldürdüler ve 'Bizim kalplerimiz kılıfla kaplıdır' dediler. Oysa Allah kâfirlikleri sebebi ile kalplerini mühürlemiştir. Bundan dolayı onlar -pek azı dışında- iman etmezler."[124]

"İşte yaptıkları bunca zulümlerden, birçok kimsenin Allah yoluna girmesini engellemelerinden, menedilmiş olan faizi almalarından ve insanların mallarını haksız yollara başvurarak yemelerinden dolayı daha önce helâl olan bazı temiz maddeler yahudilere haram kılındı. Ayrıca onların arasındaki kâfirlere acı bir azap hazırladık."[125]

Bu seçme ayetler yahudilerin bazı iğrenç marifetlerini, ifşa edici,

117- Nisa suresi; 52
118- Nisa suresi; 53
119- Nisa suresi; 54
120- Nisa suresi; 55
121- Nisa suresi; 150-151
122- Nisa suresi; 153
123- Nisa suresi; 154
124- Nisa suresi; 155
125- Nisa suresi; 160

kınayıcı, yalanlayıcı ve çürütücü bir yaklaşımla ele alarak ortaya koyuyor. Bu ayetlerin yansıttığı saldırı üslubu, yahudilerden "kâfirler" diye sözedilmesi ve "düşman" olarak nitelenmeleri bize, o günkü müslüman toplumun, bu iğrenç marifetlerinden ne kadar büyük oranda etkilendiğini gösterir. Bundan dolayı bu iğrenç marifetler çürütücü ve yalanlayıcı bir yaklaşımla ele alınmış, perde arkası çirkin amaçları ve motifleri ifşa edilmek istenmiştir. O günkü müslümanlar için büyük bir tehlike kaynağı oluşturan bu kalleş yahudi karakteri uzun tarihi boyunca hiçbir zaman gerçeğe tam boyun eğmemiş, hiçbir dönemde doğru yolun kararlı bir yolcusu olmamış, bunun yerine sapıklığı ve sebepsiz yere peygamberlerinin kanına girmeyi tercih etmiştir. Bunun yanısıra bu kalleş karekter yahudi soyundan gelmediği halde yüce Allah kendisine peygamberlik verdi diye Peygamberimizi ve Allah tarafından doğru yolda biraraya getirildiler diye müslümanları şiddetle kıskanıyordu. Bu köklü kinin dürtüsü ile Medine'nin ellerinden alındığı tarihten günümüze kadar müslümanlara karşı ardı-arkası gelmez tuzaklar, kesintisiz komplolar düzenliyorlar. Bu iğrenç tuzaklar ve kesintisiz komplolar aynı amansız nitelikleri ile bugün olduğu gibi yarın da etkili olacak; her İslâm toplumu, her İslâmî hareket ve her İslâmî uyanış, gelecek yüzyıllar boyunca da bu tuzaklar ve entrikalarla boğuşmak zorunda kalacaktır.

Bu yahudi saldırılarının ilk hedefi Peygamber efendimizin (salât ve selâm üzerine olsun) Peygamberliği konusunda zihinlerde kuşku uyandırmaktı. Bu amaca ulaştıktan sonra sağlam inançlarından saptırılacak olan müslümanları güvendikleri otoriteye bağlılıktan caydırmanın kolay olacağını düşünüyorlardı. Böylece kolaylıkla İslâm birliğini parçalayabilecekler, müslümanlar arası dayanışmayı sarsabileceklerdi. Zaten tutarlı İslâm inancı etrafında ve güvenli İslâmî yönetim mekanizması altında oluşan bu sarsılmaz dayanışma hem yahudilerin ve hem de her dönemdeki diğer İslâm düşmanlarının başağrısı olmuş, onları en çok uğraştıran ve sıkıntıya sokan faktör olmuştur. Bu yüzden bütün yıkıcı çabalarını ilk önce bu sımsıkı dayanışmayı parçalama ve müslümanların yönetim dizginlerini yeniden insan nefsinin ihtiraslarına ve cahiliye zihniyetine teslim etme amacı üzerinde yoğunlaştırırlar.

Bu yüzden bu surede Peygamberimizin peygamberliğine ilişkin yalın gerçeğin açık açık ortaya konduğunu görürüz. Şöyle ki, bu olgu, peygamberlik sürecine ters düşen bir gelişme, köksüz bir bid'at değildir. Dünya tarihinde, hatta yahudilerin geçmişinde örneği olmayan şaşırtıcı bir olay değildir. Tersine bu olgu yüce Allah'ın kıyamet günü hesaplaşmasından önce ve bu hesaplaşmaya kesin haklılık kazandıran insanlara yönelik uyarı zincirinin bir halkasıdır. Yüce Allah daha önceki diğer peygamberlere nasıl vahiy göndermiş ise peygamberimize de vahiy göndermiştir. Allah İsrailoğulları'nın peygamberlerine nasıl peygamberlik ve egemenlik vermiş ise Peygamberimize de egemenlik ve peygamberlik vermiştir. O halde O'nun peygamberliğinin, O'nun önderliğinin, O'nun egemenliğinin şaşılacak, garip karşılanacak bir yönü yoktur. Peygamberlik süreci boyunca bütün bunlar daha önce de görülmüş, yaşanmış olgulardır. Bana göre yahudilerin

bu konudaki bütün mızıkçı iddiaları yalandır, bütün kuşkuları da asılsızdır. Zaten onlar bu mızıkçı iddiaları ve kuşkuları vaktiyle gerek en büyük peygamberleri Hz. Musa'ya ve gerekse başta Hz. İsa olmak üzere diğer bütün peygamberlerine karşı da ileri sürmüşlerdi. Onların bu alandaki sabıka dosyası gayet kalındır. Bu yüzden hiçbir müslümanın bu saçmalıklara aldırış etmemesi, kulak asmaması gerekir.

Bu surenin birçok ayeti bu gerçeği açıklamayı amaçlar. Bu özette bu ayetlerden bazı seçmeler sunuyoruz. İleri de ayetlerin yerleri geldikçe ayrıntılı açıklamalar yapacağız:

"Nuh'a ve O'ndan sonra gelen peygamberlere vahiy indirdiğimiz gibi sana da vahiy indirdik. Nitekim İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a Yakub'un torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a da vahiy indirmiş, Davud'a da Zebur'u vermiştik."[126]

"Gerek sana daha önce hikayelerini anlattığımız ve gerekse kendilerinden hiç sözetmediğimiz peygamberlere de vahiy indirmiştik. Ayrıca Allah Musa ile doğrudan doğruya konuşmuştu."[127]

"Bu peygamberleri müjdeliyici ve uyarıcı olarak gönderdik ki, bu peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı ileri sürebilecekleri hiçbir bahaneleri kalmasın. Hiç kuşkusuz Allah üstün irade ve hikmet sahibidir."[128]

"Fakat Allah sana indirdiği kitabın kendi bilgisi altında indirilmiş olduğuna şehadet eder. Melekler de buna şahitlik ederler. Aslında Allah'ın şahitliği yeterlidir."[129]

"Ehl-i kitap senden kendilerine gökten kitap indirmeni isterler. Onlar vaktiyle Musa'dan bundan daha büyüğünü isteyerek 'Bize Allah'ı açıkça göster' demişler..." "...Onlar verdikleri sözlerden caydıkları, Allah'ın ayetlerini yalanladıkları ve peygamberlerini sebepsiz yere öldürdükleri için..." "İnkârcılıklarından, Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve 'Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük' -Oysa onu ne öldürmüşler ve ne de çarmıha germişlerdi, fakat onlara öyle gösterildi- demelerinden ötürü..." "Daha önce helal olan bazı temiz maddeler kendilerine haram kılındı..."[130]

"Yoksa Allah'ın lütfunun eseri olarak insanlara bağışlamış olduğu imtiyazı çekemiyor, bu yüzden onları kıskanıyorlar mı? Oysa biz İbrahim'in soyundan gelenlere kitap ve hikmet vermiş, kendilerine büyük bir hükümranlık bağışlamıştık."[131]

"Fakat İbrahim'in soyundan gelenlerin kimi O'na inandı, kimi de sırt çe-

126- Nisa suresi; 163
127- Nisa suresi; 164
128- Nisa suresi; 165
129- Nisa suresi; 166
130- Nisa suresi; 153-157
131- Nisa suresi; 54

virdi..."[132]

CAHİLİYE ARTIKLARI

Bu sure İslâm toplumunun düzenlenmesi, yapısının cahiliye tortularından arındırılması; dinin anlamının, imanın tanımının ve müslüman olmanın şartının belirtilmesi konusundaki fonksiyonunu gerçekleştiriyor. Bu temel ilkenin gerekli sonuçları olarak ortaya çıkan ve yukarda ana hatları ile tanıttığımız kuralları ve direktifleri dikkatlerimize sunuyor. Yahudilerin entrikalarını, zihinlerde uyandırmak istedikleri kuşkuları -özellikle bu kuşkuların peygamberlik gerçeğine ilişkin olanını- çürütüyor.

Bunların yanısıra İslâm düşüncesinin bazı temel dayanaklarını açıklığa kavuşturmayı, bu dayanakları kavram kargaşasının belirsizliğinden kurtarmayı da üstleniyor. Yahudilerin Hz. İsa ile O'nun temiz etekli annesi hakkında çıkarmış oldukları asılsız söylentileri çürütüyor. Ayrıca Allah'ın birliğini ve kulluğun mahiyetini belirliyor, Allah'ın takdirinin ne olduğunu, bu olgunun yaratıklara ilişkin fonksiyonunu, ecelin mahiyetini ve Allah'ın takdiri ile arasındaki ilişkiyi anlatıyor. Allah'ın günahları affetmesine ilişkin sınırları, tevbenin mahiyetini ve sınırlarını, amel-mükâfat ilişkisini düzenleyen kuralları ve bunlara benzer daha birçok temel inanç kuralını irdeliyor. Bu konuları işleyen bazı ayetleri aşağıya alıyoruz:

"Allah, kötülüğü bilmeyerek işleyip de fazla geç kalmaksızın tevbe edenlerin tevbelerini kabul edeceğini vaadetmiştir. Hiç kuşkuzuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[133]

"Yoksa sürekli kötülük yapıp dururken ölümün eşiğine gelince 'Şimdi tevbe ettim' diyenler ile kâfir olarak ölenlerin tevbesi geçerli değildir. Biz böyleleri için acı bir azap hazırladık."[134]

"Allah size helâl ile haramı açıkça bildirmek, sizden öncekilerin yararlı geleneklerini tanıtmak ve günahlarınızı bağışlamak ister. Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."[135]

"Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister. Oysa nefislerinin arzuları peşinde koşanlar sizin büyük bir sapıklığa düşmenizi isterler."[136]

"Allah yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."[137]

"Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, küçük günahları-

132- Nisa suresi; 55
133- Nisa suresi; 17
134- Nisa suresi; 18
135- Nisa suresi; 26
136- Nisa suresi; 27
137- Nisa suresi; 28

nızı bağışlar ve onurlu bir konuta yerleştiririz."[138]

"Hiç şüphesiz Allah zerre kadar haksızlık etmez. Eğer bu bir iyilik olursa onu birkaç kat büyütür ve karşılığında kendi katından büyük bir mükâfat verir."[139]

"Daha önce kendilerine 'Savaştan uzak durunuz, namazı kılınız ve orucu tutunuz' direktifi verilmiş olanları görmüyor musun? Şimdi üzerlerine farz kılınınca, onların Allah'tan korkar gibi, ya da bundan bile daha fazla insanlardan korkan bir grubu 'Ey Rabbimiz, niye üzerimize savaşmayı farz kıldın, bize biraz daha mühlet tanısaydın olmaz mıydı?' dediler. Onlara de ki; 'Dünya zevki kısa sürelidir, ahiret ise daha hayırlıdır, orada kılpayı kadar bile haksızlığa uğramazsınız.'"[140]

"Nerede olursanız olunuz, surlarla tahkim edilmiş kalelerin içinde bile olsanız, ölüm sizi bulur.

Eğer onlar bir iyilikle karşılaşırlarsa 'Bu Allah'tandır' derler, ama başlarına bir kötülük gelirse 'Bu senin yüzündendir' derler. Onlara de ki; 'Her ikisi de Allah'tandır'. Niye bu adamlar kendilerine söylenen sözü anlamaya yanaşmıyorlar?"[141]

"Karşına çıkan her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de kendindendir."[142]

"Hiç kuşkusuz Allah kendisine ortak koşma suçunu bağışlamaz. Bunun dışındaki suçları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa gerçekten koyu bir sapıklığa düşmüştür."[143]

"Allah'ın vereceği mükâfatı elde etmek ne sizin ve ne de kitap ehlinin kuruntularına göre olmaz. Kim kötülük işlerse cezasına çarpılır ve Allah'tan başka hiçbir dost, hiçbir yardım edici bulamaz."[144]

"Bu karşılık; erkek ya da kadın, kim inanarak iyi bir amel işlerse böyleleri de zerre kadar haksızlığa uğramaksızın Cennet'e girerler."[145]

"Eğer Allah'a şükreder, inanırsanız, O sizi niye azaba çarptırsın ki? Hiç şüphesiz Allah şükre karşılık verir ve herşeyi bilir."[146]

"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah ile peygamberleri arasında ayırım yaparak 'Buna inanır, fakat şuna inanmayız' diyenler, böylece iman ile küfür arası bir yol tutturmak isteyenler var ya, onlar gerçek anlamı ile kâfirdir-

138- Nisa suresi; 31
139- Nisa suresi; 40
140- Nisa suresi; 77
141- Nisa suresi; 78
142- Nisa suresi; 79
143- Nisa suresi; 116
144- Nisa suresi; 123
145- Nisa suresi; 124
146- Nisa suresi; 146

ler. Biz kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık."[147]

"Buna karşılık Allah'a ve peygamberlerine inananlara ve peygamber arasında ayırım yapmayanlara gelince Allah onların mükâfatını ileride verecektir. Hiç şüphesiz Allah affedicidir, merhametlidir."[148]

"Ey kitap ehli, dininiz konusunda aşırılığa sapmayınız, Allah hakkında gerçek olmayan sözler söylemeyiniz. Meryem oğlu İsa-Mesih, Allah'ın sadece bir peygamberi, Meryem'e sunduğu bir kelimesi ve O'ndan gelen bir ruhtur.

Allah'a ve peygamberlerine inanınız, Allah 'üçtür' demeyiniz. Bundan vazgeçiniz, hayrınıza olan budur. Allah, ancak tek bir ilahtır, çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde ve yeryüzünde bulunan herşey O'nundur. Allah insan için yeterli bir vekildir."[149]

"Ne Mesih Allah'a kul olmaktan kaçınır ve ne de Allah'a yakın melekler. Kim O'na kul olmaktan kaçınır, büyüklük taslarsa bilsin ki, Allah hepsini huzurunda biraraya getirecektir."[150]

"İman edip iyi amel işleyenlere mükâfatlarını eksiksiz ödeyecek, hatta lütfundan, onlara daha fazlasını verecektir. Kul olmayı kendine yediremeyip büyüklük taslayanları da acı bir azaba çarptıracaktır. Bunlar, Allah'tan başka hiçbir dost, hiçbir yardım edici bulamazlar."[151]

Bunların arkasından bu dinin toplumsal yapısının temel dayanağını oluşturan ahlâkî erdemlere sıra gelir. Bu surenin ayetleri bu ilkelerin seçkin örneklerine yer verir ki, bunların bazılarına daha önce işaret etmiştik. Özetle söylememiz gerekirse gerek İslâm düşünce sisteminde ve gerekse İslâm toplumunun pratiğinde ahlâk unsurunun köklü ve derinlikli bir yeri vardır. Öyle ki, hayatın her kesiminde ve her faaliyetinde bu unsura mutlaka rastlanır. Şimdi burada İslâmî toplumsal hayatın bu köklü unsurundan kaynaklanan bazı ilkelere ayrıntısız bir yaklaşımla değinirken okuyucudan bu unsuru işleyen ve daha önce sunduğumuz ayetleri de gözönüne getirmesini istiyoruz.

İslâm toplumu tek Allah'a kul olma ilkesine dayanır. Bu ilkenin sonucu olarak bu, kula kulluğun her biçiminden arınmış, kurtarılmış bir toplumdur. Oysa kula kulluk, yeryüzünde İslâm düzeni dışında kalan bütün düzenlerde egemen ve geçerlidir. Oysa İslâm düzeninde ilâhlık fonksiyonu bir noktada odaklaştırılarak yüce Allah'ın ortaksız tekeline sunulur. İlahlık niteliklerinden hiçbiri herhangi bir kula devredilmez; insanlar ilahlığı, yüce Allah'ın hiçbir kuluna yakıştırmaya kalkışmaz. İşte bütün ahlâkî ilkelerin, bütün erdemlerin hareket noktası bu özgürlüktür. Çünkü bütün ahlâkî erdemlerin nihaî amacı yüce Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaktır, tırmanabilecekleri doruk noktası ise yüce Allah'ın ah-

147- Nisa suresi; 150-151
148- Nisa suresi; 152
149- Nisa suresi; 171
150- Nisa suresi; 172
151- Nisa suresi; 173

lâkı ile ahlâklanmak, ilahi ahlâkı insan kişiliğinde pratiğe yansıtmaktır. Buna göre bu ahlâkta münafıklığın, gösterişçiliğin, ikiyüzlülüğün ve Allah rızası dışındaki bir beklentinin zerrece yeri yoktur. İşte İslâm ahlâkının, İslâm toplumunda geçerli olan erdemlerin ana temeli budur.

Surede bu temel ilkenin yanında ahlâk unsurunun pratik yansımaları olan bazı tek tek davranışlara da yer verilir. Meselâ bu toplum karşılıklı güvene, adalete, yolsuzluklardan kaçınmaya, yıkıcı komplolardan ve batıl amaçlar etrafında biraraya gelmekten uzak durmaya, zulmü duyurma hakkı dışında kötülükleri ifşa etmemeye, yararlı işlere aracı olmaya, nezaketli selamlamaya, fuhşun kökünü kazımaya, evlilik dışı cinsel ilişki yasağına; kendini beğenmişlik, övünme, hava atma, gösterişçilik, cimrilik, kıskançlık ve kin gibi manevi hastalıklardan arınmaya dayanır. Bunların yanısıra dayanışma, işbirliği, karşılıklı nasihatleşme, hoşgörü, mertlik, onurluluk, dünyada biricik haklı itaat mercii olan İslâm yönetimine bağlılık gibi ilkeler de bu toplumun vazgeçilmez dayanakları arasındadır.

Bu ilkelere işaret eden ayetlerin çoğunu daha önceki sayfalarımızda birlikte okumuştuk. Surenin akışı içinde yerleri geldikçe bu ayetleri ayrıntılı biçimde inceleyeceğiz.

Şimdilik İslâm toplumunun bu alanda ulaştığı yüce zirveyi gösteren, enteresan bir olayı hatırlatmakla yetineceğiz. Evet yüce zirve. İnsanlığın bakışlarını özlemle diktiği, dikmeye devam ettiği, fakat ne geçmişte ne günümüzde ve ne de gelecekte fiilen ulaşamadığı, yalnız eşsiz ve şaşılacak derecede mükemmel İslâm sistemi sayesinde ayak basabildiği yüce zirve ile karşı karşıyayız.

Olay ana hatları ile şöyle bir ortamda geçer. Yahudiler İslâm'a, İslâm'ın peygamberine, İslâm birliğine ve İslâm yönetimine karşı amansız bir şekilde ısrarla tuzak üzerine tuzak kurmaktadırlar. Öte yandan Kur'an-ı Kerim, İslâm toplumunu yüce Allah'ın gözetimi altında hamurunu yoğuruyor; onu düşünceleri ile, ahlâkı ile, sosyal pratiği ile ve davranışları ile sözünü ettiğimiz yüce zirveye tırmandırmaya çalışıyor. İşte az sonra anlatacağımız olay ve tutum, böyle bir ortamda gündeme geliyor. Olay bir yahudi ile ilgilidir.

Yüce Allah müslüman topluma "insanlar arasında"; milliyetleri, inançları, ırkları ne olursa olsun, hangi ülkenin vatandaşı olurlarsa olsunlar bütün insanlar arasında mutlak anlamda adaleti ve temel haklara saygıyı emrediyor, şöyle buyuruyordu:

"Allah size emanetleri onları taşıyabilecek olanlara yüklemenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adalete uygun hüküm vermenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor! Hiç kuşkusuz Allah herşeyi işiten ve görendir."[153]

Yine bu surenin başka bir ayetinde size aynı ilkeler başka bir açıdan şöyle vurgulanıyordu:

"Ey müminler, kendinizin, ana-babanızın ve yakın akrabalarınızın aleyhin-

152- Nisa suresi: 58

de bile olsa adalete sıkı sıkıya bağlı kalınız ve Allah için şahitlik ediniz. Haklarında şahitlik ettiğiniz kimseler ister zengin, ister fakir olsunlar, Allah kendilerine herkesten daha yakındır. O halde sakın nefsinizin arzusuna uyarak doğruluktan sapmayınız. Eğer kaypaklık eder ya da şahitlik yapmaktan kaçınırsanız, kuşku yok ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[153]

Ya sonra? Sonrası şu: Azımsanmayacak sayıdaki Kur'an ayetinin bir tek yahudi için, tek bir yahudiyi uğradığı haksız bir suçlama karşısında temize çıkarmak için iniyor. Yahudiye bu haksız suçlamayı yöneltenler Medine yerlilerinden oluşan bir grup müslümandır. Yukarıda saydığımız yüce ilkeler henüz kalplerinde kökleşememiş, vicdanları henüz cahiliye kültürünün tortularından tamamen arınamamış müslümanlar yani. Bundan dolayı ortak kan bağı dürtüsü ile, kabilecilik taassubu ile suçlu bir akrabalarını aklamak gayretkeşliğine kapılıyorlar. Bir zırh hırsızlığı suçunun sanığı olan akrabalarını cezadan kurtarmak için aralarında gizlice anlaşarak bu suçu bir yahudinin üzerine atıyorlar; Peygamberimizin huzurunda bu konuda yalan yere şahitlik etmekten kaçınmıyorlar. Neredeyse mahkeme bitmek üzere. Az sonra masum yahudi hırsızların hakkettiği cezaya çarptırılacak, bunun yanında gerçek suçlu paçayı kurtaracak!

İşte tam bu sırada aşağıda okuyacağımız ayetler demeti iniyor. Ayetlerde yer yer Peygamberimize yönelik azarlayıcı ifadelere rastlandığı gibi sözünü ettiğimiz Medineli müslümanlar, yani Peygamberimize kucak açmış, O'nu korumuş ve bütün varlıkları ile yardımına koşmuş olan Medineli müslümanlar kınanıyor. Niçin? Bir yahudiyi haksızlığa uğramaktan, adaletsiz bir cezaya çarpılmaktan kurtarmak için. O yahudi ki, onun ırkdaşlarının Peygamberimize etmedikleri eziyet kalmamış, hep birlikte O'nun davasının önüne dikilmişler, O'na ve müslümanlara karşı en iğrenç tuzakları kurmaktan, en kalleşçe komploları düzenlemekten geri durmamışlar.

Kendi elleri ile işledikleri suçu masum bir insanın üzerine atmaya yeltenenleri ağır bir dille uyaran, hatta tehdit eden bu ayetler o şaşırtıcı dönüşümü (transformasyonu) cahiliye bataklığından çıkararak bu yüce doruğa tırmanışı sembolize eder, bu hızlı yükseliş sürecine ışık tutar.

Şimdi tümü ile sözünü ettiğimiz yahudinin, tek bir yahudinin karşılaştığı bir olayı konu edinen bu ayetleri birlikte okuyalım:

"Biz sana bu hakk içerikli kitabı indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği gibi hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma.

Allah'tan af dile, hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir.

Kendilerine hıyanet edenleri temize çıkarmaya çalışma. Hiç şüphesiz Allah hıyanete dalmış günahkârları sevmez.

Bu kimseler Allah'ın razı olmadığı sözü, geceleyin buluşarak karara bağlarken insanlardan saklı tutuyorlar, ama yanıbaşlarında olan Allah'tan saklaya-

153- Nisa suresi; 135

mazlar. Hiç şüphesiz Allah onların yaptıklarını bilgisi ile kuşatacak güçtedir.

Diyelim ki, siz onları dünya hayatında savundunuz. Peki, kıyamet günü onları Allah'a karşı kim savunacak ya da kim onların vekilliğini üzerine alacak?

Kim bir kötülük işler ya da bir suç işler de onu bir masumun üzerine atarsa açık bir iftira, bir günah yükünün altına girmiş olur.

Eğer Allah'ın sana yönelik lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onların birtakımı seni yanıltmaya yeltenmişlerdi. Oysa onlar sadece kendilerini yanıltırlar, sana hiçbir zarar dokunduramazlar. Çünkü Allah sana kitabı ve hikmeti indirerek sana daha önce bilmediğin gerçekleri öğretmiştir. Hiç şüphesiz Allah'ın sana yönelik lütfu son derece büyüktür.

Onların aralarında yaptıkları çoğu gizli konuşmalarda hayır yoktur. Meğer ki, bu fısıltılı toplantılarının amacı sadaka vermeyi, iyiliği, insanlar arasında dirliği emretmek olsun. Kim bunları Allah'ın rızasını kazanmak amacı ile yaparsa ileride kendisine büyük bir mükâfat vereceğiz.

Kim doğru yolu iyice tanıdıktan sonra Peygambere zıt düşer de müminlerin yolundan başka bir yola koyulursa kendisini koyulduğu yolla başbaşa bırakır, sonra da Cehennem'e atarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!

Allah kendisine ortak koşma suçunu kesinlikle bağışlamaz. Bunun dışındaki suçları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa gerçekten koyu bir sapıklığa düşmüş olur."[154]

Şimdi düşünelim. Acaba insan bu konuda ne diyebilir? Bu ilahi sistemin insan topluluğunu cahiliye bataklığından çıkararak bu yüksek düzeye tırmandırabilen, bu yüce doruğa ulaştırabilen birinci sistem olduğunu kabul etmekten başka. Üstelik bu kadar kısa bir sürede.

Bu surenin konularını ve rotasını tanıtmayı amaçlayan bu giriş bölümünü burada noktalıyoruz. Bu girişte surenin içerdiği gerçeklere, düşüncelere, direktiflere ve yasal düzenlemelere sadece değinmekle yetindik. Surenin akışı içinde bu ayetleri gözden geçirirken ayrıntılı açıklamalar yapmayı umuyoruz. Başarı Allah'tandır.

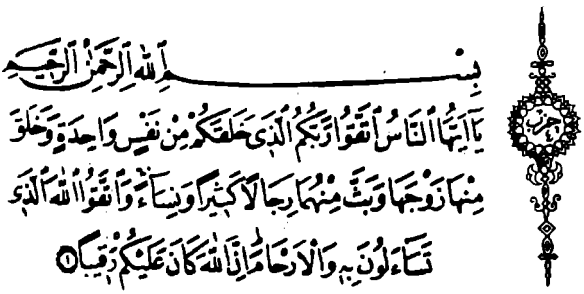
Surenin bu ilk bölümü, insanları bir temele, bir tek aileye, bir tek Rabbe ve yaratıcıya yönelttiği gibi insanların birliğini "nefis" ve toplumunkini de aile olarak nitelendirmekte. Daha sonra bu tek aileyi tek insanlıkta dayanışma, sorumluluk ve akrabalık duygularını, sıla-i rahim duygularını, "nefis"te Rabbden korku şeklindeki büyük temele dayandırması için harekete geçiren giriş ayetiyle başlamaktadır. Surenin içerdiği diğer düzenleme ve yasamalar da buraya bağlanmaktadır.

Bu bölüm, ailedeki zayıflar ve tüm insanlıktaki yetimler konusuna ilişkin

154- Nisa suresi; 105-116

yükümlülük ve hükümleri içermektedir. Ayrıca bir ailedeki fertler ve değişik derece ve yönde akraba olanlar arasında farklı durumlarda mirasın dağılım yöntemini düzenlediği gibi yetimlerin ve onların mallarını gözetme yöntemini de düzenlemektedir. Sure bütün bunları açılış ayetinin içerdiği büyük bir temele bağlamaktadır. Nitekim, bu düzenleme ve hükümlerle onların kaynaklandığı temel arasındaki ilgiyi sağlamlaştırmak için bazı ayetlerin başlarında veya ortalarında yahut sonlarında bu temel hatırlatılmaktadır. Bu temel; tek başına yasama ve düzenleme yetkisine sahip ilahlıktır. İşte her türlü hüküm koyma ve düzenleme bu yetkiden kaynaklanmaktadır.

YARATILIŞ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ
مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي
تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ۝

1- Ey insanlar, Rabbinizden korkunuz. Ki O sizi tek bir kişiden türetti, o tek kişinin eşini de kendi özünden yarattı, sonra bu çiftten çok sayıda erkek ve kadın meydana getirerek yeryüzüne yaydı. Karşılıklı dileklerinizi adına bağladığınız Allah'tan ve akrabalık bağlarını çiğnemekten sakınınız. Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir.

Hitap "insanlar"adır... Topyekün, kendilerini yaratan Rabblerine bağlamak için bu sıfatlarıyla hitap edilmektedir. **"Tek bir kişiden"** yaratmıştır... **"O tek kişinin eşini de kendi özünden yarattı, sonra bu çiftten çok sayıda erkek ve kadın meydana getirerek yeryüzüne yaydı."**

Bu basit fıtri gerçekler son derece büyük, derin ve ağır gerçeklerdir. Şayet "insanlar" kulaklarını ve kalplerini bu gerçeklere açacak olurlarsa bu, hayatlarında büyük değişikliklerin meydana gelmesi ve cahiliyeden -ya da değişik cahiliyelerden- imana, doğruluk ve hidayet yoluna "insanlar"a, "nefse" Rabbi ve yaratıcısına ve yaratılışa layık uygarlığa dönmeleri için yeterlidir.

Kuşkusuz bu gerçekler, kalp ve göz için değişik düşünceler hususunda geniş bir imkan bahşetmektedir.

1- Öncelikle "insanlar"a çıktıkları kaynağı hatırlatmakta ve onları şu yeryüzünde vareden yaratıcılarına bağlamaktadır. Bu, insanların unuttuğu, böylece herşeyi unuttukları, bundan sonra da hiçbir işte istikamet bulamadıkları bir

gerçektir.

"İnsanlar, daha önce bulunmadıkları bu dünyaya sonradan gelmişlerdir. Peki onları kim getirmiştir? Çünkü buraya kendi istekleriyle gelmemişlerdir. Buraya gelmeden önce iradeleri olmayan yokluktan ibarettirler. Bu yüzden, gelmeyi ya da gelmemeyi belirleyecek bir iradeye sahip değillerdi. O halde kendi iradeleri dışında onları buraya getiren bir başka irade sözkonusudur. Kendi istekleri dışında onları yaratmayı kararlaştıran bir başka irade vardır. Yollarını çizen, hayat çizgilerini seçen istekleri dışında bir başka irade sözkonusudur. Onlar istemeden varlıklarını ve varlık özelliklerini bahşeden, onlara birtakım yetenekler ve kabiliyetler veren ve kendi iradeleri olmaksızın ancak kendilerine, dilediğini yapabilen iradeyi bahşeden irade tarafından bilmedikleri bir yerden geldikleri bu evrenle birlikte hareket etme gücünü veren bir başka irade vardır.

Şayet insanlar, habersiz oldukları bu açık gerçeği hatırlayacak olurlarsa en kestirme yoldan doğruluğa döneceklerdir.

Kendilerini bu dünyaya getiren, hayat yollarını çizen ve onlara evrenle birlikte hareket etme gücünü veren irade, tek başına her şeylerine sahip, her şeylerini bilen ve işlerini en güzel bir şekilde planlayan iradedir. Bu irade, onların hayat kaynaklarını belirlemek, düzenlerini ve kanunlarını koymak, değerlerini ve ölçülerini yerleştirmek yetkisine tek başına sahiptir. Bu işlerden birinde ihtilafa düştüklerinde sadece O'na, O'nun hayat metoduna, değer ve ölçülerine, böylece alemlerin Rabbi olan Allah'ın istediği biricik metoda başvurmalıdırlar.

2- Nitekim bu gerçekler tüm beşeriyetin bir tek iradeden doğduğunu, akrabalık noktasında birleştiklerini, biricik hidayette buluştuklarını bir tek asıldan fışkırdıklarını ve bir soya dayandıklarını ilham ettirmektedir.

"Karşılıklı dileklerinizi adına bağladığınız Allah'tan ve akrabalık bağlarını çiğnemekten sakınınız. Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir."

Şayet insanlar bu gerçeği hatırlayacak olurlarsa hayatlarında sonradan meydana gelen, böylece bir tek "nefsin" çocuklarını bölen, bir olan akrabalık bağını parçalayan temelsiz farklar duygularında basitleşecektir.

Çünkü bütün bunlar temelsiz ayrılıklar, akrabalık sevgisine ve gözetim hakkına, nefsin bağına ve sevgi hakkına, ilahlık bağına ve takva bağına baskın çıkmamalıdır.

Bu gerçeğin yerleşmesi, insanlığın başına bir sürü belalar açan ve renk ve ırk ayırımı yapan, varlığını bu ayrılıklara dayandıran, soy ve kavim bağlılığını hatırlayıp birtek insanlık ve biricik ilahlığa bağlılığı unutan modern cahiliyede de aynı belaları tattıran ırkçı çekişmelerin yokolması için yeterlidir.

Ayrıca bu gerçeğin yerleşmesi, Hint putperestliğinde yaygın olan sınıfsal kulluğun ve komünist ülkelerde uğrunda oluk oluk kan akıtılan sınıfsal mücadelenin hayattan uzaklaşması için bir güvencedir. Modern cahiliye, herkesin bir tek nefisten doğduğunu ve herkesin başvuracağı bir rububiyetin varlığını unutarak

birtek sınıfın egemenliğini sağlamak için bunu dinsel felsefesinin temeli ve diğer tüm sınıfları ezmek için hareket noktası yapmaktadır.

3- Bir diğer gerçek de, bu tek nefisten **"eşinin yaratılmış"** olduğuna ilişkin işarettir. İnsanlık bunu kavrayacak olursa bu, içinde yüzdükleri acı hatıraları önlemesi için kefildir. İnsanlık kadın hakkında birtakım iğrenç düşüncelere sahip bulunmaktadır. Onu pislik ve necasetin kaynağı, kötülük ve belaların temeli olarak görmektedirler. Oysa fıtrat ve tabiat bakımından ilk nefistendir kadın. Yüce Allah onu ilk nefse eş olması, böylece onlardan birçok erkek ve kadın türetmek için yaratmıştır. Asıl ve fıtrat bakımından kadın, erkek arasında hiçbir fark yoktur. Fark, yetenek ve görevlerde sözkonusudur.

Kuşkusuz insanlık uzun süre bu çölde bocalayıp durmuştur. Bir zaman temelsiz ve boş düşüncelerin etkisiyle kadın, tüm insanlık özelliklerinden ve haklarından yoksun bırakılmıştı. İnsanlık, iğrenç hatasını düzeltmeye çalışınca da bir başka tarafını baskı altına almış oldu. Kadının dizginini serbest bıraktı. İnsan için yaratılmış bir insan, bir nefis için yaratılmış bir başka nefis, bütünün tamamlayıcı yarısı olduğunu, erkek ve kadın birbirinin dengi iki birey olmadıkları, aksine birbirlerini tamamlayan eşler olduklarını unuttu.

İşte sağlam Rabbani metod bu uzak sapıklıktan sonra insanlığı bu basit gerçekle yüzyüze getirmektedir.

4- Aynı zamanda ayet-i kerime insan hayatının temelinin aile olduğunu ifade etmektedir. Yüce Allah bu tohumun yeryüzünde birtek aile ile başlamasını dilemiştir. Bu yüzden ilk başta birtek nefis yaratmıştır, ondan da eşini... Böylece aile iki eşten meydana gelmiş oldu. **"Sonra bu çiftten çok sayıda erkek ve kadın meydana getirdi."**

Yüce Allah dileseydi, yaratılışın başlangıcında birçok erkek ve kadın yaratır, eşleştirirdi. Böylece daha yolun başındayken değişik ailelerden meydana gelirlerdi. İşin başında aralarında bir akrabalık ve onları biricik yaratıcının iradesinin ürünü kaynağa bağlayan ilk bağdan yoksun olurlardı. Ancak yüce Allah, bildiği bir işten, kasdettiği bir hikmetten dolayı aralarındaki bağların kat kat olmasını dilemiştir. Öncelikle ilahlık bağından başlamıştır -ki bu temel ve ilk bağdır- ardından akrabalık bağını eklemiştir. Böylece ilk aileyi, bir nefisten meydana gelen, aynı özellik ve fıtrata sahip bir erkek ve bir kadından meydana getirmiştir. Bu ilk aileden de birçok erkek ve kadın türemiştir. Bu insanların tümü öncelikle ilahlık bağında birleşmektedirler. Sonra insan topluluğunun dayandığı aile bağında birleşmektedirler.

İslâm düzeninde ailenin bu denli gözetilmesi, iskeletinin korunması, yapısının sağlamlaştırılması ve bu binayı zayıflatacak etkenlerden uzak tutulması bu yüzdendir. Bu zararlı etkenlerin başında fıtrattan uzaklaşma, erkek ve kadının yeteneklerinden ve yeteneklerin birbirleriyle oluşturdukları uyumdan ve bunların erkek ve kadından oluşan aileyi tamamlayacak unsurlar olduğundan habersiz olmaktır.

Bu surede ve bunun dışındaki diğer surelerde İslâm düzeninin aileye verdiği önemin belirtilerini görmek mümkündür. Çünkü kadın bu tür despotça uygulama ve her çeşidiyle cahiliye toplumlarındaki gibi alçak bir bakışla karşılaştığı sürece ailenin sağlam bir yapısının bulunması imkansızdır. Bu yüzden İslâm bu despotça uygulamayı defedip bu alçak bakışı ortadan kaldırmaya büyük önem vermektedir.[155]

5- Son olarak, asırlar boyu içinde iki kişinin birbirine tam anlamıyla benzemediği ve her nesilden gelen fertlerin sayısını kimsenin bilmediği şu geniş alanda (yeryüzünde) -bir nefisten ve birtek aileden türedikten sonra- tüm fertlerin özelliklerinin ve yeteneklerinin farklılığına... Şekillerde, yüzlerde ve karakterlerdeki ayrılığına... Tabiatlarda, mizaçlarda, ahlâk ve duygulardaki başkalığa... Yeteneklerde, ilgilerde ve görevlerdeki farklılığa... Evet, bu birliktelikten fışkıran başkalığa bir kere bakmak, bir ilim ve hikmetle idare eden eşsiz bir yaratıcı gücün varlığını kavramayı sağlayacaktır. Bundan sonra kalp ve göz canlı, olağanüstü müzede dolaşacak, bitmek nedir bilmeyen, sürekli yenilenen, Allah'tan başka kimsenin güç yetiremediği, hiç kimsenin Allah'tan başkasına dayandırmaya cüret edemediği örnekler topluluğunu seyre dalacaklardır. Sadece dilemesinde herhangi bir sınırlama sözkonusu olmayan ve dilediğini yapan irade, birtek asıldan bu sonsuz farklılığı meydana getirebilir.

"İnsan" hakkında bu şekilde düşünmek kalbe, iman ve takva azığından sonra yakınlık ve yararlanma azığını da bahşeden bir güvencedir. Kuşkusuz bu, kazanç üstüne kazançtır. Yükselmeden sonra yükselmedir.

Bunca anlama işaret eden açılış ayetinin sonunda "insanlar", bazısının bazısına sorduğu Allah'tan ve topluca birleştikleri akrabalıktan sakınmaya yöneltilmektedirler.

"Karşılıklı dileklerinizi adına bağladığınız Allah'tan ve akrabalık bağlarını çiğnemekten sakınınız. Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir."

Adıyla sözleştiğiniz, anlaştığınız, kiminiz kiminizden O'nun adıyla bağlılık istediğiniz, kiminiz kiminize O'nun adına and içtiğiniz Allah'tan korkun. Aranızdaki ilgilerden, bağlardan ve muameleden korkun.

"Allah'tan sakınmak" Kur'an-ı Kerim'de sık sık tekrarlanmasından dolayı anlaşılır ve bilinen bir şeydir. Fakat **"akrabalık bağını çiğnemeden sakınmak"** enterasan bir deyimdir. Gölgeleri nefiste birtakım duygular meydana getirmektedir. Ancak, insan bu gölgelerin yaydığını bulamıyor sonra. Akrabadan sakının (korkun). Bağlarını algılayabilmeniz için ince duygulara sahip olun. Akrabalık hakkını algılayın. Haksızlık ve zulümden sakının. Onu hırpalayıp ezmekten uzak durun... Onu incitmekten, yaralamaktan ve ona kızmaktan korkun. Bu hususdaki algılayışınızı, ona yönelik vakarınızı, yumuşaklılık ve gölgesine olan arzunuzu inceltin.

155- Daha geniş bilgi için "Dünya Barışı ve İslâm" adlı kitabın "Evin Selameti" bölümüne bakınız. Dar eş-Şuruk.

Sonra bu çeşitli duyguları uyandıran ayet-i kerime Allah'ın gözetimini hatırlatmakla sona eriyor.

"Karşılıklı dileklerinizi adına bağladığınız Allah'tan ve akrabalık bağlarını çiğnemekten sakınınız. Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir."

Ne korkunç bir gözetim... Gözetici bizzat Allah'tır. Ve O, yarattığını bilen yaratıcıdır. O alimdir, haberdardır. Ne davranışların görüntüsünde ne de kalplerin derinliklerinde hiçbir şey O'na saklı kalamaz.

Bu güçlü ve etkin açılıştan, bu basit ve fıtri gerçeklerden ve bu büyük ve esas temelden aile ve toplum içindeki dayanışmadan, içindeki zayıfların haklarının gözetilmesinden, kadın haklarının ve şerefinin korunmasından, genelde tüm toplum mallarının muhafazasından ve mirasın varisler arasında fertler için adaleti toplum için de iyiliği gözeten düzene dağıtılmasından meydana gelen toplumsal hayatın düzeni oluşturuluyor.

Daha başlarken, yetimlerin varisi durumundan olanlara büluğ çağına erdiklerinde yetimlere mallarını tam ve eksiksiz vermelerini emretmektedir. Ayrıca mallarını ellerinden almak için daha korumaları altında bulunan henüz büluğa ermemiş kızları nikahlamamalarını emretmektedir. Malları kendilerine teslim edildiğinde zarar vereceklerinden korkulan akli dengeleri bozuk olanlara gelince bunlara malları verilmez. Çünkü gerçekte toplumun malıdır. Bunda toplumun ayakta kalması ve yararı sözkonusudur. Bu yüzden ifsat edecek birine teslim doğru değildir. Bu arada genel anlamda kadınlarla ilişkilerinde adalet ve iyiliği gözönünde bulundurmaları emredilmektedir.

وَاٰتُوا الْيَتٰمٰٓى
اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيْثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَاْكُلُوْٓا اَمْوَالَهُمْ
اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ اِنَّهٗ كَانَ حُوْبًا كَبِيْرًا ۝ وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوْا فِى الْيَتٰمٰى
فَانْكِحُوْا مَا طَابَ لَكُمْ مِّنَ النِّسَآءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا تَعْدِلُوْا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُوْلُوْا ۝ وَاٰتُوا
النِّسَآءَ صَدُقٰتِهِنَّ نِحْلَةً فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَىْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوْهُ
هَنِيْٓـًٔا مَّرِيْٓـًٔا ۝ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَآءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِىْ جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ
قِيٰمًا وَّارْزُقُوْهُمْ فِيْهَا وَاكْسُوْهُمْ وَقُوْلُوْا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۝

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا
فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا ۚ
وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ
فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝٦

2- Yetimlere mallarını veriniz, temiz malı murdarı ile değiştirmeyiniz, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyiniz, çünkü bu büyük bir vebaldir.

3- Eğer gözetiminiz altındaki yetim kızları ile evlendiğiniz takdirde onların haklarını gerektiği gibi gözetemeyeceğinizden korkarsanız size nikahı düşen kadınlardan ikisi, üçü ya da dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz, ya da eliniz altındaki cariye ile yetininiz. Haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur.

4- Kadınların mehirlerini gönül hoşnutluğu ile veriniz. Fakat eğer onlar mehirlerinin bir bölümünü gönüllü olarak size bağışlarlar ise bunu afiyetle yiyiniz.

5- Allah'ın, sizi başına diktiği malları aptalların (akıl dengesi yerinde olmayanların) ellerine vermeyiniz. Fakat onları bu mallardan besleyiniz, giydiriniz ve kendilerine güzel söz söyleyiniz.

6- Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyiniz. Eğer olgunlaştıklarını görürseniz hemen mallarını kendilerine teslim ediniz. Yetimler büyüyecek endişesi ile bu malları savurganca yemeyiniz. Zengin veliler bu mallara hiç el sürmesin. Fakir veliler ise bu malların geleneklere uygun düşecek kadarını yesin. Yetimlere mallarını teslim ederken yanınızda şahit bulundurunuz. Gerçi hesap sorma mercii olarak Allah yeterlidir.

Dediğimiz gibi bu ısrarlı tavsiyeler, genelde tüm zayıfların özelde yetim ve kadınlarının haklarının yok edilmesine ilişkin Arap cahiliyesindeki bir olguya işaret etmektedir. Bu kalıntılar Kur'an'ın eritip yoketmesinden önce aslı da cahiliyeden kopup gelen müslüman cemaatle de varlıklarını sürdürmüşlerdi. Bu konuda Kur'an müslüman kitleye yepyeni bir düşünce, duygu, gelenek ve bakış açısı kazandırmaktadır.

YETİMLERİN MALLARI

"Yetimlere mallarını veriniz. Temiz malı murdarı ile değiştirmeyiniz. Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyiniz. Çünkü bu büyük bir vebaldir."

Yetimlerin eliniz altındaki mallarını verin. İyisinin yerine kötüsünü vermeye kalkışmayın. Verimli arazilerinin yerine çorak arazinizi vermeniz gibi... Ya da koyunlarını hisselerini paralarını -çünkü paranın da değerlisi ve değersizi vardır-

ya da iyisi ve kötüsü bulunan herhangi bir mal gibi... Aynı şekilde tamamını veya birkısmını malınıza katmakla mallarını yemeyin. Kuşkusuz bunların tümü büyük günahtır. İşte Allah sizi bu büyük günahtan sakındırmaktadır.

Demek ki bunların tümü, ilk defa bu ayete muhatap olan toplumda meydana gelmiştir. Hitap şekli, bunun, aralarında bu işi yapanlara yönelik olduğunu göstermektedir. Bu, cahiliyeden kalma bir izdir. Her cahiliye toplumunda benzerine rastlamak mümkündür. Benzerlerini modern cahiliyede gerek şehirde gerekse köylerde görmemiz mümkündür. Bunca yasal tedbire ve mümeyyiz olmayanların mallarını gözetmek için oluşturulmuş bunca devlet kuruluşuna rağmen yetimlerin malları birçok vasi tarafından çeşitli yollarla ve türlü hilelerle yenmektedir. Bu konuda kanunların yatırımların, göstermelik gözetimlerin yararı olmaz. Kesinlikle, birtek şeyin yararı olabilir, o da takvadır. Vicdanlar üzerindeki içsel gözetimin güvencesi odur. Bundan sonra yasaların bir değeri ve etkisi olabilir ancak. Bu ayetin nüzulünden sonra yetimlerin kendi malını mallarından ayırmaları ve yemeklerini yemeklerinden ayırmaları hususunda sakınmaları bildirildiğinde, sakınma ve büyük günahın meydana geleceğini duydukları takvanın da o denli titizlik gösteren vasilerde olduğu gibi... Çünkü onları sakındıran yüce Allah'tı ve şöyle buyuruyordu:

"Çünkü bu büyük vebaldir."

Yasama ve düzenlemelerin uygulanması için vicdanda takvadan bir gözetim bulunmadığı sürece kanun ve düzenlemeler yararlı olamaz. Sırları bilen, vicdanları gözeten bir yönden kaynaklanmadıkça (bu kanun ve düzenler karşısında) takva duygusu harekete geçmez. Ancak bu durumda -kanuna saygısızlık yapmamaya özen gösteren- fert Allah'a ihanet ettiğini, O'nun emrine isyan ettiğini, iradesine karşı geldiğini ve yüce Allah'ın bu niyetini ve davranışını bildiğini algılar. İşte bu durumda ayakları titrer, eklemleri gevşer ve takva duygusu harekete geçer.

Kullarını en iyi yüce Allah bilir. Fıtratlarını en iyi O tanır. Onları yaratan olduğuna göre ruhsal ve sinirsel yapılarından da en iyi O haberdardır. Bu yüzden yüce Allah, kalplerde ölçüsü, etkisi, korku ve saygınlığının bulunabilmesi için kulların uyacağı şeriatın kendi şeriatı, kanunun kendi kanunu, düzenin kendi düzeni ve metodun kendi metodu olmasını dilemiştir. Çünkü o, kalplerin korktuğu, titrediği ve gizli sırlara ve kalplerin vakıf olduğunu bildiği bu merciye dayanmadığı sürece hiçbir kanuna itaat edilmeyeceğini bilir. Ayrıca baskı ve sindirmenin kalplerden habersiz yüzeysel gözetimlerin etkisi sonucu kulların koyduğu kanunlara uysalar da kontrolün gaflet anında veya fırsatını buldukça bundan kurtulmanın yollarını aramaktadırlar. Nitekim sürekli bir kahır, öfke ve bu baskıyı bertaraf etme hazırlığı içinde olurlar.

"Eğer gözetiminiz altındaki yetim kızlar ile evlendiğiniz takdirde onların haklarını gerektiği gibi gözetemeyeceğinizden korkarsanız size nikahı düşen kadınlardan ikisi, üçü ya da dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onların arasında

adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz, ya da elinizin altındaki cariye ile yetininiz. Haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur."

Urve b. Zübeyr (Allah O'ndan razı olsun) Hz. Aişe'den **"yetim kızlar hususunda adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız"**.. ayetini sordum bana şöyle cevap verdi der: "Ey bacımın oğlu, bu yetim kız velisinin himayesinde bulunur. Velisi malını kendi malına katar, bu arada malı ve güzelliği hoşuna gider. Mehrinde adaleti gözetmeksizin onunla evlenmek ister. Ona başkasının vereceği kadar bir şey verir. Bu yüzden adaletli davranmadıkları ve adet olan mehirlerinin en üstününü vermedikleri sürece onları nikahlamaktan alıkonuldular. Onlardan başka kadınları nikahlamaları emredildi. Urve diyor ki, Aişe şöyle dedi: Bazı insanlar bu ayet geldikten sonra Resulullah'tan (salât ve selâm üzerine olsun) fetva istediler. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: **'Onlar senden kadınlara ilişkin fetva istiyorlar. De ki; onlar hakkındaki fetvayı Allah veriyor. Kendilerine farz kılınmış şeyi vermediğiniz ve onlarla evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlar hakkında kitapta size okunanı..."** [156] Hz. Aişe (Allah O'ndan razı olsun) diyor ki, "Nikahlamayı arzuladığınız..." sözünden, birinizin malı ve güzelliği az olan yanındaki yetim kızdan yüzçevirmesi kastedilmektedir.

Bu yüzden malları ve güzellikleri az olduğu zaman yüzçevirmemeleri için adaletle davranmadıkları sürece mallarını ve güzelliklerini arzulayanlar onlar nikahlamaktan alıkonuldular.[157]

Hz.Aişe'nin hadisi, cahiliye toplumunda yaygın olan sonra da Kur'an, gelip bu yüce direktifler ve **"yetimler konusunda adaleti gözetemiyeceğinizden korkarsanız.."** diyerek işi vicdanlara dayandırmak suretiyle yasaklayıp yokedene kadar müslüman kitle içinde de varlığını sürdüren düşünce ve geleneklerin bir yönünü tasvir etmektedir. Bu, himayesindeki yetim konusunda adaleti gözetmeyecek vekilinin titiz davranması, Allah'tan sakınıp korkması sonucudur. Ayetin hükmü geneldir. Adaletin gözetileceği yerleri sınırlandırmıyor. Bu durumlarda istenen, tüm şekilleri ve anlamlarıyla adalettir. Mehirle ilgili olması ya da diğer bir değere ilişkin olması önemli değildir. Birinin yetim kızı, kalbinde bir sevgi bulunmadan ve onunla beraberliği arzulamadan sırf malına duyduğu ilgiden dolayı nikahlaması veya evlenmeyi istemediği halde utancından ya da velisinin isteğine karşı geldiğinde malının zayi olacağından korktuğundan dolayı bu isteksizliğini söyleyemeyen kızın isteğini gözönünde bulundurmadan orada hayatın birlikte sürmesine imkân vermeyecek kadar yaş farkı olduğu halde nikahlamak gibi adaletin gerçekleşmesinden endişe duyulan daha nice durumlar...

İşte Kur'an, vicdanı bir bekçi, takvayı da bir gözetleyici konumuna getirmektedir. Geçen ayette, bütün bu direktifleri gerektirecek yüce Allah'ın şu sözü yeralmıştı: **"Hiç kuşkusuz Allah sizi sürekli gözetmektedir."**

156- Nisa suresi; 127
157- Buhari rivayet etmiştir.

BİRDEN ÇOK KADINLA EVLİLİK

Veliler himayelerindeki yetim kızlar konusunda adaleti gözetmede kendilerine güvenemiyorlarsa başka kadınlar vardır. Kulun bundan şüphe edip kaçınması için geniş imkanlar vardır.

"Eğer gözetiminiz altındaki yetim kızlarla evlendiğiniz takdirde onların haklarını gerektiği gibi gözetemeyeceğinizden korkarsanız size nikahı düşen kadınlardan ikisi, üçü ya da dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek tadınla evleniniz, ya da elinlz altındaki cariye ile yetininiz. Haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur."

Bu, adaleti gözetmeme endişesinden dolayı sakıncalı ve böyle bir durumda bir taneyle ya da elleri altındaki cariyelerle yetinmeyi tavsiye etmekle beraber birden fazla kadınla evlenmeye izindir.

Bu iznin hikmetini ve yararını açıklamak yararlı olacaktır. Bir zamanlar insanlar bu konuda kendilerini yaratan Rabblerine karşı bilgiçlik taslıyorlardı. İnsan hayatı fıtratı ve çıkarı konusunda yüce yaratıcılarından daha isabetli bir buluşa sahip olduklarını iddia ediyorlardı. Bu ve diğer konularda heva, şehvet, bilgisizlik ve körlüğe dayanarak konuşuyorlardı. Sanki kendilerinin algılayıp güç yetirdikleri günümüz koşul ve zorunluluklarını, insanlar için bu kanunları koyduğu gün yüce Allah hesaba katmamış ve takdir buyurmamış gibi...

Bu, küstahça ve edepsizce, kafirce ve sapıkça bir iddia olduğu kadar cahilce ve körce bir iddiadır da. Buna rağmen söylenip duruyorlar.

Küfür ve sapıklıklarında küstahlaşıp utanmaz hale gelen cahil ve körlerin bundan vazgeçtiğini göremezsin. Bu dine karşı komplolar hazırlamaya önem veren odaklar tarafından kiralanan bu kişiler kendilerinden emir alarak, korkmadan fırsatını buldukça Allah'ın dinine karşı küstahlık yapmakta, Allah'a ve O'nun büyüklüğüne karşı gelmekte ve O'nun sistemine utanmazca saldırmaktadırlar.

Bu sorunun -İslâm'ın belirttiği birden fazla kadınla evlenme sorununun- kolaylık, açıklık ve kesinlikle ele alınması ve çevresindeki pratik ve gerçek koşulların bilinmesi gerekir.

Buhari -kendi isnadiyle- şöyle rivayet ediyor: Gıylan b. Selem es-Sekafi müslüman olduğu zaman on tane karısı vardı. Peygamber (salât ve selâm üzerine olsun) ona "İçlerinden dört tanesini seç" dedi.

Ebu Davut -kendi isnadiyle- Umeyri el-Esedi'nin şöyle dediğini rivayet ediyor: Müslüman olduğumda sekiz tane karım vardı. Bunu Peygamber'e söyleyince "İçlerinden dört tanesini seç" dedi.

Şafii Müsnedinde şöyle diyor: Ebu Ziyad'ı dinleyen biri şöyle dediğini haber verdi: Bana Abdulmecid, İbn-i Sehl b. Abdurrahman'dan o da Avf b. Haris'ten o da Nevfel b. Muaviye ed-Deylemi'nin şöyle dediğini haber verdi: "Müs-

lüman olurken beş tane karım vardı. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) "İstediğin dört tanesini seç diğerini bırak" dedi.

O halde İslam bir adamın -hiçbir sınırlama ve kayda uymadan- on tane, daha çok ya da az kadınla evlenebildiği bir dönemde gelmiş ve erkeklere şunu bildirmiştir: Müslümanın aşmaması gereken bir sınır vardır o da "dörttür".. Bir kayıt vardır o da adaleti gözetme imkanıdır. Aksi takdirde bir taneyle veya eliniz altındaki cariyelerle yetineceksiniz.

İslâm büsbütün serbest bırakmak için gelmemiştir. Daha çok sınırlandırmak için gelmiştir. İşi erkeğin hevasına bırakmamıştır. Birden fazla kadınla evlenmeye bir sınırlandırma getirmiştir. Yoksa verilen izni kaldırırdı.

O halde İslâm neden bu izni vermiştir?

Çünkü İslâm düzeni insan içindir. Realist ve pratik bir düzendir. İnsan fıtratı ve yapısıyla uyum içindedir. İnsanın gerçeklerine ve zorunluluklarına uygundur. Farklı bölge ve zamanlarda ve farklı durumlarda değişen hayat koşullarıyla da uyuşmaktadır.

İslâm, gerçekçi ve pratik bir düzendir. İnsanı, daha yüksek bir düzeye ve üstünlüğün doruklarına yükseltmek için onu içinde bulunduğu durumdan, işgal ettiği konumdan ele almaktadır. Fıtratını inkâr etmeden, bozmadan... Olguyu değiştirmeden, ihmal etmeden... Yönlendirirken baskı ve haksızlığa yeltenmeden.

İslâm, boş bir bilgiçliğe, cıvık bir ukalâlığa, saçma bir idealizme ve insan fıtratı, onun pratiği ve hayat şartlarıyla çarpışıp sonradan toz duman eden düşsel güvencelere dayanan düzen değildir.

O, insan ahlâkını ve toplumun temizliğini gözeten bir düzendir. Bu yüzden, insanın pratiği ile çarpışan zaruretlerin tokmağı altında ahlâkın bozulmasına ve toplumun kirlenmesine neden olabilecek maddi bir olgunun oluşmasına müsamaha göstermez. Daha çok fert ve toplumu, az bir çaba sarfederek ahlâkın korunmasına ve toplumun temizliğine yardımcı bir ortam oluşturmaya yöneltmektedir.

İslâm düzeninin bu temel özelliklerinin anlamını bu şekilde kavrayıp birden fazla kadınla evlenme sorununa baktığımızda neler görürüz acaba?

Öncelikle.. -gerek tarihte gerekse çağımızda- birçok topluma baktığımızda evlenme çağına gelmiş kadınların sayısının evlenme çağına gelmiş erkeklerin sayısından fazla olduklarını bir olgu olarak görmemiz mümkündür. Ancak aradaki boşluk oranının tarihsel olarak hiçbir toplumda dörtte bir oranını aştığı görülmemiştir. Hep bu sınırlar içinde kalmıştır.

O halde değişik uluslarda sürekli tekrarlanan bu olguyu nasıl tedavi edeceğiz? Çünkü bu olguyu görmezlikten gelmenin hiçbir yararı yoktur.

Omuz silkerek mi tedavi edeceğiz? Yoksa şartların ve tesadüflerin gelişine göre kendi kendine tedavi olmasını mı bekleyeceğiz?

Omuz silkmekle sorun çözümlenmez. Toplumun bu olguyu rastgele tedavi etmesi de hoş karşılanmaz. Kendine ve insan türüne saygısı bulunan hiçbir ciddi insan bunu kabul edemez. O halde bir düzen gereklidir. Bir uygulama kaçınılmazdır.

Bu durumda kendimizi üç ihtimalin karşısında buluyoruz:

1- Evlenme çağına gelmiş her erkek evlenme çağına gelmiş bir kadınla evlenecek geri kalan bir veya daha fazla -aradaki farkın derecesine göre- kadın evlenmeden kalacaktır. Hayatını -veya hayatlarını- erkek nedir bilmeden geçireceklerdir.

2- Evlenme çağına gelmiş her erkek sadece evlenme çağına gelmiş bir kadınla temiz ve yasal bir evlilik yapacak sonra da toplumda eşi bulunmayan kadınlardan bir veya daha fazla dost veya metres edinecektir. Bunlar da erkeği haram ve karanlık bir ortamda dost veya metres olarak tanıyacaklardır.

3- Evlenme çağına gelmiş erkekler -tümü ya da bazısı- birden fazla kadınla evlenecektir. Diğer kadın da erkeği aydınlık bir ortamda onurlu bir eş bilecektir, haram ve karanlık bir ortamda dost veya metres değil.

Hayatı boyunca erkek nedir bilmeyen kadının durumu gözönünde bulundurulduğunda, birinci ihtimalin fıtrat ve insan gücünün dışında olduğu anlaşılır. İş ve kazanç bakımından kadının erkekten bağımsızlığını savunan palavracıların çığırtkanlığı bu gerçeği değiştiremez. Çünkü sorun, insan fıtratından habersiz yüzeysel görüşle, palavracı ve ukalâ kişilerin sandığından daha derindir. Bin tane iş, bin tane kazanç, kadını tabii hayata olan fıtri ihtiyacından müstağni kılamaz. Bu, ister bedenin veya içgüdünün istekleri olsun, hayat arkadaşı ve eşle yakınlık gibi ruhun ve aklın istekleri olsun durum değişmez. Erkek çalışır, kazanır, ancak bu ona yetmez. Bir iş edinmeye çalışır. Bu noktada kadın da erkek gibidir. Çünkü ikisi de bir nefisten meydana gelmişlerdir.

İkinci ihtimal, İslâm'ın tertemiz çizgisine, iffetli İslâm toplumunun temeline ve kadının insanlık şerefine zıt bir durumdur. Toplumda fuhşun yaygınlaşmasına aldırış etmeyenler, Allah'a karşı bilgiçlik taslayan ve O'nun şeriatına karşı büyüklenenlerdir. Çünkü onlar, kendilerini bu büyüklenmeden vazgeçirecek kimseyi bulamadıkları gibi üstelik bu dinç komplo düzenleyenlerin teşvik ve takdirini buluyorlar yanlarında.

Üçüncü ihtimal İslâm'ın seçtiği ihtimaldir. Bunu, omuz silkmenin ve palavra iddiaların yarar sağlayamadığı bir olguyu karşılamak için şartlı bir durum olarak seçmiştir İslâm, insanı -fıtratı ve hayat şartlarıyla birlikte- ele alırken karşılaştığı pratik bir olgudan dolayı bunu seçiyor. Bunu seçerken de, ahlâkın güzelliğini ve toplumun temizliğini gözönünde bulundurarak kolaylık, yumuşaklık ve pratiklikle insanı düşkünlükten tutup yücelere, üstünlüğün zirvesine çıkaracak metodu takip ediyor.

İkinci olarak, eski-yeni, dün, bugün, yarın ve kıyamete kadarki insan top-

luluklarına baktığımızda, insan hayatında görmezlikten gelinmesi mümkün olmayan bir olgu göreceğiz.

Verimlilik çağının erkeklerde yetmiş yaşına veya daha yukarı yaşlara kadar sürdüğü halde bu çağın kadınlarda elli yaşın dolaylarında olduğunu görürüz. Burada erkeğin hayatında kadın tarafından karşılık görmediği ortalama olarak yirmi senelik bir verimlilik çağı vardır. Şüphesiz iki türün farklılığı birleşmesinin hedeflerinden ve de verimlilik ve nesille hayatın devam etmesi ve çoğalıp yayılmakla yeryüzünün imarıdır. O halde hayatı erkekteki artık verimlilikten yararlanmaktan engellememiz genel fıtrat kanununa uymayacaktır. Ancak bu fıtri olguya uygun olanı -tüm toplumlar, çağlar ve durumları kapsayacak- bir şekilde -bu iznin- kanunlaşmasıdır. Ancak bireysel zorlamaya başvurmadan, bu fıtri olguya cevap verecek genel bir imkan hazırlamak suretiyle gerektiğinde yararlanması için hayata müsamaha göstermekle olmalıdır. İşte bu, fıtratın pratiği ile ilahi sürekli gözetlenen kanun koyma hikmetine uygun düşmektedir. Beşeri kanunların sayısı fazla değildir. Çünkü insanların gözlemi sınırlıdır, herşeye dikkat edemez, uzak-yakın tüm koşulları kavrayamaz. Olaya her açıdan bakamaz, her ihtimali gözönünde bulunduramaz.

Açıkladığımız gerçeklerle ilişkili olarak, erkeğin fıtri görevini yerine getirmeyi istemesine rağmen -yaşlılık veya hastalıktan dolayı- kadının isteksizliği, buna rağmen her ikisinin de evliliği sürdürmeyi istemeleri ve ayrılıktan dolayı nefret etmeleri zaman zaman gördüğümüz pratik durumlardır. Peki bu gibi durumları nasıl karşılayacağız?

Omuz silkerek, eşlerden herbirini kafalarını duvarlara vurmaya terketmekle mi karşılayacağız? Yoksa boş bir palavracılık ve bilgiçlik insan hayatının ciddiyetine ve sorunlarıyla uyuşmamaktadır.

Bu durumda -yine- kendimizi üç ihtimalin önünde buluruz:

1- Kanun ve otorite gücüyle erkeği, fıtri isteklerini yerine getirmesine engel olacağız. Ona "ayıp be adam, bu yaptığın sana yakışmaz. Yanındaki kadının hak ve şerefiyle de uyuşmaz" diyeceğiz.

2- Bu adamı dilediği kadını dost ve metres edinmesi için serbest bırakacağız.

3- Durumun gereği olarak bu adamın birden fazla kadınla evlenmesine izin vereceğiz ve birinci eşini de boşamasına engel olacağız.

Birinci ihtimal fıtrata aykırıdır ve beşer gücünün üstündedir. Bir erkeğin sinirsel ve ruhsal olarak dayanma gücüne zıttır. Şayet onu kanun ve otorite gücüyle engelleyecek olursak bunun doğuracağı en yakın sonuç, kendisine bunca sıkıntıyı ve Cehennem gibi bir hayatı yükleyen evlilikten nefret etmesidir. İşte evi huzur yeri, eşi de arkadaş ve örtü kabul eden İslâm bundan hoşlanmaz.

İkinci ihtimal İslâm'ın ahlâk prensiplerine aykırıdır. Ayrıca insan hayatının ilerlemesi, yükselmesi, arınması, böylece yüce Allah'ın hayvandan üstün kıldığı insana yakışır bir hayat olması için İslâm'ın uyguladığı metoda da uymamaktadır.

Fıtratın gerçek zaruretlerine ve İslâm'ın ahlâk sistemine cevap veren birinci eşi evlilik olayını gözeterek koruyan, karı-koca arkadaşlıklarını ve hatıralarını sürdürme isteklerini gerçekleştiren ve insanın kolay, rahat ve pratik olarak daha fazla yol almasını kolaylaştıran sadece üçüncü ihtimaldir.

Böyle bir durum, erkeğin fıtri olarak neslin devamını istemesine rağmen kadının kısır olmasıyla da meydana gelebilir. Bu durumda erkeğin önünde bir üçüncüsü bulunmayan iki yol vardır:

1- İnsanın neslin devamına olan fıtri arzusuna cevap vermek için başka bir kadınla evlenmek amacıyla eşini boşayacaktır.

2- Birinci eşiyle olan beraberliğini sürdürmekle beraber başka biriyle evlenecektir.

Bazı bilgiç erkek ve kadınlar birinci yolun tercih edilmesini savunabilirler. Ancak en az yüzde doksan dokuz kadın erkeğe bu yolu gösterenleri lanetleyecektir. Bu hiçbir karşılık göstermeksizin yuvalarını dağıtmaktır çünkü. Kısır olduğu halde evlenme anında kısırlığını açıklayan çok az kadın bulunur. Çoğu kere kısır kadın, diğer kadının kocasından doğurduğu küçük çocuklarda bir cinsiyet, bir huzur bulur. Çünkü kendi çocukları olmadığına üzülse de bu çocuklar evi hareket ve neşeyle doldururlar.

Gerçek hayatı pratik koşullarıyla birlikte düşündüğümüzde durum böyledir. Burada palavraya kulak verilmez, gevezeliğe de cevap verilmez. Ciddi konularda kâmilliğin ve sululuğun yeri yoktur.

Aşağıdaki ayette olduğu gibi sınırlandırma getiren bu izinde yüksek hikmetler bulduk:

"Size nikahı düşen kadınlardan ikisi, üçü, dördü ile evlenebilirsiniz. Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz..."

İzin, fıtri bir gerçeğe, hayati bir olguya cevap vermekte ve toplumu -fıtri zaruretlerin ve değişik olguların baskısı altında- dağılmaktan, çözülmekten ve bunalımdan korumaktadır.

Sınırlandırma da evlilik hayatını aşırılıktan ve kaçınılmaz bir zaruret ve tam bir ihtiyat olmaksızın sırf küçük düşürmek amacına yönelik saldırılardan kadının şerefini korumaktadır. Nitekim sonucu acı zaruretleri barındıran adaleti de içermektedir.

İslâm'ın ruhunu ve direktiflerini kavrayan biri birden fazla kadınla evliliğin teşvik edildiğini, fıtri ya da toplumsal bir zorunluluk olmaksızın serbest bırakıldığını, hayvani zevkten başka bir nedenin olmadığını ve bunun erkeğin, ikide bir dost değiştirmesi gibi eş değiştirmesinden başka birşey olmadığını söyleyemez. Bu bir zorunluluğu karşılayan bir zorunluluktur. Bir sorunun çözümüdür. Hayatın tüm olgularını karşılayan İslâm düzeninde bir sınırlandırma getirilmek-

sizin hevaya bırakılmış değildir.

Herhangi bir ulus bu izni amacından saptırırsa... Erkekler bu izinden yola çıkarak evlilik hayatını hayvansal zevklerini tatmin ettikleri bir ortama dönüştürürse... Ve bu kuşkulu haliyle "haram" oluşturursa... İşte bu, İslâm'ın öngördüğü birşey değildir. Bunlar da İslâm'ı temsil edemezler. Bunlar İslâm'dan uzaklaştıkları için bu aşağılık duruma düşmüşlerdir. Çünkü onlar İslâm'ın temiz ve şerefli ruhunu kavramamışlardır. Nedeni de İslâm'ın hükmetmediği İslâm şeriatının egemen olmadığı ve İslâm ve şeriatına boyun eğen insanları İslâm'ın direktifleri, kanunları ve gelenekleriyle idare eden müslüman bir otoritenin idare etmediği bir toplumda yaşamalarıdır.

İslâm'a karşı olan, onun şeriat ve kanunundan uzaklaşan toplum bu aşırılığın birinci sorumlusudur. Bu bozuk ve bu aşağılık haliyle "harem" hayatının oluşmasına birinci derecede sorumlu bu toplumdur. Evlilik hayatının hayvansal zevklerin tatmin edildiği bir ortama dönüşmesinin sorumlusu odur. Bu durumu düzeltmek isteyen, insanları İslâm'a, onun şeriatına ve hayat metoduna döndürmelidir. Ancak bu şekilde onları temiz, arınmış doğru ve dengeli bir hayata döndürebilir, çünkü. Bu durumu düzeltmek isteyen insanları İslâm'a çağırmalıdır, ancak sadece bu kısmına değil, hayat metodunun tümüne çağırmalıdır.

Çünkü İslâm düzeni bir bütündür. Tam ve kapsamlı bir şekilde uygulanmadığı sürece işlevini yerine getiremez.

Yerine getirilmesi istenen adalet, davranışlarda, nafakada geçinme ve cinsel ilişkidedir. Kalplerin arzularında ve ruhsal duygularda hiçbir insandan adil olması beklenemez. Çünkü bu insanın iradesi dışındaki bir olaydır. Yüce Allah'ın bu suredeki diğer bir ayette sözünü ettiği adalet budur:

"Ne kadar özen gösterseniz de eşleriniz arasında adaleti sağlayamayacaksınız. O halde birine iyice tutulup öbürünü ortada bırakmayınız. Eğer barışır, Allah'tan korkarsanız, hiç kuşkusuz Allah affedicidir ve merhametlidir."[158]

Bazı insanların birden fazla kadınla evliliğin haramlığına delil göstermeye çalıştıkları, bu ayettir. Oysa iş böyle değildir. Allah'ın şeriatı sağdan verip soldan alır gibi, bir ayette emrettiğini diğer ayette yasaklayacak kadar komik değildir. Birinci ayette istenen ve gerçekleşmesinden korkulduğunda birden fazla kadınla evliliğin olmamasını gerektiren adalet davranış nafaka, beraberlik cinsel ilişki ve diğer görünür durumlarda gözetilmesi gereken adalettir. Beşeriyetin tanıdığı en üstün insan olan Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) yaptığı gibi hiçbir eşi bu durumların hiç birinde yoksun bırakmamak veya öncelik tanımamak... Bu arada çevresinde bulunanlar ve eşlerinden Resulullah'ın Aişe'yi sevdiğini ona özel kalbî bir ilgi gösterdiğini ve bu sevgiyi diğerleriyle paylaşmadığını bilmeyen yoktu. Çünkü kalpler sahiplerinin egemenliğinde değildir. Onlar Rahman'ın parmaklarından iki parmağının arasındadırlar ve onları dilediği tarafa

158- Nisa suresi; 129

çevirir. Dinini ve kalbini bilen Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) şöyle diyordu: "Allah'ım, bu benim kontrolümde olan kısımdır. Senin kontrolünde olup benim gücümün yetmediği bir konuda beni kırma."[159]

Bu noktaya geçmeden önce yine tekrarlıyoruz. Birden fazla kadınla evliliği İslâm ortaya çıkarmamış, ona sınırlama getirmiştir.

Bu noktaya geçmeden önce yine tekrarlıyoruz. Birden fazla kadınla evliliği emretmemiş, sadece izin vermiş ve çeşitli bağlarla bağlı kılmıştır. İnsan hayatının gerçeklerini ve insan fıtratının zaruretlerini karşılamak için bu izni vermiştir. Şimdiye kadar algılayabildiğimiz bu gerçekleri ve zaruretleri anlatmıştık. Ancak, bunların ötesinde başka nesillerde başka zorunluluklar da olacaktır kuşkusuz.

Rabbani metodun öngördüğü her hüküm ve direktifin arkasındaki hikmet ve iyiliğin insanlar tarafından tarihin herhangi bir döneminde tam anlamıyle algılanmaması gibi... İnsanlar, sınırlı idrakleri aracılığıyla kısa tarihlerinin herhangi bir döneminde algılasalar da algılamasalar da hikmet ve iyilik her ilahi hükmün arkasında birer zorunluluk ve birer olgu olarak varolmuşlardır.

Ardından, adaletin gerçekleşmesinden korkulduğu zaman ayet-i kerimenin öngördüğü ikinci uygulamaya geçiyoruz:

"...Ama eğer onlar arasında adil davranamayacağınızdan korkarsanız tek kadınla evleniniz, ya da elinizin altındaki cariye ile yetininiz."

Yani birden fazla kadınla evlenildiğinde adaletin gözetilmeyeceğinden korkulursa bir taneyle yetinilmelidir. Bu sınırı aşmak doğru değildir. Ya da "sahip olduğunuz" kadın esirlerden evlenmek ya da cariye edinmek suretiyle seçebilirsiniz.

Burada ayet herhangi bir sınırlama getirmiyor. Fi Zılâl'in ikinci cüzünde kölelik sorunu üzerinde özetleyerek kısaca durmuştuk.[160] Burada da özel olarak cariyeden yararlanma sorununu iyice açıklamakta yarar vardır.

Cariye ile evlilik, onun insanlık itibar ve şerefinin iadesidir. Bu, kendisinin ve soyunun efendisinden özgürlüğünü kazandığı meziyetlerden biridir. Efendisi evlenme anında azat etmese bile, doğum yaptığında "çocuk anası" olarak adlandırılır ve efendisinin onu satması yasaklanır. Efendisinin ölümünden sonra da özgür olur. Çocuk ise doğduğu günden itibaren özgürdür.

Evlenmeksizin cariyeyle birlikte olma halinde de durum böyledir. Doğurduğu zaman "çocuk anası" sıfatını kazanır ve satılması yasaklanır. Efendisinin ölümünden sonra da özgür olur. Efendisinden doğurduğu çocuk efendisi tarafından nesebi olarak kabul edilirse o da özgür olur. Bu da geleneklerin ortaya çıkardığı bir şeydir.

Evlilik ve birlikte olma, İslâm'ın öngördüğü birçok özgürlük yollarından iki tanesidir. Bununla beraber evlenmeksizin cariyelerle birlikte olma olayı ile ilgili olarak nefiste bir kuşku sözkonusu olabilir. Bu yüzden -orada da açıkladı-

159- Ebu Davud, Tirmizi, Nesai
160- Fi Zılâl-il Kur'an cilt.I, s. 366 (Dünya Yayınları 1989-İst.)

ğımız gibi- kölelik sorununun bütünüyle zorunlulukların ortaya çıkardığı bir sorun olduğunu hatırlamamız yerinde olacaktır. Allah'ın şeriatını uygulayan müslümanların önderinin ilan ettiği savaşta köle edinmeyi doğuran zorunluluk cariyelerle birlikte olmayı da doğurmuştur. Çünkü öte tarafta hür ve iffetli müslüman kadınların esir düşmeleri bundan çok daha kötü bir durumdur.

Esir düşmüş bu cariyelerin hayatlarında gözönünde bulundurulması gereken birtakım fıtri isteklerinin olduğunu da unutmamamız gerekmektedir. Gerçek anlamda insan fıtratını gözeten pratik bir düzende bu durumun ihmal edilmesi düşünülemez. Kölelik düzeni sürdükçe bu istekler ya evlilik yoluyla çözümlenecek ya da efendisinin evlenmeksizin birlikte olmasıyla çözümlenecektir. Bu da cahiliyede olduğu gibi fıtri ihtiyaçlarını fuhuş veya metres hayatıyla karşılamak suretiyle toplumda ahlâki çöküntünün ve önü alınmaz cinsel taşkınlığın yayılmasını önlemek amacına yöneliktir.

Ancak bazı asırlarda cariyelerin, satın alma, kaçırma ve köle ticareti yoluyla çoğaltılıp saraylarda toplatılmaları, hayvansal cinsi arzuların tatmini için bir araç edinilmeleri, içki, dans ve müzik eşliğinde cariyeler arasında eğlence gecelerinin düzenlenmesi...

Ve bize aktarılan doğru haberlerde veya abartmalarda aktarılan daha nicesi... Bunlara gelince, bunların tümü de İslâmî değildir. Bunlar İslâm'ın işi değildir. İslâm'ın işaretiyle de olmuş değildir. İslâm düzenine mal edilmesi ve onun tarihsel olgusuna eklenmesi doğru değildir.

İslâm'ın tarihsel olgusu, onun temelleri, düşüncesi, şeriat ve ölçüleri uyarınca oluşanıdır. İslâm'ın tarihsel olgusu yalnızca budur. Kendilerini İslâm'a dayandıran toplumların hayatlarında meydana gelen İslâm'ın temellerine ve ölçülerine aykırı uygulamalara gelince onları İslâm'dan saymak yanlıştır. Çünkü bu İslâm'dan sapmadır.

İslâm herhangi bir müslüman ulusun pratiği dışında bağımsız bir yapıya sahiptir. İslâm'ı müslümanlar meydana getirmiş değildir. Fakat müslümanların varlığı İslâm sayesindedir. İslâm köktür, müslümanlarsa dal konumundadırlar, onun ürünü durumundadırlar. Bu yüzden insanların yaptığı ya da anladığı şeyler İslâm düzeninin temelini veya İslâm kavramının esasını sınırlandıramaz. Ancak insanların pratiğinden ve anlayışından bağımsız İslâm'ın değişmez temeline uygun olması müstesna. İslâm'ın değişmez temel kuralları, uygun olanı veya olmayanı bilmeleri için her nesilden insanların pratik yaşayışlarını ve anlayışlarını ölçtükleri ölçüt konumundadırlar.

İnsan öncelikle İslâm düşüncesinden ve kendileri için düzenledikleri görüşlerden kaynaklanan yeryüzü düzenlerinde durum böyle değildir. Böyle bir durum, mümin olduklarını iddia etseler de Allah'ı inkar edip cahiliyeye döndüklerinde sözkonusudur. Çünkü Allah'a imanın başta gelen belirtisi, hayat düzenini O'nun metodundan ve şeriatından almaktır. Bu büyük temel olmaksızın imandan sözedilemez. Böyle bir durumda insanların kendileri için koştukları sonra

da kendi kendilerine uyguladıkları prensiplerin anlamını sınırlandıran onların değişken anlayış ve hayat düzenlerindeki gelişen durumlardır.

İnsanların kendi kendilerine meydana getirmedikleri ancak, insanların Rabbi, onların yaratıcısı, rızıkı ve sahibi olan Allah'ın insanlar için meydana getirdiği İslâm düzenine gelince... Evet, insanlar bu düzende ya ona tabi olacaklar ve durumlarını ona uyduracaklar bu durumda da pratikleri İslâm'ın tarihsel pratiği olacak ya da ondan sapacak veya büsbütün ayrılacaklar bu da İslâm'ın tarihsel pratiği sayılmayacaktır. Çünkü bu durum İslâmdan sapmadır.

İslâm tarihine bakarken bu değerlendirmeyi gözönünde bulundurmak zorunludur. Çünkü İslâm'ın tarih tezi bu değerlendirmeye dayanmaktadır. Bu da toplumun fiili duygusunu kuram ya da pratik yorumu olarak kabul eden, görüş ve ekollerin gelişmesini toplumun bu görüşe ilişkin değişken anlayışlarında araştıran diğer tarih tezlerinden ayrılmaktadır. Bu görüşü İslâm'a uygulamak onun kendine özgü tabiatına ters düştüğü gibi gerçek İslâm anlayışının kavranmasında da büyük tehlikelere neden olur.

Son olarak ayet-i kerime bu uygulamaların tümünün hikmetini açıklamakta ve bunun zulümden kaçınma ve adaleti gerçekleştirme olduğunu bildirmektedir.

"Haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur."

İşte bu... **-Haklarında adaleti yerine getirmeyeceğinden korktuğunuzda-** yetim kızlarla evlenmekten uzak durmanız. Onların dışındaki kadınlardan **-ikişer, üçer, dörder evlenmeniz adaleti yerine getiremeyeceğinizden korktuğunuzda-** bir tanesiyle evlenmeniz veya sahip olduğunuz cariyelerle yetinmeniz.. **"Haksızlığa düşmemeniz için en uygun hareket budur."**

Yani bu durum haksızlık ve zulüm yapmamamıza daha elverişlidir.

Böylece, adalet ve eşitliği araştırmanın bu metodun öngördüğü bir durum olup her parçasının hedefinin de bu olduğu ortaya çıkmış oluyor. Aile yuvasında adaleti gözetmekse en uygun olanıdır. Çünkü aile tüm toplumsal yapının ilk tuğlası ve genel toplumsal hayata atılmanın ilk noktasıdır. Nesiller burada olgunlaşır. Burası şekillenmeye müsait işlenebilir yumuşak bir ortamdır çünkü. Şayet bir toplum adalet, sevgi ve barışa dayanmazsa o toplumun tümünde adalet, sevgi ve barışın yeretmesi mümkün değildir.[161]

KADIN HAKLARI

Daha sonra ayet-i kerimenin akışı yetimlerin gözetilmesine ilişkin sözünü tamamlamadan önce -kendi isimlerini alan bu surenin ilk bölümü kendilerine ayrılan- kadın haklarını belirtmeye geçerek şöyle buyuruyor:

"Kadınların mehirlerini gönül hoşnutluğu ile veriniz. Fakat eğer onlar me-

161- Daha geniş bilgi için "Dünya Barışı ve İslâm" adlı kitabın "Evin Selameti" adlı bölümüne bakınız. -Dar eş-Şuruk-

hirlerinin bir bölümünü gönüllü olarak size bağışlar ise bunu afiyetle yiyiniz."

Bu ayet mehir konusunda kadına açık ve kişisel bir hak kazandırıyor. Bu hakkın cahiliye toplumunda çeşitli şekillerde yenilmesini haber veriyor. Bunlardan bir tanesi, sanki kadın alışveriş metaıdır. O da sahibiymiş gibi velinin mehri kendine almasıdır. Bir tanesi de evlilikte "değiş tokuştu", velisinin himayesindeki kadını almak isteyen kişinin himayesindeki kadını karşılığında almak suretiyle evlendirmesiydi. Birine karşılık diğeri. İki veli arasında yapılan bir alışverişti bu, kadınların hiçbir payı sözkonusu değildi. İki hayvan değiştirilir gibi... İslâm bu tür evliliklerin tümünü yasakladı. Evliliği iki kişinin isteyerek ve seçerek birleşmesine dönüştürdü. Mehri de kadının kendisi için aldığı bir hak şekline soktu velisi için değildi. Kadının buna almayı bir farz ve karşı gelinmez bir görev olarak algılaması için mehrin adlandırılmasını ve belirlenmesini de zorunlu kılmıştır. Erkeğin bunu karşılıksız olarak vermesini şart koşmuştur. Yani temiz bir bağış olarak gönül hoşluğuyla bağış ve hibe verir gibi yerine getirmelidirler. Ancak bundan sonra kadın kocasına mehrinin bir kısmını ya da tümünü gönül hoşluğuyla birşey verirse bu onun bileceği bir iştir. Gönül hoşluğuyla ve içten gelerek bunu yapabilir. Erkek de karısının gönül hoşluğuyla verdiğini alabilir. Helal ve temiz olarak afiyetle ve kolaylıkla yiyebilir. Çünkü iki eşin arasındaki ilişkiler, tam bir hoşnutluğa, mutlak bir seçime, kalpten gelen bir hoşgörüye ve şuradan buradan toz bulaşmayan sevgiye dayanmalıdır.

İşte bu uygulamayla İslâm, kadının kendisi, mehri, hakkı, canı, malı, şeref ve konumuna ilişkin cahiliye tortularını hayattan uzaklaştırmak istemiştir. Bu arada erkekle kadın arasındaki bağları da kurutmamıştır. Konuyu sadece kanunun kesinliğine dayandırmamıştır. Karşılıklı hoşgörü, hoşnutluk ve sevginin de bu ortak hayatta yer almalarını ve bu hayatın atmosferin yumuşaklıklarıyla nemlendirmelerini sağlamıştır.

ÖZEL MÜLKİYET

Ayetlerin akışı -yetim kızlarla ve diğer kadınlarla evliliği teşvik eden- kısmı sona erince yetimlerin malına dönmekte ve surenin ikinci ayetinde yetimlerin mallarının verileceği ilk merci özet bir şekilde ifade edildikten sonra burada da mallarının geri verilmesine ilişkin hükümleri ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır.

Bu mal yetimlerin malı da olsa -bundan önce- toplumun malıdır. Yüce Allah, bunu toplumun ayakta kalması için bahşetmiştir. Ve toplum bu maldan en güzel bir şekilde yararlanmak durumundadır. Çünkü öncelikle tüm malların sahibi toplumdur. Yetimler veya varisleri -toplumun izniyle- bu malı arttırmak için ellerinde bulundururlar. Malı çoğaltıp arttırabildikleri, tasarruf ve idaresinde yetkinlik gösterdikleri sürece hem kendilerini hem de toplumu bu maldan yararlandırırlar. -Bütün hak ve kayıtlarıyla özel mülkiyeti bu çerçeveye oturtmak lazım-

dır.[162]- Malın idaresini ve arttırmasını beceremeyen mal sahibi sefih (zayıf akıllı) yetimlere gelince, özel mülkiyet hakları sürse ve bu hak ellerinden alınmasa bile bu mal kendilerine teslim edilmez ve onlara mal üzerinde tasarruf ve yönetme yetkisi verilmez. Büyük insanlık ailesinin genel dayanışma temeli olan ailesel dayanışmayı gerçekleştirmek için yetime yakınlık derecesi gözönünde bulundurularak, toplum içinde toplumun bu malını en iyi idare edecek birine verilir tasarruf yetkisi. Bununla Beraber, sefihin (zayıf akıllı) malındaki geçinme, giyinme ve güzel muamele hakkı her zaman mevcuttur:

'Allah'ın sizi başına diktiği malları aptalların (akli dengesi yerinde olmayanların) ellerine vermeyiniz. Fakat onları bu mallardan besleyiniz, giydiriniz ve kendilerine güzel söz söyleyiniz."

Akılsızlık ve olgunluk -büluğ çağından sonra- anlaşılır. Bu olay hükümlerle anlamının açıklanmasını gerektirmeyecek şekilde geleneksel olarak bilinmektedir zaten.

Çevre, olgun kişiyi sefih (zayıf akıllı) ten ayırdedebilmektedir. Şunun olgun şunun da sefih olduğunu görmektedir. Çünkü büluğa ermedikçe bu görev yerine getirilemez. **"Yetimleri evlenme çağına gelene kadar deneyiniz. Eğer olgunlaştıklarını görürseniz hemen mallarını kendilerine teslim ediniz. Yetimler büyüyecek endişesiyle bu malları savurganca yemeyiniz. Zengin veliler bu mallara hiç el sürmesinler. Fakir veliler ise bu malların geleneklere uygun düşecek kadarını yesin. Yetimlerin mallarını teslim ederken yanınızda şahit bulundurunuz. Gerçi hesap sorma mercii olarak Allah yeter."**

Nassın genel havasında rüşt çağına geldiğinde yetime malının teslim edilişi uygulamasındaki dikkat sezilmektedir. Ayrıca, yalnızca -büluğdan sonra- olgunlaşması anında mallarını tam ve eksiksiz olarak çabucak verilmesinin zorunluluğu da gözlenmektedir. Bu arada malı elinde bulunduranın koruması, sahip çıkması, büyüyüp teslim etmeden önce çabucak yiyip israf etmemesi de telkin edilmektedir. Ancak -velinin zengin olması durumunda- idare etmesi karşılığında az birşeyi alması muhtaç olması durumunda ise en sınırlı biçimde ondan birşeyler yemesi hoş karşılanmaktadır. Malın tesliminde şahitlerin bulunması da belirtilmektedir.

Ayetin sonunu da Allah'ın herşeyi gördüğü ve hesaba çekeceğinin hatırlatılması oluşturmaktadır.

"Gerçi hesap sorma mercii olarak Allah yeter."

Bütün bu tekitler, ayrıntılı açıklamalar, bunca hatırlatma ve sakındırmalar, toplumdaki zayıfları oluşturan yetimlerin malları üzerindeki çevrenin yaygın geleneğin değişmesinin, herhangi bir yolla oynanmasına imkan bırakmayacak şekilde bunca sıkı tutmaya, bunca tekide ve ayrıntılı açıklamaya muhtaç olduğu-

162- Daha geniş bilgi için "İslâm'da Sosyal Adalet" adlı kitabın "Mali Politika" bölümüne bakınız. -Dar eş-Şuruk-

nu göstermektedir.

Rabbani metod ruhlarda ve toplumlarda yereden, cahiliye alametlerini kaldırıyor, toplumun çehresindeki cahili çizgiyi silip yerine İslâm'ın güzelliğini yerleştiriyordu. Böylece Allah korkusu ve O'nun gözetiminin gölgesinde, duyguları, gelenekleri, hüküm ve kanunlarıyla yepyeni bir toplum meydana getiriyordu. Bunları da hükümlerinin uygulanması için son güvence olarak belirliyordu. Zaten, herhangi bir hüküm için yeryüzünde bu takvadan ve bu gözetimden başka güvence sözkonusu değildir.

"Hesap sorma mercii olarak Allah yeter."

Cahiliye döneminde Araplar, -çoğunlukla- genç kızları ve kız çocuklarını basit bir miktarın dışında mirastan yoksun bırakırlardı. Çünkü ne bunlar ne de onlar ata binip düşmanı karşılayamazlardı. Oysa İslâm -temelde mirası derecelerine ve sonradan belirlenecek paylarına göre- tüm akrabalar için bir hak kılmıştır. Bu durum, bir ailedeki fertler arasında ve genel anlamda tüm insanlar arasında dayanışma hususundaki İslâm'ın görüşüne uygundur. "Ganimet elde eden zorluklarına katlanmalıdır" kuralı uyarınca akrabalar, muhtaç olması durumunda akrabanın nafakasından sorumlu oldukları gibi öldürme durumunda diyet vermekte ve yaralamada karşılığını vermekte güvence konumundadırlar. O halde -mal bıraktığında- akrabalık derecesi ve sorumluluğu oranında ona varis olmaları adaletin gereğidir. İslâm tam ve uyumlu bir düzendir. Mükemmellik ve uyumluluğu, hak ve görevleri dağıtımında açıkça görülür.

Genel anlamda mirasın temeli budur. Kimi zaman miras ilkesi etrafında orada burada koparılan yaygaraları duymuyor değiliz. Ancak bu, insan tabiatından ve hayatının pratik şartlarından habersiz ve Allah'a karşı büyüklük taslamaktan başka birşey değildir.

Kuşkusuz İslâm'ın toplumsal düzeninin dayandığı esasların kavranması bu şamatalara kesin bir sınır koyar.

Bu düzenin temeli dayanışmadır. Bu dayanışmanın İslâm'ın öngördüğü temellere oturması için de insan ruhundaki değişmez fıtri eğilimlere dayanması gerekir. Çünkü bu eğilimleri yüce Allah boşuna yaratmamış aksine insan hayatında temel bir rol oynamaları için yaratmıştır.

Uzak-yakın aile bağları gerçek fıtri bağlar olduklarından herhangi bir nesil tarafından seçilemedikleri gibi tüm nesiller tarafından da seçilemez tabiatiyle. Bu yüzden bu bağların ciddiyeti, derinliği ve hayatın yükselmesi, korunması ve ilerlemesine olan etkisini tartışmak laf kalabalığından öteye geçmez. Bu nedenle saygıyı haketmez. Bu yüzden İslâm, aile içindeki dayanışmayı genel toplumsal dayanışma yapısının temel taşı kılmıştır. Mirası da aile içindeki bu dayanışmanın belirtisi kılmıştır. Buna ilaveten genel toplumsal ve ekonomik düzen içindeki başka görevleri de vardır.

Şayet bu adım yetersiz kalır ve dayanışmaya ihtiyaç gösteren tüm durumları

kapsamına alamazsa bu durumda önceki adımı tamamlamak ve güçlendirmek için bilinen yerel toplum içinde ikinci adım atılır. Bu da yetersiz kalırsa, ailenin ve sınırlı yerel toplumun çabalarına rağmen eksik kalmış yardımlaşma ve dayanışmayı tamamlamak için müslüman devletin rolü devreye girer. Böylece bütün ağırlık devletin genel organlarının omuzuna yüklenmemiş olur. Öncelikle.. Aile ya da küçük bir topluluk içindeki dayanışma latif ve şefkatli duyguların oluşmasını sağladığı için. Bu duyguların etrafında yardımlaşma ve karşılıklı vermenin meziyetleri yapmacık olmayan tabii bir gelişme sağlar. -Üstelik bu duygular, alçak, uğursuz ve kötü kimselerden başkasının ortadan kaldıramayacağı duygulardır.- Özel şekliyle aile içindeki dayanışmaya gelince bu, fıtrata uygun tabii etkiler meydana getirir. Ferdin kişisel çabasının etkilerinin akrabalarına -özellikle zürriyetine- döneceğini bilmesi onu, çabasının arttırmaya sevkeder. Bu durumda, dolayısiyle toplum kazançlı çıkar. Çünkü İslâm fertle toplum arasına mesafeler koymaz.[163] Ferdin sahip olduğu herşey, ihtiyaç duyulduğunda sonuçta toplumun malıdır.

Bu son kural -dendiği gibi- yorulmayan ve çaba sarfetmeyen kimselerin varis olmasına ilişkin yüzeysel itirazları ortadan kaldırmaktadır. Çünkü şu varis bir yönden miras bırakanın devamıdır. Sonra kendisi mal sahibi olduğunda miras bırakanın muhtaç olması halinde ona bakmakla yükümlüdür. Ayrıca, genel dayanışma kuralı uyarınca kendisi ve sahip bulunduğu şeyler sonuçta ihtiyaç duyduğunda toplum içindirler.[164]

Nitekim varis ile miras bırakan -özellikle zürriyet- arasındaki ilişki mal ile sınırlı değildir. Mal üzerindeki veraseti ortadan kaldırsak bile, aralarındaki diğer bağları ve başka alanlardaki veraseti kesemeyiz.

Anne, baba, dedeler ve tüm akrabalar, çocuklarına, torunlarına ve akrabalarına sadece mal bırakmazlar, iyilik ve kötülük yeteneklerini, hastalık ve sağlık konusunda kalıtımsal özellikler, sapıklık, doğruluk, güzellik, çirkinlik, zeka ve aptallık gibi şeyler de bırakırlar. Bu özellikler varislere de geçer, hayatlarını etkiler ve ebediyyen onları terketmezler. Onlar kendilerini hastalık sapıklık ve aptallıktan kurtaramadıkları gibi -tüm araçlarıyla- devlet de onları bu kalıtımlardan kurtaramaz.

İşte insan hayatındaki pratik fıtri oluşlar ve bunların dışında daha birçok toplumsal yararlar için, yüce Allah miras hükmünü koymuştur.[165]

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ
نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ

163- M.Kutub'un "Materyalizm ve İslam Arasında İslam" adlı kitabının "Fert ve Toplum" bölümü. Seyyid Kutub'un "İslâm'da Sosyal Adalet" adlı kitabının "Toplumsal Dayanışma" "Mali Politika" bölümleri ve "İslâmi Etüdler" adlı kitabına bakılabilir.
164- A.g.e.
165- A.g.e.

نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ۝٧

7- Ana-babanın ve yakın akrabaların bıraktıkları mirasta erkeklerin payı olduğu gibi kadınların da payı vardır. Bu miras ister az, ister çok olsun, onda erkeğin ve kadının belirlenmiş payları vardır.

İşte bu, -prensip olarak- kadınlara da erkekler gibi miras hakkını veren İslâm'ın ondört asır önce yerleştirdiği bir ilkedir. Bununla cahiliyenin haksızlık ettiği ve haklarını yediği küçüklerin haklarını da korumuştur. Çünkü cahiliye, savaş ve üretimdeki pratik değerlerine göre bakıyordu fertlere. İslâm ise insana "insanlık" değerine göre bakan Rabbani bir sistem getirmiştir. Kuşkusuz bu değer, hiçbir durumda insandan ayrılmayan temel bir değerdir. Ayrıca -bundan sonra- aile ve toplum içindeki pratik yükümlülüklerine göre bakar.

MİRAS

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا
مَّعْرُوفًا ۝٨

8- Eğer miras bölüşümü sırasında pay sahibi olmayan uzak akrabalar, yetimler ve yoksullar hazır bulunursa onlara da bir şeyler veriniz ve kendilerine gönül alıcı sözler söyleyiniz.

Miras düzeninde -değinileceği gibi- bazı akrabalar mirastan alıkonulurlar. Akrabalıkları var, ancak, varis olamıyorlar. Çünkü onlardan daha yakın akrabalar önlerine geçip mirastan yoksun bırakır onları. Ayetin akışı, mirastan alıkonulan bu kişilere gönüllerini hoş tutmak için -paylaşmada hazır bulunurlarsa- sınırlandırmadan bir hak tanımaktadır. Bu şekilde malın paylaşıldığını gördükleri halde bundan yoksun bırakılmalarından dolayı üzülmesinler. Bir de ailesel bağların ve kalbi sevginin korunması amacına yöneliktir bu hak. Ayrıca, genel dayanışma kuralı uyarınca bunun gibi yetim ve fakirler için de bir hak ayrılmaktadır.

"Eğer miras bölüşümü sırasında pay sahibi olmayan uzak akrabalar, yetimler ve yoksullar hazır bulunursa onlara da birşeyler veriniz ve kendilerine gönül alıcı sözler söyleyiniz."

Bu ayet hakkında seleften farklı rivayetler gelmiştir. Kimine göre bu ayet, miras payını sınırlandıran ayetlerce neshedilmiştir. Bazısı muhkem olduğunu söylemiştir. Kimisi ayetin anlamının farz olduğunu söylemiştir. Kimisi de varislerin hoşuna gittiği sürece müstehap olduğunu düşünmüştür. Biz burada nesh olayı-

na ilişkin bir kanıt göremiyoruz. Bize göre ayet muhkemdir. Bir taraftan hükmün kesinliğine öte taraftan da hükmetmenin farz olduğu görüşündeyiz. Burada denilen husus, her halukârda aşağıdaki ayetlerde sınırlandırılan miras paylarından farklı bir şeydir.

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً
ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا
⑩ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ
نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ⑪ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ
لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ
ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ
لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ
لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ
فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ
آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ
لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ⑫

9- Arkalarında güçsüz çocuklar bırakıp ölecek olsalar çocuklarının hali nice olur diye kaygı duyanlar yetimlere haksızlık etmekten korksunlar, Allah'tan sakınsınlar ve doğru konuşsunlar.

10- Yetimlerin mallarını haksız biçimde yiyenler, midelerini ateşle doldurmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Zaten kudurmuş alevlerin içine atılacaklardır.

11- Mirasınızın bölüştürülmesi sırasında Allah size erkeklere, kızlarınkinin (kadınların) iki katı kadar pay vermenizi emreder. Eğer ölenin ikiden çok kızı varsa mirasının üçte ikisi onlarındır, eğer bir kızı varsa mirasın yarısını alır.

Eğer ölenin çocuğu varsa vasiyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra artakalacak malının altıda birerlik bölümü anasına ve babasına düşer. Eğer çocuğu olmaz da ana-babasını mirasçı olarak bırakarak ölürse anası mirasının üçte birini alır. Eğer ölenin kardeşleri varsa mirasının altıda biri annesine verilir. Ana-babanızın mı, yoksa evlat-

larınızın mı size daha hayırlı olacaklarını bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından belirlenmiş miras paylarıdır. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir.

Ayetlerin akışı, varislerin paylarını belirlemeye geçmeden önce yetimlerin malını yemekten sakındırmaya dönüyor. Bu sefer kalpleri iki güçlü dokunuşla uyarmak için dönüyor bu konuya. İlki, babalık merhametinin, zayıf zürriyete karşı duyulan fıtri şefkatin ve hesaba çeken ve gözeten yüce Allah'ın korkusunun kaynağına dokunuştur. İkincisi de, korkunç bir somut sahnede ateşten duyulan korkunun, alevden yayılan ürpertinin yerine dokunuştur.

"Arkalarında güçsüz çocuklar bırakıp ölecek olsalar çocuklarının hali nice olur diye kaygı duyanlar yetimlere haksızlık etmekten korksunlar. Allah'tan sakınsınlar ve doğru konuşsunlar."

"Yetimlerin mallarını haksız biçimde yiyenler, midelerini ateşle doldurmaktan başka birşey yapmıyorlar. Zaten kudurmuş alevlerin içine atılacaklardır."

İşte böyle ayet-i kerime ilk dokunuşu kalplerin içine küçük zürriyetlerine karşı ince duygulara sahip babaların kalplerine yapıyor. Bunu da zürriyetlerini, kanadı kırık, ne acıyanı ne de koruyanı bulunmayan bir durumda tasvir ederek gerçekleştirmektedir. Böylece babalarını yitirdikten sonra kendilerine teslim edilen yetimlere karşı şefkat duygularının harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü onlar, kendilerinden sonra zürriyetlerinin, kendilerine emanet edilen şu yetimler gibi sağ kalanlardan kime teslim edileceğini bilemezler. Bu arada yüce Allah'tan korkmaları tavsiye edilmektedir. Belki yüce Allah onların küçüklerine de takva sahibi, titiz ve şefkatli birini veli kılar. Ayrıca mallarını ve eşyalarını gözettikleri gibi onları terbiye edip gözetirken yetimlere doğru söz söylemeleri de tavsiye edilmektedir.

Ikinci dokunuşa gelince... Bu, korkunç bir tablodur. Karınlardaki ateş tablosu... Ve en sonunda varılacak yerdeki korkunç alev tablosu. Çünkü bu mal ateştir. Ve onlar da bu ateşi yiyorlar. Kuşkusuz onlar sonuçta ateşe varacaklardır. Bu, karınları ve derileri kavuran bir ateştir. İçi de dışı da ateştir bunun. Bu ateş somuttur. Nerdeyse karınlar ve deriler hissedecek. Öyle ki karınları ve derileri yakışını gözler görür gibi oluyor.

Kuşkusuz Kur'an'ın bu hükümleri, kat'i ve köklü işaretleriyle müslüman ruhlarda yapacağını yapmıştır. Onları cahiliye tortularından kurtarmıştır. Onları kuvvetle sarsmış, üzerlerinden bu tortuları gidermiştir. Kalplerine korku, titizlik, takva ve yetimlerin malına dokunmaktan -evet dokunmak- sakınma duygularını yerleştirmiştir. Yetimlerin mallarında, yüce Allah'ın şu güçlü ve derin işaretleri bulunan ayetlerde sözünü ettiği ateşi görüyorlardı. Bu yüzden yetimlerin mallarına dokunmaktan çok korkuyorlardı. Bu korkularında da oldukça mübalağalı davranıyorlardı.

Ata b. Said yoluyla, Said b. Cübeyr'den o da İbn- Abbas'tan (Allah O'ndan razı olsun) şöyle rivayet edilir: **"Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler..."**

ayeti indiğinde yanında yetim bulunan kimseler hemen yemeğini yetimin yemeğinden, içeceğini içeceğinden ayırdılar. Yetim için birşey hazırlayıp bekletirlerdi. O da yerdi ya da bozulurdu. Bu onların zoruna gitti. Bunu gidip Resulullah'a (salât ve selâm üzerine olsun) anlattılar. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi:

"Sana yetimler hakkında soru sorarlar. De ki; 'Onların durumlarını düzeltmek hayırlı bir iştir. Eğer kendileriyle biradada yaşıyorsanız, onlar artık kardeşlerinizdir. Allah kimin işleri bozucu ve kimin düzeltici olduğunu iyi bilir. Eğer Allah dileseydi sizi zora koşardı..." [166]

Bunun üzerine yemeklerini yemeklerine, içeceklerini içeceklerine kattılar."

Kur'an'ın metodu bu vicdanları şu aydın ufuklara böyle yükseltiyordu. Onları böylesine olağanüstü bir şekilde cahiliye karanlığından arındırıyordu.

MİRAS NİZAMI

Şimdimiras düzenine gelmiş bulunuyoruz. Bu da yüce Allah'ın anne-babaya yönelik çocuklarına ilişkin bir tavsiye ile başlıyor. Bu tavsiye de gösteriyor ki, yüce Allah, çocuklar konusunda anne-babadan daha merhametli, daha iyiliksever ve daha adildir. Ayrıca bu düzenin tümden Allah tarafından olduğunu da göstermektedir. Çünkü anne-baba ve çocukların, akraba ve yakınlarının arasında hükmeden odur. Ona başvurmaktan, tavsiye ve hükmünü uygulamaktan başka seçenekleri yoktur onların. Daha önce değindiğimiz gibi bütün surenin açıklama ve kapsamıyla uğraştığı "din"in anlamı budur. Böylece miras konusunda genel bir ilkenin belirlenmesine başlamaktadır ayet. **"Mirasınızın bölüştürülmesi sırasında Allah size erkeklere, kızlarınınkinin (kadınların) iki katı kadar pay vermenizi emreder."**

Sonra bu büyük gerçeğin ve genel ilkenin gölgesinde ayrıntılara ve payların dağıtılmasına geçmektedir. Bu ayrıntılar iki ayeti kapsamaktadır. Birincisi varislerin usul (babadan yukarısı) ve furu (çocuktan aşağısı) olmalarına ilişkindir. İkincisi de evlilik ve (ölenin usul ve furunun bulunmaması durumu) durumlarına özgüdür. Sonra surenin son ayetinde Kelâle (yeri gelince değineceğiz)'nin bazı durumlarını tamamlamak için mirasa ilişkin geri kalan hükümler gelmektedir.

Surenin sonunda yeralan aşağıdaki ayetlerde bu iki ayete bağlıdır.

"Senden fetva isterler. Onlara de ki; Geride ne ana-baba ve ne de çocuk bırakmaksızın ölen kimsenin mirasının nasıl bölüşüleceği hakkında Allah size şu hükmü öneriyor: Eğer geride çocuk bırakmaksızın ölen erkeğin kızkardeşi varsa mirasının yarısı kızkardeşine düşer. Fakat kendisi, çocuk bırakmaksızın ölen kızkardeşinin mirasının tamamını alır. Eğer adamın iki kızkardeşi varsa bunlara mirasın üçte ikisi verilir. Eğer hem erkek hem de kızkardeşleri varsa erkeğin payı, kızın payının iki katı olur. Allah şaşırmayasınız diye, size hükmünü böyle açık-

166- Bakara suresi; 220 (Dünya Yayınları Cilt.1, sh.370 İst.-1989)

lıyor. Allah herşeyi bilir."[167]

Şu üç ayet feraiz ilminin -yani miras ilminin- temel esaslarını içermektedir. Ayrıntılara gelince bazısını Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) uygulaması belirlemiştir. Geri kalanını da fakihler, temel esaslar uyarınca ictihat yoluyla belirlemişlerdir. Burada konunun ayrıntı ve uygulamasına girme imkanı olmadığından ve esasında yeri de fıkıh kitapları olduğundan -Fi Zılâl-il Kur'an'da- bu hükümlerin yorumu ve kapsadığı İslâm metodunun temellerinin değerlendirilmesiyle yetiniyoruz.

"Mirasınızın bölüştürülmesi sırasında Allah size, erkeklere, kızlarınınkinin (kadınların) iki katı kadar pay vermenizi emreder."

Bu başlangıç -daha önce de anlattığımız gibi- bu feraizin döndüğü temeli ve kaynaklandığı merciyi göstermektedir. Yüce Allah'ın çocuklar konusunda annebabadan daha merhametli olduğunu gösterdiği gibi. Çünkü o bir şeyi farz kılıyorsa bu, anne-babanın onlar için istediğinden daha iyidir.

Her iki anlam da birbirine bağlıdır ve birbirini tamamlamaktadır.

Kuşkusuz tavsiye eden, farz kılan ve mirası insanlar arasında bölüştüren yüce Allah'tır. Nitekim herşeyi tavsiye edip farz kılan ve bütün rızıkları insanlar arasında bölüştüren de O'dur. Düzen, şeriat ve kanunlar Allah'tan alınır. İnsanlar hayatlarının belli başlı konularında -mallarının, geride bıraktıklarının, zürriyetleri, çocukları arasında bölüştürülmesi gibi- Allah'a başvurmalıdırlar. İşte din budur. O halde hayatlarıyla ilgili tüm konularda sadece Allah'a başvurmadıkları sürece insanların dini yoktur. Bu işlerden herhangi biri için -büyük veya küçük- diğer bir kaynağa başvurdukları sürece orada İslâm'dan sözedilemez. Orada şirk var, küfür var ve İslâm'ın köklerini insanların hayatından söküp atmak için geldiği cahiliye var.

Yüce Allah'ın tavsiye ettiği, farz kıldığı ve insanların hayatında hükmettiği herşey -bunlar arasında, malların ve geride bıraktıkları şeylerin zürriyetlerinin ve çocuklarının arasında bölüştürülmesi gibi en özel işlerine ilişkin hükümler de olmak üzere- kendi kendilerine paylaştıklarından ve zürriyetleri için seçtiklerinden daha iyi ve daha yararlıdır. İnsanların, "Biz kendimiz seçeriz ve bizim yararımıza olanı en iyi biz biliriz" demeye hakları yoktur. Çünkü bu -batıldan da öte- küstahlıktır, büyüklenmedir, Allah'a karşı bilgiçlik taslamadır. Küstah cahillerden başkasının yeltenemeyeceği boş bir iddiadır.

Avfi İbn-i Abbas'tan (Allah O'ndan razı olsun) rivayet ediyor: **"Mirasınızın bölüştürülmesi sırasında Allah size erkeklere, kızlarınkinin (kadınların) iki katı kadar pay vermenizi emreder."**

İçinde yüce Allah'ın erkek ve kız çocuğu ve anne-babanın miras bölüşmesindeki paylarını belirleyen hükümleri inince insanların -veya bazısının- hoşuna

167- Al-i İmran suresi; 176

gitmedi. "Kadına dörtte bir veya sekizde bir veriliyor, kız çocuğa yarısı veriliyor ve küçük çocuklara da veriliyor. Oysa bunlardan hiçbiri düşmanla savaşamaz ve ganimet toplayamaz" demeye başladılar. Ardından "Bu konuyu hiç konuşmayın belki Resulullah unutur ya da biz söyleriz de değiştirir" dediler. Sonra da gidip "Ya Resulullah kız çocuğuna babasının mirasının yarısı veriliyor, oysa ne ata binebilir ne de düşmanla savaşabilir. Çocuğa da miras veriliyor. Oysa hiçbir işe yaramıyor" dediler. Cahiliyede böyle yapıyorlardı. Düşmanla savaşamayanlara mirastan hiçbir pay vermezlerdi. Savaşana da bol bol verirlerdi."[168]

Bu Allah'ın farzettiği ve adaletle ve hikmetle paylaştırdığının karşısında bazı göğüslerde depreşen Arap cahiliyesinin mantığıdır. Allah'ın farzı ve paylaşması karşısında bugün bazı gönüllerde depreşen çağdaş cahiliyenin mantığı Arap cahiliyesinin mantığından azçok farklı olabilir. Çağdaş mantık şöyle diyor: Çocuklarımız arasında emek sarfetmeyen ve yorulmayanlara nasıl mal veririz? Bu mantık da böyle...Her ikisi de hikmeti kavrayamıyor, edepli davranamıyor. Bu yüzden ikisi de cehalet ve edepsizlikte birleşiyor.

"Erkeğe dişinin iki payı.."

Ölünün erkek ve kız çocuklarından başka varisleri yoksa bunlar, "kıza bir pay erkeğe de kızın iki payı verilir." Esasına göre tüm terekeyi alırlar.

Bu işte bir cinsin diğer cinse göre kayırılması gibi bir durum sözkonusu değildir. Konu tamamen aile yapısında ve İslâm'ın toplumsal düzeninde erkek ve kadının yüklerinin arasında denge ve adaleti gözetmek amacına yöneliktir.

Çünkü erkek kadınla evlenirken onun ve ondan olan çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamayı da üstlenmektedir. Kadın ister onunla beraber olsun ister boşanmış olsun farketmez. Kadına gelince ya kendi başına kalacaktır, ya da evlenmeden veya önce kendisine bakan bir erkek olacaktır. Hiçbir zaman ne kocasının ne de çocuklarının nafakasından sorumlu değildir. Erkek ise -en azından- aile yapısında ve İslâm'ın toplumsal düzeninde kadının yükünü hafifletmekle yükümlüdür. Bu yüzden şu hikmet bölüşümde külfet ve nimet arasında bir uygunluk olduğu gibi adalet de görülmektedir. Bunun dışında bu paylaşımla ilgili söylenen sözler bir açıdan da Allah'a karşı edepsizliktir. Ayrıca toplumsal ve ailevi düzen içinde beraberinde hayatın dengede kalamayacağı bir sarsıntıdır.

Paylaşma, temelden furuu sayılanların varis olduklarının belirlenmesiyle başlıyor.

"Eğer ölenin ikiden çok kızı varsa mirasının üçte ikisi onlarındır."

Ölenin erkek çocuğu yoksa ve iki veya daha fazla kız çocuğu varsa mirasın üçte ikisi onlarındır. Bir kız çocuğu varsa o zaman da yarısı onundur. Sonra terekenin geri kalan kısmı yakın akrabalarına verilir. Baba, veya dede yahut özkardeş veya babanın kardeşi, ya da amca veya usulun çocukları gibi.

Nass şöyle diyor: **"Eğer ölenin ikiden çok kızı varsa mirasının üçte ikisi on-**

168- İbn-i Ebu Hatem ve İbn-i Cerir rivayet etmiştir.

larındır." Bu da -ikiden fazla olmaları durumunda- kızlara üçte iki pay verileceğini gösteriyor. Sadece iki kızın mirastan alacakları üçte ikilik payın belirlenmesine gelince bu konuda Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) sünneti ve surenin sonundaki ayette zikredilen iki kız kardeşin durumuna yapılan kıyasla çözümlenmiştir.

Resulullah'ın sünnetine gelince Ebu Davud, Tirmizi ve İbn-i Mace Abdullah b. Ukeyl kanalı ile Cabir'den şöyle rivayet etmişlerdir: "Ya Resulullah şu iki si Sa'd b. Rebi'nin kızlarıdır. Babaları Uhud günü seninle beraber iken şehid düştü. Amcaları onlara hiç şey bırakmadan tüm mallarını aldı. Malları olmadan da kimse onları nikahlamıyor" dedi. Cabir diyor ki: Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) buyurdu: "Yüce Allah bu konudaki hükmünü bildirecektir." dedi. Bunun üzerine miras ayeti nazil oldu. Resulullah amcalarına "Sa'dın kızlarına malın üçte ikisini, annelerine sekizde birini, vermesini gerisini de kendisine ayırmasını" haber verdi.

Bu Resulullah'ın iki kızın üçte ikilik paylarını vermesidir. Bu da gösteriyor ki, iki veya daha fazla kızların bu durumda paylarına üçte ikisi düşmektedir.

Bu paylaşmanın başka bir esası da vardır. Bu da iki kız kardeşten sözeden diğer ayette geçmektedir. **"Eğer kız kardeş iki ise oğlan kardeşin bıraktığının üçte ikisini alırlar".** Birinci kısımda iki kız çocuğuna üçte ikilik payın verilmesi iki kız kardeşe kıyasla yapılmıştır. Bu durumda bir kız çocuğu bir kızkardeşle eşit olduğu da ortaya çıkmış oluyor.

Çocukların paylarının belirlenmesinden sonra -şayet sağ iseler- anne-babanın değişik durumlardaki paylarının belirlenmesi geliyor. Çocukların varlığı veya yokluğu gibi.

"Eğer ölenin çocuğu varsa vasiyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra..."

Anne-babanın mirasta değişik durumları vardır:

Birinci durum: Çocuklarla birleşmeleri ve herbirine altıda bir payın verilmesi. Geriye kalanın erkek çocuğuna veya bir ya da daha fazla kızkardeşle birlikte erkek kardeşe verilmesi. Tabii ki erkeğe iki dişinin payı verilir. Ölünün bir kızdan başka çocuğu yoksa kız çocuğuna mirasın yarısı verilir. Anne-babanın herbirine de altıda bir pay verilir. Baba bunu dışında (asabiyet) yakınlık itibarıyla altıda birlik bir pay daha alır. Bu şekilde farz ve (asabiyet) yakınlık birleştirilmiş olur. Ancak ölünün iki veya daha fazla kızı bulunursa bunlar mirasın üçte ikisini alırlar. Anne-babanın herbiri de altıda bir pay alır.

İkinci durum: Ölünün ne çocuğu, ne kardeşi, ne kocası ya da karısı bulunmazsa anne-baba tek başlarına mirası alırlar. Anneye üçte bir verilir. Baba ise (asabiyet) yakınlık hasebiyle geri kalanını alır. Bu şekilde annenin payına düşenin iki katını almış olur. Şayet anne-babayla beraber ölünün kocası veya karısı da bulunursa, koca mirasın yarısını alır, karısı ise dörtte birini alır. Anne de üçte

birlik payını alır. (Bütün mirasın üçte birini mi yoksa koca veya karısının payını almasından sonraki kısmın üçte birini mi alır? Bu konuda fakihlerin görüşleri farklıdır? Geri kalan kısmının da payı anneninkinden az olmaması için asabiyet nedeniyle baba alır.

Üçüncü durum: Anne-babanın kardeşlerle beraber olmasıdır. -Anne-babadan olmaları ya da bir babadan veya bir anneden olmaları farketmez- Ancak bu kardeşler baba ile beraber bir şeye varis olamazlar. Çünkü baba onlardan önce gelir ve asabıyet bakımından erkek çocuktan sonra o gelir. Bununla beraber kardeşler, annenin üçte birlik payına engel olup bunu altıda bire çıkarırlar. Kardeşlerle beraber anneye sadece altıda bir pay verilir. Ölünün kocası ya da karısı yoksa geri kalan terekeyi baba alır. Ancak bir tek kardeş annenin üçte birlik pay almasına engel olmaz. Aynı şekilde ölünün çocuğu veya kardeşi yoksa birlikte üçte bir pay alırlar.

Ancak bütün bu paylaşmalar, ölünün vasiyeti yerine getirilip borcu ödendikten sonra sözkonusu olabilir.

"Ana-babanız mı,yoksa evlatlarınız mı size daha yararlı olacaklarını bilemezsiniz.."

İbn-i Kesir tefsirinde "Selef ve Halef uleması borcun vasiyetten önce geldiğinde birleşmişlerdir" der. Borcun öncelikli olması anlaşılır bir meseledir. Çünkü bu,başkalarının hakkıyla ilgilidir. Bu yüzden borç verenin hakkını ödemek ve borçlunun zimmetini kaldırmak için mal bırakmışsa borçlunun malından borcunu ödemek zorundadır. İslâm, hayatın vicdan titizliği, uygulamalarda güvenirlilik ve toplumun atmosferinde huzur gibi temellere dayanması için borç zimmetinin kaldırılmasına büyük özen gösterir. Bu yüzden borcu borçlunun ölümünden sonra bile zimmetinden kurtulamadığı bir hak olarak boynunda bırakıyor.

Ebu Katade (Allah O'ndan razı olsun) şöyle dedi; Adamın biri "Ya Resulullah, şayet Allah yolunda öldürülürsem hatalarım affolunur mu?" dedi. Resulullah (salât ve selâm üzerine olsun) "Evet, şayet sen sabreder, sevabı Allah'tan bekler, ilerler ve kaçmayıp öldürülürsen affolunursun" buyurdu. Sonra adam "Nasıl dedin?" dedi. Reslullah da tekrar edip şöyle dedi "Evet ama borç hariç. Çünkü Cebrail bunu bana haber verdi."[169]

Yine Ebu Katade'den şöyle rivayet edilir: "Nebi'ye (selâm üzerine olsun) namazını kılması için bir cenaze getirdiler. Resulullah "Arkadaşınızın namazını siz kılın. Çünkü borçludur" dedi. Dedim ki "Ya Resulullah, borcunu ben üzerime alıyorum", "Ödeyecek misin?" dedi. "Evet ödeyeceğim" dedim. Bunun üzerine namazını kıldı."

Vasiyyet ise ölünün isteğine bağlıdır. Bazı varislerin bazısına engel olduğu bazı durumları telafi etmek için vasiyet etmiş olabilirler. Ya da onlarla varisler arasındaki ilişkileri güçlendirmek ve daha gelişme göstermeden kıskançlık, kin

169- Müslim, Malik, Tirmizi, Nesai

ve çekişme nedenlerini ortadan kaldırmak gibi aile için yararlı şeyler de düşünülmüş olabilir. Varis olan için vasiyet edilmez. Bu da, miras bırakanın varisleri bu haktan yoksun bırakmaması için bir güvencedir.

"Ana-babanızın mı, yoksa evlatlarınızın mı size daha hayırlı olacaklarını bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından belirlenmiş miras paylarıdır. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Birinci dokunuş, bu farizalar karşısında ruhları temizlemek amacına yönelik Kur'anî bir ayırmadır. Kimi insanların babalık şefkatleri oğullarını babalarına tercih etmeye yöneltebilir. Çünkü oğullar karşısındaki fıtrî zaaf daha büyüktür. Bazılarında bu zaaf, terbiye ve ahlâk duygularına yenilir ve babalarını tercih etmeye yönelirler. Kimisi de fıtrî zaaf ve terbiye duygusu arasında kararsız ve şaşkın bir durumda kalır. Nitekim, daha önce, veraset hükmünün nazil olduğunda bazılarının durumuna işaret ettiğimiz gibi çevrede geleneksel mantığıyla belli yönlere sevkedebilir. Bu yüzden yüce Allah, bütün gönüllere huzur, hoşnutluk, emrine ve farz kıldıklarına teslimiyet duygularını yerleştirmek istemiştir. Bunu da, herşeyi yüce Allah'ın bildiğini ve kendilerininse hangi akrabanın yarar bakımından daha yakın olduğunu ve iyilik bakımından hangi bölüşmenin iyi olduğunu bilmediklerini belirtmekle sağlıyor.

"Ana-babanızın mı, yoksa evlatlarınızın mı size daha yararlı olacaklarını bilemezsiniz."

İkinci dokunuş, sorunun temelini belirlemek içindir. Buna göre sorun, heva ve yakın menfaat sorunu değildir. Din ve şeriat sorunudur.

"Bunlar Allah tarafından belirlenmiş miras paylarıdır."

Babaları ve oğulları yaratan Allah'tır. Malları ve rızıkları veren O'dur. Farz kılan ve bölüştüren O'dur. Kanunları da O koyar. İnsanlar kendi kendilerine kanun koyamazlar. Hevalarına göre hükmedemezler. Üstelik onlar yararlarının nerede olduğunu da bilemezler.

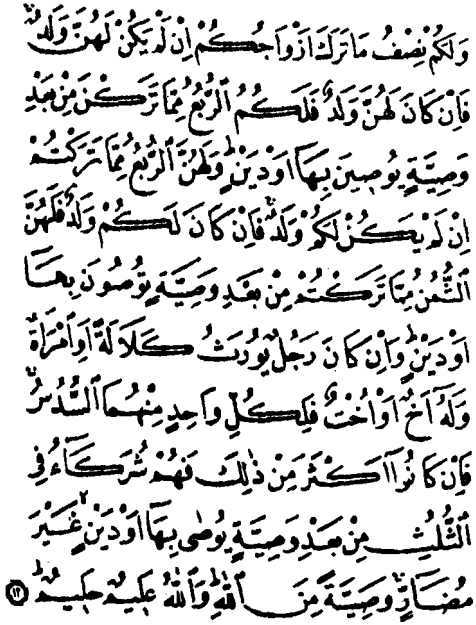
"Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Akıştaki üçüncü dokunuş, kalplere yüce Allah'ın insanlar için hükmettiğinin -nitekim bu esastan başkasına başvurmaları sözkonusu olamaz- Bir ilim ve hikmete dayandığına, bu yüzden kendileri için daha yararlı olduğunu hissettirmektedir. Allah hükmeder, çünkü O bilir -onlarsa bilmezler- Allah farz kılar çünkü O hikmet sahibidir. Onlarsa hevalarına tabi olurlar.

Bu değerlendirmeler, işi temel eksenine döndürmek için daha miras hükümleri bitmeden bu şekilde aralarda yeralmaktadır. Bu, sorunun itikadi eksenidir. Ve bu, Allah'ın hükmüyle hükmolunmak, farzları O'ndan almak ve O'nun hükmünden hoşnut olmak anlamına gelen "Din"i açıklayıcı bir eksendir.

"Bunlar Allah tarafından belirlenmiş miras paylarıdır. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Ardından bu farzlardan geri kalanların açıklanmasına geçiliyor.

12- Geride çocuk bırakmaksızın ölen eşlerinizin vasiyetleri yerine getirildikten ve borçları ödendikten sonra artakalacak miraslarının yarısı size düşer. Eğer ölen eşlerinizin çocukları varsa mirasların dörtte biri sizin olur.

Eğer siz, geride çocuk bırakmaksızın ölürseniz, vasiyetiniz yerine getirildikten ve borcunuz ödendikten sonra artakalacak mirasınızın dörtte biri eşinize düşer. Eğer çocuğunuz varsa eşinizin mirasınızdaki payı sekizde birdir.

Eğer bir erkek ya da kadın geride ne ana-baba ve ne de çocuk bırakmaksızın ölür (kelâle) de erkek ya da kızkardeşi bulunursa vasiyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra artakalacak mirasının altında birlik bölümü kardeşlerine düşer. Eğer kardeşlerinin sayısı ikiden fazla ise mirasının üçte biri, hiç birine haksızlık yapılmaksızın kardeşlerine bölüştürülür.

Bu hükümler size Allah tarafından emredilmiştir. Allah herşeyi bilir ve kullarına karşı yumuşaktır.

Hükümler son derece açık ve incedir. Karısı öldüğünde -erkek ya da kız- çocuğu da yoksa, mirasın yarısını alır. Ancak -erkek veya kız, bir veya daha fazla- çocuğu varsa koca mirasın dörtte birini alır. Karını oğullarının çocukların kendi çocukları gibi kocanın payını yarıdan dörtte bire düşürürler. Başka kocadan olan

çocukları da kocanın mirasından yarısını almasına engel teşkil ederler böylece payını dörtte bire düşürürler. Daha önce değinildiği gibi mirasın bölüşümü borcun, sonra da vasiyyetin yerine getirilmesinden sonradır.

Koca ölürse -ondan çocukları da yoksa- karısı mirasın dörtte birini alır. Şayet -erkek veya kız, bir veya daha fazla, ondan veya başkasından aynı şekilde aynı sulpten gelen- çocukları varsa bunlar karının dörtte birlik payını sekizden bire düşürürler. Borcu ödemek sonra da vasiyyeti yerine getirmek mirasta her zaman varislerden önce gelir.

İki, üç ve dört karı bir karı gibidirler. Dörtte bir veya sekizde birlik payda ortaktırlar.

İkinci ayette yeralan son hüküm Kelale (baba ve çocuğu bulunmayan)'nin mirasıyla ilgilidir.

"Eğer bir erkek ya da kadın geride ne ana-baba ve ne de çocuk bırakmaksızın ölür (kelâle) de erkek ya da kız kardeşi bulunursa vasiyyeti altıda bir bölümü kardeşlerine düşer. Eğer kardeşlerinin sayısı ikiden fazla ise mirasın üçte biri..."

"Kelale"den kastedilen, ölüye -usul veya furu olmayıp- bunlar gibi bir bağı olmayan ve zayıf bir bağla akraba olan varislerdir. Hz. Ebu Bekir'den (Allah O'ndan razı olsun) "kelale"den sorulmuş o da şöyle cevap vermişti: "Bu konuda kendi görüşümü söylüyorum. Doğruysa Allah'tandır. Yanlışsa benden ve şeytandandır. Allah ve Resulü bundan uzaktırlar.'Kelale' çocuğu ve babası bulunmayan kişidir." Hz. Ömer (Allah O'ndan razı olsun) idarede bulunduğu zaman "Ben Ebu Bekir'in görüşüne muhalefet etmekten haya ederim" demişti.[170]

İbn-i Kesir tefsirinde "İbn-i Mes'ud ve Ali böyle dedi. İbn-i Abbas ve Zeyd b. Sabit'den birden fazla kişi tarafından doğrulanmıştır. Şa'bi, Nehai, Hasan, Katade, Cabir b. Zeyd ve (el-Hakem) bu görüştedirler. Medineliler Kufe ve Basralılar bu görüşü kabul ediyorlar. Yedi Fakih, dört imam, Selef ve Halefin çoğu hatta tümü bu görüştedir. Bu görüş üzerinde birden fazla icma nakledilir" der.

"Eğer bir erkek ya da kadın geride ne ana-baba ve ne de çocuk bırakmaksızın ölür (kelâle) de erkek ya da kız kardeş bulunursa vasiyyeti yerine getirildikten ve borcu ödendikten sonra artakalacak mirasın altıda birlik bölümü kardeşlerine düşer. Eğer kardeşlerinin sayısı ikiden fazla ise mirasın üçte biri..."

Ölünün -aynı anneden- bir erkek bir de kız kardeşi olursa, bunlar da ayrı babalardan veya bir babadan olurlarsa, surenin son ayetinde belirtilen **"Erkeğe iki dişinin payı kadar"** kuralı uyarınca mirası alırlar. İster erkek, İster kız olsunlar altıda birlik payları yoktur. Bu hüküm anneleri bir kardeşleri içindir. Çünkü onlar erkek ya da kız altıda bir payı farz olarak alıyorlar, asabiyet yoluyla değil. Asabiyet, farz kılınanlardan sonra mirasın tümünü veya artan kısmını almaktır.

Sayıları ve cinsleri ne olursa olsun. Benimsenen görüşe göre hepsi de eşit

170- İbn-i Cerir ve diğerleri Şa'bi'den rivayet ederler.

olarak mirastan üçte bir pay alırlar. Ancak bu üçte birlik paydan **"erkeğe iki dişinin payı kadar"** kuralınca yararlanırlar görüşü de mevcuttur. Ancak birincisi daha açıktır. Çünkü bu bizzat ayetin erkek ve dişiyi eşitlediği ilkeye daha uygundur. **"Onlardan her birisi için altıda bir pay vardır."**

Anneleri bir olan kardeşlerin durumu -bu yüzden- geri kalan varislere karşı değişiklik arzeder.

Birincisi, erkekleri ve dişileri mirasta eşittirler.

İkincisi, ölü ve kelâle (çocuğu ve babası bulunmayan) almadığı sürece, onlar varis olamazlar. Baba, dede, çocuk ve çocuğun çocuğu ile beraber varis olamazlar.

Üçüncüsü, erkek ve dişileri ne kadar çok olsa bile bunların mirastaki payı üçte birin üzerine çıkmaz.

"Eğer kardeşlerinin sayısı ikiden fazla ise mirasının üçte biri hiçbirine haksızlık yapılmaksızın kardeşlerine bölüştürülür."

Burada adalet ve iyiliğe dayanması için vasiyyetin varislere zarar vermesinden sakındırma yeralmaktadır. Bununla beraber borç vasiyyetten önceliklidir. Her ikisi de daha önce dediğimiz gibi varislerden önce gelir.

Sonra -birinci ayette olduğu gibi- ikinci ayette de bir sonuca bağlama yeralmaktadır

"Bu hükümler size Allah tarafından emredilmiştir. Allah herşeyi bilir ve kullarına karşı yumuşaktır."

Bu sonucun tekrarlanması güçlendirmek ve iyice yerleştirmek amacına yöneliktir. Bu farizalar, "Allah'tan birer vasiyyettir". Ondan kaynaklanmaktadırlar. Ve sonuçta ona döneceklerdir. Hevadan kaynaklanmadıkları gibi hevaya da uymazlar. Bir bilgiden kaynaklanmışlardır. Bunlara uymak zorunludur. Çünkü, kanun koyma ve rızıkları dağıtma hakkına tek başına sahip bir kaynaktan gelmişlerdir. Bunları kabul etmek gerekir, çünkü gerçek ve doğru bilgiye tek başına sahip bir kaynaktan doğmaktadırlar.

ALLAH'IN HUDUDU

İslâm inancının temel ilkenin üstüste pekiştirildiğini, ısrarla vurgulandığını görüyoruz. Emirleri ve yasaları sırf yüce Allah'tan alma ilkesinin yani. Bunun tersi küfürdür, yüce Allah'a başkaldırmaktır, bu dinin çerçevesi dışına çıkmaktır.

İşte miras paylarına, miras buyruklarına ilişkin bir uyarı niteliğini taşıyan ve bu payları, bu buyrukları "Allah'ın sınırları" diye tanımlayan şu iki ayet, bu temel ilkeyi zihinlere işlemeyi amaçlıyor. Okuyalım:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾
وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ
نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٤﴾

13- Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse Allah onları içinde ebedi olarak kalacakları, altlarından ırmaklar akan Cennetlere yerleştirir. İşte büyük kurtuluş, büyük başarı budur.

14- Buna karşılık kim Allah'a ve Peygamber'e karşı gelir, O'nun çizdiği sınırları aşarsa Allah onu, içinde ebedi olarak kalmak üzere Cehennem'e atar. Onun için onur kırıcı bir azap vardır.

Yüce Allah'ın bilgisi ve hikmeti uyarınca ortaya koyduğu gerek ailenin iç ilişkilerini ve gerekse toplumun ekonomik ve sosyal ilişkilerini düzenlemek için önerdiği bu yasalar, bu hükümler "Allah'ın sınırları"dırlar. Bu ilişkilerde son çözüm yolu olsunlar, miras bölüşümünün bağlayıcı kararlarını oluştursunlar diye yüce Allah tarafından belirlenmiş sınırlardır.

Bu konuda yüce Allah'a ve Peygamberimize uymanın zorunlu sonucu "İçinde sürekli kalınacak olan Cennet" ile "Büyük kurtuluş, büyük başarı"dır. Buna karşılık bu sınırları çiğneyerek yüce Allah'a karşı gelmenin zorunlu sonucu da "İçinde sürekli kalınacak Cehennem" ile "Onur kırıcı, utandırıcı azap"tır.

Niçin? Evet, niçin miras hukuku gibi alanı sınırlı bir yasal düzenlemede, hatta bu hukukun ayrıntılı bir hükmünde, ayetin deyimi ile "Allah'ın sınırlarının" belirli bir çizgisindeki itaatin ya da karşı gelmenin zorunlu sonuçları bu kadar ağır bu kadar dramatik oluyor?

Meselenin içyüzünü, derine inen kökünü bilmeyenlere bu zorunlu sonuçlar, karşılıkları olan eylemlerden ve davranışlardan daha ağır gelebilir.

Bu meseleyi bu surenin ileride okuyacağımız birçok ayeti açıklıyor. Surenin ana hatlarını tanıtan giriş bölümünde bu ayetlere değinmiştik. Bu ayetler dinin anlamını, imanın şartını ve İslâm'ın tanımını açıklayan ayetlerdir. Fakat miras ayetlerinin arkasından gelen, uyarı amaçlı bu iki önemli ayetten sözetmişken bu meseleye şimdiden kısaca değinebiliriz. Şöyle ki:

Gerek bu dinin -yani İslâm dininin- ve gerekse tarihin şafağından itibaren insanlığa gelmeye başlayan bütün peygamberlerin getirdikleri ilahi dinlerin açısından temel şudur: İlahlık yetkisi kimindir? Şu insanların Rabbi olma yetkisi kime aittir?

Bu sorunun iki zıt, iki alternatif cevabı vardır. Bu dinle ilgili herşey, tüm

insanlar ile ilgili herşey bu iki cevaba dayanır, bu iki cevabın bağlayıcı sonucu olarak ortaya çıkar.

Evet, ilahlık yetkisi kimindir, Rabb olma yetkisi kime aittir?

Cevaplardan birincisine göre bu yetki sırf yüce Allah'a aittir, yaratıklardan hiçbirinin bu yetkide zerre kadar payı yoktur. İşte bu İslâm'dır, işte bu imandır, işte bu dindir.

İkinci cevaba göre bu yetki yüce Allah ile bazı yaratıkları arasında ortaktır, ya da bütünüyle bazı yaratıkların tekelindedir. Bu ise ya şirktir, Allah'a ortak koşmaktır, ya da açık küfürdür.

Ya ilahlığın ve Rabblığın sırf yüce Allah'ın tekelinde olduğuna inanılır. Bu inanç kulların sırf Allah'a bağlanmaları, tek olarak Allah'a kul olmaları, tek Allah'a itaat etmeleri, ortağı olmayan tek Allah'ın hayat sistemine uymaları anlamına gelir. Bu durumda İnsanların hayat sistemini tek başına yüce Allah belirleyecek, insanların uygulayacakları temel yasaları tek başına yüce Allah koyacak; insanların değer yargılarını, hayat pratiklerini ve sosyal kurumlarını yine tek başına yüce Allah dikta edecektir. Yüce Allah'ın dışında hiçbir kişinin ya da hiçbir grubun bu yetkide payı yoktur. İnsanların bu alanda getirecekleri yasal düzenlemeler, mutlaka yüce Allah'ın temel yasalarına dayalı olmak zorundadır. Çünkü bu yetki ilahlığın, Rabblığın gereğidir; onun kendine has niteliklerinin bariz ve dolaysız göstergesidir.

Ya da bu yetki yüce Allah'ın yarattıklarından birine yakıştırılacak, sözkonusu yetkinin bu yaratık tarafından ya yüce Allah ile ortak biçimde ya da tek başına kullanıldığına inanılacaktır. Bu ise insanların yüce Allah'tan başkasına bağlanmaları, yüce Allah'tan başkasına kul olmaları ve yüce Allah'tan başkasına itaat etmeleri demektir. Bu da yüce Allah'ın kitabına, yüce Allah'ın otoritesine dayanmayan, başka ilham kaynaklarına dayanan ve yetkilerini bu "başka" ilham kaynaklarından alan birtakım insanlar tarafından ortaya konmuş sistemlere, düzenlere, hukuki düzenlemelere ve değer yargılarına uyma biçiminde ortaya çıkar. Bundan dolayı bu durumda ortada ne din, ne iman ve ne de İslâm vardır. Ortada olan şey kâfirliktir, fasıklıktır, müşrikliktir, yüce Allah'a başkaldırmadır.

İşte "mesele" bütün gerçekliği ve yalınlığı ile budur. Bundan dolayı yüce Allah'ın sınırlarını birtek meselede çiğnemek ile O'nun şeriatına karşı başkaldırmak arasında fark gözetilmemektedir. Çünkü bu açıdan bakınca o bir tek mesele de dindir, şeriatın tümü de dindir. Önemli olan insanların yaşama tarzları konusunda hangi ilkeye dayandıklarıdır. Acaba bu temel ilke ilahlık ve Rabblık yetkisine -bütün karakteristik nitelikleri ile- sırf yüce Allah'ın tekeline mi dayandırmaktadır. Yoksa ya bu yetki yüce Allah ile bazı kulları arasında bölüştürülmekte ya da sırf o kullara tanınarak kulun kula kulluğuna mı inanılmaktadır. Önemli olan bu ilkelerden hangisinin benimsendiğidir. Yoksa insanların bu dinden olduklarını iddia etmeleri, hayatlarının pratik uygulamaları ile değil de sırf

dilleri ile müslüman olduklarını ileri sürmeleri değildir!

Miras paylarının yasal mirasçılara bölüştürülmesi konusunda bir yandan Allah'a ve Peygamberimize itaat etmekle altlarından ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalınacak Cennetler arasında ve bir yandan da Allah'a ve Peygamberimize karşı gelmekle süresiz ve onur kırıcı Cehennem azabı arasında ilişki kuran yukardaki iki uyarı amaçlı ayet, işte bu büyük gerçeğe işaret ediyor.

Yine bu büyük gerçek bu suredeki diğer birçok ayetin ana fikrini oluşturmakta, bu ayetlerde tartışmaya, zorlamalı yorumlara açık kapı bırakmadan, açık ve kesin bir ifade ile dile getirilmektedir.

Ayrıca bu gerçeği yeryüzünde kendini müslüman sayan herkesin son derece belirgin bir şekilde kavraması gerekir. Böylece herkes müslümanlık nerede kendisi nerede; bu din nerede, yaşama tarzı neresidir bunu açıkca görmelidir.

Şimdi burada İslâm'ın miras sistemi konusunda birkaç kısa söz söylememiz gerekir. Bu söyleyeceklerimizi "Erkekler kazançlarından pay aldıkları gibi kadınlar da kazançlarından pay alırlar" ilkesi ile **"Allah size erkeklere, kadınlarınkinin iki katı kadar pay vermenizi emreder"** ilkesini ortaya koyarken söylediklerimize eklemek gerekir.

Bu miras sistemi hem insan fıtratının ve hem de bütün yönleri ile aile düzeninin ve insanlık hayatının gerçekleri ile uyumlu bir sistemdir. Eğer biz bu sistemi, gerek eski ve gerekse modern cahiliye dönemlerinde ve dünyanın herhangi bir yerinde uygulanan miras sistemi ile karşılaştırırsak bu gerçeği açıkça görürüz.

Bu sistem aile-içi sosyal dayanışmayı tam anlamı ile gözönüne alır. Bunun sonucu olarak miras paylarını, ailedeki herkesin bu sosyal dayanışmadaki sorumluluk payına göre dağıtır. Meselâ ölenin ana-babası gibi miras payları belli yakınlardan sonra yakın akrabalara (asabe) öncelik tanımıyor. Çünkü bu yakın akrabalar, adamın geçim yükünü üstlenme konusunda da öncelikle sorumlu oldukları gibi eğer bir adam öldürme olayı meydana gelirse onun adına Diyeti ve diğer para cezalarını ödeyecek olanlar da onlardır. Demek oluyor ki, bu sistem kendi içinde bütünlük yansıtan, uyumlu bir sistemdir

Bu sistem insanlık ailesinin bir tek kişiden türeyip oluştuğu ilkesini de gözönünde tutar. Bunun sonucu olarak kadını ve çocuğu, sırf kadın ve çocuk oldukları için mirastan mahrum etmez. Çünkü bu sistem -biraz önce değindiğimiz gibi- pratik yararları gözönünde tuttuğu gibi insanlığın bir kişide birleştiği ilkesini de gözönünde bulundurur. Bu ilkeye bağlı olarak insanlar arasında cinsiyet farkı gözetmez, yalnız aile-içi ve sosyal dayanışmadaki yükümlülük paylarının gerektirdiği farklılıkları hesaba katar.

Bu sistem genel anlamda hayat olgusunun karakterini ve özel anlamda insan fıtratının yapısını gözönüne alarak miras bölüşümünde genç kuşağa öncelik tanır, onu yaşlı kuşağın ve diğer akrabaların önüne çıkarır. Çünkü genç kuşak, devamlılığın ve türü korumanın canlı aracıdır. Bundan dolayı canlılık ve hayat

olgusunun bakış açısı ile önem önceliği hakkına sahiptir. Bununla birlikte bu sistem, ne yaşlı kuşağı ve ne de diğer yakın akrabaları mirastan mahrum tutmuş değildir. Tersine fıtratın köklü mantığı uyarınca bunların herbirine pay ayırmıştır.

Genel olarak bütün canlılar, özellikle insanlar soyları ile ilişkilerinin kopmamasını, yeni kuşakların varlığında, devamlılık kazanmayı arzu ederler. Bu sistem, bu içgüdünün istekleri ile atbaşı yürür. Bir ömür boyu elemeğinden arttırabildiklerini biriktiren insanoğlunu, soyunun bir birikimden yoksun kalmayacağı, öldüğünde bu mal birikiminin ailesine miras olarak kalacağı güvencesi ile tatmin eder. Bu güvence insanoğlunu daha çok çalışmaya sevkeder. Bu şevkle birkaç katına çıkabilecek olan alınteri ürünlerinden aslında bütün toplum yararlanmış olur. Üstelik bu sistemin önerdiği yaygın, sağlıklı ve somut sosyal dayanışma ilkesi zedelenmez.

Son olarak bu miras sistemi servetin her genç kuşakla yeniden bölüşülmesini, kuşaktan kuşağa dağıtıma uğramasını sağlar. Böylece servetlerin sürekli çoğalarak belirli ellerin tekeline girmesi önlenmiş olur. Oysa mirasın sadece erkek çocuğa ya da çok sınırlı aile fertlerine geçmesini öngören sistemler, sözünü ettiğimiz servet tekelciliğini hızlandırmış olurlar. Bu açıdan bakınca İslâm'ın miras sistemi, ekonomik düzenin yeniden yapılanmasında, zorlamacı devlet müdahalesine gerek kalmadan bu düzenin dengeye kavuşturulması hususunda etkin ve sürekli bir araç rolü oynar. Oysa özü bakımından cimri ve mal tutkunu olan insan tabiatı, sözünü ettiğimiz zorlamacı devlet müdahalesinden hoşlanmaz. Oysa bu sürekli servet bölüşümü, sık sık yenilenen bu mal dağılımı insan nefsini rahatsız etmeden, onun direnci ile karşılaşmadan gerçekleşir. Çünkü bu operasyon onun fıtratı ile, onun cimriliği ile, onun mal tutkunluğu ile uyumlu bir nitelik taşır. İşte insan nefsine ilişkin yüce Allah'ın şeriatı ile insan yapısı yasal düzenlemeler arasındaki temel fark budur!

Surenin birinci bölümünün eksenini şu konular oluşturuyordu: Yetimlerin mallarını ve kişiliklerini, gerek aile içinde ve gerekse toplum düzeyinde güçlü güvencelere bağlayarak müslüman toplumun hayatını düzenlemek, bu toplumu cahiliye döneminin tortularından arındırmak; aile çerçevesinde miras sistemini belirlemek; gerek yetimler ile ilgili güvenceleri ve gerekse miras sistemini temel kaynağı olan yüce Allah'ın ilahlığı, O'nun tüm insanların Rabbi olduğu ve tüm insanları birtek kişiden türetmiş olmasında somutlaşan iradesi ilkesine dayandırmak; tüm insan toplumunu aile birimine oturtmak ve sosyal dayanışma ilkesine bağlamak; insanları hayatlarının bütün gelişmelerinde yüce Allah'ın sınırlarına, bilgisine ve hikmetine havale etmek; insanların bütün davranışlarına, itaat ya da başkaldırma anlamına gelen niteliklerine göre karşılık biçmek.

Surenin ikinci bölümünde de ağırlıklı olarak yine müslüman toplumun hayatını düzenleme, bu toplumu cahiliye dönemi tortularından arındırma çabası sürdürülüyor. Bu amacı gerçekleştirmek üzere şu konuların işlendiğini görüyo-

ruz: Toplumu fuhuştan arındırmak, içine sızan kirli unsurları, yani vücudlarına fuhuş mikrobu bulaşmış erkek ve kadınları ayıklamak; bu arada bu mikroplu unsurlar içinde tevbe edip uslanarak temiz ve namuslu insanlar sıfatı ile topluma dönmek isteyenlere tevbe kapısını açık tutmak; cahiliye döneminde pençesi altında kıvrandığı aşağılamadan, horlanmışlıktan, baskıdan ve zulümden kurtararak aileyi sağlıklı ve sarsılmaz bir temele oturtmak, böylece aile esasına dayanan topluma sağlam, temiz ve iffetli bir altyapı sağlamak; son olarak da şeriat açısında yasak olan evlilikleri belirleyerek ve bu sınırlı yasaklar dışında kalan evliliklerin serbest olduğunu ilan ederek aile hayatının son derece önemli bir yönünü düzene bağlamak.

Bu açıklama ile hem surenin bu ikinci bölümü, hem de bu cüz sona eriyor.

Şimdi bu bölümün ilk iki ayetini okuyalım:

وَالَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا
عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنكُمْ فَإِن شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ
حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾
وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنكُمْ فَآذُوهُمَا فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا
فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَّحِيمًا ﴿١٦﴾

15- Zina suçu işleyen kadınlarınızın aleyhinde dört kişinin şahitliklerine başvurunuz. Eğer dört kişi aleyhte şahitlik ederse o kadınları, ölünceye kadar ya da Allah kendileri hakkında başka bir yol gösterinceye kadar evlerinizden dışarı salmayınız.

16- Zina suçu işleyen çiftin her ikisini de eziyetli cezaya çarptırınız. Fakat eğer tevbe eder de uslanırlarsa artık yakalarını bırakınız. Çünkü Allah tevbeleri kabul eder ve merhametlidir.

ZİNA

İslâm burada toplumu arındırıp pis unsurlardan temizleme amacı güden yoluna devam ediyor. Bunun için ilk önce zina suçu işledikleri kesinlikle ispatlanan fahişe kadınları izole edip toplumdan uzaklaştırıyor. İkinci adım olarak da aralarında Hz. Lût kavminin yaptığı türden sapık cinsel ilişkiye girişen homoseksüel erkeklerin eziyetli bir cezaya çarptırılmalarını karara bağlıyor. Yalnız bu eziyetli cezanın türü ve sınırı belirlenmiyor. Daha sonra zina suçu işleyen erkek ve kadınları aynı cezada birleştiriyor. "Zina haddi" diye bilinen bu ceza, Nur suresinde belirlenen biçimi ile sopalama ve Peygamberimizin hadisinde son şek-

line kavuşan niteliği ile taşa tutarak öldürme (recm) cezasıdır. Bu cezaların her ikisinde de güdülen amaç toplumu pislenmekten, mikrop kapmaktan korumak; onun temiz, iffetli ve şerefli netilğini güvenceye bağlamaktır.

İslâm şeriatı her durumda ve bütün cezalarda gerekli güvenceleri sağlıyor. Öyle ki, sözkonusu güvenceler sayesinde insanların hayatını son derece ciddi bir şekilde etkileyen önemli cezalarda haksızlık yapılması, hataya düşülmesi, zayıf ve şüpheli kanıtlara dayanılarak karar verilmesi ihtimali kesinlikle ortadan kaldırılmış oluyor.

Şimdi ilk ayeti ele alalım:

"Zina suçu işleyen kadınlarınızın aleyhinde içinizden dört erkeğin şahitliğine başvurunuz. Eğer dört kişi aleyhde şahitlik ederse o kadınları ölünceye kadar Allah kendileri hakkında başka bir yol gösterinceye kadar evlerinizden dışarı salmayınız."

Bu ayet, sonderece büyük bir özen ve ihtiyat içeriyor. Sebebine gelince burada kendilerine zina cezası uygulanacak olan kadınlar 'kadınlarınızın' ifadesi ile sınırlandırılıyor. Yani bu kadınların "müslüman" olmaları gerekir. Bunun yanısıra zina suçunun işlendiğini kanıtlamak üzere şahitliklerine başvurulacak olan erkekler de "içinizden olan dört erkek" ifadesi ile sınırlandırılıyor. Yani şahitlerin de "müslüman" olmaları gerekir. Bu ayete göre zina suçu kanıtlandığı takdirde kimlerin zina cezasına çarptırılabilecekleri ve bu suçun işlendiğini kanıtlamak üzere kimlerin şahitliğine başvurulabileceği kesinlikle belirlenmiş oluyor.

İslâm, zina işleyen müslüman kadınların bu suçunu kanıtlamak üzere müslüman olmayan erkeklerin şahitliğine başvurmaz. Bunun yerine dört müslüman erkeğin şahitlik etmesini şart koşar. Bu dört şahitin "sizden" olmaları gerekir. Yani bu müslüman toplumun öz üyeleri olacaklardır. Bu toplumda yaşayacaklar, İslâm şeriatına boyun eğmiş olacaklar, İslâm'ın yönetim mekanizmasına itaat edecekler, İslâm toplumunun meseleleri ile yakından ilgili olacaklar, bu şeriatte nelerin ve kimlerin yeri olduğunu yakından bilecekler.

Bu konuda müslüman olmayanların şahitlikleri geçerli değildir. Çünkü müslümanların ırzı, İslam'ın güvenlik ve takva titizliği konularında onlara güvenilemez. Üstelik bu toplumun temiz ve iffetli olması, orada adaletin geçerli olması hususunda onların ne yararları ve ne de gayretleri sözkonusudur. Şahitlikle ilgili güvenceler, zina hükmü değiştikten ve bu konuda sopalama ile taşa tutarak öldürme cezaları yürürlüğe girdikten sonra da hiçbir değişikliğe uğramaksızın geçerliliklerini korumuşlardır. Ayeti okumaya devam ediyoruz:

"Eğer dört kişi aleyhte şahitlik ederse o kadınları evlerinden dışarı salmayınız."

Yani bu kadınlar toplumun içine girmesinler, onu kirletmesinler, evlilik yapmasınlar, diğer toplumsal faaliyetlere katılmasınlar.

"Ölünceye kadar..."

Hayatlarının sonuna kadar evlerindeki tutukluluk halleri devam etsin.

"Ya da Allah kendileri hakkında başka bir yol gösterinceye kadar..."

Yani ya Allah onların durumlarını, konumlarını değiştirinceye, ya suçlarına başka bir ceza biçinceye ya da haklarında dileyeceği herhangi bir başka uygulama buyuruncaya kadar. Bu ifade zina suçu ile ilgili bu hükmün nihaî ve sürekli olmadığını, belirli bir döneme ve toplumun belirli şartlarına ilişkin, geçici bir hüküm olduğunu, ilerde kesin ve kalıcı bir hükümle yer değiştireceğini ima eder niteliktedir. Nitekim daha sonra bu ihtimal gerçekleşti ve Nur suresindeki bir ayet ile Peygamberimizin bir hadisine bağlı olarak bu hüküm değişti. Fakat -az önce belirttiğimiz gibi- tahkikat aşamasına ilişkin güçlü güvenceler aynen geçerli kaldı.

İmam Ahmed b. Hanbelî'nin Muhammed b. Cafer, Said, Katade, Hasan ve Hıtan b. Abdullah Rakkaşı yolu ile bildirdiğine göre bu konu ile ilgili olarak sahabilerden Ubade b. Samit şöyle diyor; Peygamberimize vahiy geldiğinde O, bu olaydan etkilenir, tedirgin olur ve çehresinin rengi değişirdi. Birgün yüce Allah tarafından kendisine yeni bir vahiy gelmişti. Cebrail yanından ayrılarak göğe uçtuktan sonra Resulullah bize dönerek şöyle buyurdu:

"Dinleyin beni. Allah zina işleyen kadınlar hakkında 'başka bir yol' gösterdi. Evli erkeğin evli kadın ile ve bekar erkeğin bekar kadınla işleyeceği zinalar hakkında. Evlilerin cezası yüz değneklik dayak ile taşa tutularak öldürülmek; bekarların cezası ise yüz değneklik dayak ile bir yıllık sürgündür."

Aynı hadisin Müslim ve Eshabussunen tarafından kaydedilen ve Katade, Hasan, Hıtan ve Ubade b. Samit yolu ile Peygamberimize dayandırılan rivayetinde hadisin sözleri şöyledir:

"Dinleyin beni. Allah zina suçu işleyen kadınlar hakkında 'başka bir yol' gösterdi. Bekâr erkek ile bekâr kadın arasında işlenen zina suçunun cezası yüz değneklik dayak ile bir yıl sürgündür. Evli erkek ile evli kadın arasında işlenen zinanın cezası ise yüz değneklik dayak ile taşa tutularak öldürülmek(recm)dir."

Öteyandan bu konuda elimize Peygamberimizin fiili uygulamasını gösteren belge de vardır. Müslim'in kaydettiğine göre Peygamberimiz, Maiz ve Gamidiye kabilelerine mensup iki zina suçlusu kadını "taşa tutarak öldürme cezasına çarptırmış, ayrıca onlara yüz sopa vurdurmuştur". Ayrıca zina suçlusu bir yahudi çift hakkında verdiği hükümde de bu çiftin taşa tutularak öldürülmelerini kararlaştırmış, bunun dışında kendilerine yüz sopalık dayak cezası vermemiştir.

Peygamberimizin bu fiili uygulamaları, bu cezaların bu konudaki en son hüküm olduğunu gösterir.

Ayetleri okumaya devam ediyoruz:

"Zina suçu işleyen çiftin her ikisini de eziyetli cezaya çarptırınız. Fakat eğer tevbe eder de uslanırlarsa artık yakalarını bırakınız. Çünkü Allah tevbeleri ka-

bul eder ve merhametlidir."

Tefsir bilginleri arasında en çok taraftar bulan yoruma göre bu ayetteki "zina suçu işleyen çift" deyiminden maksat birbirleri ile sapık cinsel ilişki kuran iki eşcinsel (homoseksüel) erkektir. Bu, sahabilerden Mücahid'in görüşüdür. Öteyandan İbn-i Abbas Said b. Cubeyr ve daha bazı tefsir bilginleri ayetin "Onlara eziyetli ceza veriniz" cümlesini "Onlara hakaret ediniz, onları kınayınız ve kendilerini nalınlarımız (takunyalarımız) ile dövünüz" şeklinde açıklamışlardır. Devam ediyoruz:

"Eğer tevbe eder uslanırlarsa artık yakalarını bırakınız."

İlerde anlatacağımız üzere tevbe; kişilik, yapı, istikamet, izlenen yol, tutum ve davranış alanlarında köklü bir değişimin göstergesidir. Bundan dolayı ceza uygulamasını durduruyor. Bu anormal sapıklar tevbe edip iğrenç suçlarından vazgeçtiklerini belirtince müslüman toplumun eli de yakalarını bırakıveriyor. Tabii ki, bu "yaka bırakma" emri sadece bu konu ile sınırlıdır, yani bu sapıklara uygulanan eziyet verici cezaya son verilecektir.

Şimdi de şu tatlı esprili ve derin anlamlı sonuç cümlesini okuyalım:

"Çünkü Allah tevbeleri kabul eder ve merhametlidir."

Sözkonusu cezayı koyan O olduğu gibi tevbe ve uslanma durumunda bu ceza uygulamasını durdurmayı emreden de O'dur. İşlemin ne ilk aşamasında ve ne de son aşamasında insanların hiçbir insiyatifi yoktur. İnsanlar sadece yüce Allah'ın yasasını, direktifini uyguluyorlar, o kadar. O "Tevvab" ve "Rahim"dir. Yani tevbeleri kabul eder ve tevbe edenlere karşı merhametli davranır.

Bu imalı (dolaylı anlatımlı) cümlenin bir başka nazik mesajı da kalpleri yüce Allah'ın ahlâkın gereklerine göre düzenlemeye özendirmektir. Madem ki "yüce Allah tevbeleri kabul eder ve merhametlidir" buna göre O'nun kulları vaktiyle işlenmiş, fakat sonradan tevbeye ve uslanmaya bağlanmış suçlar, günahlar karşısında birbirlerine karşı hoşgörülü ve merhametli olmalıdır. Bu tutum suçu hoşgörme ve fuhuş günahı işleyenlere acıma anlamına gelmez. Böyle bir durumda hoşgörü ve merhamet sözkonusu değildir. Hoşgörü ve merhamet tevbe eden, uslanan, suçundan arınan mahkûmlara karşı gösterilecektir. Bunlar yeniden topluma kabul edilecek, kendilerine geçmişleri hatırlatılmayacak; tevbe ederek bir yana bıraktıkları, arındıkları ve arkasından iyi hal gösterdikleri eski günahları yüzünden kınanmayacaklardır. Tersine bu durumda eski suçlarını unutarak yeniden temiz, pak ve onurlu bir hayata girme hususunda yardımcı olmak gerekir. Bunun tersine eğer toplum bu adamların suçunu ikide bir yüzlerine vuracak olursa bundan dolayı içlerinde eziklik duygusu, suçluluk kompleksi oluşur. Bu da onların tevbelerini bozarak tekrar ve inatla eski suçlarını işlemeye yönelmelerine, böylece hem dünyalarını hem de ahiretlerini mahvetmelerine, aynı zamanda yeryüzünde fesad çıkarmalarına, çevrelerini kirletmelerine ve toplumdan öç almaya kalkışmalarına yolaçabilir.

Eşcinsellere ilişkin bu hüküm de sonradan değişikliğe uğramıştır. Nitekim Eshabussunen adlı hadis kaynağının Abdullah b. Abbas'a dayandırarak kaydettiğine göre Peygamberimiz (salât ve selâm üzerine olsun) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Lût kavminin pis işini yapanları görürseniz düzeni de düzdüreni de öldürünüz."

Bu hükümler İslâm sisteminin müslüman toplumu fuhuştan ve sapık cinsel ilişkiden arındırma konusuna ne kadar büyük bir önem verdiğini açıkça kanıtlar. Bu yoğun ilgi, oldukça erken bir tarihten itibaren kendini gösterir. İşlâmiyet bu alandaki duyarlılığını göstermek için Medine'de devlet kuracağı, yüce Allah'ın şeriatına dayalı bir otoriteye sahip olacağı ve bu şeriatı yürürlüğe koyacağı günü beklememiştir. Çünkü zina yasağı her ikisi de Mekke döneminde inen "İsa" ve "Müminun" surelerinin aşağıdaki ayetlerinde gündeme gelmiş ve daha sonra aynı yasak "Mearic" suresinde tekrar vurgulanmıştır:

"Sakın zinaya yaklaşmayınız. Çünkü iğrenç bir suç ve son derece kötü bir yoldur.[171]

"Müminler kesinlikle kurtuluşa ermişlerdir.. Onlar eşleri ve cariyeleri dışında kalan herkese karşı mahrem yerlerini korurlar. Bu iki durumda ayıplanmaları sözkonusu değildir."[172]

Fakat İslâm'ın Mekke'de devleti yoktu, yürütme gücü yoktu. Bundan dolayı daha ilk günlerinde yasakladığı bu suça herhangi bir ceza biçmemişti. Ama Medine'de devletini kurup yürütme gücüne sahip olunca iş değişti. Artık bu suça, bu suçun toplumu kirletmesine karşı vermiş olduğu mücadelede sadece yasaklamaları ve direktifleri yeterli görmedi. Sebebine gelince İslâm gerçekçi bir dindir. Sadece yasaklamaların ve direktiflerin yeterli olmayacağını da iyi bilir. Ayrıca dinin, insanların pratik hayatlarının dayandığı bir sistem, bir pratik düzen olduğu; sadece vicdanlarda yaşayan gizli duygulardan ibaret, otoritesiz, yasasız, yordamsız ve anayasasız bir kurum olmadığı gerçeğinin de farkında ve bilincindedir.

Mekke'de İslâm inancı bazı kalplere yerleşir-yerleşmez hemen bu kalplere egemen olan cahiliye kültürü ile mücadeleye girişerek onları temizleyip arındırma faaliyetine koyuldu. Fakat aynı İslâm Medine'de devletine kavuşarak şeriata dayalı bir otoriteye sahip olunca, yüce Allah'ın sistemini yeryüzünde belirli şekilde gerçekleştirme fırsatını elde edince toplumu fuhuştan koruma amacını gerçekleştirme hususunda -direktif ve öğüt vermenin yanısıra- yürütme otoritesini, caydırma ve cezalandırma biçiminde kullanmaya başladı. Çünkü, az önce söylediğimiz gibi, İslâm sadece vicdanlarda barındırılan saklı inançlardan ibaret değildir, bu inanç sisteminin yanısıra aynı zamanda inançlarını pratik hayatta yürürlüğe koyan bir devlet otoritesidir. Başka bir deyimle O, tek ayak üzerinde du-

171- İsra suresi; 32
172- Müminun suresi; 6

ran topal bir sistem değildir.

Aslında bazı zihinlerde kökleşen saplantılı yanılgının tersine, yüce Allah katından gelen bütün dinler böyledir. Sözünü ettiğimiz saplantılı zihinlerin, bazı semavî dinlerin şeriatsız, sosyal düzensiz ve otoritesiz olarak geldikleri yolundaki iddiaları asılsızdır. Asla böyle birşey yoktur. Din, hayat sistemidir, uygulamaya dönük bir pratik düzendir. Dinde insanlar sadece yüce Allah'a inanıp bağlanırlar, yönlendirici ilkelerini sırf yüce Allah'tan alırlar. İnançla ilgili düşüncelerini yüce Al lah'tan aldıkları gibi gündelik hayatlarını düzenleyen yasal hükümlerini de yine O'ndan alırlar. Bu yasal ilkelere dayanan devlet otoritesi yürütme gücünü kullanarak bu yasal hükümleri insanların hayatında yürürlüğe koyar, bu hükümleri çiğneyenleri koğuşturarak cezaya çarptırır, toplumu cahiliye kültürünün pisliklerinden korur. Böylece insanların sırf yüce Allah'a inanıp bağlanmalarını, yüce Allah'ın dininin bütünüyle egemen olmasını sağlar. Yani dinin egemen olduğu ortamda şu ya da bu görüntü altında Allah'ın dışında başka ilahlar bulunmaz. Bu sistemde insanlar için kanun koyan, insanlar için değer yargıları ve kriterler üreten, hukuk sistemleri ve kurumlar ortaya süren başka ilahlara yer yoktur. Bütün bu fonksiyonları yerine getiren merci tek başına yüce Allah'tır. Buna göre eğer herhangi bir kul bu alanlarda herhangi bir yetkinin sahibi olduğunu iddia ederse aslında insanların önünde ilahlık iddiasında bulunmuş olur. Oysa yüce Allah'tan gelen hiçbir dinin herhangi bir insanın ilâh olmasına, bu yolda bir iddia ile ortaya çıkmasına ve bu anlama gelecek bir girişimde bulunmasına hoşgörü ile bakması beklenemez. Bundan dolayı yüce Allah katından gelen hiçbir dinin sırf vicdani inançlar getirmesi, pratik şeriattan ve bu şeriatı yürürlüğe koyacak devlet otoritesinden gönüllü olarak uzak kalmayı kabul etmesi sözkonusu değildir.

İşte İslâm bu ilke uyarınca medine'de gerçek varlığını ortaya koymaya koyuldu; yasama, yürütme, kavuşturma ve cezalandırma yolu ile toplumu pisliklerden arındırmaya girişti. Bu girişimini bu surenin bazı seçilmiş ayetlerinde örneklerini gördüğümüz hükümleri yolu ile pratiğe yansıttı. Gerçi bu hükümlerin bir bölümü daha sonra değişikliğe uğradı ve yüce Allah'ın iradesi uyarınca bu değişiklikler süreklilik kazandı.

İslâm'ın, toplumu fuhuştan arındırmak ve her yolu kullanarak ona karşı ısrarlı bir mücadele yürütmek hususundaki elle tutulur gayreti süpriz olarak karşılanacak, şaşılacak bir şey değildir. Çünkü dünyanın her tarafını etkisi altına alan günümüz cahiliye uygarlığında da açıkça gördüğümüz gibi, her dönemdeki cahiliye uygarlıklarının en başta gelen özelliği hiçbir ahlakî ve kanuni sınır tanımayan bir cinsel anarşi, bir hayvanî başıboşluktur. Cahiliye toplumları bu kural tanımaz, anarşik cinsel ilişkileri "kişisel özgürlüğün" vazgeçilmez göstergelerinden biri olarak kabul ederler ve bu sapık ilişkilere karşı çıkanları hemen onları önlemeye gayret edenleri bağnazlık ve darkafalılık damgası ile damgalarlar.

Cahiliye toplumlarının mensupları bütün "insani" özgürlükleri konusunda hoşgörü gösterirler, fakat bu "hayvani" özgürlükleri konusunda hiçbir musamahaya, hiçbir uzlaşmaya yanaşmazlar. Bütün insani özgürlüklerinden vazgeçebilirler, onların tümünü gözden çıkarabilirler, fakat bu hayvani özgürlüklerini düzene bağlamak, iğrençliklerden arındırmak isteyenlere karşı birer yırtıcı kaplan kesilirler.

Cahiliye toplumların bütün kurumlarını elbirliği ile ahlaki engelleri yıkmaya uğraşırlar, insan vicdanındaki fıtrî kuralları yozlaştırmaya çalışırlar, hayvanî ihtirasları şirin gösterme ve bu ihtiraslara masum yaftalar yakıştırma yarışındadırlar, değişik yollardan cinsiyet içgüdüsünün ateşini patlatmaya ve bu içgüdüyü kuralsız pratik boşalmaya itmeye uğraşırlar, aile ve toplum denetimini zayıflatmak için ellerinden ne gelirse yaparlar, çıplak ihtiraslar karşısında tiksinti duyan sağlıklı fıtrî duyguları her fırsatta aşağılarlar, buna karşılık bu iğrenç ihtirasları; içgüdüsel, bedenî ve doyumsal çıplaklığı yüceltme, alkışlama konusunda hiçbir fırsatı kaçırmazlar.

Bütün bunlar İslâm'ın gerek insanların duygularını ve gerekse toplumları pençesinden kurtarmak üzere geldiği gerici cahiliye zihniyetinin başta gelen karakteristik özellikleridir. Bunlar tıpatıp her cahiliye uygarlığının, her cahiliye toplumunun ortak özellikleridir Arap cahiliye toplumunda yetişen ünlü İmrulkays'ın şiirlerini inceleyenler bu şiirlerin benzerlerini eski Yunan'ın ve eski Roma'nın cahiliye şiirlerinde de bulabilirler. Bunun yanısıra bu cahiliye şiirlerinin içerdiği motiflerin benzerlerini çağdaş Arap cahiliye edebiyat sanatında, aynı zamanda bütün çağdaş cahiliye sanat ve edebiyatlarında da görebilirsiniz. Tıpkı bunun gibi eski ve yeni bütün cahiliye toplumlarındaki gelenekleri, kadının muptezelleşmesini, şehvet çılgınlığını ve başıboş kadın-erkek karmalığını gözden geçirirseniz, bu toplumlar arasında şaşırtıcı bir benzerlik, sıkı bir ilişki olduğunu, bütün bu hayasızlıkların ortak bir zihniyetten kaynaklandığını ve birbirlerine yakın sloganlar kullandıklarını görürsünüz.

Oysa bu tür bir hayvani başıboşluk tarihin her döneminde egemenliği altına aldığı uygarlığı ve milleti yıkıma sürüklemiştir. Eski Yunan uygarlığının, eski Roma uygarlığının ve eski İran-Fars uygarlığının başına gelen akıbet budur. Günümüzün Avrupa ve Amerika uygarlığı da böyle bir çöküşün eşiğindedir. Bu uygarlıklar endüstri ve teknoloji alanlarındaki bütün başdöndürücü gelişmişliklerine rağmen hızlı bir gerileme yolundadırlar. Bu durum o toplumların aklı başında insanlarını paniğe kaptırmıştır. Fakat kendi sözlerinden de açıkça anlaşılacağı gibi, bu kimselerde bu yıkıma sürükleyici akıntının önünde duracak güç yoktur.[173]

Bu hayvanî başıboşluğun evrensel akıbeti bu olduğu halde her dönemin ve her yörenin cahiliye tutkunları bu uçuruma doğru doludizgin koşarlar. Kimi zaman bütün "insanî" özgürlüklerini kaybetmeye gözyumdukları halde bu

173- Bu konuda daha geniş bilgi için Pakistan Cemaat-ul İslâm hareketinin önderi Seyyid Ebul Ala Mevdudi'nin "Kitab'ul Hicab" adlı eserine başvurabilirler.

"hayvani" özgürlüklerinin yolu üzerinde herhangi bir engelin dikilmesini kesinlikle kabul etmezler. Başka bir deyimle köleler misali kula kul olmaya razıdırlar, tek bu "hayvanî" başıboşluk hakkı ellerinden alınmasın!

Aslında bu başıboşluk bir bağımsızlık, bir özgürlük de değildir. Tersine o bir hayvansal içgüdü bağımlılığı, bir hayvanlık alemine geri dönüş akımıdır. Hatta böyleleri hayvanlardan bile daha aşağı düzeydedirler. Sebebine gelince, hayvan bu konuda kendi fıtratının kanunlarına iradesiz biçimde bağlıdır. Bu kanunlar cinsel ilişkiyi yılın belirli mevsimleri ile sınırlamışlardır ve hayvan bu mevsimsel sınırlamaları aşmamaktadır! Yine bu kanunlar hayvanlar arası cinsel ilişkiyi döllenme ve üreme fonksiyonuna bağlamıştır. Buna bağlı olarak ne dişi hayvan üreme sezonu dışında erkeğinin cinsel ilişki amaçlarına yatkınlık göstermekte ve ne de erkek hayvan böyle bir arzu göstermeyen dişisinin üzerine çullanmaya kalkışmaktadır.

Oysa yüce Allah insanı aklı ile başbaşa bırakmış ve aklını da inancının denetimine bağlamıştır. İnsan inancın denetiminden sıyrıldıkça aklı baskılar karşısında zayıf kalır ve iç yapısında başıboş kalan güdülerini dizginleyemez duruma düşer. Bundan dolayı içgüdüleri dizgine vuracak bir inanç olmadıkça, bunun yanısıra kaynağını bu inanca dayandırarak denetim dışına çıkan azgınları koğuşturup cezalandıracak, böylece insan denen varlığı hayvanlık çukurundan çıkararak "insanlık" düzeyine yükseltecek bir otorite, bir devlet gücü bulunmadıkça bu içgüdü selini kontrol altına almak ve toplumu bu pisliğin mikroplarından arındırmak imkansızdır.

İnsanlar, günümüzün cahiliye uygarlığında, inançsız yaşadıkları gibi inanca dayalı bir otoriteden, bir yürütme gücünden de mahrum yaşıyorlar. Bu yüzden cahiliye toplumlarının aklı başında insanları feryad ediyor, fakat hiç kimseden feryatlarına olumlu cevap alamıyorlar. Çünkü hiç kimse arkasında yürütücü güç bulunmayan, suçları koğuşturup cezalandırmaya gücü yetmeyen havada uçup giden sözlerden ibaret bir çağrıya kulak asmaz. Öteyandan kilise ve din adamları da çığlık koparıyorlar, fakat hiç kimse bu çığlıklara aldırış etmiyor. Çünkü hiç kimse arkasında koruyucu gücü bulunmayan, direktiflerini ve hükümlerini yürürlüğe koyamayan erime ve silinme yolunda olan bir inanç sisteminin sesine kulak vermez. Bütün bunların sonucu olarak insanlık uçuruma doğru doludizgin koşmaktadır. Bu bilinçsiz koşu sırasında hem yüce Allah'ın hayvana verdiği fıtri dizgininden ve hem de insan için ortaya kaydoğu inanç ve şeriat freninden yoksundur.

Bu uygarlığın yıkılması, çökmesi kesin bir akıbettir. Çünkü insanlığın bütün geçmiş tecrübelerinin ortak mesajı budur. Gerçi gerek uygarlığın kendisi gerekse dayandığı temeller dıştan bakanlara sağlam görünüyor. Ama, hiç kuşkusuz, bir uygarlığın en önemli temel dayanağı "insan"dır. İnsan yıkıma uğrayınca uygarlık sırf fabrikaların ya da bu fabrikalarda üretilen sanayi ürünlerinin üzerinde duramaz.

Bu derin gerçeği kavradığımız takdirde İslâm'ın ne yüce bir din olduğunu, insanı mahvolmaktan koruyup köklü insancıl temellere dayalı bir insanî hayat düzeni gerçekleştirmek amacı ile fuhuşa ağır cezalar öngörürken ne kadar haklı olduğunu da anlarız. Bu arada fuhşu yücelten, şirin gösteren, hayvani içgüdülerin bağlarını çözerek bu içgüdüleri ortalığa salan, sonra da bu içgüdüsel başıboşluğa kimi zaman "sanat" kimi zaman "özgürlük" ve kimi zaman da "ilericilik" gibi parlak vaftalar yakıştıran ve böylece insani hayatın temellerini dinamitleyen sosyal kurumların aslında ne büyük bir cinayet işlediklerini de farketmiş oluruz. Oysa insanı mahveden, yıkıma uğratan her girişime, her eyleme hakettiği adı koymak, yani bu girişimlerin ve bu eylemlerin birer suç, birer cinayet olduklarını belirlemek gerekir. Sonra da hem nasihatle ve hem de ceza ile bu suçlara karşı koymak gerekir. İşte İslâm'ın yaptığı da budur. Bunu böyle yapan, tutarlı ve eksiksiz bir bütün oluşturan sistemi ile sadece İslâm'dır.[174]

TEVBE

Yalnız, İslâm, kapılarını günahkâr erkek ve kadınların yüzlerine kapatmıyor, eğer böyleleri arınmış ve tevbekâr olmuş olarak geri dönmek isterse bunları toplumdan kovmuyor. Tersine önlerindeki yolu açıyor ve kendilerini bu yolda yürümeye teşvik ediyor. Bu teşviki, bu özendirmeyi o kadar ileri boyutlara vardırıyor ki, yüce Allah, bu günahkârların tevbesini samimi olması şartı ile kabul edeceğine güvence veriyor, bunu kendi yüce sözü ile sağlama bağlıyor. Bunun ötesinde bir lütuf hiç düşünülebilir mi? Okuyoruz:

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ
إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ
أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

17- Allah, kötülüğü bilmeyerek işleyip de fazla geç kalmaksızın tevbe edenlerin tevbelerini kabul edeceğini vaadetmiştir. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir.

174- Daha geniş bilgi için yazarın "İslâm Alemi ve Dünya Barışı" adlı eserinin "Evde Barış" başlıklı bölümüne başvurabilirler. -Dar eş-Şuruk-

18- Yoksa sürekli kötülük yapıp dururken ölümün eşiğine gelince "Şimdi tevbe ettim" diyenler ile kâfir olarak ölenlerin tevbesi geçerli değildir. Biz böyleleri için acı bir azap hazırladık.

Bu cüzün daha önceki sayfalarında Al-i İmran suresinde geçen **"Onlar ki, bir kötülük işlediklerinde ya da nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak O'ndan günahlarının affedilmesini dilerler..."** ayetini açıklarken *tevbe konusu*na değinmiştik. Orada söylediğimiz sözler tümü ile buraya aktarılabilir[175] Fakat yukarıdaki ayetler başka bir amaç taşıyorlar, tevbenin mahiyetinin ve özünün açıklanmasını gündeme getirmek istiyorlar.

Yüce Allah'ın kabul edeceği, hatta lutfederek kabul edeceğine ilişkin güvence verdiği tevbe, yürekten yapılan tevbedir. Böyle bir tevbe pişmanlık duygusu ile derinden sarsılmış, şiddetli bir ürpertiye tutulmuş, bunun sonucunda toparlanarak dönüş yapmış, bu dönüşü iyimser arzuların kucağında ömrünün rahat yıllarını yaşarken yapan, içinde gerçek bir arınma arzusu duyan ve sahiden yeni bir yola girmeye niyetli olan insan nefsi için bir tür "yeniden doğuş" anlamına gelir. Okuyalım:

"Allah, kötülüğü bilmeyerek işleyip de fazla geç kalmadan tevbe edenlerin tevbelerini kabul edeceğini vaadetmiştir. Hiç şüphesiz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

"Bilmeyerek kötülük işleyenler"den maksat günah işleyenler, suçlulardır. Yalnız burada sözü edilen "bilmezliğin (cehaletin)" uzun ya da kısa süreli, fakat canın boğaza dayanacağı ana kadar uzamamış olan bir sapıtma, doğru yolu şaşırma anlamına geldiğine ilişkin bilginleri arasında hemen hemen görüş birliği vardır. "Fazla geç kalmadan tevbe edenlerden maksat ise ölecekleri belli olmadan, henüz komaya girmeden, ölümün eşiğine geldiklerini hissetmeden önce Allah'a dönenlerdir. Böyle bir tevbe pişmanlık duygusundan, günahtan sıyrılmaktan, iyi amel işleyerek geçmiş kötülükleri telafi etme niyetinden kaynaklanmış kabul edilir. İşte o zaman tevbe insan nefsi için bir yeniden doğuş, insan vicdanı için bir uyanış olur. İşte:

"Allah böylelerinin tevbelerini kabul edeceğini vaadetmiştir. Hiç şüphesiz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Yani O'nun bütün tasarrufları bilgiye ve hikmete dayanır. O, zayıf iradeli kullarına yeniden temiz kullarının saflarına katılma fırsatı tanır. Güvenli sığınağına ve esirgeyici himayesine kucak atma arzusu gösteren kullarının asla bu sığınağının surları dışına atmaz.

Yüce Allah rahmetine yönelen, yaptıklarına pişman olup dergahına sığınmak isteyen zayıf iradeli kullarını geri kovmaz, dışlamaz. Aslında yüce Allah'ın onlara ihtiyacı yoktur, yaptıkları tevbenin de O'na sağlayacağı hiçbir yarardan sözedilmez. Yaptıkları tevbenin yarar görecek olanlar kendileridir. Böylece hem

175- Al-i İmran suresi; 135

kişisel hayatları ve hem de içinde yaşadıkları toplumun hayatı düzene girecek, sağlıklı bir niteliğe kavuşacaktır. İşte bu gerekçe ile, yüce Allah, onların önünde, tevbe edip arınmışların saflarına katılmalarının yolunu açık tutaktadır. Fakat:

"Yoksa sürekli kötülük yapıp dururken ölümün eşiğine gelince 'Şimdi tevbe ettim' diyenlerin tevbesi geçerli değildir."

Çünkü bu tevbe sapıklığı ısrarla sürdürmüş ve kötülükleri tarafından çepeçevre kuşatılmış günahlarından mecburiyet altında yaptıkları bir tevbedir. Artık günah işleme olanağı kalmamış, bütün kötülük işleme fırsatlarını pervasızca kullandıktan sonra köşeye sıkışmış kimselerin tevbesidir bu tevbe. Bu yüzden yüce Allah bu tevbeyi kabul etmez. Çünkü böyle bir tevbe ne kalbin tekrar ıslâh olmasını sağlar ne hayata düzelme, iyileşme getirir ve ne de kişilikte ve gidişatta olumlu bir değişimin göstergesidir.

Acaba tevbe niçin kabul olunuyor? Yoldan çıkmışlar ona sığınarak yüce Allah'ın güvenlik bölgesine geçsinler, şaşkınlık çölünde taban tepmekten kendilerini kurtarsınlar, şeytanın sancağı altındaki sapıklar sürüsünden kurtularak insanlık ailesinin onurlu saflarına katılsınlar, böylece eğer tevbe ettikten sonra ki ömür dilimleri yeterli olursa iyi ameller işlesinler, yok eğer nerede ve ne zaman çıkageleceklerini bilmedikleri, günü belirli ölüm kapılarının eşiğinde kendilerini yakalamayı bekliyorsa hiç değilse doğruluğun sapıklığa karşı üstünlüğünü ilan etsinler diye kabul olunuyor. Devam ediyoruz:

"Bir de kafir olarak ölenlerin tevbesi geçerli değildir."

Çünkü onlarla tevbe arasındaki bütün ipler kopmuş, bütün bağlar kesilmiştir. Onlar yüce Allah'ın affediciliği ile aralarında varolan bütün fırsatları kaçırmışlardır. Dahası var:

"Böyleleri için acıklı bir azap hazırladık."

Yani bu azabı şimdiden onlar için kotarıp düzenledik. O onları bekliyor. Başkaca bir hazırlığa, kotarma işlemine ihtiyacı yok.

Görülüyor ki, ilahi sistem, bir yandan tevbe kapısını ardına kadar açık tutarken öte yandan da ceza şıkkını ısrarla vurguluyor. Böylece bu eşsiz ilahi sistemde denge kuruluyor. Bu iki kutuplu denge hayatın pratiği üzerindeki etkisini meydana getirmekten geri kalmıyor. Bu pratik etkili dengeyi İslâm'dan başka hiçbir şey ya da yeni sistem kuramaz.

KADIN

Bu bölümün ikinci konusu kadın meselesidir.

Cahiliye dönemi Arap toplumunda -çevredeki diğer cahiliye toplumları gibi- kadına son derece kötü muamele edilirdi. Ona insan haklarının hiçbiri tanınmazdı. Erkeğe göre konumu utanılacak düzeyde düşük tutulurdu. Bu konum insandan çok bir eşya konumu idi. Bunun yanında toplum kadını bir gönül eğlencesi, bir

zevk aracı olarak kullanıyor, onu erkekleri baştan çıkaran bir fitne unsuru, bir ayartma faktörü, çıplak ve hayasız bir şehvet aracı olarak başıboşluğun kucağına atıyordu.

İşte bu durumda İslâm geldi ve kadını bütün bu olumsuzlukların bataklığından çıkararak aile yuvası içindeki doğal üstünlüğüne, toplumdaki ciddi rolünün düzeyine yükseltmeye girişti. Kadının bu onurlu düzeyi, bu surenin ilk ayetinde açıklanan temel ilke ile uyum halinde idi. Okuyalım:

"Ey insanlar, Rabbinizden korkunuz. Ki O sizi tek bir kişiden türetti, O tek kişinin eşini de kendi özünden yarattı, sonra bu çiftten çok sayıda erkek ve kadın meydana getirerek yeryüzüne yaydı..."[176]

İslâm bu ilk adımı attıktan sonra evlilik hayatına egemen olan duyguları gerikalmış hayvanî düzeyden ileri insanlık düzeyine yükseltmeye, bu duygulara karşılıklı saygı, sevgi, hoşgörü, anlayış ve nezaket rengi vurmaya, bu duyguları daha ilk sarsıntı ve ilk parlama aşamasında kopmayacak derecede pekiştirmeye ve güçlendirmeye yöneldi. Okuyoruz:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَحِلُّ لَكُمْ
أَن تَرِثُواْ ٱلنِّسَآءَ كَرْهًا ۖ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُواْ
بِبَعْضِ مَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ
وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰٓ
أَن تَكْرَهُواْ شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ ٱللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾
وَإِنْ أَرَدتُّمُ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَءَاتَيْتُمْ
إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُواْ مِنْهُ شَيْـًٔا ۚ أَتَأْخُذُونَهُۥ
بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُۥ وَقَدْ أَفْضَىٰ
بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا
غَلِيظًا ﴿٢١﴾ وَلَا تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ ءَابَآؤُكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ
إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَمَقْتًا وَسَآءَ

176- Nisa suresi; 1

سَبِيلًا ﴿١٩﴾

19- Ey müminler, akrabalarınızın dul eşlerini zorla nikahlamanız helal değildir. İspatlanmış bir edepsizlik işlemedikleri sürece kendilerine verdiğiniz mehrin bir kısmını geri almak amacı ile onlara baskı yapmayınız. Onlara karşı iyi davranınız. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, biliniz ki; hoşlanmadığınız birşeyi Allah hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir.

20- Eğer eşinizi bırakıp başka bir kadınla evlenmek isterseniz önceki eşinize gayet yüklü miktarda bir mehir vermiş olsanız bile bundan hiçbir şey geri almayınız. Yoksa kadına iftira atarak ve apaçık bir günaha girerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?

21- Verdiğinizi nasıl geri alırsınız ki, sizler birbirinizle içli-dışlı olmuşsunuz ve onlar sizden güçlü bir güvence almışlardır.

22- Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle babalarınızın evlenmiş olduğu kadınlar ile evlenmeyiniz. Bu bir edepsizlik, iğrenç bir hareket ve son derece çirkin bir gelenektir.

İslâm tarafından içinde debelendikleri bataklıktan kurtarılarak o onurlu düzeye yükseltilmeden önceki dönemlerinde Araplar arasında şöyle bir gelenek vardı: Herhangi bir kadın öldüğünde adamın yakın akrabalarına kadın üzerinde öncelik hakkı tanınırdı. Başka bir deyimle bu kadın, ölen akrabalarının hayvanları ve diğer malları gibi kendilerine miras kalırdı. İsterse aralarından biri kadınla evlenir, isterlerse onu everip başlık parasını alırlar -tıpkı hayvan ya da başka bir mal satar gibi- isterse de onu, fidye ödeyip kendini serbest bıraktırıncaya kadar evlenmesine izin vermezler, evlerinde tutarlardı.

Yine aralarındaki bir başka geleneğe göre kadının kocası ölünce adamın mirası üzerinde yetkili olan en yakın akrabası eve gelir, dul kadının üzerine elbisesini atardı, böylece hiç kimse o kadına yanaşamaz, adam ona tıpkı bir haraca, bir ganimet malına konar gibi konardı! Eğer kadın güzelse adam onunla evlenir, çirkin ise ölünceye kadar yanında tutar, sonra mirasını yerdi. Bir üçüncü ihtimâlde kadının fidye ödeyerek kendini kurtarması idi. Yalnız eğer kocası ölen kadın yakayı ele verip başına elbise geçirilmeden önce davranarak ailesinin yanına kaçarsa bu işlemden kurtulmuş, özgürlüğünü kazanmış, kocasının mirasçısından paçayı sıyırmış sayılırdı.

Bazı Araplarda karılarını boşarlar. Fakat arkasından eski eşlerinin sadece kendi istedikleri erkekle evlenmesi şartını koşarlardı. Bu yükümlülükten kurtulmak isteyen boşanmış kadın, eski kocasından vaktiyle aldığı başlık parasının ya tamamını ya da bir bölümünü geri ödemek zorunda tutulurdu.

Bazı cahiliye Arapları da ölen akrabalarının dul eşini ailesinin küçük yaştaki bir erkek çocuğu adına alıkoyarlardı, zavallı dul kadın bu çocuğun büyümesini bekleyecek ve yaşı tutunca onun karısı olacaktı.

Bu arada gözetimi altında yetim bir kız bulundıran kimse, kimi zaman, ki-

zın yaşı kemâle erince evlenmesine izin vermez, o sıra yaşı tutmayan oğlu adına onu bekletir, ilerde bu yetimi oğlu ile evlendirerek malına elkoyardı.

Cahiliye döneminde Araplar arasında bunlara benzer daha nice gelenekler vardı. Bu geleneklerin tümü İslâm'ın kadına, yani insanlığın oluşum kaynağı olan "tek nefs"in eşine yönelik onurlu bakış açısı ile ters düşüyor, kadınınki kadar erkeğin de insanlık düzeyini düşürüyor, bu iki cins arasındaki ilişkiyi mal alımsatımı ya da hayvanlar arası ilişkiler düzeyine indirgiyorlardı.

İşte İslâm kadın-erkek ilişkilerini bu sıfır-altı çukurdan çıkararak o yüce ve onurlu düzeye, insan onuruna yaraşır düzeye çıkardı. O insan ki, yüce Allah ona özel bir şeref bağışlamış, kendisini diğer alemlerin çoğundan üstün tutmuştur. Şunu hemen vurgulayalım ki, İslâm'ın insana ilişkin düşüncesi, insan hayatına yönelik bakış açısı o kadar yüksek düzeylidir ki, insanlık bu düzey yüksekliğine bu saygın kaynak dışında hiçbir yerde rastlamamıştır.[177]

İslâm, kadının mal ve hayvan gibi miras konusu olmasını yasakladı. Ayrıca kadını evlenme hakkından yoksun bırakıp evde alıkoymayı, onu mutsuzluğa mahkûm etme, zararlı duruma düşürme aracı olarak kullanılan bu haksız uygulamayı da yasakladı. -Yalnız zina suçu işleyen kadınlar hakkında böyle bir uygulamaya izin verdi. O da şimdi bildiğimiz zina haddi, belirleninceye kadar yürürlükte kaldı.- Kadına istediği erkek ile evlenebilme özgürlüğü tanıdı. Bu özgürlüğü hem ilk evlilikte hem daha sonraki evliliklerde hem bakireler için hem boşanmışlar için hem de dullar için, kısacası bütün meşru evlilikler için geçerli saydı. Kadın ile iyi geçinmeyi, kadına karşı iyi davranmayı erkeğe farz kıldı. Hatta eşlerinden hoşlanmayan erkekleri bile, birarada yaşamayı imkansız hale getirecek istisnai durumlar dışında, bu zorunluğun kapsamı içinde tuttu. Bu durumdaki erkeklere ilk duygusal reaksiyonlarının etkisi altında kalarak aziz yuvalarını yıkmamayı tavsiye etti. Böyle yapacakları yerde gayb alemine, yüce Allah'ın bilgisine dikkatlerini yöneltmelerini, umut bağlamalarını önerdi. Çünkü eşlerini sevmeyen erkekler ne bileceklerdi. Belki yüce Allah o kadınları kendi haklarında hayırlı kılmıştı. Bu telkin ile onların soğuk gönüllerine ılık bir meltemin esintilerini yansıtmıştı. Gerçekten hoşlarına gitmeyen bu eşlerinde kendileri hesabına hayır gizlenmiş olabilirdi. Eğer ilk duygusal reaksiyonlarını bastırarak eşleri aralarındaki ortak hayatı sürdürdükleri takdirde ilerde bu saklı hayır ile karşılaşabilirlerdi.

"Ey müminler, akrabalarınızın eşlerini zorla nikâhlamanız helâl değildir. İspatlanmış bir edepsizlik yapmadıkları sürece kendilerine vermiş olduğunuz mehrin bir kısmını geri almak amacı ile onlara baskı yapmayınız. Onlara karşı iyi davranınız. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, bilesiniz ki, Allah hoşlanmadığınız bir şeyi hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir."

Ayetin bu son cümlesinin meltemi insan nefsini yüce Allah'a bağlıyor, öfkenin şiddetini yatıştırıyor, antipatinin sertliğini yumuşatıyor. İnsan kendini soğuk-

177- Bakz. Yazarın "İslâm Düşüncesi'nin Esasları" adlı eseri -Dar'eş-şuruk-.

kanlı bir şekilde yeniden değerlendirsin diye. Karı-koca ilişkileri rüzgârda uçuşan bir tüy parçasına dönüşmesin diye. Bunun yerine bu ilişkilerin ilmeği en kopmaz kulpa, varlığı sürekli kulpa, müminin kalbini yüce Allah'ına bağlayan kulpa, bu kulpların en güvenlisine ve en kalıcısına bağlansın diye.

İslâm, aile ocağına huzur, güven ve barış yuvası gözü ile bakar. Karı-koca ilişkilerini de karşılıklı sevgi, merhamet ve dirlik temeline oturtur. Eşler arasındaki ilişkiye karşılıklı anlayış, sempati ve sevgi egemen olsun diye bu ilişkinin başlangıcını özgür iradeye ve serbest tercihe dayandırır. İşte bu İslâm kocalara "Eğer onlardan (eşlerinizden) hoşlanmıyorsanız, biliniz ki, Allah hoşlanmadığınız bir şeyi hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir." buyuruyor. Nikâh bağını ciddiye alsın, onu aklına ilk estiğinde kesmesin diye. Karı-koca ilişkisine sımsıkı yapışsın, ilk duygusal parlamada ondan kopmasın diye. Bu son derece önemli insanlar arası kuruma gereken ciddiyeti atfetsin, onu değişken duyguların ani parlamalarına ve bir oraya, bir buraya konan hercai karakterli isteklerin budalalığına kurban etmesin diye.

Eşini "sevmediği" gerekçesi ile boşamak istediğini söyleyen birine Hz. Ömer'in verdiği şu cevap ne kadar güzel ve ne kadar anlamlıdır!; "Yazık sana! Yuvalar sadece sevgi temeline mi dayanır? Sorumluluk, vefakârlık duyguları nerede?"

İnsanların dillerinde geveledikleri şu "sevgi" sözü ne kadar ucuz ve kof bir sözdür! Onlar bu söz aracılığı ile değişken bir içgüdüsel duyguyu dile getirmek istiyorlar ve bu yanar-döner duygu adına karı-kocanın ayrılmasını, aile yuvasının yıkılmasını, hatta kadının kocasını boynuzlamasını -kocasını sevmiyor ya!- ve erkeğin eşini aldatmasını -karısını sevmiyor ya, değil mi?- mubah görüyorlar, normal sayıyorlar.

Bu kof ve basit vicdanlarda bu ucuz ve değişken içgüdüsel duygudan, bu doyumsuz hayvanî ihtirastan daha üstün ve anlamlı bir duyguya rastlanmaz. Onların şu hayatta mertlik, soyluluk, erdemlilik, nezaket ve vefakârlık gibi yüce duyguların da varolduğunu ve bu duyguların şu kavramsal planda basitleştirdikleri, ayağa düşürdükleri ve durmadan dillerine doladıkları sevgiden daha önemli olduğunu hiç akıllarından geçirmedikleri kesin. Başka bir kesin olan gerçek de onların yüce Allah'ı hiç düşünmedikleri, hiç hatırlarına getirmedikleri. Onlar göz boyayıcı cahiliye sarhoşluğu içinde O'ndan uzak yaşıyorlar. Bu yüzden yüce Allah'ın müminlere yönelttiği "Eğer onlardan (eşlerinizden) hoşlanmıyorsanız, biliniz ki Allah hoşlanmadığınız bir şeyi hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir." uyarıcı telkin onlara hiçbir şey söylemez, kendileri için hiçbir anlam taşımaz.

Çünkü vicdanları yüksek düzeylere çıkaran, ideallere seviye kazandıran; insanın hayatını hayvansal içgüdülerin, tüccar hırsının ve başıboşluk kofluğunun aşağılığından kurtararak üst düzeylere çıkaran tek faktör, hakka bağlı inanç sistemidir.

Erkeğin göstereceği bunca sabır, nezaket, çırpınma ve ümit dolu bekleyişe rağmen eğer bu ortak hayatın artık devam edemeyeceği, mutlaka eşinden ayrılıp

başka biri ile evlenmek zorunda olduğu sonucuna kesinlikle varılırsa o zaman kadına yolverilebilir. Yalnız giderken vaktiyle almış olduğu mehri ve kendisine miras olarak düşen malları yanında götürecektir. Bunlar külçelerle altın tutarında bile olsalar hiçbir parçasını geri almak caiz değildir. Bunlardan herhangi birşey almak açık vebal ve şüphe götürmez bir günahtır. Okuyalım:

"Eğer eşinizi bırakıp başka bir kadın ile evlenmek isterseniz, önceki eşinize gayet yüklü miktarda bir mehir vermiş olsanız bile bundan hiçbir şey geri almayınız. Yoksa kadına iftira atarak ve apaçık bir günaha girerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?"

Şimdi şaşırtıcı ve duyurucu bir ifadede derin bir vicdan okşayışı ile, evlilik hayatının ılık ve yeşillikli bir meltemi ile karşıkarşıyayız:

"Verdiğinizi nasıl geri alırsınız ki, sizler birbiriniz ile içli-dışlı olmuşsunuz ve eşleriniz sizden güçlü bir güvence almışlardır."

Buradaki "girmek, bütünleşmek" anlamına gelen "Efda" fiili tümleçsiz bırakılıyor. Yani sözün önü açık tutuluyor. Bütün muhtemel anlamlarını düşündürsün, bütün esintilerini yansıtsın, bütün mesajlarını duyursun diye. Bu fiil sadece vücudların birbirine girmesi, bütünleşmesi kavramı ile sınırlandırılamaz. Bu yolda duyguları, sezgileri, düşünceleri, aile sırlarını ortak arzuları ve her anlamdaki iletişim biçimlerini de içerir. Fiilin genel anlamlı oluşu bu ortak hayatın gecelerine ve gündüzlerine ilişkin birçok manzarayı gözler önüne getirir ve karıkocayı uzun süre birarada tutan bu kuruma ilişkin birçok hatıra akla getirir. Bu açıdan bakınca her sevgi parlayışı bir bütünleşmedir, her sevgi dolubakış bir bütünleşmedir, her elele dokunuş, her bedeni temas bir bütünleşmedir, her ortak acı ya da ortak emel bir bütünleşmedir, her anlık ya da geleceğe ilişkin ortak düşünce bir bütünleşmedir, her geçmişe yönelik ortak özlem bir bütünleşmedir, her yeni çocuktaki buluşma bir bütünleşmedir...

İşte "Birbiriniz ile içli-dışlı olmuşsunuz" ifadesi bu şaşırtıcı ve duygu yüklü ifade, bütün bu düşünce, duygu, esinti, heyecan ve imaj birikimini gözler önünde canlandırıyor. O zaman bu manzaranın yanında sözü edilen basit maddi endişe küçülüyor, ayrılık anının üzüntüsü içinde bütün bu kesik kesik imaj birikimini, bütün bu hatıra yığınını hayalinde ve vicdanında canlandıran koca, evlenirken karısına verdiklerinin bir bölümünü geri istemekten utanır.

Arkasından bu imaj, hatıra ve duygu birikimine değişik renkte başka bir faktörün daha eklendiğini görüyoruz:

"Eşleriniz sizden güçlü bir güvence almışlardır."

Bu güvence Allah adına, Allah'ın yasası uyarınca verilen nikah sözüdür. Bu hiçbir mümin kalbin hafife alamayacağı güçlü ve son derece önemli bir güvencedir. İşte o müminleri muhatap tutan bu ayet, bu sıfatlarına dayanarak onları bu ağır sorumluluklu söze, bu sağlam güvenceye saygı göstermeye çağırmaktadır.

Bu bölümün sonunda oğulların, babaların eski eşleri ile evlenmeleri, ayıp-

lama ve kınama yüklü bir dille, yasaklanıyor. Arapların cahiliye döneminde serbest olan bu duygulama kimi zaman dul kadınların evlenmelerini engellemenin sebebini oluşturuyordu. Ya ölmüş babanın küçük yaştaki oğlu büyüsün de babasının dul eşi ile evlensin ya da eğer erkek çocuğu evlilik çağında ise babasının eski eşine herhangi bir eşya gibi mirasçı olsun diye böyle bir gelenek vardı. İslâm gelince bu uygulamayı son derece kesin ve ağır bir dille yasakladı. Okuyoruz:

"Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle babalarınızın evlenmiş olduğu kadınlar ile evlenmeyiniz. Bu bir edepsizlik, iğrenç bir hareket ve son derece çirkin bir gelenektir."

Biz bu yasağın arkasında üç önemli sebep görüyoruz. Gerçi biz insanlar şeriat hükümlerinin bütün hikmetlerini kavrayamayız. Fakat bu hükümlere boyun eğmemiz, onlara isteyerek teslim olmamız, onların hikmetlerini anlayıp anlayamamıza bağlı değildir. Bu hükümlerin mutlaka bir hikmete dayandıklarından, insanların yararına olduklarından emin olmamız için onların yüce Allah tarafından yasallaştırdıklarını bilmemiz yeterlidir.

Evet, dediğimiz gibi biz bu yasağın arkasında şu üç hikmetin bulunduğunu görüyoruz:

1- Her şeyden önce babanın eşi ana konumundadır.

2- Bu yasak babanın yerine geçecek olan evladın babasını bir rakip olarak hayalinde canlandırmasını önleme endişesi taşır. Çünkü erkek, karısının eski kocasına karşı fıtri olarak, doğal bir eğilimle antipati duyar. Eğer bu tür bir evlilik olursa o zaman evlat babasına karşı antipati duyacak, ona nefret besleyecek demektir!

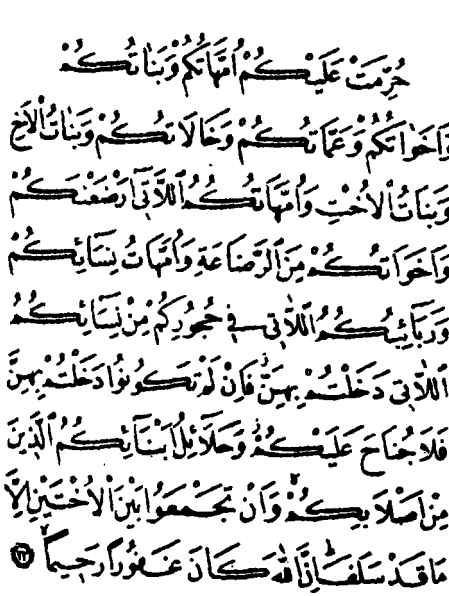
3- Bu yasak, baba eşine basit bir miras malı gibi konma kuşkusunu kökünden silme amacı taşır. Daha önce söylediğimiz gibi bu anlayış ve ona bağlı uygulama cahiliye döneminde geçerli idi. Oysa bu anlayış ve bu uygulama hem kadının hem de erkeğin insanlık değerini düşüren bir ayıptır. Çünkü kadın ile erkek bir tek ortak insandan türemişlerdir. Buna göre birinin küçük düşürülmesi, horlanması, hiç kuşkusuz diğerinin de küçük düşmesi, onurunun zedelenmesi anlamına gelir.

İşte gerek bu görebildiğimiz ve gerekse kavrayamadığımız diğer başka sebepler yüzünden İslâm, bu evlilik türünü son derece çirkin saydı, onu iğrenç bir rezillik ve çok kötü bir gelenek kabul etti. Yalnız İslâm'ın bu yasaklamayı getirmeden önceki geçmiş cahiliye dönemi uygulamaları hariç. Onlar bağışlanmış ve hesapları noksanlıkların her türlüsünden münezzeh olan yüce Allah'ın iradesine kalmıştır.

EVLENİLMESİ YASAK OLANLAR

Bu derste yeralan üçüncü bölüm, evlenilmesi yasak olan diğer kadınları ele

almaktadır. Kuşkusuz bu, gerek ailenin gerekse toplumun düzenlenmesinde atılan bir adımdır.

23- Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle analarınız, kızlarınız, kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütannneleriniz, sütkardeşleriniz, kaynanalarınız, cinsel ilişkide bulunduğunuz eşlerinizden doğan gözetiminiz altındaki üvey kızlarınız -eğer anaları ile cinsel ilişkide bulunmamış iseniz bu kızlar ile evlenmenizin sakıncası yoktur- öz oğullarınızın eşleri ile evlenmeniz ve iki kızkardeşi birlikte nikahınız altında bulundurmanız size haram kılındı. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve merhametlidir.

Evlenilmesi yasak olan kadınlar, ilkel-ileri tüm milletlerde bilinmektedir. Ancak yasağın nedenleri ve dereceleri değişik milletlerin yanında farklılık arzetmiştir. İlkel halklarda bu çemberin oldukça genişken, ileri halklarda ise çemberin daraldığı görülmektedir.

İslâm'da evlenilmesi yasak olan kadınlara gelince, bunlar şu ayette, öncekinde ve sonraki ayette açıklanan sınıflardır. Bunlardan bazısı ebediyyen yasaktır, bazısı ise geçicidir. Kimisi hesap nedeniyle, kimisi emzirmeden dolayı, kimisi de evlilikten doğan akrabalık yüzünden yasaktır.

Bunun dışında, diğer toplumlarda tanınan her tür bağı ortadan kaldırmıştır İslâm. İnsanların ırk, renk ve kavmiyetlerinin bir de bir ırk ve bir vatan için-

deki sınıfsal ve toplumsal konumların farklılığından doğan bağlar gibi..."[178]

İslâm şeriatında yakınlık nedeniyle evlenilmesi yasak olan kadınlar dört sınıftır:

Birincisi; ne kadar yukarda olursa olsun usûl, (yukarıya doğru say) dolayısıyle, ne kadar yukarıda olurlarsa olsunlar kişinin anasıyla, gerek ana tarafından gerekse baba tarafından neneleriyle evlenmesi yasaktır. **"...Analarınız size haram kılındı.."**

İkincisi; aşağıya doğru tüm çocuklar (fürû); Yani kişinin kızlarıyla ve kızerkek çocuklarının kızlarıyla evlenmesi yasaktır. **"...Kız çocuklarınız..."**

Üçüncüsü; aşağıya doğru anne-babanın tüm çocukları. Buna göre kişinin kızkardeşiyle, erkek veya kızkardeşlerinin kızlarıyla ve kardeşlerinin çocuklarının kızlarıyla evlenmesi yasaktır. **"...kız kardeşleriniz..." "... Erkek kardeşinizin kızları ve kızkardeşinizin kızları..."**

Dördüncüsü; Dedelerine doğrudan bağlanan çocukları, yani kişinin halası, teyzesi, babasının halası, babadan veya anadan taraf ninesinin halası ile evlenmesi yasaktır. **"...Halalarınız, teyzeleriniz..."** Ancak dedelere doğrudan bağlanmayan çocuklarla evlenmek helâldir. Bu nedenle amca ve hala çocuklarının, dayı ve teyze çocuklarının evlenmesi serbesttir.

Evlilik nedeniyle meydana gelen yasaklar ise beş tanedir:

1- Karının yukarıya doğru (usul) akrabası, adamın eşinin anasıyla, ne kadar yukarıda olursa olsun baba veya ana tarafından nenesiyle evlenmesi yasaktır. Bu yasak erkeğin eşiyle yalnızca nikah ahdini gerçekleştirmesiyle birlikte yürürlüğe girer. Cinsel ilişkide bulunması ya da bulunmaması farketmez. **"...Kaynanalarınız..."**

2- Karının aşağıya doğru tüm çocukları... Yani kişinin eşinin kızıyla nekadar aşağıda olursa olsun erkek kadın tüm çocuklarının kızlarıyla evlenmesi yasaktır. Ancak bu yasak, cinsel ilişkide bulunmadığı sürece yürürlüğe girmez. **"...Cinsel ilişkide bulunduğunuz eşlerinizden doğan gözetiminiz altındaki üvey kızlarınız. Eğer analarıyla cinsel ilişkide bulunmamış iseniz bu kızlarla evlenmenizin sakıncası yoktur."**

3- Babanın ve ne kadar yukarıda olursa olsun her iki tarafın dedelerin eşleri. Yani kişinin babasının karısı ve ne kadar yukarıda olursa olsun ana ve baba tarafından dedelerinden birinin karısıyla evlenmesi yasaktır. **"Geçmiş uygulamalar bir yana bundan böyle babalarınızın nikahladığı kadınları kendinize nikahlamayın."** Yani bu tür nikahtan cahiliyede yaptıkları müstesna. Bilindiği gibi cahiliyyeden bu nikahı caiz görürlerdi.

4- Oğulların ve aşağıya doğru tüm çocukların oğullarının eşleri. Kişinin kendi sülbünden olan oğlunun ve ne kadar aşağıda olursa olsun oğlunun ve kızının

178- Dr. Ali Abdulvahid el-Vafi'nin "Aile ve Toplum adlı kitabı sh. 25-26

oğullarının karılarıyla evlenmesi yasaktır. "...Öz oğullarınızın eşleriyle evlenmeniz haram kılındı..." Böylece bu ayet cahiliyede evlatlığın karısıyla evlenmeyi yasaklayan adeti iptal edip bu yasağı öz oğullarının karısıyla sınırlandırmaktadır. Ahzab suresinde değinileceği gibi evlatlıklar öz babalarının adıyla çağrılırlar.

5- Karının kızkardeşi. Bu yasaklama geçicidir. Ve karının sağ oluşuna ve adamın nikahında bulunmasıyla bağlıdır. Yasak olan iki kız kardeşi aynı anda bir nikah altında tutmaktır.

"...İki kız kardeşi birlikte nikahınız altında bulundurmanız size haram kılındı... Geçmiş uygulamalar bir yana." Yani cahiliye de yaptığınız bu tür nikah hariç. Çünkü o dönemde bu nikahı caiz görüyorlardı.

Nesep ve evlilik dolayısıyla yasak olanların tümü emzirme nedeniyle de yasaktırlar. Bu da dokuz yasağı içermektedir:

1- Süt anne ve ondan yukarısı (usul) "...Sizi emziren süt anneleriniz..."

2- Süt kızı ve aşağıya doğru onun kızları (Adamın süt kızı nikahı altındaki karısının emzirdiği kızdır)

3- Süt kızkardeş ve aşağıya doğru onun kızları "...Süt kardeşleriniz..."

4- Süt hala ve teyze (süt teyze, süt annenin kızkardeşidir. Süt hala ise sütannenin kocasının kızkardeşidir.)

5- Karının süt annesi (çocukluğunda kadını emziren kadın) ve ondan yukarısı. Bu yasak nesepte olduğu gibi kadının yalnızca nikahlamakla yürürlüğe girer.

6- Karının süt kızı (kadının evlenmeden önce emzirdiği kız) ve aşağıya doğru onun kızları. Kadınla cinsel ilişkiye girilmedikçe bu yasak yürürlüğe girmez.

7- Süt baba, süt dede ve bundan yukarısının eşleri. (Süt baba çocukları karısına emzirten adamdır. Bu çocuğun yalnızca kendisini emziren eşiyle evlenmesi yasak değildir, bu onun süt annesidir. Süt babasının karısı olan diğer kadınlarla evlenmesi yasaktır.)

8- Süt oğulun ve ondan aşağısının karıları.

9- Kadınla süt kızkardeşini, süt halasını, süt teyzesinin veya emzirme nedeniyle mahrem olan herhangi bir kadını nikah altında bulundurmak yasaktır.[179]

Yukarıda açıklanan yasakların bir, iki ve üçüncüsü ayetin nassıyla yasaklanmıştır. Ancak diğer yasaklar Resulullah'ın (salât ve selâm üzerine olsun) "Nesep bakımından haram olanlar emzirme yoluyla da haramdır."[180] hadisi uyarınca belirlenmiştir.

Bunlar, İslâm şeriatında evlenilmesi yasak olan kadınlardır. Ancak ayet yasaklamanın -özel ya da genel- bir nedenini belirlememektedir. İleri sürülen tüm nedenler, insanların düşünce, görüş ve de değerlendirmesidir

179- Bu ayrıntıları Dr. Ali Abdulvahid el-Vafi'nin "Aile ve Toplum" kitabından iktibas ettim
180- Buhari ve Müslim

Ancak burada genel bir neden olacaktır. Aynı zamanda her yasağın kendine özgü yasaklama nedenleri de bulunacaktır. Bazı yasakların arasında ortak nedenler de olacaktır kuşkusuz.

Örneğin şöyle denilebilir; "Akrabalar arasındaki evlilik neslin cılızlaşmasına zamanla da zayıflaşmasına neden olmaktadır. Çünkü zayıflık özellikleri çocukta odaklaşıp birleşirler. Bunun tersine, sürekli yeni yabancı kanların karışmasına fırsat verilirse çocuğun seçkin yetenekleri artar, neslin canlılık ve yetenekleri tazelenir.

Ya da "Anneler, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, erkek ve kız kardeşin kızları, aynı şekilde emzirme nedeniyle akraba olunan benzerleri, karıların anneleri, eşlerin kızları, -himayedeki üvey kızlar- gibi evlenmesi yasak sınıflarla kurulacak ilişkinin gözetim, şefkat, saygı ve vakara dayanması istenmektedir. Bu yüzden evlilik hayatında boşanma ve ayrılığa kadar götüren ihtilaflar gibi şeylere meydan verilmemesi arzu edilmektedir. Çünkü -bu ayrılıkların bıraktığı kötü etkilerle- kalıcı olması istenen duygular tahrip olur" denilebilir.

Veya şöyle denilebilir: "Himaye edilen üvey kızlar, iki kızkardeşi bir nikahta bulundurmak, karının annesi ve babanın karısı gibi sınıfların yasaklanmasıyla oğulluk ve kardeşlik duygularının zarar görmemesi hedeflenmektedir. Çünkü kızının kocası konusunda kendine rakip gören annenin -kız ve kız kardeş de bu durumdadır- hayatını paylaştığı kızına, ya da bir anne-baba da birleştikleri kız kardeşine ve annesine -annesi olduğu halde- karşı tertemiz duygularının devam etmesi mümkün değildir. Kendisinden sonra karısının oğluna kalacağını düşünen baba ya da boşanan babanın kendisine rakip olduğunu düşünen oğul da öyle. Baba ile oğul arasında lekelenmesi istenmeyen ilişkiler nedeniyle aynı şey soyundan gelen oğullar için de geçerlidir."

Şöyle de denilebilir; Evlilik ilişkisi, aile çemberinin genişleyip akrabalık bağlarının ötesine taşması için bir araçtır. Bu yüzden yakın akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı kimseler arasında evlenme zorunluluğu yoktur. Bir hikmeti bulunmadığından bu durumda olanların evlenmesi yasaklanmıştır. Akrabalık bağı nerdeyse kopmak üzere olacak kadar uzak bulunanların dışında akrabaların evlenmesine müsaade edilmemiştir.[181]

Nedeni ne olursa olsun biz, yüce Allah'ın seçtiklerinin ötesinde bir hikmetin, bir iyiliğin bulunduğunu kabul ediyoruz. Bilmemiz ya da bilmememiz farketmez. Bunun soruna herhangi bir etkisi söz konusu değildir. Hoşnutluk ve kabullenme ile birlikte uyup uygulama zorunluluğundan herhangi bir şey eksiltmez. Çünkü Allah'ın şeriatıyla hükmolunmadan sonra da buna karşı göğsünde herhangi bir sıkıntı duymaksızın tam anlamıyla teslim olmadıkça bir kalpte iman gerçekleşmez.

181- Üstad Akdad'ın "İslâm'ın Gerçekleri ve Düşmanlarının Uydurmaları" adlı eserinde dediği gibi.

Ardından Kur'an'ın hüküm bildiren nassının açıkladığı tüm yasaklara ilişkin son bir söz yeralmaktadır.

Kuşkusuz bu yasaklar, iki durumun dışında cahiliye geleneğinde de yasaktı. Bunlar babaların nikahladıkları kadınlar ve iki kız kardeşi birlikte nikahlamaktı. Cahiliye toplumunda hoş karşılamamakla beraber caizdi bu tür evlilik.

Ancak -bütün bu yasakları koyan- İslâm, bunları yasaklarken kesinlikle cahiliye geleneğine dayanmamaktadır. Bu yasakları yeni baştan ve kendine özgü otoritesine dayanarak koymaktadır. Hüküm şöyle geliyor:

"Analarınız size haram kılındı..."

Buradaki sorun göstermelik bir sorun değildir. Bir bütün olarak bu dinin sorunudur. Bu konudaki düğümün kavranması bir bütün olarak bu dinin kavranması demektir. Onun dayandığı temelin kavranması demektir. uluhiyet temeli ve tek başına Allah'a özgü kılma...

Bu din, helal kılma (serbest bırakma) ve haram kılma (yasaklama)'nın tamamen Allah'a ait olduğunu yerleştiriyor. Çünkü her ikisi de uluhiyetin en belirgin özellikleridir. Allah'tan başka hiçbir otoritenin helal kılma (serbest bırakma) ve haram kılma (yasaklama) yetkisi yoktur. Tek başına Allah insanlar için dilediğini helal dilediğini haram kılar. Bunda ve şunda Allah'tan başka hiç kimse herhangi bir hüküm koyamaz. Kimse böyle bir iddiaya kalkışamaz. Çünkü bu davranış uluhiyyet iddiasında bulunmakla eş anlamlıdır.

Bu yüzden cahiliye herhangi bir şeyi serbest ya da yasak kıldığında bu yasaklama ve serbest bırakma temelden batıldır. Düzeltmek mümkün değildir. Çünkü daha başlangıçtan varlığı sözkonusu değildir. İslâm cahiliyenin helal ya da haram kıldığı şeylerle karşılaşınca, işin başında temelden bunların battığına hükmeder ve onları tümden yok sayar. Çünkü bunlar böyle bir hüküm koymaya yetkisi bulunmayan -çünkü ilah değildir- bir kaynaktan doğmaktadırlar. Bundan sonra İslâm hükümlerini yeni baştan inşa eder. Cahiliyede helal olan şeyi helal kılarken ya da haram bir şeyi o da haram kılarken bile bunu yeni baştan belirliyor, İslâm. Temelden batıl kabul ettiği cahiliyenin hükümlerine bu konuda itibar etmez. Çünkü cahiliye batıldır. Tek başına bu hükümleri koyma yetkisine sahip merciden kaynaklanmamaktadır. Kuşkusuz bu merci yüce Allah'tır.

İnsan hayatındaki herşeyi kapsayan helal ve harama ilişkin İslâm'ın görüşü budur. Bu hayattaki hiçbir şey bu çerçevenin dışına çıkamaz. Nikah'ta yemeiçmede, giyim-kuşamda, hareket ve davranışta inanç ve ilişkilerde, bağlılıklarda, gelenek ve hayat düzeninde onun şeriatına uymak suretiyle yetkisini yüce Allah'a dayandırmadıkça hiç kimsenin helal veya haram kılma yetkisi yoktur.

Bunun dışında insan hayatında -büyük, küçük- yasaklama (haram) veya serbest (helal) bırakma işlevini gören tüm mercilerin hükümleri temelden boştur, batıldır. Ve temyizi mümkün değildir. İslâm şeriatında yeralan hükümler cahiliyede bulunan hükümleri düzeltmek veya onlara dayanmak için gelmemişlerdir.

Aksine bunlar, tek başına bu hükümleri koyma yetkisine sahip merciden kaynaklanan yeni baştan bir inşadır.

İslâm helal ve harama ilişkin hükümlerini böyle inşa etti. Sistem ve düzenini işte böyle kurdu İslâm. Gelenek ve göreneklerini İslâm böyle düzenledi. Bu faaliyetinde tek başına bu yetkiye sahip güce dayanmıştır kuşkusuz.

Kur'an bu görüşün yerleşmesine büyük özen gösterir. Bu yüzden bütün haram ve helal kılma olaylarında cahiliye mensuplarıyla tekrar tekrar mücadeleye girişmektedir. İlkeyi belirlerken istinkârı bir soru yöneltmektedir: **"De ki; Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti, temiz rızıkları kim haram edermiş?"**[182]

"De ki; gelin size Rabbinizin neleri haram kıldığını okuyalım."[183]

"De ki; Bana vahyolunanlar içinde yiyen bir kimsenin yiyeceğinde ölü yahut akıtılan kan veya domuz etinin dışında haram edilmiş bir şey bulmuyorum..."[184]

Bu istinkâri sorularla yüce Allah onları şu temel ilkeyle yüzyüze getirmeyi istemektedir: Haram ve helal kılma hakkına tek başına Allah sahiptir. Allah'ın şeriatına uygun olarak onun otoritesine dayanandan başka fert, sınıf, ulus veya tüm insanlar içinde hiç kimsenin böyle bir yetkisi sözkonusu değildir. Helal ve haram kılma -serbest bırakma ve yasaklama- şeriat demektir, din demektir. Buna göre helal ve haram kılan bütün insanların boyun eğdiği din koyma yetkisine sahip kimsedir. Haram ve helal kılan Allah'tan başka biriyse bu durumda insanlar ona boyun eğiyorlar, onun dinindendirler, Allah'ın değil.

Bu şekliyle sorun uluhiyyet ve özellikleri sorunudur. Bu sorun din ve anlamı sorunudur. İman ve sınırları sorunudur. O halde yeryüzündeki müslümanlar, kendileri ile bu durumu gözden geçirmelidirler. Kendileri nerede bu din nerede? Nerede onlar nerede İslâm? Ona bir baksınlar. Şayet henüz onlar müslümanlık iddiasını sürdürüyorlarsa.

DÖRDÜNCÜ CÜZ'ÜN SONU

182- A'raf suresi; 32
183- En'am suresi; 151
184- En'am suresi; 145

5. CÜZ'ÜN BAŞLANGICI

Sûrenin giriş bölümünde de işaret ettiğimiz amaçların ve konuların çoğunu içeren bu cüzde Nisa suresini incelemeye devam edeceğiz[1]. Bu cüzde surenin temel hedefleri ve ana konularının başlıcaları işleniyor. Bu temel hedefler ile ana konuları şöyle sıralayabiliriz:

Cüzün ilk bölümündeki ayet demetinde şunları buluyoruz: Aile kurumuna ilişkin yasal düzenlemelerin devamı; bu kurumu fıtratın değişmez kurallarından oluşmuş bir temel üzerine oturtmak; yine bu kurumu, eşlerin hayatını etkileyen geçici şartların sarsıntılarından korumak; bunun yanısıra hem aileyi ve hem de toplumu fuhuşa düşmekten, yasakların çiğnenmesinden ve aile-içi ilişkileri zedelemekten korumak konuları bulunmaktadır.

Yine bu derste, sosyal ve ekonomik düzenlemelere yeni hükümlerin eklendiğini görüyoruz. Bu hükümler, mali ve ticari ilişkileri içerdikleri gibi bazı miras hükümlerini ve hem erkeğin, hem de kadının toplumda mülk edinmesinin hukukî kurallarını da açıklamaktadır.

Bütün bu yasal düzenlemelerin -surenin giriş bölümünde dediğimiz gibi- temel amacı şudur: Müslüman toplumu, cahiliye düzeninden uzaklaştırıp İslam'ın önerdiği hayat düzenine geçirmek, ayrıca cahiliye sisteminin toplumsal niteliklerinin artıklarını silip yerlerine İslâm'ın yeni toplumsal vasıflarını yerleştirmek. İlâhi sistemin cahiliye bataklığından çekip çıkardığı bu İslâm toplumuna yükseliş merdivenini basamak basamak çıkmasını sağlayarak o yüce doruğa tırmanmasına imkan hazırlamak.

Beşinci cüzün ikinci bölümünün âyetlerinde İslâm düşüncesinin temel ilkelerinin belirlenmesinin yeniden ele alındığını görürüz. Bu ayetlerde imanın sınırları belirleniyor, müslüman olmanın temel şartı vurgulanıyor. Bu yenilenen vurgulama ile sosyal dayanışmanın diğer yasal düzenlemelerine temel oluşturuluyor. En dar anlamıyla ailede başlayıp toplumdaki tüm yoksulları ve düşkünleri içerecek şekilde genişliyor. İyilikseverliğin ve sosyal dayanışmanın emredildiği bu bölümde cimriliğin, malla böbürlenmenin, nankörlüğün ve gösteriş olsun diye iyilikte bulunmanın kınandığını görüyoruz.

Yine burada yapılmakta olan ibadete ilişkin psikolojik eğitimin bir yönüne; bu ibadet için temizlenmeye-arınmaya, alkollü içkiyi bu ibadetle bağdaşmaz bir pislik olarak kabul etmeye de değiniliyor. Böylece bu hikmetli eğitim sisteminin planı uyarınca alkollü içki yolunda bir adım daha atılmış oluyor.

Üçüncü bölümde bu surenin ana konularından biri olan ehl-i kitapla hesaplaşma konusu gündeme geliyor. Bu hesaplaşma ayetlerinde kitap ehlinin müslüman cemaate ilişkin kötü niyetleri ve kirli emelleri açığa vuruluyor,

1- Fi Zilâl-il Kur'an, c.II, sh. 305-340

tuzaklarının ve entrikalarının mahiyeti açıklanıp, tutumları belirtilerek sonunda kendilerini bekleyen kötü akıbetle ve acıklı azapla tehdit ediliyorlar.

Bu cüzün dördüncü bölümünü oluşturan ayetlerin amacı ise; dinin anlamını, mümin olmanın vazgeçilmez şartını ve İslâm'ın tanımını kesin ve yoruma kapalı bir dille açıklamaktır. Bu ayetlerde İslâmi düzenin mahiyeti; müslümanın itaat, bağlılık, emir ve yasakları sadece yüce Allah'tan alma, sırf yüce Allah'ın sisteminin hakemliğine başvurma, peygamberimizin hükümlerine uyma ve boyun eğme konuları açıklığa kavuşturuluyor. Bunların yanısıra müslümanların, emanetleri ehillerine teslim etme, insanlar arasında adil hükümler verme, insanların hayatında yüce Allah'ın sistemini egemen kılma uygulamalarına ilişkin yükümlülükleri vurgulanmakta ve bu yükümlülükler, imanın pratikte gerçekleşebilmesinin şartı sayılmaktadır. Bu prensiple bağlantılı olarak mümin olduklarını iddia ettikleri halde imanın bu ilk şartına, yani yüce Allah'ı ve peygamberimizi her konuda hakem kabul edip bunların hükümlerine tam bir gönül hoşnutluğu ile teslim olma şartına sırt çevirenlerin çelişkili tutumları hayretle karşılanmakta ve bu açık ve kesin şartı yerine getirmeyenlerin, bu yoldaki bütün kuru iddialarına rağmen asla mümin olamayacakları ısrarla vurgulanmaktadır.

Bu ilke ile bağlantılı olarak yine bu beşinci bölümde müslüman cemaat, bu apaçık sistemi savunma uğrunda savaşmaya çağrılmakta, bu çağrıya yançizen yılgınlar ile ona sırt çeviren münafıklar kınanmakta, müminlerin kalblerine cihad şevki aşılanmak amacı ile İslâmi savaşın amaçları açıklanmakta; baskı altında yaşayan müminleri küfür diyarından kurtararak İslâm ülkesine kavuşturmanın, onlara bu yüce sistemin egemenliği altında onurlu bir hayat sürdürme imkânı sağlamanın bu cihadın başta gelen hedefi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kalbleri korkudan ve yılgınlıktan arındırmak amacı ile ölümün ecelin ve kaderin mahiyeti anlatılmaktadır. Bu bölüm tek başına bile kalsa cihada devam etmesini içeren peygamberimizin (salât ve selâm üzerine olsun) şahsına yönelik bir emirle sona eriyor. Demek ki; bu dini, bu tutarlı ilâhi sistemi egemen kılmak için sürekli savaşmak, kaçınılmaz bir görevdir.

Bu cüzün altıncı bölümünü oluşturan ayetlerde savaşma yükümlülüğü ile bağlantılı olarak devletlerarası hukukun birçok kuralı açıklanıyor; İslâm toplumu ile ateş-kes imzalamış ya da barış antlaşması yapmış düşman devletler arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği anlatılıyor. Buna göre mesele basit bir kaba kuvvet, bir tepeleme ve boyunduruk altına alma meselesi değildir. Tersine farklı ideolojilere bağlı düşman blokların bağlılarına hadise ve şartların gerektirdiği gerçekçi bir yaklaşımla muamele yapmak gerekir.

Yedinci bölümün ayetlerinde belirli bir İslâm devleti kurulduğu, İslâm'ın aziz ve onurlu sancağı bu devletin göklerinde dalgalandığı halde buraya göçetmeyi ihmal ederek küfür diyarında dini inançlarının zayıflaması ihtimaline meydan verenlerin çekingenlikleri kınanırken bununla bağlantılı olarak mali ve bedeni cihad görevi işlenmektedir. Bu kısım, müminleri savaşmaya, düşmanlarının izini sürmeye, onlara soluk aldırmamaya, düşmanlarını kovalama hususunda gevşekliğe kapılmamaya teşvik eder. Bunun yanısıra müminlerin

durumu ile İslâm düşmanlarının durumunu; her ikisinin istikametleri, akıbetleri ve Ahirette görecekleri karşılıklar bakımından birbirlerinden farklı olduklarını belirten ayetler ile sona erer.

Sekizinci bölümün ayetleri İslâm adaletinin bir şahikasını, doruk noktasına ulaşmış somut bir uygulamasını gözlerimizin önüne getiriyor. Bilindiği gibi bir yahudi haksız olarak zırh hırsızı olmakla suçlanmış ve bu suçlama asılsız şahitlikler ile perçinlenmişti. İşte bunun üzerine yüce Allah'ın katından birbiri peşisıra inen bir dizi ayet, bu masum yahudiyi aklıyor. Oysa yahudiler o sırada İslâm'a ve müslümanlara karşı komplo üstüne komplo düzenlemekle meşguldürler. Fakat İslâm adaleti, sempati ve antipati gibi duyguların etkisi altında kalmayan ilahi bir adalettir. Bu olay; insanlığın bu eşsiz ve yüce sistemin dışında hiçbir sistemde ulaşamadığı, benzerini yaşamadığı bir adalet doruğudur.[2]

Dokuzuncu bölümün konusu; şirk, müşrikler, şirk kaynaklı hurafeler, bu hurafelerin etkisi ile oluşmuş sapık sloganlar ve saçma düşüncelerdir. Bu kısmın ayetlerinde yüce Allah'ın adaletine ilişkin asılsız saplantılar ve kuruntular ele alınıp düzeltiliyor, cezaların ve ödüllerin bu saplantılara ve kuruntulara göre değil, işlenen amellere göre biçileceği belirtiliyor; bunun yanısıra tek gerçek dinin sadece İslâm olduğu ve bu dinin aynı zamanda Hz. İbrahim'in (selâm üzerine olsun) de dini olduğu vurgulanıyor.

Onuncu bölümün ayetlerinde ise bu surenin ilk konusunu oluşturan kadınların -özellikle yetim kızların- ve kimsesiz çocukların haklarına tekrar dönüldüğünü görürüz. Bununla bağlantılı olarak kadının, kocası tarafından ihmal edilmesi ya da aldatılması olaylarına ilişkin çözümler anlatılıyor. Bu arada ideal karı-koca hayatının gerçekleşebilmesi için hangi şartlara uyulması gerektiği açıklanıyor. Eğer bu şartlara uyulmaz ise ortak aile hayatının yürüyemeyeceği ve bu şartlara ilişkin aksaklıklar giderilemezse eşlerin birbirinden ayrılmalarının daha hayırlı olacağı belirtiliyor.

Eşlere adil davranma ve genel anlamda aile hayatına ilişkin bu hükümlerin arkasından gelen uyarıcı sonuç cümlelerinde; bu hükümler ile bu direktifler, yüce Allah'a, Allah'ın göklerin ve yeryüzünün maliki oluşuna ve yüce Allah'ın şimdiki bütün insanları ortadan kaldırıp yerlerine başka insanlar getirmeye gücü yettiğine bağlanıyor. Bu da meselenin, ilahlığın dehşet verici gerçeği ile ilgili son derece önemli bir husus olduğunu kanıtlar. Arkasından kalplerdeki Allah korkusu harekete geçiriliyor ve müminlere, her türlü insanlararası ilişkilerinde ve verdikleri bütün hükümlerde mutlak anlamda adil olmaları çağrısı yenileniyor. Bu çağrı yenilemesi, Kur'an'ın bildiğimiz üslûbu uyarınca, belirli bir konunun dar alanından hareket ederek genel ve yaygın bir çevreye açılıyor.

Arkasından bu cüzün son bölümünü oluşturan ayet demeti geliyor. Bu kısmın hemen hemen tek konusu münafıklığı ve münafıkları kınamak; müminleri ciddi belirgin ve istikametli bir imana sahip olmaya çağırmaktır. Bunun gereği olarak müminleri müslüman cemaatten başka bir dost, bir dayanak edinmekten, İslâm yönetiminden başkasına bağlılık göstermekten kaçınmak,

2- Fi Zilâl-il Kur'an c. 2, sh. 337-339

gerek münafıklara ve gerekse bu dinin açık düşmanlarına karşı yersiz bir nezaket göstererek ya da onlarla aradaki sosyal ve şahsi ilişkilerin etkisinde kalarak dini konularda gevşek ve savsaklayıcı davranmamalarını müslümanlara önemle telkin etmektir. Bu son tutum münafıklığın belirtilerinden biridir. Münafıkların yeri ise cehennemin en alt katıdır. Münafıklar; kâfirleri dost ve müttefik edinen kimselerdir.

Daha sonra bu cüzle birlikte bu bölüm yüce Allah'ın sıfatlarına, O'nunla kulları arasındaki ilişkinin niteliğine ve yine O'nun yoldan çıkmışları ve sapıkları neden cezalandırdığına ilişkin etkili bir açıklama ile noktalanıyor. Eğer kullar Allah'a iman etseler, O'na şükretseler, O'nun onları cezalandırmakta hiçbir yararı yoktur. Allah şöyle buyuruyor:

"Eğer Allah'a şükreder, inanırsanız, O sizi niye azaba çarptırsın ki? Hiç şüphesiz, Allah şükre karşılık verir ve her şeyi bilir."[3]

Bu ifade acayip bir ifade. Yüce Allah'ın rahmetini, insanlara azap çektirmede hiçbir yararı olmadığını, eğer O'nun sistemine uygun yaşasalar, bu sistemi sunuşundaki lütfa ve bağışa karşı şükretseler insanları azaba çarptırmasının sözkonusu olmayacağını kalplere duyuran, şaşırtıcı derecede sıcak ve canayakın bir ifade. Fakat durum böyleyken insanlar; kâfirlikleri, inkârcılıkları, bu küfür ve inkârcılığın sebep olduğu psikolojik (ferdi), sosyal ve uluslararası bozgunculukları yüzünden ilâhi azabı kendi elleri ile satınalıyorlar.

İşte bu cüz bu konular ve amaçlar yığınını bu kadar geniş çapta ve boyutta sayfalarına sığdırıyor. Burada bazı kısa değinmeler yapmakla yetiniyor ve yüce Allah'ın yardımı ile tek tek ayetlerin ayrıntılı açıklamasına geçiyoruz.

EVLİLİK KURUMU

Bu surenin aşağıda inceleyeceğimiz ayetleri, aile kurumunu fıtri temellere oturtma çabasının tamamlayıcısı niteliğini taşır. Surenin akışı boyunca iki nokta dışında bu konuya bir daha değinilmeyecektir. Bu iki nokta ile de bu son derece önemli temel konuya ilişkin ek niteliğinde bazı hükümler açıklanacaktır. Gerçekten aile kurumunun yasal düzenlemeye kavuşturulması o kadar önemlidir ki, insan hayatının fıtrî mecrası (doğuştan gelen akışı) içinde dengeli ve sağlıklı seyri bu yasal düzenlemeye bağlı olduğu gibi bu kurumun amacından sapması kesinlikle yeryüzünde kargaşalığa ve sosyal çalkantılara yolaçar.

Bu bölümün ayetleri kendileri ile evlenmenin yasak olduğu kadınlara ilişkin ek bir açıklama gündeme getiriyor; sağlıklı bir aile kurumu içinde yüce Allah'ın kadınlar ve erkekler tarafından ortaklaşa gözetilmesini istediği şartları belirliyor. Bu şartları gözetmenin temiz ve sağlıklı bir aile yuvasını güvence altına alıcı niteliği yanında insanlar için kolaylık ve problemsizlik sağladığı anlatılıyor. Bunların yanısıra bu kurumun dayanağını oluşturan temel yasal kurallar ile evlilik akdini gerçekleştiren tarafların her ikisinin omuzlarına yüklenen karşılıklı haklar ve görevler açıklanıyor.

3- Nisa Suresi, 147

Sözü edilen aile kurumu düzenlemesine paralel olarak müslüman toplumda geçerli olacak mali ilişkilerin bazı yasaları da belirtiliyor. Gerek ferdi teşebbüs ve gerekse miras yolu ile kazanılan mallara ilişkin hukuki düzenlemeler getirilip bununla bağlantılı olarak akraba olmayanlar arasında evlilik yolu ile birbirine miras geçişini sağlayan sözleşmelerin nasıl çözüme bağlanacakları açıklanıyor.

Bu bölümde genel olarak şu nokta dikkatimizi çekmektedir. Bu kısmı oluşturan ayetler, bütün bu yasal düzenlemeler ve hükümler ile imanın başta gelen temel ilkesi arasında sıkı bir bağ kuruyor. Bu temel ilke şudur: Bütün bu yasal düzenlemeler, bu hükümler yüce Allah'tan kaynaklanıyor ve bunlar O'nun ilâhlığının vazgeçilmez gerekleridir. Çünkü bu surenin giriş bölümünde ısrarla vurguladığımız gibi, en başta gelen karakteristik özellik kayıtsız-şartsız egemenlik konusudur, insanlar için yasa koyma yetkisidir, insanların hayatlarının ve karşılıklı ilişkilerinin dayanağını oluşturan temel ilkeleri düzenleme tekelidir.

Bu dersin ayetleri boyunca bu duyarlı ilişki ısrarla tekrarlanır ve özel yetkinin ilâhlığın karakteristik niteliklerinden biri olduğu vurgulanır. Bunun yanısıra bu yasal düzenlemelerin engin bilgi ve hikmet sahibi olan, Kur'an'ın deyimi ile "Alîm" ve "Hakîm" olan yüce Allah'tan kaynaklandığı gerçeği de ısrarla vurgulanır. Bu ısrarlı vurgulama derin bir anlam taşır. Sebebine gelince bu ilâhi sistemin temel özelliği, her şeyden önce kapsamlı ve eksiksiz bilgi ile kavrayıcı ve geniş görüşlü hikmete dayalı olmasıdır. Oysa bu özellikler insanda yoktur. Buna göre insan, sosyal hayatın isabetli temel kurallarını koyma yeteneğinden kesinlikle yoksundur.

İşte insanoğlunun yeryüzündeki bahtsızlığı ve mutsuzluğu bu noktadaki yanılgıdan kaynaklanıyor. İnsan ne zaman engin bilgi ve hikmetin mutlak sahibi olan yüce Allah'ın sistemine sırt çevirirse sapar. Böylece uçsuz-bucaksız bir çölde kılavuzsuz olarak taban tepmiş olur. Eksik bilgisini azgınlığını ve şahsi arzuların tutsağı olmaya yatkın yapısını gözardı ederek yüce Allah'ın kendisi ve sosyal hayatı için seçmiş olduğu sistemden daha yararlı bir sistem ortaya koyabileceği yanılgısına düşerse kesinlikle mutsuz ve bedbaht olur!

Aşağıda ayetlerini okuyacağımız bu bölümün ısrarla vurguladığı bir başka gerçek de şudur: Yüce Allah'ın sistemi, insanların şahsi arzularının ürünü olarak ortaya koymak istedikleri bütün sistemlerden daha kolay, daha külfetsiz ve fıtrata daha yakındır. Yüce Allah'ın bu sistemi ortaya koymuş olması, O'nun insan yetersizliğini telâfi edici bir rahmetidir. Eğer insanoğlu bu sistemden saparsa hayvanlık düzeyine doğru inişe ve gerilemeye geçeceği gibi ayrıca kendini ağır bir zorluk ve sıkıntı yükünün altına da sokmuş olacaktır[4]. Aşağıda bu bölümün ayetlerini açıklamaya çalışırken, bu gerçeğin insanlık tarihinin pratiği tarafından doğrulandığını ve ispatlandığını hep birlikte göreceğiz. Bu gerçek, sözünü ettiğimiz tarihi pratiğin gözler önüne serdiği açık bir realitedir.

4- Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler yazarın "İslâm Düşüncesinin Esasları" adlı eserinin "Rabbanilik" başlıklı bölümü ile "İslâm ve Uygarlığın Problemleri" adlı eserinin "Çarpıklık ve Çalkantı" başlıklı bölümüne başvurmalıdırlar. -Daruşşuruk-

Fakat bu gerçeği görebilmek için insan ihtiraslarının kalpleri dumûra uğratmaması, gözleri kör etmemesi, cahiliye zihniyetinin karanlık baskısı altında kalplerin ve gözlerin tabiî fonksiyonlarını yitirmemiş olması gerekir.

Şimdi bu dersin ilk ayetlerini okuyalım:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ
مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ
بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾

24- Savaş tutsağı olarak elinize geçmiş cariyeler dışında evli kadınlar ile evlenmeniz haramdır. Bunlar Allah'ın üzerinize yazdığı yasaklardır. Bunların dışında kalan kadınları iffetli yaşamanız, zina işlememeniz şartı ile mehirlerini vererek nikahlamanız size helâl kılındı. Bu kadınlardan sağladığınız faydanın karşılığı olarak kendilerine aranızda kararlaştırdığınız mehirlerini hakları olarak veriniz. Daha önce belirlenen mehri eşinizle anlaşarak yeni bir miktara bağlamanızın sakıncası yoktur. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir.

Dördüncü cüzün sonunda yer alan aşağıdaki ayette, nikâhlanmaları doğrudan doğruya, yani hiçbir yan sebebe bağlı olmaksızın yasak olan kadınların kimler olduklarını açıklamıştık. Şimdi bu ayeti bir kere daha okuyalım:

"Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle babalarınızın evlenmiş olduğu kadınlar ile evlenmeyiniz. Bu bir edepsizlik, iğrenç bir hareket ve son derece çirkin bir gelenektir."[5]

"Geçmiş uygulamalar bir yana, bundan böyle analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütannelerliniz, sütkardeşleriniz, kaynanalarınız, cinsel ilişkide bulunduğunuz eşlerinizden doğan gözetiminiz altındaki üvey kızlarınız, -eğer anaları ile cinsel ilişkide bulunmamış iseniz bu kızlar ile evlenmenizin sakıncası yoktur- öz oğullarınızın eşleri ile evlenmeniz ve iki kızkardeşi birlikte nikâhınız altında bulundurmanız size haram kılındı. Hiç kuşkusuz Allah affedici ve merhametlidir."[6]

Yukarıda okuduğumuz "Evli kadınlar..." ifadesi ile başlayan ayet, bu konuda ek bir yasaklama getiriyor. Çünkü bu kadınlar başka erkeklerin (kocalarının) ırz korunağı içindedirler. Erkekler ile evli oldukları için bu korunağın

5- Nisa Suresi, 22
6- Nisa suresi, 23

sınırları içine girerek dokunulmaz olmuşlardır. Bu yüzden bu kadınlar kocaları dışındaki erkeklere haramdırlar, başka erkeklerin onlarla evlenmeleri helâl değildir.

Bu yasak, İslâmî toplum düzeninin ana ilkesini gerçekleştirme amacı güder. Bu ana kurala göre, İslâm toplumu aile temeline dayanır, aile kurumu bu toplumun birimidir. Buna göre aileyi, gerek "ortaklaşmalı" cinsel ilişkilerden ve gerekse toplumu kirletecek yaygın fuhuş alışkanlıklarından kaynaklanabilecek neseb karışıklığı, soy belirsizliği gibi lekeleyici uygulamalara karşı korumak gerekir.

Belirli bir kadının belirli bir erkeğe ait olduğunu resmîleştiren ve sözünü ettiğimiz "ırz koruma"sını gerçekleştiren açık evliliğe dayalı aile, "insan" fıtratı ile, insanın insan olmasından doğan gerçek ihtiyaçları ile uğraşan, bağdaşan en mükemmel sistemdir. Çünkü insan hayatının, hayvan hayatını aşan ondan çok daha yüce bir amacı vardır. Gerçi bu yüce amaç, sözkonusu hayvanî amacı da içerir. Açık evliliğe dayalı aile yuvası bunun yanısıra, insan toplumunun amaçlarını da gerçekleştirir. Aynı zamanda vicdan huzuru, aile dirliği ve son çözümde toplumsal barış güvencesi getirir.

Şurası açıkça gözlenen bir gerçektir ki, insan yavrusu, diğer bütün canlı yavrularından çok daha uzun süren bir bakım ve gözetim dönemine muhtaçtır. Bunun yanısıra insan yavrusu, insanı diğer canlılardan ayırarak imtiyazlı bir konuma yükselten, ileri düzeyli bir sosyal hayatın gereklerini kavrayabilmek için, yine hayli uzun zaman alan bir eğitim dönemine de muhtaçtır.

Bilindiği gibi hayvanlardaki cinsiyet içgüdüsü, cinsel birleşmeyi, üremeyi ve çoğalmayı sağlamakla hedefine ulaşmış olur. Fakat insandaki cinsiyet içgüdüsü bu fonksiyonları gerçekleştirmekle amacına ulaşamaz, onun amacı daha da ötelere uzar. Bu aşkın amaç, erkek ile kadın arasında sürekli ve uzun ömürlü bir ilişkiyi gerekli kılar. Çünkü bu sürekli ana-baba ilişkisi, beraberliği sayesinde insan yavrusunun varlığı ve hayatı korunacak, onun beslenmesi ve diğer zaruri ihtiyaçları karşılanacaktır. Bunun yanısıra insan hayatının gerekleri açısından bundan daha önemli olmak üzere; bu yavrunun eğitilmesi, insanlığın ortak deney birikimi ve bilgi hazinesi ile donatılması gerekir. İnsan yavrusu, ancak bu eğitim sayesinde toplumsal hayata katılabilecek, ardarda gelecek kuşaklar ile gerçekleştirilmesi gereken gelişme süreci içindeki ortak yükümlülük payını taşıyabilecektir.

İşte bundan dolayı, karşıt insan cinslerinin temel hayat dayanağı "cinsel haz" değildir. Cinsel haz, insan hayatının sadece bir aracıdır, amacı değildir. İnsan hamuruna bu mayanın katılmış olmasının sebebi, erkek ile kadını biraraya getirmek, sonra bu ilişkiyi devam ettirerek insan türünün ortak gelişme sürecine katkıda bulunma görevini yerine getirmektir. Demek ki, karşıt insan cinslerinin temel hayat dayanağı "sorumluluk"tur. Eşler; buluşmalarının ve birleşmelerinin ürünü olarak meydana gelen güçsüz yavrularının bakımı ve gözetimi ile yükümlüdürler. Bunun yanısıra bu konuda insanlık toplumunun omuzlarına bindirdiği bir başka yükümlülükleri daha vardır: Yavrularına ilerde insânî sorumluluklarının gereğini yerine getirme, insan varoluşunun amacını

gerçekleştirme gücü ve yeteneği sağlayacak düzeyde bir eğitim vereceklerdir.

Bütün bu faktörler bizi şu kaçınılmaz sonuçlara götürür: Erkek-kadın ilişkisini aile temeli üzerine oturtmak tek sağlıklı sistemdir. Belirli bir kadının belirli bir erkeğe ait olmasını resmileştirmek, karşıt cinsler arasındaki bu ilişkiye devamlılık sağlayacak en sağlıklı çözümdür. Gerek aile yuvasının kurulmasında ve sürdürülmesinde gerek ortak hayat boyunca başgösterebilecek problemlerin çözümünde ve gerekse -kesin bir kaçınılmazlık haline gelince- bu yuvanın dağılmasında birinci derecede rol oynayacak faktör "sorumluluk duygusu" olacak, sırf cinsel haz ya da şahsî arzular olmayacaktır.

Buna göre aile ilişkilerine ve bu ilişkilerin temel dayanağına yönelik her zayıflatma girişimi, ağır bir suç niteliği taşır. Ki bu ilişkileri zayıflatma girişimi, "sorumluluk duygusu"nu bu ilişkilerin temeli olmaktan çıkarıp onun yerine ya değişken karakterli "şahsi arzular"ı ya gelip geçici "içgüdüler"i ya da bilinçsiz "şehvet"i geçirmek anlamına gelir. Bu zayıflatma girişimlerinin ağır bir insanlık suçu olmaları sadece cinsel anarşiye, fuhuşa ve toplumsal çözülüşe sebep olmaları ile değil, aynı zamanda toplumun temel dayanaklarını dinamitleyerek onu kesin bir yıkıma götürmeleri yüzündendir.

İşte bu gerçeği kavrayınca, kendilerini aile ilişkilerini zayıflatmaya, evlilik bağını küçümsemeye, bu bağı gölgelemeye ve horlamaya, buna karşılık sırf değişken karakterli arzulara yanar-döner heyecanlara ve şuursuz içgüdülere dayalı kadın-erkek ilişkilerini yücelten bunlara, evlilik bağını ortadan kaldırmaya yolaçacak derecede övgüler düzmeye adayan iğrenç kalemlerin ve propaganda kurumlarının ne büyük çapta bir insanlık suçu işlediklerini iyi anlarız.

Aynı zamanda eşini eskisi gibi sevmediğini ileri sürerek onu boşamayı düşündüğünü söyleyen müslümana cevap olarak Hz. Ömer'in (Allah ondan razı olsun) söylediği şu sözün ne kadar derin bir hikmet içerdiğini iyi anlarız; "Yazıklar olsun sana! Aile yuvalarının temeli sevgi midir? Karşılıklı bağlılık duygusu, sorumluluk duygusu nerede kaldı?" Hz. Ömer'in bu sözü, yüce Allah'ın şu direktifine, Allah'ın seçkin kulları olan müminlere yönelik şu eğitici Kur'an buyruğuna dayanıyordu: **"Kadınlara karşı iyi davranınız, onlarla iyi geçininiz. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, biliniz ki, hoşlanmadığınız bir şeyi Allah hakkınızda çok hayırlı kılmış olabilir."**[7]

Bu ilâhi telkinin amacı; mümkün olduğu oranda yuvaları ayakta tutmak, yıkıcı duygusal parlamalara karşı koymak, onları yatıştırmak, genç kuşağın muhtaç olduğu gözetimi güvence altına alabilmek için -bütün yapıcı çabalar iflas etmedikçe- evlilik bağının koparılmasına meydan vermemek; bu kutsal bağı değişken heyecanların, bilinçsiz içgüdülerin ve havada uçuşan arzuların sarsıntılarına karşı korumaktır.

Bu yüce ve derin anlamlı bakış açısının ışığı altında, az önce sözünü ettiğimiz yıkıcı yaygaraların ne kadar yüzeysel ve basit olduğu gerçeği meydana çıkar. Bu sorumsuz yaygaracılar, sorumluluk duygusunun egemen olduğu ve insan soyunun omuzlarındaki kutsal emaneti gözetmeyi amaçlayan evlilik

7- Nisa Suresi, 19

ilişkisi dışındaki bütün kadın-erkek ilişkilerine methiye düzerler. Sözünü ettiğimiz kutsal emanet; faziletli insanlık hayatının gereklerini yerine getirecek genç kuşaklar yetiştirmek ve bu kuşakların yararını güvenceye almaktır. Yoksa kısa ömürlü, gelip geçici heyecanların yararını gözetmek değildir.

Bu ucuz ve iğrenç kalemler, kirli ve alçak propaganda kurumları ile kalbi kocasından hafifçe soğuyan her kadına derhal bir kadın avcısının gayri meşru kucağına atılmayı telkin ederler. Kadının böyle bir erkekle arasındaki ilişkiye "kutsal ilişki" yaftası takarlar. Oysa aynı kadının hafif kırgın olduğu kendi erkeği ile sürdüreceği ilişkiye "Vücudunu maddî çıkar karşılığında satışa çıkarma" sözleşmesi adını takarlar.

Yüce Allah, nikâhlanması yasak olan kadınları anlatırken "Evli kadınlar ile evlenmeniz haramdır" buyurarak nikâhlı kadınların "İlişki kurulması yasak" kadınlar olduklarını belirtiyor. Bu yüce Allah'ın sözü. Yukarda değindiğimiz yıkıcı propaganda ise, kendilerini toplumun temellerini dinamitlemeye, fuhşu yaygınlaştırmaya adamış olan yaygaracıların sözleri. **"Hiç şüphesiz Allah gerçeği söyler ve doğru yola eriştiren sadece O'dur."**[8]

Toplumda yüce Allah'ın diledikleri dışında, başka kriterler, değer yargıları ve düşünceler oluşturmaya yönelik sistematik çabalarla karşı-karşıyayız. Yüce Allah'ın koydukları dışında başka hayat prensipleri ve insanlararası ilişki türleri ortaya koymak için yoğun gayretler harcanıyor. İnsanları ve hayatı yüce Allah'ın belirlediği istikametin dışında başka yönlere sürüklemek uğruna gece-gündüz çalışılıyor. Bu amansız kampanyayı yönlendirip yürütenlerin hesabı şudur: İslâm toplumunun temel dayanaklarını dinamitlemek, müslüman ülkelerde yaşanan İslâmî hayat tarzını yıkmaktır. Böylece, İslâm'ın inanç sistemini, ahlâkını ve toplum yapısını çökerttikten sonra bu ülkelere yönelik tarihi emperyalist emelleri önünde hiçbir engel kalmayacak diye düşünüyorlar. Fakat hazırlanan felaketin çapı ve etki alanı onların bu sinsî maksatlarını fazlası ile aşmaktadır. Çünkü hazırladıkları felâket sadece İslam toplumunun temellerini değil, bütünüyle insanlık toplumunun temellerini dinamitliyor. İnsan hayatının dayanağını oluşturan fıtratın temellerini yıkıyor, insan toplumunu, büyük emaneti taşıyacak unsurlardan yoksun bırakıyor. Bu büyük emanet faziletlerle dolu insanca hayat tarzıdır. Çünkü bu felaketli kampanya insanlığı, istikrarlı, sağlıklı; azgın şehvetlerin, değişken içgüdülerin ve rüzgârda uçuşan arzuların kasırgalarından emin bir aile yuvasının sıcak ortamında yetişecek analı-babalı çocuklardan yoksun bırakıyor. Oysa tümüyle insan soyunun omuzlarındaki emaneti ancak böyle kuşaklar taşıyabilir. Bu nitelikteki kuşakları yetiştirme amacı; sırf hayvansal üremeden, sırf "içgüdüler"e dayalı şehvet motivasyonlu çiftleşmelerden, dengeli değişmez ve soğukkanlı "sorumluluk duygusu" ilkesini kadın-erkek ilişkilerinin temel dayanağı olmaktan çıkarma girişiminden bambaşka bir şeydir.

Böylece bütün insan soyu yüce Allah'ın lânetine çarpılmış oluyor. Çünkü insanlık, kendi kendini mahvediyor, bugünkü kuşaklar ilerdeki kuşakların geleceğini yıkıma uğratıyorlar. Bunu kendi hazlarını, kendi şehvetlerini tatmin

8- Ahzab Suresi, 7

etmek ve gelecek kuşakları İlâhî lanete müstehak kılmak için yapıyorlar. Tabii ki, yüce Allah'ın sözünün, yönlendirmesinin ve istediği fıtratın dışına çıkanlar O'nun tehditkâr hükmünün kapsamına girmekten kendilerini kurtaramayacaklar ve böylece insanlık soyu tümü ile yaptıklarının cezasını tadacaktır.

Bunun tek kurtuluş yolu vardır: Yüce Allah, sözünü ve yeryüzüne ilişkin hayat sistemini onaylayan mümin cemaat aracılığı ile insanlığa acıyacak, bu cemaat insanlığın elinden tutarak onu Allah'ın hayat sistemine yöneltecek ve böylece müminler insanlığı, onların kendi elleri ile hazırladıkları yokedici felâketlerin şerrinden kurtaracaklardır. Demek oluyor ki, sadece İslâm dünyasının temellerini çökerteceğini ve böylece emelleri önünde engelsiz ve savunmasız bir sömürge alanı oluşturacağını sandıkları bu yolda kaleyi içerden fethedebilmek için kiralık kalemlerini ve iğrenç propaganda kurumlarını seferberliğine koştukları felâketlerinin, cinayetlerinin şerrinden onları yine ancak müslümanlar kurtarabileceklerdir.

"Savaş tutsağı olarak elinize geçmiş cariyeler dışında, evli kadınlar ile evlenmeniz haramdır."

Buradaki istisna İslâm uğruna cihad etmek amacı ile girişilmiş savaşlarda esir olarak alınmış cariyeler ile ilgilidir. Bu kadınlar, müslümanlar için "Darü'l-Küfr" ve "Daru'l-Harb" olan kendi yurtlarında evlidirler. Fakat yurtları ile ilişkileri kesilince oradaki kâfir kocaları ile ilişkileri kopar ve artık korumasız, serbest kadınlar haline gelirler. Bunların İslâm yurdunda da kocaları yoktur. Bundan dolayı rahimlerinin boş olduğunu anlamak için bir defa âdet görmeleri yeterlidir. Böylece hamile olmadıkları meydana çıkmış olur. Bu durumda eğer müslüman olurlarsa nikâhlanmaları helâl olur. Bunun yanısıra ister müslüman olsunlar ister olmasınlar esir paylaşımı sırasında payına düştükleri müslüman savaşçı arada nikâh sözleşmesi olmaksızın cariye sıfatı ile bunlarla cinsel ilişkide bulunabilir.

Daha önce ikinci cüzde İslâm'ın genel olarak kölelik konusuna ilişkin tutumunu anlatmıştık.[9] Ayrıca yirmialtıncı cüzde yeralan Muhammed suresinin **"Savaşta kâfirler ile karşılaştığınızda boyunlarını vurunuz, sonunda üstün geldiğinizde onları esir alınız, savaş sona erince bu esirleri ya karşılıksız olarak ya da fidye karşılığında salıveriniz"** ayeti açıklanırken bu konu bir kere daha ele alındı[10]. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler bu söylediğimiz yerlere başvurabilirler.

Burada sadece şu kadarını söylemekle yetinelim: İslâm blokunun savaş tutsaklarını köleleştirme konusundaki tutumu ilke olarak düşmanlarının bu konudaki kendisine yönelik tutumu gibidir. Fakat köleleştirme noktasındaki bu tutum benzerliğinin yanında İslâm'ın kölelere karşı takındığı tavır ve onların insanlıklarına gösterdiği saygı bakımından düşmanlarından çok üstün olduğu kesindir.

İslâm'ın savaş esirlerini köleleştirme uygulamasına katılmaktan başka çaresi yoktu. Çünkü, tutsakları köleleştirmek o günün dünyasında milletle-

9- Fî Zil'al-il Kur'an, c.1, sh. 366-369
10- Muhammed Suresi, 4

rarası geçerliliği olan bir düzendi. İslâm, bu uygulamayı tek yanlı olarak ortadan kaldıramazdı. Çünkü o zaman kâfirlerin eline tutsak düşen müslümanlar köle olurlarken müslümanların ellerine düşen kâfir tutsaklar, özgür kalacaklardı. Bu durumda kâfirler bloku, müslüman bloku karşısında aradaki dengeyi müslümanlar aleyhine değiştirecek nitelikte önemli bir avantaj elde edecekti. Bunun sonucu olarak kâfirler, müslümanlara karşı cesaretlendirilmiş olacak ve onlara saldırılarının akıbetini düşünmeden pervasızca saldırma, hatta bu saldırılardan her zaman kazançlı ve ganimetli çıkma imkânı verilmiş olacaktı.

Bundan dolayı İslâm toplumunda tutsak kâfir kadınlardan oluşmuş cariyelerin bulunması kaçınılmazdı. Peki İslâm bunlara karşı nasıl davranacaktı? Fıtrî istekler, sadece yemek ve içmekle bitmez. Fıtratın bunlar dışında bir cinsel içgüdüsü de var ki, kadınların mutlaka onu da tatmin etmeleri gerekiyordu. Yoksa fuhuş yoluna başvurarak toplumun tümünün ahlâkını bozacaklar, yapısını kirleteceklerdi. Öteyandan müslüman erkekler, bu kadınlar ile kâfir kaldıkları sürece evlenemezlerdi. Çünkü müslüman erkek ile kâfir kadın arasında evlilik ilişkisi kurmak haramdı.[11] Bu durumda bir tek çözüm yolu kalıyor. O da bu kadınlar kâfir kaldıkları sürece nikâhsız olarak kendileri ile cinsel ilişkide bulunulmasını serbest bırakmak. Yalnız bunun için daha önce ülkelerinde evli olan cariyelerin gebe olmadıklarından emin olmak ve kâfir kocaları ile ilişkilerinin koptuğunu tespit etmek şarttır.

Bu ayette, nikâhlanması haram olan kadınlar belirtildikten sonra, nikâhlanması helal kadınlardan sözedilmeden önce helâl ve haram kılma ilkesi ile helâl ve haram kılma kaynağı arasındaki sıkı ilişkiye parmak basılıyor. O kaynak ki, O'nun dışında hiçbir mercî herhangi bir şeyi, haram ya da helâl yapamaz, O'ndan başka hiç bir merci insanların hayatına ilişkin herhangi bir hüküm kovamaz. Ayetin bu cümleciğini birlikte okuyalım:

"Bunlar Allah'ın üzerinize yazdığı yasaklardır."

Yani bu yasaklar, yüce Allah'ın sizi uymakla yükümlü tuttuğu taahhütler, sözleşmeler ve yazılı talimatlardır. Burada ne keyfî arzulara uymak ne herhangi bir geleneğe bağlı kalmak ve ne de geçmişten miras kalan toplumsal birikimin önerdiği uygulamaları sürdürmek mümkündür. Sözkonusu olan yüce Allah'ın direktifi, taahhüdü ve sözleşmesidir. Helâllik ya da haramlık hükümlerini dayandıracağınız, tek kaynak budur. Sadece bu kaynağın size dikte ettiği, emir ve yasak olarak bildirdiği direktiflere uyacak, yalnız O'nun emirleri ve taahhütleri konusunda hesaba çekileceksiniz.

Burada dikkatimizi çekmesi gereken bir gerçek var ki o da şudur: Bir önceki ayette nikâhlanması yasaklanan kadınların çoğunluğu cahiliye döneminde de yasak evlilikler olarak sayılıyordu. Bunların içinde sadece babanın eski eşlerini nikâhlamak ile aynı anda iki kızkardeşi nikâh altında bulundurmak serbestti. Üstelik üvey anneler ile evlenmek o dönemin gelenekleri tarafından da hoş karşılanmıyor, "şiddetle kınanacak bir hareket" olarak anılı-

11- Bir cariye müslüman olunca onunla cinsel ilişkide bulunabilmek için mutlaka kendisini nikâhlama zorunluğu yoktur. Bu durumda onunla evlenmek caiz hale gelir, o kadar.

yordu. Fakat İslâm gelip bu yasak evliliklerin yasaklığını onaylayınca yasaklama hükmünü sözkonusu cahiliye geleneklerine dayandırmadı. Bunun yerine yüce Allah **"Bunlar Allah'ın üzerinize yazdığı yasaklardır"** buyurdu.

Gerek İslâm inancının ve gerekse İslâm hukukunun kaynağının ne olduğunu açıklığa kavuşturmak için bu ince nokta üzerinde biraz durmamız gerekir. Ayetin bu ifadesi pratik hayatımızın birçok meselesinin çözümünde bize yol gösterecektir.

İslâm'a göre insanların uyacağı kanunların tek kaynağı yüce Allah'ın emri ve iznidir. Çünkü bu emirler ve müsaadeler ilk ve son otorite kaynağını oluştururlar. Buna göre başlangıçta bu kaynağa dayalı olarak ortaya çıkmayan her hüküm, kökeni bakımından batıldır, geçersizdir. Bu yüzden sonradan düzeltilmeye elverişli değildir. "Varlığını bu biricik doğru kaynağa dayandırmayan bütün hükümler ve uygulamalar" anlamına gelen cahiliye düzeni bütünüyle kökten batıldır, geçersizdir. Bütün düşünceleri ile, bütün değer yargıları ile, bütün kriterleri ile, bütün adetleri ve gelenekleri ile, bütün kanunları ve hükümleri ile batıldır, geçersizdir.

İslâm hayata egemen olup ona yön vermeye girişince onu bütünüyle ele alır. İlk iş olarak cahiliye düzeninin bütün kurumlarını, bütün değer yargılarını, bütün geleneklerini ve bütün yasal düzenlemelerini yürürlükten kaldırır. Çünkü bunların tümü kökenleri itibarı ile batıldırlar, düzeltilip sürdürülmeye elverişli değildirler. Eğer İslâm, cahiliye düzeninde geçerli olan bir geleneği onaylıyorsa onu bu cahiliye kökeni ile, bu kaynağa dayalı olarak onaylamaz. İslâm o geleneği, yüce Allah'ın emrinden ve izninden kaynaklanan başlangıç otoritesine dayandırarak onaylar. Cahiliye döneminde geçerli olan o eski geleneğe gelince o artık yürürlükten kalkmıştır, artık hiçbir yasal nitelik taşımamaktadır.

Bu arada, eğer İslâm hukuku, (fıkıh) bazı meselelerde "geleneği (örfü)" dayanak olarak kabul ediyorsa daha baştan yüce Allah'ın izni ile geleneğe kendinden kaynaklanan bir yetki vermesinden ötürüdür. O zaman sözkonusu meselelerde gelenek, kanun koyma gücü kazanmış oluyor. Ama bu gücünü, asıl kanun koyucu olan yüce Allah'tan alıyor, yoksa bu gücü insanlardan, daha önce o geleneği uygulayagelmiş olan sosyal yapıdan almıyor. Yani bu geleneğe yasal dayanak olma gücünü, yetkisini veren faktör onun o sosyal yapıdaki uygulanışı değildir, asla. Ona yasal dayanak olma yetkisini veren faktör, asıl kanun koyucu olan yüce Allah'ın onu kaynak olarak kabul etmesidir. Yoksa o temeldeki batıl, geçersiz olma niteliğini sürdürecektir. Çünkü yüce Allah'ın emrine dayanmayacaktı. Oysa tek yetki kaynağı Allah'tır. O, daha sonra kendi iznine bağlanmamış olan cahiliye kaynaklı yasa koyma girişimleri hakkında bize şöyle buyuruyor:

"Yoksa onların Allah'tan başka ilâhları var da bu ortaklar dinî konularda Allah'ın iznine dayanmayan yasalar mı koyuyorlar?"[12]

Bu ayet kanun koyma yetkisinin yüce Allah'ın tekelinde olduğunu vurguluyor. Yani "Onların Allah'ın izin vermemiş olduğu hükmü yasal ilan eden, Allah dışında başka ilahları mı var?"

12- Şura Suresi, 21

"Bunlar Allah'ın üzerinize yazdığı yasaklardır" cümlesinin dile getirdiği bu önemli temel ilkeyi, Kur'an'ın kanun koymadan sözeden bütün ayetleri ısrarla vurguluyor. Kur'an-ı Kerim ne zaman bir yasa koyma olgusundan bahsederse mutlaka bu kanun koyma olayına yetki kazandıran kaynağa parmak basar. Buna karşılık cahiliye yasalarından, cahiliye geleneklerinden ve cahiliye düşüncelerinden sözettiğinde çoğunlukla hemen arkasından **"Allah, onların doğruluğu hakkında hiç bir delil, hiçbir güç gerekçesi indirmiş değildir"**[13] ifadesini kullanır. Böylece daha baştan sözkonusu yasaları, gelenekleri ve düşünceleri otorite dayanağından soyutlar, onların batıl olma ve geçersiz olma gerekçelerini açıklar. Bu gerçekçe; o yasaların, geleneklerin ve düşüncelerin O tek doğru kaynağa dayanmamalarıdır.

Anlatmaya çalıştığımız bu temel ilkeyi İslâm hukukunun kanun koyma usulüne ilişkin şu ünlü kuralı ile karıştırmamak gerekir. Bu kurala göre "Nesnelerde aslolan nitelik helâl olmaktır, haram olduğuna dair delil bulunmayan herşey helâldir". Bu iki ilke birbiri ile çelişmez. Çünkü nesnelerin asıl niteliklerinin helal oluşu kuralı yüce Allah'ın emrinin ve izninin bir sonucudur. Buna göre bu kural, anlattığımız temel ilkenin kendisine dayanıyor. Biz cahiliye toplumunun yüce Allah'ın şeriatına başvurmaksızın koyduğu yasalardan ve hükümlerden sözediyoruz. Bunların temel niteliği, tümü ile ve topyekün anlamda batıllık ve geçersizliktir. Yalnız yüce Allah'ın şeriatı bu yasalar ve gelenekler içinden dilediğini yeni baştan onaylayabilir. O takdirde bu yasa ya da gelenek Allah'ın şeriatının kapsamına girdiği andan itibaren meşrûluk ve yaptırım gücü kazanır.

CAHİLİYET DÖNEMİNDE KADIN

Haram evlilikler anlatıldıktan ve bu yasaklama yüce Allah'ın emrine ve direktifine bağlandıktan sonra insanların evlenme yolu ile fıtrî içgüdülerini tatmin edebilecekleri alanın anlatımına, yüce Allah'ın erkek ve kadınların hangi yoldan biraraya gelerek yuvalar oluşturmalarını, ev-bark kurmalarını sevdiğinin belirtilmesine ve yine O'nun bu kurumun önemine yaraşır temizlik, namusluluk ve ciddiyet içinde erkek ve kadının birbirinden yararlanmalarına ilişkin direktiflerinin irdelenmesine geçiliyor:

"Bunların dışında kalan kadınları, iffetli yaşamanız, zina işlememeniz şartı ile mehirlerini vererek nikâhlamanız size helâl kılındı. Bu kadınlardan sağladığınız faydanın karşılığı olarak kendilerine aranızda kararlaştırdığınız mehirlerini hakları olarak veriniz. Daha önce belirlenen mehri eşinizle anlaşarak yeni bir miktara bağlamanızın sakıncası yoktur. Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Yani, belirtilen bu yasak evlilikler dışında kalan evlilikler helâldir, serbesttir. Yalnız evlenmek isteyenler, kadınlara mehirlerini vereceklerdir, yoksa onların ırzlarını nikâhsız olarak para karşılığında satınalmaya başvurmayacaklardır. İşte bu noktayı vurgulamak amacı ile ayette **"İffetli yaşamanız, zina işlememeniz şartı ile..."** buyuruluyor.

13- Yusuf Suresi, 40

Ayet, cümleyi tamamlamadan, sözün devamını getirmeden önce mehir vererek evlenme isteğini bu şarta bağlıyor, bu kayıtla sınırlandırıyor. Üstelik bu şartı sadece olumlu biçimde, yani "**İffetli yaşamanız**" şeklinde ifade etmekle yetinmemiş, bu anlamı bir de olumsuz biçimde dile getirerek "**zina işlememeniz...**" diye buyurmuştur. Maksat yasal düzenlemenin, hüküm getirmenin eşiğinde bu şartı daha da pekiştirmek, daha da açıklığa kavuşturmaktır. Diğer bir amaç da, yüce Allah'ın, gerek sevdiği ve gerekse nefret ettiği kadın-erkek ilişkilerinin somut biçimlerini iki zıt tablo halinde zihinlere işlemektir. O'nun sevdiği ve istediği kadın erkek arası ilişki biçimi evlilik, buna karşılık nefret ettiği ve kendisinden kaçınılmasını istediği kadın-erkek ilişki şekli de dost edinme ve metresliktir. Bu ilişkilerin her ikisi de cahiliye toplumunda bilinen ve normal karşılanan ilişkilerdi. Nitekim Hz. Ayşe (Allah ondan razı olsun) bu konuda şöyle diyor:

"Cahiliye döneminde dört türlü nikâh vardı:

1- Bunlardan biri insanların günümüzde de bilip uyguladıkları nikâhtır. Yani adam, birinin kızına ya da evlatlığına talip olur, arkasından mihrini vererek onu nikâhlardı.

2- Cahiliye döneminde geçerli olan bir başka nikah şekli şöyle idi: Erkek, aybaşı kanaması kesilen karısına "Falancaya haber gönder de döl almak amacı ile kendisi ile cinsel ilişkide bulun" derdi. Karısının o erkekten gebe kaldığı anlaşılıncaya kadar ondan uzak durur ve kendisi ile cinsel ilişkide bulunmazdı. Kadının gebe kaldığı anlaşılınca adam, isterse karısı ile yatıp kalkmaya başlardı. Erkekler bu yola, soylu çocuk edinmek amacı ile başvuruyorlardı. Bu erkek-kadın birleşmesine "Döl alma amaçlı birleşme" denirdi.

3- Bir başka kadın-erkek arası birleşme biçimi de şöyle idi: On kişiden az sayıda bir erkek grubu birarada bir kadına gider ve ayrı ayrı onunla cinsel ilişkide bulunurlardı. Kadın hamile kaldığı taktirde doğum yaptıktan birkaç gece sonra o erkeklere haber salarak kendilerini çağırırdı. Bu çağrıyı alan erkekler gelmemezlik edemezlerdi. Adamlar yanına gelince kadın "Marifetinizin ürününü tanımış oldunuz, onu doğurdum" şeklinde, bir giriş yaptıktan sonra o erkekler arasında kimi seviyorsa ona döner ve kendisine adı ile seslenerek "Ey falanca, bu çocuk senindir" derdi. Bunun üzerine çocuk o erkeğin sayılırdı ve adam bu işe itiraz edemezdi.

4- Cahiliye döneminde geçerli olan diğer bir kadın-erkek arası birleşme biçimi de şöyle idi:

Çok sayıda erkek birarada bir kadının yanına giderlerdi. Kadın kendisine gelen erkeklerden hiç birini geri çevirmezdi. Bunlar kapılarına özel işaret olsun diye bir bez parçası asan genelev fahişeleri idi. İsteyen herkes onlarla yatmaya gidebilirdi. Bu tür kadınlardan biri gebe kaldığı takdirde doğum yapınca sözkonusu erkekler bu kadın için bir toplantı yaparlar ve bu işi bir uzmanlar (bilirkişiler) gurubuna havale ederler, onlar da bu erkekler arasında kimi uygun görürlerse onu bu çocuğun babası ilan ederlerdi. Böylece çocuk o adamın soyuna katılır, onun oğlu olarak anılırdı. Adam bu karara karşı çıka-

mazdı."[14]

Bu kadın-erkek birleşmelerinin üçüncü ve dördüncü biçimleri ayetin açıkça yasakladığı "zina" türünde ilişkilerdir. İster dost tutulan bir kadınla ve isterse bir genelev fahişesi ile yatıp kalkma biçiminde olsun, farketmez. Bu ilişkilerin birincisi ise ayetin erkekleri teşvik ettiği namuslu evlenme biçimidir. Bu birleşme türlerinin ikincisine ise ne isim vereceğimizi bilemiyoruz!

Kur'an, burada yüce Allah'ın istediği kadın-erkek ilişki biçimini "koruma", 'kollama", "sağlama alma" ve "gözetme" anlamlarına gelen "ihsan" kavramı ile tanımlıyor. Burada her erkeğin korunması ve gözetim altına alınması sözkonusudur. Bu kavram bizim de benimsediğimiz kıraat şeklinde ism-i fail olarak "muhsinîne" ve başka bir kıraat şeklinde ism-i mefûl olarak "muhsanîne" biçiminde okunuyor. Sözünü ettiğimiz namuslu, sağlıklı ve iffetli birleşme biçimi bu okuyuşların her ikisinin de verdiği anlamı içerir. Bu anlam evin, aile yuvasının, çocukların; bu değişmez, köklü ve temelli esasa dayanan sosyal kurumun korunması, gözetim altında tutulmasıdır.

İkinci şekil de zinadır. Ayette kadın-erkek ilişkisini tanımlamak amacı ile kullanılan öbür terim "Sifah"tır. Bu terim "Suyun eğimli bir yatak, bir çukur boyunca akıtılması" anlamına gelen "safh" kökünün işteşlik (müşareket) ifade eden kalıbıdır. Yani burada erkek ile kadının ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir eylem meydana geliyor. Bu eylemde kadın ile erkeğin ortak katkısı altında, temiz soylu çocuk meydana getirmek, bu çocuğu gözetmek, eğitmek ve büyütmek amacı ile kullanılsın diye Allah tarafından verilmiş olan "hayat suyu"nu geçici bir haz, içgüdüsel bir dürtü uğruna "Eğimli bir toprak parçası bir çukur boyunca akıtılması" sözkonusudur. Bu başıboş aldatma eylemi ne bu çifti kirlenmekten, ne ortaya çıkacak çocuğu telef olmaktan ve ne de aile yuvasını yıkımdan kurtaramaz.

Burada Kur'an-ı Kerim, iki kelime aracılığı ile iki ayrı hayat tarzını iki eksiksiz tablo halinde gözlerimizin önünde canlandırıyor. Bir yandan bu iki ilişki biçiminin pratik hayattaki mahiyetlerini tasvir ederken öbür yandan beğendiği ilişki biçimini övme ve hoşlanmadığı ilişki biçimini yerme amacını gerçekleştiriyor. Bu ifade, Kur'an üslûbunun en sanatsal örneklerinden birini oluşturur."[15]

Mal vererek eş edinilmesi işleminin öncesinde yeralan şart açıklandıktan sonra mal vererek eş edinme işleminin nasıl olacağının anlatımına geçiliyor.

"Bu kadınlardan sağladığınız faydanın karşılığı olarak kendilerine aranızda kararlaştırdığınız mehirlerini hakları olarak veriniz."

Bu ifade, kadınların mehrini, onlardan yararlanmanın karşılığı olan bir hak, ödenmesi zorunlu olan bir borç olarak belirliyor. Erkek, daha önceki bir ayette tek tek sayılan yasaklı kadınlar dışındaki bütün kadınlardan yararlanabilir. Fakat bunun yolu, bu kadınlarla "ihsan" şartına bağlı kalarak, yani nikaha dayalı evlenme aracılığı ile eşleşmektir, başka bir şekilde onlara el

14- Sahih-i Buhari ve Tercemesi, Mehmet Sofuoğlu, İst. 1988, c.11, sh. 5219-5220

15- Daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler yazarın "Kur'anda Edebi Tasvir" adlı eserinin "Ahenk" ve "Kur'an Üslubu" başlıklı bölümlerine başvurabilirler.

sürmeye kalkışmamalıdır. Ayrıca erkek, evleneceği kadının mehrini de vermelidir. Mehir, kadının kesin ve belirli bir hakkıdır. Yoksa erkeğin kadına vereceği bir bağış, bir hediye, "Olmasa da olur" türünden bir cömertlik tezahürü değildir. Tersine yüce Allah tarafından verilmesi farz kılınmış bir kadın hakkıdır. Bunun yanısıra erkek kadına, cahiliye döneminin bazı uygulamalarında görüldüğü gibi, karşılıksız bir miras biçiminde sahip olamaz. Ayrıca erkek, cahiliye döneminin takas esasına dayalı evlilikleri gibi değiş-tokuş nitelikli bir yolla da evlilik yapamaz. Bu tür cahiliye dönemi evliliklerinde "Ben sana istediğin bir kızı ya da kadını vereyim, karşılığında sen de bana kızını ya da evlâtlarını ver" şeklinde pazarlık yapılırdı. Başka bir deyimle kadınlar ya da kızlar birer hayvan ya da ticaret malıymışlarcasına birbiri ile takas edilirlerdi.

Ayet, mehrin kadının hakkı olan bir farz olduğunu belirttikten sonra karı ile kocanın, ortak hayatlarının gerekleri, karşılıklı duygularının bütünleştiriciliği uyarınca bu konuda yeni bir uyuşmaya varmalarının önündeki kapıyı açık bırakıyor. Şöyle ki:

"Daha önce belirlenen mehri eşiniz ile anlaşarak yeni bir miktara bağlamanızın sakıncası yoktur."

Mehrin miktarı belirlendikten ve açıklandıktan, kadının diğer malları gibi istediği şekilde kullanabileceği öz malı ve hakkı olduğu kesinliğe kavuştuktan sonra kendisi isterse bu hakkının tümünden ya da bir bölümünden vazgeçebilir. Ayrıca erkek de daha önce belirlenen mehir miktarını arttırabilir. Bu onun arzusuna kalmış bir şey. Kısacası bu konuda karı ile kocanın karşılıklı özgürlük ve hoşgörü içinde diledikleri yeni bir karara varmalarının hiçbir sakıncası yoktur.

Bu cümlenin arkasından ayetteki bütün bu hükümleri ana kaynağına bağlayan ve dikkatlerimizi bu hükümlerin arkasındaki engin bilgiye ve ufuk açıcı hikmete çeken yorum cümlesi geliyor. Okuyalım:

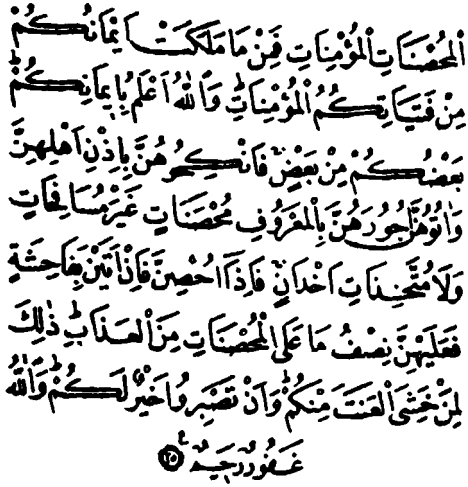
"Hiç kuşkusuz Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Bu hükümleri yasallaştıran, onları bilgiye ve hikmete dayalı olarak ortaya koyan O'dur. O halde müminin vicdanı, özellikle eşi ile arasındaki meseleleri ve genel olarak hayatının tüm gelişmelerini düzenleyen hükümleri nereden alacağını bilir. Bunun yanısıra bilgiden ve hikmetten kaynaklanan bu hükümler ile tatmin olur. Çünkü **"Allah her şeyi bilir ve hikmet sahibidir."**

CARİYELİK OLAYI

Eğer müslüman erkeğin özel şartları özgür bir kadın ile evlenmesine elverişli değil ise özgür olmayan bir kadın ile yani bir cariye ile evlenebilir. Özgür bir kadın ile evlenebileceği güne kadar sabredemeyen, sıkıntı çekmekten ya da kötü yola sapmaktan çekinen erkeklere böyle bir kolaylık tanınmıştır. Okuyalım:

وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلًا أَن يَنكِحَ

25- İçinizden mâli durumu mümin ve özgür kadınlarla evlenmeye elverişli olmayanlar, ellerinizde bulunan mümin cariyeler ile evlensinler. Hanginizin imanı olduğunu en iyi Allah bilir. Hepiniz aynı soydansınız. Onlarla; namuslu olmaları, zinadan uzak durmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde velilerinden izin alarak evleniniz. Ve kendilerine geleneğe uyacak miktarda mehir veriniz. Eğer evli iken zina işlerler ise kendilerine özgür kadınlara verilecek cezanın yarısını uygulayınız. Bu, içinizden günaha gireceklerinden korkanlara tanınan bir imkândır. Yoksa eğer sabrederseniz sizin için daha iyi olur. Allah affedici ve merhametlidir.

İslam dini "insan"a, onun fıtratına, gücüne, pratik şartlarına ve gerçek ihtiyaçlarına göre davranır. O, insanın elinden tutup onu, cahiliye bataklığından çıkararak İslâmî hayatın doruğuna tırmandırırken fıtratını, gücünü, pratik şartlarını ve gerçek ihtiyaçlarını gözardı etmez. Tersine bu yüce doruğa tırmandırıcı yolu boyunca bu faktörlerin gereğine uyar.

Fakat İslâm, cahiliye realitesini alternatifi olmayan vazgeçilmez bir realite olarak kabul etmez. Cahiliye realitesi geriye götürücü, düşük düzeyli bir realitedir. İslâm, insanlığı bu realitenin bataklığından çıkarmak için geldi. İslâm "İnsan realitesi"ni onun fıtratına ve özüne bağlı olarak düşünür ve bu realiteden daha yüksek aşamalı bir seviyeye çıkmaya yetenekli olduğunu hareket noktası kabul eder. Başka bir deyimle insan realitesi, sadece cahiliye bataklığından her hangi bir cahiliye bataklığına bağımlı kalınarak, bu bataklığın içinde debelenmek değildir. Yüce Allah tarafından fıtratına katılmış yetenekleri sayesinde bu bataklıktan çıkarak yücelikler doğru tırmanabilmesi de onun realitesinin bir parçasıdır. "İnsanın realitesi"ni tümü ile bilen yüce Allah'tır. Çünkü "İnsanın özünü, gerçek mahiyetini" O bilir; insanı yaratan ve içinde cirit atıp duran tüm duyguları tanıyan O'dur. Nitekim O, bize şöyle buyuruyor:

"Yaratan bilmez mi hiç? O lâtiftir ve herşeyden haberdardır."[16]

İlk İslâm toplumunda savaşlardan kalma esirler vardı. Bunlar için daha sonra gerekli önlemler alınacaktı. Bu önlem, ya onları karşılıksız olarak tek taraflı bir kararla salıvermek ya kendilerini müslüman esirlere karşılık serbest bırakmak veya müslümanlar ile savaşçı düşmanlarının arasındaki şartların türüne bağlı olarak para karşılığında özgürlüklerine kavuşturma şıklarından biri idi.

İslâmiyet bu pratik probleme, efendinin sahibi olduğu cariyesi ile cinsel ilişkide bulunmasını serbest bırakarak çözüm getirdi. Daha önce söylediğimiz üzere cariyelerin fıtrî realitelerini gerçekçi bir yaklaşımla ele almak için bu çareye başvuruldu. Cariyeler ile cinsel ilişkide bulunmak onların müslüman olanları ile evlenmek yolu ile olabileceği gibi kendilerini nikâhlamaksızın da mümkün idi. Bu konudaki tek şart, bir adet görme dönemi geçirmeleri ve böylece karınlarında "Daru'l-Harb"de kalan kocalarının çocuğunu taşımadıklarının ortaya çıkması idi. Fakat İslâm, bu cinsel ilişkide bulunma serbestisini sadece bu cariyelerin efendilerine tanımıştı. Diğer erkekler onlarla ancak evlilik yolu ile böyle bir ilişki kurabilirlerdi. Bu arada İslâm bu kadınlara toplumda namuslarını satarak para kazanmayı yasakladığı gibi efendileri tarafından yine para karşılığında kendi rızaları ile pazarlanmalarına da izin vermemişti.

İşte bu ayette bu cariyeler ile nasıl evlenileceği, nikâhlanmalarının hangi şartlar altında serbest olduğu anlatılıyor:

"İçinizden mâli durumu mümin ve özgür kadınlarla evlenmeye elverişli olmayanlar, ellerinde bulunan cariyeler ile evlensinler."

İslâm, erkeğin mâlî imkânları elverdiği takdirde özgür kadın ile evlenmesini tercih eder. Çünkü özgür kadının özgür niteliği onun için koruyucu bir zırh oluşturur, bu sayede o ırzını nasıl koruyacağını, kocasının namusunu nasıl gözeteceğini öğrenir. Burada bu kadınların "Korumalı" olmakla nitelenmeleri, hiç kuşkusuz evli olmaları anlamında değildir. Çünkü evli kadınları nikâhlamanın yasak olduğu daha önce belirtilmişti. Buradaki "Korumalı"lık terimi, bu kadınların özgür olmaları, özgürlük zırhının koruması altında bulunmaları, özgürlüğün vicdanlarına sağladığı onurluluğun ve hayatlarına kazandırdığı güvencelerin sakındırıcılığından yararlandıkları anlamını taşır.

Gerçekten özgür kadının bir ailesi, bir yuvası, bir çevresi, bakımını üstlenen yakınları vardır. Bu yüzden namusunun lekelenmesinden çekinir. İçinde, vicdanında şeref ve onurluluk duyguları egemendir. Bundan dolayı fuhuştan ve başıboş cinsel ilişkilerden kaçınır. Fakat özgür olmayan cariye üzerinde bu faktörlerin hiç biri etkili değildir. Bundan dolayı o evlendiği takdirde bile "Koruma zırhı içinde" değildir. Çünkü içinde kölelik günlerinin tortularını, kalıntılarını taşır. Bundan dolayı özgür kadın için varolan korunmuşluk, iffet ve onur onda bulunmaz. Üstelik lekelemekten çekineceği bir aile şerefi de yoktur. Bütün bunlara ek olarak bir cariyenin hür bir kocadan edineceği ço-

16- Mülk Suresi, 14

cuklara şu ya da bu oranda köleliğin aşağılayıcılığı bulaşır. Bu ayetin koyduğu yasaya muhatap olan toplumda bütün bu faktörler geçerlidir.

İşte bütün bu faktörler yüzünden İslâm, özgür kadınlarla evlenebilecek imkânlara sahip olan müslüman erkeklerin cariyeler ile evlenmemelerini tercih etti ve cariyeler ile evlenmeyi maddî durumu normal evlilik yapmaya elverişli olmadığı gibi bekâr kalmanın sıkıntısına da katlanamayan erkeklerin yararlanabilecekleri bir kolaylık kabul etti.

Eğer müslüman erkekler bekârlıktan sıkılmışlar ise, gerek bu sıkıntının ve gerekse kötü yola sapma endişesinin baskısını içlerinde duyuyorlarsa İslâm önlerine dikilip kendilerini kolaylıktan, rahatlamaktan ve tatmin olmaktan yoksun tutmuyor. Bunun yerine böyle erkeklerin, başkalarının sahip olduğu mümin cariyelerle evlenmelerini serbest bırakıyor.

Fakat İslâm sözkonusu özgür erkekler ile cariyeler arasında kurulmasını tercih ettiği tek ilişki biçimini belirliyor. Bu ilişki biçimi, daha önce özgür kadınların evlenmesinde öngörülen ilişki biçiminin aynısıdır ve şu şartları içerir:

1- Her şeyden önce bu cariyelerin mümin olmaları gerekir. Okuyalım:

"...ellerinizde bulunan mümin cariyeler ile evlensinler."

2- Bu cariyelerin hakları olan mehir, efendilerine değil, doğrudan doğruya kendilerine verilecektir. Çünkü bu onların öz haklarıdır. Okuyoruz:

"Kendilerine geleneğe uygun miktarda bir mehir veriniz."

3- Cariyelere ödenecek bu meblağın mutlaka mehir adı altında ödenmesi gerekir. Bunun yanısıra onlardan metres ya da fahişe olarak değil, nikahlı eş olarak yararlanılacaktır.

Ayette geçen "Metres (hıdn)" deyimi belli bir erkekle gayri meşru ilişki kuran kadın anlamına gelirken "fahişe (sefiha)" deyimi isteyen her erkek ile yatıp kalkan kadın için kullanılır. Okuyoruz:

"Onlar ile namuslu olmaları, zinadan (fuhuştan) uzak durmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde velilerinden izin alarak evleniniz."

Yukarda okuduğumuz Hz. Aişe'nin hadisinde belirtildiği gibi o günlerin Arap toplumunda özgür erkek ve kadınlar arasında bu tür gayri meşrû ilişkiler oldukça yaygındı. Ayrıca köleler arasında da birçok fuhuş türleri yaygındı. O günün ileri gelenleri sahip oldukları cariyelerini bu iğrenç yoldan kendi hesaplarına para kazanmak için kullanıyorlardı. Meselâ aynı zamanda kabilesinin şefi olan Medine münafıklarının başı Abdullah b. Ubeyy b. Selul'un bu yoldan kendisine para kazandıran dört kadın kölesi vardı. Bu gayri meşrû cinsel ilişkiler cahiliye dönemi iğrençliklerinin kalıntıları idi. İslâm önce arapları ve arkasından insanlığın tümünü bu iğrençliklerin bataklığından çekip çıkarmak, arıtıp temizlemek için gelmişti.

Bunun yanısıra İslâm, hür erkekler ile bu "Kadın" köleler arasındaki ilişkiyi tek bir yola bağlamıştı. Bu yol evlenmek, aile yuvası oluşturmak amacı ile kadını belli bir erkeğe bağlayan nikâhlama yoludur. Hayvanlarda olduğu

gibi cinsel içgüdülerin başıboş biçimde tatmin aramaları yolu tıkanmıştır. Yine İslâm, kadınlara hakları olan mihri versinler diye malı erkeklerin ellerine verdi. Yoksa bu mallar, metreslere ya da fahişelere peşkeş çekilmek için verilmiş değildir.

İslâmiyet cinsel ilişkileri, köleler dünyasında da cahiliye bataklığının iğrençliklerinden arındırmıştır. İnsanlık her cahiliye geriliğinin pençesine düştüğünde bu bataklıkta debelenmektedir. Nitekim günümüzde dünyanın her yerinde insanların bu debelenişine tanık oluyoruz. Çünkü her yerde dalgalanan cahiliye bayrağıdır, İslâm sancağı değil.

Okuduğumuz ayetin gündeme getirdiği bu konuyu noktalamadan önce İslâm toplumunda özgür insanlar ile köleler arasındaki ilişkilerin özüne ışık tutan Kur'an üslubuna, bu dinin bu mesele karşısında daha onunla yüzyüze geldiği ilk günlerde nasıl bir tutum takındığına parmak basmalıyız. Âyet köle kadınlardan "kadın köleler", "cariyeler" ya da "dişi tutsaklar" diye sözetmiyor, onlardan sözederken "kızlarınız (kadınlarınız)" ifadesini kullanıyor. Tekrar okuyalım:

"...ellerinizde bulunan mümin kızlarınızdan (kadınlarınızdan)..."

Görüldüğü gibi ayet, özgür olan ve olmayan insanlar arasında insanlık tabanına inecek şekilde köklü bir ayırım gözetmiyor. Oysa o günün dünyasında egemen olan inanç sistemleri, o çağın toplumlarında geçerli olan görüşler bu konuda böylesine köklü bir ayırımı olabildiğince ortaya koyuyorlardı. Bunun tam tersine ayet, özgür olan ve olmayan insanların aynı kaynaktan türediklerini hatırlatıyor, bu iki insan kesimi arasındaki irtibatın eksenini ortak insanlık bağı ile inanç bağının oluşturduğunu vurguluyor:

"Hanginizin imanlı olduğunu Allah bilir. Hepiniz aynı soydansınız."

Ayrıca İslâm, bu tutsak kadınların sahiplerinden "efendi" diye değil, "aile, veli" diye sözediyor. Okuyalım:

"Ailelerinin (velilerinin) izni ile onlarla evleniniz.'

Yine İslâm, bu kadınların mehrini efendilerine vermiyor, mehri kendilerinin öz hakkı sayıyor. "Kölenin tüm kazancı efendisinindir" kuralı bu noktada geçerli değil. Çünkü mehir, bir kazanç türü değil, kadının kocasına bağlanmasından doğan bir haktır. Okuyalım:

"Kendilerine geleneğe uygun miktarda bir mehir veriniz"

Bunların yanısıra İslâm, bu cariyeleri ırzlarını para karşılığında satma aşağılığına düşürmüyor, tersine onları nikâhın, evliliğin koruyucu zırhı altına alarak onurlandırıyor. Okuyoruz:

"Cariyeler ile namuslu olmaları, fuhuştan uzak durmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde... evleniniz."

Görüldüğü gibi ayette yer alan bu dokunaklı direktiflerin tümü; bu konuda kadıncağızların insanlık onurunu okşama niteliği taşır. Özel şartların kendilerine empoze ettiği geçici konumları yüzünden insan olmaktan kaynaklanan temel haklarının zedelenmemesi gerektiği mesajını verir.

Oysa İslâm'ın geldiği günlerde dünyanın her tarafındaki yaygın cahiliye uygarlığının geçerli mantığına göre "insan" olma onuru sadece efendilere özgü bir imtiyazdı. Köleler bu onuru paylaşmaktan yoksundu. Bununla bağlantılı olarak onlar "İnsan" olmanın gerektirdiği diğer temel haklardan ve dokunulmazlıklardan da mahrumdu. Eğer İslâm'ın kölelere onur kazandırma çabasını, o günkü cahiliye zihniyetinin bu aşağılayıcı tutumu ile karşılaştırırsanız, bu dinin "İnsan"a onur kazandırma alanında ne büyük bir aşama gerçekleştirdiğini görürsünüz. Üstelik İslâm insana sağladığı bu saygınlığı her durumda gözetir, bu konuda kölelik gibi bazı insanların konumunu aşağı indiren geçici şartları engel saymaz.

Eğer İslâm'ın köleliğe ilişkin bu tutumu, şavaş şartlarının doğurduğu bu geçici insanlık problemine yönelik yaklaşımı, günümüzün istilâcı ordularının ele geçirdikleri ülkelerin kızlarına ve kadınlarına karşı reva gördükleri iğrenç muamelelerle karşılaştırılırsa bu dinin bu alanda ne büyük bir aşama gerçekleştirdiği daha açıklıkla görülür. Dünyanın her tarafındaki istilâcı cahiliye ordularının kendilerine çektikleri "kadın-kız ziyafetleri"nin hikâyelerini, bu saldırgan güçlerin yerli halkın ırz ve namusuna yönelik pervasız cinayetlerini, maceralarını hepiniz duymuşsunuzdur. Öyle ki, bu pervasız saldırılara hedef olan toplumlar bu saldırganların işgalleri ortadan kalktıktan sonra uzun yıllar boyunca bu iğrenç cinayetlerin sosyal sarsıntılarına katlanmak zorunda kalıyorlar.

Sonra İslâm, bu tutsak kadınların evlilik zırhına büründükten sonra işleyecekleri fuhuş suçları için, normal kadınların bu tür suçlarına göre daha hafif bir ceza öngörüyor. Bu tutumu benimserken bu kadınların özel şartlarını gözönüne alıyor. Bu özel şartlar bu kadınları özgür kadınlara göre kötü yola düşmeye daha yatkın, kışkırtıcı faktörlere karşı daha az dirençli bir duruma düşürür. İslâm, kölelik konumunun, kadındaki psikolojik korunma refleksini zayıflattığı gerçeğini hesaba katar. Çünkü cariyeler kişisel onurdan ve aile şerefi bilincinden büyük oranda yoksundurlar. Oysa bu iki faktör özgür kadınları fuhuş işlemekten caydırma konusunda çok etkin bir rol oynar. Ayrıca İslâm, köle kadınların sosyal ve ekonomik şartlarını, bu şartların özgür kadınlarınkinden daha büyük oranda farklı olduğunu da gözönünde bulundurur. Bu farklı sosyal ve ekonomik şartlar cariyeleri, ırzları konusunda daha cömert davranmaya iter; kendilerine para ve doğacak çocuklarına soylu bir baba vaadeden erkeklerin ayartmalarına karşı onları daha dirençsiz duruma düşürür.

İşte bütün bu faktörleri hesaba katan İslâm, evlilik zırhı içine alınan cariyelerin işleyebilecekleri zina suçlarını, özgür bakirelerin evlenmeden önce işleyebilecekleri zina suçlarının cezasının yarısına çarptırmayı uygun görmüştür:

"Eğer (cariyeler) evli iken zina işlerler ise kendilerine özgür kadınlara verilecek cezanın yarısı verilir."

Besbelli ki, bu "yarı ceza", bölünebilen ceza için geçerlidir. Bu da sopa vurma cezasıdır. Taşa tutarak öldürme (recm) cezasında böyle yarıya indirme sözkonusu değildir. Çünkü bu cezanın bölünmesi mümkün değildir. Buna göre

eğer evli ve mümin bir cariye zina ederse bekâr bir özgür kadının çarptırılacağı cezanın yarısına çarptırılır. Bekâr bir cariye bu suçu işlediği zaman nasıl bir cezaya çarptırılacağı konusu ise fıkıh bilginleri arasında tartışmalıdır. Acaba bu durumdaki cariyeye yine özgür ve bekâr kadınlara verilecek cezanın yarısı mı verilecek ve bu ceza devlet başkanının (imamın) gözetimi altında mı uygulanacak, yoksa ona uslandırma amacı güden, evli cariyelerin cezasından daha hafif caydırıcı bir ceza mı biçilecek ve bu cezayı uygulamada efendisi mi yetkili olacak? Bunlar fıkıh kitaplarında ayrıntılarına başvurulacak tartışmalı konulardır.

Bu arada, "Kur'an'ın Gölgesinde" İslâm'ın, insanların ellerinden tutup onları doruğa doğru çıkarırken içinde bulundukları pratik şartları nasıl bir titizlikle gözönüne aldığına parmak basmak istiyoruz.

Dediğimiz gibi bu din, insanların içinde bulunduğu pratiği gözönünde bulundurur, fakat pratiklik ve gerçekçilik bahanesine sığınarak onları bataklıkta debelenmekle başbaşa bırakmaz.

Yine, cariyelerin hayatını etkileyen çevre faktörlerini, bu faktörlerin evli cariyeleri bile erkeklerin ayartıcı vaadleri karşısında kötü yola düşmeye yatkın ve dirençsiz duruma düştüğünü hiç kuşkusuz biliyor. Bu yüzden bu pratik gerçeği gözardı edip onların zina suçu işleyenlerine özgür kadınlarınki kadar ceza biçmiyor. Fakat bu pratik gerçeğe kesin bir egemenlik tanıyarak onları suçlarının cezasından tamamen muaf tutmayı da uygun görmüyor.

Burada bütün faktörleri ve bütün şartları hesaba katan dengeli bir tutumla, orta yolu benimseyen bir uygulama karşısındayız.

Bunun yanısıra İslâm, kölelerin sosyal statü düşüklüğünü, onlara verilecek cezaları ağırlaştırıcı bir gerekçe olarak kullanmaya da yanaşmamıştır. Oysa o günün cahiliye dünyasının her tarafındaki tutum ve uygulama bu yolda idi. Yani o zamanın yaygın ceza anlayışı toplumun alt sınıfları ile üst sınıfları arasında ayırım güdüyor, üst sınıfların suçlarını hafif cezalar ile geçiştirirken alt sınıfların garip suçlularına katmerli ve ağır cezalar veriyordu.

Meselâ ünlü Roma kanunlarındaki uygulamaya göre sınıf düzeyi düştükçe yani aşağı sınıflara doğru inildikçe cezalar ağırlaşıyordu. Nitekim bu kanunların bir maddesinde şöyle deniyordu; "Kim bir namuslu dulu ya da bir bakireyi baştan çıkarırsa eğer yüksek sınıftansa cezası malının yarısına el konulması ve eğer aşağı sınıftan ise sopalanarak dövülmesi ya da sürgün edilmesidir."[17]

Öteyandan "Manuşastr" kanunları diye bilinen ve "Manu" adlı bir mitolojik Hind düşünürü tarafından düzenlenen Hind kanunlarına göre "Eğer Brahman kastına mensup bir seçkin, ölümü gerektirecek bir suç işlerse hakim onun sadece başını traş edebilir, ama eğer ölüm cezasını hak eden suçlu Brahman kastından değilse öldürülür. Eğer bir parça bir Brahmana şiddet amacı ile el ya da sopa kaldırırsa eli kesilir."[18]

Bu arada yahudiler arasında egemen olan ceza hukuku anlayışına göre eğer

17- Justinyen Kanunnamesi, (Tercüme: Abdulaziz Fehmi)
18- "Müslümanların Gerilemesi İle Dünya Neler Kaybetti? Ebul Hasan Nedevî, sh. 92

eşraftan biri hırsızlık ederse kendisine ilişilmez, buna karşılık aşağı sınıftan biri hırsızlık ederse suçunun gerektirdiği cezaya çarptırılırdı."[19]

İslâm ise hakkı yerine oturtmak ilkesi ile geldi. Bunun sonucu olarak bütün pratik etkenleri gözönüne almak şartı ile kimliğine bakmaksızın her suçluya hakkettiği cezayı verme prensibini yasallaştırdı. İşte bu düşünce ile evlendikten sonra zina işleyen cariyeler için, aynı suçu işleyen özgür ve bekar kadınlara verilecek cezanın yarısını öngördü. Böylece onları tamamen cezadan muaf tutmadı. Eğer öyle yapsaydı, onları yaptıkları her davranışı dış şartların baskısı altında yapanı ortaya koyan yoksun robotlar gibi kabul etmiş olurdu ki, bu yaklaşım gerçeğe aykırı olurdu. Buna karşılık onların özel şartlarını görmezlikten gelerek kendilerini özgür kadınlarınki ile aynı olan bir cezaya çarptırmayı da uygun görmedi. Çünkü cariyelerin içinde bulundukları şartlar ile özgür kadınların şartları birbirinden farklı idi. Ayrıca cahiliye uygulamalarında görülen zavallılara ağır cezalar verip seçkinleri kayırma adaletsizliğinden de titizlikle uzak durdu.

Günümüzde Amerika'da, Güney Afrika'da ve dünyanın daha bir çok ülkesinde egemen olan modern cahiliye uygarlığında aynı ayırımcı mantığın geçerli olduğunu görüyoruz. Bu toplumlarda "beyaz"lar tarafından işlendikleri takdirde hoşgörü ile karşılanan nice suçlar "siyah"lar tarafından işlenince ağır cezalara çarptırılır. Demek ki, cahiliye her zaman ve her yerde aynı cahiliye olduğu gibi İslâm da her yerde ve her zaman da yine aynı İslâm'dır.

Okuduğumuz ayet, cariyeler ile evlenme izninin bekârlık sıkıntısından ya da kötü yola sapmaktan çekinen erkeklere tanınmış bir kolaylık olduğunu vurgulayarak sona eriyor. Buna göre bekârlık bunalımına düşmeksizin ve kötü yola sapmaksızın özgür ve mümin bir kadınla evlenme imkânı doğacak güne kadar sabretmek daha hayırlıdır. Çünkü daha önce değindiğimiz gibi cariyeler ile evlenmenin, beraberinde getirdiği birçok olumsuz sonuçlar vardır. Okuyoruz:

"Bu içinizden günaha gireceklerinden ve bunalıma düşeceklerinden korkanlara tanınan bir imkândır. Yoksa eğer sabrederseniz sizin için daha iyi olur. Allah affedici ve merhametlidir."

Yüce Allah, kullarını baskı altında tutmak, sıkıntıya sokmak ve kötü yollara düşürmek istemez. Gerçi kulları için uygun gördüğü din onların yücelmelerini, hayvansal içgüdüleri aşmalarını, yüksek doruğa tırmanmalarını ister, ama O, bütün bunları onlardan fıtratlarının, potansiyel güçlerinin ve gerçek ihtiyaçlarının sınırları içinde ister. Bundan dolayı İslâm kolay uygulanabilir bir hayat sistemidir. Fıtratın kapasitesini gözönünde bulundurur, ihtiyacı bilir ve kaçınılmazlığı takdir eder. Püf noktası şurası ki, İslâm hayvanlık düzeyine doğru alçalmakta olanlara alkış tutmaz, bataklığa doğru başaşağı inmekte olan bu tür zavallıların karşısına geçerek "Bravo size, geri gitmekle ne iyi ediyorsunuz" demez, onların seviye kaybetmelerine, aşağılaşmalarına övgü düzmez; onları yükselmek, yukarıara çıkmak için sürekli çaba

19- Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesei ve Ibn-i Davud'un ortaklaşa kaydettikleri hadis. Ellû'luu Ve'l Mercan c.2, sh. 274

göstermekten, içgüdülerin ayartıcılığı karşısında yeterince direnç göstermemenin sorumluluğundan muaf tutmaz.

Görülüyor ki, İslâm, burada erkekleri, özgür kadınlarla evlenecek imkânlara kavuşacakları güne kadar sabretmeye teşvik ediyor. çünkü özgür kadınlar, psikolojik bakımdan evlilik zuhının koruması içine girmeye daha yatkındırlar, ideal yuva kurmaya daha elverişlidirler. Doğacak çocuklarına onur bahşetmeye, genç kuşakların bakımına özen göstermeye, kocalarının yatak namusunu korumaya daha yeteneklidirler. Fakat eğer erkek böyle bir sabrın yolaçacağı baskının sıkıntısından, bunalımından çekiniyorsa, ya da içgüdülerinin baskısına katlanamayarak gayri meşrû cinsel tatmin yollarına sapacağından korkuyorsa, önünde anlattığımız bu kolaylık vardır.

Bu arada ayette cariyelerin itibarlarını yükseltmeye büyük çapta özen gösteriliyor. onlar için onur kazandırıcı ifadeler kullanılıyor. Meselâ ayete göre bu ayeler "Sizin kızlarınız"dır. Efendileri onların "Aileleri, velileri"dir. Bütün insanlar, özgür-köle ayırımı sözkonusu olmaksızın aynı soydan geliyor. İnsanlar arasındaki ortak bir bağ imandır. İmanı da en iyi bilen Allah'tır. Cariyelere mehirlerini vermek farzdır. Onlarla ilişki kurmanın yolu evlenmektir, metres tutmak ya da paralı fuhuş yoluna sapmak değildir.

Ayrıca bu kadınlar, yuvalarının namusuna yönelik suçlarından dolayı sorumlu tutulacaklardır. Fakat kendilerine yumuşak, hafifletici ve özel şartlarını gözardı etmeyen bir hoşgörü ile yaklaşılacaktır. Şimdi de ayetin son cümlesini okuyoruz:

"Hiç şüphesiz Allah affedicidir, merhametlidir."

Bu uyarıcı sonuç cümlesi bir yandan cariyelerle evlenmeyi zorunlu kılan psikolojik duruma, öbür yandan da bu kadınların cezalarını hafifletme uygulamasına yorum getiriyor. Çünkü yüce Allah'ın affediciliği ve merhameti her suçun ve her zorunlu durumun arkasındadır.

ALLAH'IN HÜKMÜ

Arkasından yüce Allah'ın bu İslâm sisteminde evlilik ve aile kurumuna ilişkin tüm hükümlerini kapsayan birbirine bağlı üç tane ayeti geliyor. Yüce Allah'ın bu hükümleri yasallaştırmaktaki amacı müslüman toplumu daha önce içinde debelendiği cahiliye bataklığından çıkarmak, bu toplumu psikolojik, ahlâki, sosyal yönlerden sonraları görülen yüksek, parlak ve temiz doruğa tırmandırmaktır. Okuyacağımız bu yorum ayetleri, yüce Allah'ın bu hayat sistemini, bu hükümleri, bu yasal düzenlemeleri ve bu sosyal kurumları ortaya koymakla dilediklerinin mahiyetini, bunun yanısıra şehevî içgüdülerine uyarak yüce Allah'ın sistemine sırt çevirenlerin asıl maksatlarının ne olduğunu açıklıyor:

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ

الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾
وَاللَّهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ أَن تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ اللَّهُ أَن يُخَفِّفَ
عَنكُمْ وَخُلِقَ الْإِنسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾

26- Allah size, helâl ile haramı açıkça bildirmek, sizden öncekilerin yararlı geleneklerini tanıtmak ve günahlarınızı bağışlamak ister. Allah herşeyi bilir ve hikmet sahibidir.

27- Allah sizin tevbelerinizi kabul etmek ister. Oysa nefislerinin arzuları peşinden koşanlar sizin büyük bir sapıklığa düşmenizi isterler.

28- Allah yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.

Yüce Allah, kullarına lütfederek koyduğu yasaların hikmetlerini kendilerine açıklıyor, onlara hayatlarında rehber edinmelerini istediği sistemin içerdiği yararları ve kolaylıkları tanıtıyor. Allah, kullarını bu doruğa, kendileri ile konuşma doruğuna yükselterek onurlandırıyor. O, bu dorukta, koyduğu yasaların hikmetlerini kullarına anlatıyor, kendilerine açıklayıcı bilgi vermek istediğini vurguluyor. Okuyoruz:

"Allah, size helal ile haramı açıkça bildirmek istiyor."

Yüce Allah, size hikmetleri açıklamak istiyor; sizin bu hikmetleri görmenizi, üzerlerinde kafa yormanızı, bu hikmetlere açık gözlerle, kavrayıcı akıllarla ve kucaklayıcı kalplerle yaklaşmanızı istiyor. Çünkü bu hikmetler ne birer muamma ve bilmecedir ne de gerekçesiz ve amaçsız birer oldu-bittidir. Sizler bu hükümlerin hikmetlerini kavrayacak yetenektesiniz, bu hikmetlerin açıklanmasına muhatap olmaya lâyıksınız.

Görüldüğü gibi burada insanı onurlandırmak vardır. Bu onurlandırmanın çapını ancak ilâhlığın ve kulluğun mahiyetini kavrayanlar anlayabilirler, bu nazik lütufkârlığın çapını ancak onlar idrak edebilirler. Devam ediyoruz:

Sizden öncekilerin yararlı geleneklerini size tanıtmak istiyor."

Bu sistem, yüce Allah'ın tüm müminler için ortaya koyduğu, yasallaştırdığı bir sistemdir. Bu sistemin prensipleri değişmezdir, ilkeleri aynıdır, amaçları ve hedefleri süreklidir. Bu sistem gerek önceki gerek sonraki tüm mümin topluluğun, çağlar boyunca iman kervanının, inanç kafilesinin biraraya getirdiği tek ümmetin sistemidir.

Kur'an-ı Kerim, bu ifadesi ile, her zaman ve her yerde yüce Allah'ın doğru yolundan giden inanmış toplulukları birleştiriyor, Allah'ın sisteminin her zaman ve her yerde aynı olduğunu açıklığa kavuşturuyor, müslüman cemaatı ve bu cemaatın oluşturduğu kesintisiz inanç kervanını tarihin uzun, maceralı yolu boyunca biraraya getiriyor.

Ayetin yansıttığı bu bakış açısı mümini; aslının, ümmetinin, hayat sisteminin ve yolunun bilincine erdirici bir nitelik taşır. *Mümin, yüce Allah'a* inanan bu ümmetin bir üyesidir. Bu ümmeti, yer ve zaman farklılığına, yurtların ve deri renklerinin değişik olmasına rağmen bu ilâhi sistemin oluşturduğu ortak bağ birleştiriyor, yüce Allah'ın her kuşaktan ve her topluluktan müminler için belirlediği ortak yol bu ümmetin bireylerini birbirine bağlıyor. Nitekim Allah:

"O, tevbelerinizi kabul etmek (günahlarınızı bağışlamak) ister" buyuruyor.

Yüce Allah size rahmetini yansıtmak, tökezlemelerinizden, günahlarınızdan dolayı tevbe edesiniz diye elinizden tutmak, gideceğiniz yolu belirlemenizi sağlamak ve bu yolda ilerlemenizi kolaylaştırmak için size helâl ile haramı açıklıyor ve daha önceki ümmetlerin yararlı uygulamalarını tanıtıyor. Çünkü:

"Allah her şeyi bilir ve hikmet sahibidir."

Buna göre bu yasal düzenlemeler bilgiden ve hikmetten kaynaklanıyor; bu direktifler bilgiye ve hikmete dayanıyor. O sizin iç dünyanızı, içinde bulunduğunuz şartları, neyin yararınıza olduğunu, neyin sizi yararlı hale getireceğini bildiği gibi O'nun hayat sistemi hem yapısı ve hem de uygulama yolları bakımından mutlaka hikmet içerir.

"Allah sizin tevbenizi kabul etmek ister. Oysa nefislerinin arzuları peşinden koşanlar sizin bir sapıklığa düşmenizi isterler."

Bu kısa ayet, yüce Allah'ın insanlara önerdiği sistemi ve yolu aracılığı ile onlar için ne istediğini, buna karşılık nefislerinin arzuları peşinden giderek yüce Allah'ın sisteminden sapanların istediklerinin ne olduğunu son derece yalın ve gerçekçi bir ifade ile açıklıyor. Bir kere şunu belirtelim ki, yüce Allah'ın sistemine yançizen herkes nefsinin arzuları peşinden gidiyor demektir. Buna göre ortada tek sistem vardır ki, o da; ciddiyet, rotadan çıkmama ve bağlılık yoludur. Bunun dışında kalan her yol nefis köleliği, ihtiras ve şehvet tutsaklığı, sapıklık, yoldan çıkmışlık ve şaşkınlık yoludur.

Acaba yüce Allah insanlara sistemini anlatmakla ve onlar için yasalar koymakla neyi murad ediyor? İstediği şey onların tevbelerini kabul ederek günahlardan arınmalarını sağlamak, doğru yola girmelerini özendirmek, bu yolda yürürken tökezlemelerini önlemek ve yüce doruğa tırmandıran merdivenin basamaklarını bir bir çıkmalarına yardımcı olmaktır.

Peki, nefislerinin arzuları peşinden sürüklenenlerin, Allah'ın iznine dayanmayan ve O'nun yasaları ile bağdaşmayan düşünce akımlarını ve sosyal düzen kaynaklarını insanlara cazip göstermeye çalışanların istedikleri nedir? Onlar da insanları bu doğru yoldan, doruğa ulaştırıcı merdivenin basamaklarından ve bu sapmasız rotadan büyük oranda saptırmak isterler.

Şimdi yukarda okuduğumuz ayetlerin konu edindikleri özel bir alanı ele alalım. Bu alan; aile yuvasını düzenleme, toplumu fuhuş mikroplarından arındırma, yüce Allah'ın hoşlandığı tek temiz kadın-erkek arası birleşme biçimini

belirleme, bunun dışında kalan kadın-erkek arası birleşme biçimlerini yasaklama, yüce Allah'ın istemediği bu birleşme şekillerini insanların gözlerinde ve kalplerinde kınama ve değersizleştirme alanıdır. Acaba bu özel alan ile ilgili olarak yüce Allah'ın murad ettikleri ile nefislerinin arzuları peşinde sürüklenenlerin istedikleri nelerdir?

Yüce Allah'ın bu alandaki muradının ne olduğunu bu sûrenin konu ile ilgili ayetleri açık açık ortaya koyuyor. Bu ayetlerde dile gelen istek; aile yuvasını belirli bir düzene oturtmak, toplumu fuhuş mikroplarından arındırmak, yaşamayı kolaylaştırmak ve her durumda müslüman cemaatin yararını sağlama bağlamaktır.

Nefislerinin arzuları peşinden sürüklenenler ise bu alanda şu amaçları güdüyorlar: Onlar içgüdüleri, her türlü dinî, ahlâki ve sosyal bağdan çözmek, koparmak istiyorlar. Onlar ateşli cinsiyet içgüdüsünün taşkınlığı önündeki bütün engelleri, her türden dizginleyici mekanizmayı ortadan kaldırıp bu içgüdüyü tamamen başıboş bırakmak istiyorlar. Oysa eğer bu ateşli içgüdü başıboş biçimde taşmaya bırakılırsa onun azgınlığı karşısında ortada; ne kalp huzuru, ne sinir sağlığı, ne ev dirliği, ne ırz dokunulmazlığı kalır ve ne de aile yuvası ayakta durabilir. Bu adamlar insanların birer hayvan sürüsü olmasını istiyorlar. Kuvvet üstünlüğünden, kurnazlıktan veya kör tesadüften başka hiçbir kurala bağlı olmaksızın erkeklerin dişileri üzerine çullandıklarını gördüğümüz birer hayvan sürüsü! Bu adamlar, bütün bu yıkıcılığı, bütün bu bozgunculuğu, bütün bu kötülüğü özgürlük adına yaparlar. Oysa bu anlamdaki bir özgürlük sadece şehvet tutsaklığının ve içgüdü köleliğinin başka bir adıdır.

İşte yüce Allah'ın, müminleri sakındırdığı büyük sapıklık budur. Yüce Allah, müminleri şehevi arzularının tutsağı olmuş bu kişilerin kendilerine yönelik emellerine kapılmamaya çağırıyor. Bu adamlar İslâm toplumunu sözünü ettiğimiz ahlâk alanında tekrar cahiliye dönemine döndürmek için olanca gayretlerini her dönemde sarfetmişlerdir. Oysa İslâm toplumu tutarlı ve temiz ilâhi sistem sayesinde bu ahlâk alanında diğer toplumlara karşı kesin bir üstünlük sağlamış, parmakla gösterilir bir rakipsizliğe ulaşmıştır. Günümüzün seviyesiz kalemlerinin ve güdümlü propaganda araçlarının amacı da aynıdır. Bunlar toplumda hayvanî başıboşluğa karşı direnen son engelleri de ortadan kaldırmak istiyorlar. Oysa insanlığı bu hayvanî başıboşluktan, bu içgüdü anarşisinden yüce Allah'ın sisteminden başka hiçbir şey kurtaramaz. Bu kurtuluş ne zaman? İnşaallah, yüce Allah'ın bu sistemi, mümin topluluklar eli ile yeryüzünde egemenliği gerçekleştiği zaman.

ZAVALLI İNSANLAR

Okuduğumuz geniş kapsamlı yorum ayetlerinin sonuncusu, yüce Allah'ın yasallaştırdığı sistem ve hükümlerde insanın güçsüzlüğünü merhameti ile dengelediğini, herkesten iyi bildiği bu güçsüzlüğe devâ olan kolaylıklar tanıdığını, yasal düzenlemelerinde her zaman yükümlülükleri hafif tutmayı gözettiğini; zorluğu, sıkıntıyı, zarar vermeyi ve zarara uğramayı istemediğini açıklıyor.

Okuyoruz:

"Allah sizin yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."

Bir önceki ayetin çözüm alanına giren konulardaki içerdiği yasal düzenlemelerde, hükümlerde ve direktiflerdeki hafifletmeye yönelik ilâhi irade son derece belirgindir. Bu irade, fıtrî içgüdülerin birer psikolojik realite olarak tanınmasında, bu içgüdülerin isteklerini karşılayan yasal düzenlemelerin getirilmesinde enerjilerinin verimli, güvenli ve yararlı alanlara yöneltilmesinde ortaya çıkar. Ayrıca tatminlerinin temiz, arınmış ve yücelmiş bir ortamda gerçekleştirilmesinde, bunalıma ve sapık davranışlara yolaçacak biçimde baskı altında tutulmalarından kaçınılmasında ve bunun yanında sınırsız ve kayıtsız tatmin arama yollarında başıboş bırakılmamalarında somutlaşır.

İnsan hayatını düzenleyen ilâhi sistemin kapsamına aldığı genel hayat alanına gelince, bu alandaki hafifletmeye yönelik ilâhi irade de belirgindir. Bunun somut göstergesi yüce Allah'ın insan fıtratını, insanın gücünün sınırlarını ve gerçek ihtiyaçlarını bir bütün olarak gözetmesi, yapıcı insan enerjilerini özgür bırakması, bu insan enerjilerinin etrafında heder olmalarını ve kötüye kullanılmalarını önleyecek koruyucu duvarlar örmesidir.

Çoğu kimse, -özellikle kadın-erkek ilişkilerinde- yüce Allah'ın sistemine bağlı kalmanın zor ve sıkıntılı, buna karşılık nefislerinin arzuları peşinden sürüklenenlerin başıboşluk yolunu izlemelerinin kolay ve mutluluk verici olduğunu sanır. Bu kocaman bir saplantıdır. Farzedelim ki, içgüdüleri bütün sınırlayıcı engellerden kurtarılarak tamamen başıboş bırakılmış; insan her davranışında sırf içgüdüsel hazzı arar olmuştur. Hazzın tek belirleyici faktör olarak baş köşeye kurulduğu böyle bir ortamda "sorumluluk" bilincinin adı anılmaz olmuş; insanlar dünyasında kadın-erkek ilişkilerinin amacı, bu ilişkilerin hayvanlar dünyasındaki amacı ile tamamen özdeşleşmiş; karşı cinsler arasındaki ilişkiler her türlü ahlâkî sınırlamadan ve sosyal sorumluluktan soyutlanmış olsun. Bütün bunlar ilk bakışta kolaylık rahatlık ve özgürlük olarak görünürler. Oysa aslında birer sıkıntı, zorluk, bunalım ve ağır yüktürler. Bunların sarsıcı sonuçları sosyal hayatta -hatta bireysel hayatta- üzücü, yıkıcı ve mahvedicidir.

İsterseniz bu alanda din, ahlâk ve utanma duygusunun kayıtlarından sıyrılarak "özgür"leşen günümüz toplumlarının durumuna kısaca göz atalım. Böylesine üstünkörü bir bakış bile kalplere dehşet salmak için yeterlidir. Tabii ki, eğer ortada duyarlılıklarını yitirmemiş kalpler varsa!

Bilindiği gibi kadın-erkek ilişkileri alanındaki anarşi eski uygarlıkların yıkılmalarında birinci derecede rol oynayan bir faktör olmuştur. Bu faktör; Eski Yunan uygarlığını, Roma uygarlığını, eski İran (Pers) uygarlığını yıkmış, tarihin karanlığına gömmüştür. Yine aynı anarşi günümüz Batı uygarlığını da yıkmaya başlamıştır. Bu yıkılışın belirtileri sözünü ettiğimiz anarşi alanında ötedenberi başı çeken Fransa'nın sosyal çalkantılarında iyice su yüzüne çıkarken aynı yıkılış belirtileri Amerika'da, İsveç'te, İngiltere'de ve çağdaş Batı uygarlığının şemsiyesi altına giren diğer bütün devletlerde de açıkça görülmeye

başlamıştır.

Bu anarşinin belirtileri ilk önce Fransa'da ortaya çıktı. Bu yüzden bu devlet, 1870 yılından günümüze kadar girdiği bütün savaşlarda hep dize geldi. Bu devlet tam bir çöküşe doğru gidiyor. Bütün göstergeler bu gerçeği ortaya koyuyor. Bu çöküşün birinci dünya savaşından sonra gitgide daha da belirginleşen belirtilerinin başlıcaları şunlardır:

"Şehvet tutsaklığının Fransızlar üzerinde meydana getirdiği ilk olumsuz etki organik güçlerinin sarsılması ve günden güne zayıflaması oldu. Sürekli cinsel gerginlik sinirlerini zayıflatmış, şehvetperestlik direnme ve karşı koyma güçlerini neredeyse tüketmiş, zührevi hastalıkların hızla yayılması sağlıklarını alt-üst etmişti. Bu yüzden yirminci yüzyılın başından itibaren her birkaç yılda bir askerî yetkililer, orduya başvuran gönüllülerde aranan organik güç ve vücud sağlığı seviyeleri düzeyinin düşük olduğunu görmüşlerdir. Çünkü daha önce belirlenen sağlık ve beden gücü normlarına sahip gençlerin oranı toplumda-gitgide azalıyordu. Bu durum, tıpkı sıcaklık derecesini ölçen bir termometre gibi, Fransız milletinin uğradığı organik güç aşınımı kanıtlayan güvenilir bir göstergedir.[20]

Bu çöküntünün başta gelen sebeplerinden biri yıkıcı zührevi hastalıklardır. Bunun bir kanıtı şudur: Birinci dünya savaşının ilk iki yılında Fransız hükümetinin çeşitli zührevi hastalıklara yakalanmış oldukları gerekçesi ile görevden muaf tutarak hastanelere sevkettiği askerlerin sayısı yetmiş beş bine varmıştı. Sadece orta büyüklükteki bir askeri birlikte bu tür hastalıklara yakalananların sayısı iki yüz kırkikiye ulaşmıştı.

Şimdi Allah aşkına, bu zavallı milletin halini düşününüz. Bir yandan bir ölüm-kalım mücadelesi ile karşıkarşıyadır, yani güvenliğinin sağlanması ve varlığının devamı için eli silah tutan her evlâdının fedakârlığına son derece muhtaç bir durumdadır. Her Fransız vatandaşı rahat yaşamasını sağlayacak geçim imkânlarına fazlası ile sahiptir. Buna göre yurt savunması uğruna daha çok fedakârlıklarda bulunması, daha büyük bir çaba, daha çok zaman ve maddî imkân harcaması beklenir. Oysa öteyanda binlerce genç evlâdı cinsel hazlara dalışlarından dolayı normal yurt savunması görevlerini yerine getiremez duruma düşüyorlar. Bu hasta gençlerin milletlerinin başlarına getirdikleri yıkım bu kadar ile de kalmıyor. Ayrıca böyle bir ana-baba gününde milli servetlerinin bir bölümünün bu tür hastalıkların tedavisi için harcanmasına yolaçıyor.

"Mr. Lyrie adlı, uzman bir Fransız doktoru şöyle diyor; 'Fransa'da her yıl otuz bin kişi belsoğukluğu ve bununla bağlantılı olarak zührevî hastalıklar sonucu ölüyor. Bu hastalık, Fransızlar arasında "Dük" sıtmasından sonra en çok ölüme yolaçan bir hastalık haline gelmiştir.'

Bu sonuç cinsel anarşinin yolaçtığı hastalıklardan sadece birinin acı blânçosudur. Bu anarşiden kaynaklanan diğer birçok hastalığın yıkımı ise bu hesaba dahil değildir."[21]

20- Aynı durum şu sıralarda Amerika'da da kendini gösteriyor. Öyle ki, askerlik çağına gelmiş her yedi Amerikalıdan altısının asker olmaya elverişli olmadığı belirlenmiştir. Bu gayet normal bir sonuçtur. Çünkü Allah'ın kanunları değişmez.

21- Pakistan İslâm Cemaatı lideri Ebu'l Alâ Mevdudî'nin "Hicab" adlı eseri, s. 113-114

Fransa'da nüfus artış hızı tehlikeli oranda düşüyor. Çünkü cinsel arzuları tatmin etmenin kolaylığı, kadın-erkek ilişkilerinin başıboşluğu, gebeliği ve doğumu önleme imkânı ne aile yuvası kurmaya ne kurulmuş yuvaların uzun ömürlü olmasına ve ne de geçici cinsel ilişkiden doğan çocukların sorumluluğunu yüklenmeye elverişli bir ortam bırakmıyor. Bu yüzden evlilikler azalmakta, üreme oranı düşmekte ve Fransa büyük bir uçuruma doğru yuvarlanmaktadır.

"Günümüz Fransa'sında evli erkek ve kadınların genel nüfusa oranı binde yedi ya da binde sekiz kadardır. Bu oranın düşüklüğünü gözönüne alarak bu ülkede nüfusun evlenmemiş kesiminin ne kadar yüksek oranda olduğunu kestirebilirsiniz. Ayrıca bu çok az orandaki Fransız evlilerin de son derece az bir bölümü iffetli olmak ve eşlerine bağlı kalmak niyeti ile evlenir, tersine Fransa'da çiftler evlenirken sözünü ettiğimiz bu amacın dışındaki her amacı taşırlar.

Öyle ki, bu çiftlerin çoğunun evlilik amacı, kadının evlilik öncesinde peydahladığı gayri meşrû çocuğa meşrûluk konumu sağlamak, onu normal ana-babalı çocuk haline getirmektir.

Nitekim Paul Pierrot adlı yazarın belirttiğine göre Fransa'da çalışan kadınlar arasında şöyle bir yaygın uygulama vardır: Kadın, evleneceği erkekten nikâhtan önce doğurduğu çocuğu nüfusuna geçirecek diye söz alır ve ancak ondan sonra evlenir. Nitekim Siene kasabası Hukuk Mahkemesi'nde boşanma davası açan bir kadın ifadesinde şöyle diyordu: "Ben kocama daha evlenmeden önce açıkça söylemiştim. Onunla evlenmekteki tek amacım aramızda daha önceki ilişkilerimizin sonucu olarak dünyaya getirdiğim çocuklara meşrûluk kazandırmaktı. Onunla birlikte yaşamaya, kendisi ile karı-koca ilişkisi kurmaya gelince böyle bir şeyi ne evlenirken düşünmüştüm ve ne de şimdi düşünüyorum. Bu yüzden evlendiğimiz günün akşamından beri eşimden ayrıldım ve bu güne kadar onunla aramızda hiçbir ilişki olmadı. Çünkü ben onunla birlikte yaşamayı, karı-koca hayatı sürdürmeyi hiç bir zaman düşünmedim."

Paris'teki ünlü bir fakültenin dekanı, sözünü ettiğimiz yazar Paul Pierrot'a bu konuda şunları söylüyor; "Gençlerin çoğu evliliği, kadınlara karşı bir baskı aracı olarak kullanmak için istiyorlar. Bu da şöyle oluyor: Bu gençler on yıl kadar, hatta bazan daha uzun bir süre tamamen başıboş bir cinsel hayat yaşıyorlar. Fakat gün geliyor, bu bunalım ve gerginlik dolu hayattan bıkıyorlar, bu yüzden belirli bir kadınla evleniyorlar. Amaçları eşlerine sadık bir koca olmak değil, aile hayatının huzur ve rahatı ile evlilik dışı gayri meşru ilişkilerin hazzını birlikte yaşamaktır."[22]

İşte Fransa bu şekilde sarsıntaya düşmüş, böylece girdiği her savaşta yenilgiye uğramış ve günden güne önce uygarlık sahnesinden, arkasından da varlık sahnesinden kaybolma yoluna girmiştir. Böylece yüce Allah'ın kesin ve değişmez kanunu gerçekleşmiştir. Gerçi bu değişmez kanunun süreci, insanın aceleci gözlemine göre ağır işler ama mutlaka bir gün hükmünü yürürlüğe koyar.

22- Aynı kaynak, s. 115-117

Şimdi de henüz bu yıkım göstergelerinin belirgin bir şekilde bünyelerinde görülmediği ve Fransaya göre genç sayılan diğer bazı devletlere bakalım ve bu toplumlarda neler olup bittiğine ilişkin bazı örnekler verelim:

Yakınlarda İsveç'i ziyaret eden Mısırlı bir gazeteci, bu ülkede gördüğü sevişme özgürlüğünü yüksek düzeyli maddî refahı ve örnek bir sosyalizmin ürünü olarak ortaya çıkan sosyal güvenlik sisteminin mükemmelliğini anlattıktan sonra sözlerine şöyle devam ediyor:

"Diyelim ki, ideallerimiz beklentilerimizi aşan bir oranda gerçekleşti de İsveç halkının ulaştığı ekonomik gelişmişlik düzeyini kendi halkımız için de sağladık. Onların uyguladıkları başarılı sosyalist yöntemlerle ülkemizdeki sınıflararası farkları giderdik ve yurttaşlarımızı insan aklına gelebilecek her türlü sosyal engel karşısında güvenceye kavuşturduk. Fakat bütün gücümüzle, bütün imkânlarımız ile Mısırda pratiğe yansıtmaya çalıştığımız bu parlak rüya gerçekleştiğinde acaba bu kalkınmanın diğer sonuçlarına da katlanabilecek miyiz? Acaba bu örnek toplumun siyah yüzünü kabul edebilecek miyiz? Acaba "sevişme özgürlüğü"nü ve bu özgürlüğün aile kurumuna yansıyan yıkıcı sonuçlarını benimseyebilecek miyiz?"

İŞTE İSTATİSTİKLER

Bırakın da rakamlarla konuşalım...

Rahat yaşamayı sağlayan ve aile yuvası kurmayı kolaylaştıran bunca özendirici önlemlere rağmen İsveç'te nüfus artış hızı sürekli düşme eğilimi gösteriyor. Genç kızlara evlilik yardımları yapılmasına, sonra da doğacak çocuklarına üniversiteyi bitirinceye kadar bedava okuma ve yaşama sağlanmasına rağmen İsveçli aileler sürekli çocuktan kaçınma ve çocuk edinmeme yolundadırlar.

Buna paralel olarak evlilik oranı gitgide düşüyor ve gayri meşrû doğumların oranı günden güne yükseliyor. Bunlarla bağlantılı olarak büluğ çağına ermiş kızların ve erkeklerin yüzde yirmisi hiç evlenmiyor.

İsveç'te sanayi devrimi, sosyalist rejimin kuruluşu ile aynı yılda, yani 1870 yılında başlar. O yıl evli olmayan anaların, tüm analar içindeki oranı yüzde yedi idi. 1920 yılında bu oran yüzde onaltıya yükseldi. Bu konuda daha sonraki yıllara ilişkin rakamları gösteren istatistik bilgi bulamadım. Fakat sözünü ettiğimiz oranın daha sonraki yıllarda sürekli biçimde arttığı kuşkusuzdur.

İsveç'te bir çok bilimsel kurum "Özgür sevişme" konusunda çok sayıda anket düzenledi. Bu anketlerin ortak sonuçlarına göre, gerek erkekler ve gerekse kızlar evlenmeden önce cinsel ilişkiye girişiyor, bu evlilik öncesi cinsel ilişki yaşı ortalama olarak erkeklerde onsekiz, kızlarda onbeştir. Gençlerin yüzde doksan beşi yirmi bir yaşında mutlaka cinsel ilişki deneyimi yaşıyor.

Eğer "Özgür sevişme" taraftarlarını inandıracak daha ayrıntılı rakamlar verecek olursak bu cinsel ilişkilerin yüzde yedisinin nişanlılar arasında, yüzde otuz beşinin sevgililer arasında ve geriye kalan yüzde elli sekizinin de geçici

arkadaşlar arasında gerçekleştiğini belirtmeliyiz.

Eğer yirmi yaşından önce erkekler ile cinsel ilişki kuran kadınların bu ilişkilerinin istatistik analizini yaparsak bu kadınların sadece yüzde üçünün kocaları ile, yüzde yirmi yedisinin nişanlıları ile ve kalan yüzde altmış dördünün geçici arkadaşları ile ilişki kurduklarını belirleriz.

Bu konudaki bilimsel araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre İsveç'li kadınların yüzde sekseni evlenmeden önce tam seksüel anlamı ile cinsel ilişki deneyimi yaşamış ve yüzde yirmisi hiç evlenmemiştir.

'Sevişme özgürlüğü" doğal olarak şu üç sonucu vermiştir: Evliliğin ileri yaşlara sarkması, uzun nişanlılık dönemi ve daha önce dediğim gibi gayri meşrû çocuk oranının artması.

Bütün bunların doğal sonucu olarak aile yuvalarının bozulma oranı sürekli artma eğilimindedir. İsveçliler "sevişme özgürlüğü"nü şöyle savunurlar: "İsveç toplumunda, evli çiftlerin birbirlerini aldatmaları, diğer uygar toplumlarda olduğu gibi, ayıplanan, kınanan bir davranıştır". Bu iddia doğrudur, ona karşı diyecek bir sözümüz yok. Fakat onlar, İsveç halkının neslinin tükenmeye yüz tutmuş olmasını ve sonra boşanma oranında gözlenen sürekli ve korkunç artışı savunamazlar.

Dünyadaki en yüksek boşanma oranı İsveç'tekidir. Nitekim sosyal güvenlik bakanlığının resmi rakamlarına göre her altı ya da yedi evlilikten biri boşanma ile sonuçlanıyor. Bu oran önceleri düşüktü; fakat gitgide sürekli yükseldi. Meselâ 1925 yılında her yüzbin evli çiftin sadece yirmi altısı boşanmıştı. 1952 yılında bu oran yüzbinde yüz dörde çıktı, 1954'de ise yüzbinde yüz ondörde yükseldi.

Bunun başta gelen sebebi şudur: Evliliklerin yüzde otuzu kadınlar hamile kaldıktan sonra ve bu durumun zorlayıcı baskısı altında gerçekleşiyor. Doğaldır ki, zorunluluk altında yapılan evlilikler, normal evlilikler gibi dayanıklı ve uzun süreli olamıyor. Boşanmayı özendiren diğer bir faktör de İsveç kanunlarının bu konuda herhangi bir engelleyici tedbire yer vermemiş olmalarıdır. Eğer karı-koca aralarında anlaşarak boşanmak istediklerini bildirirlerse iş son derece basittir. Fakat eğer taraflardan sadece biri boşanmak isterse o zaman da mahkemeye sunacağı en sudan sebep boşanma kararı vermeye gerekçe olabiliyor.

İsveçte "Sevişme özgürlüğü" nasıl güvence altında ise halk çoğunluğu arasında son derece yaygın olan bir başka özgürlük daha var. Bu özgürlük Allah'a inanmama (Ateizm) özgürlüğüdür. Bu ülkede kilise otoritesine karşı başkaldırma, kilise denetiminden sıyrılma akımları son derece büyük desteğe sahiptir. Bu görüntü Norveç ve Danimarka toplumlarında da egemendir. Üniversitelerde ve enstitülerde öğretim üyeleri bu özgürlüğü hararetle savunuyorlar ve bu akımı genç kuşakların beyinlerine yerleştirmeye çalışıyorlar.

Genç kuşak sürekli sapıklıklar peşinde. Bu görüntü gerek İsveç ve gerekse diğer İskandinav ülkelerinde gençliğin geleceğini tehdit eden tehlikeli bir olgu olarak dikkatleri çekiyor. Gençlerin inançtan yoksun olmaları onları sapık

davranışların, alkollü içki ve uyuşturucu bağımlılığının kucağına atıyor. Alkolik babalı çocukların sayısının yüz yetmiş beş bin dolaylarında olduğu hesaplanmış. Bu rakam tüm İsveç'li çocuk nüfusunun yüzde onunu oluşturur. Yetişkin gençler arasındaki alkol bağımlılığı oranı katlanarak artıyor. Polis tarafından alkol koması halinde yakalanan onbeş-onyedi arası yaştaki gençlerin toplamı onbeş yıl önce aynı suçtan yakalanan aynı yaşlardaki gençlerin üç katına yükselmiş durumdadır. Yetişkin yaşlardaki kadın ve erkekler arasında alkollü içki düşkünlüğü günden güne kötüden daha kötüye doğru ilerliyor. Bu olgu şu korkunç gerçeği beraberinde getiriyor:

Bulûğ çağına ermiş gençlerin onda biri mutlaka şu ya da bu oranda akıl ve ruh hastalıklarına yakalanıyor. İsveçli doktorlar tedavi ettikleri hastaların yüzde ellisinin organik bir hastalık yanında aynı zamanda akıl ve ruh hastalıklarından da şikâyetçi olduklarını belirtiyorlar. Sözünü ettiğimiz "İnançsızlık özgürlüğü" daha da yayıldıkça bu psikolojik bunalımların ve sapıklıkların katlanarak artacağı, aile yuvasının çözülüşünün daha da hızlanacağı ve bu gidişin İsveç milletini soyunun kesilmesi uçurumunun eşiğine getireceği kuşkusuzdur.

Amerika'daki durum da bundan daha farklı değil. Kötü geleceği haber veren çığlıklar ardarda yükseliyor, ama delikanlılık çağını yaşayan Amerikan toplumu bu çığlıklara hiç kulak asmıyor. Fakat dış görünüşün alımlı parlaklığına rağmen yıkıcı faktörler bu toplumun yapısını için için kemiriyor, etki alanlarını hızla genişletiyorlar. Bu doludizgin yozlaşma, dış görünüşün bütün göz kamaştırıcılığına rağmen son derece hızlı bir iç döküntünün felâketini haber veriyor.

Amerika ve İngiltere'de bu ülkelerin askeri sırlarını düşmanlarına satan casusluk şebekelerine ilişkin soruşturmalardan elde edilen sonuçlara göre bu şebekeler, sözkonusu millî sırları paraya ihtiyaçları olduğu için düşmana satmıyorlar. Bu ihanetlerinin asıl sebebi toplumlarında egemen olan cinsel anarşinin yolaçtığı sapık cinsel ilişki tutkunluğu olarak ortaya çıkıyor.

Bundan bir kaç yıl önce Amerikan polisi birçok eyalette kolları olan büyük bir gizli şebeke ortaya çıkarmış. Şebekenin elemanları avukatlar ve doktorlardan, yani aydın kesiminin en üst zümrelerinden oluşmuş. Şebekenin marifeti boşanmak isteyen kadın ve erkeklerin eşlerini kiralık adamları ile zina halinde yakalatarak boşanmalarına yardımcı olmak. Çünkü bazı Amerikan eyaletlerindeki kanunlar eşleri birbirinden boşamak için bu şartın yerine gelmesini, yani eşlerden birinin zina işlerken suçüstü halinde yakalanmasını arıyorlar. İşte bu yüzden eşini sözü geçen şebekenin kiralık adamı ile zina halinde yakalatan taraf karşı taraf aleyhinde boşanma dâvası açma hakkını elde ediyor. Oysa zina işlerken baskına uğrayan taraf, bu şebekenin tuzağına düşmüş oluyor!

Yine Amerika'da faaliyet gösteren bir takım özel dedektiflik büroları var. Bunların işi evlerinden kaçan kadınları ve kocaları aramaktır. Bu dedektiflerin kaçak eşlerin izlerini sürdükleri bu toplumda eğer evini terkeden erkek geri dönecek olursa eşini evinde mi bulacağı yoksa karısının aşığı ile birlikte kayıplara karışmış olacağı süprizi ile mi karşılaşacağını bilemez. Buna karşılık

kadın da sabahleyin evden çıkan kocasından emin değildir. Acaba adam akşam olunca yuvasına mı dönecek, yoksa kendisinden daha güzel veya daha çekici bir kadının ağına mı düşecek? İşte Amerikan toplumunda evli çiftler sürekli olarak sinir sağlığını kökünden mahveden bu tür endişeler, bu tür yıpratıcı stresler içinde yaşarlar.

Bir Amerika Cumhurbaşkanının son zamanlarda yaptığı bir açıklamaya göre askerlik çağına girmiş her yedi Amerikalı gençten altısının askerlik görevi yapmaya elverişli olmadıkları belirlenmiş. Sebebi de gençlerin yaşadıkları ahlâk bunalımı, hatta ahlâk çöküntüsüdür.

Çeyrek yüzyılı aşkın bir süre önce bir Amerikan dergisinde şöyle yazıyordu:

"Şu üç şeytanî faktör, uğursuz kolları ile, dünyamızı sarmıştır. Bunlar ortaklaşa yeryüzünü yangın yerine çevirme yolundadırlar:

1- Hergün biraz daha arsızlaşan ve Birinci Dünya Savaşından beri korkunç bir hızla yayılan çıplak ve müstehcen fuhuş edebiyatı.

2- İnsanların sadece şehevi içgüdülerini gıdıklamakla kalmayan, onlara iffetsizliği özendirici pratik dersler de veren sinema filimleri.

3- Kadınların kıyafetlerinde, daha doğrusu çıplaklıklarında, hızla artan sigara tiryakiliklerinde, hiç bir kuralın sınırlayıcılığı ile bağlı kalmaksızın erkekler ile düşüp kalkmalarında somutlaşan kadın ahlâkının genel düzeyindeki düşüklük.

Bu üç yıkıcı akım toplumumuzda günden güne artan bir hızla yayılıyor. Bu gidişin kaçınılmaz akıbeti Hristiyan uygarlığın, hristiyan toplumun yıkılışı ve sonunda tamamen yokoluşudur. Eğer bu azgın gidişi frenleyemezsek, tarihi sonumuz Romalıların ya da onlar gibi davranan diğer eski milletlerin tarihini sonuna kesinlikle benzeyecektir. Sözünü ettiğimiz milletleri; şehvet bağımlılıkları, ihtiras tutkunlukları, aralarında yaygınlaşan içki, kadın düşkünlüğü, dans partileri, müzikli ve çalgılı eğlenceler gibi kötü alışkanlıklar yıkılıp yokolmaya götürmüştür.[23]

Peki ne oldu? Olan şu: Amerika bu üç yıkıcı akımın azgın gidişini frenleyemediği gibi, aksine onlara tamamen teslim oldu. Artık bir zamanlar Roma İmparatorluğunun geçtiği yolda hızla ilerlemektedir!

Başka bir Mısırlı gazeteci de bizim gençlerimizin uğradıkları ahlâk çöküntüsünü mazur ve önemsiz göstermek çabası ile Amerika, Fransa ve İngiltere'de gençler arasında kol gezen sapıklıklardan şöyle sözediyor:

"Amerika'da ergenlik (adolescence) çağına girmiş erkek ve kızlar arasında suç işleme eğilimi son derece yaygınlık göstermiş durumda. Bu yüzden Newyork eyaleti valisi, ıslahat proğramının başına bu meseleyi koyacağını söylüyor... Vali, bu problemi çözebilmek için gençlere yönelik çiftlikler, ıslah yuvaları kurmayı ve çeşitli sportif çalışma proğramları düzenlemeyi plânladı. Fakat özellikle üniversite öğrencisi erkek ve kızlar arasında pek yaygın olan uyuş-

23- Mevdudî'nin a.g.e s. 129-130

turucu madde -bu arada kokain ve eroin- bağımlılığına karşı mücadele etmeyi proğramına almadığını, bu işi federal hükümetin sağlık bakanlığının yetkililerine bıraktığını açıkladı.

"İngiltere'de de son iki yıldan beri kadınlara ve genç kızlara yönelik tecavüz olayları artış gösterdi. Bu olayların çoğunda saldırganın ya da suçlunun genç yaşta bir delikanlı olduğu belirlendi. Bu olayların bazılarında ise saldırıya uğrayan genç kızın ya da küçük yaştaki kız çocuğunun cesedi boğulmuş olarak bulundu. Saldırgan bu cinayeti, suçu açığa çıkmasın diye ya da polisteki muhtemel yüzleştirme sırasında kurbanı tarafından tanınıp yakayı ele vermesin diye istiyor.

"Bundan iki ay kadar önce ihtiyar bir adam köyüne giderken yol kenarındaki bir ağacın altında bir delikanlının genç bir kızla zina halinde olduğunu görür. Adam ilişki halindeki bu çiftin yanına giderek elindeki değnekle delikanlıyı dürtüp geri çeker ve "yaptığınız herkesin gelip geçtiği bir yolda yapılacak bir şey değildir" diyerek kendisini azarlar.

Sen misin böyle diyen? Delikanlı hemen ayağa fırlar ve ihtiyarın karnına vargücü ile bir tekme indirerek adamı yere serer. Arkasından da kunduralı ayakları ile adamın başını tekmeler ve bu acımasız tekmelemeler zavallı ihtiyarın başı parçalanana kadar devam eder.

Sonradan belirlendiğine göre delikanlı onbeş ve yanında yatan kız da onüç yaşındadır."

Amerika'da ülke çapında ahlâki denetimle görevli onbeş kişilik bir komisyonun belirlemelerine göre bu ülke halkının yüzde doksanı öldürücü zührevi hastalıklardan birinin mikrobunu taşıyor. (Bu belirleme "penisilin" ve "streptomicin" gibi modern anti-biyotiklerin bulunuşundan önceki döneme aittir.)

Amerika'nın Danwer kenti hakimlerinden Landsay'ın bir yazısında belirttiğine göre her iki evlilikten biri sonradan boşanma davası konusu olmaktadır.

Dünyaca ünlü tıp bilgini Aleksis Carrel ise "İnsan, Bu Meçhul" adlı eserinin bir yerinde şunları yazıyor:

"Çocuk ishali, verem, difteri, sıtma ve tifo gibi yaygın hastalıkların köklerini kurutma yolundayız, ama bunların yerini sinir ve ruh hastalıkları alıyor. Sinir ve akıl hastalarının sayısı büyük rakamlara ulaştı. Amerika'nın bazı eyaletlerinde timarhanelerde gözetim altında tutulan delilerin sayısı, o eyaletlerin diğer tüm hastanelerinde yatan hastaların sayısından fazladır. Delilik gibi çeşitli sinir bozuklukları ve akıl rahatsızlıkları da artma yolundadır. Bu rahatsızlıklar fertleri mutsuz eden ve aileleri yıkan en etkili faktörlerdir. Akıl rahatsızlıkları, uygarlık hesabına mide hastalıklarından çok daha tehlikelidir. Buna rağmen sağlık bilginleri ve doktorlar, şu ana kadar çalışmalarını sadece mide hastalıklarını tedavi etme amacı üzerinde yoğunlaştırmışlardır."

Okuduğumuz bu seçme yazılarda şaşkın insanlığın, modern cahiliye döneminde şehevi arzularının peşinden sürüklenenlerin ve yüce Allah'ın önerdiği yaşama sistemini benimsemeye yanaşmayanların sözlerine kapıldığı için kat-

lanmak zorunda kaldığı bazı musibetleri dile geliyor. Oysa İlâhi sistem yaratılış itibarı ile zayıf bir varlık olan insana; kolaylık, külfetsizlik getiriyor, onu içgüdülerinin azgınlığından ve şehevî arzularının baskısından kurtararak güvenli bir yola iletiyor, onu tevbe etmeye, islâh olmaya ve her türlü pislikten arınmaya götürüyor. Tekrarlayalım:

"Allah sizin tevbelerinizi kabul etmek ister. Oysa nefislerinin arzularına uyanlar sizin büyük bir sapıklığa düşmenizi isterler.

Allah sizin yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır."

İKTİSADÎ KONULAR

Bu dersin ikinci bölümünde İslâm toplumunda geçerli olacak olan mâli ilişkilerin bir kısmı işleniyor, bu ilişkilerin uygulanma yolları düzenleniyor, genel anlamda fertler arası mali ilişkilerin dürüst oluşu güvenceye bağlanıyor, arkasından kadınların da tıpkı erkekler gibi mülk edinme ve kazanma haklarına sahip oldukları, hem erkeklerin hem kadınların belirlenmiş payları oranında mülk ve kazanç edinebilmeleri belirtiliyor. Bölümün sonunda cahiliye döneminde ve İslâm'ın ilk yıllarında geçerli olan "velâ sözleşmeleri (Akraba olmayanlara mirastan pay verilmesini öngören sözleşmeler)" konusunda uygulamanın nasıl olacağı anlatılıyor, bu sistemin tasfiye edilmesi gerektiği" mirasın sırf akrabalar arasında bölüştürülmesinin uygun olduğu, artık yeni "vela sözleşmesi" imzalamaktan kaçınılması hükme bağlanıyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ
تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَانًا
وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ
يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ
عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾
وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ لِلرِّجَالِ
نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ

وَسْـَٔلُوا۟ ٱللَّهَ مِن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾
وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَٰلِىَ مِمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ
وَٱلْأَقْرَبُونَ ۚ وَٱلَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَٰنُكُمْ فَـَٔاتُوهُمْ
نَصِيبَهُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

29- Ey müminler, birbirinizin mallarını gayrı meşru yollar kullanarak değil, karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret yolu ile yiyiniz, kendinizi öldürmeyiniz. Hiç şüphesiz Allah size karşı merhametlidir.

30- Kim zulüm ve saldırganlık yolu ile böyle yaparsa ilerde onu Cehennem ateşine atacağız. Bunu yapmak Allah için gayet kolaydır.

31- Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, küçük günahlarınızı bağışlar ve sizi onurlu bir konuta yerleştiririz.

32- Aranızda derece farkı doğuran ilahi bağışlara özlem beslemeyiniz. Erkekler kazançlarından pay aldıkları gibi kadınlar da kazançlarından pay alırlar. İstediklerinizi Allah'un kereminden isteyiniz. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir.

33- Kadın-erkek herkese ana-babaların, akrabaların ve yeminli sözleşmeler yaptığınız kimselerin miraslarından pay ayırdık. Bu pay sahiplerine paylarını veriniz. Hiç şüphesiz Allah her şeyin şahididir.

Bu ayetler demeti hem eğitim ve hem de kanun koyma zincirinin bir halkasını oluşturur. Zaten İslâm sisteminde eğitim ve kanun koyma işlemleri birbirinden ayrılmaz, ya içiçedirler, ya da birbirlerini bütünlerler. Sebebine gelince; kanun koyma işlemi, pratik hayatı düzenleme amacı güttüğü gibi eğitme amacını da içerir. Bunun yanısıra yasama hükümlerine eşlik eden direktifler bu yasaların amaca uygun biçimde yürürlüğe konmalarını, bu yasaların ciddiliklerini gözeten ve yarar sağlamalarını ön plânda tutan bir bilinç ile uygulanmalarını ve hüküm olma amaçları yanında vicdanları eğitme amacını da gözönünde tutarlar. Ayrıca yasama hükümleri ile bu hükümlere eşlik eden direktiflerin ortak amacı kalbi Allah'a bağlamak, kalbi yasaları ve direktifleri bünyesinde bütünleştiren bu İlâhi sistemin kaynağının bilincine vardırmaktır. Hem pratik hayatın ve hem de insan vicdanının ihtiyaçları ile bağdaşan bu bütünlük, insan hayatını düzenleyen bu ilâhi sistemin karakteristik özelliğidir.

Bu ayetler de müminlere **"Birbirlerinin mallarını gayri meşru yollarla yemelerinin"** yasaklandığını, mal dolaşımına ilişkin helal kazanç yolunun ticaret yolu olduğunun açıklandığını görüyoruz. Bunun yanısıra "Gayri meşrû biçimde mal yeme" insanın kendi kendini öldürmesi, intihar etmesi, mahvolması, helâk olması benzetmeleri ile ifade ediliyor. Ayrıca böyleleri ahiret azabı ile ve Cehenneme atılmakla tehdit ediliyor. Bir yandan da bağışlama, günahları silme, insan zaaflarına ve kusurlarına hoşgörü ile karşılık verme vaadeden kolaylık müjdeleri ile karşılaşıyoruz.

Yine bu ayetlerde yüce Allah'ın kimi kullarına bağışladığı nimetlere göz

dikilmemesini, bunun yerine bir şey isteneceği sırada bağışlama ve lütfetme yetkisini tekelinde bulunduran yüce Allah'a yönelmeyi telkin eden eğitim amaçlı bir uyarı ile karşılaşıyoruz. Bu uyarının hemen arkasından gerek erkeklerin ve gerekse kadınların kazançları oranında hak ve pay sahibi olacaklarını ilkeleştiren hüküm geliyor.

Gerek bu uyarı ve gerekse bu hüküm, ikisi birlikte, "yüce Allah'ın herşeyi bildiği" olgusuna bağlanıyor. Tıpkı bunun gibi akraba olmayan kimselere mirastan pay verilmesini öngören "velâ sözleşmeleri"ne ilişkin tasarruflar ve bu sözleşmeleri yerine getirme emri de "yüce Allah'ın herşeyin şahidi olduğu" olgusuna dayandırılıyor.

Bu mesajların hepsi insanın mahiyetini psikolojik yapısının özelliklerini, bu yapının çok sayıdaki giriş ve sızma yollarını herkesten iyi bilen yüce Allah'tan geliyor ve yasal hükümlerin eşliğinde vicdanları olumlu yönde etkilemeyi amaçlayan eğitici direktifler olarak karşımıza çıkıyorlar.

Şimdi de okuduğumuz bu ayetleri sıra ile incelemeye çalışalım:

"Ey müminler, birbirinizin mallarını gayri meşrû yollar kullanarak değil, karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret yolu ile yiyiniz, kendinizi öldürmeyiniz. Hiç şüphesiz Allah size karşı merhametlidir."

"Kim zulüm ve saldırganlık yolu ile böyle yaparsa ilerde onu Cehennem ateşine atacağız. Bunu yapmak Allah için gayet kolaydır."

İlk ayet müminlere yönelik bir sesleniş ile söze girerek onları birbirlerinin mallarını gayri meşru yöntemler kullanarak yemekten sakındırıyor. Tekrarlıyoruz:

"Ey müminler, birbirinizin mallarını gayri meşrû yollar kullanarak yemeyiniz."

Bu cümle; o günkü İslâm toplumunu cahiliye hayatından artakalan tortulardan temizlemeyi, **"Ey müminler"** çağrısı ile söze girerek müslümanların vicdanlarını coşturmayı,yüce Allah'ın kendilerine seslenirken, onları birbirlerinin mallarını gayri meşru yöntemlerle yemekten sakındırırken kullandığı "mümin"lik sıfatlarının gereklerini canlandırmayı amaç edindiği mesajını veriyor.

"Gayri meşrû yöntemlerle mal yemek" ifadesi insanlar arasında görülen ve yüce Allah'ın izin vermediği ya da açıkça yasakladığı bütün gayri meşrû mal dolaşımı biçimlerini içerir. Aldatma, rüşvet, kumar, zorunlu tüketim mallarını pahalandırmak amacı ile bekletme gibi kazanç yolları bu deyimin kapsamına girdikleri gibi başta faizcilik olmak üzere bütün yasaklanmış alış-veriş türleri de bu kategoriye girer. Bu ayetin, faizin yasaklanışından önce mi, yoksa sonra mı indiğini kesin olarak bilemiyoruz. Eğer faizin yasaklanmasından önce indi ise, bu ayet, yasaklamaya yönelik bir ön hazırlık niteliği taşır. Çünkü faiz, gayri meşrû biçimde mal yemenin en somut, en aşırı yöntemidir. Yok eğer faizin yasaklanmasından sonra indi ise o zaman da getirdiği yasaklama, diğer haram mal yeme yöntemleri yanında faizciliği de içerir.

Ayette satıcı ile alıcı arasında karşılıklı anlaşma yolu ile gerçekleşen ticaret işlemleri, bu yasaklama hükmünün dışında tutuluyor, istisna ediliyor. Okuyoruz:

"Yalnız karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret sözkonusu ise o başka"

Bu cümlede istisna edilen "ticaret" bir "gayri meşru mal yeme türü" değildir. Arap dilinde bu tür istisnalara "kopuk", "ayrıldığı bütünle ilişkisiz" anlamına gelmek üzere "İstisnâ-ı Munkatı" denir. Buna göre bu istisna cümlesini şöyle açıklayabiliriz: "Yalnız eğer seçtiğiniz mal kazanma yöntemi, karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret işlemi ise, bu işlem, bir önceki cümlenin kapsamına girmez."

Fakat "ticaret" deyimini içeren istisna cümlesinin böyle bir yerde gelişi, ticaret ile haram mal yeme yöntemleri olarak nitelenen diğer işlemler arasında bir tür benzerlik olduğu izlenimini verir. Öncelikle Bakara suresinde okuduğumuz faizi yasaklayan ayeti bu istisna cümlesi ile birlikte değerlendirince bu yanıltıcı benzerliği daha iyi kavrarız. Bilindiği gibi o ayette faiz yasağına karşı çıkanlar **"Alış-veriş de faiz gibidir"** diyorlardı ve Allah onlara şöyle karşılık veriyordu; **"Oysa Allah alış-verişi helâl, faizi haram kılmıştır"**[24] Faizciler "Ticaret, mal artışı sağlıyor, kazanç getiriyor, bundan dolayı o da faiz gibidir, o halde ticareti helal sayıp faizi yasaklamak anlamsızdır" diyerek lânetli ekonomik düzenlerini savunurken aslında demogoji yapıyorlar.

Sebebine gelince her şeyden önce ticarî işlemler ile faize dayalı işlemler arasında nitelik bakımından dağlar kadar fark vardır. Bunun yanısıra ticaretin üretici ile tüketici arasında yaptığı hizmetler ile faizciliğin gerek ticaretin kendisi ve gerekse tüm halk yığınlarının başına yağdırdığı belalar arasında nasıl benzerlik görülebilir?

Ticaret üretici ile tüketici arasında köprü oluşturan bir aracılık hizmetidir. Ticaret üretilen malları tüketim yerlerine ulaştırıp pazara sunar, böylece bu malları güzelleştirir ve bulunup satınalınmalarını kolaylaştırır. Buna göre ticaret her iki tarafa, yani hem üreticiye hem de tüketiciye yönelik bir hizmettir ve bu iki yönlü hizmet karşılığında yarar sağlama işlemidir. Bu yarar sağlama, maharete ve çalışmaya dayandığı gibi aynı zamanda hem kâra hem de zarara açıktır.

Faiz ise bunun tam tersi bir işlev görür. O bir yandan üretim girdilerine eklenerek sanayinin sırtına yük olurken bir yandan da malların üretim, maliyetlerine bindirdiği ilâve fonlar nedeniyle ticaret sektörünün ve tüketicinin sırtına da yük olur. Bunun yanısıra kapitalist ekonominin en katıksız ve denetimsiz aşamasında açıkça görüldüğü gibi faiz, hem sanayii hem de sanayii dışı üretimi, ne sanayinin ve ne de sanayii dışı üretimin yararını umursamayan, birinci derecedeki amacı kâr marjını olabildiği oranda yüksek tutarak sanayi sektörüne yatırılan kredilerin faizlerini ödemek olan sömürü aracıdır. Bu arada zarurî ihtiyaç mallarını pazarda yeterince bulamayan halk yığınları lüks tüketim mallarının akınına uğramış, üretim faaliyetleri; içgüdüleri gıdıklayan ve insanın yapısını dejenere eden en pespaye projelere kaymış, faizci kapitalizmin umu-

24- Fi Zilâl-il Kur'an, c.I, sh. 510

runda bile değildir. Bütün bunların ötesinde faizci sistemde sermaye sürekli kârdadır, ticaret gibi zarar sarsıntılarını paylaşmaya katılmaz, ayrıca ticaretin gerektirdiği insan emeğinin, insan çabasının faiz kazancında hemen hemen hiç rolü yoktur. Faizci düzenin boynunda taşıdığı kara yaftanın suç listesi, bu saydıklarımızdan çok daha kabarıktır. Bu suç listesi onun hakkında idam hükmünün verilmesini gerektirecek kadar ağır cinayetler içerir. Nitekim İslâmın onun hakkında verdiği hüküm budur.[25]

Diyebiliriz ki insanlar faiz ile ticaret arasında böylesine yanıltıcı bir benzerlik kurdukları için gayrı meşrû yöntemler ile mal yemeyi yasaklayan hükmün hemen arkasından "**Yalnız karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret sözkonusu ise o başka**" şeklindeki açıklamaya, dilbilginlerinin deyimi ile "kopuk (munkatı)" türü bir istisna cümlesine yer verilmiştir. Ayeti okumaya devam ediyoruz:

"Kendinizi öldürmeyiniz. Hiç şüphesiz Allah size karşı merhametlidir."

Bu yorum, insanların mallarını gayrı meşrû yöntemler kullanarak yemenin toplum hayatında ortaya çıkardığı yıkıcı sonuçları ifade ediyor. O yüzden bu tür mal yeme yöntemi aslında bir öldürme, bir cinayet eylemidir. Yüce Allah müminleri, böylesine yıkıcı bir yola sapmaktan sakındırmakla onları rahmetinin şemsiyesi altına almak istiyor.

Bu gerçekten böyledir. Eğer bir toplumda faizcilik, aldatma, kumar, karaborsacılık, yolsuzluk, hilekârlık, dolandırıcılık ve hırsızlık gibi yöntemler ile birbirinin malını yeme alışkanlığı yaygınlaşır ve ırz, namus, güven, vicdan, ahlâk ve din gibi asla ticaret konusu yapılmaması gereken değerler satışa çıkarılırsa -ki gerek eski ve gerekse şimdiki cahiliye toplumlarının pazarlarında ve pazarlıklarında bu değerlerin tozu dumana karışmaktadır- bu tür kirli mal kazanma yöntemlerini bünyesinde yaygınlaştıran toplum kendi kendini öldürmeye, yokoluş uçurumuna yuvarlanmaya mahkûmdur!

Yüce Allah, müminlere rahmeti ile yaklaşarak onları sosyal hayatı mahveden ve vicdanları aşağılatan bu bilinçsiz intihar girişiminden uzak tutmak istiyor. İşte yüce Allah'ın insanların yüklerini hafifletme iradesinin, insan olmaktan kaynaklanan zayıflıklarını telâfi etmesinin, Allah'ın çağrısına sırt dönerek şehevi ihtiraslarının tutsağı olmuş kimselerin propagandalarına kananların belini büken insan yetersizliğine önlem getirmesinin bir anlamı da budur.

Arkasından Ahiret azabını içeren bir tehdit geliyor. Birbirlerinin mallarını gayrı meşrû yöntemlerle yiyen zalimlere saldırganlara yönelik tehdit. Bu zalimler, dünya hayatlarını mahvetmekten kendi kendilerine kıymaktan sakındırıldıktan sonra Ahiret azabı ile tehdit ediliyorlar. Gayrı meşrû yöntemler ile mal yiyenler de yedirenler de bu tehditin ortak hedefleridir. Çünkü toplumda, ortak sorumluluk ilkesi geçerlidir. Eğer bir toplum, meydanı zalimlere ve açgözlü saldırganlara bırakır da bu kimselerin gayrı meşrû yöntemlerle mal yeme alışkanlıklarını yaygınlaştırmalarına gözyumarsa yüce Allah'ın hem dünyaya

25- Bu konuda daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler "Fi Zilâl-il Kurân"ın birinci cildinin 502-520. sayfaları ile Pakistan İslâm Cemaatı Lideri merhum Ebu Ala Mevdudî'nin "Faiz" adlı eserine başvurabilirler.

ve hem de ahirete ilişkin tehditleri bu toplumlar hakkında gerçekleşir. Okuyalım:

"Kim zulüm ve saldırganlık yolu ile böyle yaparsa ilerde onu cehennem ateşine atacağız. Bunu yapmak Allah için gayet kolaydır."

İşte böylece İslâm sistemi, koyduğu kanunlar ve verdiği direktifler ile ilgili olarak insan vicdanını hem dünyada hem de ahirette müeyyide kanatları altına alıyor ve böylece insan vicdanına, bu direktiflere uymayı sağlama ve bu yasaları uygulatma konusunda uyanık bir bekçi rolü yüklüyor; toplumun bütün bireylerini de birbirlerini gözetlemekle, denetlemekle görevlendiriyor. Çünkü toplumun bütün fertleri ortak biçimde sorumludur, dünyada gerçekleşecek olan ölüm ve mahvolma hepsinin ortak akıbeti olacağı gibi ahirette de, gayrı meşrû kazanç yöntemlerinin çevrelerinde alıp yürümesine gözyummalarından ve toplumlarının bozulmasını umursamamalarından ötürü hesaba çekileceklerdir.

"Bunu yapmak Allah için gayet kolaydır."

Çünkü Allah'ın bu cezayı vermesine hiç kimse engel olamaz ve hiçbir şey onu önleyemez, gerekçeleri varolduktan sonra onun gerçekleşmesi kaçınılmaz olur.

Bir sonraki ayette yüce Allah, müminlere "büyük günahlar"dan sakınmaları karşılığında rahmetini ve bağışlayıcılığını vaadediyor. Amaç, yüce Allah tarafından iyi bilinen zayıflıklarını gözönüne alarak onlara kolaylık göstermek, kalplerini rahatlatmak, büyük günahlardan sakınmalarını sağlayacak cehennem ateşinden kurtulmalarına yardım etmektir. Okuyoruz:

"Eğer size yasaklanan büyük günahlardan sakınırsanız, küçük günahlarınızı bağışlar ve sizi onurlu bir konuta yerleştiririz."

İçerdiği bütün yükselme, yücelme, temizleme, arınma ve itaat çağrılarına; ihtiva ettiği bütün yükümlülüklere, sınırlamalara, emirlere ve yasaklamalara rağmen -ki bunların tümünün amacı temiz ve dürüst vicdanlar ile temiz ve sağlıklı bir toplum meydana getirmektir- bu din ne kadar hoşgörülü ve ne kadar kolay yöntemli bir dindir!

Aynı zamanda bu çağrılar ve bu yükümlülükler insanın zayıflığını ve yetersizliğini gözardı etmiyor, onun gücünün ve yapısının sınırlarını aşmıyor, onun fıtratını, bu fıtratın kapasitesini, içgüdülerini ve nefsinin iniş-çıkışlarını bilmezlikten gelmiyorlar.

Böyle olduğu içindir ki, bu dinde yükümlülük ile insan kapasitesi arasında, özlemler ile kaçınılmazlıklar arasında, içgüdüler ile frenleyici mekanizmalar arasında, emirler ile yasaklar arasında, özendirmeler ile caydırmalar arasında, işlenebilecek günahlara yönelik azap tehdidi ile yüce Allah'ın engin bağışlayıcılığına bağlanan ümidin iyimserliği arasında kararlı bir denge kurulmuştur.

Bu dinin insanlardan beklediği tek şey; yüce Allah'a yönelmek, bu yönelişte gerçekten samimî olmak, olanca güçlerini ortaya koyarak O'na itaat etmek ve hoşnutluğunu kazanmaya çalışmaktır. Bu adımın sonrasında zaaflara

hoşgörü ile yaklaşan, yetersizlikleri anlayışla karşılayan, tevbeleri kabul eden, kusurlara gözyuman, günahları bağışlayan, kötülükten dönenlerin yüzüne kapıyı açık tutan, pişmanlıkları canayakınlık ve lütufla karşılayan ilâhi rahmet mutlaka imdada yetişir.

Sözünü ettiğimiz "olanca gücü ortaya koyma"nın belirtisi yüce Allah tarafından yasaklanan büyük günahlardan uzak durmaktır. Son derece belirgin ve göze batar nitelikte olan bu büyük günahları işleyenler onları bilmeyerek ya da farkında olmayarak işlediklerini ileri süremezler. Bu durum insanın bu alanda istenen çabayı harcamadığını, direnme gücünü yeterince seferber etmediğini gösterir. Böyle bile olsa ihlâslı bir tevbe ile bu günahlardan vazgeçme kararı her zaman için geçerlidir, yüce Allah merhameti ile bize bu tevbeleri kabul edeceğini bildiriyor. Yüce Allah, bu tevbekârları "takvalı kullar" diye andığı aşağıdaki ayetinde şöyle buyuruyor:

"Yine onlar bir kötülük işlediklerinde ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının affedilmesini dilerler. Günahları Allah'tan başka kim affedebilir? Onlar işledikleri günahlarda, bile bile ısrar etmezler."[26]

Bizim burada vurgulamak istediğimiz gerçek, büyük günahlardan sakınılınca yüce Allah'ın kendi insiyatifi ile ve tek taraflı olarak küçük günahları bağışlayacağıdır. Yüce Allah'ın yukardaki ayette dile gelen vaadi ve müminlere yönelik müjdesi budur.

Peki "büyük günahlar" nelerdir? Bu konuda elimizde bulunan hadisler bu günahların birçok türünü saymakta, fakat kesin sayısını belirtmemektedir. Bunun böyle olduğunu, bu konudaki hadislerden herbirinin diğerinde yeralan büyük günahların bazan daha azını ve bazan da daha çoğunu içermesinden anlıyoruz. Anlaşılan, bu hadisler gündelik olaylara bağlı olarak söylendikleri için her hadiste, o andaki özel şartların sayısı ve türü toplumdan topluma, kuşaktan kuşağa değişir; ama bununla birlikte bunların neler olduklarını bilmek müslüman için zor bir iş değildir.

Bu konuda halife Hz. Ömer ile ilgili bir olayı anlatmak istiyoruz. Bilindiği gibi Hz. Ömer günaha karşı son derece duyarlı, sert tutumlu ve günah hususunda hoşgörüsü kıt yaratılışlıdır. Buna rağmen bu olayda İslâm'ın O'nun duyarlılığını nasıl yumuşattığını, toplumsal problemleri çözerken ve insanlara ilişkin meseleleri ele alırken elindeki adalet terazisini nasıl dengeye kavuşturduğunu göreceğiz. Olay şu:

İbn-i Cerir'in Yakub b. İbrahim yolu ile İbn-i Avn'e dayandırarak bildirdiğine göre Hasan-ı Basrî şöyle diyor:

—Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Mısırlı birkaç kişi Abdullah b. Amr'e başvurarak dediler ki; "Kur'anda uygulanması emredilen bazı hükümler görüyoruz ki, bunlar uygulanmıyor. Bu konuyu halife Ömer ile görüşmek istiyoruz."

Bunun üzerine Abdullah b. Amr bu adamları yanına alarak Medine'ye

26- Al-i İmran Suresi, 135

geldi ve Hz. Ömer ile buluştu. Hz. Ömer kendisine "Ne zaman geldin?" diye sordu. Abdullah b. Amr "Falanca günden beri buradayım" dedi. Hz. Ömer "İzinli olarak mı geldin?" diye sordu. Abdullah'ın bu soruya ne cevap verdiğini bilmiyorum. Fakat sözlerine devam ederek halifeye şunları söyledi; "Ey müminlerin emiri birkaç Mısırlı bana başvurdu ve Kur'an'da uygulanması emredildiği halde uygulanmayan bazı meseleler olduğunu, bu konuyu seninle görüşmek istediklerini söylediler".

Hz. Ömer Abdullah'a "O adamları topla, yanıma getir" diye emretti. Abdullah da onları toplayıp halifenin huzuruna götürdü. (Ravilerden İbn-i Avn'e göre bu toplantı Behu denen yerde düzenlenmişti.)

Hz. Ömer, bu Mısırlı grubun en sonunda oturan adamına dönerek kendisine "Allah sana zihin açıklığı versin. İslâm hakkı için söyle bakalım, Kur'an'ı baştan sona kadar okudun mu?" diye sordu. Adam "Evet, okudum" dedi. Hz. Ömer "Peki, onu nefsinde, kendi şahsında uyguladın mı?" diye sordu. Adam; "Allah bilir ki hayır" dedi. Eğer "Evet" deseydi, Hz. Ömer onunla tartışmaya girişecekti. Hz. Ömer, adama "Peki, O'nu gözlerine uyguladın mı?, sözlerine uyguladın mı?, davranışlarına uyguladın mı?" diye sordu. Arkasından, aynı soruları sonuncu adama kadar heyetin bütün üyelerine sordu ve sonra şunları söyledi: "Anası evlâtsız kalası Ömer yandı! Sizler, onu (Allah'ın kitabını, Kur'anı) insanlara tam olarak uygulatmakla yükümlü mü tutuyorsunuz? Oysa bizim günah işleyeceğimizi Allah, daha işin başında, biliyordu" ve arkasından: "**Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, küçük günahlarınızı bağışlar ve sizi onurlu bir konuta yerleştiririz**" ayetini okudu.

Sonra adamlara dönerek "Sizin gelişinizden Medinelilerin haberi oldu mu? (ya da geldiğinizden haberi olan var mı?)" diye sordu. Adamlar "Hayır, olmadı" dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer "Eğer Medineliler gelişinizden haberdar olsalardı, sizi vesile ederek bu konuda bir vaaz verirdim" diye sözlerini bağladı"[27]

İşte günaha karşı son derece duyarlı ve sert tabiatlı olarak tanınan Hz. Ömer, kalpleri ve toplumu böyle yönetiyordu. Kur'an onun aşırı duyarlılığını yumuşatmış, kendisine ince bir denge kazandırmıştı. Bu dengenin gereği olarak "Allah daha işin başında bizim günah işleyeceğimizi biliyordu" demişti. Kuşku yok ki biz, O'nun Rabbinin bildiğinden başka türlü olamayız. Önemli olan ve bizden beklenen doğruya yönelmek, gerçeği kabul etmek, yükümlülüklerimizi yerine getirmek konusunda arzu göstermek, girişimde bulunmak, bu hususta olanca gayreti ortaya koymaktır. Bu denge, ciddiyet, kolaylık göstermeme ve ölçü ilkelerine dayanan bir tutumdur.

KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ

Toplumda malların el değiştirme süreci ile bağlantılı olarak kadın-erkek arasındaki mali ilişkilere, akraba olmayanlara mirastan pay vermeye ilişkin

27- İbn-i Kesir Tefsiri

hükümlere ve bu hükümler ile genel miras sistemi arasındaki ilişkilere ek açıklamalar getiriliyor. Bilindiği gibi bu iki konu hakkındaki ayrıntılı açıklamalar bu sûrenin baş taraflarında yerahmıştı. Okuyalım:

Aranızda derece farkı doğuran ilâhi bağışlara özlem beslemeyiniz. Erkekler kazançlarından pay aldıkları gibi kadınlar da kazançlarından pay alırlar. İstediklerinizi Allah'ın kereminden isteyiniz. Hiç şüphesiz Allah her şeyi bilir."

"Kadın-erkek herkese ana-babalarının, akrabalarının ve yeminli sözleşmeler yaptığınız kimselerin mirasларından pay ayırdık. Bu pay sahiplerine paylarını veriniz. Hiç şüphesiz Allah herşeyin şahididir."

İnsanlar arasında derece farkı doğuran üstünlüklere karşı özlem duymayı yasaklayan bu hüküm geneldir. Resmi görevi, mevkii, yetenekleri, becerileri, malı-mülkü, kısacası şu hayatta farklı oranlarda dağılım gösteren bütün seçkinlik paylarını içerir. Bunun yanısıra ayette belirtilen her türlü dileği Allah'a yöneltme, herşeyi doğrudan doğruya O'ndan isteme emri de geneldir. Evet mümin, insanlar arasındaki farklılıklara gözdikerek yazıklanmalarla kendini mahvedeceğine, bu gözdikme sonucunda içini kemirerek kin, kıskançlık, çekememezlik ve intikam gibi yıkıcı duygulara kapılacağına; içinde kaybetmişlik ve mahsumiyet, aşağılık ve boşluğa düşmüşlük kompleksleri çöreklendireceğine, bütün bu duyguların ve komplekslerin sonucu olarak yüce Allah'ın adaletinden ve her şeyi kulları arasında isabetli biçimde dağıttığından kuşkulanacağına istediklerini yüce Allah'tan istemelidir. Yoksa sözünü ettiğimiz duygular ve kompleksler insanı mahveder, gönül huzurunu ortadan kaldırır, endişeye ve mutsuzluğa yolaçar, insan enerjisini çirkin kuruntular ve çirkin yönelişler peşinde harcar.

Oysa doğrudan doğruya yüce Allah'ın bağışına başvurmak nimet ve ihsan kaynağına yönelmenin ilk adımıdır. O nimet ve bağış kaynağı ki, engin nimetleri vermekle bitmez, kapılara üşüşecek istekli kalabalık yüzünden sıkıntıya düşmez! Bunun yanısıra bu tutum gönül huzuru meydana getirici, umut uyandırıcı, başarıya ulaştıracak somut gerekçelere olumlu bir biçimde el atmayı sağlayıcı; buna karşılık yapıcı enerjiyi hayıflanma, yazıklanma, kin, aşağılık kompleksi ve bunalım uğrunda kurban etmeyi önleyici bir tutumdur.

Bu geniş çerçeveli yönlendirme bakımından ayetin hükmü, geneldir. Fakat gerek sonraki cümleler ile bağlantısı ve gerekse iniş sebebine ilişkin bazı rivayetler bu genel anlamı sınırlar, onu belirli bir farklılığa, belirli bir üstünlüğe indirger. Sözünü ettiğimiz belirli farklılık, ayetin devamını oluşturan genel ifadeli cümlelerden açıkça anlaşılacağı üzere bu ayetin çözüme bağlamak amacı ile indiği erkek ve kadınların mal paylarına ilişkin farklılıktır.

Bu farklılığın yolaçtığı kuşku bulutlarının dağıtılması iki insan cinsi arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, bu ilişkilerin hoşnutluk ve bütünleşme temeline oturtulması, arkasından da bu hoşnutluğun müslüman ailelere ve topluma yayılmasının yanısıra kadın-erkek arasındaki görev ve fonksiyon farklılığının zihinlere yerleştirilmesi son derece önemlidir. Fakat bütün önemine rağmen bu mesele, ayette dile gelen hükmün özel sebepten hareket eden bir genel hüküm

olmasına engel teşkil etmez. Bundan dolayı klasik tefsirler bu iki açıklamanın her ikisine de yer verirler.

Nitekim İmam-ı Ahmed'in Sufyan ve Ebu Necih yolu ile Mücahid'e dayandırarak bildirdiğine göre bir keresinde Hz. Ümm-ü Seleme, Peygamberimize; "Ya Resûlellah, erkekler savaşıyor, biz savaşa katılmıyoruz. Bir de mirasta bize erkeklerinkinin yarısı kadar pay veriliyor" dedi. Bunun üzerine yüce Allah **"Aranızda derece farkı doğuran ilâhi bağışlara özlem beslemeyiniz..."** ayetini indirdi.

Yine İbn-i Ebu Hatem'in, İbn-i Cerir'in, İbn-i Merduye'nin ve Hakim'in Sevri ve Ebu Necih yolu ile Mücahid'e dayandırarak bildirdiklerine göre bir defasında Hz. Ümmü Seleme Peygamberimize (salât ve selâm üzerine olsun) "Ya Resûlellah! Biz ne savaşıp şehit düşebiliyoruz ve ne de mirasta erkekler ile eşit pay alabiliyoruz" dedi. Bunun üzerine bu ayet indi. Sonra bir de şu ayet indi:

"Ben birbirinizden meydana gelmiş bir bütün oluşturan sizlerden, erkek-kadın, hiçbir iyi amel işleyenin emeğini boşa çıkarmam. Buna göre göçedenlerin, yurtlarından sürülenlerin, benim yolumda eziyet çekenlerin, savaşanların ve öldürülenlerin kusurlarını örtecek ve kendilerini Allah tarafından verilmiş bir ödül olarak altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğim. Ödüllerin güzeli yalnız Allah katındadır."[28]

Tefsir bilginlerinden Sediy ise bu ayeti açıklarken şöyle diyor; "Bazı erkekler 'Mirasta nasıl kadınların payının iki katını alıyorsak iyiliklerimizin sevabının da kadınlarınkinin iki katı olmasını istiyoruz' dediler. Buna karşılık bazı kadınlar da 'İstiyoruz ki, şehidlerin sevabı kadar sevap kazanalım. Biz savaşa katılamıyoruz, oysa eğer bize savaşmak farzolsaydı, savaşırdık' dediler. Yüce Allah her iki tarafın sözlerini reddederek 'İstediklerinizi benim lütfumdan isteyiniz, ama amacınız dünya malı olmasın' buyurdu."

Tefsir bilginlerinden Katade'nin de bu yolda bir açıklama yaptığı rivayet edilir. Buna karşılık elimizde bu ayetin anlamının genel olduğunu savunan rivayetler de vardır. Nitekim Ali b. Ebu Talha'nın bildirdiğine göre Abdullah b. Abbas bu ayeti açıklarken "Hiç kimse 'Falancanın malı ya da ailesi keşke benim olsa' gibi sözler söyleyerek başkalarının elindeki varlıklara gözdikmemelidir. Allah bunu yasaklıyor. Bunun yerine herkes istediğini yüce Allah'ın lütfundan istemelidir" diyor. Ünlü tefsir bilginleri Hasan, Muhammed b. Sirin, Ata ve Dahhak bu ayet hakkında buna benzer açıklamalar yapıyorlar.

Birinci grubu oluşturan açıklamaların içerdiği sözlerde kadın-erkek ilişkilerine ilişkin cahiliye tortularının izlerini ve bunun yanısıra erkek-kadın arası rekabetin kokusunu buluyoruz. Belki de bu tartışmalara İslâmiyetin kadınlara tanıdığı yeni özgürlükler ve yeni haklar yolaçtı; İslâmiyet, her iki cinsi ile tüm insanlığı onurlandırmak, her cinsten ve her sınıftan teker teker her insanın hakkını güvenceye almak amacı taşıyan genel prensibi uyarınca kadınlara bu özgürlükleri ve hakları tanımıştır.

28- Al-i İmran Suresi, 195

Ama İslâm, bu tutumu ile kendi eksiksiz sistemini bütün yönleri ile gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir. Amaç ne tek taraflı olarak kadınların yararı ve ne de tek taraflı olarak erkeklerin yararıdır. Amaç "İnsan"dır, müslüman toplumdur, genel ve mutlak anlamı ile halktır, kamu yararıdır, hayırdır, dört başı mamur eksiksiz adalettir.

İslâm sistemi kadınlar ile erkekler arasında görev bölümü yaparken ve mali payları dağıtırken fıtratın gereğine uyar. Fıtrat her şeyden önce erkeği erkek, kadını da kadın olarak yaratmış, her birine belirli görevler yüklemek için cinsiyetine has belirli özellikler bağışlamıştır. Bu özel nitelikler, ne fıtratın özel yararı ve ne de bu iki cinsin tek taraflı yararı için verilmiştir. Bu ilahi bağışın amacı; bu iki cinsin farklı olması, bunların farklı özellikler taşıyıp farklı fonksiyonlar gerçekleştirmesi sayesinde varlığını sürdüren, düzen kuran karakteristik fonksiyonlarını bir bütün olarak yerine getiren ve yeryüzü halifeliği ile yüce Allah'a kul olma amacını gerçekleştiren insanın hayatıdır. Özel yeteneklerin ve görevlerin farklılığı, yükümlülüklerin, mali payların ve sosyal konumların farklılığını beraberinde getirir. Bütün bunlarda, "hayat" denen büyük kurumun ve yüce ortaklığın yararı içindir.

Eğer ilk önce İslâm sistemi bir bütün olarak incelendikten sonra tek bir insan bütününün iki parçasını oluşturan kadın-erkek cinsleri arasındaki ilişkileri düzenleyen bir İslâm hükmü ele alınıp değerlendirilirse ne yukardaki tarihi rivayetlerin bize haber verdiği eski tartışmalara gerek görülür ve ne de günümüzün aylak erkeklerinin ve aylak kadınlarının hayatını dolduran, hatta kimi zaman kamuoyunun baskısı ile bu çerçeveyi de aşarak ciddi erkek ve kadınların gündemine de girebilen yeni tartışmaların yeri olur.

Kadınlar ile erkekler arasında sanki amansız bir savaş varmış gibi bir hava estirerek bu iki cins arasındaki karşılıklı konumlardan ve başarılardan sözetmek saçmalıktır. Bunun yanısıra bazı ciddî yazarların "kadın"ı küçük düşürmeye, kişiliğini hırpalamaya ve her türlü uğursuzluğun sembolü gibi göstermeye yönelik girişimleri de -bu girişimler ister İslam adına, isterse bilimsel inceleme ve araştırma adına ortaya konmuş olsun- saçmalık ve boş iş olmaktan ileriye gitmez. Çünkü mesele kesinlikle savaş meselesi değildir; mesele cinsiyet farklılığı, fonksiyon-görev farklılığı, birbirini tamamlama ve bunların ötesinde ilâhi sistemin öngördüğü bir eksiksiz adalet sistemi meselesidir.

Bu konuda cahiliye toplumlarında savaş olabilir. Çünkü bu toplumlarda yasal düzenlemeler ya görünür kısa vadeli yararlar uyarınca veya egemen sınıfların, oligarşik ailelerin ve imtiyazlı fertlerin menfaatleri gözetilerek kendi keyiflerinin ürünü olarak ortaya çıkar. Böyle olunca da ya insan bir bütün olarak algılanmadığı, ya da kadın ve erkeğin hayattaki görevleri doğru olarak belirlenemediği yahut erkek ile aynı işte çalışan kadınlara düşük ücret vererek ekonomik sömürü çarkını döndürmek için veyahut miras bölüşümüne ve malî tasarrufa ilişkin ekonomik çıkarların olumsuz baskısı yüzünden, ya da bu tür bir başka gerekçe ile kadın hakları çiğnenebilir. Nitekim günümüzün cahiliye toplumlarında yapılan budur.

Fakat İslâm sisteminde bunların hiçbirinin yeri yoktur. Orada savaş diye

bir şey bulunmaz. Bu sistemde dünyalık çıkarlar üzerinde yarışa girişmek anlamsızdır. Erkeğin kadına yüklenmesi ya da kadının erkeğe saldırması ve bu iki cinsden birinin diğerini altetmesi ile onun kişiliğini hırpalaması ya da kusurlarını araması bu sistemin özüne aykırıdır. Bunun yanısıra kadın-erkek arasındaki yapı ve yetenek farklılığının yükümlülük ve görev farklılığına yolaçmayacağını, bu ayrılığın beraberinde uzmanlık alanlarındaki ve sosyal konumlardaki ayrılığı da beraberinde getirmeyeceğini ileri sürmenin de bu sistemde yeri yoktur. Bütün bunlar bir yandan saçmalık ve öbür yandan da İslâm sistemini yanlış anlamaktır.

Şimdi de cihad ve şehidlik konusu ile kadının bu konudaki rolüne ve sevabına gelelim. Bu konu dünyaya ilişkin görevlerini eksiksiz yerine getirmekle birlikte tüm varlıkları ile ahirete yönelen bazı saadet devri kadınlarının kafalarını kurcalamıştı. Bunun yanısıra miras meselesi ile erkek ve kadının miras payları konusu üzerinde de durmalıyız. Çünkü bu konu hem eski dönemlerde ve hem de günümüzde çok sayıda erkeğin ve kadının aklına takılagelmiştir.

Yüce Allah, kadına cihad etmeyi, savaşa katılmayı farz kılmadı. Fakat eğer bu konuda kadına ihtiyaç olur da bu ihtiyacı erkekler karşılayamazsa onun savaşa katılmasını yasaklamış ve haram saymış da değildir. Nitekim tek-tük de olsa İslâm tarihi boyunca savaşlara katılan, hem de hemşire ve cephane taşıyıcısı olarak değil, doğrudan doğruya savaşçı olarak cephede yeralan bazı kadınlar görülmüştür. Yalnız bu katılım ihtiyaçlarla ve zorunluluklar ile kayıtlanarak sınırlanmıştır. Normal işleyen bir genel kural değildir. Kısacası yüce Allah cihad etmeyi, yani savaşmayı erkekler gibi kadınlara farz kılmış değildir.

Cihad-savaş kadına farz kılınmadı. Çünkü kadın cihad edecek, savaşacak olan erkekleri doğuruyor. O hem organik hem psikolojik yapısı ile bu erkekleri doğurmaya, onları cihada, savaşa ve hayata hazırlamaya elverişli ve yatkındır. O bu alanda daha güçlü ve daha yararlıdır. Daha güçlüdür, çünkü organizmasının bütün hücreleri gerek anatomik ve gerekse psikolojik bakımdan bu işe yetenekli olarak yaratılmıştır. Kadının bu işe olan yatkınlığı sadece organizmasının dış yapısının özelliğinden kaynaklanmıyor, bunun da ötesinde ana rahminde döllenme olayının gerçekleştiği ve bu yumurtadan erkek mi, yoksa dişi mi üreteceği yüce yaratıcı tarafından belirlendiği andan itibaren oluşan bütün hücrelerinin, fonksiyon farklılığından kaynaklanıyor.[29] Sonra bu gerekçeye dış organik farklılıklar ile psikolojik yatkınlıklar gerekçesi eklenir.

Milletlerin uzun vadeli yararlarını görebilen geniş bir çerçeveden bakınca bu tutumun daha faydalı olduğunu anlarız. Çünkü girişilen savaşlar eğer bir milletin erkeklerini biçer de kadınlarını geride bırakırsa o zaman meydana gelen nüfus boşluğunu telâfi edecek yeni kuşakların üreyeceği kaynaklar elde kalmış olur. Oysa eğer hem erkekler hem kadınlar kırılırsa, hatta kadınlar kırıma uğrar da erkekler geride kalırsa durum böyle olmaz. Çünkü İslâm düzeninde bütün kolaylıklar ile bütün imkanların kullanılması gerektiğinden bir erkek dört ka-

29- Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler yazarın "İslâm ve Uygarlığın Problemleri" adlı eserinin "Kadın-Erkek İlişkileri" başlıklı bölümüne başvurabilirler. -Daruşşuruk-

dını doğurgan ve üretken hale getirebilir, böylece bir süre sonra savaşta uğranılan nüfus kaybı telâfi edilebilir. Fakat binlerce erkek biraraya gelse bile bir kadına bir erkeğin sağlayabileceğinden daha büyük bir doğurganlık kapasitesi kazandırıp savaşta uğranılan insan kaybını bu yoldan kapatmaya katkıda bulunamazlar.

Bu faktör, kadının savaşma yükümlülüğünden muaf tutulmuş olmasının ilâhi hikmetlerinin sadece bir tanesidir. Bu hükmün gerek toplumun ahlâkına ve oluşum biçimine ve gerekse her iki cinsin özelliklerinin korunması endişesine ilişkin daha bir çok gerekçesi vardır ki, bunları burada ayrıntıları ile saymak mümkün değildir. Onları ayrı ve bağımsız bir araştırmada ele almâk gerekir.

Savaşa katılmanın ve şehid olmanın getireceği sevap konusuna, kazandıracağı mükâfat meselesine gelince yüce Allah bu konuyu bütün erkekleri ve bütün kadınları tatmin edecek bir ilkeye bağlamıştır. Bu ilkeye göre omuzlarına yüklenen görevi titizlikle yerine getiren her insan, görevinin türü ve cinsiyeti ne olursa olsun, yüce Allah katında kesinlikle "ihsan" mertebesine ulaşacaktır.

Miras konusu da böyledir. Bu alanda da **"Erkeğe kadının iki katı kadar pay"** veren kural yolu ile ilk bakışta erkek kayırıldı, kadına üstün tutuldu gibi görülebilir. Fakat meseleye yakından bakınca bu yüzeysel görüş, yerini kadın ile erkeğin konum ve yükümlülükleri arasında tutarlı bir bütünlüğün olduğu gerçeğine bırakır. Her nimetin bir külfeti olduğu ilkesi, İslâm sisteminin köklü ve değişmez bir kuralıdır.

Bu kuralın ışığında erkek ile kadının durumunu gözden geçirelim: Her şeyden önce erkek kadına evlenirken mehir vermek zorundadır. Oysa kadının kocasına böyle bir ödemede bulunması sözkonusu değildir. Erkek, karısının ve çocuklarının geçimlerini sağlamakla yükümlüdür. Oysa kadın malı bile olsa böyle bir yükümlülük altında değildir. Erkeğin bu yükümlülükteki asgari payı bu görevini savsakladığı takdirde hapis cezasına çarpılmaktır. Erkek yakın akraba dayanışması çerçevesi içinde aileye yüklenecek adam öldürme ve yaralama diyetlerinin ödenmesine katkıda bulunmak zorundadır. Oysa kadın böyle bir ödeme zorunluğundan muaftır. Erkek yine yakın akrabalar arası dayanışma ilkesinin gereği olarak yakınlık sıralarına göre yoksul, düşkün ve çalışma gücünden yoksun akrabalara mâlî yardımda bulunmakla yükümlüdür. Oysa kadın bu geniş aile dayanışmasının maddi yükümlülüklerinden muaftır. Erkek, ayrı yaşadığı ya da boşadığı karısına kendinden olma çocuğu için emzirme ve bakım ücreti ödemek zorundadır. Erkek bu ücretleri nafaka ile birlikte kadına ödemekle yükümlüdür.

Görüldüğü gibi İslâm sistemi karşılıklı tamamlayıcılık ilkesine bağlı tutarlı bir sistemdir. Bu sistemde sorumlulukların dağılımı, mirasın bölüşümü belirlenmektedir. Aslında erkeğin yükümlülükleri mirastaki paymdan daha fazla, daha ağırdır. Bu yükümlülük dağılımında erkeğin çalışıp kazanmaya yatkın özelliği ile kadına tam anlamı ile huzurlu ve güvenli bir hayat sağlamasının teminata bağlanması gözetilmiştir. Böylece kadın, değeri hiçbir malla biçilemeyecek, hiçbir sanayi ürünü ve hiç bir kamu yararı amaçlı hizmetle karşı-

laştırılamayacak derecede değerli olan çocuğunun, bu ortak insanlık hazinesinin bakımı ile meşgul olsun, kendini bu yüce uğraşa adasın istenmiştir.

İşte her işi bir hikmete dayanan ve her şeyi bilen yüce Allah'ın yasallaştırdığı hikmetli İslâm sistemini biraz yakından inceleyince onun içerdiği yaygın dengenin ve duyarlı değerlendirmenin işaretlerini görmekte gecikmeyiz.

Şimdi İslâm'ın, bu ayetle kadına tanımış olduğu "ferdî mülkiyet" hakkı konusunu irdeleyelim. Okuyoruz:

'Erkekler kazançlarından pay aldıkları gibi kadınlar da kazançlarından pay alırlar."

Arap cahiliye döneminde diğer eski cahiliye toplumlarında olduğu gibi kadına bu hakkı ya hiç baştan tanınmaz ya da çok ender durumlarda tanındığı zaman hemen ilk fırsatta bu hakkın çiğnenmesine girişilirdi. Çünkü sözkonusu toplumlarda bizzat kadının kendisi miras yolu ile ele geçirilecek bir mal gibi görülüyordu.

Modern cahiliye toplumları da kadının bu hakkını çiğnemeye, savsaklamaya devam ediyorlar. Oysa bu toplumlar kadına başka hiç bir sistemin vermediği hakları verdiklerini, başka hiç bir uygarlığın tanımadığı saygınlığı tanıdıklarını ileri sürerler. Bu toplumların bir kısmı ölenin mirasını en büyük erkek mirasçıya verirler. Bir kısmı da kadının herhangi bir malî anlaşma imzalamadan önce velisinin iznini almasını şart koşarlar. Diğer bir bölümü de kadının kendi öz malında girişmek isteyeceği her tasarrufu kocasının mutlak onaylaması gerektiğini yasalarına geçirmişlerdir. Üstelik bu uygulamalar kadınların haklarını elde etmek için verdikleri bir çok mücadeleler, birçok devrimler sonunda gelen iyileştirmelerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kadının konumunu tümü ile sarsıntıya uğratan, aile düzenini zedeleyen ve genel ahlâkı yozlaştıran bunca sancılı mücadelelerin kadınlara kazandırabildiği haklar bunlar olmuştur.

Oysa İslâm, kadına bu ferdi mülkiyet hakkını kadının hiçbir isteği, hiçbir başkaldırısı olmadan, kadın derneklerinin ve kadın parlamenterlerin ateşli mücadelelerine hacet bırakmadan kendi insiyatifi ile vermiştir. İslâm kadına verirken önce bir bütün olarak insanı, sonra da tek insanda bütünleşen insanlığın yarısını onurlandırmayı, aile kurumuna dayalı bir sosyal düzen kurmayı ve bu aile yuvasını; sevgi, dayanışma ve bireysel güvenlik garantileri ile donatmayı amaçlayan genel dünya görüşüne uygun bir adım atmıştır.

Bundan dolayı İslâmda erkek ile kadına ferdi mülkiyet ve kazanç sağlama alanında eşitlik tanınmış olması herşeyden önce bir ilke meselesidir.

Dr.Abdulvahid Vâfi "İnsan Hakları" adlı kitabında kadının gerek İslâmdaki konumunu ve gerekse Batı ülkelerindeki durumunu titiz bir gözlemin süzgecinden geçirdikten sonra şunları söylüyor:

"Öteyandan İslâm kadın ile erkeği kanun önünde eşit tutmuş ve bu eşitliği bütün medenî haklarda -gerek evli ve gerekse bekâr- tüm kadınlar için geçerli saymıştır. İslâm'da evlilik, hristiyan Batı milletlerinin çoğundaki evlilikten farklıdır. Çünkü İslâm'a göre kadın evlenmekle ne evlilik öncesi soyadını ne

hukukî kişiliğini ne sözleşme yapabilme yetkisini ne de mülkiyet hakkını yitirmez. Tersine evlendikten sonra adını ve kızlık soyadını, bütün yurttaşlık haklarını, maddî yükümlülük üstlenebilme ehliyetini evlilik öncesindeki gibi sürdürür. Alış-veriş, ipotek, hibe ve vasiyet gibi her tür sözleşmeyi yapıp yürütebilir. Tek başına mülk edinebilir, başka hiç kimse bu hakkına müdahale edemez.

Kısacası İslâm'a göre kadının eksiksiz bir hukukî kişiliği bağımsız bir mal edinme yetkisi vardır, kocası onun bu haklarına ve bu mal edinme yetkisine karışamaz. Kocası onun malını-bu malın az ya da çok bir bölümünü- elinden alamaz. Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Eğer eşinizi bırakıp başka bir kadın ile evlenmek isterseniz önceki eşinize gayet yüklü miktarda mehir vermiş olsanız bile bundan hiçbir şey geri almayınız. Yoksa kadına iftira atarak ve apaçık bir günaha girerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?"[30].

"Kadınlara evliyken verdiklerinizden bir şeyi geri almak helâl değildir."[31]

Görüldüğü gibi bu ayetlerde yüce Allah erkeğe, evlenirken eşine verdiği malların tamamını ya da bir bölümünü geri almamasını emrediyor. Eğer erkek, karısına kendi eli ile verdiği bir malı geri alamıyor ve böyle bir yola başvurması caiz değilse kadının kendi öz malına el koyması haydi haydi caiz değildir. Yalnız kadın gerek kendi malını gerekse evlenirken kocasından aldığı bir malı serbest rızası ile, gönüllü olarak kocasına verebilir. Bu konuda da yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kadınların mehirlerini gönül hoşnutluğu ile veriniz. Fakat eğer onlar gönüllü olarak mehirlerinin bir bölümünü size bağışlarlar ise bunu afiyetle yiyiniz."[32]

Bunların yanısıra erkek, karısının izni olmadıkça ya da ona kendi adına sözleşme yapmak üzere vekâlet vermedikçe kadının malına ilişkin hiçbir tasarrufta bulunamaz. Ayrıca kadın, bu yolda kocasına verdiği vekâleti istediği anda geri alıp başkasına vekâlet verebilir.

Gelişmiş, çağdaş demokratik ülkelerde en modern kanunlar çıkarıldıktan sonra bile kadın bu eşitlik düzeyine çıkabilmiş değildir. Meselâ Fransa'da kadın, yakın zamana kadar bir tür köle konumunda idi, hatta halâ bile aynı konumdadır. Çünkü bu ülkede yürürlükte olan medenî kanun onu bir çok yurttaşlık haklarından yoksun tutmuş, erkeğin kullandığı bir çok hakları kadına tanımamıştır. Nitekim Fransız medeni kanununun ikiyüz onyedinci maddesi aynen şöyle der:

'Evli kadın, kocasının katılmadığı bir sözleşme yolu ile malını bağışlayamaz, mülkünü devredemez, ipotek işlemi yapamaz, ne bedelini ödeyerek ve ne de karşılıksız biçimde mülk edinemez. Bu tür işlemlere girişebilmesi için kocasının yazılı iznini alması gerekir. Evlilik sözleşmesi karı ile kocanın mallarının

30- Nisa Suresi, 20
31- Bakara Suresi, 229
32- Nisa Suresi, 4

birbirinden ayrı kalacağı esasına dayandırılmış olsa bile bu böyledir.!"[33]

Gerçi bu maddede daha sonra bazı değişiklikler yapıldı, yasaklamalarına bazı kısıtlamalar getirildi; ama Fransız kadınının hukukî konumu, günümüze kadar, bu maddenin öngördüğü sınırlamaların etkisinden kurtulamadı.

Batılı kadına empoze edilen kölelik benzeri statünün bir başka belirtisi de şudur: Batılı ülkelerin kanunlarına ve geleneklerine göre kadın, evlenince evlilik öncesi soyadını kaybeder, artık "Falanın kızı filanca" diye anılmaz, bunun yerine "Madam (bayan) filânca" diye anılır. Yani isminin arkasından gelen kızlık soyadı silinerek yerine kocasının soyadı yazılır. Bu soyadı değişikliği aslında basit bir gelenek değildir. Tersine daha bir çok kısıtlamalar ile birlikte evli kadının hukukî kişiliğini yitirerek kocasının hukukî kişiliği içinde eritildiğini sembolize eder.

Ne gariptir ki, çoğu hanımlarımız bu aşağılatıcı uygulamada bile Batılı kadınlara özenerek evlendiklerinde İslâm düzenine uyarak kızlık soyadlarını taşımaya devam edecekleri yerde kocalarının ailesinin soyadını almaya razı oluyorlar. Bu tutum, körükörüne taklitçiliğin akla gelebilecek en aşırı örneğidir. Bundan daha tuhaf olanı şu ki, bu gözü kapalı özentiye kapılan kadınlar, aynı zamanda kadınların haklarının ve kadın-erkek eşitliğinin ateşli savunucularıdır. Oysa bu hanımlar, sözkonusu soyadı değişikliğine özenmekle; İslâmiyet'in kendilerine bağışladığı ve erkekler ile denk tutarak onurlarını yükselttiği bir haktan kendilerini tek taraflı olarak yoksun bıraktıklarının farkında değildirler."[34]

Şimdi, sıra yukardaki ayetler demetinin sonuncusuna geldi. Bu âyet, miras sisteminin yürürlüğe girişinden önce uygulanan "velâ sözleşmeleri"ne ilişkindir. Aşağıda ayrıntılı biçimde anlatılacağı gibi, miras hükümleri, mirasın sadece akrabalar arasında bölüştürülmesini yasalaştırırken "velâ sözleşmeleri"nin öngördüğü sistem, sözleşme yolu ile akraba olmayanlara da mirastan pay verilmesini geçerli sayıyordu. Önce ayeti okuyalım:

"Kadın-erkek herkese ana-babaların, akrabaların ve yeminli sözleşmeler yaptığınız kimselerin miraslarından pay ayırdık. Bu pay sahiplerine paylarını veriniz. Hiç şüphesiz Allah her şeyin şahididir."

Bu ayetler gurubunda erkeklerin ve kadınların kazançlarından pay alacakları belirtildikten ve daha önceki bir ayette erkeklerin ve kadınların miras payları açıklandıktan sonra bu ayette herkesin, ölünce malına mirasçı olacak akrabaları olduğu, kişiye ana-babasından kalan malın ölünce bu mirasçılar arasında bölüşülmesi gerektiği anlatılıyor. Böyle olunca mallar miras yolu ile kuşaktan kuşağa el değiştirir. Varisler ellerine geçen miraslara kendi kazançlarını eklerler ve sonra bütün birikmiş mallarını ölünce arkalarında kalan akrabalarına miras bırakırlar. Bu İslâm sisteminde malın elden ele dolaşmasını somut uygulamaya yansıtan bir uygulamadır. Böylece mal ne bir kuşağın ne bir ailenin ve ne de bir tek kişinin elinde toplanır. Tersine sürekli bir sahip

33- Yazar, kitabında sözkonusu kanun maddesinin Fransızca aslına da yer veriyor. -Seyyid Kutub-
34- "İnsan Hakları" Dr. Abdulvahid Vafi, s. 651-652

değiştirme, sürekli bir elden ele geçme, kesintisiz bir yeniden bölüşme süreci yaşanır ve bu sürecin sonucu olarak zaman içinde malların sahipleri de miktarları da değişikliğe uğrar.

Ayetin bundan sonraki bölümünde İslâm hukukunun geçerli saydığı ve kimi zaman akraba olmayan kimselerin mirasçı olmalarına gerekçe olan sözleşmeler, İslâm hukuku deyimi ile "Ukûd-ul muvalât" ele alınıyor. İslâm toplumu bu sözleşmelerin birkaç türünü tanımış ve geçerli saymıştır:

1- Bunlardan birincisi "Azadlı köleyi akraba edinme (velâ-i ıtk)" sözleşmesidir. Bu sözleşme yolu ile azad edilen köleler efendilerinin ailelerinin üyeleri haline gelirler. Buna göre eğer böyle bir sözleşmeli eski köle diyet vermeyi gerektiren bir cinayet işlerse eski efendisi onun adına diyet öder. Yani cinayet işleyen öz akrabası karşısındaki yükümlülüğün aynısını akrabalık sözleşmesi ile ailesine kattığı eski kölesine karşı da taşır. Ayrıca adam öldüğünde kimsesi olmazsa eski kölesi mirasçısı olur.

2- Bir Arabın başka bir ırktan olan biri ile yaptığı akrabalık (muvalât) sözleşmesi. Bu anlaşma hiçbir varisi olmayan bir Arabın başka ırktan birini ailesine katmasını sağlar. Bu durumda Arab olan, sözleşmeli akrabasının işleyeceği cinayetin diyetini ödemekle yükümlüdür. Ayrıca ölünce sözleşmeli akrabası adamın mirasçısı olur.

3- Medine döneminin ilk yıllarında Peygamberimizin (salât ve selâm üzerine olsun) buyruğu üzerine Mekkeli göçmenler (Muhacirler) ile Medine yerlileri arasında yapılan kardeşlik sözleşmesidir. Bu anlaşma uyarınca göçmenler, Medinelilerin ailelerinden biri haline geliyorlar, hatta eğer Medineli müslümanın ailesi müşrik ise yani kendisi ile ailesi arasında inanç ayrılığı var ise, sözleşmeli müslüman kardeşi ona diğer iman etmemiş aile fertlerinden bile daha yakın oluyor ve bu konumu ile ölünce mirasçısı oluyordu.

4- Bu sözleşme türü bir cahiliye geleneği idi. Buna göre; Herhangi bir kimse istediği bir kimseye "Sen benim mirasçım ol, ben de sana mirasçı olayım" teklifinde bulunur ve teklifini karşı taraf kabul ederse bu iki kişi birbirlerinin sözleşmeli mirasçısı olurlardı.

İslâmiyet akrabalığın, mirasçılığın tek geçerli gerekçesi olduğu ilkesini getirerek bu sözleşmeleri, özellikle bunların üçüncü ve dördüncü türünü tasfiye etme yoluna girdi. Fakat daha önce yapılan bu tür sözleşmeleri de geçersiz saymadı. Bunları, yenileri yapılmamak şartı ile yürürlükte tuttu. İşte yüce Allah bu anlaşmalar konusunda aşağıdaki ayette şöyle buyuruyor:

"Yeminli sözleşmeler yaptığınız kimselere miras paylarını veriniz."

Ayetin son cümlesinde bu meseleye önem veren ağırlıklı bir dil kullanılarak Allah'ın, bu sözleşmelerin ve onlarla ilgili tasarrufların şahidi olduğu hatırlatılıyor:

"Hiç şüphesiz Allah her şeyin şahididir."

Öte yandan Peygamberimiz bu konuda şöyle buyuruyor:

"İslâm'da sözleşmeli akrabalık (hilf) yoktur. Fakat cahiliye döneminde

yapılan akrabalık sözleşmelerine İslâm sadece destek (uygulamaya yönelik ağırlıklı yaptırım gücü) katmıştır.'"[35]

İslâmiyet bu tür sözleşmeleri tasfiye konusunda diğer mali düzenlemeleri tasfiye ederken kullandığı metodun aynısını kullanmış, yani getirilen yasaklama hükmünün geriye doğru yürümeyeceği ilkesine uymuştur. Bilindiği gibi faizi kaldırırken de aynı yöntemi kullanarak yasaklayıcı ayetin iniş tarihini başlangıç noktası kabul etmiş, eski defterleri kapatmış, ayetin inişinden önce alınan faiz taksitlerinin geri verilmesi zorunluluğunu getirmemiş, yalnız eğer, işlemiş faiz taksitleri tahsil edilmemiş ise bunların tahsil edilmelerini öngören eski sözleşmelerin yürürlükte sayılmasını kabul etmemiştir.

Fakat sözünü ettiğimiz sözleşmeleri, yenileri yapılmamak şartı ile tanımış, geçerli saymıştır. Çünkü bu sözleşmeler malî içeriklerinin ötesinde taraflardan birine öbürünün aile üyesi olma hakkı kazandıran son derece karmaşık ilişkileri kapsıyordu. İslâm bu sözleşmeleri bu karmaşık içerikleri yüzünden yürürlükte tuttu, titizlikle uygulamalarına ağırlık verdi ve böylece eskilerinin çözüm gerektiren problemlere yolaçmalarına meydan vermeksizin yenilerinin ortaya çıkmasının yolunu kapattı.

Bu uygulamada derinliğin, geniş görüşlülüğün, hikmetliliğin, kapsamlı bakış açısının yanında kolaylaştırmanın, işi zora koşmaktan kaçınmanın izleri de açıkça görülür. Şöyle ki, İslâm, her direktifi ile ve her yasal düzenlemesi ile günden güne cahiliye toplumunun karakteristiklerini silerken bununla ters orantılı bir biçimde de İslâm toplumunun karakteristiklerini oluşturuyordu.'"[36]

AİLE DÜZENİ

Bu dersin son konusu; aile kurumunu düzenlemek, denetim altına almaktır. Ayrıca bu kurumda; iş bölümü, görevleri belirleme, elden geldiği oranda disiplini sağlamak için ne gibi önlemler alınacağını açıklama ve bu kurumu şahsî ihtirasların ve çatışmaların yıkıma ve mahvolmaya götürücü unsurların sarsıntısından korumaktır. Okuyoruz:

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ۚ وَاللَّاتِي
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ
وَاضْرِبُوهُنَّ ۖ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا

35- Müslim, Ahmed

36- Abdullah b. Abbas tarafından yapıldığı bildirilen açıklamaya göre bu ayet, akraba olmayanların mirasçı olmalarını yasaklamış, fakat bunun yanında eski sözleşmeliler için yardım, bağış ve kayırma kapılarını açık bırakmıştır.

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا
فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا
إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

34- Allah'ın erkekleri, kadınlardan üstün yaratmış olması ve erkeklerin mali harcamaları karşılamaları gerekçesi ile erkekler kadınları yönetmeye yetkilidirler. Buna göre iyi kadınlar; saygılı olanlar ve kocalarının yokluğunda Allah'ın korunmasını emrettiği mahremiyetleri koruyanlardır.

Dikkafalılık edeceklerinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt veriniz, kendilerini yataklarında yalnız bırakınız ve dövünüz. Eğer uslanıp size itaat ederler ise kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız. Hiç şüphesiz Allah yüce ve büyüktür.

35- Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz onlara biri erkeğin ve öbürü kadının akrabası olan iki arabulucu gönderiniz. Eğer bu arabulucular karı-kocayı barıştırmak isterlerse Allah onların arasını bulur. Hiç şüphesiz Allah herşeyi bilir ve herşeyden haberdardır.

Bu iki ayetin ayrıntılı açıklamasına, bu ilâhi buyrukların psikolojik ve sosyal amaçlarının irdelenmesine girişmeden önce şu sayfaların elverdiği oranda İslâm'ın aile kurumuna yönelik bakış açısına, bu kurumun kuruluşuna ve korunmasına ilişkin yöntemine, bu kurumdan neler beklediğine kısaca değinmek gerekir. "Kısaca" diyoruz; çünkü bu konuyu ayrıntılı bir şekilde anlatabilmek için uzun ve ayrı bir araştırma yapmak gerekir.[37]

İnsan denen şu varlığın yaratıcısı "Çift olma" ilkesini bu varlığın yaratılış mayasına katmıştır. Tıpkı şu evrendeki tüm yaratıkları gibi. Okuyoruz:

"Düşünüp ibret alasınız diye her şeyi çifter çifter yarattık."[38]

Sonra insan çiftinin bir tek kişiden oluşmasını, aynı insan biriminin iki parçası biçiminde ortaya çıkmasını diledi. Okuyalım:

"Ey insanlar, Rabbinizden korkunuz. Ki O sizi, tek bir kişiden türetti, o tek kişinin eşini de kendi özünden yarattı."[39]

Daha sonra bu tek bütünün iki parçasının biraraya gelmesini psikolojik huzur, sinir yatışıklığı, ruh güveni, yücut rahatı sebebi yaptı. Yine bu biraraya gelişi, karı-koca için; örtü, korunak ve sığınak oluşturdu. Bunların yanısıra bu birleşme insan soyunun üretim tarlası oldu, hayatın sürekliliğini sağladı; sakin, huzurlu, güvenli, mahremiyetli ve korunaklı bir yuvanın gözetimi altında sosyal hayatın kesintisiz gelişmesinin çekirdeğini oluşturdu. Bu noktalara değinen ayetleri okuyoruz:

37- Bu konuda daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler, Pakistan İslâm Cemaati'nin lideri Ebu Alâ Mevdudi'nin "Hicab" ve "Nûr Süresinin Tefsiri" adlı eserlerine başvurabilirler.
38- Zariyat Suresi, 49
39- Nisa Suresi, 1

"Allah'ın ayetlerinden, varlığının belgelerinden bir de kendi özünüzden sizin için eşler yaratması, bu eşleri sizin için huzur sebebi yapması, karşılıklı sevgi ve merhamet duyguları ile sizleri kaynaştırmasıdır."[40]

"Kadınlar sizin, siz de kadınların örtüsü, elbisesisiniz."[41]

"Kadınlarınız sizin çocuk üreten tarlalarınızdır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varınız. Kendiniz için ileriye dönük hazırlık yapınız ve Allah'tan korkunuz."[42]

"Ey müminler, kendinizi ve aile fertlerinizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyunuz."[43]

"Kendileri iman ettikleri gibi soyları da iman ederek kendilerine uymuş olanlara soylarından gelenleri de katarız, onların amellerinin sevabında hiç bir kısıntı yapmayız."[44]

Bilindiği gibi bu dersin daha önceki kısmında gerek Allah katındaki ödül ve sevap konusu gerek mülkiyet ve miras hakkına sahip olması noktası ve gerekse bağımsız hukukî kişilik taşıması yönünden kadının erkekle eşit olduğunu belirtmiştik. Kadının bu onurlandırılmışlığı ve bu kanun önündeki eşitliği aynı özün iki parçasını oluşturan bu iki insan cinsinin yüce Allah katındaki eşitliğinden ve yüce Allah'ın bir bütün olarak insanı onurlandırmış olmasından kaynaklanır.

Aynı insan bütününün iki parçasını bir aile kurumu oluşturmak amacı ile biraraya gelmesinin önemi ve bu kurumun sorumluluğunun büyüklüğü, öncelikle iki nokta üzerinde yoğunlaşır. Bu iki nokta şunlardır:

1- Aynı insan bütününün her iki yarısına huzûr, güven, örtü ve korunmuşluk sağlamak,

2- Uygun üreme ve gelişme faktörlerini devreye sokarak insan toplumunun sürekliliğini teminat altına almak.

İşte bu kurumun bütün ayrıntılı ihtiyaçlarını garantiye bağlayan bütün kesin ve ince içerikli yasal düzenlemeler bu amaçlara yöneliktir.

Bu sûre sözünü ettiğimiz düzenlemelerin önemli bir bölümünü içerir. Bunları önce dördüncü cüzde, arkasından elimizdeki beşinci cüzün ilk sayfalarında incelemiştik. Bu yasal düzenlemelerin diğer bir bölümünü Bakara suresi içerir ki, bunlara da ikinci cüzde değindik. Diğerleri de çeşitli surelere serpiştirilmiştir. Özellikle onsekizinci cüzdeki Nûr suresinde yirmi birinci ve yirmi ikinci cüzlerdeki Ahzab sûresinde ve yirmi sekizinci cüzdeki Talâk ve Tahrim sûrelerinde bu hükümlerle yoğun biçimde karşılaşırız. Bu parça parça hükümler biraraya getirilince bu temel insanî kurumu düzenleyen eksiksiz, geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir aile hukuku meydana çıkar. Bu hükümlerin sayıca çokluğu, çeşitliliği, ayrıntılılığı ve geniş kapsamlılığı İslâm sisteminin bu son

40- Rum Suresi, 21
41- Bakara Suresi, 187
42- Bakara Suresi, 223
43- Tahrim Suresi, 6
44- Tur Suresi, 21

derece ağırlıklı kuruma dayalı insan hayatına ne kadar büyük bir önem verdiğini kanıtlar.

Şu satırların okuyucusunun bu konuda bu cüzün daha önceki saytalarında yazmış olduklarımızı okumuş olmasını temenni ederiz. O sayfalarda şu noktalara parmak basmıştık: İnsan yavrusunun çocukluk dönemi, diğer canlı yavrularının yavruluk döneminden bir hayli uzundur. İnsan yavrusunun bu dönemde her şeyden önce kendisini, besinini kendi gücü ile sağlayacak yaşa gelinceye dek koruyacak bir yuvaya ihtiyacı vardır. Bundan da daha önemlisi, bu yuva insan yavrusunu eğiterek onu sosyal fonksiyonunu yerine getirmeye, insan toplumunun gelişiminde kendine düşen görevi yapmaya, insan toplumunu devraldığından daha ilerlemiş bir düzeyde kendinden sonraki kuşağa teslim etmeye hazırlamaktır. Aile kurumunun değerini anlatırken, İslâm'ın onun fonksiyonlarına yönelik bakış açısını, bu kuruma ilişkin beklentilerini irdelerken; onu uzak-yakın her türlü yıkıcı faktörden nasıl sakındırdığını, her türlü muhtemel tehlikeden nasıl koruduğunu ortaya koyarken de bu noktaları hatırda tutmanın özel bir önemi vardır.

Kısaca değindiğimiz bu noktalar İslâm'ın aile kurumunu hangi gözle gördüğünü, ona niçin önem verdiğini; onun kalıcılığına istikrarına ve iç huzuruna yönelik güvenceleri sağlamak hususunda ne kadar titiz olduğunu açıkça ortaya koyar. Az yukarda da bu ilâhi sistemin kadını onurlandırdığını, ona bağımsız bir kişilik kazandırdığını, onu saygın konuma yükselttiğini, ona kendi insiyatifi ile geçmişte örneği olmayan birçok haklar verdiğini, bütün bunları kadını kandırmak için değil, tümü ile insanı onurlandırarak ve böylece insan hayatının düzeyini yükseltmek gibi büyük amaçlarını gerçekleştirmek için yaptığını anlatmıştık. İşte yukardaki noktalar ile bu anlattıklarımızın ortak ışığı altında, bu kısa ön açıklamadan sonra okuduğumuz son ayeti incelemeye girişebiliriz:

Bu ayetin amacı; evlilik kurumunu düzene koymak, bu kurumdaki iş ve görev bölümünü yasal kurallara bağlamak ve böylece aile fertleri arasında çıkabilecek çatışmaları, sürtüşmeleri önlemektir. Bunun için tüm aile fertlerini ihtiraslarının, psikolojik reaksiyonlarının ve bencilliklerinin tutsaklığından sıyırarak yüce Allah'ın hükmüne bağlamaktır. İşte temel amacını böylece vurguladığımız bu ayet aile kurumunun yönetim yetkisini erkeğe veriyor, aile reisinin erkek olduğunu belirliyor ve bu tercihini şu sebeplere bağlıyor: Yüce Allah, erkeği bu yöneticiliğin, bu amirliğin dayanakları bakımından üstün kılmış, onu bu yöneticiliğin yetenek ve maharetleri ile donatmıştır. Bunun yanısıra erkek, aile kurumunun maddî ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü tutulmuştur. Erkeğe verilen bu yöneticilik yetkisine dayalı olarak, bu yetkinin aile kurumunu bozulmaktan kurtarmaya, onu gelip geçici taşkınlıklara karşı korumaya, ortaya çıkacak bu taşkınlıklara nasıl karşı konacağına ilişkin imtiyazlar da belirleniyor. Son olarak da iç önlemler bu konuda başarısız kalınca başvurulabilecek dış önlemlerin neler olduğu açıklanıyor, yuvaya yönelik somut tehlikeye dikkat çekiliyor, bu tehlikenin sadece aynı insan biriminin iki yarısını oluşturan karı-kocayı tehdit etmediği, aynı zamanda bu yuvanın sıcak kucağında gelişen ve son derece korumaya muhtaç olan yavruyu da tehdit ettiği

vurgulanıyor. Şimdi bu önlemlerin gereklerini ve gerekçelerini görebildiğimiz kadarı ile anlatmaya çalışalım. Önce ayetin baş tarafını tekrarlayalım:

"Allah'ın erkekleri kadınlardan üstün yaratmış olması ve erkeklerin mâlî harcamaları karşılamaları gerekçesi ile erkekler kadınları yönetmeye yetkilidir."

Daha önce söylediğimiz gibi aile, insanlık hayatının ilk kurumudur. Bir defa hayat yolunun her aşamasını etkileyen bir başlangıç noktası olması açısından "ilk"dir. Bunun yanısıra önem açısından da "ilk"dir. Çünkü insan unsurun üretim ve geliştirme alanıdır. İnsan unsuru ise, İslâm düşüncesine göre, bu evrenin en onurlu unsurudur.

Toplumda; hepsi de aileden daha az önemli, daha düşük değerli bir çok kurumlar vardır. Mâlî, sinaî, ticarî ve benzeri kurumlar gibi. Bu kurumlar, normalde rastgele kimselerin eline teslim edilmez, tersine bu işlere aday olanların en yeterlilerinin ellerine verilirler. Bu adaylar da yöneticilik ve işletmecilik yeteneklerinin ötesinde alanlarında uzman olmaları ve bilimsel bir eğitimden geçmiş olmaları şartı aranır.

Aileden daha az önemli ve daha düşük değerli sosyal kurumlarda durum böyle olunca şu evrenin paha biçilmez unsuru olan insanı yetiştiren aile kurumunun bu ilkeye haydi haydi uyması gerekir.

İlâhî sistem bu ilkeyi ve bu ilkenin ışığında kadınla erkeğin görevleri ile uyumlu olan yeteneklerini gözönünde bulundurur. Bunun yanısıra kadın ile erkek arasında yükümlülükleri adaletli biçimde bölüştürme ilkesini, her iki tarafa doğuştan getirdikleri yetenekler uyarınca yatkın ve hazırlıklı oldukları sorumlulukları dengeli biçimde dağıtma prensibini de gözetir.

Her şeyden önce şurası tartışmasız bir gerçektir ki, erkek de kadın da yüce Allah'ın yaratıklarındandırlar. Yüce Allah, belirli bir görev için hazırladığı, yatkınlık kazandırdığı, bu görevi en iyi şekilde yapması için gerekli olan yetenekler ile donattığı yaratıklarının hiç birine haksızlık ve zulüm yapmak istemez.

Yüce Allah, insanları evrenin tümüne egemen olan genel kanuna uygun olarak kadın-erkek çiftlerinden oluşmuş olarak yarattı ve kadına, erkek ile arasındaki ilişkinin ürünü olarak meydana gelen yavruyu karnında taşıma, doğurma, emzirme ve bakma görevini verdi. Bu görev hem büyük, hem de önemlidir. Bu görev, kadının yapısında kök salan derin organik, psikolojik ve aklî yatkınlıklar ve ön hazırlıklar olmaksızın yerine getirilebilecek kolay ve basit bir görev değildir. Bu yüzden evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılama ve kadını koruma görevinin karşı cinse, yani erkeğe yüklenmesi adalet gereğidir. Böylece kadın, kendini tamamen öz görevine adasın, bir yandan karnında çocuk taşır, onu doğurur, emzirir ve bakarken öte yandan kendini ve çocuğunu geçindirmek için çalışmak, çabalamak ve gece-gündüz demeden emek harcamak zorunda kalmasın. Bunun yanısıra erkeğin organik, sinirsel, aklî ve psikolojik yapısını bu görevi yerine getirmesini sağlayacak yetenekler ile donatmak da adalet gereğidir. Kadını da kendi görevini yerine getirmesini mümkün kılacak organik,

psikolojik, sinirsel ve akli yetenekler ile donatmak da bu adalet terazisinin öbür kefesini oluşturur.

İşte fiilen gerçekleşen, pratiğe yansıyan oluşum da budur. Çünkü **"Rabbin hiç kimseye haksızlık etmez."**[45]

Yüce Allah, bu gerekçe ile, kadına -diğer özellikleri yanında- incelik, şefkat, hızlı reaksiyon, çocuğun isteklerini bilinçsiz ve düşüncesiz bir refleks ile hemen karşılama yetenekleri ile donatmıştır. Çünkü insanın kaçınılmaz, köklü ihtiyaçları tümü ile -tek tek fertlerde bile- bilincin, düşüncenin zaman alan tercihlerine bırakılmamış, bunların irade-dışı bir tepki ile karşılanması sağlanmıştır. Böylece bu ihtiyaçlar, hemen ve zorlamayı andıran bir irade ile karşılansın diye. Fakat bu zorlama içten gelen bir zorlamadır, yoksa dıştan kaynaklanan bir dayatma değildir. Böyle olduğu için çoğunlukla haz veren ve hoşlanılan bir zorlamadır. Bu sayede ihtiyacı karşılama için harcanacak çaba ne kadar sıkıntı verici olsa ve ne kadar fedakârlık gerektirse de bir yandan hızlı bir refleks ile harcanmakta ve öbür yandan da bu iş gönüllü olarak yapılmaktadır. **"Bu herşeyi en titiz şekilde ortaya koyan Allah'ın yaratış üslûbu..."**[46]

Bu özel yetenekler yüzeysel değildir. Tersine kadının biyolojik, organik, sinirsel, psikolojik ve aklî yapısının derinliklerinde kök salmışlardır. Hatta bu alanın büyük uzmanlarının söylediklerine göre bu özel yeteneklerin özleri kadın organizmasının her hücresinde vardır. Çünkü bu yetenek özleri, bütün ana karakteristikleri ile bölünüp çoğalması, insan yavrusunu meydana getiren ilk anaç hücrede gizlidir.

Kadının yanısıra erkek de -diğer bir çok özel yetenekleri yanında- sertlik, katılık, reaksiyon ve tepki ağırlığı, harekete geçmeden ve uyarılara karşılık vermeden önce düşünme, bilinç süzgecinden geçirme yetenekleri ile donatıldı. Çünkü hayatının ilk aşamasında yaşadığı ilk avlanma tecrübesinden tutun da eşini ve çocuklarını korumak için sürekli biçimde verdiği savaşın her aşamasına kadar, ailenin geçimini sağlamadan tutun da diğer bütün yükümlülüklerine varıncaya kadar omuzlarında taşıdığı bütün görevler, genellikle ileri atılmadan önce soğukkanlı bir iç değerlendirme yapmayı, düşünüp taşınmayı ve ölçülü reaksiyonlar göstermeyi gerektiren görevlerdir. Bu özel yetenekler de, tıpkı kadının mukabil yetenekleri gibi, erkeğin yapısının derinliklerine kök salmışlardır.

Erkeğin bu özel yetenekleri onu yöneticilikte kadından daha güçlü ve daha üstün bir konuma getiriyor. Bunun yanısıra iş bölümünün gereği olarak omuzlarına yüklenen evi geçindirme yükümlülüğü de ona yöneticilikte ve reislikte öncelik sağlıyor. Çünkü aile kurumunun geçimini sağlamak bu yöneticilik, reislik konumunun içinde vardır ve ailenin malî tasarruflarına yön verme sorumluluğunu üstlenmek, erkeğin karakteristik yapısına ve aile içindeki fonksiyonuna kadına göre daha uygundur.

İşte Kur'an-ı Kerim, İslâm toplumunda erkeklerin, kadınları yönetecek,

45- Kehf Suresi, 149
46- Neml Suresi, 88

onlara reis olacak konumda olduklarını belirlerken bu iki gerekçeyi vurguluyor ve bu iki faktöre özel yeteneklerden kaynaklanan yapısal sebepleri olduğu gibi görev ve yetenek bölüşümüne dayanan sebepleri vardır. Bunların yanısıra adaletli iş bölümünün gerektirdiği, görevleri bölüştürürken her iki cinse yapabilecekleri, fıtrî yatkınlıkları ile gerçekleştirmeye hazır oldukları fonksiyonları yükleme tutarlılığının önplâna çıkardığı sebepleri de mevcuttur.

Erkeğe tanınan aileyi yönetme yetkisi, reisliğe ilişkin yeteneklerin ve ön yatkınlığın varlığına dayanması sebebiyle yerindedir. Bu görevi onun omuzlarına yüklemeyi gerektiren sebepler vardır; çünkü aileden daha az önemli ve daha düşük değerli diğer sosyal kurumlar başsız bırakılmazken ailenin reissiz olması, yöneticisiz yürümesi düşünülemez. Bunun yanında erkek bu göreve hazırlıklıdır, yaratılış özellikleri bu görevde ona destekçidir ve bu görevin yükümlülüklerini taşımaya elverişlidir. Buna karşılık öbür cins, yani kadın bu göreve hazırlıklı değildir, yaratılıştan getirdiği yetenekler ona bu görevde destek sağlamaz. Eğer kadına, diğer kendine özgü sorumlulukları yanında bir de evi yönetme görevi yüklenirse bu zulüm olur. Eğer kadın, potansiyel yetenekleri harekete geçirilerek, bilimsel ve uygulamalı eğitimden geçirilerek evi yönetme görevine hazırlanacak olursa, bu defa analık görevine ilişkin yetenekleri körelir, dumûra uğrar. Çünkü analık görevinin kendine has gerekleri ve yetenekleri vardır. Bunların başında reaksiyon çabukluğu ve uyarılara hemen cevap verme yatkınlığı gelir. Bunların arka plânında da biyolojik ve sinirsel yapıda kökleri olan özel yetenekler ile bu yeteneklerin davranışlara ve reaksiyonlara yansıyan izleri bulunmalıdır.

Bunlar önemli meselelerdir, insan arzularının egemenliğine bırakılmayacak kadar, insanların bilinçsiz deneme-yanılma girişimlerine havale edilemeyecek kadar önemli meselelerdir. Bu konular gerek eski cahiliye dönemlerinde ve gerekse şimdiki cahiliye sistemlerinde insanların keyiflerine bırakılınca bu umursamazlık, gerek varlığının özü bakımından gerekse insan hayatına anlam ve üstünlük sağlayan insancıl özellikler ve yetenekler bakımından insanlığı büyük bir tehlikenin tehdidi altına sokmuştur.

Erkeğin aile reisi olması ilkesinin varlığına, etkinliğine ve insanlar üzerinde yürürlükte olan kanunları bulunduğuna bizzat insan fıtratı tanıklık ediyor. İnsanlar bu ilkeye karşı da çıksalar, onu kabul de etmeseler ve onu tanımazlıktan da gelseler bu realite ortadan kalkmaz. Bu fıtrî kuralın varlığını gösteren kanıtların bir bölümü şunlardır: Ne zaman bu kurala yançizilmiş ise, ne zaman ailede otorite sarsılmış ise, ne zaman bu otorite çarpıtılmış ise ve ne zaman bu otoritenin köklü ve fıtrî ilkesine sırt çevrilmiş ise insanlık hayatı yozlaşmış, bozulmuş, sarsılmış, gerilemiş; hatta yokolma ve mahvolma tehlikesi ile yüzyüze gelmiştir.

Yine bu kanıtlardan biri de belki şudur: Bizzat kadının vicdanı, fıtrî yapısına ters düşen aile reisliği görevini üstlenmekten kaçınıyor ve bundan hoşlanmıyor. Aile reisliği görevini üstlenmeyen, bu görevin gerektirdiği nitelikler konusunda eksiği olan, bu yüzden bu görevi eşinin üzerine yıkan erkekle birarada yaşamak durumunda kalan kadın; eksiklik, boşluk, endişe ve mut-

suzluk duygusuna kapılıyor. Bu sosyal hayatta somut izlerine rastlanan bir realitedir. Öyle ki, bunun böyle olduğunu, gerçeklere ters düşmüşlüğün karanlıklarında bocalayan sapıtmış kadınlar bile itiraf ediyorlar.

Bu kuralın köklülüğünü gösteren bir başka kanıt da şu olabilir: Baba tarafından yönetilmeyen ailelerde büyüyen bazı çocuklar görülür. Ailenin baba yönetiminden yoksun oluşu çeşitli sebeplerden kaynaklanır. Ya babanın kişiliği zayıftır, bu yüzden ananın kişiliği ona baskın çıkar ve evin dizginlerini kadın ele alır. Yahut ailede baba yoktur. Ya öldüğü için yoktur, ya da ortada meşrû bir baba olmadığı için yoktur. Bu tür ortamlarda büyüyen çocuklar ender olarak normal olurlar. Genellikle bu tür çocuklarda, ya sinirsel ya psikolojik yapılarında veya davranışları ve ahlâklarında mutlaka anormallikler, sapıklıklar görülür.

Bütün bunlar, ailede erkeğin reisliği ilkesinin varlığına, etkinliğine ve insanlara egemen kanunlarının bulunduğuna, işaret eder. Bunlar, insanlar karşı da çıksa red de etse ve tanımazlıktan da gelse bu realitenin geçerli olduğunu gösteren somut kanıtların bazılarıdır.

Erkeğin yöneticilik yetkisine, bunun dayanaklarına, gerekçelerine, zorunluluklarına ve insan fıtratına dayandığına ilişkin yaptığımız bu açıklamayı burada noktalamamız yerinde olur. Fakat sözü bağlarken şu gerçeği bir kere daha vurgulamalıyız. Erkeğin yöneticilik yetkisi -daha önce belirttiğimiz gibi- kadının ne ev içinde ve toplumdaki kişiliğini ve ne de hukukî kişiliğini ortadan kaldırma niteliği taşımaz. Bu ilke sadece aile-içi iş-bölümüne ilişkin bir uygulamadır; amacı bu son derece önemli kurumu yönetmek, korumak ve ayakta tutmaktır. Herhangi bir kurumun bir yöneticiye sahip olması ne o kurumun ortaklarının ve ne de çeşitli kademelerinde çalışanların varlıklarını ve kişiliklerini ortadan kaldırır. Ayrıca İslâm, Kur'an-ı Kerim'in başka ayetlerinde bu erkek reisliğinin nasıl olması gerektiğini açıklamıştır. Bu yöneticilik yetkisinin erkeğe; eşine ve çocuklarına karşı acıma, gözetme, koruma, kanat germe, kendinden ve malından fedakârlıklarda bulunma yükümlülükleri getirdiğini belirlemiş ve ev-içi davranışlarda uyacağı edep kurallarını açıklığa kavuşturmuştur."

SALİHA (İYİ) KADINLAR

Erkeğin aile reisliğine ilişkin görevleri, yetkileri, sorumlulukları ve yükümlülükleri anlatıldıktan sonra ideal mümin kadının nasıl olması gerektiği, aile içindeki imana dayalı davranış ve uygulamalarının niteliği konusuna geçiliyor. Okuyalım:

47- Bu fıkrada ele alınan konular hakkında daha geniş bilgi edinmek isteyenler şu eserlere başvurabilirler:
1- Yazarın "İslâm ve Medeniyetin Problemleri" adlı eserinin "Kadın ve Kadın-erkek İlişkileri" başlıklı bölümü.
2- Ebu Alâ Mevdudi'nin "Hicab" ve "Nur Suresi Tefsiri" adlı eserleri.
3- Dr. Ali Abdulvahid Vafi'nin "Aile ve Toplum" ile "İnsan Hakları" adlı eserleri.
4- Muhammed Kutub'un, "Materyalizm ve İslâm Karşısında İnsan" adlı eseri -Daruşşuruk-

"Buna göre iyi kadınlar, saygılı olanlar ve kocalarının yokluğunda Allah'ın korunmasını emrettiği mahremiyetleri koruyanlardır."

Demek ki ideal mümin kadın gerçek müminliğinin gereği olarak mutlaka kocasına karşı saygılı olmalıdır ve bu sıfat onun ayrılmaz niteliğini oluşturmalıdır "Saygılı olmak", ayetin deyimi ile "Kunût"; baskı altında, zorlamalı, isteksiz ve baştan savmacı bir itaat demek değildir. Aksine isteyerek, benimseyerek, gönüllü ve arzulu bir şekilde gösterilen itaat anlamına gelir. Bundan dolayı yüce Allah "İtaat edenler" dememiş, "saygılı olanlar" buyurmuştur. Çünkü ikinci deyimin anlamı psikolojiktir, insan ruhuna ılık esintiler yansıtıcı bir içerik taşır. Bir tek insan bütününün iki yarısı arasında bulunması gereken dirlik, sevgi, örtü ve korunak oluşturma havasına uygun düşen; bağrında büyüyen yavrulara havasının, nefeslerinin, esintilerinin ve meltemlerinin damgasını vuran insan yuvasına yakışan tutum budur.

İdeal mümin kadının, müminliğinin ve idealliğinin gereği olan kişiliğinin başka bir sıfatı da kocası ile arasındaki kutsal ilişkinin dokunulmazlığını, sadece kocasının varlığında değil, yokluğunda da titizlikle korumasıdır. Aynı insan bütününün yarısını oluşturmaları hasebiyle sırf kocasına açık olan mahremiyetlerini başkalarının gözlerinden ve dokunmalarından kesinlikle uzak tutmalıdır.

Kadının, yabancılara kapalı tutması gereken mahramiyetlerinin neler olduklarını ne kadın ve ne de erkek belirliyor. Bunları belirleyen, yüce Allah'ın bizzat kendisidir; ayetteki **"Allah'ın korunmasını emrettiği"** ifadesi bu gerçeği ortaya koyar.

Demek ki, ideal kadın için mesele sadece kocasının rızası meselesi değildir. Kocasının gerek yanında ve gerekse yokluğunda yabancılara açılmasına izin verdiği, açılışına kızmadığı mahremiyetleri konusunda kadın, sorumluluğu kocasının sırtına yıkarak işin içinden çıkamaz. Bu konuda yüce Allah'ın sisteminden sapmış bir toplumun gelenekleri ve modaları da kadın için geçerli bir mazeret olamaz.

Sözünü ettiğimiz "mahremiyetleri koruma" noktasına sınırlama getiren bir tek geçerli hüküm vardır. Kadın, mahremiyetlerini bu hüküm uyarınca, yani **"Allah'ın korunmasını emrettiği"** biçimde korumalıdır. Kur'an-ı Kerim, bu mahremiyetleri koruma zorunluluğunu emir kipi ile dile getirmiyor. Bu zorunluluğu emir kipinden daha derin anlamlı ve daha vurgulayıcı bir dille ifade ediyor; "Allah'ın korunmasını emrettiği şekildeki muhafaza titizliği ideal kadınların karakteristik özelliklerinin ve ideal olma niteliklerinin vazgeçilmez gereğidir" diyor.

Durum böyle olunca sapık toplumun baskısı karşısında boyun eğen, bozguna uğrayan müslüman erkek ve kadınların bütün mazeretleri suya düşer ve **"Allah'ın korunmasını emrettiği"** prensibi uyarınca salih (ideal) kadınların gönüllü, istekli ve arzulu itaatleri eşliğinde koruma altında tutacakları mahremiyetlerin sınırları meydana çıkar.

İdeal (saliha) kadınların dışında kalan kadınlara gelince bunlar dikkafalı ve serkeş kadınlardır. Kur'an'da bu sıfatı ifade etmek için kullanılan "Neşz"

kelimesi "yüksek yerde durmak" anlamına gelir. Bu ifade belirli bir psikolojik durumu kelimelere yansıtan somut bir ifadedir. Gerçekten dikkafalı, serkeş insan başkaldırma ve kafa tutma konusunda sivrilen, göze batan insan demektir.

İslâm sistemi ailede dikkafalılığın gerçekten uygulamaya girmesini, isyan bayrağının çekilmesini, reislik otoritesinin kaybolmasını ve sonuç olarak yuvanın iki kampa bölünmesini pasif bir şekilde karşılamaz. Çünkü iş bu raddeye varınca çoğunlukla problem çözülemez. Buna göre dikkafalılığın ve isyanın tohumları henüz filiz vermeden bunlara karşı önlem almak gerekir. Yoksa eğer bu tohumlar yeşermeye bırakılacak olursa iş, bu önemli kurumun bozulmasına ve yozlaşmasına varır. Artık orada huzur ve güven kalmaz. Artık yuva yavruların yetişmelerine uygun sıcaklığını ve korunaklığını yitirir. Daha beteri de var. Böyle gide gide bir gün bu yuva dağılır, çöker ve temelli mahvolur. O zaman genç yavrular ya başıboş kalır; ya da psikolojik, sinirsel, organik hastalıklara, belki de türlü sapıklıklara yolaçacak şartlar içinde büyümek zorunda kalırlar.

Demek durum son derece ciddi. O halde sözünü ettiğimiz dikkafalılığın ve isyankârlığın belirtileri ortaya çıkar-çıkmaz hemen bunları tedavi etmenin aşamalı önlemlerine başvurmak gerekir. İşte aile kurumunu sarsılmaktan ve yıkılmaktan korumak için kurumun bir numaralı sorumlusu olan kocaya çoğunlukla uslandırıcı sonuç veren bazı terbiye yöntemlerini kullanma yetkisi tanınıyor. Bu yöntemleri kullanmaktan maksat karşı taraftan intikam almak, onu küçük düşürmek ya da ona acı çektirmek değildir. Amaç; yola getirmek, dik kafalılığın bu başlangıç aşamasında yuvada açtığı deliği tıkamak ve gediği sıvamaktır. Şöylece:

"Dikkafalılık edeceklerinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt veriniz, onları yataklarında yalnız bırakınız ve dövünüz. Eğer uslanıp size itaat ederler ise kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız. Hiç kuşkusuz Allah yücedir, büyüktür."

Şimdi önce yukarda söylediklerimizi tekrar hatırlayalım: Yüce Allah (celle celaluhu) insan bütününün her iki yarısını, yani kadını ve erkeği ile insanı onurlu kılmıştır. Kadın hakları, onun insan olmasından kaynaklanan temel haklardır. Müslüman kadın, tüm vatandaşlık haklarına sahiptir. Bunların yanısıra erkeğin yönetimi altında olacağı ilkesi, kadının kendi hayat arkadaşını seçme özgürlüğünü, şahsı ve malı ile ilgili tasarruf yetkisini ortadan kaldırmaz. Gerek bunları ve gerekse İslâm sisteminin içerdiği diğer belli-başlı ilkeleri gözönüne getirelim. Bu arada aile kurumunun önemi hakkında yapmaya çalıştığımız açıklamaları da zihnimizde canlandıralım.

O zaman kalplerimiz şahsi ihtirasların tutsağı olmamış ve başlarımız şımarıklıktan dönmüş değil ise önce bu uslandırma amaçlı önlemlerin niçin ortaya konduğunu, sonra da bunların nasıl bir yöntem uyarınca uygulanmaları gerektiğini kolayca anlarız.

Bu önlemler, -dikkafalılık tehlikesi belirince- koruyucu birer tedbir olsunlar diye yürürlüğe konmuşlardır. Amaçları nefisleri islâh etmek ve prob-

lemleri kaynaklarında çözmektir. Yoksa bu önlemler kalpleri daha çok kırmak, kin ve nefretle doldurmak, yahut aşağılık kompleksine ve öc duygularına yuva yapmak için ortaya konmamıştır.

Burada sözkonusu olan şey kadın-erkek savaşı değildir ki, bu önlemler aracılığı ile dikkafalılığa kalkışmak isteyen kadının burnu kırılsın veya kuduz köpek gibi zincire vurulsun!

Böyle bir şey asla İslâmî değildir. Böyle bir uygulama bazı dönemlerin toplumsal geleneği olabilir. Bu sadece erkeğin ya da sadece kadının alçalmasından, yozlaşmasından değil, bir bütün olarak "insan"ın alçalmasından ve izzet erozyonuna uğramasından kaynaklanan onur kırıcı bir gelenektir. Fakat İslâm gündeme gelince mesele hem biçim, hem yöntem hem de amaç bakımından farklılık kazanır. Ayeti inceleyelim.

"Dikkafalılık edeceklerinden endişe ettiğiniz kadınlara öğüt veriniz."

İşte ilk önlem bu. Yani öğüt vermek. Bu önlem aile reisinin yani evin baş sorumlusunun ilk görevidir. Her durumda kendisinden başvurulması beklenen; sürekli bir eğitim faaliyetidir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ey müminler, kendinizi ve aile fertlerinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyunuz."[48]

Fakat ayetin anlattığı endişe karşısında erkek, bu önleme belirli bir amaca ulaşmak için başvurur. Bu belirli amaç; dikkafalılık hastalığını henüz palazlanmadan, henüz tam anlamı ile açığa çıkmadan tedavi etmektir.

Fakat kimi zaman öğüt vermek işe yaramayabilir. Kadın kontrolsüz bir bencilliğe veya bilinçsiz bir burnu büyüklük kompleksine kapılmış olabilir. Güzelliğine, malına, soyluluğuna, ya da bir imtiyazına güvenerek aile kurumunun ortak üyesi olduğunu; kapris yapacak, böbürlenecek ya da çatışmaya girişecek bir rakibi olmadığını unutabilir. İşte o zaman sıra ikinci önleme gelir. Bu önlem kadının kof gururunu kırma amacı taşır. Kadının güzellik, çekicilik gibi erkeğe hava atmak için koz olarak kullanmaya kalkıştığı ya da yönetilen konumunda olduğu bu kurumun üyesi olmayı içine sindirememesine sebep olan bütün üstünlüklerine yöneliktir. Okuyoruz:

"Onları (eşlerinizi) yataklarında yalnız bırakınız."

Yatak, bir tahrik ve cazibe yeridir. Şımarmış, dikkafalı kadın burada egemenliğinin doruğuna ulaşır. Eğer erkek bu tahrik karşısında arzularını frenleyebilirse şımarık karısının en etkili silâhını elinden almış olur. Erkeğin en kritik anda ortaya koyacağı bu güçlü irade ve kişilik tezahürü karşısında ve bu kararlı direniş önünde genellikle kadının geri çekildiği, yumuşadığı görülür.

Yalnız bu önlemin, yani erkeğin karısını yatağında yalnız bırakışı tedbirinin uygulanışı sırasında gözetilmesi gereken belirli bir âdâbı vardır. Bu da bu yatakta yalnız bırakma eyleminin yatak odasının dışına taşırılmaması, karı-koca arasında kalmasıdır. Olay çocukların önünde cereyan eden bir yatak

48- Tahrim Suresi, 6

boykotuna dönüşmemelidir. Dönüşürse onların gönüllerine kötü ve yıkıcı duyguların tohumlarını eker. Bunun yanısıra bu önlem yabancıların gözleri önüne serilen gösterişli bir eylem şekline de bürünmemelidir. Yoksa kadının onurunu rencide eder ve onun dikkafalılığını azdırır. Amaç kadını küçük düşürmek ya da çocukların zihinlerini bulandırmak değil, dikkafalılık kompleksini tedavi etmektir. Hem dikkafalılığa karşı bir ders vermenin ve hem de bu işi kadını başkaları önünde küçük düşürmeden yapmanın konu edilen önlemin ortak amaçları oldukları açıkça görülür.

Fakat bu önlem de başarılı olmayabilir. O zaman ne olacak? Aile kurumu yıkıma mı terkedilecek? Hayır. Sırada bir üçüncü önlem var. Belki öbür ikisine göre biraz sert, ama kadının dikkafalılık kompleksi yüzünden aile yuvasının tamamen yıkılmasından daha kolay göze alınır ve daha az risklidir kuşkusuz. Okuyoruz:

"Onları (eşlerinizi) dövünüz."

Eğer bu önlemi yukardaki inceliklerin ve bu tedbirlerin ortak amacının ışığı altında ele alırsak sözkonusu dövmenin öc alma, sadist duyguları tatmin etme amacı güden bir acı çektirme ya da kadının onurunu kırma, kişiliğini hırpalama eylemi anlamına gelmeyeceği, bunların yanısıra kadının istemediği bir hayatı zorla, baskı ile yaşatma aracı olarak kullanılamayacağı açıkça anlaşılır. Bu eylem terbiye edicinin sevecen duygularına eşlik eden bir uslandırma girişimi olmakla sınırlıdır. Tıpkı babanın çocuklarına ve öğretmenin öğrencilerine yönelik aynı türden uygulamalarında olduğu gibi.

Söylemeye gerek yok ki, eğer bu önemli kurumun ortakları arasında uyum varsa bu önlemlerin hiç birine yer yoktur. Bu önlemlere ancak sarsıntı ve bozulma tehlikesi karşısında başvurulur. Bu sarsıntı ve bozulma tehlikesi de ancak bu önlemler aracılığı ile tedavi edilmeye çalışılan bir sapmadan kaynaklanır.

Eğer ne öğüt verme ve ne de yatakta yalnız bırakma önlemleri işe yaramaz ise o zaman ortada başka türden ve başka düzeyde bir sapma var demektir ki ona karşı diğer önlemler çare olamazken bu önlem çıkaryol olabilir.

Bazı sapma türlerine ilişkin pratik deneyimler ve psikolojik araştırmalar bu dövme önleminin belirli bir psikolojik anormalliği tedavi edecek, aynı zamanda bu anormalliğin sahibinin davranışlarını düzeltecek ve onu tatmin edecek en uygun çare olduğunu söylüyorlar.

Yalnız burada sözünü ettiğimiz patolojik (marazi) sapma, psikanalizin belirleyerek isim taktığı anormallik olmayabilir. Çünkü biz psikolojinin ortaya koyduğu sonuçlara kesin bilimsel veriler gözü ile bakmıyoruz. Sebebine gelince psikoloji, Dr. Alexis Carrel'in de belirttiği gibi henüz bilimsel anlamda bir "bilim" dalı haline gelmiş değildir. Öyle kadınlar var ki, ancak pazu gücü ile kendilerini alt eden erkeklerin otoritesine sığınmak isterler ve ancak gücünü bu yolla kendilerine kanıtlayan erkeklerin eşleri olmaktan hoşlanırlar. Kuşkusuz bütün kadınların tabiatı böyle değildir. Fakat böyle kadınlar da vardır. İşte bu tür kadınları hizaya getirebilmek ve bunun sonucunda da bu önemli kurumun

barış ve güvenliğini koruyabilmek için bu son önleme başvurmak gerekli olabilir.

Ayrıca bu önlemleri belirleyen merci, tüm varlıkların yaratıcısıdır. O yarattığı insanları herkesten iyi tanır. Bu herşeyi bilen ve her şeyin içyüzünden haberdar olan yüce merciin sözünden sonra yapılacak her tartışma dayanaksız bir demogojidir; yaratanın bu tercihine yönelik her inatlaşma ve boyun eğmeme girişimi, insanı iman alanının dışına çıkmaya sürükleyen bir adım olur.

Yüce Allah bu önlemleri niteliklerini, beraberlerinde taşıdıkları niyeti ve güttükleri amacı belirleyecek tarzda nitelikte ortaya koyuyor. Öyle ki, cahiliye dönemleri insanlarının yanlış anlamalarını, yüce Allah'ın sistemine yakıştırmaya imkân bırakılmıyor. Çeşitli cahiliye dönemlerinde erkeğin din adına cellat kesildiği, yine din adına kadının köleye dönüştürüldüğü, erkeğin kadına ve kadının erkeğe özendiği, karşı cinslerin birbirlerine benzemeye yeltenerek kişiliklerinden uzaklaştıkları, ya da ilerici bir din anlayışı adı altında her iki cinsin kadın ile erkek arası üçüncü bir karmaşık cinse dönüşmeye giriştikleri sık sık görülür. Fakat müminlerin vicdanlarında bu sapık akımları katıksız İslâm'dan ve onun gerektirdiği uygulamalardan ayırdetmek hiç de zor değildir.

Bu önlemler dikkafalılık kompleksinin belirtilerini henüz bu kompleks palazlanmadan, tedavi etmek için ortaya kondu ve hemen arkasından kötüye kullanılmalarını önleyecek uyarılar gündeme getirildi. Bunun yanısıra Peygamber efendimiz (salât ve selâm üzerine olsun) gerek eşlerine yönelik pratik uygulamaları ile ve gerekse sözlü direktifleri ile bu konudaki yanlış anlamaları düzeltmeye ve orada-burada görülen aşırı uygulamaları frenlemeye yöneldi.

Nitekim Muaviye b. Hıdet-ül Huşeyri'nin; "Ya Resulellah, eşlerimizin üzerimizdeki hakları nelerdir?" diye sorması üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Kendin yiyince ona da yedirmen, kendin giyince ona da giydirmendir. Ayrıca yüzüne vurmazsın, ona hakaret etmezsin ve kendisini yatakta yalnız bırakmayı evin dışına taşırmazsın."[49]

Yine bir keresinde Peygamberimiz **"Allah'ın cariyelerini (kadınlarınızı) dövmeyiniz"** buyurduktan bir süre sonra huzuruna çıkan Hz. Ömer "Ya Resulellah! Kadınlar, kocalarına karşı dikkafalılık etmeye başladılar" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz, erkeklerin eşlerini dövmelerine izin verince çok sayıda kadın, Peygamberimizin eşlerine başvurarak kocalarından şikâyetçi oldu. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:**"Çok sayıda kadın Muhammed'in eşlerine (eşlerime) başvurarak kocalarından şikâyetçi oldular. O erkekler sizin iyilerinizden değildirler."**[50]

Bu arada Ebu Hureyre'nin bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"İçinizden biri, gündüz dişisini çifteleyip de gece olunca onunla çiftleşen

49- Müsned, Ashabussünen
50- Ebu Davud, Nesei, İbn-i Mace

merkepler gibi davranarak eşini dövmesin."[51]

Yine Peygamberimiz (salât ve selâm üzerine olsun) bir başka hadisinde ise bu konuda şöyle buyuruyor:

"En iyileriniz, eşlerine karşı en iyi davrananlarınızdır. Ben içinizde eşlerine karşı en iyi davrananızım."[52]

Bir yandan bu nasslar ile bu direktifler öbür yandan da bu konuda gelişen ve kimi zaman bu direktiflere ters düşen pratik uygulamalar bize şunu gösteriyor. O günün İslâm toplumunda bu alanda İslâm sisteminin direktifleri ile cahiliye düzeninin kültürel kalıntıları birbirleri ile çatışma halinde idiler. Ama bu durum sadece bu alanda görülen bir manzara değildi. İslâm'ın direktifleri ile cahiliye kültürünün tortuları hayatın diğer birçok alanında da çatışıyordu. Bu çatışma İslâm toplumunda yeni değerler ve kurumlar iyice yerleşinceye ve müslümanların vicdanlarının ve bilinçlerinin derinliklerinde kök salıncaya kadar sürmüştür.

Her neyse, yüce Allah bu önlemlerin önüne aşılmaması ve önlerinde durulması gereken sınırlar koymuştur. Bu önlemlerin herhangi bir aşamasında amaç gerçekleşince artık ötesine geçilemeyecektir. Okuyoruz:

"Eğer (kadınlarınız) uslanıp size itaat ederlerse kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız."

Amaç gerçekleşince araca başvurma girişimi durduruluyor. Bu da varılmak istenen sonucun sözkonusu amaç -yani kadının kocasına itaat etmesini sağlama amacı- olduğunu açıkça gösteriyor. Sağlanması istenen itaat zorlamalı itaat değil, gönüllü itaattır. Çünkü zorlamalı itaat, toplumun temeli olan aile kurumu için sağlıklı bir dayanak oluşturamaz.

Ayetin aşağıdaki cümlesi bize açıkça gösteriyor ki, itaat amacı gerçekleştikten sonra bu önlemleri uygulamaya devam etmek aşırılık, keyfî uygulama ve ölçüyü çiğnemektir. Okuyoruz:

"...İtaat ederlerse kendilerine karşı başka bir tedbire başvurmayınız."

Bu yasaklamanın arkasından gelen uyarı cümlesinde yüce Allah'ın yüceliği ve ululuğu vurgulanıyor. Böylece Kur'an'ın bilinen özendirme ve caydırma üslubu uyarınca kalplere su serpiliyor, mağrur başlar eğdiriliyor, bazı gönüllerden geçmesi muhtemel aşırılık ve bencillik duygularının kökü kazınıyor. Okuyalım:

"Hiç şüphesiz Allah yücedir, büyüktür."

Bu önlemler dikkafalılığın açığa vurulmadığı, sadece ön belirtilerinin görüldüğü durumlar içindirler. Bir de bu dikkafalılığın açığa vurulduğunu düşünelim. O zaman bu saydığımız önlemlere başvurulmaz. Çünkü o durumda bunların hiç bir yararı, hiçbir olumlu sonucu olmaz. O durumda karı-koca anlaşmazlığı, birbirinin başını ezmeyi amaçlayan bir çatışmaya ve bir savaşa dönüşmüş demektir. Oysa amaç ve istenen şey bu değildir.

51- Sahhah
52- Tirmizi, Taberanî

Ayrıca erkek, bu önlemlere başvurmanın hiçbir yarar getirmeyeceğini, tersine yuvanın dirliğinde meydana gelen çatlağı daha da genişleteceğini, dikkafalılığı açığa vurduracağını ve henüz kopmamış duran evlilik bağlarının da kopmasına yolaçacağını düşünebilir ve bu önlemleri yürürlüğe koymadan önce yapacağı durum değerlendirmesinde bu görüşe varabilir. Ya da bu önlemleri fiilen uygular da hiç bir olumlu sonuç elde edemez.

Bu durumlarda hikmetli İslâm sistemi bu önemli kurumu yıkımdan kurtarmak için, kenara çekilerek onu yıkıma bırakmak zorunda kalmadan önceki son girişimi olmak üzere başka bir önlem öneriyor. Okuyoruz:

"Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz onlara biri erkeğin ve öbürü kadının akrabası olan iki arabulucu gönderiniz. Eğer bu arabulucular karı-kocayı barıştırmak isterler ise Allah onların arasını bulur. Hiç şüphesiz Allah herşeyi bilir ve her şeyden haberdardır."

Görüldüğü gibi İslâm sistemi, dikkafalılığın ve gerginliğin olumsuz sonuçlarına teslim olmayı uygun görmediği gibi hemen evlilik bağını çözmeye ve aile kurumunu, içinde yaşayan küçük-büyük herkesin; dirliğin bozulması konusunda hiç bir rolü, hiçbir günahı ve hiçbir engel olma gücü olmayan zavallı aile fertlerinin başına yıkmaya kalkışılmasını uygun bulmuyor. Çünkü aile kurumu İslâmın gözünde değerlidir. Bu değerlilik, bu kurumun toplumun yapılanmasındaki önem ile, topluma sağladığı gerekli tuğlalar aracılığı ile onun varlığının sürdürülmesine, gelişmesine, ilerlemesine sağladığı katkı ile doğru orantılıdır.

Bu gerekçe ile İslâm ayrılık tehlikesi başgösterince bu ayrılık fiilen gerçekleşmeden önce davranarak şu son önlemini devreye sokar: Biri kadının ve öbürü erkeğin akrabası olan, taraflarca onaylanacak iki hakemin işe elkoymasını önerir.

Bu hakemler karı-koca ilişkilerini gölgeleyen psikolojik gerginliklerden, bilinçlerde çöreklenmiş tatsız hatıralardan ve ortak hayatın olumsuz şartlarından uzak bir soğukkanlılık içinde biraraya gelirler. Bu hakemler, aile yuvasının havasını zehirleyen, işi çıkmaza sokan ve pençesine düştükleri için karı-kocaya, ortak hayatlarının iyi taraflarından daha baskın gelen bütün olumsuz ve yıkıcı etkilerden uzaktırlar. Her ikisi de ailelerinin adı kötüye çıksın istemez ve yuvasız kalma tehlikesi ile karşı karşıya olan küçük çocuklara karşı şefkat duyguları ile doludurlar.Böylesine tatsız bir duruma düşmüş karı-kocaya egemen olabilecek olan karşı tarafı alta düşürme kompleksinden uzaktırlar. İstedikleri tek şey dargın karı-kocanın, çocuklarının ve yıkılma tehlikesi ile yüzyüze gelen yuvalarının iyiliğidir, mutluluğudur. Bunların yanısıra karı-koca bu hakemlerin önünde gizli sırlarını açmaktan çekinmezler. Çünkü bunlar tarafların akrabalarıdırlar. Bu sırları yayacaklarından korkulmaz. Sebebine gelince bu sırları ortalığa yaymak kendilerinin de yararına değildir. Hatta onların yararı bu sırların saklanmasında ve çözüme kavuşturulmasındadır.

İşte bu iki hakem biraraya gelerek dargın karı-kocanın arasını bulmaya koyulurlar. Eğer tarafların gönlünde barışma eğilimi var da bu eğilimi frenleyen tek faktör karşılıklı öfke ise bu hakemlerin barıştırmaya yönelik güçlü arzuları

sayesinde yüce Allah, bu dargın çifte barışmayı ve uyuşmayı nasip eder. Okuyalım:

"Eğer bu arabulucular karı-kocayı barıştırmak isterler ise Allah onların arasını bulur."

Arabulucular barıştırmayı isteyecekler, Allah da onların dileğini kabul edecek ve girişimlerini başarıya ulaştıracaktır.

İşte insanların kalpleri ve çabaları ile yüce Allah'ın dilemesi ve takdiri arasındaki ilişki budur. İnsanların hayatında yeralan gelişmeleri yüce Allah'ın takdiri gerçekleştirir. Fakat insanların elinde adım atmak ve girişimde bulunmak yetkisi vardır. Bundan sonra olacak olan şey, yüce Allah'ın takdiri ile olur. Üstelik bu olacak olan şey sırları bilen ve her şeyin en yararlısından haberdar olan yüce Allah'ın bilgisi altında gerçekleşir. Okuyoruz:

"Hiç şüphesiz Allah herşeyi bilir, her şeyden haberdardır."

Böylece -bu bölümde- İslâm'ın; kadına, karşıt cinsler arasındaki ilişkilere, aile kurumuna ve aile-toplum ilişkilerine ne kadar ciddi ve önem verici bir gözle baktığını görmüş olduk. İslâm sisteminin insan hayatının bu kesimini yasal düzenlemeler ile donatmak için ne kadar yoğun bir çaba harcadığına tanık olduk. Bunun yanısıra İslâm cemaatını, cahiliye bataklığından alarak kendisinden başka hidayet olmayan İlâhi hidayetin doruğuna tırmandırmaya çalışan bu yüce sistemin bu yolda harcadığı çabaların pratik örnekleri ile karşılaşmış olduk.

ÖZETLE KONU

Bu bölümde inceleyeceğimiz ayetler ile bir yandan bu surenin ekseni ve temel konuları arasında ve öteyandan yine bu cüzde yeralan bir önceki ayetler kümesinin konuları arasında birçok ortak noktalar vardır.

Bu bölümü oluşturan ayetler şu konular üzerinde yoğunlaşıyor: Müslüman toplumun hayatını düzenlemek, onu cahiliye tortularından arındırarak yeni İslâmi karakteristikleri özümleyen bir yapıya kavuşturmak; bu toplumu ehl-i kitap -Medine yahudileri- konusunda, bunların öteden beri sürüp gelen şirretlikleri ve katı inatları ve müslüman topluma yönelik bozgunculukları konusunda uyarmak; kişilerin İslâm toplumunun gelişmesini, ilerlemesini engellemek için harcadıkları çabaları büyüteç altına almak, özellikle bu yıkıcı çabaların ahlâka ve toplumsal dayanışmaya yönelik olanlarına, bu yeni toplumun gelişen gücünü sergileyen bu iki dinamik faktöre dönük yahudi düşmanlıklarına dikkatleri çekmektir.

Bu ayetler bu konularda yeni bir bakış simgeledikleri için İslâm toplumunun temel dayanağını oluşturan Tevhid ilkesini, yüce Allah'ı kayıtsız-şartsız bir bilme, prensibini vurgulayarak söze giriyorlar. İslâm toplumunun hayatı ve her alanda, her yönde bu hayatı düzenleyen sistemi bu temel ilke olan Tevhid'den kaynaklanır.

Bu derste aile düzenlenmesi ve toplumsal düzenleme alanları hareket

noktası alınarak ileri aşamalara ulaşılıyor ve sosyal düzenleme sürecine yeni boyutlar kazandırılıyor. Geçen konuda aile kurumundan, bu kuruma ilişkin yasal düzenlemelerden, bu kurumun varlığını koruyacak önlemlerden ve yapısını pekiştirip sağlamlaştıracak ilişkilerden sözedilmişti.

Bu derste ise, İslâm toplumunda egemen olması gereken aile-içi ilişkiler ve bu ilişkiler ile bağlantılı insanlar-arası ilişkiler gündeme getiriliyor. Bu ilişkiler ile aile arasındaki bağ ana-babadan ve ana-baba ilişkisinin uzantısı olan bir sosyal ilişki sürecinden sözedilerek kuruluyor. Çapı gitgide genişleyen bu sosyal ilişkilerin aile yuvasının sıcak ve sevecen ortamında gelişen duyguların yoğunlaşmasından kaynaklandıkları vurgulanıyor. Değişik insan kesimlerine yönelen bu yapıcı ilişkilerin, ilk önce aile ocağının bağrında ve bu duyarlı yuvanın okşayıcı kanatları altında öğrenildiği vurgulanıyor. Devamla aile yuvasında vicdanlara ekilen bu kucaklayıcı ilişki tohumlarının yeşerip boyatması ile bütün insanlardan oluşan ortak insanlık ailesi içinde kaynaşmayı arayan geniş perspektifli bir ilişki ağının temelinin atıldığı belirtiliyor.

Bu ders gerek bildiğimiz büyük aileyi ve gerekse bütün insanlığı kapsamına alan büyük insanlık ailesini gözetmeyi ve bu alanda herkesin yararlanabileceği değer yargılarını ve kriterleri geliştirmeyi telkin eden direktifler içeriyor. Bu yüzden bu ders İslâm toplumunda egemen olan bütün değer ölçülerine ve hayat sisteminin tümüne kaynaklık eden temel ilkeyi hatırlatarak söze giriyor. Sözünü ettiğimiz temel ilke Tevhid ilkesi, yani yüce Allah'ın birliğini onaylama prensibidir. Arkasından bütün hareketler, bütün faaliyetler, bütün duygular ve bütün reaksiyonlar yüce Allah'a kulluk etme kavramının kapsamına alınıyor. O Allah'a kulluk kavramı ki, müslümanın vicdanında ve hayatında bütün insanî faaliyetlerin tek amacını oluşturur.

Bu geniş kapsamlı Allah'a kulluktan söz açılmışken bununla bağlantılı olarak bu dersin ikinci fıkrasında namazın ve namaz öncesi temizlenmenin bazı hükümleri gündeme getiriliyor. Bunun yanısıra o zaman henüz yasaklanmamış olan içkinin yasaklanması yolunda yeni bir adım atılıyor. Bu yasaklama adımı bir yandan yeni toplumda sürekli ve aşamalı bir yaklaşımla uygulanan İslâmî eğitim proğramının bir parçasını oluştururken öbür yandan ibadet ile namazla ve Tevhid ilkesi ile ilişkilendirilerek atılıyor.

Gerek bu dersi oluşturan ayetler zincirinin halkaları arasında, gerek bu ders ile bir önceki ders arasında ve gerekse yine bu ders ile elimizdeki surenin ekseni arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu gözlüyoruz.

ALLAH'A KULLUK

وَٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا۟ بِهِۦ شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ
إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ
وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ بِٱلْجَنۢبِ

وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ
النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾
وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا
﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ
ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا
عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ
عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا
الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

36- Allah'a kulluk ediniz. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Ana-babaya akrabalara, yetimlere, yoksullara, yakın komşulara, uzak komşulara, yakın arkadaşlara yanyolda kalanlara, elinizin altındakilere iyilik ediniz. Allah kendini beğenmiş kibirlileri kesinlikle sevmez.

37- Bunlar kendileri cimrice davrandıkları gibi başkalarına da cimri olmayı önerirler ve Allah'ın lütuf eseri olarak kendilerine verdiği imkânları gizlerler. Biz kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık.

38- Yine bunlar başkalarına gösteriş olsun diye mal verirler, Allah'a ve ahiret gününe inanmazlar. Yoldaşı şeytan olanın ne kötü yoldaşı vardır!

39- Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe inansalar ve Allah'ın kendilerine bağışladığı mallarının bir bölümünü hayır yolunda harcasalardı, ne olurdu? Hiç kuşkusuz Allah onların yaptıkları her şeyi bilir.

40- Hiç şüphesiz Allah zerre kadar haksızlık etmez. Eğer bu bir iyilik olursa onu bir kaç kat büyütür ve karşılığında kendi katından büyük bir mükâfat verir.

41- Her ümmete karşı birer şahid tutacağımız ve seni de kendilerine karşı birer şahid tutacağımız ve seni de kendilerine karşı şahit gös-

tereceğimiz gün acaba onların halleri nasıl olacak?

42- Kâfirler ve Peygamberlere karşı gelenler o gün yerle bir olmayı özlemle isterler. Onlar Allah'tan hiçbir söz saklayamazlar.

Bu ayetler demeti sırf yüce Allah'a kulluk etmeyi emrederek ve O'na herhangi bir şeyi ortak koşmayı yasaklayarak söze giriyor. Ayetin başındaki "ve" bağlacı bu emir ve yasağı, geçen dersin sonlarında yeralan ailenin düzenlenmesine ilişkin emirlere bağlıyor. Bu iki konunun birbirine bağlanması, İslâmdaki genel, kapsamlı ve bütünleştirici birliği kanıtlar.

Yani İslâm sırf vicdanda saklı duran bir inanç sisteminden ve sırf ibadet törenlerinden ibaret olmadığı gibi bu inanç sistemi ve ibadet amaçlı hareketler ile ilişkisi olmayan sırf dünyaya dönük yasal düzenlemelerden ibaret de değildir. İslâm, bütün faaliyet türlerini içeren, onların çeşitli kesimleri arasında ilişki kuran ve hepsini en temeldeki ana ilkeye bağlayan bir dindir. Bu ana ilke yüce Allah'ı bir bilmek ve bütün bu faaliyet kesimlerinde başka hiçbir yerden değil, sırf O'ndan talimat almaktır. Başka bir deyimle bu ilke yüce Allah'ı hem kendisine ibadet edilen bir ilâh olarak ve hem de bütün insanî faaliyetlerde yasa koyma ve direktif kaynağı olarak bir ve ortaksız bilmektir. İslâm'da ve genel anlamı ile yüce Allah'ın yozlaştırılmamış dininde Tevhidin bu iki türü birbirinden ayrılmaz.

Bu yüce Allah'ı bir bilme emrini ve O'na ortak koşma yasağının arkasından önce küçük aileden, sonra da büyük insanlık ailesinden olan yardıma muhtaç insan guruplarına iyilik etmeye ilişkin emir geliyor. Sonra cimrilik, kendini beğenmişlik, böbürlenme, başkalarını cimriliğe özendirme; yüce Allah'ın verdiği mal, bilgi ve din gibi nimetleri kıskanma, başkalarından saklama gibi kötü huylar kınanıyor; şeytanın izinden gidilmemesi hatırlatılıyor ve yüce Allah'ın onur kırıcı ve rezil edici azabından sakınılması vurgulanıyor. Böylece bütün bu hatırlatmalar yüce Allah'ı bir bilme ilkesine bağlanıyor; yüce Allah'ı bir bilip O'na hiçbir şeyi ortak koşmayanların talimat kaynakları belirleniyor. İbadet edilecek Allah nasıl bir ise, bu talimat kaynağı da tektir, birden fazla olamaz. Yüce Allah'ın, nasıl ilâh bilinmekte ve bütün insanların ibadetlerine muhatap olmakta ortağı yoksa yasa koymakta ve direktif vermede de ortağı yoktur.

ALLAH'A ORTAK KOŞMAK

"Allah'a kulluk ediniz. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız. Ana-babaya, akrabalara, yetimlere, yoksullara, yakın komşulara, uzak komşulara, yakın arkadaşlara, yarı yolda kalanlara, elinizin altındakilere iyilik ediniz."

İslâm sisteminde tüm yasal düzenlemeler ve tüm direktifler tek kaynağa dayanır ve tek ağırlık noktası üzerinde yoğunlaşır. Sözkonusu tek kaynak yüce Allah'a inanmak ve sözkonusu ağırlık merkezi de bu inancın karakteristik göstergesi olan kayıtsız-şartsız Tevhid ilkesidir. Böyle olduğu içindir ki, bu yasal düzenlemeler ile direktifler birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar, aralarında uyum gözlenir, herhangi birini öbüründen ayırmak zordur, herhangi birini dayandığı

ana kaynağa başvurmaksızın incelemek eksik bir çabadır. Bir bölümünü uygulayıp diğerlerine sırt çevirmek ne insana müslüman sıfatını kazandırma konusunda ve ne de İslâm sisteminin hayata yönelik meyvelerini elde etme konusunda yeterli olur.

Evren ile, hayat ile ve insanlar ile ilişkileri düzenleyen bütün temel kavramlar, bütün temel düşünceler yüce Allah'a inanma ilkesinden kaynaklanır. Sosyal, ekonomik, siyasi, ahlâkî ve evrensel bütün sistemler bu temel kavramlara dayanır. Bu temel kavramlar insanların birbirleri ile olan bütün ilişkilerini etkilerler. Yeryüzündeki bütün insani faaliyetlere yön ve biçim verirler; hem fertlerin vicdanlarına ve hem de toplumsal pratiğe damgalarını basarlar. Böylece insanlar arasındaki ilişkilere ibadet niteliği kazandırırlar. Çünkü bu ilişkiler yüce Allah'ın sistemine ve denetimine uymayı içerir. İbadetleri, insanlararası ilişkilerin dayanağı yaparlar. Çünkü bu ibadetler insanın vicdanını ve davranışlarını arındırır. Yine bu temel kavramlar hayatı son çözümde, sırf Allah'tan kaynaklanan, sırf O'ndan alınmış talimatlara dayanan, dünyada ve Ahiretteki tek mercii yüce Allah olan kenetlenmiş bir bütüne dönüştürürler.

İslâm inancının, İslâm sisteminin, yüce Allah'ın yozlaştırılmamış dininin bu temel özelliği taşıdığını burada şundan anlıyoruz: Daha önce söylediğimiz gibi ana-babaya, akrabalara ve toplumun diğer bazı kesimlerine yardım edilmesini emreden ayet, yüce Allah'a kulluk edilmesi, O'nun bir bilinmesi direktifi ile söze giriyor. Bunun yanısıra ana-babanın yakınlığı ile sözkonusu toplum kesimlerin yakınlığı birleştiriliyor. Bu yakınlıkların her ikisi de yüce Allah'a kulluk etme, O'nu bir bilme ilkesine bağlanıyor. Üstelik bu Allah'a kulluk ve Allah'ı bir bilme ilkesi -daha önce değindiğimiz gibi- geçen dersin sonlarında anlatılan aile hukuku ile bu derste işlenen geniş çaplı insanlararası ilişkiler prensibini birbirine kaynaştıran bir arakesit görevi yapıyor. Amaç o hukuku ve bu prensibi bütün bağları birleştiren o ortak bağa bağlamak ve bu bağlar ile ilgili yasaları koyan ve direktifleri veren kaynağı tekleştirmektir. Okuyoruz:

"Allah'a kulluk ediniz, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız."

Önce yüce Allah'a kulluk etme emri, ikinci olarak da kendisi ile birlikte bir başkasına kulluk etme yasağı ile karşılaşıyoruz. Bu yasak insanoğlunun öteden beri bildiği bütün ilâhları, bütün putları içeren geniş kapsamlı ve aynı zamanda kesin ifadeli bir yasaktır. Tekrarlıyoruz:

"O'na hiçbir şeyi ortak koşmayınız."

Nasıl bir "şey" olursa olsun. Cansız madde, hayvan, insan, hükümdar veya şeytan farketmez. "Şey" deyince akla gelen her şey, bu geniş kapsamlı kavramın kapsamına giren her varlık olabilir bu ilâh, ya da put.

Sonra özellikle ana-babaya ve genel olarak tüm akrabalara iyilik edilmesi emrediliyor. Çoğunlukla evlâtların, ana-babayı gözetmeleri emir konusu oluyor. Gerçi evlâtlarını gözetsinler diye ana-babaya yöneltilmiş emirlere de rastlıyoruz. Ayrıca yüce Allah'ın evlâtlara karşı, onların ana-babalarından daha merhametli olduğunu da biliyoruz. Sebebine gelince çocuklar, ana-babaya, yani

kendilerini bakmış ve korumuş olan kuşağa iyilik etme direktifine muhatap olmaya daha çok muhtaçtırlar. Çünkü çocuklar genellikle bütün varlıkları ile, bütün şefkatleri ile, bütün duyguları ve bütün çabaları ile gelecek kuşağa yönelirler, kendilerinden önceki kuşağı ihmal ederler. Hayatın akıntısına kapılarak ileri doğru giderlerken dönüp arkalarına bakmak akıllarına gelmez. İşte bu gerekçe ile esirgeyen ve kayıran yüce Allah'ın direktifi ile sık sık muhatap olurlar. O Allah ki ne ana-baba ve ne de evlâdı hesap dışı bırakır ve ne de evlâdı ve ana-babayı unutur. O Allah ki, gerek evlâd ve gerek ana-baba olsun tüm kullarına, birbirlerine karşı merhametli davranmalarını öğretiyor.

Bu ayette -ve daha birçok ayette- şunu görüyoruz: İyilik etme direktifi öncelikle yakın-uzak akrabalardan işe başlıyor, sonra bu eksen etrafında çapını büyüterek insanlık ailesinin tüm gözetime muhtaç kesimlerini kapsamına alacak şekilde genişliyor. Her şeyden önce bu sistem insan fıtratı ile uyumlu ve bağdaşıktır. Sebebi ise acıma duygusu ve katkıda bulunma bilincinin önce evde, yani küçük ailede gelişmeye başlamasıdır. Aile yuvasının bağrında bu duyguyu tatmamış ve bu bilinci geliştirmemiş olan vicdanlarda sonradan bu duygunun ve bu vicdanının geliştiği çok az görülür.

Bunun yanısıra insan vicdanı -fıtratının ve doğal yapısının gereği olarak- yardım etmeye akrabalarından başlamaya eğilimlidir. Eğer bu noktadan ve bu eksenden başlanarak gitgide yardımseverlik dairesi genişletilecek ise bunun bir sakıncası ve bir zararı yoktur. Ayrıca bu yardımseverlik metodu İslâm'ın sosyal düzenleme yordamı ile de uyumludur. İslâm dayanışmayı aile içinde başlatır ve arkasından sosyal çevreye yayar. Böylece sosyal yardımlaşma faaliyetlerinin devlet kurumlarının hantal ellerine düşmesine meydan vermemiş olur. Eğer yerel küçük kurumlar yetersiz kalırsa o zaman başka. Çünkü normal olarak küçük yerel birimler sosyal yardımlaşmayı daha iyi başarır. Bu görevi hem uygun zamanında, kolaylık ve rahatlıkla ve hem de hayata insana yaraşır bir nitelik kazandıran sevgi ve merhamet duygularının eşliğinde yerine getirir.

Ayette iyilik etme görevi ana-babadan başlatılıyor, sonra akrabaları içerecek şekilde genişletiliyor. Arkasından evleri komşulardan uzakta da olsa yetimlere ve yoksullara sıra getiriliyor. Çünkü bu iki kesim, komşulardan daha çok yardıma muhtaçtır. Sonra akrabadan olan komşuya sıra geliyor ve onu yabancı komşular izliyor. Gerek akraba ve gerekse yabancı komşular yakın arkadaşların önüne geçiriliyor. Çünkü insan komşusu ile sık sık yüzyüze gelir; oysa yakın arkadaşı ile arasıra karşılaşır. Sonra yakın arkadaşlara sıra getiriliyor. "Yakın arkadaş" bir yoruma göre normalde "samimi dost" ve yolculuk sırasında da "yoldaş" anlamına gelir. Arkasından sıra ailesinden ve malından uzak kalmış yolcuya gelir. sonra da çeşitli hayat cilveleri yüzünden, başkalarının eline düşen kölelere sıra geliyor. Bunlar gerçi özgürlük nimetinden yoksun kalmışlardır, ama birbirlerine ortak bağlar ile bağlı tüm insanlık ailesinin birer üyesidirler.

BÖBÜRLENME ve CİMRİLİK

Ayette iyilik etme emrinin arkasından kendini beğenmişlik, büyüklenme,

cimrilik, başkalarını cimriliğe özendirme, yüce Allah'ın nimetlerini ve bağışlarını saklama, başkalarından kıskanma, gösteriş olsun diye yardımda bulunma gibi kötü huylar kınanıyor ve bütün bu kötü huyların ortak sebebi ortaya konuyor:Bu sebep yüce Allah'a ve Ahiret gününe inanmamak,şeytana uymak ve O'nu yoldaş edinmektir. Okuyoruz:

"Allah kendini beğenmiş, kibirlileri kesinlikle sevmez. Bunlar kendileri cimrice davrandıkları gibi başkalarına da cimri olmayı önerirler ve Allah'ın lütuf eseri olarak kendilerine verdiği imkânları gizlerler. Biz kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık.

Yine bunlar başkalarına gösteriş olsun diye mal verirler, Allah'a ve Ahiret gününe inanmazlar. Yoldaşı şeytan olanın ne kötü yoldaşı vardır!"

Bu ayetlerde İslâm sisteminin o temel mesajı bir kere daha gözler önüne seriliyor. Bu mesaj bütün dış davranışları, bütün iç duyguları ve bütün sosyal ilişkileri inanç sistemine bağlamaktır. Sebebine gelince yüce Allah'ı kullukta ve talimat almakta tek bilme ilkesini yüce Allah'ın rızasını kazanmaktan ve ahirette vereceği sevabı beklemekten başka bir amaca yer vermeyen insanlara iyilik etme davranışı izliyor. İnsanlara iyilik ederken edepli ve nazik davranılacaktır. Bilinecektir ki, kul, başkalarına yardım ederken sadece yüce Allah'ın yarattığı rızkın bir bölümünü vermektedir, rızkın yaratıcısı kendisi değildir ve bu rızka sırf yüce Allah'ın bağışlaması sayesinde sahip olabilmektedir.

Buna karşılık yüce Allah'a ve ahiret gününe inanmamak; böbürlenmeyi, kibirlenmeyi, cimriliği, başkalarını cimri olmaya teşvik etmeyi, yüce Allah'ın bağışını ve nimetini saklamayı, iyilik ve yardım yolu ile bu bağış ve nimetin izlerini dışa vurmaktan kaçınmayı ya da insanlara gösteriş yapmak ve sırf başkalarının övgüsünü kazanabilmek, yardımseverlik gösterisi yapmayı beraberinde getirir. Çünkü Allah'a ve ahiret gününe inanmayan insan övünmekten, halk arasında çalım satmaktan başka bir ödüle inanmaz!

Böylece "ahlâk"ın niteliği belirlenmiş olur. "İman ahlâkı" ile "küfür ahlâkı" yani. İyi amelin, iyi ahlâkın motifi, sürükleyici sebebi, yüce Allah'a ve Ahiret gününe inanmaktır ve ahiret mükâfatıdır. Bu yüce bir motiftir, onun sahibi insanlardan ödül beklemez, üstelik bu motif insanların keyfi değerlendirmelerinden ve geleneklerinden alınmamıştır.

Ama eğer insan hoşnutluğu aranan, rızasına yönelik arzuya dayanılarak amel işlenen bir Allah'a ve yine bu insan, mükâfat ve cezaların verileceği bir ahiret gününe inanmıyorsa o zaman, insanların keyfî değerlendirmelerine dayanan kıymetleri elde etmeye yönelir. Bu keyfî değerlendirmelerde ise bırakınız her zamana ve dünyanın her yerine egemen olacak bir değişmezliği, bir kuşak boyunca aynı ülkede egemen olacak bir değişmezliği ve belirliliği bile bulamazsınız. İşte bu inançsızların amellerinin motifleri bu oynak değer yargıları olur. O zaman da insanların keyfi arzularında ve değer yargılarında belirecek değişmelere paralel olarak bu davranış motiflerinde de değişmeler ve oynamalar olacaktır. Bu değişmelerin yanısıra da böbürlenme, büyüklenme, cimrilik, cimriliği özendirme, insanlara gösteriş yapma gibi çirkin sıfatlar ortalıkta cirit atacaktır. Böylece yüce Allah'ın rızasına bağlanmanın ve ihlâsın zerresine

rastlanmayacaktır.

Bu ayet, yüce Allah'ın böylelerini "sevmediğini" belirtiyor. Hiç kuşkusuz yüce Allah için "nefret etme" ve "sevme" gibi duygusal tepkiler sözkonusu değildir. Burada insanların alışkanlıklarına göre bu duygusal tepkiye eşlik eden kovma, cezalandırma ve azab etme gibi sonuçlar kasdedilmiştir. Okuyoruz:

"Biz kâfirler için onur kırıcı bir azap hazırladık."

Buradaki "onur kırıcılık (ihanet)" bu adamların büyüklenmelerinin, hava atmalarının karşılığı olan bir cezadır. Fakat ayette, asıl amaç olan bu anlamın yanısıra daha düşündürücü bir mesaj veriliyor. İnsanların zihinlerine işlemesi istenen etkileyici bir mesaj. Ayette vicdanlarda bu sıfatlara ve bu davranışlara karşı antipati, küçümseme ve tiksinme duyguları uyandırılıyor. Özellikle bu adamların şeytanın yoldaşları oldukları vurgulanmakla sözkonusu nefretin frekansına yükseklik kazandırılıyor. Okuyoruz:

"Yoldaşı şeytan olanın ne kötü yoldaşı vardır."

Bize kadar gelen bilgilere göre bu ayetler bir gurup Medine yahudisi hakkında inmiştir. Bu sıfatlar yahudilere yakışıyor. Aynen onlar gibi münafıklara da yakışıyor. O günün müslüman toplumunda bu grupların her ikisi de vardı. Buna göre belki de ayette yeralan **"Allah'ın lütuf eseri olarak kendilerine verdiği imkânları gizlemeleri"** suçlamasından maksat yahudilerin İslâm dinine ve bu dinin "güvenilir" Peygamberi hakkında kitaplarında bulunan bilgileri gizlemeleridir. Fakat ifade geneldir ve sözün akışı mâlî yardıma ve insanlararası dayanışmaya ilişkindir. Buna göre bu ifadenin genellik niteliğine dokunmamak gerekir. Çünkü bu nitelik sözün akışına daha uygun düşüyor.

Ayette bu kimselerin huylarının ve davranışlarının çirkinliği belirtildikten ve bu çirkinliklerin asıl sebebinin yüce Allah'a ve ahiret gününe inanmamaları ve buna karşılık şeytanı yoldaş edinmeleri, onun izinden gitmeleri olduğu vurgulandıktan ve bu kötülüklerin sahipleri için hazırlanmış olan cezanın "onur kırıcı" bir ceza olacağı haber verildikten sonra şu kınama ve paylama içerikli (istinkârî) soru ile karşılaşıyoruz:

"Eğer onlar Allah'a ve Ahiret gününe inansalar ve Allah'ın kendilerine bağışladığı mallarının bir bölümünü hayır yolunda harcasalardı, ne olurdu? Hiç kuşkusuz Allah onların yaptıkları her şeyi bilir."

"Hiç şüphesiz Allah zerre kadar haksızlık etmez. Eğer bu bir iyilik olursa onu birkaç kat büyütür ve karşılığında kendi katından büyük bir mükâfat verir."

Evet, ne olurdu onlara? Ne kaybederlerdi? Hangi korku, yüzünden, hangi endişeye dayanarak yüce Allah'a ve ahiret gününe inanmıyorlar ve yüce Allah'ın kendilerine bağışladığı malın bir bölümünü muhtaç kimselere vermiyorlar? Oysa yüce Allah onların yapacağı yardımları ve kendilerine bu yardımları yapmaya özendirecek olan iç motifleri bilir. Ayrıca yüce Allah, hiç kimseye zerre kadar haksızlık yapmaz. O halde ne imanlarının ve yardımlarının bilinmez kalması ve ne de alacakları mükafat konusunda haksızlığa uğramaları

tehlikesi sözkonusudur. Tersine iyiliklerinin katlanarak büyütülmesi ve bu büyütülmüş iyiliklerine Allah'ın bağışı olarak hesapsız mükâfat verilmesi fırsatı ile karşı karşıyadırlar.

Demek ki, iman etme yolu onlar için her ihtimal karşısında, hatta maddeye dayalı kâr-zarar hesaplarına belbağlamaları halinde bile, daha güvenceli ve daha kazançlıdır. Sebebine gelince, eğer yüce Allah'a ve ahiret gününe inanarak yüce Allah'ın bağışladığı malın bir kısmını güçsüzlere yardım olarak verseler ne kaybederler? Onlar kendi güçleri ile yarattıkları bir malı vermiyorlar ki. Verdikleri mal kendilerine Allah tarafından bağışlanmış rızkın bir bölümüdür. Buna rağmen, yani yaptıkları yardımı yüce Allah'ın bağışladığı rızıktan yapmalarına rağmen hem iyilikleri kat kat büyütülüyor ve hem de iyiliklerinin karşılığı fazlası ile veriliyor. Aman Allahım, bu ne kerem, bu ne lütuf! Zarara uğramaya mahkûm aptallardan başka kim böyle bir alış-verişe yançizebilir?

Bu emirler ve yasaklar, bu özendirmeler ve teşvikler bir Kıyamet günü tablosu ile sona eriyor. Bu tabloda onların konumu somutlaştırılıyor, Kur'an'ın Kıyamet sahnelerine ilişkin bilinen üslubu uyarınca; adamların hareketlerinin ve duyguların dalgalanmalarının sanki resimleri çizilerek canlı bir kesit halinde gözlerimizin önüne seriliyor. Okuyalım:

ŞAHİDLİK

"Her ümmete karşı birer şahid tutacağımız ve seni de kendilerine karşı şahid göstereceğimiz gün acaba onların halleri nasıl olacak?"

"Kâfirler ve Peygambere karşı gelenler o gün yerle bir olmayı özlemle isterler. Onlar Allah'tan hiçbir söz saklayamazlar."

Bir önceki ayette **"yüce Allah'ın zerre kadar haksızlık yapmadığı"** vurgulanarak zihinler bu Kıyamet tablosuna hazırlanmıştı. Demek ki, terazisi bir kıl ucu kadar oynaklık göstermeyen katıksız adaletle karşıkarşıyayız. Ayrıca iyilikler büyütülmekte ve ödülleri yüce Allah'ın karşılıksız bağışı eklenerek fazla fazla verilmektedir. Bu, rahmeti hakketmiş olanlara yönelik bir ihsandan ve imanları ve iyi amelleri ile Allah'ın lütfunu istemiş olanlara dönük katıksız bir lütuftan başka bir şey değildir.

Ama gelelim şu adamlara. Hani şu yanlarında ne iman ve ne de iyi amel birikimi getirmemiş olanlara. Hani yanlarında sadece küfür ve kötü amel getirmiş nasipsizlere. Acaba o gün onların hali nice olacak? Evet, **"Her ümmete karşı birer şahid tutacağımız** -Her ümmetin peygamberini o ümmetin aleyhinde tanıklık yapmaya çağıracağımız- **ve seni de kendilerine karşı şahid göstereceğimiz gün"** acaba ne yapacaklar?

İşte o anda tablonun canlandırdığı manzara, tüm somutluğu ile karşımıza dikiliyor. Uçsuz-bucaksız bir toplantı, bir hesap verme alanı. Her ümmet orada. Her ümmetin başına işledikleri ameller hakkında tanıklık edecek bir şahid dikilmiş. Şu kâfirler; hani şu kendini beğenmişler, hava atanlar, cimriler, pintilik teşvikçileri, yüce Allah'ın bağışladığı nimetlerin gizleyicileri, gösterişçiler ve yüce Allah'ın rızasını hiç umursamayanlar. İşte onlar. Satırların

kelimeleri arasında neredeyse kendilerini görür gibi oluyoruz. Bu uçsuz-bucaksız alanda ayakta dikiliyorlar. Peygamberleri yanıbaşlarında, aleyhlerinde şahitlik yapmak için tetikte bekliyor. İşte onlar. Bütün gizledikleri ve açığa vurdukları amelleri ile, bütün kâfirlikleri ve inkârcılıkları ile, bütün gururları ve çalımları ile, bütün cimrilikleri ve cimrilik telkinleri ile, bütün gösterişçilikleri ve gözboyayıcılıkları ile işte onlar. Varlığını inkâr ettikleri Yaratıcının; bağışlarını sakladıkları, kıymığını bile vermeye kıyamadıkları rızkın sahibinin huzurunda duruyorlar. Hiç inanmamış oldukları bir günde ve direktiflerine karşı geldikleri Peygamberin yanıbaşında. Acaba halleri nicedir?!

Bu manzarada yoğun bir aşağılanma, horlanma, perişanlık, utanç ve pişmanlık görüntüleri karşısındayız. Yanısıra acı itirafların titrek sesleri geliyor kulaklarımıza. Çünkü inkârcılığın artık hiçbir yararı yok burada.

Ayet bu söylediklerimizi tek tek sayıp tasvir etmiyor. Fakat o insan ruhunun derinliklerine işleyen "psikolojik bir tablo" çiziyor,bu çizgiler işte o tabloda beliriyor, bu gölgelerin tümü bu çizgilerin yanlarında oynaşıyor. Perişanlık, horlanmışlık, aşağılanmışlık, utanç ve pişmanlık gölgeleri. Okuyoruz:

'Kâfirler ve Peygambere karşı gelenler o gün yerle bir olmayı özlemle isterler. Onlar Allah'tan hiçbir söz saklayamazlar."

Bütün bu anlamları, bütün bu duygusal reaksiyonları bu canlı tablonun duygulandırıcı imajları aracılığı ile algılıyoruz. Bu anlamlar, bu duygular bu insanların üzerinde oynaşıyor ve titreşiyor. Onları başka hiçbir tasvirci ya da analitik ifade tarzının kelimelerinden algılayamayacağımız bir somutlukla, bir derinlikle, bir canlılık ve etkileyicilikle algılıyoruz. İşte Kur'an-ı Kerim'in Kıyamet sahnelerine ve tasvirli anlatımın kullanıldığı diğer tablolarına ilişkin canlandırma üslûbu böyledir.[53]

İÇKİ HASTALIĞI

Bu ayetler gurubu yüce Allah'a kulluk etmeyi emretmek ve O'na herhangi bir şeyi ortak koşmayı yasaklamakla söze girmişti. Namaz, Allah'a kulluğun en ayrılmaz göstergesidir. Bu yüzden aşağıdaki ayette bu ibadetin ve O'na hazırlık niteliği taşıyan temizlenmenin bazı hükümleri anlatılıyor. Okuyoruz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ سُكَارَىٰ
حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ
تَغْتَسِلُوا وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم
مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا

53- Daha geniş bilgi almak istiyenler yazarın "Kur'an'da Edebî Tasvir" ve "Kur'an'da Kıyamet Sahneleri" adlı eserlerini okumalıdırlar. Daruşşuruk.

صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

43- Ey müminler sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar ve de cünüpken -yolculuk hali dışında- yıkanmadıkça namaza yaklaşmayınız.

Eğer hasta ya da yolcu iseniz veya içinizden biri helâdan gelmiş ise ya da kadınlara dokunmuşsanız da bu durumlarda su bulamamışsanız temiz bir toprakla teyemmüm ediniz, temiz toprağı yüzünüze ve ellerinize sürünüz.

Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, affedicidir.

Burada İslâm sisteminin cahiliye bataklığından tutup çıkardığı müslüman topluma yönelik zincirleme eğitim sürecinin bir halkası karşısındayız. İçki cahiliye toplumunun köklü ve yaygın bir geleneği, aynı zamanda ayırdedici bir sembolü idi. O zaten eski-yeni hemen hemen bütün cahiliye toplumlarının ayırdedici bir simgesidir. Nitekim o cahiliyenin doruğuna tırmandığı günlerde eski Roma toplumunun ve aynı şekilde eski Pers-İran toplumunun da ayırdedici simgesi olmuştu. Bu kötü alışkanlık bugün de cahiliyenin doruğunda dolaşan Avrupa ve Amerika toplumlarının ayırdedici simgesidir. Bu durum klâsik cahiliye döneminden bile daha ilkel bir cahiliye dönemi yaşıyan gerikalmış Afrika toplumlarında da aynen böyledir.

Modern cahiliye uygarlığının en gelişmiş ülkelerinden biri olan İsveç'te geçen yüzyılın ilk yarısında her ailede, gündelik bir içki seansı düzenlenirdi. Kişi başına tüketilen içki miktarı ortalama olarak yirmi litre dolaylarında idi. Bu durumun tehlikeli olduğunu ve alkolikliğin hızla yayıldığını gören hükümet içki satışını azaltmaya, tüketimini frenlemeye yöneldi ve bunun için herkese açık yerlerde içki içmeyi yasakladı. Fakat birkaç yıl sonra bu sınırlamaların gevşetilmeye başladığı görüldü. Önce yemek yeme şartı ile lokantalarda içki içilmesine izin verildi. Arkasından belirli halka açık yerlerde gece yarısına kadar içki içmek serbest bırakıldı. Gece yarısından sonra sadece bira içilebiliyordu. Şimdilerde ise İsveç gençliği arasında alkoliklik katlanan bir hızla yayılmasını sürdürüyor!

Amerika'ya gelince bir zamanlar hükümet bu kötü alışkanlığa son vermeye girişti. Bu amaçla 1919 yılında alaycı bir ifade ile "Kurutma Kanunu" diye adlandırılan bir kanun çıkarıldı. Çünkü bu kanun içki aracılığı ile "ıslanmayı" yasaklıyordu! Kanun on dört yıl yürürlükte kaldı, fakat 1933 yılında hükümet bu kanunu yürürlükten kaldırmak zorunda kaldı.

Bu süre içinde bütün basın ve yayın organları seferber edilerek müthiş bir anti-alkolizm kampanyası yürütüldü. Bu uğurda birçok propaganda filmleri çekildi, çok sayıda bilimsel konferans verildi. Yapılan hesaplara göre devlet bu anti-alkolizm kampanyası için altmış milyon dolardan fazla para harcadı. Sırf bu amaçla yayınlanan kitaplar ve broşürler onlarca milyon sayfa tutuyordu. Devlet on dört yılda bu kanunu yürütebilmek için Mısır parası ile iki yüz elli

milyon harcamak zorunda kaldı. Bu kampanya boyunca üçyüz kişi idam edildi, beşyüz otuziki bin üçyüz otuzbeş kişi hapse atıldı. Kesilen para cezalarının toplamı Mısır parası ile onaltı milyona ulaştı. Ayrıca bu kanuna göre el konan malların değeri yine Mısır para birimi ile dörtyüz milyon tutuyordu. Peki sonunda ne oldu? Hükümet bunca çabadan sonra geri adım atarak bu kanunu yürürlükten kaldırmak zorunda kaldı."[54]

İslâmiyete gelince o cahiliye toplumunun bu derin yarasını Kur'an'ın birkaç ayeti aracılığı ile köklü çözüme kavuşturdu.

İşte gerek psikolojik hastalıkları ve gerekse sosyal rahatsızlıkları tedavi etme konusunda ilahi sistem ile eski-yeni bütün cahiliye sistemleri arasındaki fark budur.

Alkollü içki tutkunluğunun cahiliye toplumunda ne derece yaygın bir hastalık olduğunu kavrayabilmek için o dönemin gözde edebiyat türü olan şiire başvurmamız gerekir. O dönemin şiirlerini okurken "alkollü içki"nin başta gelen edebi malzemelerden ve en çok işlenen edebi temalardan biri olduğunu görürüz. Tıpkı sosyal hayatın en temelli unsurlarından biri olduğu gibi.

Bu toplumda içki ticareti o kadar yaygındı ki, "ticaret" kelimesi içki alış-verişi ile anlamdaş hale gelmiş, "ticaret" denince hemen akla içki alım-satımı gelir olmuştu. Nitekim ünlü muallâka şairi Lebid şöyle diyor:

"Ben o içki meclisinin baş sohbetçisi oldum.
İçkiler flâmasının dikildiği ve pahallandığı nice yere
ilk koşan ben oldum."
Şair Amr b. Kamia'nın şu beytinde de "ticaret" teriminin alkollü içki anlamında kullanıldığını görüyoruz:
"Elbisemi ve içindekini (kendimi) sürüklüyordum hani
En yakın içki satış yerine doğru ve sarhoşluğu silkeliyordum."
İçkili toplantılara ilişkin tasvirler ve övgüler cahiliye şiirinde sık sık karşılaşılan ve bu şiire damga basan temaların başında gelir. Meselâ ünlü muallâka şairi İmri-il Kays şöyle diyor:
"Çocukluk çağını artık geride bıraktım. Fakat
hayattan sadece şu dört şey ile yoldaş olmayı bekliyorum.
Bunlardan biri içki arkadaşlarıma, "Haydi buluşalım" demektir.
Yeşil bir çimenlikte, dere başında geceleyin içki alemi yapalım
Bunlardan biri de üzerine ok atılan atları yüreklendirip şaha kaldırmaktır.
Korkudan güvenli bir kuytuluğa sığınmaya kalkışan atları.

Bir başka ünlü Muallâka şairi olan Tarafa b. Abd da şöyle diyor:
"Eğer soylu bir delikanlının hayatına anlam kazandıran şu üç şey olmasaydı
Dedemin ölüsünü öpeyim ki, son ziyaretçilerimin hayatımdan umut kesip ne zaman yanımdan kalktıklarını hiç umursamazdım.
Bunlardan biri sabahleyin her sarhoştan önce davranarak içki içmektir.
Sürekli şekilde içki içerim, coşarım.

54- Seyyid Hasan Nedevi'nin "İslam'ın Gerilemesiyle DÜnya Neler KAybetti?" adlı eserinden alıntı yapan Ebu Alâ Mevdudi, "Kitab-ut Tenkihat"

Hem kendi kazandığım ve hem de bana miras kalan her şeyi satar savururum.
Tüm kabilem beni bırakıp kaçıncaya,
Ve ölüme terkedilmiş sünepe deve gibi yalnız başıma kalıncaya kadar.

Yine ünlü bir cahiliye dönemi şairi olan A'şâ'nın bir şiiri şöyledir:
"İyi bilirsin ki, ben içki içerim
Hem evimde otururken ve hem de yolculuk sırasında
Çayırda o kadar o kadar geç vakte kadar içerim ki,
"Çayıra çöken gece karanlığı amma da uzadı" dedirtirim."

Bir başka tanınmış eski arap şairi de şunları söylüyor:
"İçki içerim
Küçük ve büyük kadehler ile
Sarhoş olunca artık ben
Masallardaki konak ve sedir saraylarının sahibiyim
Fakat ayılıverince, o zaman ben
Sadece körpe kuzunun ve devenin sahibiyim"
Cahiliye şiirinden bu tür örnekler pek çoktur.

İslâm toplumunda içki yasaklamasının çeşitli aşamaları boyunca enteresan olaylar yaşandı. Bu olayların tanınmış kahramanları vardır. Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Hamza, Hz. Abdurrahman b. Avf ve bunlar ayarında daha birçok ünlü isim bu kahramanlar arasında yeralır. Gerek bu enteresan olayları ve gerekse bu olayların ünlü kahramanlarını gözönüne getirince alkollü içki tutkunluğunun cahiliye dönemi Arap toplumunda ne kadar yaygın bir hastalık olduğunu, başkaca ayrıntılı bilgiye hacet kalmadan kavrarız.

Bir rivayete göre Hz. Ömer, nasıl müslüman olduğunu anlatan hatıraların bir yerinde der ki; "Ben cahiliye döneminde müthiş bir ayyaştım. Öyle ki, sürekli olarak 'Falanca ayyaş ile buluşalım da birlikte içelim' diye konuşurdum."

Hz. Ömer müslüman olduktan sonra da şu ayet ininceye kadar içki içmeye devam etti:

"Sana içki ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki; 'Onların ikisinde de büyük günah vardır. İnsanlara bazı yararları varsa da günahları yararlarından büyüktür."[55]

Hz. Ömer, bu ayetin inişi üzerine "Allahım, bize içki hakkında kesin ve doyurucu bir açıklama yap" diye dua etti ve içki içmeye devam etti. Bir süre sonra incelemekte olduğumuz ayet indi:

"Ey müminler, sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar namaza durmayınız."

Hz. Ömer, bu ayetin inişi üzerine de "Allahım, bize içki hakkında kesin ve doyurucu bir açıklama yap" diye dua ederek yine içki içmeye devam etti. Ta ki, şu kesin yasaklama ayetleri ininceye kadar:

55- Bakara Suresi, 219

"Ey müminler! İçki, kumar, anıt taşları ve fal okları şeytan işi iğrençliklerdir. Bunlardan uzak durunuz ki, kurtuluşa eresiniz."

"Şeytan, içki ve kumar yolu ile aranıza düşmanlık ve kin tohumları ekmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlara son veriyorsunuz, değil mi?"[56]

Bu ayetlerin inişi üzerine Hz. Ömer "Son verdik, son verdik" dedi ve içkiyi kesinlikle bıraktı.

"Ey müminler, sarhoşken namaza durmayınız..." diye başlayan ayetin iniş sebebine ilişkin iki rivayet vardır. Bu iki rivayetin zincirinde muhacirlerden Hz. Ali ve Abdurrahman b. Avf ile Ensârdan Saad b. Muaz vardır. Rivayetlerin anlattığı olaylar şöyle:

İbn-i Ebu Hatem'in Yunus b. Habib yolu ile Ebu Davud'a dayandırarak bildirdiğine göre Musab b. Saad şöyle diyor: "Saad hakkında dört ayet indi. Şöyle ki, bir defasında Ensardan biri yemek hazırladı, Ensardan ve Muhacirlerden bazı arkadaşları çağırdı. Yedik, içtik, sonunda sarhoş olduk. Arkasından övünmeye başladık. Bu arada arkadaşlardan biri devenin çene kemiği ile Saad'ın burnunu yaraladı. Bu olaydan sonra Saad'ın burnu yaralı kaldı. Bu olay içkinin yasaklanmasından önce olmuştu. Bunun üzerine **"Ey müminler, sarhoşken namaza durmayınız..."** ayeti indi"[57]

İbn-i Ebu Hatem, Muhammed b. Ammar, Abdurrahman b. Abdullah Deştukî, Ebu Cafer ve Ata b. Saib yolu ile Ebu Abdurrahman Es-Selemî'ye dayandırarak bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle diyor; "Bir defasında Abdurrahman b. Avf yemek hazırladı ve bizi evine çağırdı. Bu arada bize içki de verdi. İçince sarhoş olduk. Namaz vakti gelince bir arkadaşımızı imamlığa geçirdiler. Arkadaşımız ne dediğini bilmediği için **Kâfirûn** suresini 'Kul ya eyyuhel kâfirun maa'budu ma ta'budûn ve nahnu na'budu mata'budûn'[58] biçiminde okudu. Bunun üzerine **'Ey müminler, sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar namaza durmayınız'** ayeti indi.

Cahiliye toplumunda içki tutkunluğunun ne kadar yaygın bir hastalık olduğunu kanıtlamak için daha çok rivayete, daha çok örneğe yer vermemize gerek yok. Sözün kısası içki ve kumar bu toplumun geleneklerinde bariz ve içiçe girmiş iki hastalık idi.

Peki, ilâhi sistem bu yaygın geleneğe karşı çıkmak için ne yaptı? Hiçbir ciddî, sağlıklı, bilinçli ve dengeli toplumun bünyesinde yervermeyeceği bu hastalığa karşı İslâm ne yaptı? Bu sistem bir yandan birçok sosyal gelenekle içiçe girmiş, bir yandan da birçok ekonomik çıkara malzeme olmuş bu köklü alışkanlıkla nasıl mücadeleye girişmiştir?

İlahî sistem bütün bu problemleri aşama aşama inen birkaç ayet aracılığı ile ve yumuşak ve soğukkanlı bir yaklaşımla çözüme kavuşturdu. Bu mücadeleyi savaşsız, kurbansız olarak ve hiç bir kimsenin kanını akıtmaksızın kazandı.

56- Maide Suresi, 90-91

57- Bu hadis, Şubeden rivayet edilmiş olarak ayrıntılı şekilde Müslim'de yeralır.

58- Manası şudur; De ki, Ey kafirler ben sizin taptıklarınıza tapmam. Biz ise sizin taptıklarınıza taparız.

Akan sadece şarap fıçı ve tulumları ile sarhoşların ağızlarındaki son içki yudumları oldu. Çünkü az sonra anlatılacağı gibi adamlar içki yasağını ilân eden ayeti işitince ağızlarındaki içki yudumlarını yutmamışlar ve dışa tükürmüşlerdi.

İslâm'ın ne devlete ve ne de otoriteye sahip olmadığı sadece Kur'an'ın otoritesine sahip olduğu Mekke döneminde bu sistemin içki ile ilgili görüşünü çıtlatan bir ayet indi. İslâm'ın bu konuda ne düşündüğü bu ayetin kelimeleri arasında çıkan bir işaretle sezilebiliyordu.

Sözünü ettiğimiz ayet şudur:

"Hurma ağaçlarının meyvalarından ve üzümlerden içki ve temiz besin elde edersiniz..."[59]

Bu ayette o zamanki Arapların hurma meyvalarından ve üzümden elde ettikleri sarhoşluk verici içki, temiz besinlerin karşısına konuyor, böylece içki ile temiz besinin ayrı nitelikte şeyler olduğu îma ediliyor. Bu ima körpe müslümanın vicdanına hafifçe dokunan bir fiskeden ibaretti.

Oysa içki alışkanlığı -daha doğrusu içki geleneği- kişisel alışkanlık boyutlarını aşan bir derinliğe sahipti. O ekonomik kökleri olan bir sosyal gelenekti. Bu yüzden böylesine okşayıcı ve dolaylı bir fiskeden etkilenmeyecek derecede köklü idi.

İslâm'ın devlete ve otoriteye sahip olduğu Medine'de de içkiyi devlet gücü ile, kılıç zoru ile yasaklama yoluna başvurulmadı. İlk önce Kur'an otoritesi devreye kondu.

Böylece ilâhi sistem kollarını sıvayarak işe koyuldu. Çalışma yöntemi yumuşaklığa, zorlamasızlığa, insan psikolojisine ve toplumsal şartlara ilişkin engin bilgiye dayanıyordu.

İlk önce müslümanların sorduğu sorulara cevap niteliği taşıyan bir ayetle işe girişildi. Bu sorular içkiye ve kumara karşı müslümanların vicdanlarının uyanmak üzere olduğunu simgeleyen ilk şafak ışıklarının müjdecisi idi. Sözünü ettiğimiz ayet şudur:

"Sana içki ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki; 'Onların ikisinde de büyük günah vardır. İnsanlara bazı yararları varsa da günahları yararlarından büyüktür.'"[60]

Bu ilk sesleniş idi. Bu ses müslümana akla yakın ve sıcak geldi, ayrıca İslâm hukukunun mantığı ile de bağdaşıyordu. çünkü her hangi bir şeyin helâl, haram ya da mekruh olmasının dayanağı ve gerekçesi o şeyde günahın mı, yoksa yararlılığın mı baskın olduğu sorusunun cevabı idi. Madem ki, içkinin ve kumarın günahı, faydasından daha büyüktü, mesele yok, burası yolayrımı noktası oldu.

Fakat mesele bundan daha derindi. Nitekim bu yüzden Hz. Ömer -Evet, Hz. Ömer!- "Allahım, bize içki konusunda kesin, doyurucu bir açıklama yap" demişti. Sırf bu olay bile bu geleneğin Arap toplumu içinde ne kadar derin

59- Nahl Suresi, 67
60- Bakara Suresi, 219

köklere sahip olduğunu göstermeye yeterli idi.

Arkasından da az önce anlattığımız olaylar meydana geldi ve bu olaylar üzerine **"Ey müminler, sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayınız."** ayeti indi.

Böylece ileri görüşlü ve yumuşak yüzlü metod fonksiyonunu yürütmeye başladı.

Bu ayetle atılan adım, günahı faydasından daha büyük olduğunu gerekçe göstererek insanları içkiden nefret ettirmek ile şeytan işi bir iğrençlik olduğu gerekçesine dayanarak onu kesinlikle yasaklamak arasında bir orta aşama oluşturuyordu. Bu orta aşamanın fonksiyonunu "içki alışkanlığını kırmak" ya da "alkolikliğin beline darbe vurmak" idi.

Sebebine gelince bu aşamada namaz vakitlerine yakın saatlerde içki içmek yasaklanıyordu. Öteyandan namaz vakitleri gündüzün değişik saatlerine dağılmıştı. Namaz vakitleri arasındaki zaman aralıkları içki tutkunlarını tahmin edecek derecede içki içip de sonra "ne dediklerini farkedecek" oranda ayılmalarına yetecek genişlikte değildi. Üstelik alkoliklerin gelenekleştirdikleri belirli vakitli içki seansları vardı. Meselâ "sebuh" sabahleyin içilen içki ve "gabûk" akşamleyin içilen içki demekti. Oysa şimdi bu seanslar ya bir namaz vakti ile çakışıyor, ya da biraz sonrasında namaz vakti giriyordu. Bu durumda müslümanın vicdanı namazı kılmak ile içki içme hazzını yaşamak arasında kalıyordu. Üstelik bu vicdan, namazı hayatının temel direği olarak algılama bilincine ermişti.

Bununla birlikte Hz. Ömer -evet, Hz. Ömer gibi seçkin bir müslüman!- "Allahım, bize içki konusunda kesin ve doyurucu bir açıklama yap" demişti.

Sonra zaman geçti, olaylar birbirini izledi ve kesin darbeyi indirmek için sistemin öngördüğü uygun zaman geldi. Bunun üzerine Maide suresinde yeralan yukarda okuduğumuz şu iki ayet indi. Bu ayetleri tekrar okuyalım:

"Ey müminler! İçki, kumar, anıttaşları ve fal okları şeytan-işi iğrençliklerdir. Bunlardan uzak durunuz ki, kurtuluşa eresiniz."

"Şeytan, içki ve kumar yolu ile aranıza düşmanlık ve kin tohumları ekmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlara son veriyorsunuz, değil mi?"[61]

Müslümanlar bu emri işitir-işitmez gerçekten içkiyi bırakıverdiler; her tarafta şarap fıçıları ve şarap testileri kırılarak içlerindeki içkiler sokaklara döküldü. Hatta bu emri içki içerken işiten ve henüz ağzına aldığı içki yudumunu yutmamış olan müslümanlar da ağızlarında bulunan bu içki yudumlarını dışarıya tükürdüler. Kur'an-ı Kerim davayı kazanmıştı, ilâhi sistem başarıya ulaşmış ve güç kullanmak gereğini duymaksızın otoritesini kabul ettirmişti!

Fakat bu *nasıl olmuştu?* Tarihte başka hiç bir örneğine rastlanmayan, bütün zamanların ve bütün ülkelerin yasal düzenlemelerinde, hukukî deneyimlerinde ve devlet yönetimi uygulamalarında başka bir eşi bulunmayan bu

61- *Maide Suresi, 90-91*

mucize nasıl gerçekleşmişti?

Bu mucize gerçekleşti. Çünkü ilahi sistem, insan psikolojisine kendine özgü yöntemi ile yaklaştı. Bu psikolojiye Allah otoritesi, Allah korkusu ve Allah gözetimi, bir an bile Allah'ın denetimi dışında kalamayacağı gerçeği ile karşı karşıya bıraktı. Onu birbirinden kopuk istek ve arzuları ile değil, bir bütün olarak ele aldı. Kısacası insan fıtratını, bu fıtratın yaratıcısı olan yüce Allah'ın reçetesi uyarınca tedavi etmeye koyuldu.

İnsan ruhunu öyle büyük idealler ile doldurdu ki, orada içki neşesi ile sarhoşluk hayalleri ve sarhoşluğun beraberinde getirdiği kof övünme ve böbürlenmeler ile doldurulacak bir boşluk bırakmadı.

Bu din, insan ruhunun boşluklarını büyük idealler ile doldurdu. Bu ideallerden biri tümü ile insanlığı, şu şaşkın insanlığı cahiliyenin kupkuru çölünden, bu çölün kavurucu sıcaklığından, çarpıcı karanlığından, onur kırıcı tutsaklığından ve boğucu dargörüşlülüğünden çıkarıp İslâm'ın büyüleyici bahçesine, bu bahçenin ılık meltemine, parlak aydınlığına, onurlu özgürlüğüne ve dünya ile Ahireti kapsayan ufuk genişliğine kavuşturmaktır.

Yine bu sistem, insan ruhunun boşluğunu -en önemli ideali olan- iman ideali ile; o ılık meltemli, gönül okşayıcı, iç doyurucu ve çekici duygunun coşkusu ile doyurdu. Böylece insan ruhunun; içkinin yalancı neşesine, bu neşenin asılsız, hayalleri içinde yüzmeye, kandırıcı rüyaları içinde sayıklamaya artık ihtiyacı kalmadı. Çünkü o, imanın parlak kanatları ile yüce ruhlar aleminin aydınlığına doğru uçuyordu artık. Yüce Allah'ın yakınında, nûrunun ve yüceliğinin gölgesi altında yaşıyordu. Bu eşsiz yakınlığın tadına vardığı için içkinin tadından ve neşesinden iğreniyor, onun sarhoşluğunu ve coşturuculuğunu reddediyor, pisliğinden ve işin sonundaki burukluğundan tiksiniyordu.

Bu ilâhi sistem, fıtratı cahiliye hayatının tortularından arındırdı, onun kapısını başka bir anahtar ile açılamayacak olan kapısını -kendi şifreli anahtarı ile açıp içine girdi; köşe-bucaklarında, giriş yollarında, dehlizlerinde ve kuytuluklarında gezindi. Buralara aydınlık, canlılık, arınmışlık, temizlik, uyanıklık, idealizm, iyiliğe ve büyük işlere koşma gayreti ile yeryüzü halifeliği şevki aşıladı. Bu işi her şeyi bilen ve herşeyden haberdar olan yüce Allah'ın fıtratın mayasına koyduğu kurallar uyarınca, bunun yanısıra yüce Allah'ın buyruğu, şartları, kılavuzluğu ve ışığı uyarınca yaptı.

Şimdi, içki tutkunluğu, kumar tutkunluğu, bunların yanısıra diğer birçok alışkanlıkların tutkunluğu, sözde sportif oyunlar tutkunluğu, bu oyunlara seyirci olma tutkunluğu, hız-yarış tutkunluğu, sinema tutkunluğu, "moda" ve "çıplaklık" çılgınlığı, boğa güreşleri tutkusu; günümüz cahiliye uygarlığının, endüstri çağı cahiliyesinin, bilinçsiz insan sürülerini kendinden geçiren bir sürü hobilerini ve gülünç ihtiraslarını düşününüz.

Bütün bunlar günümüz insanının pençesinde kıvrandığı ruh boşluğunun göstergeleridir. Bu ruhlar en başta imandan yana, ikinci derecede de insan enerjisini yararlı biçimde kanalize edecek büyük ideallerden ve yüce ülkülerden yana boşturlar. Bu durum, bu uygarlığın insan enerjilerini normal yollardan

tatmin edemediğinin, bu konuda iflasa uğradığının somut ve açık ifadesinden başka bir anlama gelmez. İşte insanları içkiye ve kumara sürükleyen, onları az önce saydığımız deliliklerin ve çılgınlıkların pençesine düşüren temel faktör; bu ruh boşluğu ve bu fıtri enerjileri doyuma kavuşturma alanındaki uygarlık iflâsıdır. Ayrıca zamanımızın insanlarını bildiğimiz, somut "deliliğin" çeşitli psikolojik ve sinirsel hastalıkların ve anormalliklerin kucağına atan sebep de yine bu boşluk ve bu iflâstır.

İslâm sisteminde bu eşsiz içkiyi bıraktırma mucizesini gerçekleştiren faktör, ilgili ayetlerin kelimeleri değildir. Bu mucizeyi gerçekleştiren faktör; bu kelimelerin belirdiği, ilkeleştirdiği sistemdir. "İnsan işi" olan değil, "insanların Rabbinin işi" olan sistem. İşte, bu sistem ile insanların benimsedikleri ve fazla işe yaramadığı tecrübelerle kanıtlanmış olan bütün kul sistemleri arasındaki köklü fark bu noktada yatar.

Mesele sadece söz söylemek değildir. Sözler çoktur. Herhangi bir filozof, herhangi bir şair, herhangi bir düşünür, herhangi bir devlet adamı sistem, akım ve felsefe ekolü görünümü veren parlak ve tutarlı bir takım yazılar yazabilir veya sözler söyleyebilir. Fakat insanların vicdanları bu sözleri veya yazıları otoriteden yoksun sesler ya da yazılar olarak algılayacaklardır. Çünkü bu yazılar ve sözlere ilişkin olarak **"yüce Allah hiçbir güç, hiçbir destek indirmiş değildir."**[62] Çünkü kelimelere güç veren, ve otorite kazandıran faktör bunların kaynağıdır. Üstelik insan kaynaklı sistemler, bu niteliklerinin kaçınılmaz gereği olarak yapılarında birçok yetersizlikler, şahsî ihtiraslar, bilgi eksiklikleri ve noksanlıklar taşırlar.

Acaba herşeyi bilen ve her şeyden haberdar olan yaratıcının sistemini bir yana bırakarak insanlar için hayat düzeni ortaya koymaya kalkışanlar, hikmetli ve geniş görüşlü yaratıcının koyduğu kanunları bir yana bırakarak insanlar için başka yasalar koymaya yeltenenler, toplumlara yaratıcı ve tasarlayıcı Rabbimizin ilkelerinden başka ilkeler empoze etmeye kalkışanlar acaba bu yalın, bu çıplak gerçeği ne zaman kavrayacaklar?

Evet, acaba bu adamlar bu kendini beğenmişlik kompleksinden ne zaman kurtulacaklar ve bu saçma ukalâlığa ne zaman son verecekler?

Bu ara açıklamayı burada noktalayarak yeniden ayetin incelemesine dönelim:

"Ey müminler, sarhoşken ne dediğinizi bilinceye kadar ve de cünüpken -yolculuk hali dışında- yıkanmadıkça namaza yaklaşmayınız."

Bu ayet, müslümanlara sarhoşken -ne dediklerinin farkında oluncaya kadar- namaza durmayı yasakladığı gibi cünüpken de -yolculuk durumu dışında- yıkanmadıkça namaz kılmayı yasaklıyor.

Yalnız bu ayette yeralan "Yolculuk" ve "Namaza yaklaşma" deyimlerinin ne anlama geldikleri tartışmalıdır.

62- Yusuf Suresi, 40

Bir görüşe göre ayetin anlatmak istediği şudur: Cünüp olan kimse yıkanmadıkça camiye ne yaklaşabilir ve ne de içine girip durabilir. Yalnız eğer yolu caminin, mescidin içinden geçiyorsa bu durumda camiye, mescide girip çıkmasının sakıncası yoktur. Sebebine gelince Peygamberimizin zamanında bazı sahabilerin oturdukları odaların kapıları mescide açılıyor ve evlerine gidiş-dönüş yolları mescidden geçiyordu. İşte bu ayette bu kimselere cünüpken mescidden geçiş izni verilmiş oluyordu. Yalnız yıkanmadıkça mescidde kalamayacaklar ve tabiî olarak namaz kılamayacaklardı.

Başka bir görüşe göre ise buradaki "Namaza yaklaşmak" deyimi namaza durmak, namaz kılmak anlamındadır. Böyle olunca bu ayet, yolcu olmayan bir cünübün namaz kılmasını yasaklıyor. Cünüp kimsenin yıkanmadıkça camiye ya da mescide girip namaz kılabilmesi için teyemmüm etmesi gerekir. Bu durumda teyemmüm, yıkanmanın, boyabdesti almanın yerine geçmiş olur. Tıpkı abdest almanın yerine geçtiği gibi.

Birinci görüş daha haklı ve daha mantıklı gibi görünüyor. Çünkü ikinci varsayım, yani yolculuk durumu aynı ayetin daha sonraki cümlelerinde anlatılıyor. Bu yüzden eğer ayetin başlangıcındaki bu "Yolculuğu" normal yolculuk anlamına alırsak o zaman aynı ayette bir hüküm iki defa tekrarlanmış olur ki, bunun hiçbir zorunlu gerekçesi yoktur. Şimdi de ayetin devamını okuyoruz:

"Eğer hasta ya da yolcu iseniz veya içinizden biri helâdan gelmiş ise ya da kadınlara dokunmuşsanız da bu durumlarda su bulamamışsanız temiz bir toprakla teyemmüm ediniz, temiz toprağı yüzünüze ve ellerinize sürünüz.

Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, affedicidir."

Bu ayet hem cünüp olup yıkanması, boyabdesti alması gereken yolcunun durumunu ve hem de abdestini bozup abdest alma zorunluluğu ile karşıkarşıya kalan yolcunun durumunu kapsamına alır.

Ayet bu yolcunun durumu ile cünüp olan ya da abdestsiz olan hastanın durumunu, yanısıra helâdan gelen[63] yani abdest bozup abdest alması gereken kimsenin durumunu ve bunlara ek olarak **"kadınlara dokunanlar"**ın durumunu aynı sayıyor, bir görüyor. Yalnız ayette önemli bir incelik var. "Helâ" insanların abdest bozdukları çukur yerler demektir. Buradan abdest bozma eylemi "helâ"dan gelme biçiminde son derece nazik ve dolaylı bir dille ifade ediliyor.

"Kadınlara dokunma" deyimi hakkında da değişik görüşler, farklı yorumlar vardır. Şöyle ki:

Bir görüşe göre bu deyim "Cinsel ilişki işi"ni anlatmak isteyen dolaylı bir ifadedir. O zaman bu eylem, tabii ki, yıkanmayı, boyabdesti almayı gerektirir.

Başka bir görüşe göre bu deyim gerçekten bildiğimiz dokunma, yani erkek vücudunun herhangi bir organının, kadın vücudunun herhangi bir yerine

63- Ayet-i Kerimede hela Gait şeklinde ifade edilmektedir. Gaitten maksat o dönemde insanların tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için kazdıkları çukura denir. Ayette kazılan çukura def-i hacette bulunmanın zikredilmesi yerine "O çukurdan gelme" ifadesi kullanılmıştır. İlahi kelama layık bir üslubtur.

değmesi anlamına gelir. Bu durum bazı fıkıh mezheplerine göre abdest almayı gerektirir, bazı mezheplere göre böyle bir gereklilik doğurmaz. Bu mesele ile ilgili ayrıntılı tartışmalar fıkıh kitaplarında bulunabilir. Biz bu tartışmaları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

a- Erkek ile kadının birbirine dokunmaları kesinlikle abdest tazelemeyi gerektirir.

b- Eğer dokunan ve dokunulan taraflar bu dokunma eylemi yüzünden nefislerinde bir uyanma hissetmişler ise o zaman bu dokunma eylemi abdest yenilemeyi gerektirir.

c- Eğer dokunan taraf kendi iç algısı ile bu dokunuşun nefsini uyandırdığını hissederse bu dokunuşundan dolayı abdest yenilemesi gerekir.

d- Kadına dokunmak kesinlikle abdest yenilemeyi gerektirmez. Erkeğin karısına sarılması, öpmesi de böyledir, yani abdesti bozmaz.

Ayrıntılı meselelere ilişkin bütün benzeri fıkıh tartışmalarında görüldüğü gibi bu meselenin bütün farklı görüşleri de Peygamberimizin (salât ve selâm üzerine olsun) tercihlerini destekleyen sözlerine ve davranışlarına dayandırmaktadırlar.

Bizim kişisel tercihimize göre ayetteki **"Ya da kadınlara dokunmuşsanız"** ifadesi kinaye yolu ile yıkanmayı gerektiren eylem (cinsel ilişki) anlamına gelir. Böyle olunca bu eylemden dolayı abdest alınması gerektiğini ya da gerekmediği ileri süren bütün tartışmalı görüşleri burada zikretmeyi bizim açımızdan gereksiz buluyoruz.

Bütün bu durumlarda ister yıkanmak ve ister abdest almak gerekmiş olsun, eğer su bulunmaz ise ya da su bulunur da kullanılması zararlı olursa yahut yıkanmayı ve abdest alması gereken kimsenin su kullanacak gücü yoksa teyemmüm etmek, yıkanmanın ve abdest almanın yerine geçer. Okuduğumuz ayette teyemmümden şöyle sözediliyor:

"...Temiz bir toprakla teyemmüm ediniz."

Yani pak, temiz bir toprağa başvurunuz. Ayette kullanılan **"saîd"** kelimesi toprak, taş, duvar gibi yer cinsinden olan her şey anlamına gelir. Sözkonusu toprak, havada uçuşup binek hayvanının sırtına ya da yatak döşeği üzerine konan tozlardan oluşmuş olabilir. Yeter ki, bu tozlar üzerlerine inecek el darbeleri arkasından havada uçuşabilsinler.

Teyemmüm almak için ya avuç içleri ile topraklı yüzeye bir kere vurulduktan sonra avuçlar silkelenerek önce yüz ve arkasından dirseklere kadar kollar ovulur, ya da avuç içleri ile toprağa iki kez vurulur ve birinci darbeden sonra yüz, ikin i darbeden sonra da dirsekler ovulur. Bu meseleye ilişkin ayrıntılı fıkıh tartışmalarının sebeplerini, dayanaklarını burada hatırlatmayı gerekli görmüyoruz. Çünkü bu din, kolay uygulanabilir bir sistem getiriyor ve teyemmüm hükmünün ortaya konması, bu kolaylığı açıkça ortaya koyan kanıtlardan biridir. Ayetin sonuç cümlesini okuyoruz:

"Hiç kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, affedicidir."

Bu sonuç cümlesi bize sözkonusu kolaylığın, yetersizlikleri anlayışla karşılamanın kusurları hoşgörmenin ve hataları bağışlamanın sıcak mesajını vermektedir.

TEYEMMÜMÜN HİKMETİ

Bu ayetin açıklamasını ve bu dersi noktalamadan önce bu kısa ayetin içerdiği bir inceliğe değinmek istiyoruz. Önce teyemmümün hikmeti üzerinde duralım, daha doğrusu bu ibadetin yüce Allah'ın kavramamızı lütfettiği bazı hikmetlerini hatırlatmaya çalışalım.

Şunu hemen belirtelim ki, İslâm'ın yasal düzenlemelerinin ve ibadetlerinin hikmetlerini araştıranlar bazan şöyle bir sakat yola başvururlar. İncelediklerı yasal düzenlemenin ya da ibadetin bütün hikmetlerini teker teker arayıp buldukları ve ortada buldukları hikmetler dışında başka hikmet kalmadığı izlenimini uyandıran kesin bir dil kullanırlar. Eğer elimizde hikmetleri sınırlayan bizzat İslâm kaynaklı bir delilimiz yoksa Kur'an'ın nasslarına ve yasal hükümlerine böyle bir metodla yaklaşmamız son derece sakat bir tutumdur. Bunun yerine her zaman şöyle demeniz doğru olur: "Bu nass ya da bu hüküm hakkında bizim bulabildiğimiz, farkedebildiğimiz hikmet ya da hikmetler bu kadardır. Bu nassın ya da bu hükmün söylediğimiz dışında tarafımızdan farkedilemeyen ve algılanamayan başka sırları, başka hikmetleri olabilir". Böyle demekle ilâhi hükümler karşısında insan aklını karşıt kutuplaşmaların aşırılıklarına düşmeden, lâyık olduğu gerçek yerine koymuş oluruz.

Bu hatırlatmayı yapmamın sebebi şudur: Aralarında iyi niyetlilerin de bulunduğu bazı kimseler İslâmiyetin nasslarını ve hükümlerini insanlara aktarırken yanlarında pratik insan deneyimlerinden veya "Modern bilim"in buluşlarından derlenen belirli hikmetlerini sunmaya meraklıdırlar. Bu iyi bir tutumdur. Fakat bir yere kadar, aşılmaması gereken bir sınıra kadar. Bu sınır az önce değindiğimiz çizginin ötesine geçmemelidir.

Meselâ çoğu yorumlarda namazdan önce alınan abdestin hikmetinin temizlik olduğu söylenegelmiştir.

Abdestin böyle bir amacı içerdiği söylenebilir. Fakat eğer onun tek amacının bu olduğunu, bundan başka hiçbir amaç taşımadığını söylersek işte bu son derece sakat, aynı zamanda güvenilmez bir yaklaşım tarzı olur.

Sebebine gelince gün olmuş, bazı sivri akıllı İslâm düşmanları şöyle demeye başlamışlardır; "Böyle ilkel bir yola başvurmaya artık ihtiyacımız kalmadı. Çünkü şimdi temizlik diye bir problemimiz yok. İnsanlar temizliği zamanımızda gündelik hayatlarının proğramlı bir parçası haline getirmişlerdir. Madem ki, abdestin hikmeti temizlenmektir, buna göre artık namazdan önce abdest almanın hiçbir gerekçesi kalmamıştır. Hatta artık namaz kılmanın bile bir gereği kalmadı!"

"Namazın hikmeti" konusunda da çoğu kere değişik yorumlarla karşılaşırız. Kimi zaman, namazın gerekçesinin vücudun tümünü çalıştıran jimnastik hareketleri yaptırmak olduğu ileri sürülür. Kimilerine göre ise namazın hikmeti

müslümanı disipline alıştırmaktır. Önce vakitleri gözetme disiplini, ikinci olarak belirli hareketleri yapma disiplini, üçüncü olarak da düzgün saflar oluşturma ve imama uyma disiplini. Kimilerine göre de namazın hikmeti dua ve Kur'an okuma yolu ile yüce Allah (celle celaluhu) ile ilişki kurmaktır. Namazın bu ya da şu amacı içerdiği söylenebilir. Fakat "Namazın amacı sadece bu ya da sadece şudur, ya da bu söylenenlerdir" diye kestirip atmak, bu konudaki sağlıklı metodunu ve güvenlik çizgisini aşmak olur.

Nitekim öyle zamanlar geldi ki, bazı sapıkların şöyle amaçlar ileri sürdüklerini gördük; "Artık namazın içerdiği jimnastik hareketlerini yapmamıza gerek kalmadı. Çünkü günümüzde bir bilim dalı haline gelen spor faaliyetleri çeşitli bölümlerindeki çalışmaları ile bu organik ihtiyacı fazlası ile karşılamaktadırlar."

Başka bazı sapıklar da şöyle diyor; "İnsanlarda disiplin alışkanlığı meydana getirmek için artık namaz kılmamıza gerek yok. Çünkü en büyük disiplin ocağı olan askerlik eğitimi, bu ihtiyacı yeterince karşılamaktadır."

Diğer bazı sapıklar da şöyle saçmalıklar gevelemeye koyulmuşlardır "Namazın şeklini belirlemeye, bu ibadeti kesin kalıpların çerçevesine oturtmaya gerek yoktur. Çünkü Allah ile ilişki kurmak herhangi bir tenha köşedeki fısıltılı yakarışlar yolu ile gerçekleşebilir. Bunun için bedenin belirli hareketler yapması gereksiz ve hatta yersizdir. Çünkü bu beden hareketleri, ruhi girişimleri ve psikolojik akrobasileri frenler."

İşte eğer bu sakat yolu izleyerek İslâmın her ibadetinin, her yasal düzenlemesinin hikmetini "belirleme"ye kalkışırsak bu ibadetlere ve yasalara ya "insan aklı" ya da "Modern bilim verileri" uyarınca birtakım gerçekler yakıştırıp da arkasından "Bu ibadetlerin, bu hükümlerin hikmetleri bunlardan ibarettir" diye kestirip atarsak yüce Allah'ın nassları ve hükümleri karşısında takınmak zorunda olduğumuz sağlıklı ve tutarlı tutumun uzağına düşmüş oluruz. Bunun yanısıra bu alandaki "Güvenlik çizgisi"ni de aşmış, düşmanca yorumlara kapı açmış oluruz. Üstelik böyle bir gerekçe yakıştırma metodu, özellikle modern bilimin verilerine bağlandığı takdirde her zaman köklü yanılgılara düşme ihtimali ile karşıkarşıyadır. Çünkü modern bilimin verileri değişmez kesinlikler değildir. Tersine bu veriler hergün sürekli düzeltmelere ve değiştirmelere açık bir nitelik taşırlar.

Nitekim incelemekte olduğumuz konuya bu açıdan bakınca abdestin ve tüm vücudu yıkamanın hikmetinin "sadece" temizlik olmadığı açıkça görülür. Çünkü bu ibadetlerin yerini tutan teyemmüm ibadeti, sözkonusu temizlenme hikmetini gerçekleştirmiyor. Buna göre abdestin ve yıkanmanın, teyemmüm yolu ile de gerçekleşen başka bir hikmeti daha olmalıdır.

Şimdi biz az önce değindiğimiz hataya kendimiz düşerek kesin konuşacak veya sözü kestirip atacak değiliz. Bunun yerine ihtiyatlı bir dille şöyle diyoruz: Belki de abdestin ve yıkanmanın bir diğer hikmeti normal gündelik meşguliyetler ile yüce Allah'ın huzuruna çıkma girişimi arasına herhangi bir uyarıcı eylem koyarak yüce Allah ile buluşmaya psikolojik bir hazırlık yapmaktır. Eğer bu düşüncemiz yerinde ise o zaman teyemmüm, söylediğimiz açıdan, yıkan-

manın ya da abdest almanın yerini tutabilir.

Bunun ötesi insan ruhunun giriş yollarını, girintili-çıkıntılı lâbirentlerini herkesten iyi bilen yüce Allah'ın kapsamlı ve engel tanımaz bilgisine kalmıştır. Geride kalan bir başka mesele de şudur: Biz kullar ulu, yüce ve hertürlü ölçüler-üstü büyük olan Allah karşısında takınmak zorunda olduğumuz edebin kurallarını iyi öğrenmeliyiz.

Bu ayette dikkatimizi çeken bir başka nokta da şudur: Bu ilâhi sistem, her türlü özür, her türlü engel karşısında direnilerek namazın mutlaka kılınmasını özendiriyor. Bu yoldaki engelleri etkisiz hale getiriyor. Bu amaçla getirdiği bariz kolaylıklardan biri, teyemmümü, abdestin ya da yıkanmanın veya her ikisinin yerine koymaktır. Müslüman bu kolaylığa su bulamadığı ya da su kullanmaktan zarar görebileceği veya varolan az miktardaki suyu hayatın zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmak zorunda olduğu durumlarda ve bunların yanısıra bazı görüşlere göre su bulunsa bile yolculuk sırasında başvurabilir.

Ayrıca tehlikeli anlarda ve savaş alanlarında kılınacak namazlarda da birçok kolaylıklar tanınmıştır. Bütün bunlar açıkça şunu gösterir: Bu ilâhi sistem namaz kılmaya olağanüstü derecede önem veriyor, şartlar ne olursa olsun namaz kılmamaya açık kapı bırakmaya kesinlikle yanaşmıyor. Hiçbir mazeret namazı bırakmaya gerekçe sayılmıyor. Bu titizlik hastalık durumunda da açıkça görülür. Hastaların oturarak, yatarak, sayıklarken namaz kılmaları, vücudlarını ya da bazı organlarını kımıldatamayacak derecede ağır durumda iseler göz kapaklarının hareketleri aracılığı ile namaz kılabiliyorlar.

Çünkü namaz kul ile yüce Allah arasında kurulan bir ilişkidir. Yüce Allah, kulun bu ilişkiyi kesmesine razı olmuyor. Çünkü bu ilişkinin ve bu bağın kul için ne oranda gerekli olduğunu biliyor. Yoksa yüce Allah'ın ne insanlara ve ne de diğer varlıklara ihtiyacı yoktur. Ayrıca kulun namazı O'na hiçbir şey kazandırmaz. Namazın kazancı onu kılan kullara dönüktür. Namaz onları kötülüklerden uzak tutar. Namazla yüce Allah ile gerçekleştirdikleri bağlantı sayesinde ve yükümlülüklerini yerine getirmede Allah'tan yardım görme kolaylığı, kalplerinde huzur, gönüllerinde dirlik ve varlıklarında bir şevk tazeliği hissederler. Fıtratlarının isteklerine uygun bir yolla, yüce Allah'ın himayesi altında, yakınında ve gözetiminde oldukları bilincini kazanırlar. Hiç kuşkusuz yüce Allah onların bu fıtrî ihtiyacını, bu fıtrata neyin yararlı olacağını ve onu neyin islâh edeceğini bilir. Çünkü yarattıklarını herkesten iyi bilen, bilgisi önünde hiçbir engel bulunmayan ve herşeyin içyüzünden haberdar olandır.

Son olarak bu ayette geçen bazı nazik, bazı ince ifadelere dikkatleri çekmek istiyoruz: Ayette helâda abdest bozma eyleminden sözedilirken **"İçinizden biri helâdan gelmiş ise..."** deniyor, bunun yerine "şöyle şöyle yapınca" denmiyor, hatta abdest bozma eylemi, bu eylemin yapıldığı yerden dönme ifadesiyle dolaylı biçimde dile getiriliyor. Üstelik abdest bozma eylemi ikinci şahıslara (muhataplara) dayandırılarak "Eğer helâdan gelmişseniz..." de denmiyor, bunun yerine eylem üçüncü şahıslara (gaiplere) dayandırılarak **"İçinizden biri helâdan gelmişse."** buyuruluyor. Böylece son derece nazik bir seslenme üslubu,

son derece ince bir îmalı ifade tarzı kullanılıyor, bu incelikli ve edepli üslûbun insanlara; aralarındaki konuşmaları sırasında örnek olması isteniyor.

Tıpkı bunun gibi, aynı ayette, bildiğimiz kadın-erkek ilişkisinden sözedilirken "**Ya da kadınlara dokunmuşsanız...**" ifadesi kullanılıyor. Bu ifade son derece ince, muhteşem ve yüksek düzeyli bir ifadedir. "Dokunmak" deyimi hem bu eylemin ön girişimlerini ve hem de eylemin kendisini anlatabilir. Bu anlamlardan hangisi kasdedilmiş olursa olsun, bu anlatım tarzı yüce Allah'ın, insanlara gösterdiği bir edep örneğidir. İnsanlar bu tür mahrem eylemleri açık açık anlatmak zorunda olmadıkları durumlarda bu tür dolaylı anlatım biçimleri kullanmalıdırlar.

Bu açıdan dikkatimizi çeken bir başka ifade şekli de şudur: Teyemmümün nasıl alınacağı anlatılırken topraktan "Pâk toprak" diye sözediliyor. Böylece her temiz şeyin pak ve her pis şeyin iğrenç olduğu anlatılıyor ki, bu ifade tarzı gönülleri etkileyen, nazik bir mesaj veriyor insana.

Ey ruhların yaratıcısı ve ey bu ruhların içyüzlerinin herkesten iyi bilicisi, sen ne kadar yücesin!

BİTMEYEN SAVAŞ

Bu sûrenin biraz ilerde okuyacağımız ayetler grubu, bir bütün olarak, müslümanları savaşa çağırıyor. Kur'an-ı Kerim'in başta yahudiler olmak üzere müslüman cemaatı kuşatmış olan cahiliye toplumunun bütününe karşı, müslümanlar eli ile girişmiş olduğu bir savaştır bu. Biz bu savaşın çatışmalarını ve alanlarını daha önce Bakara ve Al-i İmran sûrelerinde de görmüştük. Savaş yine o savaş olduğu gibi düşman kamplar aynı kamplardır. Bu düşman kamplardan da gerek Bakara[64] ve Al-i İmran[65] surelerinin girişlerinde ve gerekse bu sûrenin girişinde[66] sözetmiştik.

Evet, az ilerde okuyacağımız ayetler grubu müslüman cemaat eli ile müslümanları kuşatan düşman kamplara karşı bir dışa dönük savaş başlatıyorlar. Fakat aslında bu ayetler savaşın başlangıç çizgisini oluşturmaz. Sebebini şöyle açıklayalım: bilindiği gibi bu sûrenin şimdiye kadar incelediğimiz ayetlerinde İslâm'ın hukukî, ekonomik, ailevî ve ahlâkî düzenlerine ilişkin birçok hüküm ile karşılaştık. Bu ilâhi sistemin cahiliye bataklığından tutup çıkardığı İslâm toplumunda hâlâ varlığını sürdüren birçok cahiliye artığının silinmesi girişimlerine tanık olduk; İslâm'ın yeni ilkelerinin toplumda kökleşip egemen olmasına ilişkin yoğun çabaları izledik.

İşte bütün bu çabalar, İslâm toplumunun genel olarak Arap yarımadasındaki ve özellikle Medine'deki düşmanlarına karşı vereceği dışa dönük savaştan uzak ve kopuk faaliyetler değildir. Tersine sözkonusu içe dönük faaliyetler bu savaşı karşılamaya yönelik birer hazırlık ve birer ön eğitim niteliği taşır. Başka bir deyimle bu içe dönük düzenlemeler bir kuruluş, bir yapılanma,

64- Fi Zilâl-il Kur'an c.I, sh. 31-46
65- Fi Zilâl-il Kur'an c.II, sh. 9-32
66- Fi Zilâl-il Kur'an c.II, sh. 305-340

bu genç toplumu İslâm sistemi uyarınca yeniden yapılandırma çalışmalarıdır. Ancak bu yeni yapılanma sayesinde bu genç toplum, çevresini saran düşmanlara karşı koyabilir, onlara üstün gelebilirdi.

Bu yüzden, Bakara ve Al-i İmran surelerinde gördüğümüz gibi, öncelikle bu toplumun iç yapılanmasına önem veriliyor. Toplumun inanç sistemi, düşünceleri, ahlâkı, duyguları, hukuk sistemi ve kurumları yeni bir yapılanmaya kavuşturuluyor. Bu yeniden yapılanma süreci ile içiçe olarak müslüman topluma düşmanlarının içyüzü ve mücadele yöntemleri konusunda gerekli bilgiler verilerek düşmanlarının oyunları ve tuzakları konusunda uyarılıyorlar. Böylece müslümanlar kalpleri güvenle dolu, gözleri açık, iradeleri yoğunlaşmış-bilenmiş, önlerindeki savaşın niteliği ve karşılarındaki düşmanın mahiyeti hususunda bilgi edinmiş olarak dışa dönük savaşa yöneltiliyorlar. Bu durumun bu sürede de tıpatıp aynı olduğunu görüyoruz.

Bütün bu örneklerde Kur'an-ı Kerim, her cephede müslüman cemaatin yanında savaşa girer. Meselâ müslümanların vicdanlarında ve duygularında savaşa girer. Bu savaş sonucunda bu vicdanlarda yeni bir inanç sisteminin yapısını kurar, yeni bir Allah kavramını yerleştirir, evrene ve varlık alemine ilişkin yeni bir bakış açısı geliştirir, yeni ölçüler ve yeni değer yargıları oluşturur. Vicdanın orijinal fıtratını cahiliye kültürünün yozlaştırmalarından, kirlerinden, paslarından arındırır. Böylece vicdanlarda ve toplumlarda halâ etkili olan cahiliye değerlerini siler, bunların yerine İslâm'ın ışıklı ve alımlı değerlerini ve kurumlarını oluşturup yerleştirir. Bunun arkasından bu toplumu iç ve dış düşmanlarına karşı; yani münafıklara, yahudilere ve putatapanlara karşı savaşa yöneltir. Yine Kur'an'ın rehberliği altında savaşa giren bu toplum inanç sisteminin, ahlâkının, sosyal ve hukukî sisteminin, kısacası iç yapısının sağlamlığı yüzünden artık düşmanları ile karşılaşmaya ve onlara karşı üstünlük kurmaya tam anlamı ile hazırlıklı durumdadır.

İslâm toplumunun çevresini kuşatan cahiliye toplumlarına -ki bunların arasında Medine'nin kalbinde yerleşmiş bulunan yahudi toplumu da vardı- karşı sağladığı üstünlük, Kur'an'ın biçimlendirdiği ilâhi sistem sayesinde gerçekleşen ruhî, ahlâkî, sosyal ve hukukî üstünlüğünden kaynaklanıyordu; yoksa askerî, ekonomik ve maddi üstünlüğünden ileri gelmiyordu.

Hatta hiçbir zaman bu dönemde Müslümanların askeri, ekonomik ve maddi üstünlükleri sözkonusu olmamıştı. Çünkü İslâm'ın düşmanları her zaman sayıca daha çok, daha güçlü, daha zengin ve genel anlamda maddi imkânlar bakımından daha avantajlı durumda olmuşlardı. Bu gerek Arap yarımadasındaki savaşlar sırasında ve gerekse daha sonra yarımada dışında gerçekleşen büyük fetihler sırasında böyle idi. İslâm toplumunun gerçek üstünlüğü öncelikle bu ruhi, ahlâkî, sosyal yapılanmasından ve bununla bağlantılı olarak eşsiz İslâm sisteminin ürünü olan siyasi ve idarî mekanizmasından kaynaklanıyordu.

İşte İslâm öncelikle ruhî, sosyal, ahlâkî yapılanmasının ve bununla bağlantılı siyasî ve idarî yapısının cahiliye toplumları karşısında sağladığı ezici üstünlük sayesinde düşmanlarını dize getirebildi. Onları ilk aşamada Arap

yarımadasında dize getirdi. İkinci aşamada ise çevresinde ötedenberi egemen olan iki uygar imparatorluğun, yani eski Pers-İran İmparatorluğu ile Bizans İmparatorluğunun kişiliklerinde cahiliye toplumunu dize getirdi. Daha sonra da yeryüzünün çeşitli yörelerinde egemen olan birçok cahiliye toplumu İslâm'ın bu ezici üstünlüğü önünde dize gelmek zorunda kaldı. Bu sağlam içyapısı sayesinde İslâm, orduları ve kılıçları ile olduğu gibi Mushaf'ı ve ezanı ile de cahileyeye, önünde diz çöktürmeyi başarıyordu!

Eğer bu ezici üstünlük olmasaydı insanlık tarihinde başka bir benzeri görülmemiş olan o olağanüstü başarılar elde edilemez, o eşsiz harikalar meydana gelemezdi. Bu olağanüstü harikalar eski dönemlerdeki Moğol istilaları ve yakın zamanlardaki Hitler operasyonları gibi tarihte nam salmış askeri harekatlarda bile görülmez. Çünkü İslâm'ın zaferleri sadece askeri zaferler değildi; aynı zamanda birer inanç, kültür ve uygarlık zaferi olmuşlardı. Bu zaferlerde yenilgiye uğrayan halkların inançlarını, dillerini, adetlerini ve geleneklerini zor kullanmadan silip süpüren, ezici bir üstünlük görülür. Bu görüntünün eski-yeni hiç bir başka askeri zaferde kesinlikle eşi ve benzeri yoktur.

Bu üstünlük dört dörtlük bir "İnsanî" ilkelerde kendini gösteren tartışmasız bir üstünlük. Bu üstünlük insan için bir "Yeniden doğuş" göstergesi idi; yeryüzünün o güne kadar tanımış olduğu insan tipi dışında yepyeni bir insan tipinin doğuşunu müjdeliyordu. Bundan dolayı bu akıncı hareketi, ele geçirdiği ülkelere kendi rengini verdi, alınlarına kendine özgü damgasını vurdu. Yine bundan dolayı bu akıncı hareket bazı yörelerdeki binlerce yıllık egemenlik geçmişi olan uygarlıkların kalıntıları üzerinden silindir gibi geçti. Mısır'daki Firavunlar uygarlığı, Irak'taki Babil ve Asur uygarlıkları, Suriye'deki Fenike ve Süryanî uygarlıkları gibi. Çünkü İslâm uygarlığının bu eski uygarlıklara göre insan fıtratındaki kökleri daha derin, insan psikolojisi üzerindeki egemenlik alanı daha geniş, insanlığın hayatındaki dayanakları daha sağlam ve bu hayata ilişkin bakış açısı daha geniş kapsamlı idi.

Bu akıncı hareketin önünde diz çöken ülkelerdeki "İslâm dili"nin yerleşmesi ve üstünlüğü, şaşırtıcı bir olgudur. Bu şaşırtıcı olgu, henüz gerektirdiği düzeyde incelenmemiş, araştırılmamış ve değerlendirilmemiştir. Bana göre bu üstünlük inanç üstünlüğünden, inanç egemenliğinden daha şaşırtıcı bir gelişmedir. Çünkü dil, insan yapısının o kadar köklü ve insan toplumunun o kadar karmaşık bir kurumudur ki, onda meydana gelen bu sarsıcı değişmeyi tam anlamı ile bir mucize saymak gerekir. Bu inanılmaz başarı "Arap dili"ne maledilemez. Mesele "Arap dili" meselesi değildir. Çünkü Arap dili daha önce de vardı. Fakat İslâm'dan önceki dönemde dünyanın hiçbir yöresinde böylesine bir mucizevi yayılış gösterememişti. Bundan dolayı bu dile "İslâm dili" adını verdim. Çünkü Arap dilinde birdenbire beliren bu yeni güç, bu dilin eli ile meydana gelen bu mucizevi başarı, kuşku yok ki, "İslâm"dan kaynaklanıyordu.

Bu mucizenin göstergesi olarak özgürlüğe, aydınlığa ve serbestliğe açılan fethedilmiş ülkelerin o güne kadar ortaya çıkamamış dehâları, kendilerini ana dilleri aracılığı ile değil bu dil aracılığı ile ifade etmeye yönelmişlerdir. Bu dinin

dili ile, İslâm'ın dili ile yani. Sözkonusu dehalar bu dil aracılığı ile kültürün her dalında öyle parlak ve orijinal eşerler ürettiler ki, bunların hiç birinde yabancı dilde yazı yazmanın, anadil dışındaki bir dili kullanmanın kaçınılmaz kıldığı kopyacılığa ve zorlamalı ifadelere rastlanmamaktadır. Başka bir deyimle "İslâm dili" pratikte bu dehaların anadili haline gelmiştir. Çünkü bu dilin taşıdığı kavram ve kültür birikimi o kadar zengin, o kadar üstün düzeyli ve o kadar insan fıtratı ile bütünleşmiş idi ki, insan vicdanları tarafından eski kültürlerinden, eski dil birikimlerinden daha öze yakın ve daha köklü olarak algılanıyordu.

Bu birikim yeni inanç sisteminin ve yeni düşünce tarzının birikimi idi. Bu birikimi İslâm sistemi, çok kısa bir süre içinde gerçekleştirdiği ruhî, aklî, ahlâkî ve sosyal yapılanmanın ürünü olarak ortaya koymuştu. Bu birikimin zenginliği, derin boyutluluğu ve fıtratla bütünleşmişliği o kadar üst düzeyde idi ki, bu niteliği İslâm diline karşı durulmaz bir otorite ve önüne geçilmez bir güç sağlamıştı. Tıpkı aynı kültür birikiminin ordulara, İslâm ordularına sağladığı karşı durulmaz güç gibi!

Bu eşsiz tarihi olguyu, yani İslâm dilinin bu sarsıcı yayılma ve hızlı benimsenme olgusunu başka türlü açıklamamız zor olur.

Her neyse, bu uzun boylu bir meseledir. Ayrıntılı açıklaması çok yer tutar. Bu tefsir kitabının akışını durdurarak yaptığımız bu kısa açıklama ile yetinmek istiyoruz.

PUSUDAKİ İSLÂM DÜŞMANLARI

Az sonra incelemeye koyulacağımız ayetler gurubu ile Medine'de doğan İslâm cemaati ile onun karşısında pusuya yatan düşman kamplar arasında amansız bir savaş başlıyor. Bu derste yahudilerin gerek bu yeni dine ve gerekse bu dini kişiliğinde temsil eden müslüman cemaate yönelik tutum ve davranışları şaşkınlıkla karşılanıyor. Onu izleyen ayetler gurubunda müslüman toplumun görevi, bağlı olduğu sistemin mahiyeti ve bu toplumun sistemini, hayat tarzını ve düzenini benzerlerinden ayıran İslâm'ın ve müminliğin şartı açıklanıyor.

Bunu izleyen ayetler gurubunda bu cemaat sistemini, varlığını ve kurumsal yapısını savunmaya çağrılıyor; bu sisteme karşı sinsice entrikalar çeviren münafıkların yüzündeki perde açılıyor; ölümün, hayatın ve bu iki olguya ilişkin ilâhi takdirin mahiyeti irdeleniyor. Bu ders müslüman cemaate yönelik eğitimin, bu cemaati dış düşmanları ile savaşma görevine hazırlamanın bir aşamasını oluşturur.

Onu izleyen ayetler gurubunda münafıklar hakkında verilecek bilgilerin devamı açıklanmakta, müslümanlar yahudilere karşı takınılacak tutum konusunda anlaşmazlığa düşmekten ya da yahudilerin davranışlarını savunmaktan sakındırılmakta; arkasından müslüman toplumun çevresindeki farklı düşmanlar karşısında nasıl bir tutum takınacağı, yani uygulayacağı devletlerarası hukukun ne gibi kurallara dayandığı anlatılmaktadır.

Onun arkasından gelen ayetler gurubunun konusu İslâm toplumunda yaşayan bir yahudiye yönelik örnek ve adil davranış tarzı somut biçimde gözler önüne serilir. Bir sonraki derste putatapıcılık ve putatapanlar ile girişilen bir hesaplaşmaya tanık oluruz. Bu hesaplaşmada Arap yarımadasında yaşayan putperestlerin dayandıkları temellerin çürüklüğü vurgulanıyor. Bu dışa dönük savaşın arasında içe dönük bir yasal düzenleme bölümü girer; aile hukuku konusunu işleyen bu ara bölüm ile bu sûrenin başlangıç bölümü arasında bağ vardır.

Arkasından sıra bu cüzün son dersine gelir. Münafıklığı ve münafıkları konu edinen bu ders bu iki yüzlüleri cehennemin en alt katına indirir!

Önümüzde inceleyeceğimiz derslerin içeriklerine ilişkin bu son derece kısa açıklamalar bize ilk İslâm toplumunun vermek zorunda kaldığı gerek içe ve gerekse dışa dönük savaşların alanlarını ve değişik yönlerini, bunun yanısıra içe dönük ve dışa dönük savaşın bu toplumun hayatında nasıl bir uyum ve bütünlük gösterdiğini açıkca belirtir. Müslüman ümmetin savaşı hep aynı savaştır; bugün de yarın da özü ve temel karakteristikleri hiç değişmeyecektir!

SAPIKLIĞI SATIN ALANLAR

Şimdi bu dersi oluşturan ayetler gurubunun incelemesine geçiyoruz:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ
يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾
وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾
مِّنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا
فِي الدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ
خَيْرًا لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

44- Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar.

45- Allah düşmanlarınızı çok iyi bilir. O vekil ve yardım edici olarak size yeter.

46- Yahudiler içinde öyleleri var ki, bu dine hakaret etmek amacı ile Tevrat'taki kelimeleri değiştirerek ve dillerini ağız boşluklarında burarak "işittik ve karşı geldik", "Dinle sözü dinlenmez olasıca!" ve "Raina (Bizi gözet anlamına da gelen eş sesli bir hakaret deyimi)" derler. Oysa eğer (böyle diyecekleri yerde) "Duyduk ve uyduk", "İşit" ve "Bize bak" deselerdi kendileri hesabına daha hayırlı ve tutarlı olurdu. Fakat Allah kâfirlikleri yüzünden kendilerine lânet ettiği için -pek azı dışında- onlar iman etmezler.

Bu ayetlerin birincisi, yahudilerin tutumunu hayret ve kınama ile karşılayan ve ilerde okuyacağımız benzerlerinin ilkini oluşturan bir ayettir. Bu ayette Peygamberimize ve O'nun kişiliğinde yahudilerin sergiledikleri şaşırtıcı ve kınanası tutumun farkına varan, sağduyu sahibi herkese sesleniliyor. Ayeti tekrarlıyoruz:

"Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar sapıklığı satınalıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar."

"Kendilerine kitap verilmesinin" doğal sonucu hidayete ermeleri idi. Yüce Allah ilk sapıklıklarından kurtularak hidayete kavuşsunlar diye onlara Hz. Musa (selam üzerine olsun) eli ile Tevrat'ı vermişti. Fakat onlar bu kurtarıcı "pay"ı tepiyorlar, hidayeti bırakıyorlar ve yerine sapıklığı satınalıyorlar. "Satınalma" deyimi bilerek ve karar vererek yapılan değiş-tokuş anlamına gelir. Yani yahudilerin ellerinde hidayet var, fakat onlar bu hidayeti bırakarak yerine sapıklığı alıyorlar. Burada bilmeyerek, yanılarak ya da farkında olmayarak yapılan bir hata karşısında değil; bilinçli, kararlı ve kasıtlı bir alış-veriş sözleşmesi karşısındayız. Bu şaşılacak ve kınanacak, son derece acaip ve son derece tuhaf bir durumdur.

Fakat yahudiler bu şaşılası ve kınanası noktada da durmuyorlar. Tersine daha da ileri giderek hidayete erenleri sapıklığa düşürmek istiyorlar, çeşitli yöntemler kullanarak ve çeşitli yollardan giderek müslümanları da doğru yoldan çıkarmaya çalışıyorlar. Bu yöntemler ve yollar daha önce Bakara ve Al-i İmran sûrelerinde açıklandığı gibi bu surenin ilerde inceleyeceğimiz ayetlerinde de kısmen açıklanacaktır. Yani bu adamlar sapıklığı kendileri için satınalmakla yetinmiyorlar, üstelik çevrelerindeki hidayetin belirtilerini kökten silmeye yelteniyorlar. Böylece ortalıkta ne hidayet ve ne de hidayete ermiş insanlar kalsın istiyorlar.

Ayetin gerek ilk gerek ikinci meşâjı yahudilerin oyunlarına ve önlemlerine karşı müslümanlara yöneltilmiş bir uyarı ve bir sakındırma niteliği taşır. Aman Allahım, ne önlem! Ayrıca müslümanların vicdanlarında kendilerini tekrar sapıklık dönemlerine döndürmek isteyen kötü niyetlilere karşı antipati uyandırılmak isteniyor. Çünkü müslümanlar kavuştukları hidayetin değerini iyi biliyorlar, kendilerini tekrar cahiliye dönemlerine döndürmeye kalkışanlara düşmanlık besliyorlardı. Onlar hem cahiliyeyi ve hem de İslâm'ı yakından bildikleri için cahiliyeden nefret ederek İslâm'ı sevmişler ve bu bilincin sonucu olarak kendilerini şu ya da bu oranda cahiliye döneminin geriliğine döndürmek isteyenlere karşı da nefret duyar olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim onlara bu uyarıyı yöneltirken, elbette ki, yüce Allah onların kalplerindeki bu canlı duyguyu

biliyordu.

Bundan dolayı bir sonraki ayette yahudilerin, müslümanların düşmanları oldukları açıkça dile getirilerek ve bu düşmanca girişim karşısında yüce Allah'ın (celle celâluhu) müslümanları koruması ve desteği altına aldığı gönüllere ferahlık aşılayan bir üslup ile dile getirilerek yahudilerin bu yıkıcı girişimlerine dikkat çekilmek isteniyor. Okuyoruz:

"Allah düşmanlarınızı çok iyi bilir. O vekil ve yardım edici olarak size yeter."

Böylece Medine'de müslüman cemaat ile yahudiler arasındaki düşmanlık açığa vuruluyor, aleniyete dökülüyor ve saflar iyice belirginleşiyor.

Bir önceki ayette bir bütün olan Kitap ehlinin tutumu hayretle karşılanmıştı. Gerçi bu hayret belirtici ifade ile aslında yahudilerin kastedildiği anlaşılıyordu. Ama bir sonraki ayet bu anlaşılırlıkla yetinmeyerek yahudilerin kasdedildiğini açıkça belirtiyor. Sonra yahudilerin bu dönemdeki tutumları, davranışları ve Peygamberimize yönelik edepsizlikleri anlatılıyor. Anlaşılan bu olaylar hicretin ilk yıllarında, yani yahudilerin, Medine'de halâ borularının öttüğü, henüz burunlarının kırılmadığı dönemde meydana gelmiştir. Okuyoruz:

Yahudiler içinde öyleleri var ki, bu dine hakaret etmek amacı ile Tevrat'taki kelimeleri değiştirerek ve dillerini ağız boşluklarında burarak 'İşittik ve karşı geldik', 'Dinle, sözü dinlenmez olasıca!' ve "Raina (Bizi gözet anlamına da gelen eşsesli bir hakaret deyimi)' derler."

Yahudiler kaypaklığı yüzsüzlüğü ve yüce Allah'a karşı edepsizliği Tevrat'taki kelimeleri amaçları dışına çıkacak biçimde tahrif etmeye kadar ileri götürdüler. En kabul edilebilir yoruma göre buradaki "tahrif" eylemi, Tevrat'ın metinlerini amaçları dışında yorumlamak anlamındadır. Yahudiler bu tahrif eylemini Tevrat'ta yeralan son peygamberlik misyonuna ilişkin delilleri ortadan kaldırmak, bunun yanısıra son ilâhi kitap olan Kur'an'ın onaylandığı ve böylece her iki kitabın da aynı kaynaktan geldiğine ve bununla bağlantılı olarak Peygamberimizin gerçek peygamber olduğuna kanıt oluşturan hükümleri ve yasaları gözlerden kaçırmak amacı ile yapıyorlardı.

Şunu hemen belirtelim ki, insanların arzularına uyum sağlamak amacı ile semavî kitapların metinlerini amaçları ile bağdaşmayacak biçimde yorumlamak; dinlerinden saparak onu bir meslek ve bir geçim amacı haline getiren bütün din adamlarında görülen ortak bir tutumdur. Onlar bu sahtekârlığı her dönemdeki iktidar sahiplerinin keyiflerine ve dinin çerçevesi dışına taşmak isteyen halk yığınlarının arzularına uyum sağlamak için yaparlar. Yahudiler bu çarpıtma sanatının en maharetli ustalarıdırlar. Ama günümüzde İslâm'ı çarpıtmayı meslek edinmiş sahtekârlar arasından bu alanda yahudilere taş çıkartacak olanlar ve onlarla başa baş yarışabilecek olanlar hiç de az değildir!

Bunun yanısıra yahudiler kaypaklığı, yüzsüzlüğü, küstahlığı ve Peygamberimize karşı edepsizliklerini "Ya Muhammed, söylediklerini duyduk, fakat onlara karşı geliyoruz. Sana ne inanacak, ne uyacak ve ne de itaat edecek

değiliz" diyecek derece ileriye vardırdılar. Bu küstahça sözler, bu ayetlerin İslâm'ın başlangıç yıllarında indiklerini gösterir. Ayrıca küstahlıklarını edepsizlikleri, ahlâksızlıkları, yüzsüzlükleri ve kaypaklıkları ile de birleştirmekten çekinmeyerek Peygamberimize şöyle diyorlardı:

"dinle sözü dinlenmez olasıca!" ve "Raina (Bizi gözet anlamına da gelen eşsesli bir hakaret deyimi)"

Yahudiler kullandıkları kelimelerin görünürdeki anlamlarına göre şöyle demiş sayılıyorlardı; "bizi dinlemek zorunda olmayarak dinle (nezaket belirtici bir deyim)" ve "Bize durumumuzu gözönüne alarak, konumumuzu hesaba katarak bak." Onlar kitap ehli idiler ya, İslâm'a putatapanlar gibi çağrılmaları yakışık almazmış! Kelimelerinin görünürdeki anlamlarına göre bunları söylemek istiyorlardı. Oysa ki, aynı kelimeleri dillerini ağız boşlukları içinde burarak telâffuz edince sözlerinin anlamı şöyle oluyordu; "Dinle, sözü dinlenmez olasıca, duymaz olasıca!". "Raina" kelimesini ağızlarında geveleyip söyleyerek bir hakaret deyimine dönüştürüyorlardı.

Görüldüğü gibi küstahlık, edepsizlik, kaypaklık, gözboyayıcılık, sözleri çarpıtma ve ters anlamlarda kullanma hayasızlığı ile karşıkarşıyayız.

Çünkü karşımızda yahudi var!

Yahudilerin bu çirkin marifetleri anlatıldıktan sonra ehli kitaptan olanların nasıl bir tutum takınmaları gerektiği, "kendilerine kutsal kitap payı verilenler"e yaraşan edepli davranışın nasıl olması beklendiği belirtiliyor, arkasından bütün bu çirkin marifetlerine rağmen hidayete, iyi karşılığa, ilahi bağışa ve hayırlı sonuca özendiriliyorlar. Tabii ki, eğer doğruyola koyulurlarsa. Fakat ümitlendirmenin yanısıra karakterlerinin özü de açıklanıyor. Bu karakter eskiden de öyle idi, şimdi de öyledir. Okuyoruz:

"Oysa eğer onlar (böyle diyeceklerine) 'Duyduk ve uyduk', 'işit' ve 'bize bak' deselerdi kendileri hesabına daha hayırlı ve daha tutarlı olurdu. Fakat Allah kâfirlikleri yüzünden kendilerine lânet ettiği için -pek azı dışında- onlar iman etmezler."

Bunlar gerçeğe böylesine açık, böylesine yalın, böylesine dolambaçsız bir şekilde yaklaşmazlar. Eğer gerçeği böylesine açık anlamlı ve kaypaklık amacı içermeyen sözler ile **'Duyduk ve uyduk', 'işit', 'Bak bize'** diyerek ifade etselerdi kendileri hesabına daha hayırlı, karakterlerinin ve iç dünyalarının tutarlılığı ve sağlıklılığı için daha elverişli bir tutum benimsemiş olurlardı. Fakat aslında onlar kâfirlikleri, gerçeklere sırt çevirmeleri yüzünden yüce Allah'ın (celle celâluhu) hidayetinden kovulmuşlardır. Bundan dolayı onlar tek-tük bazı istisnalar dışında imana gelmezler.

Yüce Allah'ın bu sözü pratikte doğru çıktı. Uzun tarihleri boyunca çok az sayıda yahudi müslüman oldu. Bunlar iyiliği elde etmeye çalıştıkları, doğruyolu bulmak uğruna çaba harcadıkları için yüce Allah'ın hidayete ermelerini dilediği ve kendilerine hayır payı ayırdığı bahtiyar kimselerdir. Bu çok azınlığın dışında kalan ezici yahudi çoğunluğu bin dörtyüz yıl boyunca İslâm ile ve müslümanlar ile sürekli savaş halinde olmuştur. Bu amansız savaş İslâm'ın

Medine'de yanıbaşlarında ortaya çıktığı andan içinde bulunduğumuz şu ana kadar sürmüştür. O andan itibaren yahudiler İslâm'a karşı kesintisiz bir komploculuk, vazgeçmek nedir bilmez bir kör inatçılık içinde olmuşlar; zaman zaman görünen biçim, renk ve yöntem farklılıklarına rağmen bu komploculukları, bu kör inatçılıkları her zaman yürürlükte kalmıştır. Tarih boyunca İslâm'a karşı kurulan bütün tuzakların oynanan bütün iğrenç oyunların arkasında ya doğrudan doğruya yahudi vardır, ya da bu iğrenç düzenbazlığın en büyük payı yahudiye aittir. Çok yönlü milletlerarası haçlılık ve sömürgecilik entrikaları da bu hükmün kapsamı içindedir.

YAHUDİLERE HİDAYET ÇAĞRISI

Bundan sonraki ayette "kendilerine kitap verilmiş" olanlara -yahudilere- seslenliyor; ellerindeki Tevrat'ı onaylayan Kur'an'a inanmaya çağrılıyorlar; arkasından çirkin marifetlerinin ve inatçılıklarının kaçınılmaz akıbeti olarak yüzleri çarpıtılmakla ve lânete uğramakla tehdit ediliyorlar; bunun yanısıra kendi dinlerinin de temelini oluşturan katıksız Tevhid ilkesinden sapmış olmakla damgalanıyorlar, bu arada yüce Allah'ın kendisine ortak koşanları kesinlikle affetmeyeceğini bilmeleri vurgulanıyor. Bu hatırlatma, aynı zamanda, geniş kapsamlı ilâhi bağışayıcılığın sınırlarını çizen ve Allah'a ortak koşmanın af kapsamı dışında tutulmaya yolaçtığını vurgulayan genel nitelikli bir duyurudur. Okuyoruz:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ ءَامِنُوا۟ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا
لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَىٰٓ أَدْبَارِهَآ
أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّآ أَصْحَٰبَ ٱلسَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ ٱللَّهِ مَفْعُولًا
﴿٤٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ ۚ
وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

47- Ey kendilerine kitap verilenler, biz bazı yüzleri çarpıtıp ense taraflarına döndürmeden ya da Cumartesi yasağını çiğneyenleri lânetlediğimiz gibi lânetlemeden elinizdeki kitabı onaylayıcı olarak indirdiğimiz Kur'an'a iman ediniz. Yoksa Allah'ın emri her zaman kesinlikle yerine gelir.

48- Hiç kuşkusuz Allah, kendisine ortak koşma günahını bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa son derece büyük bir iftira günahı işlemiş olur.

İlk ayetin girişinde yahudilere, yüce Allah'ın çağrısına ilk olumlu cevap verenlerden olmalarını gerektiren sıfatları ile, ilk müslümanlar arasında olmalarını sağlaması beklenen gerekçeleri ile seslenliyor. Tekrarlıyoruz:

"Ey kendilerine kitap verilenler, elinizdeki kitabı onaylayıcı olarak indirdiğimiz Kur'an'a iman ediniz."

Kendilerine kitap verilmiş olduğuna göre bu adamların hidayete ermeleri, doğru yolda olmaları şaşılacak, tuhaf sayılacak bir gelişme değildir aslında. Bunun yanısıra sözkonusu kitabı kendilerine vermiş olan yüce Allah, onları ellerindeki kitabı onaylayıcı olarak indirdiği Kur'an'a inanmaya çağırıyor. Bu Kur'an, onların elindeki Tevrat'ı onayladığına göre bu çağrının şaşılacak, garip görülecek bir yanı yoktur.

Eğer iman etmek; kanıtlayıcı delile, açık gerekçelere dayalı olarak meydana gelseydi, ilk inananların yahudiler olması gerekirdi. Fakat karşımızdaki yahudi! Bir sürü çıkarları, ihtirasları, bunun yanısıra bir sürü kinleri ve kör inatları var. Yahudi; karakteri gereği, sapık ve enseği kalın adam demektir. Nitekim Tevrat onlardan "Kalın enseli halk" diye sözediyor! O bundan dolayı iman etmez. Ama bundan dolayı da şu sert, şu iç karartıcı tehditle yüzyüze geliyor. Tekrarlayalım:

"...Biz bazı yüzleri çarpıtıp ense taraflarına döndürmeden ya da Cumartesi yasağını çiğneyenleri lânetlediğimiz gibi lânetlemeden elinizdeki kitabı onaylayıcı olarak indirdiğimiz Kur'an'a iman ediniz."

"Yüzleri çarpıtmak (tams)" deyimi, yüzlerin insana ait olduklarını kanıtlayan özellikleri silmek, onları "ense taraflarına döndürmek" ise insanları geri geri yürümeye zorlamak anlamına gelir. Ayetin içerdiği tehdit, herkesin anladığı somut anlamda olabilir. Yani yahudiler gerçekten insan yüzlü görünümlerini yitirecekler ve yüzleri arkaya bakacağı için yürürken gerisin geri gideceklerdir. Cumartesi gününe ilişkin balık evlama yasağını çiğnemiş olan yahudilere verilen lânetlenme cezası da bu adamların fiilen maymun ve hayvan kılığına sokulmaları şeklinde gerçekleşmiş olabilir. Bunun yanında burada sözü edilen "çarpıtma"dan maksat bu adamların vicdanlarındaki hidayet ve basiret izlerini silmek; kendilerini Tevrat'ın inişinden önceki kâfirlik ve cahiliye dönemlerine döndürmek de olabilir. İmandan sonra tekrar kâfir olmak, doğru yolu bulduktan sonra yeniden sapıklığa düşmek öylesine dehşetli bir yüz ve basiret çarpılması, öylesine acı bir geriye dönüştür ki, bütün geriye dönmeler ve döndürülmeler onun yanında hiç kalır.

Ayetin maksadı ister o olsun, ister bu olsun; seslendirdiği tehdit gerek katı kalpli donuk yahudi karakterine, gerekse onların aşağılık ve iğrenç davranışlarına uygun, sert ve korkunç bir tehdittir.

Bu tehdit ile ürperip kendine gelerek hemen müslüman olan yahudiler vardır. Bunlardan biri ünlü Kââb-ul Ahbâr'dır.

Nitekim İbn-i Ebu Hatem'in İbn-i Nufeyl ve Amr b. Vakıd kanalı ile Yunus b. Celîs'e dayanarak bildirdiğine göre Ebu İdris Hulâni şöyle diyor; "Ebu Muslim Halîlî, Kaâb-ul Ahbar'ın hocası idi. Neden bir an önce gidip Peygamberimizi görmüyor diye bu öğrencisini sık sık ayıplardı. Sonunda onu Peygamberimize gidip nasıl bir insan olduğunu görmeye ikna etti" (Olayın bundan sonrasını Kââb-ul Ahbar şöyle anlatır:)

"Binek hayvanımın sırtına atlayıp Medine'ye vardım. O sırada biri Kur'an okuyordu, okuduğu ayet şuydu; **'Ey kendilerine kitap verilenler, biz bazı yüzleri çarpıtıp ense taraflarına döndürmeden... elinizdeki kitabı onaylayıcı olarak indirdiğimiz Kur'an'a iman ediniz'**. Hemen suya koşup yıkandım. Bu arada 'Acaba çarpıldım mı?' korkusu ile sık sık elimi yüzümün üzerinde gezdiriyordum. Arkasından hemen müslüman oldum."[67]

Bu tehditi izleyen yorum cümlesinde şöyle buyuruluyor:

"Yoksa Allah'ın emri, her zaman kesinlikle yerine gelir."

Bu cümle az önceki tehditi pekiştirir niteliktedir. Ayrıca yahudinin karakterine de uygundur!

Bunun arkasından ahirete ilişkin bir başka tehdit geliyor. Bu tehdit, yüce Allah'a ortak koşma suçu dışında kalan günahların önünde İlâhî rahmet kapısı açık olduğu ve yalnız bu ağır suçun kesinlikle af kapsamı dışında olduğunu açıklıyor. Okuyoruz:

"Hiç kuşkusuz Allah, kendisine ortak koşma suçunu bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediğine bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa son derece büyük bir iftira günahı işlemiş olur."

Bu ayetin yahudileri katışıksız imana ve Tevhide çağıran üslubundan O'nun yahudileri yüce Allah'a ortak koşmakla suçladığı anlaşılıyor. Gerçi burada onların Allah'a ortak koşma anlamına gelecek hiçbir sözlerinden ya da davranışlarından bahsedilmiyor. Fakat Kur'an'ın başka ayetlerinde bu konuda ayrıntılı bilgi veriliyor. Meselâ bir ayette onların **"Uzeyr, Allah'ın oğludur"** dedikleri anlatılıyor. Tıpkı hristiyanların **"Mesih (İsa) Allah'ın oğludur"** demeleri gibi. Hiç kuşkusuz bu söz Allah'a ortak koşmak (şirk)'tir.[68] Bunun yanısıra Kur'anda bize gerek yahudilerin gerekse hristiyanların **"Allahı bir yana bırakarak hahamlarını ve papazlarını ilâh edindikleri"** anlatılıyor.[69] Oysa biz biliyoruz ki, ne yahudiler hahamlarına ve ne de hristiyanlar papazlarına tapmıyorlardı. Yalnız her iki kesim de kendi din adamlarının yasa koyma, helâl kılma ve yasaklama yetkisi taşıdıklarını ileri sürmüşlerdir. Oysa bu yetki sırf yüce Allah'ın tekelindedir, ayrıca bu husus İlâhlığın gereklerinden biridir. İşte Kur'an, bu yüzden onları putperest (müşrik) saymıştır. İlerde ayrıntılı biçimde anlatacağımız gibi, bu ilke İslâm'ın tanımına ve imanın şartına ilişkin tutarlı düşünce açısından son derece önemlidir.

Her neyse, sözün kısası Peygamberimizin zamanında Arap yarımadasında yaşayan yahudilerin inançları putperestlik hurafeleri ile karışık ve dolayısı ile tek ilâh inancından uzaklaşmıştı. Bu yüzden bu ayette yeralan Allah'ın, kendisine ortak koşma günahı dışındaki günahları dilediklerine bağışlayabileceği, buna karşılık kendine ortak koşma günahını kesinlikle hoşgörü ile karşılamayacağı, eğer bir insan dünyada Allah'a ortak koşar da bu inancından vazgeç-

67- Yaygın rivayete göre Kâab-ul Ahbar, Hz. Ömer zamanında müslüman oldu. İbn-i Cerir'e dayanan ve daha güvenilir olduğu belirtilen bu rivayette de Kâab'ın müslüman oluşu bu ayeti işitmesine bağlanıyor.

68- Tevbe Suresi, 30

69- Tevbe Suresi, 31

meksizin yüce Allah'ın huzuruna çıkarsa affedilmesinin asla beklenmemesi gerektiği şeklindeki vurgulamalı açıklama, yahudilere yöneltilmiştir.

Allah'a ortak koşma ((şirk)' Allah ile kul arasındaki ilişkiyi keser. Buna göre yüce Allah'a ortak koşan bu kimseler eğer bu sapık inanca bağlı olarak', başka bir deyimle Allah ile ilişkileri kesik olarak dünyadan ayrılırlar ise hiçbir affedilme ümitleri kalmaz. Bir insan düşününüz ki, yüce Allah'a ortak koşuyor, gerek evrenin görünen olaylarında ve gerekse peygamberlerin getirdikleri bilgilerde Allah'ın tekliğini kanıtlayan bunca delil, karşısında dururken bu sapık inançta ısrar ederek öylece ahirete göçüyor. Eğer o insanın yapısında iyilik ve yapıcılık unsurlarından bir teki bile varsa böyle bir şey yapmaz. Demek ki, yapan insanın yapısı geri dönülmez biçimde bozulmuş, Allah'ın lekesiz biçimde kendisine sunduğu fıtratı mahvolmuş, aşağıların aşağısı bir bataklığa yuvarlanmış ve kendi eli ile kendini cehennem hayatına hazırlamıştır.

Yüce Allah'a ortak koşmak açık, belirgin ve bariz bir günah; çirkin, küstahça ve son derece ağır bir zulümdür. Bunun dışında kalan bütün küçük ve büyük günahlara gelince yüce Allah onları dilediği kullarına bağışlar. Bunlar tümü ile af kapsamına girerler. Bu affedilme tevbe etme sonucu olabileceği gibi, Peygamberimizden gelen bazı belgeli rivayetlerin bildirdiklerine göre tevbe etmeksizin de olabilir. Yeter ki, günahkâr kul, yüce Allah'ın bilincinde olsun, O'nun affını umsun, O'nun kendisini affedebilecek güçte olduğundan emin olsun, O kendisini bağışlasa da günah işlemiş olmasının yine de bir kusur olduğunun farkında olsun. Bu durum yüce Allah'ın rahmetinin bitmez-tükenmez olduğunu, affediciliğinin ne bir kapı ve ne de bir kapıcı tarafından engellenemeyeceğini son derece somut olarak gözlerimizin önüne serer.

Nitekim Kuteybe'nin, Cerir b. Abdulhamid ve Abdulâziz yolu ile Zeyd b. Vehb'e dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Ebu Zerr (Allah ondan razı olsun) şöyle diyor:

Bir gece dışarı çıkmıştım. Baktım ki, Peygamberimiz tek başına yürüyüş yapıyor. Yanında hiç kimse yok. Yürürken yanında bir başkasının olmasını istemediğini düşünerek ay ışığı altında yürümeye koyuldum. Peygamberimiz birden dönerek beni gördü. 'Kim o' dedi. 'Kurbanın olayım, Ebu Zerr' diye cevap verdim. Bana 'Gel, ya Ebu Zerr' dedi. Birazcık yanında yürüdüm. Bir ara bana şöyle buyurdu:

"Dünyada zengin olanlar Kıyamet günü fakir olacaklardır. Yalnız yüce Allah'ın hayırlı mal bağışladığı ve bu malı sağlarına, sollarına, önlerine, arkalarına dağıtarak onunla hayırlı işler yapan kimseler müstesna."

Biraz daha yanında yürüdükten sonra bana dönerek 'Burada otur' dedi ve beni etrafı taşlarla çevrili bir düzlüğe oturttu. Arkasından 'Ben geri gelinceye kadar burada otur' dedi. Sonra önümüzde uzanan tek araziye doğru yürüdü ve gözümden kayboldu. Bir süre görünmedi. Bu süre oldukça uzamıştı. Sonunda onun **'Zina etmiş, hırsızlık yapmış da olsa..."**diye diye bana doğru geldiğini gördüm. Yanıma gelince dayanamadım, 'Ya Resulellah, kurbanın olayım, alanın bir kenarında kiminle konuşuyordun. Ben bir ara sana doğru birinin geldiğini duydum' dedim. Peygamberimiz bana şu cevabı verdi:

"O Cebraildi, alanın kenarında karşıma çıkarak bana "Ümmetine şu müjdeyi ver ki, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ölen kimse cennete girecektir.' Kendisine "Ey Cebrail, hırsızlık yapmış ve zina işlemiş olsa da mı?" diye sordum, 'Evet' dedi. Tekrar 'Hırsızlık yapmış, zina işlemiş olsa da mı?' diye sordum. Bana 'Evet, hatta içki içmiş bile olsa' diye cevap verdi."[70]

Bu arada İbn-i Ebu Hatem'in, Cabir b. Abdullah'a dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Allah'a hiçbir ortak koşmaksızın ölen kimse affedilmeye hak kazanır. Allah onu dilerse azaba çarptırır, dilerse affeder. 'Allah, kendisine ortak koşma suçunu kesinlikle affetmez. Bunun dışında kalan günahları dilediklerine bağışlar."

Öteyandan yine İbn-i Ebu Hâtem'in bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle diyor; "Bizler -Peygamberimizin sahabileri- adam öldürenlerin, yetim malı yiyenlerin, namuslu kadınları zina yapmakla suçlayanların ve yalancı şahitlerin hakkında şüphe etmiyorduk. Fakat **'Allah, kendisine ortak koşma suçunu kesinlikle affetmez. Bunun dışında kalan günahları dilediklerine bağışlar'** ayeti inince Peygamberimizin sahabileri bu yolda şahitlik etmekten vazgeçtiler."

Öteyandan İkrime'nin, Abdullah b. Abbas'a dayanarak bildirdiğine göre Peygamberimiz (salât ve selâm üzerine olsun) şöyle buyuruyor:

"Yüce ve Ulu Allah (celle celâluhu) şöyle buyuruyor: 'Kim benim günahları affetmeye muktedir olduğumu bilir de, eğer bana ortak koşmuş değil ise günahlarına aldırış etmeden kendisini affederim."[71]

Özellikle bu son hadisin mesajı son derece açıktır. Demek ki, her şeyden önce kalplerin, yüce Allah'ın, gerçek anlamı ile bilincinde olmaları gerekir. Bunun arkasından iyilik, umut, kaygı ve korku bilinçlerine sıra gelir. Herhangi bir günah işlendiğinde eğer gerisinde bu özellikler varsa günahkâr kul, takva ve af kapsamında olduğundan emin olmalıdır.

ŞAŞKIN İNSANLAR

Daha sonraki ayette, Kur'an-ı Kerim, müslümanların safında Medine yahudileri ile savaşa giriyor. Yüce Allah'ın "seçilmiş halkı" olduklarını sanan, kendi kendilerine övünen ve bir yandan daha önce belirttiğimiz gibi kutsal kitaplarını tahrif eder, Allah'a ve Peygamberimize dil uzatırken, öte yandan ilerde anlatacağımız üzere "Putlara ve Tağut'a" taparken kendilerini kusursuz göstermeye yeltenen bu şaşkınların hali hayretle karşılanıyor. Onların kendilerini kusursuz ilân etmelerinin ve ne kötülük işlerler ise işlesinler, yine de yüce Allah'ın yakınları olduklarını sanmalarının asılsız olduğu vurgulanıyor. Okuyoruz:

70- Buhari, Müslim
71- Taberanî

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ
يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ
فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ انظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَكَفَىٰ
بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾

49- Şu kendilerini temize çıkaranları görmüyor musun? Oysa Allah dilediği kimseyi arındırır, fakat hiç kimseye kılpayı kadar haksızlık yapılmaz.

50- Baksana Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar? Bu tek başına yeterli bir apaçık günahtır.

Yahudilerin "Allah'ın seçilmiş halkı" oldukları şeklindeki iddiaları eskidir. Gerçekten yüce Allah, onları kutsal emaneti taşımak ve bu emanetin gerektirdiği misyonu yerine getirmek için seçti. Onları o dönemde yaşayan diğer milletlere üstün tuttu. Mısır Firavun'u ile adamlarını onların hatırı için helâk etti ve kendilerini "kutsal topraklar"a mirasçı yaptı.

Fakat yahudiler bir süre sonra yüce Allah'ın sisteminden saptılar, dünyanın amansız zorbaları kesildiler. Yeryüzü, onların kötülüklerini kaldıramaz oldu. Hahamları onlara yüce Allah'ın helâllerini yasaklamaya ve yasaklarını serbest saymaya girişti. Onlar da bu konuda hahamlarına uydular. Yüce Allah'ın tekelinde olan yasaklama ve helâl kılma yetkisinin, çizmeyi aşan hahamları tarafından kullanılmasına karşı çıkmadılar. Yine bu yahudi hahamları yüce Allah'ın şeriatında değişiklik yaptılar. Bu değişiklikleri bir yandan iktidardakilerin ve seçkin azınlığın gönlünü yapmak ve bir yandan da halk yığınlarının isteklerini ve arzularını tatmin etmek için yaptılar. Böylece yahudiler yüce Allah'ı bir yana bırakarak bu şımarık din adamlarını ilâh edindiler. Faiz yemekten kaçınmadılar. Sonunda Allah'ın dini ile ve Allah'ın kendilerine indirmiş olduğu kutsal kitap ile aralarındaki bağlar zayıfladı.

Bütün bunlara -ve daha birçok marifetlerine- rağmen tarihleri boyunca yüce Allah'ın evlâtları ve sevdikleri olduklarını, birkaç sayılı gün dışında Cehennem ateşinin kendilerine değmeyeceğini, sadece yahudi olanların doğru yolda olduklarını ve yüce Allah tarafından beğenildiklerini ileri sürmeye devam ettiler. Sanki yüce Allah ile aralarındaki ilişki; akrabalık, soy ortaklığı ve kayırmacılık ilişkisi imiş gibi. Haşa! Yüce Allah bu tür yakışıksız isnadlardan uzaktır, kuşkusuz. Yüce Allah ile O'nun hiç bir kulu arasında akrabalık ve soy ortaklığı ilişkisi sözkonusu değildir. O'nun ile kullar arasındaki bağı doğru inanç, iyi amel ve İlâhî sisteme kararlı bağlılık oluşturur. Kim bu bağı, bu ilişkiyi sarsıntıya uğratırsa yüce Allah'ın öfkesine çarpılır. Sapıklık dönemlerinde yüce Allah'ın hidayetine muhatap olan kimseler eğer tekrar eğri yola saparlarsa yüce Allah'ın kendilerine yönelik bu öfkesi, bu gazabı daha ağır olur.

Sözünü ettiğimiz yahudilerin, günümüzde, sözde müslüman olan bazı benzerleri var. Bunlar müslüman olduklarını ileri sürüyorlar, kendilerini Peygamberimizin ümmetinden sayıyorlar. Yüce Allah'ın mutlaka kendilerini destekleyerek işgalci yahudileri yurtlarından çıkaracağını bekliyorlar. Ama buna karşılık yüce Allah'ın önerdiği hayat sistemi olan Hak Din'den tamamen kopmuşlar, bu dini hayatlarının dışına atmışlar. Ne aralarındaki anlaşmazlıkların çözüme bağlanmasında ne ekonomik kararlarında, ne sosyal hayatlarını düzenlemede ne ahlâklarında ve ne de geleneklerinde Allah'ın kitabının hakemliğine başvurmuyorlar. Tek müslümanlık kanıtları, taşıdıkları İslâmî isimler ile bir zamanlar gerçek müslümanların doğdukları, Allah'ın dinini uygulamaya geçirdikleri ve hayat sistemini egemen kıldıkları topraklarda yaşıyor olmalarıdır!

Okuduğumuz ayette yüce Allah, Peygamberimize kendi kendilerini temize çıkaran yahudilerin durumunun hayret verici olduğunu ifade ediyor. Oysa günümüz "müslümanlar"ının durumu daha hayret verici, daha gülünç ve daha şaşırtıcıdır!

Sebebine gelince kendilerini aklama, temize çıkarma, iyiliği Allah'a yakınlığı ve O'nun seçilmiş kulu olmayı kendine mal etme yetkisi insanların yetkisinde değildir. Ancak Allah dilediklerini temize çıkarabilir, aklayabilir. Çünkü O, kalpleri ve davranışları herkesten iyi bilir. Eğer insanlar bu değerlendirme yetkisini Allah'a bırakarak iyi ameller işlemeye yönelirlerse, kof iddialardan uzak dururlarsa yüce Allah (celle celâluhu) insanlara zerre kadar haksızlık yapmaz. Eğer insanlar hiç kendilerini övmeden, alçakgönüllülükle, Allah'tan utanarak, kendilerini aklama ve şişirme iddialarından kaçınarak iyi ameller işleyecek olurlarsa Allah katında aldatılacak, herhangi bir iyi ameller unutulacak ya da hakları yenecek değildir.

Yüce Allah kendi kendilerini aklayan, Allah'ın rızasını kazanmış olduklarını ileri süren yahudilerin yalan söylediklerini, kendisine iftira attıklarını açıkça belirtiyor ve onların bu çirkin marifetini kınıyor. Ayrıca bu davranışın iğrençliğine dikkatleri çekiyor. Okuyoruz:

"Baksana, Allah adına nasıl yalan uyduruyorlar? Bu tek başına yeterli bir apaçık günahtır."

Burada yine kendimize dönelim. Bizler İslâm kaynaklı isimler taşıyoruz diye ve bir zamanlar gerçek müslümanların yaşadığı topraklarda oturuyoruz diye müslüman olduğumuzu iddia ediyoruz. Oysa İslâm, hayatımızın hiçbir kesimine egemen değildir. Sosyal hayatımızın hiçbir alanında İslâm'a bu yetkiyi tanımıyoruz. Müslüman olduğumuzu ileri sürüyoruz, ama görüntümüz ile, realitemiz ile İslâm'ı lekeliyoruz. yabancılara İslâmı antipatik gösteren somut örnekler oluyoruz. Hz. Muhammed'in ümmetinden olduğumuzu söyleyerek yüce Allah'ın seçkin kulları olduğumuzu ileri sürüyoruz. Oysa Hz. Muhammed'in öğrettiği din, Hz. Muhammed'in uyguladığı sistem, hayatımızdan bütün-bütüne kovulmuş ve soyutlanmıştır. Bana kalırsa biz bu halimiz ile aynen yüce Allah'ın tutumlarını şaşırtıcı bulduğunu Peygamberimize anlattığı, Allah adına yalan söylemekle suçladığı ve büyük günah yükü altına girdiklerini

belirttiği o yahudilere benziyoruz. Allah yardımcımız olsun!

Yüce Allah'ın dini bir hayat sistemidir. Allah'a itaat etmek demek, bu sistemi hayata egemen kılmak demektir. Allah'a itaat etmedikçe O'na yakın olunamaz. Şimdi bir bakalım, yüce Allah, O'nun dini ve sistemi nerede, biz neredeyiz? Sonra bir bakalım ki, acaba yüce Allah'ın hallerini hayretle anlattığı, kendi kendilerini aklamakla yüce şahsına iftira atma günahı altına girdiklerini belirttiği o şaşkın yahudiler ile aramızda ne fark var? İlke aynı ilkedir, durum da aynı durum. Hiçbir kul ile yüce Allah arasında soy ortaklığı, akrabalık ve kayırmacılık ilgisi yoktur!

KENDİLERİNİ TEMİZE ÇIKARANLAR

Ayetlerin akışı içinde kendi kendilerini temize çıkaran bu kimseler hakkında hayret ifade edilmeye devam ediliyor. Çünkü bu şaşkınlar bir yandan; yüce Allah'ın şeriatine dayanmayan, O'nun koyduğu herhangi bir kritere yaslanarak ölçü dışına taşma tehlikesini bertaraf etmemiş hükümlere, ayetin deyimi ile **"puta ve Tağut'a"** inanırken, öbür yanda; putperestliğe ve putperestlere arka çıkıyor, onlara yüce Allah'ın kitabına sistemine ve şeriatına bağlılık bakımından müslümanlara göre daha doğru yolda olduklarını söylüyorlar. Okuyacağımız ayetlerde onların tutumları karşısında hayret ifade edildikten ve bu gülünç manevraları gözler önüne serildikten sonra sert bir dille kınanıyorlar, aşağılayıcı bir ifade ile yerin dibine batırılıyorlar. Bunların yanısıra karakterlerinde gizli duran kıskançlığa ve cimriliğe parmak basılıyor, bağlıları olmakla övündükleri Hz. İbrahim'in dinine sırt çevirmeleri yanında bu gülünç tutumu takınmalarına yolaçan diğer sebepler açığa vuruluyor. Bu kınama ve saldırı kampanyası "Öylelerine alevli cehennem yaraşır" cümlesi ile noktalanan kendilerine yönelik bir cehennem tehdidi ile son buluyor. Şimdi bu ayetleri okuyalım:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ
يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾
أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾
أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا
آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾ فَمِنْهُم

مِّنْ أَمْرِ يَهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾

51- Şu kendilerine kitaptan bir pay verdiklerimizi görmüyor musun? Bunlar puta ve tağut'a (şeytana) inanırlar ve kâfirler hakkında 'Bunların yolu müminlerin yolundan daha doğrudur' derler.

52- Bunlar Allah'ın lânetine uğramış kimselerdir. Allah birine lânet ederse ona yardım edecek birini bulamazsın.

53- Yoksa onların Allah'ın mülkünde bir payları mı var? Eğer öyle olsaydı, insanlara bir çekirdek kırıntısı bile vermezlerdi.

54- Yoksa Allah'ın, lütfunun eseri olarak insanlara bağışlamış olduğu imtiyazı çekemiyorlar, bu yüzden onları kıskanıyorlar mı? Oysa biz İbrahim'in soyundan gelenlere de kitap ve hikmet vermiş, kendilerine büyük bir egemenlik bağışlamıştık.

55- Fakat İbrahim'in soyundan gelenlerin kimi O'na inandı, kimi de kendisine sırt çevirdi. Öylelerinin hakkından alevli cehennem gelir.

Kendilerine "Kitaptan bir pay verilenler"den şunlar beklenirdi: Bunlar herkesten önce Kitaba (Kur'an'a) inamalıydılar, yüce Allah'ın yolgöstericiliğine muhatap olmamış nasipsizlerin kapıldıkları putperestliğe karşı çıkmalıydılar, yüce Allah'ın kitabını hayatlarına egemen kılmalı ve tağutun yoluna koyulmamalıydılar. Tağut, yüce Allah'ın onayına dayanmayan herhangi bir hukuk sistemi ve yüce Allah'ın şeriatınca desteklenmeyen herhangi bir hüküm demektir.

Fakat kendi kendilerini aklayan ve yüce Allah'ın sevdikleri olmakla övünen yahudiler, kendilerine yakıştırdıkları bu asılsız konuma ters düşecek şekilde batıla ve putperestliğe uyuyorlar. Çünkü kâhinlerinin peşinden gidiyorlar, kahinlerine ve hahamlarına yüce Allah'ın onayına dayanmaksızın yasa koyma yetkisi tanıyorlar. Aynı anlamda "tağut"a inanıyorlar. Tağut, yüce Allah'ın şeriatı dışında kaynaklanan hüküm anlamındadır. Tağut, sözlük anlamı ile "azgınlık, taşkınlık, ölçü dışına çıkma" demektir. Sözünü ettiğimiz tutum da bir tür taşkınlık ve bir çeşit ölçüyü çiğnemektir. Çünkü yüce Allah'ın tekelindeki imtiyazlardan biri olan egemenliği insanlardan birine yakıştırmaya kalkışıyor. Bunun yanısıra yüce Allah'ın hakka ve adalete bağlayıcı şeriatının kurallarından birinin disiplini altına girmiyor. Bu niteliği ile bu tutum bir taşkınlık, bir kuralları çiğneme olayıdır. Bu tür kural dışı, taşkın hükümlere inananlar, uyum gösterenler ya Allah'a ortak koşmuşlardır ya da doğrudan doğruya kâfirdirler. İşte yüce Allah bunların tutumlarını şaşırtıcı buluyor. Çünkü kendilerine kutsal kitap hazinesinden bir pay verildiği halde bu kitabın içeriğine bağlanmamışlardır.

Bu şaşkınlar sadece "puta ve Tağut'a" inanmakla kalmıyorlar. Bunun yanısıra yüce Allah'ın kitab verdiği, kendilerine Kur'an'ı gönderdiği müslümanlara karşı kâfirlerin tarafında yeralıyorlar, onlara hak veriyorlar. Tekrarlıyoruz:

"Kâfirler hakkında 'Bunların yolu, müminlerin yolundan daha doğrudur' derler."

İbn-i İshak'ın, Muhammed b. Ebu Muhammed ve İkrime yolu ile Ebu Said b. Cubeyr'e dayanarak bildirdiğine göre Abdullah b. Abbas diyor ki:

"Kureyş, Gatafan ve Beni Kureyza kabilelerini müslümanlara karşı birleştirip savaşa sürükleyenler Hayy b. Ahtab, Selâm b. Hakık, Ebu Rafi, Rebii b. Hakık, Ebu Amir, Vehûh b. Amir ve Hevde b. Kasy adlı kişilerdi. Bunlardan Venûh, Ebu Amir ve Hevele Vailoğulları kabilesinden, öbürleri ise Nadiroğulları kabilesinden idi.

Bu yahudi heyeti Kureyş kabilesi ile görüşmeye gidince onlara beraberlerinde getirdikleri din adamlarını göstererek şöyle dedi; 'Bunlar Yahudi hahamlarıdırlar. İlk kutsal kitabı iyi bilirler. Sorun onlara, sizin dininiz mi, yoksa Muhammed'in dini mi üstündür?' Kureyşlierin bu yoldaki soruları üzerine yahudi hahamları 'Sizin dininiz Muhammed'in dininden daha üstündür. Sizin yolunuz Muhammed'in ve O'nun peşinden gidenlerin yolundan daha doğrudur' diye cevap verdiler. Bunun üzerine yüce Allah 'Şu kendilerine kitaptan pay verdiklerimizi görmüyor musun...' diye başlayan ve "... kendilerine büyük bir egemenlik bağışlamıştık" diye biten ayetler gurubunu indirdi.

Bu ayetlerde onlara lânet ediliyor, dünyada ve ahirette desteksiz ve yardımcısız kalmaya mahkûm oldukları bildiriliyordu. Çünkü onlar, Kureyş putperestlerine kendilerine destek sağlamak için gitmişler, bu sözleri de gönüllerini alıp taraftarlıklarını kazanmak amacı ile söylemişlerdi.

Nitekim Kureyşliler de yahudilerin bu isteklerini olumlu karşılayarak Hendek (Ahzab) savaşında onların tarafında müslümanlara karşı savaşa girdiler. Peygamberimiz bunlara karşı Medine çevresinde hendekler kazdırdı. Yüce Allah, onların kötülüklerine engel oldu, onları kinleri ile başbaşa bıraktı, istedikleri sonucu elde edemediler. Yüce Allah savaşta ağırlığını müminlerden yana koydu. Hiç şüphesiz Allah güçlü ve üstün iradelidir.

Gerçi yahudilerin "Putperest Kureyşlilerin dini Hz. Muhammed'in ve O'nun peşinden gidenlerin dininden daha üstündür; putperestlerin yolu, yüce Allah'ın kitabına (Kur'an'a) ve Peygamberine inananların yolundan daha doğrudur" demeleri aslında hayret edilecek bir tutumdur; ama, yahudilere çok görülmez, onlar için normaldir. Onlar hak ile batıl arasında, doğru ile eğri arasında, doğrular ile eğriler arasındaki tutumu her zaman budur. Onların doyumsuz hırsları, yatışmaz arzuları ve dinmez kinleri vardır. Onlar hakkın ve hak taraftarlarının yanında hırslarına, arzularına ve kinlerine destek bulamazlar. Bu yoldaki desteği ve yardımı her zaman ancak batılın, eğrinin ve eğrilik taraftarlarının arasında bulabilirler. Hakkın ve hak taraftarlarının aleyhine geçip batılın ve eğrinin taraftarlarının lehine tanıklık etmelerinin sebebi budur.

Onların tutumu her zaman budur ve bu tutumun sebebi de her zaman geçerlidir. Bu yüzden onların **"Kureyş putperestlerinin yolu, müminlerin yolundan daha doğrudur"** demeleri kendi açılarından mantıklı ve normaldir, süpriz değildir.

Yahudiler aynı sözü bu günde söylüyorlar, yarın da söyleyeceklerdir. Onlar günümüz dünyasının her yerindeki başarılı İslâmî hareketi, denetimleri

altındaki propaganda ve yönlendirme araçları ile lekelerler; bu hareketleri gözden düşürüp kuvvet yolu ile ezmek isteyen batıl taraftarlarını olanca güçleri ile desteklerler. Tıpkı ilk İslâmî hareketi gözden düşürmek ve ezebilmek için putperest Kureyşlileri destekledikleri, kendileri ile güçbirliği yaptıkları gibi.

Fakat iğrenç iki yüzlülüklerinden, hile ve düzenbazlık alanındaki erişilmez maharetlerinden ve zamanımız şartlarının öyle yapmalarını gerektirmesinden dolayı kimi zaman eğriyi ve eğrinin taraftarlarını açıktan açığa övmezler. Sadece hakkı ve hak taraftarlarını karalamakla yetinirler. Batılın hakkı ezmesine, sindirmesine böylesine dolaylı yoldan destek vermeyi uygun görürler. Çünkü günümüzde yahudilerin açık övgüsü, başlıbaşına bir suçlama gerekçesi ve taşınmaz bir töhmet yükü haline gelmiştir. Bu yüzden eğer desteklerini ve övgülerini açığa vururlarsa İslâmî hareketleri ezmek isteyen, dünyanın her yerindeki gizli ajanları ve onlardan aldıkları direktiflere göre çalışan sinsi zorbalar hakkında kuşku uyandırabilir!

Kimi zaman bu sinsi yanıltmacalarını o kadar ileri boyutlara vardırırlar ki kendileri hesabına hakkı ve hak taraftarlarını sindiren ajanları ile göstermelik düşmanlık ve savaş oyunu oynarlar ya da danışıklı propaganda savaşını gündeme getirirler. Amaçları uzun vadeli emellerini gerçekleştiren en sadık, en bağımlı dostlarını tamamen şüpheden uzak tutmaktır.

Fakat asla İslâmı ve müslümanları karalama, gözden düşürme kampanyasına ara vermezler. Çünkü İslâm'a karşı besledikleri kin o kadar koyu ve katıdır ki, en küçük bir İslâmî diriliş hareketine, hatta böyle bir hareketin gölgesine bile tahammül edemezler. İnsanları yanıltmak ve aldatmak için bile onun varlığına katlanamazlar.

Yahudilerin tarih boyunca sergiledikleri karakter, uyguladıkları strateji ve güttükleri amaç aynıdır. İşte yüce Allah bundan dolayı onlara lânet ediyor, kendilerini rahmetinden kovuyor ve desteğinden yoksun bırakıyor. Yüce Allah'ın desteğinden yoksun kalan kimse bütün yeryüzü halkının desteğini ve yardımını kazansa bile aslında destekçisiz ve yardımcısızdır. Okuyoruz:

"Bunlar Allah'ın lânetine uğramış kimselerdir. Allah birine lânet ederse ona yardım edecek birini bulamazsın."

Günümüzde bütün batılı devletlerin yahudileri desteklediklerini görünce paniğe kapılıp sorabiliriz: Hani Allah onları lânete çarptırdığını vaadetmişti? Hani Allah'ın lânetine uğrayanlar yardımcı ve destekçi bulamazlardı?

Fakat bilmeliyiz ki, asıl yardım edici, asıl destekçi insanlar değildir, devletler de değildir. Bu devletlerin ellerinde hidrojen bombaları ve türlü türlü füzeler de olsa bu böyledir. Asıl gerçek yardımcı yüce Allah'tır, iradesi karşısında bütün kullarına diz çöktürme gücünde olan yüce Allah! Bu rakipsiz güç karşısında ellerinde hidrojen bombaları ve çeşit çeşit füzeler bulunan kullar da kim oluyorlar?

Yüce Allah ise kendisini destekleyenin destekçisidir. Nitekim O bize **"Allah dinini destekleyenleri kesinlikle destekler."** buyuruyor.[72] Yüce Allah

72- Hacc Suresi, 40

kendisine gerçek anlamda inananların, olanca güçleri ile sistemine bağlananaların, hoşnutluk ve teslimiyet içinde sisteminin hakemliğine başvuranların yardımcısı ve destekçisidir.

Yüce Allah bu ayette kendisine inanmış, sistemine uyan ve şeriatinin hakemliğini benimseyen bir ümmete sesleniyor. Bu yüzden bu ümmetin düşmanları olan yahudileri ve destekçilerini küçümsüyor. Yine yüce Allah bu ümmete yardım etmeyi, destek sağlamayı vaad ediyor. Çünkü düşmanlarının, yani yahudilerin yardım edicisi destekleyicisi yoktur. Yüce Allah o günkü müslümanlara karşı vaadini, fiilen gerçekleştirdi. Onun vaadi ancak gerçek müslümanlar hakkında gerçekleşebilir, ancak gerçekten inanmış bir kitle varolunca bunların eli ile bu durum pratiğe yansıyabilir.

O halde ateistlerin, putperestlerin ve hristiyanların hep birlikte yahudileri desteklemeleri, arkalamaları karşısında paniğe kapılmayalım ve yılgınlığa düşmeyelim. Onlar her zaman zaten İslâm karşısında, müslümanlar karşısında ve yahudilerin yanında olup onların destekçileri olurlar. Çünkü asıl güç dengesini değiştirecek destek ve yardım bunlarınki değildir. Fakat aynı zamanda Allah'ın yardımını peşin olarak yanımızda bilmek gibi bir yanılgıya da kesinlikle kapılmamalıyız. Çünkü yüce Allah'ın yardım vaadi ancak müslümanlar hakkında ve bu iddiayı ileri süren kimseler gerçek müslüman oldukları gün gerçekleşir.

Buna göre müslümanlar -bir kez olsun- gerçekten müslüman olmayı denemeye girişmelidirler. O zaman kendi gözleri ile baksınlar bakalım, ortada yahudileri destekleyen kalacak mı, ya da kalsa bile bu destekçilerin yahudiye bir yararı olacak mı?

İNSANLIĞIN BAŞ DÜŞMANLARI

Yüce Allah yahudilerin tutumlarını, davranışlarını ve sözlerini hayretle karşıladığını belirttikten ve bu yüzden onları lânetine çarptırıp yalnızlığın perişanlığına mahkûm ettiğini açıkladıktan sonra Peygamberimize ve müslümanlara karşı takındıkları başka bir tutumu kınamaya girişiyor ve yahudilerin müminlere yönelik ilâhi nimeti kıskanmalarını yeriyor. Bu nimet hak Din, zafer ve egemenlik-iktidar nimetidir. İşte yüce Allah'ın tek taraflı bir bağışı olarak müslümanlara karşı sunduğu bu nimet yahudileri kıskançlıktan çatlatıyor. Oysa nimeti veren yüce Allah'tır, müslümanların bu ilâhi takdirde hiçbir yetki payları yok!

Aşağıdaki ayetlerde aynı zamanda yahudilerin pinti karakterlerine, başkalarının elindeki her şeyde gözü kalan çekememezliklerine de parmak basılıyor. Oysa yüce Allah onlara ve atalarına da bol bol nimet bağışladı. Fakat bu ilâhi bağışlar onlara ne cömertliği gösterebildi ve ne de kendilerini kıskançlıktan ve açgözlülükten vazgeçirebildi. Şimdi ayetleri okuyoruz:

"Yoksa onların Allah'ın mülkünde bir payları mı var? Eğer öyle olsaydı, insanlara bir çekirdek kırıntısı bile vermezlerdi.

Yoksa Allah'ın karşılıksız lütfunun eseri olarak insanlara bağışlamış olduğu imtiyazı çekemiyorlar, bu yüzden insanları kıskanıyorlar mı? Oysa biz İbrahim'in soyundan gelenlere de kitap ve hikmet vermiş, kendilerine büyük bir egemenlik bağışlamıştık."

Aman Allah'ım, ne tuhaf şey! Adamlar, yüce Allah'ın herhangi bir kuluna kendi katından bir nimet bağışlamasını çekemiyorlar. Yoksa bunlar -haşa- yüce Allah'ın ortakları mı? Yoksa O'nun mülkünde, varlığında payları mı var? Bir bölümünü bağışladığı, kullarına karşılıksız akıttığı mülkünde yani. Eğer bu mülkde, bu varlıkta payları olsaydı insanlara bir çekirdek kırıntısını, bir tohum zerresini bile çok görürlerdi. O kadar cimri ve o kadar pintidirler. Ayette geçen "nukre (çekirdek kırıntısı)" çekirdeğin sırtındaki cücük demektir. Eğer yahudinin, yüce Allah'ın mülkünde, varlığında payı olsa pintiliği ve iğrenç bencilliği yüzünden insanlara bu çekirdeğin cücüğünü bile vermeye eli varamazdı. Allah'a hamdolsun ki O'nun, bu mülkte payı yok. Yoksa tüm insanlar yandıydı, kendilerine bir çekirdek cücüğü bile verilmeyecektir.

Yoksa yahudilerin hastalığı kıskançlıklarından mı kaynaklanıyor? Yüce Allah'ın Peygamberimize ve müslümanlara bağışladığı imtiyazı mı kıskanıyorlar? Müslümanlara yepyeni bir varoluş kazandıran, onları yeniden doğmuşcasına başkalaştıran, kendilerine diğer insanlardan farklı bir kişilik sağlayan; onlara bir yandan aydınlık, ışık, güven duygusu ve gönül huzuru, öbür yandan temizlik, arınmışlık ve bunların yanısıra prestij ve egemenlik bağışlayan İslâm dinini mi kıskanıyorlar?

Evet, yahudilerin içini kemiren kurt, gerçekten bu kıskançlıktır. Üstelik bu din yüzünden arapların üzerine nice yıllardan beri kurmuş olduğu edebî ve ekonomik egemenlik de elden gidiyor; cahil, bölük-pörçük ve birbirleri ile sürekli çatışan zavallı Arapların sırtlarından, onların dinsiz günlerinde sağladığı çıkarlar artık hayal olmak üzere!

Fakat yüce Allah başkalarına peygamberlik ve yeryüzü egemenliği verdi diye ne yüzle insanları kıskanıyorlar? Çünkü kendileri de Hz. İbrahim döneminden beri ilâhî bağışın denizi içinde yüzüyorlar. Bilindiği gibi yüce Allah gerek Hz. İbrahim'e gerekse soyundan gelenlere kutsal kitap, peygamberlik mevkii, egemenlik ve iktidar vermişti. Fakat bu nankörler bu bağışın değerini bilmediler, bu nimete sahip çıkmadılar ve vaktiyle yüce Allah'a verdikleri sözü tutmadılar. Tersine bir kesimi inanmayanlar safına katıldılar. Oysa bu kadar nimete ve bağışa muhatap olan bir milletin bir kesiminin inkâra sapması, kâfir olması yakışık almaz. Okuyoruz:

"Oysa biz İbrahim'in soyundan gelenlere de kitap ve hikmet vermiş, kendilerine büyük bir egemenlik bağışlamıştık.

Fakat İbrahim'in soyundan gelenlerin kimi O'na inandı, kimi de kendisine sırt çevirdi."

Yüce Allah'ın nimet ve bağışından bol bol pay almışların yine de başkalarını kıskanması, kıskançlık kompleksinin en acı verici tezahürüdür. Sebebine gelince nimetten yoksun olan kimse başkalarını kıskanınca bu duygu yüzünden

kınanır, antipatik görülür. İlahî nimetlerden bol bol pay almış kimselerin kıskançlığına gelince bu köklü ve derin boyutlu bir bir şirretliktir. Yahudinin benzersiz ve kendine özgü şirretliği yani.

Bundan dolayı bu ayetin son cümlesinde alevli cehennem tehdidi ile karşılaşıyoruz. Bu tehdit, sözünü ettiğimiz iğrenç şirretliğin karşılığı olan cezadır. Okuyoruz:

"Öylelerinin hakkından alevli cehennem gelir."

Hz. İbrahim'in soyundan gelenlerin arasında kiminin iman ettiği ve kiminin imana sırt çevirdiği belirtildikten sonra gelinen noktada insana davranışlarının karşılığına ilişkin geniş kapsamlı kural ile karşılaşırız. Yalanlayanların ve iman edenlerin karşılığı. Gerek ötekilerin ve gerekse berikilerin görecekleri bu karşılıklar. Her din için ve her zaman geçerli olan bir kural öğretiliyor bizlere. Yalnız bu kural korkunç, tüyler ürpertici bir Kıyamet sahnesinin somut tablosu biçiminde gözlerimizin önüne sunuluyor. Ayetleri okuyalım:

إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ
بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا
حَكِيمًا ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ
وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾

56- Hiç kuşkusuz ayetlerimizi inkâr edenleri ilerde ateşe atacağız. Derileri kavruldukça azabın acısını duysunlar diye kendilerine başka deriler giydireceğiz. Hiç şüphesiz Allah üstün iradelidir, hikmet sahibidir.

57- İman edip iyi ameller işleyenleri de ilerde içinde ebedi olarak kalacakları, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Onlara orada eldeğmemiş eşler verilecek, kendileri koyu gölgeler altına alınacaklardır.

Burada bitmesi sözkonusu olmayan bir sahne karşısındayız. Sürekli yenilenen somut bir sahne. Hayalde canlanıyor ve bir daha kaybolmuyor, bir tarafa kayıp gitmiyor. Bu sahnenin hakim imajı korkudur, dehşettir. Fakat sürükleyici, esir edici cazibesi olan bir dehşettir bu.

Ayette bu tablo bir tek kelime ile gözönünde canlandırılıyor ve yineleniyor; **"...dukça (kullema)"** kelimesi ile. Tabloya ürperticilik ve korkunçluk kazandıran ifade **"Derileri kavrulduk(ça"** yan cümleciğidir. Tabloya şaşırtıcılığı ve alışılmış manzaralarla çelişen olağandışılığı katan ifade de cümlenin öbür yarısı,

yani **"kendilerine başka deriler giydireceğiz"** temel cümleciğidir. Bu ürpertici ve korkunç dehşet sadece bir tek şart cümlesinde odaklaşıyor. Bu kafirlerin cezasıdır. Bütün iman etme sebepleri varken bile bile seçilen kâfirliğin cezası. Yani amaçlanmış, istenmiş bir ceza. O halde davranışa denk düşen bir ceza. Okuyoruz:

"Azabın acısını duysunlar diye.."

Çünkü Allah, ceza vermeye muktedirdir, kararı yerinde ve hikmete dayalıdır. Okuyoruz:

"Hiç şüphesiz Allah üstün iradelidir, hikmet sahibidir."

Şimdi bu sahnenin her noktada karşılığı, karşıtı olan bir sahneye çevirelim bakışlarımızı. Yalazı dalga dalga yükselen alevlerin; acı içinde kıvranan, kavrulmuş erimiş derilerin, kavruldukça yanma olayı yeniden yaşasın, çekilen acı yeniden tadılsın diye yerini başkasına bırakan derilerin bu bedbaht, elem dolu sahnesinin karşılığında **"İman edip iyi ameller işleyenler"**i gönül okşayıcı, serin meltemli bahçelerde gezinirken buluyoruz. Bu bahçenin;

"Altlarından nehirler akıyor."

Ayrıca bu sahnede güvenlik ve vurgulamalı bir süreklilik ve kalıcılık buluyoruz:

"Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır."

Bu bahçelerde, bu bitimsiz ebedilikte bir de eldeğmemiş eşler çıkıyor karşımıza:

"Onlara orada eldeğmemiş eşler verilecek."

Son olarak ılık gölgelerin, bu mutlu tablonun havasında titreştiklerini farkediyoruz:

"Onları koyu gölgelerin altına alacağız."

Burada Kur'an'ın "Kıyamet sahneleri"ne ilişkin güçlü, imajlı, etkileyici, derin boyutlu üslûbu uyarınca karşılığın niteliğinde, görüntülerde, figürlerde ve imajda tam bir karşıtlık ile yüzyüzeyiz.[73]

Aşağıdaki ayetler gurubu İslâm ümmetinin temel düzenini oluşturan son derece önemli bir konuyu içeriyorlar. Bu ayetlerin konusu İslâm ümmetinin temel düzeninde somutlaşmış olarak imanın şartı ve tanımıdır. Bu konunun önemi ve ciddiyeti hem konunun kendisinden ve hem de bu ümmetin temel düzeni ile arasındaki ilişkinin ve bütünleşmenin biçiminden kaynaklanıyor.

Bu ümmetin yoktan varedicisi ve geliştiricisi, varlık alemine çıkarıcısı Kur'an-ı Kerim'dir. Yüce Allah **"Sizler insanlar için ortaya çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz"** buyururken bu gerçeği tam olduğu gibi ifade etmiştir.[74]

Evet, Kur'an-ı Kerim bu ümmeti yoktan var eden, onu insanlık tarihinin eşsiz-benzersiz ümmeti, ayetin deyimi ile **"İnsanlar için ortaya çıkarılmış hayırlı**

73- Daha ayrıntılı bilgi için yazarın "Kıyamet Sahneleri" adlı eserine başvurulabilir. -Daruşşuruk-
74- Al-i İmran Suresi, 110

bir ümmet" yapmak üzere geliştiren kaynaktır. Diğer söyleyeceklerimize geçmeden önce bu gerçeği, yani Kur'an'ın bu ümmeti yoktan varedip geliştirdiği gerçeğini açıklığa kavuşturmalı, üstüne basa basa vurgulamalıyız. Gerçekten Kur'an'ın bu ümmete yönelik fonksiyonu bir yoktan varetme ve geliştirme fonksiyonudur. Bu fonksiyon bu ümmetin yeniden doğuşu, hatta "insan"ın bambaşka bir kişilikle yeniden doğuşu anlamına gelir. Bu olay sosyal gelişme yolunda bir aşama, evrimleşme yolunda atılmış bir adım, hatta devrimci bir sıçrama değildi. Olay hem arap milleti için ve hem insanlığın tümü için kelimenin tam anlamı ile bir "yoktan varoluş", bir "yeniden doğuş" mucizesi idi.

Bu sözlerimizin ışığında cahiliye şiirine ve İslâm öncesi arap kültürünün diğer kaynaklarına bakalım. Bu kaynaklara bir bütün halinde "Arap Divanı" adını veriyoruz. Bu kaynak arapların en yüksek düzeyli ve en kalıcı kültür birikimini içerir. Bu birikim içinde arapların hayata, varlık bütününe, evrene, insana, ahlâka ve insan davranışlarına ilişkin bütün görüşlerine rastlarız. Ayrıca onların hayat kriterleri, duygusal deneyimleri, düşünce ürünleri, kültürel özleri, uygarlık kazanımları, kısacası tüm varoluşları bu divanı oluşturan eserlere yansımıştır.

İşte bu divanın içerdiği kültür birikimini, düşünceleri, değer yargılarını, varlık ve hayat görüşünü, evren ve insana ilişkin bakış açısını, hayat ve insana ilişkin değerleri, sosyal düzenleme kurallarını, insan varlığının varlığına ilişkin bakış açısını, bu düşünceye dayanan pratik yasal düzenlemeleri Kur'an'ın ışığında düşünce süzgecinden geçirelim.

Sonra gerek İslâm öncesi gerek İslâm dönemi arap pratiğine bakalım. İslâm öncesi dönemin değerlendirmesini sözünü ettiğimiz Arap divanında somutlaşan cahiliye düşüncelerinin ışığı altında, İslâm dönemi pratiğinin değerlendirmesini de ilahi sistemde somutlaşan Kur'an kaynaklı düşüncelerin ışığında yapalım.

Gerek bu divanın içerdiği kültür mirasını ve gerekse Arap milletinin eski sosyal pratiğini Kur'an-ı Kerim'in ve İslâm dönemine ilişkin sosyal pratiğin ışığı altında incelenince şu kesin ve belirgin sonuca varırız: İslâm ümmetinin tarih sahnesine çıkışı ne gelişme aşaması ne bir evrim adımı ve ne de bir devrim sıçramasıdır. Bu olay Kur'an-ı Kerim'in yukardaki ayetinde belirtildiği gibi gerçekten bir "ortaya koyma" olayıdır, Allah yapısı bir "ortaya koyma". Son derece şaşırtıcı bir "yoktan varetme", son derece orijinal ve eşi görülmemiş bir "ortaya çıkarma" olayı karşısındayız burada. Sebebine gelince bildiğimiz kadarı ile tarihte ilk ve son defa bir kitabın sayfalarından somut bir ümmet fışkırıyor, tarihte ilk ve son defa kelimelerin arasından hayat "ortaya çıkıyor"!

Ama aslında ortada şaşılacak bir şey yok. Çünkü sözünü ettiğimiz kelimeler, cümleler, yüce Allah'ın kelimeleri, cümleleri!

Tartışma çıkarmak isteyenler, mızıkçılık yapmak isteyenler bize söylesinler bakalım: Bu ümmet, yüce Allah onu kelimeleri-cümleleri aracılığı ile "ortaya çıkarmadan" önce, Kur'an-ı Kerim aracılığı ile onu yoktan varetmeden önce

nerede idi?

Arap yarımadasında olduğunu biliyoruz. Mesele o değil. Mesele şu: İnsanlık ailesi içindeki yeri, ortak insanlık uygarlığı birikimindeki konumu, insanlık tarihindeki yeri neresi idi? Milletlerarası insanlık masasının neresinde oturuyordu? Bu masaya adını duyuran, damgasını taşıyan ne gibi bir değer sunabilmişti?

Bu millet bu din sayesinde varlık sahnesine çıktı. Bu doğru sistem sayesinde oluşumunu gerçekleştirdi. Sonra elindeki yüce Allah'ın kitabı ile ve hayatına damgasını basan ilâhi sistem ile önce kendine çeki-düzen verdi, arkasından bütün insanlığa önder oldu. Dediğimiz gibi bu kitapla ve bu sistem ile. Başka bir şeyle değil. Tarih önümüzdedir işte. Yüce Allah, araplara **"Gerçekten size nam sağlayan, öğüt veren bir kitap indirdik size, buna akılınız ermiyor mu?"**[75] buyurmuştu. Yüce Allah'ın bu vaadi gerçekleşti.

Çünkü bu kitaptan kaynaklanan gerekçeler ile bu millet adını dünyaya duyurdu, tarihin gelişiminde rol oynadı, önce "insana yaraşır" bir kişiliği, varoluşu, ikinci olarak da evrensel bir uygarlığı oldu. Oysa bazı budalalar yüce Allah'ın arap milletine yönelik bu nimetine karşı nankörlük etmek istiyorlar. Yüce Allah tüm insanlığa seslenen son sözünü, sonuncu mesajını araplar ve arapça aracılığı ile insanlığa sundu. Bu yolla araplara kişilik, nam, tarih ve uygarlık bağışladı. Fakat sözünü ettiğimiz bazı budalalar yüce Allah'ın bu bağışını inkar etmek istiyorlar, yüce Allah'ın sırtlarına giydirdiği bu kaftanı üzerlerinden çıkarmak istiyorlar; kendilerini nama, şerefe iletmiş olan, hatta aralarından çıkan İslâm ümmeti sayesinde kendilerini varolma düzeyine yükseltmiş olan bu şerefli sancağı parçalamak yırtmak istiyorlar.

Evet, dediğimiz gibi, Kur'an bu ümmeti varlık sahnesine çıkardı ve oluşumunu sağladı. Cahiliye bataklığından tutup çıkardığı İslâm toplumunun bünyesine tasarladığı yeni değerleri yerleştirdi. Bu toplumun hayatında ve fertlerin vicdanlarında bulunan cahiliye değerlerini ve tortularını silip ortadan kaldırdı. Bu toplumun yapısını bu "yeniden doğuş"un esasına göre düzenledi, ya da gerek duyunca yeniden kurdu.

Yine Kur'an, bu müslüman toplumla birlikte, bu toplumun safında gerek fertlerinin vicdanlarında ve gerekse sosyal kurumlarında tortular bırakarak göçüp giden eski cahiliye ile ve gerekse Medine yahudilerinin, münafıkların ve Mekke putperestlerinin kişiliklerinde somutlaşan aktüel cahiliye ile iki yönlü bir savaşa girdi. Bu iki savaş aynı zamanda ve aynı alanda cereyan ediyordu.

Kur'an-ı Kerim bütün bunları yaparken müslüman cemaate doğru bir düşünce temeli kazandırarak işe başlıyor. Bunun için imanın şartını ve İslâmın tanımını açıklığa kavuşturuyor. Sonra da bu düşünce sistemini -doğrudan doğruya bu noktadan- temel düzenine, anayasasına bağlıyor. O temel düzen ki bu toplumun kişiliğini çevresindeki cahiliyenin kişiliğinden ayırıyor, ona insanlar için ortaya çıkarılmış seçkin ümmetin özelliklerini kazandırıyor, ona insanlara mesaj verme, onları yüce Allah'a iletme, ilâhi sistemle bütünleştirme

75- Enbiya Suresi, 10

konumu sağlıyor.

İşte aşağıda incelemeye çalışacağımız ayetler bu temel düzeni, imanın şartına ve İslâmın tanımına ilişkin düşünceden kaynaklanan ve bu düşünce üzerine oturan alt yapıyı ele alıp açıklıyorlar.

Bu ayetler bu konuda öncelikle şu noktaları belirliyorlar, şu sorulara kesin cevaplar veriyorlar: Müslüman ümmet hayat sistemini hangi kaynaktan alacaktır? Bu almayı hangi yöntemle gerçekleştirecektir? Başvuru kaynağından alacağı ilkeleri nasıl anlayacak, nasıl yorumlayacaktır? İnsanlar tarafından farklı biçimde yorumlanan ve haklarında nass bulunmayan yeni meseleler, yeni problemler bu kaynağa nasıl dayandırılacaktır? Müslüman ümmet hangi otorite mercilerine niçin itaat edecektir? Bu merciilerin otoritesi, yaptırım gücü nereden kaynaklanır? Okuyacağımız ayetler, bu soruların ortaya çıkaracağı ilkelerin "imanın şartı ve İslâmın tanımı" olduklarını belirtiyorlar.

Bu şartlar yerine gelince bu ümmetin siyasi alt yapısı ile inancı, parçalanmaz ve elementlerine ayrılmaz bir bütünlük içinde kaynaşmış olur.

İşte aşağıda okuyacağımız ayetler bu son derece önemli konuyu, kuşkunun gölgesine bile yer vermeyen bir netlikle açıklığa kavuşturuyor. Ayetleri okuyunca bu problemin ne kadar kesin bir üslupla ortaya konduğunu görecek ve kendi kendimize "Bir müslüman bu hükümleri nasıl tartışma konusu yapabilir?" diyerek bu konuda tereddüde düşenlere şaşacağız.

Okuyacağımız ayetlerden biri, müslüman ümmete diyor ki: Peygamberler, insanlara -Allah'ın izni çerçevesinde- itaat edilmek üzere gönderildi, yoksa sırf aldıkları mesajı duyurmak ve insanları ikna etmek için gelmediler Okuyalım:

"Biz gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izni ile, mutlaka kendisine itaat edilsin diye gönderdik."

Yine bu ayetlerden birinde İslâm ümmetine deniyor ki: İnsanlar -ilke olarak- yüce Allah'ın sistemini hakem, yargı mercii olarak kabul etmedikçe mümin olamazlar. Bu sistem, ilk önce Peygamberin verdiği kararlarda somutlaşır, O'ndan sonrada Kur'an ve sünnet kaynakları halinde varlığını devam ettirir. İnsanların mümin sayılabilmeleri için bu sistemin hakemliğine başvurmaları da tek başına yeterli değildir, aynı zamanda bu kaynağın vereceği hükümleri teslimiyetle, gönül hoşnutluğu ile benimsemelidirler. Okuyoruz:

"Hayır hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında doğan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiç bir burukluk duymaksızın, kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar."

İşte imanın şartı ve İslâm'ın tanımı budur.

Bu ayetlerin bir başkası da müslüman cemaate şu mesajı veriyor: Tağut'un, yani yüce Allah'ın dışındaki herhangi bir yargı merciinin hakemliğine başvurmaya kalkışanların, gerek bizim peygamberimize ve gerekse daha önceki peygambere inandıkları biçimindeki iddiaları geçersizdir, makbul değildir. Bu

iddiaları asılsızdır, Tağutun hakemliğine başvurmaları bu sözü askıda bırakmaktadır, çürütmektedir. Okuyoruz:

"Gerek sana gerekse senden öncekilere indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürenleri görmüyor musun? Bunlar tanımamakla, karşı çıkmakla emredildikleri Tağut'un hakemliğine başvurmak istiyorlar. Şeytan onları koyu bir sapıklığa düşürmek istiyor."

Yine bu ayetlerin birinde müslüman ümmete, yüce Allah'ın indirdiği hükümlerin ve Peygamberimizin hakemliğine sırt çevirmenin bir münafıklık belirtisi olduğu söyleniyor. Okuyalım:

"Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Peygambere geliniz' dendiğinde o münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün."

Yine bu ayetlerden birinde müslüman cemaate şu mesaj veriliyor: Kur'an-ı Kerim'e uyarak Allah'a, sünnete uyarak Peygambere,, iman şartının ve İslâm tanımının kapsamı içinde yeralan, mümin devlet adamlarına itaat etmek, bu cemaatın iman dayanaklı sistemini ve temel yasasını oluşturur. Okuyoruz:

"Ey müminler Allaha, Peygamber'e ve sizden olan devlet yetkililerine itaat ediniz."

Aynı ayetin devamında da müslüman cemaate verilen direktif şudur: Sosyal şartların değişmesi sonucu önüne çıkan tartışmalı konuları ve haklarında kesin delil bulunmayan, yeni ortaya çıkmış meselelerin çözümünü Allah'a ve Peygamber'e, yani Kur'an'a ve sünnete havale ediniz. Okuyalım:

"Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygambere havale ediniz."

Eğer bu ilkeye uyulursa İlâhi sistemin sürekli egemenliği, hayatın yeni ve tartışmalı meselelerine ilişkin çözüm üretme fonksiyonu Kıyamete kadar garantiye alınmış olur. Bu ilk müslüman ümmetin temel yasasını, siyasî altyapısını oluşturur. Bunsuz mümin olunamaz. Bu gerçekleşmedikçe müslüman olunamaz. Çünkü bu ilke belirtilen şartlara bağlı bir itaatı, İslâm toplumunun ileri ve farklı aşamalarında ortaya çıkacak olan yeni problemlerin yüce Allah'a ve Peygamberimize havale edilmesini, kesin ve tartışma götürmez biçimde imanın şartı ve İslâmın tanımı saymaktadır. Okuyalım:

"Eğer Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanmışsanız..."

Yukarda **"Hiç kuşkusuz Allah, kendisine ortak koşma suçunu bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediklerine bağışlar"**[76] ayetini incelerken yapmış olduğumuz açıklamayı tekrar hatırlayalım. Orada ağırlıklı olarak şu nokta üzerinde durmuştuk. Yahudiler, yüce Allah'ı bir yana bırakarak hahamlarını ilâh edindikleri gerekçesi ile Allah'a ortak koşmakla, müşrik olma damgasını yiyorlar. Oysa onlar bildiğimiz somut anlamda hahamlarına, din adamlarına tapmıyorlar. Yaptıkları şu: Hahamların bazı şeyleri helâl ve bazı şeyleri de yasak saymalarını kabul ediyorlar. Hahamlara ilke olarak egemenliğin kaynağı olma, yasa koyma yetkisini tanıyorlar. İşte bu gerekçe ile Allah'a

76- Nisa Suresi, 48

ortak koşmuş sayılıyorlar. O Allah'a ortak koşma ki, yüce Allah onun dışında kalan bütün günahları affediyor. İşlenen günah "zina, hırsızlık, içki içmek" gibi büyük günahlardan biri bile olsa af kapsamı dışında tutulmuyor. Böylece meselenin özü önce yüce Allah'ı tek ilâh bilmeye, arkasından O'nun egemenliğini ortaksızlığını tanımaya, ilâhlığın bu önemli karakteristiğini yüce Allah'ın tekelinde görmeye dayandırılmış oluyor. Ancak bu çerçeve içinde müslümanın müslüman kalması, müminin müminlik niteliğini taşımaya devam etmesi mümkündür; ancak bu çerçeve içinde müslüman, küçük-büyük her türlü günahının affedilmesini bekleyebilir. Bu çerçevenin dışı ise yüce Allah'ın kesinlikle affetmeyeceğini bildirdiği müşrikliktir, Allah'a ortak koşma suçudur. Çünkü yüce Allahı ilâhlıkta tek bilmek ve egemenlikteki yetkisinin sınırsızlığını tanımak imanın şartı ve İslâmın tanımının gereğidir. Yüce Allah işte bu gerekçe ile **"Eğer Allah'a ve Ahiret gününe gerçekten inanmışsanız..."** buyuruyor.

Az sonra okuyacağımız ayetler gurubunun ana eksenini bu hayati konu oluşturur. Ayetlerin bunun yanısıra işledikleri diğer önemli konu müslümanların adalet ve ahlâk ilkelerini ilâhi sistemin doğru ve tutarlı esasları uyarınca yeryüzüne egemen kılmak hususundaki görevleridir. Okuyoruz:

"Allah size emanetleri, onları taşıyabilecek olanlara yüklemenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adalete uygun hüküm vermenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor! Hiç kuşkusuz Allah herşeyi işiten ve görendir."

Böylece okuyacağımız ayetlerin içeriklerinin ana hatlarına kısaca değinmiş olduk. Şimdi bu ayetleri teker teker ele alarak ayrıntılı biçimde incelemeye çalışalım:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ
إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ
نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝

58-Allah size emanetleri, onları taşıyabilecek olanlara yüklemenizi ve insanlar arasında hüküm verirken adalete uygun hüküm vermenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor! Hiç kuşkusuz Allah işiten ve görendir.

Bu iki görev, müslüman cemaatın hem yükümlülükleri hem de ahlak kurallarıdır. Emanetleri, onları taşıyabilecek yetenekte olanlara yüklemek ve "insan"lar arasında adalete uygun, yüce Allah'ın sistemi ve direktifleri uyarınca hüküm vermek.

Emanetler, "en büyük emanet"le başlar. Yüce Allah'ın, insan fıtratına sunduğu, insan hamurunun mayasına kattığı, "göklerin, yeryüzünün ve dağların yüklenmekten kaçınmalarına, ağırlığından ürkmeleri"ne rağmen "insan"ın omuzlarına aldığı emanet. Bilinçli, iradeli, istikametli ve yoğun bir çaba ile yüce Allah'ı bulma, bilme ve O'na inanma emaneti. Bu insan fıtratına özgü bir emanettir. İnsan dışında kalan canlı-cansız bütün varlıklara gelince

yüce Allah onlara kendine inanmayı, kendine varmayı, kendisini tanımayı, kendisine kulluk etmeyi, kendisine uymayı ilham yolu ile empoze etmiş, onları evrensel yasalarına uymaya zorlamıştır. Bu konuda onların bilinçli, iradeli, istikametli ve yoğun bir çaba harcamalarına gerek bırakmamıştır. Yalnız insan fıtratına, insan aklına, insan bilgisine, insan iradesine, insan yönelişine ve yoğunluklu insan çabasına, yine kendi yordamı ile Allah'a ulaşma görevini yüklemiştir. "Allah'ın yardımı ile" diyoruz. Çünkü yüce Allah **"Bizim uğrumuzda cihad edenleri kesinlikle yollarımıza iletiriz"** buyuruyor.[77] İşte bu emaneti insan yüklendi ve gereğini yerine getirmekle yükümlü olduğu emanet budur.[78]

Yüce Allah'ın yerine getirilmelerini emrettiği diğer emanetler, bu "en büyük emanet"in dalları olarak karşımıza çıkar.

Bu ikinci derecedeki emanetlerin biri bu dini tanıtma, onun için tanıklık etme emanetidir. Bu emanetin ilk aşaması kişilik aracılığı ile tanıtma, tanıklık etme görevidir. Yani müslüman öyle bir kişilik örneği ortaya koymalı ki, bu dinin canlı tanığı olmalı, bilinci ve davranışları ile onun tercümanı olmalıdır, insanlar bu inanç sistemini onun kişiliğinde somutlaşmış görerek "Bu ne güzel, ne iç arındırıcı ve yararlı bir inanç sistemi! Taraftarlarının vicdanlarını ne örnek bir ahlâk ve olgunlukla yoğuruyor!" demelidirler. Müslümanın başkalarına böyle dedirtebilmesi kişilik aracılığı ile yapılan ve dışa dönük etkisi kısa zamanda görülen bir tanıtma, bir tanıklık yapma olur.

Müslümanın bu dini kişiliğinde özümlemesinden ve yapısında somut ifadeye kavuşturmasından sonra tanıtmanın ikinci aşamasına sıra gelir. Bu aşama insanları bu dine çağırma, onlara bu dinin üstünlüğünü ve seçkinliğini tanıtma aşamasıdır. Mümin, İslâmı sadece kendi şahsında uygulamakla ve uygulamanın sağlayacağı tanıtma imkânı ile yetinemez. Bunun yanısıra insanları bu dine çağırmakla da yükümlüdür. Bu yükümlülüğü yerine getirmedikçe omuzlarındaki bu dini tanıtma, anlatma emanetini yerine getirmiş sayılamaz.

"En büyük emanet" ağacının dallarını oluşturan ikinci derecedeki emanetler arasında şunları sayabiliriz: İnsanlar arasında sağlıklı ilişkiler kurma, hiç kimsenin hakkını çiğnememe emaneti; alış-verişlerde, sözleşmelerde, verilmek üzere alınan her türlü eşyada güveni bozmama emaneti; yönetenlere ve yönetilenlere yönelik nasihat, doğruyu söyleme emaneti; ailede ve toplumda çocuklara bakma, onları iyi yetiştirme emaneti; toplumun dokunulmaz haklarını, mallarını ve sınırboylarını kollama-gözetme emaneti; kısacası hayatın bütün alanlarında ilahi sistemin insanlara yüklediği görevleri yerine getirme emaneti. Bu saydıklarımızın tümü yukarda okuduğumuz ayetin yaygın anlamlı kapsamına giren ve bu nitelikleri ile yerine getirilmeleri yüce Allah'ın emri olan emanetlerin başlıcalarıdır.

"İnsanlar" arasında adalete uygun hükümler verme görevine gelince yüce Allah bu görevi tüm "insanları" içerecek biçimde kayıtsız, yaygın ve geniş

77- Ankebut Suresi, 69

78- Daha geniş bilgi için yazarın "İslâm Düşüncesi" adlı eserinin 'insan gerçeği" başlıklı bölümüne başvurulabilir. -Daruşşuruk-

kapsamlı tutuyor. Başka bir deyimle İslam'ın istediği adalet sadece müslümanlar arasında geçerli olacak ya da müslümanlar dışında bir de kitap ehlini şemsiye altına alarak diğer insanları kapsamı dışında tutacak sınırlı bir adalet değildir. İslâma göre adalet, her insanın, sırf "insan" olmasından kaynaklanan doğal hakkıdır. Bu sistemde adalet hakkının tek gerekçesi insanın "insan" olmasıdır. İnsan niteliği olduğuna göre insanlar arasında adalet dağıtılırken mü'min-kafir, dost-düşman, siyah derili-beyaz derili, arap-arap olmayan ayırımı yapılamaz.

Müslüman ümmet, insanlar arasında hüküm verme görevi ile karşılaşınca onlar arasında adalet uyarınca hükümetmekle yükümlüdür. Adalet ilkesinin böyle ayırımsız, böyle kayırmacasız uygulamasını insanlık sadece İslâm'ın eli altında, müslümanların egemenlik dönemlerinde, İslâm toplumunun insanlığa önderlik ettiği yerlerde ve zamanlarda görebilmiştir. İslâmdan önce ve İslâmın egemenlik yetkisini yitirdiği andan itibaren insanlık, böylesine onurlu, böylesine herkesi kucaklayan bir adalet düzeni ne görmüş ve ne de tadını tadabilmiştir. Bütün insanların ortak sıfatı olan "insan"lıktan başka hiçbir nitelik gözetmeyen adalet uygulaması, müslümanların söz sahibi olmadıkları toplumlarda ve dünyada tatlı bir rüya olmaktan ileri gidemez.

İslâm'da toplumsal hayatın temelini nasıl -geniş kapsamı ve bütün anlamları ile- emanet oluşturuyorsa egemenliğin, hükümranlığın temelini de adalet oluşturur.

Emanetleri, taşıyabilecek olanlara yüklememizi ve insanlar arasında adalete uygun hükümler vermemizi emreden ifadeleri izleyen yorum cümlesi bize bu ilkelerin yüce Allah'ın öğüdü ve direktifi olduğunu, O'nun ne güzel öğütler ve direktifler verdiğini hatırlatıyor. Okuyoruz:

"Allah size ne güzel öğüt veriyor!"

Bu ilahi cümle üzerinde birazcık durarak onun üslubundaki incelikleri, anlatımının içerdiği esprileri irdelemeye çalışalım: Bilinen sözdizimi kurallarına göre bu cümle "Ne güzeldir size Allah'ın verdiği öğüt!" şeklinde olur. Fakat ayetteki cümle yapısında "Allah" kelimesi başa alınarak özne yapılıyor ve cümlenin diğer kelimeleri yüklem konumunda bu özneye bağlanıyor. Böylece verilen öğüt ile yüce Allah arasında son derece güçlü bir bağ olduğu mesajı veriliyor.

Ayrıca bu cümlede şu incelik de dikkatimizi çekiyor. Burada "öğüt" değil, "emir" sözkonusudur. Fakat "emir" denmiyor da onun yerine "öğüt" deniyor. Çünkü öğüt, emre göre kalbi daha çok etkileyen, vicdana daha çabuk işleyen; gönüllü, arzulu ve saygılı uygulamaya dönüşmeye daha elverişli bir mesaj türüdür.

Bu cümleyi ayetin sonunda yeralan yorum cümlesi izliyor. Bu cümle ayetin içeriğini yüce Allah'a, O'nun yönetimine, O'nun korkusuna ve O'na yöneltilen umuda bağlıyor. Okuyoruz:

"Hiç şüphesiz Allah işiten ve görendir."

Ayette emanetleri lâyık olanlara yükleme ve insanlar arasında adalete

uygun hükümler verme yükümlülükleri dile getirilmişti. Bu yükümlülükler ile yüce Allah'ın "işitici ve görücü" oluşu arasında hem açık, dolaysız ve hem de esprili, düşündürücü bir uyum, bir çağrışım var. Sebebine gelince, yüce Allah, adalete ve emanete ilişkin meseleleri "işitir" ve "görür". Ayrıca adalete ilişkin uygulamalar titiz bir "dinleme" ve görme duyarlığını, olayları iyi değerlendirme yeteneğini, şartları ve olguları tutarlı biçimde gözönünde bulundurmayı, bunların yanısıra şartların ve dış olguların derinine inen bir irdeleme çabasını gerektirir. Son olarak da bu iki emir, herşeyi "işiten" ve "gören" yüce Allah'tan geliyor.

İmdi, emanetin ve adaletin ölçüsü, kriteri nedir? Bu ilkeler hayatın bütün alanlarında, bütün faaliyetlerinde hangi yönteme göre kavramlaştırılacak, tanımlanacak, belirlenecek ve uygulanacaktır?

Acaba emanet ve adalet kavramlarının belirlenmesini, uygulama ve gerçekleştirme yöntemlerini insanların geleneklerine, uzlaşmalarına, akıllarının yargılarına ya da keyfi isteklerine mi bırakacağız?

Akıl, insanın doğruyu bulma ve bilgi edinme araçlarından biridir. Bu niteliği ile önemli bir ağırlığı ve değeri vardır. Bu doğru. Fakat insan aklı, pratikte belirli bir toplumda yaşayan fertlerin ve grupların, çeşitli faktörlerin etkisi altında olan akılları demektir. yani ortada mutlak bir kavram olarak "insan aklı" diye adlandırabileceğimiz bir yetenek yoktur. Bunun yerine "benim aklım", "senin aklın", "falancanın ya da filâncanın aklı", belirli yerlerde ve dönemlerde yaşayan "belirli insan guruplarının akılları" vardır. Bu ayrı ayrı akıllar da çeşitli faktörlerin etkisi altında kimi zaman bu tarafa ve kimi zaman şu tarafa doğru eğilim göstermekle yakınlaşmaktadırlar.

Buna değişmez bir ölçü gereklidir. Bu çok sayıda aklın hakemliğine başvuracağı, hükümlerinde ve düşüncelerindeki doğru ve yanlışları terazisinde belirleyeceği, yargılarında ve tasarımlarındaki saçmalıkları, taşkınlıkları, yanılgıları ve yetersizlikleri miheng taşına göre tespit edeceği ortak bir kritere ihtiyacı vardır. Bu noktada aklın değeri, fonksiyonu şudur: Bu keyfi arzulara göre eğilim değiştirmeyen, değişik faktörlerin etkisi altında yön değiştirmeyen kararlı ölçekte ve sabit kriterde tartılacak hükümlerinin ortaya çıkacak olan göreceli ağırlıklarını bilecek olan araç yine odur, başka bir deyimle akıl, kendisi hakkında verilecek olan yargıyı yine kendisi onaylayacaktır.

Bu alanda insanların kendileri tarafından ortaya konacak ölçülere, kriterlere güvenemeyiz, belbağlayamayız. Çünkü bu ölçülerin kendileri de bozuk olabilir. O zaman bütün değerler alt-üst olur. İnsanlar mutlaka dediğimiz nitelikte değişmez, sağlam bir ölçeğe başvurmak zorundadırlar.

İşte yüce Allah bu değişmez ölçüyü bizzat ortaya koyuyor. İnsanlar için ortaya konan bu ilâhi ölçü, emanet ve adalet de dahil olmak üzere bütün değer yargılarına, bütün hükümlere ve hayatın bütün alanlarına ilişkin faaliyet türlerine değişmezlik ve istikrar kazandırır. Okuyoruz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

59- Ey müminler, Allah'a itaat ediniz; Peygambere ve sizden olan devlet yetkililerine de itaat ediniz. Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştüğünüzde o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygamber'e havale ediniz. Bu sizin hesabınıza en hayırlı ve en iyi akıbet vaadeden bir tutumdur.

Bu kısa ayette yüce Allah bir yandan imanın şartını ve İslâmın tanımını açıklarken aynı zamanda müslüman toplumun temel düzenini, egemenliğin dayanağını ve siyasî otoritenin kaynağını belirliyor. Bu saydıklarımızın tümünün başlangıç ve bitiş noktası şudur: Hükümler sırf yüce Allah'tan alınacaktır. Kuşaktan kuşağa ve toplumdan topluma değişen sosyal hayatın dalgalanmaları sırasında ortaya çıkacak olan ve haklarında Kur'an'da ve sünnette kesin kanıt bulunmayan; kendileri ile ilgili değişik yargılar, değişik görüşler ve farklı yorumlar ileri sürülen ayrıntılı meselelerin çözümü yüce Allah'a havale edilecek; böylece farklı akılların, farklı görüşlerin ve farklı yorumların hakemliğine başvuracakları değişmez bir ölçü, oynamaz bir kriter elde edilecektir.

İnsan hayatına ilişkin büyük-küçük, önemli-önemsiz her konuda, her meselede "egemenlik", hüküm verme yetkisi sırf yüce Allah'a aittir. Yüce Allah bu amaçla bir şeriat belliyerek onu Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine dökmüştür. Sonra bu Kur'an'ı insanlara anlatacak bir peygamber göndermiştir. Bu peygamber "havadan konuşmuyor". O halde O'nun sünneti (sözleri ve uygulamaları) yüce Allah'ın şeriatının bir parçasıdır.

Yüce Allah'a itaat etmek zorunludur. Şeriat ortaya koymak O'nun ilâhlığının en belirgin özelliklerinden biridir. O halde O'nun koyduğu şeriatın uygulanması, yürürlüğe konması zorunludur. Mü'minler öncelikle yüce Allah'a itaat etmekle yükümlüdürler. Arkasından Peygambere itaat etme yükümlülüğü gelir. Çünkü Allah'ın elçiliği, Allah'tan aldığı mesajı kullara iletme sıfatını taşıyor. Bu sıfatı yüzünden O'na itaat etmek, O'nun aracılığı ile bu şeriatı göndermiş olan Allah'a itaat etmenin vazgeçilmez gereği, bir uzantısıdır. Ayrıca Peygamber, sünneti aracılığı ile bu şeriatı açıklıyor. Buna göre O'nun sünneti, O'nun hükümleri ve direktifleri uygulanması zorunlu olan şeriatın ayrılmaz bir parçasıdır. İmanın varlığı ve yokluğu bu itaatın ve bu uygulamanın varlığına ya da yokluğuna bağlıdır. Bunun böyle olduğunu yukarda okuduğumuz ayetin şu şart cümlesi söylüyor:

"Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız..."

Üçüncü derecedeki zorunlu itaat mercii olan devlet yetkililerine (Ululemr'e) gelince okuduğumuz ayet bunların kimliğini açıkça belirliyor. Okuyalım:

"... Ve sizden olan devlet yetkililerine itaat ediniz."

Yani bu devlet yetkilileri bu ayette açıklanan iman şartını ve İslâm tanımını kişiliklerinde gerçekleştirmiş müminlerden olacaklar. Bu ayette açıklanan iman şartı ve İslâm tanımı -bildiğimiz gibi- şu ilkeleri içerir: Yüce Allah'a itaat etmek, Peygambere itaat etmek, ilke olarak egemenliği ve insanlar için yasa koyma yetkisini sırf yüce Allah'a tanımak, çözümlerini kesin kanıtlara bağladığı meselelerde O'nu tek hüküm kaynağı bilmek; bunların yanısıra haklarında kesin kanıt bulunmayan ve insanlar arasında farklı görüşlere ve yorumlara yolaçan meseleleri de O'na havale etmek, bu meseleleri nasların genel ilkeleri ışığında çözmeyi benimsemek.

Okuduğumuz ayet, yüce Allah'a ve Allah'ın elçisi olması gerekçesi ile Peygamber'e itaat etmeyi temel ve asıl görev sayarken devlet yetkililerine itaat etmeyi Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeye bağlı bir görev kabul ediyor. Nitekim cümlenin sözedilişinde yüce Allah'tan ve Peygamberden önce "**İtaat ediniz**" emrine yerverildiği halde devlet büyüklerinden önce bu emir anlamlı kelimeye yer verilmiyor, buradaki emredicilik anlamı "ve" bağlacı eki ile ifade ediliyor. Böylece devlet yetkililerinin "sizden" olmaları, iman şartının ve İslâm tanımının kapsamı içinde bulunmaları belirtildikten sonra bu sözdizimi yolu ile onlara yöneltilecek itaatın Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeye dayalı olduğu bir daha vurgulanmaktadır.

Bütün bu kayıtlamalardan ve belirlemelerden sonra şu sonuç ortaya çıkıyor. "sizden" olan devlet yetkililerine yönelik itaat, yüce Allah'ın şeriatı ile, haram olduğu nassla kanıtlanmayan ve tartışma konusu olup da şeriatın ilkelerine vurulduğu takdirde haram olmadığı sonucuna varılan direktifler ile sınırlıdır. Öteyandan sünnet bu itaatı kesin ve net bir şekilde belirliyor.

Nitekim sahabilerden Ameşin bildirdiğine göre Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:

"İtaat, İslâma uygun emirler içindir."[79]

Sahabilerden Yahya el-Kattan'ın bildirdiğine göre de Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

"Müslüman, günah işlemekle emrolunmadıkça aldığı emre -hoşuna gitse de gitmese de- uymakla, amirlerine itaat etmekle yükümlüdür. Fakat eğer günah işlemekle emrolunursa bu emre uyması, itaat etmesi sözkonusu değildir."[80]

Bu arada sahabilerden Ümm-ü Husayn'ın bildirdiğine göre Peygamberimiz bu konuda şöyle buyuruyor:

"Başınıza bir köle *bile geçirilse, sizleri Allah'ın kitabı* uyarınca yönettiği sürece, sözünü dinleyiniz, kendisine itaat ediniz."[81]

Böylece İslâm, her müslümanı gözetleyici, denetleyici bir koruyucu konumuna getiriyor. Müslüman Allah'ın şeriatının ve Peygamberinin sünnetinin

79- Buhari, Müslim
80- Buhari, Müslim
81- Müslim

koruyucusu, nefsinin ve aklının denetleyicisi, dünyaya ve ahirete ilişkin geleceğinin denetleyicisidir. İslâm, müslümanı çobanı tarafından ne tarafa sürülürse o tarafa giden, çobanının keyfine uyan, boyun eğen bir hayvan sürüsünün üyesi durumuna düşürmüyor. Çünkü sistem bellidir, itaatın sınırları bellidir. İtaat edilecek olan şeriat, uyulacak olan sünnet birdir; birden çok olması, farklılıklar arzetmesi ve uygulayıcı olan ferdi tereddütler içinde bocalatması sözkonusu değildir.

Hakkında açık kanıt bulunan meselelerde durum budur. Hakkında kesin kanıt bulunmayan meseleler ile de karşılaşabiliriz. Zaman geçtikçe, ihtiyaçlar geliştikçe toplumdan topluma gidildikçe birtakım farklı problemler ve yeni meseleler ortaya çıkabilir. Bu meseleleri ve problemleri çözecek kesin nasslar bulamayabiliriz, ya da kesin nass şurda dursun, bunlar hakkında hiçbir nass bulunmayabilir. Bunların yanısıra bu meseleler ve problemler konusunda akıllar, görüşler ve yorumlar anlaşmazlığa düşebilir. İslam bu durumlarda da toplumu şaşkınlığın kucağında, ölçüsüz, kılavuzsuz yolsuz ve yordamsız bırakmamıştır, tersine bu ayrıntılı problemlerin şeriat çerçevesi içinde nasıl çözüleceğini sisteme bağlamıştır. Okuduğumuz ayetin kısa bir cümlesinde ictihat (bilimsel araştırma) yöntemi, tüm yönleri ile ortaya konmuş, bu yöntemin sınırları çizilmiş ve hangi temele dayandığı ortaya konmuştur. Okuyoruz:

"Eğer herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, o meselenin çözümünü Allah'a ve Peygamber'e havale ediniz."

Yani bu meseleleri dolaylı biçimde uyarlandıkları nasslara havale ediniz. Eğer dolaylı biçimde uyarlanacakları nasslarda bulunmazsa o zaman onları yüce Allah'ın sistemindeki, şeriatındaki genel ilkelere havale ediniz. Bazı madrabazların söylemeye yeltendikleri gibi bu yöntem belirsiz, karanlık ve insan aklının içinden çıkamayacağı derecede karmaşık bir yöntem değildir. Çünkü İslâm'ın, hayatın bütün önemli kesimlerini kapsamlarına alan, son derece net genel ilkeleri vardır. Bu genel ilkeler hayatın bir meselesi için bu dinin ölçülerini, kriterlerini özümlemiş müslüman vicdanlara yabancı gelmeyecek genel çerçeveler çizerler.[82] Ayetin devamını okuyoruz:

"Eğer gerçekten Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız."

Sözünü ettiğimiz yüce Allah'a, Peygamber'e ve Allah'ın şeriatı ile Peygamberimizin sünnetine bağlı devlet yetkililerine inanma, tartışmalı meselelerin çözümünü Allah'a ve Peygambere havale etme uygulamaları, bunların hepsi birarada, Allah'a ve ahiret gününe inanmanın hem şartı hem de vazgeçilmez gerekleridirler. Buna göre işin başında bu şart yoksa iman yok demektir. Eğer sonradan imanın bu vazgeçilmez sonucu ile iman arasında bir kopukluk doğarsa yine iman ortadan kalkmış olur.

Ayet, bu meseleyi böylesine şartlı bir kesinliğe bağladıktan sonra ona bir kere de "öğüt", özendirme ve sevdirme yöntemi ile yaklaşıyor. Tıpkı emanet ve adalet konularını işleyen yukardaki ayette yapıldığı gibi. Hani o ayet de adaleti ve emaneti sevdiren, teşvik eden bir yorum cümleciği ile noktalanıyordu.

82- Bu konuda daha geniş bilgi edinmek isteyenler yazarın "İslâm Düşüncesi" adlı eserinin "Değişmezlik" bölümüne başvurabilirler. -Daruşşuruk

Okuyalım:

"Bu sizin hesabınıza en hayırlı ve en iyi akıbet vaadeden bir tutumdur."

Bu tutum sizin için en yararlı, size geleceklerin en iyisini vaadeden bir tutumdur. Hem dünyada hem ahirette yararlıdır. Hem dünya hem de ahirete ilişkin geleceğinizin en iyisi bu yoldadır. Yani bu yöntemi uygulamanın ucunda sadece yüce Allah'ın rızası ve ahiret sevabı yoktur. Gerçi bu sonuç tek başına son derece önemli ve heyecanlandırıcı bir sonuçtur. Ama bu yöntemi uygulamak, bunun yanısıra, gerek fertlerin ve gerekse toplumun bu dünyadaki yakın vadeli geleceği açısından da en yararlı sonucu beraberinde getirir.

Bu yöntemin anlamı "insan"ın yüce Allah'ın ortaya koyduğu sistemin avantajlarından yararlanmasıdır. Herşeyi yaratan, yoktan vareden, her yaptığı yerinde olan, herşeyi bilen ve gören, her şeyden haberdar olan Allah'ın sisteminden yani. Bu sistem insan bilgisizliğinden, insan keyfiliğinden, insan yetersizliğinden ve insan ihtiraslarından arınmış bir sistemdir. Bu sistemde hiçbir ferdi, hiçbir sosyal sınıfı, hiçbir ırkı, hiçbir milleti, hiçbir kuşağı başka bir kuşağa karşı kayırmanın yeri yoktur. Çünkü yüce Allah, herkesin Allah'ıdır. Onun herhangi bir ferdi, herhangi bir sosyal sınıfı, herhangi bir ırkı herhangi bir milleti veya herhangi bir kuşağı diğerlerine karşı kollama, arkalama tutkusuna -haşa ve kellâ- kapılması sözkonusu değildir.

Bu sistemin diğer bir avantajı, başka bir üstünlüğü ise insanın yaratıcısı olan yüce Allah'ın eseri oluşudur. Yüce Allah, insan fıtratının özünü ve gerçek ihtiyaçlarını herkesten iyi bilir. Bunun yanısıra bu fıtratın girintili-çıkıntılı dehlizlerini, kuytu köşelerini, ona nasıl seslenileceğini ve nasıl yola getirileceğini de herkesten iyi bilir. Buna göre uygun sistem bulayım diye tecrübe çöllerinde -haşa ve kellâ- taban tepmesi sözkonusu değildir. Ayrıca insanları bu uçsuz-bucaksız çölün kumsallarına başıboş salarak onları bu acı tecrübelerin bedelini ödemek zorunda da bırakmaz.

İnsanlar maddi buluş ve üretim alanında dilediklerini denemelere girişebilirler. Bu alan insan aklı önünde uzanan son derece zengin bir alandır. İnsan aklı da bu ilâhi sistemin nasıl uygulanacağını irdelemek ile farklı akıllar arasında tartışma konusu olan meselelerin kıyas metoduna esas olacak olan yönlerini kavramaya çalışmalıdır. Bu alanlar insanın girişeceği tecrübî çalışmalar için ve akıl yürütmesi için yeterince geniştirler.

Bu sistemin diğer bir avantajı, üstünlüğü, insanın da içinde yaşadığı evrenin yaratıcısının eseri oluşudur. Bu durum insana, kuralları evrenin doğal yasaları ile uyumlu bir sistemi garanti eder. İnsan bu sistemi benimseyince, bu doğal yasalarla çatışmaya girişmez. Tersine bu yasalarla uyuşur, onları onaylar ve onlardan yararlanır. Bağlısı olduğu sistem bütün bu girişimlerinde ona yol gösterir, onu korur.

Bu sistemin başka bir avantajı, üstünlüğü, insana yolgösterdiği, onu koruması altına aldığı gibi, aynı zamanda ona onurlu ve saygın bir yer verir, aklına sistem içinde çalışma alanı açar. Sistemin akla ayırdığı ilk çalışma alanı nasslarını kavramaya, yorumlamaya yönelik bilimsel çalışmadır, içtihaddır. Ar-

kasından haklarında nass bulunmayan meselelerin çözümünü varolan nasslara ya da İslâm'ın genel ilkelerine havale etme çalışmasına sıra gelir. Bunun da arkasından insan aklının asıl çalışma dalına, insan aklının kesin egemenliği altına verilen temel uğraş alanına sıra gelir. Bu alan, evrende bilimsel araştırma yapma, maddi buluş ve üretim konularında başarılı adımlar atma alanıdır. Ayetin son cümlesini bir de bu anlattıklarımızın ışığı altında düşünerek okuyalım:

"Bu, sizin hesabınıza en hayırlı ve en iyi akıbet vaadeden bir tutumdur."

Yüce allah ne kadar doğru söylüyor!

Ayetlerin akışı içinde imanın şartına ve İslâm'ın tanımına, müslüman ümmetin siyasi altyapısına ve kanun koyma yöntemine ilişkin bu genel kural belirlendikten sonra bu genel kuraldan saptıkları halde mümin olduklarını ileri sürenlere dönülüyor. Bunlar Allah'ın şeriatı dışında bir kaynağı, **"tanımamakla, karşı çıkmakla emredildikleri Tağut'un"** hekemliğine başvurmakla imanın şartına ve İslâm'ın tanımına ters düşmüş oluyorlar.

İşte bu tür kimselere dönülerek tutumlarının şaşırtıcı olduğu belirtiliyor, bunlar kınanıyorlar, kendileri gibi olanlarla birlikte şeytanın saptırma girişimleri konusunda uyarılıyorlar, yüce Allah'a ve Peygamberimize çağrılıp da bu çağrıya yançizdiklerinde takınmış oldukları tavrın münafıklık olduğu açığa vuruluyor, ayrıca Tağut'un hakemliğine başvurmaları da imandan çıkmak, hatta daha baştan iman çerçevesi içine girmemek olarak niteleniyor, bunun yanısıra bu kınanmış yönteme uymalarının sonucunda başlarına bir sıkıntı gelince, karşılarına bir musibet çıkınca sığındıkları boş ve asılsız mazeretler anlatılıyor. Bütün bu yaptıklarına rağmen, yüce Allah, Peygamberimize bu adamlara karşı hoşgörülü davranmasını, kendilerine öğüt vermesini öneriyor. Bu ayetler grubu yüce Allah'ın, peygamberleri ne amaçla gönderdiğini açıklayarak son buluyor. Peygamberlerin gönderilişinin amacı, halkın onlara itaat etmesidir. En sonunda da imanın şartı ve İslâm'ın tanımı kesin ve açık bir dille, bir kere daha ifade ediliyor. Okuyoruz:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ
وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ
وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن
يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ
عَنكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ

بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا
إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ
مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ
فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ
إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ
لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ
حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا
فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

60- Gerek sana ve gerekse senden öncekilere indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürenleri görmüyor musun? Bunlar karşı çıkmakla, tanımamakla emredildikleri Tağutun hakemliğine başvurmak istiyorlar. Şeytan onları koyu bir sapıklığa düşürmek istiyor.

61- Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e geliniz' dendiğinde o münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.

62- Peki, nasıl oluyor da kendi elleri ile işledikleri kötülük yüzünden başlarına bir musibet gelince sana koşarak 'Biz sadece iyilik yapmak, uzlaşma sağlamak istemiştik' diye Allah adına yemin ederler.

63- Allah onların kalplerindeki kötü duyguları iyi bilir. Onlara aldırış etme, öğüt ver, kendileri hakkında içlerine işleyecek etkili sözler söyle onlara.

64- Biz gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izni ile, mutlaka kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelerek Allah'tan af dileselerdi ve Peygamber de onlar adına af dileseydi, Allah'ı tevbeleri kabul edici ve merhametli olarak bulacaklardı.

65- Hayır, hayır! Rabbine andolsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiçbir burukluk duymaksızın, kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar.

Acaba okuduğumuz bu ayetler hangi dönemin insanlarını ve olaylarını gündeme getiriyor? Ayetlerde kullanılan üslubun özelliğinden anladığımız kadarı ile burada bize münafıklığın hayli pervasız olduğu ve yahudilerin münafıklar ile işbirliği halinde çalıştıkları bir dönemden, yani Hicret sonrasının ilk

yıllarından sözediliyor.

Burada yüce Allah'ın şeriatı dışındaki bir kaynağın, yani Tağut'un hakemliğine başvurmak istedikleri açıklanan kimselerin kimler olduğuna gelince bunlar münafıkların bir kesimi olabilirler. Nitekim yukarda okuduğumuz ayetlerin ikincisinde yeralan ve onların tutumlarını açıklayan sözler bu ihtimale güç kazandıracak niteliktedir. Bunun yanısıra bu adamlar yahudilerin bir kesimi de olabilirler. Çünkü yahudiler, gerek kendi aralarında ve gerekse Medine halkı ile aralarında çıkan anlaşmazlıkların çözüme bağlanması için Allah'ın kitabının hakemliğine çağrılıyorlardı. Bu adamlar kimi zaman Tevrat'ın ve kimi zaman da -bazı olaylarda görüldüğü üzere- doğrudan doğruya Peygamberimizin hakemliğine çağrıldıkları zaman bu kaynakların hakemliklerini reddederek o günün cahiliye geleneklerinin hakemliğine başvuruyorlardı.

Fakat biz ilk ayette yeralan **"Gerek sana ve gerekse senden öncekilere indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürenler"** şeklindeki açıklamayı gözönüne alarak ilk varsayımımızı tercih ediyoruz. Çünkü yahudiler Peygamberimize indirilen kitaba (Kur'an'a) inandıklarını hiç ileri sürmemişlerdi. Gerek Peygamberimize ve gerekse daha önceki peygamberlere inandıklarını ileri sürenler münafıklardı. Müslüman gibi görünme politikası güden bu iki yüzlü kimseler İslâm inancının gereği olan bütün peygamberlere inanma şartını sözde yerine getiriyorlardı!

Ayetlerde kimler kasdedilmiş olursa olsun bu olayların Hicretin ilk yıllarında, yani Beni Kurayda ve Hayber olaylarında yahudilerin burunları henüz kırılmadan ve yahudilerin etkinliklerini kaybetmelerinin sonucunda münafıkların Medine'deki nüfuzu henüz sarsılmadan önceki günlerde meydana geldikleri kesindir.

Her neyse, biz bu ayetlerde şu noktaları buluyoruz: Burada imanın şartı ve İslâm'ın şartı tam, kesin ve net bir şekilde sınırlandırılıyor. Yüce Allah "Tanımamakla emredildikleri Tağut'un hakemliğine başvurmak isteyenler"in mümin olmadıklarına, imanları olmadığına bizzat tanıklık ediyor. Yine bizzat yüce Allah aralarındaki meselelerin çözümünde Peygamberimizin hakemliğine başvurup O'nun vereceği kararı -zorlama ve yetersizlik sonucu olarak değil- gönüllü, istekli ve arzulu olarak kabul etmeyenlerin iman çerçevesi içine giremeyeceklerine, mümin sayılamayacaklarına yemin ediyor.

Şimdi tek tek ayetleri incelemeye çalışalım:

"Gerek sana ve gerekse senden öncekilere indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürenleri görmüyor musun? Bunlar karşı çıkmakla, tanımamakla emredildikleri Tağut'un hakemliğine başvurmak istiyorlar. Şeytan onları koyu bir sapıklığa düşürmek istiyor."

Şu şaşkınların şaşkınlıklarına bak! Bunlar mümin olduklarını iddia ediyorlar, sonra da bir anda iddialarını yine kendileri çürütüveriyorlar. Bunlar bir yandan **"Sana ve senden önceki peygamberlere indirilen kitaplara inandıklarını ileri sürüyorlar"** sonra da sana ve senden önceki peygamberlere indirilen kitapların hakemliğini benimsemiyorlar. Bunun yerine başka bir kaynağın, başka

bir sistemin, başka bir hüküm merciinin hakemliğine başvurmak istiyorlar. Tağut'un hakemliğine başvurmak istiyorlar. Sana ve senden önceki peygamberlere indirilen kitaplara dayanmayan; ölçüsünü, kriterini sana ve senden önceki peygamberlere indirilen mesajlardan almayan bir hüküm kaynağının yargısına boyun eğiyorlar. Böyle bir hüküm kaynağı, hem ilâhlığın başta gelen yetkisini kendisine yakıştırdığı için ve hem de hiçbir değişmez kritere bağlı olmadığı için "tağut"tur, yani azgınlık ve taşkınlıktır.

Bu adamlar bu işi bilmeyerek, yanılgıya düşerek yapmıyorlar; tersine yargısına başvurdukları bu tağutun hakemliğine başvurulmasının yasak olduğunu kesin olarak biliyorlar. Çünkü "ona karşı çıkmaları, onu tanımamaları emredilmiştir". O halde mesele bilmemek ya da yanılgıya kapılmak meselesi değil. Tersine ortada inadçılık ve kasıt vardır. Bundan dolayı bu iddiaları, yani "sana ve senden önceki peygamberlere indirilen mesajlara inandıkları" şeklindeki iddiaları geçersizdir, asılsızdır. Bu işin arkasında onları geriye dönme ihtimaline açık kapı bırakmayacak derecede koyu bir sapıklığa düşürmek isteyen şeytan vardır. Okuyoruz:

"Şeytan onları koyu bir sapıklığa düşürmek istiyor."

İşte bu adamların, Tağut'un hakemliğine başvurmak istemelerinin ardında yatan sebep budur. Onların, Tağut'un hakemliğini istemelerini sağlayan ve bu yüzden imanın çerçevesinin ve İslâm'ın tanımının dışına düşmelerine yolaçan faktör budur. Sebep, işte budur. Yüce Allah onlara bu sebebi açıklıyor. Belki uyanıp bu sapık yoldan dönerler diye. Bu sebebi müslüman cemaate de açıklıyor. Bu adamları kimin kışkırttığını, arkalarında kimin olduğunu bilsinler diye.

Bir sonraki ayette bu adamlar, yüce Allah tarafından Peygamberimize ve daha önceki peygamberlere indirilen mesajlara, hani o inandıklarını ileri sürdükleri mesajlara çağrıldıklarında nasıl bir tavır takındıkları anlatılıyor. Okuyoruz:

"Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e geliniz! dendiğinde o münafıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün."

Fesübhanellah! Şu münafıklık kendini ele vermeden edemiyor. Fıtratın yalın mantığı ile çelişkiye düşmeden edemiyor. Yoksa münafıklık olmazdı zaten.

Neden derseniz, fıtratın yalın iman mantığı insanın, inandığı kaynağın ve inandığı kimsenin hakemliğini benimsemesini gerektirir. Allah'a ve Allah'ın indirdiği mesaja, Peygamber'e ve O'na indirilen kitaba inandığını ileri süren bir kimse Allah'ın emri, yasası ve sistemi uyarınca yargılanmaya çağrılınca fıtratın yalın mantığına göre bu çağrıyı tam bir gönül coşkunluğu ile kabul etmesi gerekir. Böyle bir adamın bu çağrıya sırt çevirmesi, onu geri çevirmesi, fıtratın yalın mantığına ters düşer. Ayrıca bu çelişkili durum ortada bir münafıklığın varolduğunu açığa vurur, adamın mümin olduğunu ileri süren iddiasının yalan olduğunu kanıtlar.

İşte yüce Allah, Allah'a ve Peygambere inandıkları halde Allah'ın ve

Peygamberin sisteminin hakemliğine razı olmayan, tersine bu sistemi benimsemeye çağrılınca ondan köşe-bucak kaçan sözleri, özlerine uymaz kimseleri sözünü ettiğimiz yalın fıtrat mantığına göre yargılıyor, hesaba çekiyor!

Bir sonraki ayette bu adamların davranışlarına yansıyan şu münafıklık belirtisine parmak basılıyor. Bu adamlar ya Allah'ı ve Peygamberi benimsesinler amacı ile kendilerine yapılan çağrıyı kabul etmedikleri için ya da Tağut'un hakemliğine başvurmaya eğilimli oldukları için başlarına bir musibet, bir felâket gelince hemen birtakım münafıkça bahaneler ileri sürerek münafıklıklarını mazur göstermeye kalkışırlar. Okuyoruz:

"Peki, nasıl oluyor da kendi elleri ile işledikleri kötülük yüzünden başlarına bir musibet gelince hemen sana koşarak 'Biz sadece iyilik yapmak, uzlaşma sağlamak istemiştik' diye Allah adına yemin ederler."

Bu musibet, bu adamların ne mal oldukları o günkü müslümanlarca anlaşılmış olması sebebi ile başlarına gelmiş olabilir. Çünkü böyle olunca onlar müslümanların kınamalarına, toplumdan soyutlama girişimlerine ve horlamalarına maruz kalmış olabilirler. Bu da normal bir tepkidir. Çünkü müslüman toplum, Allah'a ve Allah'ın indirdiği mesaja, Peygamber'e ve O'na inen kitaba inandığını iddia ettiği halde yüce Allah'ın şeriatı dışında bir kaynağın hakemliğine başvurma eğilimi gösteren, ya da Allah'ın sistemine göre yargılanmaya çağrılınca bu çağrıya sırt çeviren kimselerin kendi içinde bulunmasına dayanamaz, katlanamaz. Böyle bir çelişkiye ancak fertlerinde İslâm'dan ve imandan eser kalmamış olan, iman namına elinde sadece bu adamlarınki gibi birtakım asılsız iddialar ile İslâm namına sadece kuru isimler kalmış olan toplumlar katlanabilirler!

Ya da bu adamlar yüce Allah'ın adil nizamı dışındaki bir kaynağın hakemliğine başvurdukları için zulme uğruyorlar, bu anlamda başlarına musibet geliyor, bunun üzerine aralarında doğan bir problemin çözümünü Tağut'un hakemliğinden beklemiş olmalarının sonucu olarak pişman olmuş, hayal kırıklığına uğramış olabilirler.

Yahud sözkonusu musibeti başlarına indiren doğrudan doğruya yüce Allah'tır. Düşünsünler de doğru yola gelsinler diye kendilerini bir sınavdan geçirmek istemiştir belki.

Adamların başlarına gelen musibetin sebebi ne olursa olsun, Kur'an alaycı bir dille soruyor? O zaman durum nice olur diye! Bu adamlar bu durumda Peygamberimizin yanına gidince ne yaparlar? Okuyoruz:

"Biz sadece iyilik yapmak, uzlaşma sağlamak istemiştik' diye Allah'ın adı üzerine yemin ederler."

Son derece gülünç, komik bir durum. Adamlar yaptıklarının farkında olarak Peygamberimizin yanına gidiyorlar, fakat kendilerini bu davranışa iten asıl faktörü Peygamberimize açıklamaya cesaretleri, daha doğrusu niyetleri olmadığı için yalan yere yemin ediyorlar. Tağut'un -bu olayda belki de gele-

neksel cahiliye yasalarının- hakemliğine başvurmak istemelerinin tek amacı iyilik yapmak ve uzlaşma sağlamaktır diye!

Bu iddialar yüce Allah'ın sistemini ve şeriatını bir yana bırakıp başka bir kaynağın hakemliğine başvuranlar tarafından her dönemde ileri sürülegelmiştir. Böyleleri kargaşalığa, sıkıntıya ve acılara yolaçmaktan kaçındıkları için yüce Allah'ın şeriatının hakemliğine başvurmadıklarını söylerler; bu tutumları ile farklı unsurları uzlaştırmak, çeşitli görüşleri ve çelişik inançları bağdaştırmak istediklerini sözlerine eklerler. Bu sözler, mümin olmadıkları halde mümin olduklarını söyleyen kaypak münafıkların ileri sürecekleri asılsız bir bahanedir. Durum her zaman ve her yerde tıpatıp aynıdır.

Yüce Allah, bu kimselerin sırtlarına giydikleri bu iğreti kaftanı üzerlerinden soyup çıkarıyor, Peygamberine onların yüreklerinde gizli tuttukları niyetleri ve duyguları bildiklerini haber veriyor. Bu arada bütün bunlara rağmen Peygamberimize bu adamlara karşı yumuşak davranmasını, kaypaklıklarını görmezlikten gelerek onlara öğüt vermesini öneriyor. Okuyoruz:

"Allah onların kalplerindeki kötü duyguları iyi bilir. Onlara aldırış etme, öğüt ver, kendileri hakkında içlerine işleyecek etkili sözler söyle onlara."

Bunlar gerçek niyetlerini ve duygularını saklayarak bu bahaneleri ileri süren, bu mazeretlerini uyduran kimselerdir. Allah vicdanların saklı birikimlerini ve kalplerin titreşimlerini herkesten iyi bilir. Fakat o günlerin münafıklara karşı güdülen politikası bu kimselere gözyummayı, yumuşak davranmayı, öğüt vermeyi ve eğitici çabaları devam ettirmeyi gerektiriyordu.

Okuduğumuz ayetin son cümlesine dikkatleri yeniden çekmek istiyoruz:

"Onlara, kendileri hakkında içlerine işleyecek etkili sözler söyle."

Bu ifade şaşırtıcı derecede başarılı bir tasvirle önümüze son derece somut bir tablo getiriyor. Söz sanki bir ok gibi doğrudan doğruya vicdanlara yöneltiliyor ve yine doğrudan doğruya kalplere saplanıp oturuyor.

Bu ayet, bu adamları, sapık yollarından dönmeye, tevbe ederek doğru yola koyulmaya, yüce Allah'ın ve Peygamberin himayesine sığınarak güvene kavuşmaya özendiriyor. Tağut'un hakemliğine başvurma eğilimi göstermiş olmalarına, Allah'ın ve Peygamberimizin hakemliğini benimsemeye çağrıldıklarında Peygamberimizden köşe-bucak kaçmış olmalarına rağmen eğer kirli geçmişlerinden kopmaya karar verirlerse kendilerine kucak açılacağı mesajı veriliyor. Çünkü tevbe kapısı açıktır. Yüce Allah'a dönme fırsatı henüz kaçmış değildir. Eğer onlar günahlarından dolayı yüce Allah'tan af dilerler ve Peygamber de onlar adına Allah'tan af dilerse bu dilekler kabul edilir.

Fakat, okuyacağımız ayet, bütün bunlardan önce bir temel kuralı belirliyor. O kural şudur: Yüce Allah, peygamberlerini -kendi izni çerçevesinde- insanlardan itaat görmek üzere gönderdi. Onları emirlerine karşı gelinsin diye göndermediği gibi sadece öğüt verici olsunlar, sadece yol göstermekle yetinsinler diye de göndermedi. Okuyoruz:

"Biz gönderdiğimiz her peygamberi, Allah'ın izni ile, mutlaka kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelerek Allah'tan af dileselerdi ve Peygamber de onlar adına af dileseydi Allah'ı, tevbeleri kabul edici ve merhametli olarak bulacaklardı."

Bu ayetin baş tarafı son derece önemli bir gerçeği dile getiriyor. Peygamber sadece bir "vaiz" değildir. O söyleyeceğini söyledikten sonra geçip giden, sözleri havada uçuşup kaybolan, hiçbir otoriteye, hiçbir yaptırım gücüne sahip olmayan sıradan bir hatip değildir. Nitekim insanları bu dinin mahiyeti ve peygamberlik misyonunun özü konusunda yanıltmak isteyen bazı düzenbazlar böyle söylüyor. Bunun yanısıra "Din"in ne demek olduğunu kavrayamamış olan bazı sığ düşünceliler bu meseleyi böyle anlıyorlar. Oysa din, bir hayat sistemi; örgütleri ile, yasal düzenlemeleri ile, kurumları ile, değer yargıları ile, ahlâk sistemi ile, edep kuralları ile, ibadetleri ve törenleri ile gerçek anlamda dört dörtlük bir hayat sistemidir.

Bütün bunlar peygamberlik makamının bir otoriteye sahip olmasını gerektirir. Sistemi hayata geçirecek yöneltecek bir otoritenin, bir yürütme gücünün olmasını kaçınılmaz kılar. Yüce Allah, peygamberleri -kendi izni, kendi şeriatı çerçevesi içinde- dinin sistemini pratiğe yansıtmak konusunda insanlar tarafından itaat edilsin diye gönderdi. Onları bu hayata yön vermesini dilediği sistemin yürürlüğe girmesini sağlamak için gönderdi. Kendi izni ile sınırlı olmak şartı ile itaat edilsin diye göndermediği bir tek peygamber yoktur. Buna göre Peygambere itaat etmek, aslında yüce Allah'a itaat etmek demektir. Yüce Allah, peygamberleri sırf vicdanları etkilesinler, diye sırf klasik ibadetleri ve dini törenleri insanlara öğretsinler diye göndermiş değildir. Böyle bir varsayım, bu dine ilişkin asılsız bir kuruntu olur. Yüce Allah'ın peygamber göndermekteki hikmeti ile bağdaşmaz. Bu hikmet pratik hayatta belirli bir sistemi egemen kılmaktır. Yoksa peygamberlerin sadece vaizlik görevi yapmakla yetindikleri, söyleyeceklerini söyledikten sonra başka hiçbir şeyle ilgilenmeyerek geçip gittikleri bir dünya, bu günkünden çok daha berbat olurdu. Küstahların her türlü ölçüyü pervasızca çiğnedikleri, alçakların her türlü alçaklıklarını rahatlıkla sahneye koydukları bir dünya olurdu.

Bundan dolayı İslâm tarihi bilinen gelişim çizgisini izledi. Yani bir çağrı, bir tanıtma-duyurma, bir düzen koyma, bir egemenlik kurma tarihi oldu. Bu süreci Peygamberin yerini alan halîfelerin yönetimi izledi. Bu hilâfet yönetimi şeriatın ve kurulmuş düzenin gücüne dayanarak şeriatı ve düzeni ayakta tutmaya, Peygambere yönelik itaate süreklilik kazandırmaya, yüce Allah'ın peygamberleri göndermekteki muradını gerçekleştirmeye çalıştı.

Bundan başka "islâm" ya da "din" ile anılabilecek bir yol, bir sistem yoktur. "Din" ve "İslâm" adı ile varolan tek yol, tek sistem pratik hayatta ve düzende gerçekleşen peygambere yönelik itaattır. Bu pratik hayat sosyal şartlara bağlı olarak şu ya da bu oranda değişikliğe uğrayabilir. Fakat temeli ve özü değişmez kalır. O temel ve öz ki, o olmadan islâm olmaz. Bu özün, bu temelin ana maddelerini şöyle sıralayabiliriz: Yüce Allah'ın sistemine teslim olmak; Peygamberin sistemini uygulamak; yüce Allah'ın şeriatının hakemliğini

benimsemek; Yüce Allah katından getirdiği mesajlar konusunda Peygambere itaat etmek; ilâhlık yetkisinin sadece Allah'ın tekelinde olduğunu kabul etmek, başka bir deyimle "Lâilâheillallah (Allah'tan başka ilâh yoktur)" ilkesine tanıklık etmek; buna bağlı olarak yasa koyma yetkisinin sırf Allah'a ait bir yetki olduğunu ilkesel bir yaklaşımla kabul etmek, bu yetkiden başka hiçbir güce en ufak bir pay ayırmamak; şu ya da bu oranda Tağut'un hakemliğini benimsememek; haklarında nass bulunmayan yeni ve tartışmalı meselelerin çözümünü yüce Allah'a ve Peygambere havale etmek.

Bu sistemden saparak "kendilerine zulmedenler"in önünde, yüce Allah'ın, Peygamberimizin dönemindeki yahudileri yararlanmaya çağırdığı, özendirdiği fırsat vardır. Okuyoruz:

"Eğer onlar nefislerine zulmettiklerinde sana gelerek Allah'tan af dileselerdi ve Peygamber de onlar adına af dileseydi, Allah'ı tevbeleri kabul edeci ve merhametli olarak bulacaklardı."

Yüce Allah her zaman tevbe edenlerin tevbelerini kabul eder. Allah yanlış yoldan dönenlere karşı her zaman merhametlidir. Bu ayette O, bize bu sıfatlarını tanıtıyor ve kendisine sığınanların, günahlarından dolayı af dileyenlerin tevbelerini kabul edeceğini, üzerlerine merhametini yağdıracağını vaadediyor. Bu ayetin kapsamına ilk girenlerin önünde Peygamberimize kendileri adına af dilemesi fırsatı vardı. O fırsat geçti. Fakat yüce Allah'ın kapısı sürekli açık ve O'nun vaadi her zaman geçerlidir. Hiçbir zaman ne bu kapı kapanır ve ne de vaadin süresi dolar. O halde isteyen gelsin, azmeden öne atılsın.

Okuduğumuz bu ayetler gurubunun sonunda daha önce de sözünü ettiğimiz kesin ifadeli mesajla karşılaşıyoruz. Bu mesajın girişinde yüce Allah kendi zatı üzerine yemin ediyor. Arkasından karşısına çıkan her meselede Peygamberimizi hakem tutarak O'nun vereceği her kararı gönlünde hiçbir burukluk duygusu hissetmeksizin, hiçbir duraksama belirtisi göstermeksizin tam bir gönül rızası ile kabul etmeyen kimsenin kesinlikle mümin sayılamayacağını açıklıyor. Okuyoruz:

"Hayır hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında çıkan anlaşmazlıklarda senin hakemliğine başvurmadıkça, sonra da vereceğin karara, gönüllerinde hiçbir burukluk duymaksızın, kesin bir teslimiyetle uymadıkça mümin olamazlar."

Kendimizi bir kere daha iman şartı ve İslâm'ın tanımı ile karşıkarşıya buluyoruz. Bu şartı ve bu tanımı bizzat yüce Allah ortaya koyuyor ve onu yüce zatı üzerine yemin ederek perçinliyor. Artık bundan sonra imanın şartı ve İslâm'ın tanımı konusunda hiç kimsenin söyleyebileceği bir söz, hiç kimsenin getirebileceği bir yorum olamaz.

Bundan sonra ancak demogoji yapılabilir ki, ona da kulak asılmaz, değer verilmez. Bu konuda ortaya konabilecek bir demogoji örneği şudur: "Yüce Allah'ın bu sözü belirli bir zamana bağlıdır ve sadece belirli bir grup insan hakkında geçerlidir!"

Bu iddia, İslâmı hiç kavramamış olanların, Kur'an-ı Kerimin uslubu

hakkında hiçbir şey bilmeyenlerin sözüdür. Bu yüzeysel yorumun tersine, yüce Allah'ın bu sözü İslâm'ın genel karakterli gerçeklerinden biridir, yeminle perçinlenerek ifade edilmiştir, hiç bir kayıtla sınırlı değildir. Peygamberimizi hakem tutma zorunluluğu, sadece sağlığında O'nun kendisini hakem tutma zorunluluğudur diye bir kuruntuya kapılma ya da bu kuruntuyu başkalarının zihinlerine aşılamak tamamen yersiz ve gerekçesizdir. Sözkonusu olan Peygamberimizin şeriatını ve sistemini hakem tutma zorunluluğudur. Yoksa öyle olsaydı Peygamberimizin ölümünden sonra Allah'ın şeriatine ve Resulullahın sünnetine hiç yer kalmazdı. Bu görüşü Hz. Ebu Bekir döneminde en sapık dönekler (mürtedler) ileri sürünce Hz. Ebu Bekir bu gerekçe ile onlara karşı savaş açmıştı. Hatta bundan çok daha azını yapanlara, yani Peygamberimiz ölünce zekât verme zorunluluğu konusunda Allah'a ve Peygambere itaat etmekten vazgeçmeye kalkışanlara, Peygamberimizin bu konudaki hükmüne karşı çıkanlara karşı savaş açmıştı.

"İslâm"ın varlığını kanıtlayabilmek için yüce Allah'ın şeriatının ve Peygamberimiz tarafından verilen hükmün hakemliğine başvurmak yeterlidir. Ama bu kadarı "iman"ın varlığını kanıtlamaya yetmez. İmanın varlığını kanıtlayabilmek için bu şartın beraberinde gönül hoşnutluğu, kalb teslimiyeti ve iç rahatlığı da bulunmalıdır.

İşte "İslâm" ve "İman" budur. Buna göre herhangi bir kimse müslüman ve mümin olduğunu iddia etmeden önce kendisi nerede, İslâm nerededir ve yine kendisi nerede, iman nerededir, buna iyi bakmalıdır.

Bu ayetlerin akışı içinde Peygamberimizin hakemliği kabul edilmedikçe, arkasından vereceği karara gönül hoşnutluğu ile teslim olunmadıkça mümin olunamayacağı vurgulandıktan sonra söz şu gerçeğe getiriliyor: İnsanların benimsemeye çağrıldıkları bu sistem, başka kaynağa başvurmaksızın tek başına hakem tutmakla yükümlü tutuldukları bu şeriat, gönül rızası ile kabul etmeleri kesinlikle kendilerinden istenen bu yargı düzeni kolay bir sistem, hoşgörülü bir şeriat ve merhametli bir yargı düzenidir. Bu sistem insanlara kapasiteleri dışında bir yükümlülük getirmiyor, onları zora koşmuyor, göze alamayacakları bir fedakârlıkta bulunmalarını istemiyor.

Çünkü yüce Allah insanın zayıf olduğunu biliyor ve bu zayıflığa merhameti ile karşılık veriyor. Yüce Allah biliyor ki, eğer insanlara çok ağır yükümlülükler yüklerse bunları çok az kimse yerine getirir. Allah insanları sıkıntıya sokmak, onları günaha düşürmek istemez. Bundan dolayı onlara ağır, çoğunluğu görevini yerine getirmeye ve günahkâr olmaya sürükleyecek derecede zor yükümlülükler önermemiştir. Eğer insanlar yüce Allah'ın önerdiği kolay yükümlülükleri üstlenseler ve yüce Allah'ın kendilerine verdiği öğütleri dinleseler hem dünyada hem ahirette büyük bir mutluluğa kavuşurlardı, yüce Allah onları hidayeti ile desteklerdi. Nitekim O, azimle, iyi niyetle, çaba ile, iradesi ile, gücünün sınırları içinde hidayet peşinde koşan herkesin yardımcısı ve destekçisidir. Okuyoruz:

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُوا مِن دِيَارِكُم

مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ
لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَّآتَيْنَاهُم
مِّن لَّدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

66- Eğer onlara "canlarınızı feda ediniz" ya da "yurtlarınızdan çıkınız" diye emretmiş olsaydık, pek azı dışında, bunları yapamazlardı. Oysa eğer onlar kendilerine verilen öğütleri tutsalardı, bu haklarında hayırlı ve güvenceli bir tutum olurdu.

67- O zaman onlara tarafımızdan büyük bir mükâfat verirdik.

68- Kendilerini kesinlikle doğru yola iletirdik.

Bu sistem, her normal yaratılışlı, sağlıklı fıtratlı insanın üstesinden gelebileceği derecede kolaydır. Normal olarak çok az kimsede bulunan olağanüstü, süper gayretlerin varlığını gerektirmez. Bu din böylesine küçük bir azınlığa gelmedi, bütün insanlara geldi. İnsanlar yükümlülüklerini yerine getirebilme açısından farklı madenler, değişik renkler gibidirler. Farklı dereceli zümreler oluştururlar. Oysa bu din tümüne kendilerinden istenen görevleri yapma ve sakındırıldıkları günahlardan uzak kalabilme imkânını tanımaktadır.

Okuduğumuz ayetlerin ilkinde sözü edilen "cana kıyma" ve "yurttan çıkma" eylemleri iki ağır yükümlülük örneğidir. Eğer yüce Allah insanlara bu yükümlülükleri emretseydi, pek az kimse dışında onları yapabilen bulunmazdı. Bunlar emredilmedi. Çünkü yükümlülüklerin amacı insanların ezici çoğunluğunun gücünü aşmak, ezici çoğunluğu cendereye sokmak değildir. Tersine ilâhi sistemin amacı yükümlülüklerini herkesin yerine getirmesi, herkesin onların gereğini yapabilmesi normal ve ruhen sağlıklı herkesin iman kervanına katılmasıdır. Fakat bu kalabalık, geniş kapsamlı ve uzun konvoylu İslâm ümmeti kervanının ilerleyiş süreci boyunca farklı vicdanları, farklı gayretleri, farklı yeteneklerin hakkettikleri yerleri alma ve bu farklı zümreler ümmeti, bir bütün olarak yetiştirip ilerletmeleridirler.

Nitekim İbn-i Cureycin, Musenna İshak Ebu Ezher yolu ile İsmail'e dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Ebu İshak Subeyî şöyle diyor **"Eğer onlara 'canlarınıza kıyınız...'** diye başlayan ayet inince arkadaşlarımızdan biri 'Eğer bize böyle bir emir verilseydi, onu yerine getirirdik. Bizi böyle bir yükümlülükten muaf tutan Allah'a hamdolsun' dedi. Bu söz Peygamberimizin kulağına varınca O, şöyle buyurdu:

"Benim ümmetim içinde öyleleri var ki, kalplerindeki iman yalçın dağlardan bile daha sarsılmazdır."

Bu arada İbn-i Ebu Hatem'in, Musab b. Sabit'e dayanarak bildirdiğine göre Musab'ın amcası Amr b. Abdullah b. Zubeyr şöyle diyor; "Eğer onlara canlarınızı feda ediniz! ya da 'yurtlarınızdan çıkınız' diye emretmiş olsaydık,

pek azı dışında, bunları yapmazlardı" ayeti inince Peygamberimiz **"Eğer böyle bir emir gelseydi, Abdullah b. Revaha bu emri yerine getirenlerden biri olurdu"** buyurdu.

Yine İbn-i Ebu Hatem'in -halkalarını saydığı bir rivayet zincirine dayanarak- bildirdiğine göre sahabilerden Şurayh b. Ubeyd diyor ki; "Peygamberimiz **'Eğer onlara canlarınızı feda ediniz diye emretmiş olsaydık...'** diye başlayan ayeti okuyunca eli ile Abdullah b. Revaha'yı göstererek **'Eğer Allah bu yükümlülüğü emretseydi, bu adam onu yerine getiren azınlık içinde yeralırdı."** buyurdu.

Peygamberimiz adamlarını son derece sağlam, derinlikli ve net bilgilerle tanıyordu. Her birinin özelliklerini, kendilerinden bile daha iyi biliyordu. Peygamberimiz dönemi tarihinde (sirette) O'nun kendi adamlarını, bunun yanısıra savaştığı kimseleri ve kabileleri, uzmanlık derecesine varan bir bilgi ile tanıdığını gösteren birçok örnek vardır. Çevresinin şartlarını ve insanlarını şaşılacak bir duyarlılıkla gözetleyen üstün yetenekli bir komutanın bilgisidir bu. Bu konu henüz gerektiği gibi incelenmiş değildir.

Şimdi konumuz bu değil. Şimdiki konumuz Peygamberimizin eğer ağır yükümlülükler emredilseydi, ümmetinin içinde bunların üstesinden gelebilecek olanların bulunduğunu bildiği idi. Fakat Peygamberimiz bunun yanısıra şu dinin sırf bu küçük insan azınlığı için gelmediğini de biliyordu. Yüce Allah, bizzat yarattığı bu insanın yapısını ve gücünün sınırlarını biliyordu. Bundan dolayı bütün insanlar için gelişmiş olan bu dinde iyi niyetli, normal yaratılışlı, sağlıklı fıtratlı, amacı Allah'a itaat etmek olan, küstah ve umursamaz olmayan herkesin kolaylıkla yapabileceği görevleri emretti.

Bu gerçeği vurgulamak insanı çözülmeye, hayvanlık düzeyine inmeye ve pislik böceği gibi çamurda debelenmeye çağıran yıkıcı yaygaralara karşı koymak açısından özellikle önem taşır. Bu yaygaraların iddiasına göre insanın "realite"si, karakteristik yapısı, yaratılışı ve kapasitesi budur. Din "idealist" bir çağrıdır, o şu dünya pratiği içinde gerçekleşmek için gelmedi, onun yükümlülüklerini bir kişi yapabilirse yapamayan yüz kişi vardır.

Bu iddia yalandır, bir; aldatıcıdır, iki; cahilcedir, üç. Çünkü bu iddia, insanı yaratan ve ona bu dinin yükümlülüklerini emreden yüce Allah'ın bildiği, tanıdığı gibi insanı bilip tanıma imkânından yoksundur. Yüce Allah bu kapsamlı bilgisi ile bu yükümlülüklerin sıradan insanın kapasitesini, gücünün sınırlarını zorlamadıklarını biliyor. Çünkü bu din, seçkin bir azınlığa gelmedi ki!

Gerekli olan şey sıradan insanın gayretli, samimiyeti ve yola koyulması, ilk adımı atmasıdır. O zaman yüce Allah'ın, görevini yapanlara yönelik vaadi devreye girer. Okuyoruz:

"Oysa eğer onlar kendilerine verilen öğütleri tutsalardı, bu haklarında hayırlı ve güvenceli bir tutum olurdu."

Görüldüğü gibi insana düşen sadece yola koyulmak, ilk adımı atmaktır. Arkasından yüce Allah'ın yardımı, yola devam etmeyi güvenceye bağlayan

desteği imdada yetişir. Bunu büyük mükâfat izler, onu da doğru yola iletmek izler. Yüce Allah doğru söylemiştir. Allah kullarını -haşa- aldatmaz, onlara yerine getirmeyeceği vaadlerde bulunmaz, onlara sadece doğru olanı söyler. **"kim yüce Allah'tan daha doğru sözlü olabilir?!"**[83]

Yalnız bu sistemin kolaylığı "istisnai kolaylık (ruhsat)" demek değildir. Yani bu dindeki istisnai kolaylıkları biraraya getirerek sırf bunların toplamını hayat sistemi haline getirmek değildir vurgulamak istediğimiz kolaylık. Bu dinde normal emirler (azimetler) de vardır, istisnai kolaylıklar (ruhsatlar) da. Normal emirler asıldır, istisnai kolaylıklar geçici şartlar içindir.

Kimi zaman bazı samimi ve iyi niyetli dâvetçiler, insanları bu dine çekebilmek için bu "istisnaî kolaylıklar"a sarılırlar, onları biraraya getirerek meydana getirdikleri toplamı insanlara din diye sunarlar, arkasından onlara "Bakınız, bu din ne kadar kolaydır" derler! Bir de bazı yağcılar var. Bunlar devlet yetkililerinin ve halk yığınlarının ihtiraslarını pohpohlamak, keyfi doyuma erdirmek peşindedirler. Bu amaçla İslâmın hükümleri ve nassları arasında "sızma noktaları" ararlar ve bulabildikleri bu sızma noktalarının toplamını din diye ortaya koyarlar.

Bu din ne odur ve ne de budur. O normal emirleri ile ve istisnai kolaylıkları ile (azimetleri ve ruhsatları ile) parçalanmaz bir bütündür. O bu niteliği içinde insanlar için kolaydır, sıradan insan eğer gayret ederse onun gereklerini yerine getirebilir ve insan oluşunun sınırları içinde kendine özgü kemal, olgunluk derecesinin son noktasına ulaşabilir. Tıpkı aynı bahçede yetişen meyvaların, kendilerine özgü olgunluğa ermeleri gibi. İçinde üzüm, şeftali, armut, dut, incir ve salatalık yetişen bir meyva bahçesi düşünelim.Bu meyvaların hepsinin tadı aynı olmaz. Ama bu meyvalardan herhangi biri kendine özgü olgunluk düzeyine erince, tadı bir başka meyvadan azdır diye, "olgunlaşmadı" hamdır denemez.

Bu dinin bahçesinde bakla da, salatalık da, zeytin de, nar da, elma da, ayva da, üzüm de, incir de yetişir ve hepsi de olgunlaşır. Tatlıları ve sululuk oranları farklı olur, ama hepsi de olgunlaşır, kendileri için mümkün olan kemal derecesinin son noktasına ulaşırlar.

Bu Allah'ın tarlasında, Allah'ın gözetimi altında ve Allah'ın sağladığı kolaylıklar eşliğinde gerçekleşen bir ilâhi üretim sürecidir.[84]

Sıra bu dersin sonunu oluşturan iki ayete geldi. Bu iki ayette ruhlarda, gönüllerde çok sevilen bir nimetin, tatlı bir hazzın özlemi, coşkunluğu ve cazibesi canlandırılıyor. Ahirette peygamberler ile, dosdoğrularla (sıddıklarla) şehitlerle ve diğer seçkin iyi kullarla birarada olma nimeti ve hazzı. Okuyoruz:

وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَعَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم

83- Nisa Suresi, 87

84- Daha geniş bilgi edinmek isteyenler yazarın "Din Budur" adlı eserinin "Kolay Bir Sistem" başlıklı bölümünü okuyabilirler.

مِنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّٰلِحِينَ ۚ وَحَسُنَ
أُو۟لَٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ ٱلْفَضْلُ مِنَ ٱللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ
عَلِيمًا ﴿٧٠﴾

69- Allah'a ve Peygamber'e itaat edenler var ya, bunlar Allah'ın nimetine eriştirdiği peygamberlerle, dosdoğru kullarla, şehidlerle ve iyilerle birlikte olurlar. Bunlar ne iyi arkadaşlardır!

70- Bu Allah'ın bağışıdır. Allah herşeyi yeterince bilir.

Bu okşayıcı mesaj, her kalbin duygularını coşturur. İçinde zerrece iyilik bulunan, kurtuluş tohumu barındıran, yüce Allah'ın yakınlarında onurlu bir beraberliğin simgelediği yüksek bir makama tırmanma özlemi ile yanıp tutuşan her kalbi heyecanın şevki ile kanatlandırır. Bu yüce seçkinler gurubu ile birlikte olmak yüce Allah'ın tek yanlı bir bağışıdır. Hiç bir insan sadece iyi ameli ile, sırf ibadeti ile bu yüce makama erişemez. O yüce Allah'ın geniş kapsamlı, gürül gürül akıslı ve yaygın bir lütfundan başka bir şey değildir.

Sözlerimizin burasında ömrümüzün bir kaç dakikasını Peygamberimizin sahabileri ile başbaşa yaşamamız yerinde olur. Bu seçkin müminler, ahirette de peygamberimiz ile birlikte olmanın özlemi ile yanıp tutuşuyorlar. Aralarında öyleleri var ki, Peygamberimize karşı beslediği coşkun aşk yüzünden O'ndan ayrı düşmeyi düşünemiyor bile! Oysa O, henüz dünyada ve onların arasındadır. İşte bu sırada bu ayetler iniveriyor, bunun üzerine bu yakıcı aşkın ateşi yatışıyor, üzerine su serpilmiş gibi oluyor bu soylu aşkın ve bu dalgalanan yalazın.

İbn-i Cerir'in, İbn-i Humeyd ve Yakub Sekemı yolu ile Cafer b. Ebu Muğire'ye dayandırarak bildirdiğine göre sahabilerden Said b. Cubery şöyle diyor: "Bir gün Medine yerlilerinden (Ensardan) bir arkadaşımız Peygamberimizin yanına geldi, arkadaşımız üzgündü. Bunun üzerine Peygamberimiz, kendisine "Ey falanca seni üzgün görüyorum, sebebi nedir?" diye sordu. Arkadaşımız "Düşündüğüm bir şey var da onun için üzülüyorum' dedi. Peygamberimizin "Nedir o düşündüğün şey?" diye sorması üzerine arkadaşımız şunları söyledi: "Hergün sabahleyin yanına geliyor ve ancak gece olunca yanından ayrılıyoruz. Bütün gün yüzüne bakıyor, seninle birlikte oturuyoruz. oysa sen yarın Peygamberlerin yanına yükseltileceksin ve biz artık sana ulaşamayacağız". Peygamberimiz arkadaşımızın bu sözlerine hiçbir karşılık vermedi. Fakat bir süre sonra Cebrail geldi ve **'Allah ve Peygamber'e itaat edenler var ya, bunlar Allah'ın nimetine eriştirdiği peygamberlerle...'** diye başlayan ayeti getirdi. Bunun üzerine Peygamberimiz, o arkadaşımıza haber salarak kendisine bu müjdeyi iletti."

Öteyandan Ebu Bekir b. Murdeveyh'in bildirdiğine göre Peygamberimizin eşi Hz. Aişe şöyle diyor: "Bir defasında adamın biri Peygamberimize gelerek şöyle dedi; 'Ya Resulellah, ben seni kendimden, ailemden, çoluk-çocuğumdan daha çok seviyorum. Bazan evdeyken hatırıma geldiğinde kendimi tutamayarak

sana geliyor, seni görüyorum. Benim ve senin ölümünü düşününce senin cennete girip diğer peygamberlerin yanına yükseleceğini biliyor, eğer ben de cennete girersem seni göremeyeceğimden korkuyorum! Peygamberimiz, adamın bu sözlerine hiçbir karşılık vermedi. Bunun üzerine bir süre sonra **'Allah'a ve Peygamber'e itaat edenler var ya, bunlar Allah'ın nimetine eriştirdiği Peygamberlerle, dosdoğru kullarla, şehidlerle ve iyilerle birlikte olurlar. Bunlar ne iyi arkadaşlardır!'** ayeti indi."

Bu arada Akl b. Ziyad'ın, Yahya b. Kesir yolu ile Ebu Seleme b. Abdurrahman'a dayanarak bildirdiğine göre sahabilerden Rebie b. Kaab Eslemi şöyle diyor 'Bir gece Peygamberimizin yanında yatmıştım. Sabah olunca helâ ve abdest suyunu hazırlayıp önüne koydum. Bunun üzerine bana 'bir dilekte bulun' buyurdu. Kendisine 'Ya Resulellah, cennette seninle birlikte olmak istiyorum.' diye cevap verdim. 'Başka bir isteğin yok mu?' diye sordu. 'Hayır, tek dileğim bu' dedim. Bunun üzerine bana **'O halde çok çok secdeye vararak kendin için bana yardımcı ol'** buyurdu."[85]Ayrıca bir gurup sahabiden tevatur yolu ile nakledildiğine göre bir defasında Peygamberimize sevdiği kimselere katılamayan, onlarla birlikte olma imkânı bulamayan kimsenin durumu soruldu. Peygamberimiz bu soruyu **"İnsan, sevdikleri ile birliktedir"** diye cevaplandırdı. Sahabilerden Enes b. Malik diyor ki; "Müslümanlar bu söze sevindikleri kadar hiçbir şeye sevinmemişlerdi."[86]

Evet, bu mesele sahabilerin kalplerini ve ruhlarını çok meşgul ediyordu. Ahirette Peygamberimiz ile birlikte olma meselesi yani. Çünkü dünyada O'nunla birarada olmanın erişilmez tadına varmışlardı! Bu mesele, aynı zamanda yüce Peygamberimizi sevmenin tadına erişen her müslümanın kalbini meşgul eder. Okuduğumuz son hadiste bu bakımdan ümit, güven ve ışık vardır!

CİHADA KOŞUN!

Bu bölümde yer alan ayetlerin erken bir dönemde nazil olduğu görüşünü tercih ediyoruz. Bu da Uhud savaşı sonrası Hendek savaşından önceki dönem olabilir. Bu ayetlerin ortaya koyduğu müslüman topluluğun görünümü bizi bu sonuca götürmektedir. Bu görünüm, müslüman safta henüz olgunlaşmamış yahut iman etmemiş ve iki yüzlülük yapan çeşitli grubların varlığına işaret etmektedir. Bu da gösteriyor ki o dönemdeki müslüman topluluğun durumu omuzlarına yüklenen büyük görevi yerine getirmek ve gerek itikadi düşüncelerde gerekse düşmanla girişilen savaşta bu büyük görevin düzeyine yükselmek için eğitim, direktif, uyarı ve cesaretlendirme konusunda büyük çabalar gerektirmiştir.

Vardığımız bu sonuçlar, diğer bir gerçeği, bu safta yüksek zirvelere çıkan ve bu düzeye yükselmek için büyük aşamalar kateden ve sonuçta da bu düzeye ulaşan örnek müslümanların varlığı gerçeğini görmezlikten gelmemizi gerektirmiyor. Ancak biz bir bütün olarak "müslüman saf"lardan söz ediyoruz.

85- Müslim
86- Buharî

Karışık, ancak uyum söz konusu olmayan bir yapı gibi... Bu haliyle bu müslümanların, düzen ve uyumunu sağlayacak bir çabayı gerektirdiği ileride görülecek Kur'an ayetlerinden anlaşılmaktadır.Bu direktiflerden ortaya çıkan işaretler incelendiğinde müslüman kitlenin çoğu zaman unuttuğumuz beşeri görünümüyle yüzyüze gelmemizi sağlar. Bir bakıyoruz, bu kitlenin birtakım zaaf ve kuvvet noktaları vardır. Bu arada Kur'an'ın, aynı anda, hem beşeri zaafları, hem cahilî kalıntıları dile getirdiğine, hem de düşman kamplarla nasıl bir savaşa tutuştuğuna şahid oluyoruz. Böylece diri ruhlarda ve pratik alemde fonksiyonunu yerine getiren Kur'an'ın eğitim metodunu da görüyoruz. Ayrıca -farklı dereceler, ayrı özelliklere sahip ve ilk defa cahiliye bataklığından birer birer toplanan- bu kitleyi Rasulullah'ın son günlerinde gördüğümüz insan fıtratının elverdiği oranda uyumlu bir hale getirerek olgunlaştırıp yüceltmek için bu sistemin sarfettiği düzenli çabanın bir yönünü de görüyoruz.

Bunları bu şekilde görmek bize yararlı olacaktır. Hem de çok.. İnsan ruhunun özelliklerini ve bu ruhun Resulullah'ın Kur'an metoduyla eğittiği en hayırlı toplumda örneğini görmemiz zaaf ve güç yeteneklerini kavramamızda yararlı olacaktır.

Kur'an'ın eğitim metodunun özelliklerini, bu ruhları nasıl ele aldığını onlara nasıl şefkatle eğildiğini, pratik alemde kendi özelliğini koruyarak hareket ettiğini gördüğümüz gibi farklı düzeylerde farklı örnekleri içeren müslüman kitleye nasıl bir uyum kazandırdığını algılamamız da yararlı olacaktır.

Kendi durumumuzu ve insan topluluklarının durumunu bu seçkin kitlede somutlaşan insan ruhunun pratiği ile kıyaslamak da yararlı olacaktır. Böylece ruhumuzda bir takım zaaf noktalarının varlığını algıladığımızda karamsarlığa kapılıp tedavi yönüne gitmeyi ve çaba sarfetmeyi elden bırakmamış oluruz. Aynı şekilde ilk müslüman kitle -bütün üstünlüklerine rağmen- aşağılık durumdan yüksek zirvelere yükselme çabamızda hareket tarzlarına baş vurmaksızın sırf hayallerimizde uçuşan düşlerden ibaret kalmamış olur.

Kuşkusuz bütün bunlar, yararlanabileceğimiz tecrübe birikimleridir. -Kur'an'ın gölgesindeki hayattan- çıkardığımız bu tecrübelerle Allah'ın izniyle bir çok iyilikler elde etmiş oluruz.

Bu derste yer alan ayetlerden anladığımız kadarıyla o günkü müslüman safta;

A- Allah yolunda cihad etmekte ağır davrananlar ve başkalarını da alıkoyan kişiler vardı. Bu kişiler, müslümanların başına bir musibet gelmiş kendileri de kurtulmuşsa bunu ganimet sayarlardı.

Yok eğer müslümalar büyük ganimetler elde etmiş kendileri de cihada çıkmadıkları için ganimetten pay almamışlarsa bunu da büyük bir kayıp olarak kabul ederlerdi. Bu halleriyle ahirete karşılık dünyayı satın almışlardı.

B- Aralarında canlarını kurtarmak için hicret edenler de vardı -Mekke'de cihad emri gelmeden savaşmak ve düşmanı püskürtmek için yiğitlik gösterenler olduğu gibi- Medine'de cihad emri verildiğinde bu kişiler paniğe kapılıp yüce Allah'ın kendilerine biraz süre tanımasını ve o anda savaş emrini vermemesini

dilemişlerdi.

C- Kendilerine bir iyilik dokunduğunda bunu Allah'tan bilip bir kötülük dokunduğunda ise bunu Hz. Peygamber'den bilenler vardı. Elbette bu anlayışın nedeni yüce Allah'a olan güçlü imanları değildi. Bununla "Önderlik makamı"nı yaralamayı ve etrafında birtakım kuşkular oluşturup yaymayı amaçlıyorlardı.

D- Resulullah'ın huzurunda iken itaat ettiğini belirten ve fakat oradan ayrılır ayrılmaz, söylediğinin dışında şeyler geveleyip duranlar vardı.

E- Birtakım söylentilere ilgi duyanlar da vardı. Bağlı olduğu "Önderlik mevkii"nden doğruluğunu araştırmadan, bu söylentileri müslüman safta yayıp bir takım karışıklıklara neden olurlardı.

F- Bütün emir ve direktiflerin yüce Allah'tan kaynaklandığından kuşku duyanlar vardır. Bunlardan bir kısmını, kendisine bir vahiy gelmeksizin Hz. Peygamberin uydurduğunu zannediyorlardı.

G- Bu arada -gelecek konunun başında görüleceği gibi- müslüman cemaatin ikiye bölünmesini gerektirecek kadar bazı münafıkları savunanlar da vardı. Bu da iman düşüncesinde ve "Önderlik makamı"nın düzenlemesinde, uyumun olmadığını -bir taraftan müslüman topluluğun "Önderlik makamı"nın görevi ve böyle durumlarda bu makamla ilişkileri konusunda toplu bir anlayışa sahip olmadıklarını- göstermektedir.

Bunların tümü, münafıklardan bir grup olabileceği gibi her ne kadar kimisi muhacirlerden olsa bile imanî kişilikleri olgunlaşmamış imanla zaafı bulunanlardan da olabilirler. Ancak Medine'de Yahudilerin, Mekke'de müşriklerin ve yarımadada fırsat kollayan tüm arapların düşmanlıkla kuşatmış bulunduğu müslüman safta böylesine bir veya iki grubun yeralmasının uzun bir eğitim ve cihad sürecini zorunlu kılacağı ve birtakım karışıklıkları doğuracağı muhakkaktır.

Bu derste, cihaddan ve bu eğitimden örnekler göreceğiz. Ruhlarda ve safta gizlenmiş hastalıkların; dikkat, derinlik ve eğitimini Kur'an metoduyla yerine getiren cemaatin önderi Hz. Peygamber'in sabrında somutlaşan sabırla tedavi edildiğine şahid oluyoruz.

1- İhtiyatın emredildiğini görüyoruz. Mücahid müslümanların müfreze (seriye) ya da cihadla ilgili diğer bir görev için çıktıklarında teker teker çıkmamaları silahlı müfrezeler, (seriye) bölükler ya da hep birlikte düzenli bir ordu şeklinde çıkmaları emredilmektedir. Çünkü içinde yaşadıkları bölge (âdeta) mayınlı bir bölgeydi. Her taraftan düşmanlarla kuşatılmışlardı. Üstelik aralarında gizli münafıklar ya da münafık ve yahudilerin barındırdığı düşman casuslar da bulunmaktaydı.

2- Cihad'a çıkmakta ağır davrananların bu tutumlarını nefret ettirici bir tarzda gözler önüne seren tasvirle karşılıyoruz. Bu tasvirde; isteksizlik, ucuz menfaatleri sevmek ve durumların değişmesiyle renkten renge girmek gibi özellikler öne çıkmaktadır. Ayrıca Mekke'deyken savaş için istekli görünenlerin Medine'de savaş emri verildiğinde paniğe kapılmalarının da garip karşılandığını görmekteyiz.

3- Yüce Allah'ın kendi yolunda savaşanlara büyük bir mükafat ve iki sonuçtan birini vaadettiğini görüyoruz.

"Allah yolunda savaşıp öldürülen veya galip gelen kimseye büyük bir mükafat vereceğiz."

4- Kur'an-ı Kerimin, müslümanları yönelttiği savaşta gözetilmesi gereken en şerefli niyet, en üstün hedef ve en soylu amacın tasviriyle karşılaşmaktayız.

"Niye Allah yolunda ve 'Ey rabbimiz bizi şu zalimlerin yaşadığı beldeden çıkar, bize kendi katından bir kurtarıcı ve bir destekçi gönder' diye yalvaran ezilmiş erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"

5- Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'in, kâfirlerin boş gayeleri ve zayıf dayanaklarının yanında, müminlerin uğrunda cihad ettikleri en yüce gayeyi ve en sağlam dayanağı tasvir edişiyle de karşılaşıyoruz:

"Müminler Allah yolunda kafirler Tağut (şeytan) uğrunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarıyla savaşın; çünkü şeytanın hilesi-düzeni zayıftır."

6- Kur'an-ı Kerim'in bozuk duyguların ve zayıf davranışların kaynağını oluşturan bozuk düşünceleri tedavi etmede uyguladığı yöntemi de görüyoruz. Bir kere dünya ve ahiretin hakikatını **"De ki; dünya zevki kısa sürelidir, ahiret ise sakınanlar için daha iyidir. Orada kıl payı kadar bile haksızlığa uğramazsınız"** demek suretiyle açıklamakla bir kere, kişi ne kadar ihtiyatlı davranırsa davransın, cihat'tan ne kadar geri kalırsa kalsın ölümün kesin olduğu ve takdir edilen zamanda uygulanacağını **"Nerede olursanız olun surlarla tahkim edilmiş kalelerin içinde bile olsanız, ölüm sizi bulur"**. diye belirtmektedir. Ayrıca Allah'ın kaderi ve insanları fiillerinin gerçek mahiyetini beyan ederek: **"Eğer onlar bir iyilikle karşılaşırsa 'Bu Allah'tandır' derler, ama başlarına bir kötülük gelirse 'Bu senin yüzündendir' derler. Onlara de ki: Hepsi de Allah'tandır.Niye bu adamlar kendilerine söylenen sözü anlamaya yanaşmıyorlar?" "Karşısına çıkan her iyilik Allah'tandır başına gelen her kötülük de kendindendir."** şeklinde açıklayarak bu itikadî düşünceyi doğrultma yönüne gitmektedir.

7- Kur'an'ın, yüce Allah ile peygamberi arasındaki bağı ve peygambere itaatın Allah'a itaat olduğu gerçeğini güçlendirdiğini görüyoruz. Ve bu Kur'an'ın bütünüyle Allah'tan geldiğini zihinlere yerleştirmekte ve onları kaynağın birliğine dalalet eden Kur'an'daki mükemmel birliği düşünmeye çağırmakta: "Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur..." Bunlar Kur'anı hiç incelemiyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından gelseydi içinde mutlaka birçok çelişkiler bulurlardı" buyurarak şüpheleri gidermektedir.

8- Daha sonra Kur'an-ı Kerim'in -yanlış anladıkları haberlerden dolayı titreyenlerin durumunu tasvir ettikten sonra- onları, toplumun önderlik makamına ilişkin düzeninin temeliyle uyuşan en sağlıklı yola yönelttiğini görmekteyiz.

"... Oysa eğer o haberi peygambere ya da başlarındaki kendi yetkililerine götürseler, aralarındaki yorum yapmaya yetenekli olanlar onun mahiyetini

anlarlardı."

9- Sonra Kur'an, kendilerini hidayete erdirmek suretiyle yüce Allah'ın üzerlerindeki nimetini hatırlatarak böyle bir yola baş vurmanın sonucundan korkutmaktadır. **"Eğer Allah'ın üzerinizdeki lütfu ve rahmeti olmasaydı, küçük bir azınlık dışında hepiniz şeytana uyardınız."**

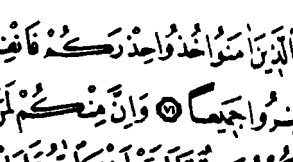
Yüce Allah'ın; peygamberine -tek başına da olsa- cihad etmesini ve müminleri savaşa teşvik etmesini emrettiğini görüyoruz. Ayrıca peygamberin sadece kendisinden sorumlu olduğunu, savaşı ise yüce Allah'ın üzerine aldığını bildirdiğini duyduğumuzda çeşitli yöntemlerle bu denli bir çabayı gerektiren müslüman kitlenin hayatındaki bu görünümlerin doğurduğu kargaşayı algılayabiliriz.

"Allah yolunda savaş. Sen sadece kendinden sorumlusun. Mü'minleri de savaşmaya teşvik et de ola ki Allah kafirlerin ağır baskılarını geri püskürtür. Hiç kuşkusuz Allah'ın kahrı öldürücü, darbesi pek şiddetlidir."

Bu üslûpta, kalpleri coşturan, azmi hareketlendirip arzuyu harekete geçiren ve insanın Allah'ın kahredici gücüne güvenmesini sağlayan bir duygu yeralmaktadır.

Kur'an-ı Kerim birçok alanda müslüman kitle ile birlikte savaşa girişiyordu. En başta da nefis alanında; kuşkulara, vesveselere, kötü düşüncelere, cahiliye tortularına ve -münafıklık veya sapıklıktan kaynaklanmasa bile- beşerî zaaflara karşı savaşa girişiyordu. Kur'an-ı kerim, müslüman kitleyi güçlülük seviyesine ve safta uyum aşamasına ulaştırmak için Rabbanî metodla eğitimini sürdürüyordu. Bu, uzak olduğu kadar uzun vadeli bir hedeftir. Çünkü bir toplumda son derece güçlü kimselerin bulunması bir çok zayıf tuğlaların safta yer almasına engel değildir. O halde farklı seviyeler arasında bir uyum oluşturmak zorunludur. Bu da büyük mücadelelerle yüzyüze gelmeyi zorunlu kılmaktadır. Şimdi ayetleri ayrıntılarıyla inceleyelim.

SAVAŞ İÇİN HAZIR OLUN

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ خُذُواْ حِذْرَكُمْ فَٱنفِرُواْ
ثُبَاتٍ أَوِ ٱنفِرُواْ جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ
فَإِنْ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن
مَّعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَٰبَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ ٱللَّهِ لَيَقُولَنَّ
كَأَن لَّمْ تَكُۢنۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُۥ مَوَدَّةٌ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ مَعَهُمْ
فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾

71- Ey müminler savaş hazırlıklarınızı yapınız ve sonra da ya bölük bölük ya da hep birlikte savaşa çıkınız.

72- İçinizde bu görevi gayet ağırdan alanlar var. Eğer bir musîbet (başarısızlık-yenilgi) ile karşılaşırsanız 'Allah bana lütfetti de onlarla birlikte bulunmadım' der.

73- Buna karşılık Allah size bir zafer kazandıracak olursa sanki daha önce aranızda hiçbir tanışıklık, hiçbir dostluk yokmuş gibi 'keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük başarıya erseydim' der.

Bu, iman edenlere yönelik bir tavsiyedir. Metodlarını belirleyen ve yollarını aydınlatan yüce Önderlik makamından bir tavsiye... İnsan Kur'an'a başvurduğunda hayret eder. Kişi bu kitabın, -genel anlamda- müslümanlara "savaş stratejisi" olarak bilinen genel bir savaş taktiği belirlediğini görecektir. Bir başka ayette iman edenlere şöyle demektedir: "Ey **iman edenler size yakın bulunan kafirlerle savaşın, sizde şiddet bulsunlar**"[87]. Kur'an burada, İslâmî hareketin genel plânını çizmektedir. Şu ayette ise, iman edenlere: "...**Savaş hazırlıklarınızı yapınız ve sonra da bölük bölük ya da hep birlikte savaşa çıkınız**" demektedir. Burada da uygulanacak planın ya da "taktiğin" bir yönünü açıklamaktadır. Enfal suresindeki ayetlerde ise bu taktiğin başka yönleri anlatılmaktadır. "... **Şayet onları savaşta yakalarsan; yapacağın baskı ile arkalarındakini dağıt, belki düşünürler**".[88]

İşte böyle. Müslümanlara sadece bazı ibadetleri, sembolleri öğretmiyor. Dini bu şekilde miskince algılayan bazı insanların düşündüğü gibi sırf bazı görgü kuralları ve ahlâk ilkelerini de bildirmiyor. Müslümanın hayatını bir bütün olarak ele aldığını ve insan hayatının karşılaştığı tüm pratik koşulları karşıladığını görüyoruz. Bu yüzden insan hayatı üzerinde, eksiksiz bir tasarruf yetkisi istemektedir. Müslüman ferdin ve toplumun bir bütün olarak hayatının bu metodun ürünü ve onun tasarrufu ile direktifleri altında olmasından başkasını kabul etmemektedir. Daha açık bir ifadeyle müslüman fert ve toplumun; hayatları için değişik hayat metodlarını, sembolik davranış, kulluk, ahlâk ve görgü kuralları için Allah'ın kitabını ekonomik, toplumsal, siyasi ve uluslararası işlemler için de başka birinin kitabı ya da mutlak anlamda insan düşüncesinden kaynaklanan ayrı bir metod edinmesini kabul etmemektedir. Kuşkusuz insan düşüncesinin görevi; -bu surenin geçen dersinde yüce Allah'ın çizdiği şekilde- yenilenen hayat olaylarına ve gelişen sorunlara uygun ayrıntılı hükümleri ve hayat düzenlerinin tümünü Allah'ın kitabından almaktadır, başka değil. Aksi takdirde imandan ve İslâmdan söz edilemez. Bu durum, daha başka imanın ve İslâmın varolmadığını göstermektedir. Çünkü başka din uyduranlar hiçbir zaman iman etmiş sayılmazlar. İslâm'da en başta söylenen Allah'tan başka hükmeden yoktur, O'ndan başka kanun koyucu yoktur anlamlarına gelen "Allah'tan başka ilâh yoktur" şehadet cümlesi ilk kabul edilen ilkedir. Bunun aksine davranış kişilerin İslamın temellerini kabul etmediklerini göstermektedir.

İşte bakın Allah'ın kitabı müslümanlara, uygulayacakları ve o zamanki

87- Tevbe Suresi, 123
88- Enfal Suresi, 57

konumları gereği dışarıdan bir çok düşman, içerden de münafıklar ve müttefikler yahudiler arasındaki varlıklarına uygun düşen savaş taktiklerinde bir yönünü çizmektedir. Önce onları uyarıyor:

"Ey müminler savaş hazırlıklarınızı yapınız."

Topluca düşmanlarınıza karşı hazırlıklı olun. Özellikle, ayette sonra sözü edilecek olan safta cihad konusunda ağır davranan ajanlara karşı uyanık olun.

"... Ya bölük bölük ya da hep birlikte savaşa çıkınız."

Ayette geçen -Subât- kelimesi -Subeh- kelimesinin çoğuludur ve topluluk anlamına gelmektedir. Kastedilen mana, 'Teker teker cihada çıkmayın'dır. Savaşın gerektirdiği şekilde küçük birlikler veya bütün bir ordu şeklinde çıkınız. Çünkü her tarafa yayılmış düşmanlar sizden tek başına çıkmış olanları avlayabilirler. Bu düşmanlar hele bir de İslâm cemaati maskesini giymişlerse. Nitekim bu düşmanlar, münafık ve yahudilerin şahsında Medine'nin kalbine yerleşmişlerdi.

CİHADI AĞIRDAN ALANLAR

"İçinizde bu görevi ağırdan alanlar var. Eğer bir musibet (başarısızlık--yenilgi) ile karşılaşırsanız 'Allah bana lütfetti de onlarla birlikte bulunmadım' der."

Buna karşılık Allah size bir zafer kazandıracak olursa sanki daha önce aranızda hiçbir tanışıklık hiçbir dostluk yokmuş gibi 'keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük bir başarıya erseydim' der."

Düzenli birlikler halinde ya da hep birlikte çıkın, kiminiz savaşa çıkarken -şu anda olduğu gibi- kiminiz de ağır davranmasın. Her zaman hazırlıklı olun. Sadece dış düşmanlara karşı değil, aynı şekilde oyalanan, ağır davranan ve geride kalan kişilere karşı da uyanık olun. Bunlar ister kendilerini oyalasınlar -yani oturup ağır davransınlar- ister başkalarını da beraberlerinde oyalasınlar farketmez. Geride kalıp ağır davrananların yapageldikleri şey hep budur..

Buradaki "Leyebtienne" kelimesi, ağırlığı ve telafuzu zor olması bakımından seçilmiştir. Gerçekten dil, bu kelimenin harflerini ve vurgusunu sonuna kadar telaffuz etmekte son derece zorlanmaktadır. Çünkü kelimenin zorluğu sona doğru daha bir artmaktadır. Kuşkusuz bu kelime vurgusundaki bu zorluk ve ağırlık beraberindeki psikolojik hareketi eksiksiz bir şekilde tasvir etmektedir. Bu da tek bir kelimeyle bütün durumu çizen Kur'an'ın edebi tasvirinin eşsiz örneklerindendir.[89]

"İçinizde bu görevi ağırdan alanlar var." cümlesinin yapısı, "sizden" ağır davranan -müslüman sayılan- bu kişilerin, ağırdan alma işini eksiksiz yerine getirdikleri, bunda ısrar ettikleri ve bu konuda çaba sarfettiklerini göstermektedir. Bu da cümlede çeşitli tekit yöntemleriyle ifade edilmektedir. Bütün bunlar bu grubun ağırdan almayı ısrarla sürdürdüğünü, bu durumun müslüman safta

89- S.Kutub'un "Kur'an'da Edebî Tasvir" kitabının "Edebi âhenk" bölümüne bakınız. -Daruşşuruk-

olumsuz etki bıraktığını ve müslümanlara çok çektirdiğini göstermektedir.

Bu yüzden ayet, özelliklerini ortaya çıkaran projektörünü onların üzerine ve ruhlarının içlerine tutmakta ve Kur'an'ın olağanüstü tasvir yöntemiyle iğrenç hakikatlerini çizmektedir.

İşte bütün sebepleri, özellikleri, davranış ve sözleriyle onlar... İşte onlar, bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmişlerdir. Mikroskop altına konulmuş gibi niyet ve sırlar, sebep ve etkenler birer birer ortaya çıkarılmıştır.

İşte onlar Rasulullah döneminde ve her zaman ve mekandaki durumlarıyla. İşte onlar, zayıf ve renkten renge giren münafıklar... Aynı zamanda küçük değerlerin adamı... Doğrudan kişisel çıkarlarından daha üstün bir gaye, sınırlı ve küçük kişiliklerinden daha yüce bir ufuk tanımazlar bunlar. Bütün dünyayı bir tek eksen etrafında döndürürler. Bu eksen de bir an bile unutmadıkları kendi kişilikleridir.

Onlar ağırdan alırlar, son derece yavaş davranırlar. Meşhur deyimiyle "değneği ortasından tutmak" için niyetlerini de açıklamazlar. Kâr ve zarara ilişkin düşünceleri, tam da zayıf ve zelîl münafıklara yakışır bir düşüncedir.

Savaştan geri kalırlar... Şayet mücahidler bir sıkıntıya uğrasa, ya da bir imtihandan geçseler, geride kalanlar sevinmeye başlarlar. Cihaddan kaçışlarını ve imtihandan kurtuluşlarını bir nimet sayarlar.

"Eğer bir musibetle karşılaşırsanız, 'Allah bana lütfetti de onlarla birlikte bulunmadım' derler."

Geride kalıp kurtulmalarını emrinden çıkıp oturdukları Allah'ın, kendilerine bahşettiği dini bir nimet saymaktan utanmazlar. Oysa böyle durumlarda kurtuluş hiç bir zaman Allah'ın nimeti sayılamaz. Çünkü emrinden çıkmakla, Allah'ın nimetine ulaşılmaz, görünürde bu durum kurtuluş gözükse de...

Evet, bu hâl bir nimettir Allah ile ilişkileri bulunmayanların yanında... Yüce Allah'ın kendilerini niçin yarattığını kavrayamayanların ve emrine itaat etmek ve hayat metodunu yeryüzünde gerçekleştirmek suretiyle Allah'a kullukta bulunmayanların yanında. Karınca gibi ayaklarının altındaki şeyden yüce ufuklara kadar hiçbir şeyi algılamayanların yanında nimettir kaçış. Allah yolunda, O'nun hayat metodunun gerçekleşmesi ve O'nun sözünün yücelmesi için cihad anında başa gelen musibetin bir üstünlük ve Allah'ın seçmesiyle olduğunu algılamayanların yanında nimettir. Kuşkusuz bu üstünlüğü yüce Allah, onları dünya hayatında beşerî zaafların üzerine çıkarmak ve yüce bir hayatla onurlandırarak dünyaya bağımlılıklarından kurtarmak için kullarından dilediğine özgü kılar. Çünkü hayat onlara değil, onlar hayata hükmederler. Bu kurtuluş ve yükselme ile yüce Allah, onları ahiret günü şehidlerin makamında kendi yakınında bulunmaya lâyık görmektedir.

Kuşkusuz bütün insanlar ölürler; Ancak, şehidler sadece Allah yolunda şehadete ererler. Bu da Allah'ın büyük bir lütfudur.

Ancak diğer durum sözkonusu olursa... Allah'tan gelecek herşeyi kabullenmeye hazır bir şekilde savaşa çıkan mücahidler galip gelirlerse... Zafer

ve ganimet elde ederek Allah'ın diğer lütfuna nail olurlarsa... İşte pişmanlık duyarlar. Tabii ki, kâr ve zarara ilişkin kısır ve küçük anlayışlarına göre kârlı...

"Buna karşılık Allah size bir zafer kazandıracak olursa sanki daha önce aranızda hiçbir tanışıklık, hiçbir dostluk yokmuş gibi 'keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük bir başarıya erseydim' derler."

Onlar, ganimet ve sağ salim dönüş gibi küçük başarıları "büyük başarı" olarak değerlendirirler. Mü'min ise, ganimet ve sağ salim dönüşü kötü karşılamaz, aksine bunları Allah'ın takdiri olarak algılar. Mü'min bela istemez, ancak Allah'tan sağlık-afiyet nasip etmesi dilenir. Bununla beraber mü'minin genel düşüncesi, Kur'anî ifadenin kötüleyici ve nefret ettirici bir şekilde ortaya koyduğu, cihaddan kaçan insanların düşüncesinden farklıdır.

Kuşkusuz mü'min belâ istemez, aksine Allah'tan sağlık ve esenlik ister. Ancak cihada çağrıldığında -ağırdan almadan- cihada çıkar. Allah'tan iki sonuçtan birini isteyerek çıkar: Zafer ya da şehadet. Her ikisi de Allah'ın lütfudur. Her ikisi de büyük başarıdır. Ya Allah ona şehidlik nasip eder. O da Allah'ın kendisine verdiğini hoşnutlukla kabul eder ve Allah'ın katındaki şehitlik makamıyla sevinir. Ya da ganimet ve sağ salim geri dönüşü nasip eder. O zaman da Allah'ın lütfuna karşı şükreder ve Allah'ın yardımıyla sevinir. Bu sevinç ölmeden döndüğü için değil...

İşte bu, yüce Allah'ın müslümanların yükselmesini istediği ufuktur. İçlerinde yaşayan ve cihada karşı ağır davranan grubun nefret ettirici tablosunu çizip,safta üslenen oyalayıcı kişileri ortaya çıkarırken onlara karşı uyanık olmalarını sağlamaktadır, düşmanlarına karşı uyanık olmaları gerektiği gibi...

O zaman müslüman kitleye yönelik bu sakındırma ve uyarının ötesinde, Kur'an'ın bu birkaç kelimesinde her zaman ve mekanda görülegelen bir insan tipi çizilmektedir.

Müslüman kitle, bu gerçeği sürekli bünyesinde barındıracaktır. Buna göre safta her zaman benzeri kişiler bulunacaktır. Ancak ümitsizliğe düşmemek lazım, hazırlıklı olup yola devam etmek gerekir. Eksiklikleri tamamlamak, zaafları tedavî etmek, adımlar, duygu ve hareketler arasında uyum sağlamak için sürekli bir eğitim, direktif ve çaba zorunludur.

DÜNYAYI AHİRET KARŞILIĞINDA SATANLAR

Daha sonra ayetlerin akışı, ağırdan alıp toprağa bağlananları bu bataklıktan çıkarıp kurtarmakla sürüyor. En iyiye ve en kalıcıya yani ahirete yönelme duygularını canlandırıyor. Dünyayı satıp karşılığında ahireti satın almaya yöneltiyor. Her iki durumda da onlara Allah'ın lütfunu ve iki sonuçtan biri vaadediliyor: Zafer ve Şehadet...

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ

olumsuz etki bıraktığını ve müslümanlara çok çektirdiğini göstermektedir.

Bu yüzden ayet, özelliklerini ortaya çıkaran projektörünü onların üzerine ve ruhlarının içlerine tutmakta ve Kur'an'ın olağanüstü tasvir yöntemiyle iğrenç hakikatlerini çizmektedir.

İşte bütün sebepleri, özellikleri, davranış ve sözleriyle onlar... İşte onlar, bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmişlerdir. Mikroskop altına konulmuş gibi niyet ve sırlar, sebep ve etkenler birer birer ortaya çıkarılmıştır.

İşte onlar Rasulullah döneminde ve her zaman ve mekandaki durumlarıyla. İşte onlar, zayıf ve renkten renge giren münafıklar... Aynı zamanda küçük değerlerin adamı... Doğrudan kişisel çıkarlarından daha üstün bir gaye, sınırlı ve küçük kişiliklerinden daha yüce bir ufuk tanımazlar bunlar. Bütün dünyayı bir tek eksen etrafında döndürürler. Bu eksen de bir an bile unutmadıkları kendi kişilikleridir.

Onlar ağırdan alırlar, son derece yavaş davranırlar. Meşhur deyimiyle "değneği ortasından tutmak" için niyetlerini de açıklamazlar. Kâr ve zarara ilişkin düşünceleri, tam da zayıf ve zelil münafıklara yakışır bir düşüncedir.

Savaştan geri kalırlar... Şayet mücahidler bir sıkıntıya uğrasa, ya da bir imtihandan geçseler, geride kalanlar sevinmeye başlarlar. Cihaddan kaçışlarını ve imtihandan kurtuluşlarını bir nimet sayarlar.

"Eğer bir musibetle karşılaşırsanız, 'Allah bana lütfetti de onlarla birlikte bulunmadım' derler."

Geride kalıp kurtulmalarını emrinden çıkıp oturdukları Allah'ın, kendilerine bahşettiği dini bir nimet saymaktan utanmazlar. Oysa böyle durumlarda kurtuluş hiç bir zaman Allah'ın nimeti sayılamaz. Çünkü emrinden çıkmakla, Allah'ın nimetine ulaşılmaz, görünürde bu durum kurtuluş gözükse de...

Evet, bu hâl bir nimettir Allah ile ilişkileri bulunmayanların yanında... Yüce Allah'ın kendilerini niçin yarattığını kavrayamayanların ve emrine itaat etmek ve hayat metodunu yeryüzünde gerçekleştirmek suretiyle Allah'a kullukta bulunmayanların yanında. Karınca gibi ayaklarının altındaki şeyden yüce ufuklara kadar hiçbir şeyi algılamayanların yanında nimettir kaçış. Allah yolunda, O'nun hayat metodunun gerçekleşmesi ve O'nun sözünün yücelmesi için cihad anında başa gelen musibetin bir üstünlük ve Allah'ın seçmesiyle olduğunu algılamayanların yanında nimettir. Kuşkusuz bu üstünlüğü yüce Allah, onları dünya hayatında beşerî zaafların üzerine çıkarmak ve yüce bir hayatla onurlandırarak dünyaya bağımlılıklarından kurtarmak için kullarından dilediğine özgü kılar. Çünkü hayat onlara değil, onlar hayata hükmederler. Bu kurtuluş ve yükselme ile yüce Allah, onları ahiret günü şehidlerin makamında kendi yakınında bulunmaya lâyık görmektedir.

Kuşkusuz bütün insanlar ölürler; Ancak, şehidler sadece Allah yolunda şehadete ererler. Bu da Allah'ın büyük bir lütfudur.

Ancak diğer durum sözkonusu olursa... Allah'tan gelecek herşeyi kabullenmeye hazır bir şekilde savaşa çıkan mücahidler galip gelirlerse... Zafer

ve ganimet elde ederek Allah'ın diğer lütfuna nail olurlarsa... İşte pişmanlık duyarlar. Tabii ki, kâr ve zarara ilişkin kısır ve küçük anlayışlarına göre kârlı...

"Buna karşılık Allah size bir zafer kazandıracak olursa sanki daha önce aranızda hiçbir tanışıklık, hiçbir dostluk yokmuş gibi 'keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük bir başarıya erseydim' derler."

Onlar, ganimet ve sağ salim dönüş gibi küçük başarıları "büyük başarı" olarak değerlendirirler. Mü'min ise, ganimet ve sağ salim dönüşü kötü karşılamaz, aksine bunları Allah'ın takdiri olarak algılar. Mü'min bela istemez, ancak Allah'tan sağlık-afiyet nasip etmesi dilenir. Bununla beraber mü'minin genel düşüncesi, Kur'anî ifadenin kötüleyici ve nefret ettirici bir şekilde ortaya koyduğu, cihaddan kaçan insanların düşüncesinden farklıdır.

Kuşkusuz mü'min belâ istemez, aksine Allah'tan sağlık ve esenlik ister. Ancak cihada çağrıldığında -ağırdan almadan- cihada çıkar. Allah'tan iki sonuçtan birini isteyerek çıkar: Zafer ya da şehadet. Her ikisi de Allah'ın lütfudur. Her ikisi de büyük başarıdır. Ya Allah ona şehidlik nasip eder. O da Allah'ın kendisine verdiğini hoşnutlukla kabul eder ve Allah'ın katındaki şehitlik makamıyla sevinir. Ya da ganimet ve sağ salim geri dönüşü nasip eder. O zaman da Allah'ın lütfuna karşı şükreder ve Allah'ın yardımıyla sevinir. Bu sevinç ölmeden döndüğü için değil...

İşte bu, yüce Allah'ın müslümanların yükselmesini istediği ufuktur. İçlerinde yaşayan ve cihada karşı ağır davranan grubun nefret ettirici tablosunu çizip,safta üslenen oyalayıcı kişileri ortaya çıkarırken onlara karşı uyanık olmalarını sağlamaktadır, düşmanlarına karşı uyanık olmaları gerektiği gibi...

O zaman müslüman kitleye yönelik bu sakındırma ve uyarının ötesinde, Kur'an'ın bu birkaç kelimesinde her zaman ve mekanda görülegelen bir insan tipi çizilmektedir.

Müslüman kitle, bu gerçeği sürekli bünyesinde barındıracaktır. Buna göre safta her zaman benzeri kişiler bulunacaktır. Ancak ümitsizliğe düşmemek lazım, hazırlıklı olup yola devam etmek gerekir. Eksiklikleri tamamlamak, zaafları tedavi etmek, adımlar, duygu ve hareketler arasında uyum sağlamak için sürekli bir eğitim, direktif ve çaba zorunludur.

DÜNYAYI AHİRET KARŞILIĞINDA SATANLAR

Daha sonra ayetlerin akışı, ağırdan alıp toprağa bağlananları bu bataklıktan çıkarıp kurtarmakla sürüyor. En iyiye ve en kalıcıya yani ahirete yönelme duygularını canlandırıyor. Dünyayı satıp karşılığında ahireti satın almaya yöneltiyor. Her iki durumda da onlara Allah'ın lütfunu ve iki sonuçtan biri vaadediliyor: Zafer ve Şehadet...

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ

يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ ۚ وَمَنْ يُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ۝٧٤

74- Öyleyse dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda öldürülür veya galip gelirse biz ona ilerde büyük bir ödül vereceğiz."

Allah yolunda savaşsınlar. Çünkü İslâm bu yolun dışında bir başka savaş tanımaz. Ganimet ve egemenlik uğrunda yapılan savaşı kabul etmez. Kişisel ya da ulusal üstünlük için yapılan savaşı onaylamaz.

İslâm, toprak işgal etmek ve ahaliyi baskı altında tutmak için savaşmaz. Sanayi hammaddesi bulmak, ürünleri için pazarlar elde etmek, sömürge ve yarı sömürgelerde kapital elde etmek uğruna savaşmaz.

Herhangi bir kişinin, ailenin, sınıfın, devletin, milletin veya ırkın üstünlüğü için savaşmaz, sadece Allah yolunda, yeryüzünde O'nun sözünü yüceltmek uğruna, O'nun sistemini hayata yerleştirmek için insanlığı bu sistemin iyiliklerinden ve "insanlar arasında" uyguladığı mutlak adaletinden yararlandırmak sonra da bu Rabbanî ve insanî, evrensel ve kapsamlı sistemin gölgesinde her kişiyi dilediği inancı seçmede özgür bırakmak için savaşır.

Müslüman; Allah'ın sözünü yüceltmek, O'nun sistemini hayata egemen kılmak için Allah yolunda savaşa çıkıp öldürülse şehid olur. Şehitlerin Allah katındaki makamına kavuşur. Ancak -bu hedefin dışında- diğer bir hedef için çıkmışsa "şehid" olarak adlandırılmaz. Mükâfatını da Allah'tan beklememelidir. Uğruna savaştığı hedefin sahibinden beklemelidir. Onu "şehit" olarak nitelendirenler Allah'a yalan iftirada bulunuyorlardır. Yüce Allah'ın insanları temize çıkardığı yolun dışında kendilerini ve başkalarını temize çıkarmaya çalışıyorlar. Kuşkusuz bu Allah'a büyük bir iftiradır.

O halde dünyayı satıp karşılığında ahireti satın almak isteyenler -bu anlamda- Allah yolunda savaşsınlar. O zaman her iki durumda da Allah'tan büyük bir lutfa nail olacaklardır. Allah yolunda öldürülenle bu uğurda galip gelen eşittir.

"Kim Allah yolunda öldürülür veya galip gelirse biz ona ilerde büyük bir ödül vereceğiz."

Bu ifade ile Kur'an'ın sunuş metodu ruhları, yüceltmeyi ve her iki durumda da Allah'ın büyük lütfuna bağlamayı amaçlamaktadır. Böylece, korktukları ölüm ve arzuladıkları ganimet gözlerinde değerini kaybeder. Çünkü hayatın ya da ganimetin Allah'ın büyük lütfunun yanında hiçbir değeri olamaz. Nitekim ahiret karşılığında dünyayı satın alıp, dünya karşılığında ahireti satın almamak suretiyle yaptıkları zararlı alış-verişten de nefret ettiriyor. "İşterâ" kelimesi zıt anlamlara gelir. Genellikle "Bey'" salmak anlamında kullanılır. Böyle bir alış-veriş yaptıklarında, savaş alanında ganimet elde etseler de etmeseler de her halukârda zarardadırlar. Ahiretin yanında dünyanın ne değeri var? Allah'ın lütfunun yanında ganimet malının lâfı mı olur? Çünkü Allah'ın

lütfu malla beraber başka şeyleri de kapsar.

Sonra ayetlerin akışı müslümanlara yönelmektedir. Cihada çıkmada ağır davrananlara yönelik anlatım ve tasvir üslubunu bırakan bütün müslüman kitleye yönelik hitap üslûbunu kullanmaya başlıyor. Kurtulmayı istedikleri zulüm ve düşmanlık yurdundan kendilerine bir çıkar yol göstermesi için Allah'a yalvardıkları halde dinlerinden ve inançlarından dolayı kaçıp İslam ülkesine hicret edemeyen ve bu yüzden Mekke'de Müşriklerin elinde büyük zorluklar çeken ezilmiş erkek, kadın ve çocuklar karşısında ruhların insancıllığını ve kalplerin duyarlılığını harekete geçirmek amacıyla onlara yönelmektedir. Onlara bu şekilde yönelmesinin bir diğer gerekçesi de, oyalanmadan ve ağırdan almadan koşmalarını istediği savaşta gözetecekleri en üstün amacı, en onurlu gayeyi ve en güzel hedefi göstermektir.

ALLAH YOLUNDA SAVAŞMAYANLAR

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ
نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

75- Niye Allah yolunda ve 'Ey rabbimiz, bizi şu zalimlerin yaşadığı beldeden çıkar, bize katından bir kurtarıcı, Kendi katından bir destekçi gönder' diye yalvaran ezilmiş erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz.

Allah yolunda savaşmaktan ve durumları ile müslümanın hamiyetini, mü'minin onurunu ve genel anlamda insanlığın acıma duygusunu etkileyecek bir tabloda sunulan bu ezilmiş erkek, kadın ve çocukları kurtarmaktan nasıl geri kalabilirsiniz? Bu zavallılar çok ağır imtihan ve fitnelere maruz kalıyorlar. Çünkü onlar, inançları ve dinleri yüzünden bunca eziyete uğratılıyorlar. İnanç konusunda eziyet çekmek mal, toprak, can ve ırz konusunda mihnet çekmekten çok daha ağırdır. Burada insan, varlığının en başta gelen özelliğinde çile çekmektedir. İzzet-i nefs, namus, mal ve topraktaki hak bundan sonra gelir.

Mazlum kadının ve zayıf çocuğun tablosu son derece etkileyici bir tablodur. Kendilerini savunamayan -özellikle bu savunma din ve inanç uğruna olursa- yaşlıların tablosu da bundan az etkileyici değildir. İşte bu tablo bütünüyle Cihad çağrısı esnasında gözler önüne serilmektedir. Bu da yeterli oluyor. Bunun için bu feryatlara karşılık vermekten çekinmek kınanmaktadır. Bu üslûp, derin etkili, duygu ve bilinçte uzun süre silinmeyen izler bırakan bir üslûptur.

Burada İslâm'ın, memleket, toprak ve vatan düşüncesine biraz değinelim.

"**Zalimlerin yaşadığı belde...**" olarak nitelendirilen ve İslâm'ın oradaki ezilmiş müslümanları kurtarmak için savaşı zorunlu gördüğü yer bu konumuyla "Dâru'l-harp" -savaş ülkesi- sayılan Mekke'ydi. Bu derece hararetle oradaki müşriklerle savaşmaya çağrılan yurdu. Ayrıca ezilmiş müslümanlar da ordan çıkmak için bu denli içten dua ediyorlardı.

Orada Allah'ın şeriatı ve hayat metodu egemen olmadığı, muminler dinlerinden dolayı eziyete, inançlarından ötürü işkenceye uğradıkları sürece oranın memleketleri olması İslâm açısından durumunu değiştirmez. Orası bizzat kendileri açısından "Savaş ülkesi"dir. Onu savunmak cihad anlamındaki bir savaş değildir elbette. Oradaki müslüman kardeşlerini kurtarmak için savaşabilirler ancak. Çünkü müslümanın koruyacağı sancak inancıdır. Uğruna savaşacağı toprak parçası ise, İslâm düzenini hayat metodu edinen "İslam ülkesi"dir. Bunun dışındaki tüm vatan anlayışları İslâm dışı cahiliye anlayışlarıdır. Bu tür düşünceleri İslâm tanımaz.

MÜMİNLER ALLAH YOLUNDA CİHAD EDER

Sonra, ilgileri uyandırmak, gayretleri harekete geçirmek, yolu aydınlatmak ve her grubun uğruna ortaya koyacakları çabaları, değerleri, gaye ve hedefleri açıklamak için diğer bir psikolojik yönlendirme yeralmaktadır.

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ
الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

76- Müminler Allah yolunda, kafirlerse Tağut (şeytan) uğrunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarıyla savaşınız. Çünkü şeytanın hilesi-düzeni zayıftır.

İlk dokunuşta insanlar yol ayrımında duruyorlar. Bir anda hedefler çiziliyor, çizgiler açığa çıkarılıyor, insanlar, iki ayrı sancağın altında, iki ayrı gruba bölünüveriyor.

"**Mü'minler Allah yolunda savaşırlar...**"

"**Kâfirlerse Tağut (şeytan) uğrunda savaşırlar.**"

Müminler Allah yolunda, O'nun hayat metodunu gerçekleştirmek, şeriatını yerleştirmek ve Allah adına "insanlar arasında" adaleti uygulamak için savaşırlar, başka bir isim altında değil. Yüce Allah'ın tek başına ilah olduğunu bu yüzden tek başına hükmetmesi gerektiğini kabul ederek...

Kafirlerse Tağut uğrunda Allah'ın metodunun dışında değişik hayat metodlarını gerçekleştirmek, -Allah'ın izin vermediği- değişik şeriatleri yerleştirmek ve yine -Allah'ın izin vermediği- değişik değerleri oturtmak ve Allah'ın mizanı dışında değişik ölçüler dikmek için savaşırlar.

İman edenler, Allah'ın dostluğuna, korumasına ve gözetimine dayanarak dururlar.

Farklı sancakları, hayat metodları, şeriatları, yolları, değer ve ölçütleriyle kafirler, şeytanın dostluğuna dayanıp dururlar. Onlar bütün farklılıklarına rağmen şeytanın dostlarıdırlar.

Yüce Allah, müminlere şeytanın dostlarıyla savaşmalarını, onların ve şeytanın hilesinden korkmamalarını emretmektedir.

"... O halde, şeytanın dostlarıyla savaşınız. Çünkü şeytanın hilesi-düzeni zayıftır."

Böylece müslümanlar sarp bir arazide sırtlarını sağlam bir temele dayıyorlar. Allah için savaşmanın vicdan rahatlığı içindedirler. Bu savaşta herhangi bir çıkarları sözkonusu değildir. Şahıslarına bir pay ayırmazlar. Ulusları, ırkları, akraba ve aşiretleri için hiçbir hedef gütmezler. Bu savaş tek başına Allah içindir. O'nun hayat metodu ve şeriatı uğrunadır. Onlar, bâtılı hakka galip getirmek için savaşan batıl ehli bir kavimle karşılaşıyorlar. Çünkü batıl ehli, beşerin uydurduğu cahiliye sistemlerinin -zaten insanların koyduğu her sistem cahiliyedir- Allah'ın sistemine galebe etmesi için savaşırlar. İnsanların koyduğu cahiliye kanunlarının -zaten insanların koyduğu tüm kanunlar cahiliyedir- hükümran olması için savaşırlar. Yine batıl ehli kendi uydurdukları hükümlerin -Halbuki kendilerinin verdikleri tüm hükümler zulümdür- hükümran olması için savaşırlar.

İnsanlar arasında uygulamakla yükümlü oldukları Allah'ın adaletinin galip gelmesi için savaşırlar.

İşte müminler, yüce Allah'ın kendilerini koruyacağına ve karşılaştıkları kavmin dostunun şeytan olduğuna ve böylece son derece zayıf olduklarına inanarak savaşa girişiyorlar. Onlar bunun yanında şeytanın hilesinin zayıf olduğunu da biliyorlar.

Bu yüzden, daha savaşa başlamadan, müminin duygusunda savaşın gidişi ve sonucu bellidir. Savaşta şehit düşse de o, sonuca güvenmektedir. Galip gelse, gözleriyle zaferi görse de görmese de büyük mükâfattan emindir. Her iki durum da eşittir kendi nazarında.

İşte bu her iki duruma ilişkin gerçek düşünceden ilk müslüman toplumun hayatında meydana gelen ve Allah yolunda cihad tarihinin kaydettiği bir çok olağanüstülükler gerçekleşmiştir. Tarih boyunca birçok nesillerde bunun örnekleri görülegelmiştir. Bunları burada sıralamamız mümkün değildir. Çünkü o kadar çok ve yaygındır ki... Tarihte bilinen kısa bir dönemde İslâm'ın olağanüstü yayılışı bu düşünceden kaynaklanmıştır. Kuşkusuz bu düşünce, İlahi metodun, düşman kamplara karşı müslümanlara kazandırdığı üstünlüğün bir yönünü oluşturmaktadır. Nitekim bu cüzde daha önce bu üstünlüğe işaret etmiştik. Bu düşüncenin oluşması da, Kur'an'ın mümin ruhlarda giriştiği eksiksiz ve kapsamlı savaşın bir yönünü oluşturmaktadır. Kur'an, mü'minlerle birlikte sayı, hazırlık ve malca üstün düşmanlarla da savaşa girişmektedir. Böylece düşmanlar bu yönden de geride kalırlar, yenilmeleri de kaçınılmaz oluyor.

Biz bu düşüncenin oluşması ve sağlamlaşması için Kur'an eğitim metodunun sarfettiği çabayı görebiliyoruz. Bu kolay bir iş değildir. Sadece dille söylenen kelimelerden ibaret değildir bu çaba. Aksine ruhun cimriliğini -ne pahasına olursa olsun- hayata düşkünlüğünü ve kâr-zarara ilişkin kötü düşüncesini tedavi etmek için sürekli bir çabadır bu. İşte aşağıdaki derste bu tedavinin ve sürekli çabanın devamı yer almaktadır.

MÜSLÜMANLAR İÇİNDE BİR GRUP İNSAN

Bundan sonra ayetlerin akışı, müslümanlardan bir grubun veya bir çoklarının -bir kısmının Mekke'deyken savaşmaya izin verilmediği dönemlerde işkence ve zulme uğratıldıkları zaman Müşriklerle savaşmak için izin isteyen Muhacirler olduğu rivayet edilmektedir. Ki o zaman kesin olarak yalnız Allah'ın bildiği nedenlerden dolayı savaşa izin verilmemişti. Ancak daha sonra değinileceği gibi bu hikmetin bir yönünü bilmekte yarar vardır. —Medine'de İslâm'ın bir devlet olduğunda ve yüce Allah, savaş izninin hem müslümanların hem de tüm insanlığın yararına olduğunu bilip savaş emrini verdiğinde -Kur'an'ın tasvir ettiği gibi- bu adamların **"Allah'tan korkar gibi ya da bundan bile daha fazla, insanlardan korkup "Ey Rabbimiz niye üzerimize savaşmayı farz kıldın, bize biraz daha mühlet tanısaydın olmaz mıydı?"** dedikleri durumlarını hayretle karşılamak suretiyle sürmektedir. Bunlar; bir iyilik gördüklerinde "Bu Allah'tandır" bir kötülük gördüklerinde ise Resulullah'a "Bu senin yüzündendir" diyenlerdir. Yanından çıkana kadar Resulullah'a itaat ettiklerini belirtip ondan sonra da söylediklerinden farklı şeyler kuranlardırlar. Sır ya da tedbir hususunda bir emir aldıklarında hemen yayan kişilerdir bunlar.

Evet bunların durum ve ruhsal hareketlerini, görülen ve algılanan bir sahne gibi tasvir eden Kur'an'ın ifade tarzı ile son derece hayret verici bir şekilde gözler önüne sermektedir. Nitekim Kur'an hem bunların, hem de başkalarının, ölüm-hayat, ecel-kader, hayır-şer, kâr-zarar, kazanç-kayıp, ölçü ve değerlere ilişkin düşünce ve algılayışlarını düzeltmekte, bunların gerçek mahiyet ve hakikatlerini canlı ve etkili bir şekilde tasvir eden kendine özgü ifade tarzıyla açıklamaktadır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا
لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ
الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَ

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ وَإِن تُصِبْهُمْ
حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِندِ اللَّهِ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ
مِنْ عِندِكَ ۚ قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِندِ اللَّهِ ۖ فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ
حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَّا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ۖ وَمَا أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ
فَمِن نَّفْسِكَ ۚ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾
مَّن يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۖ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٨٠﴾

77- Daha önce kendilerine 'savaştan uzak durun, namazı kılın ve zekatı verin' direktifi verilmiş olanları görmüyor musun? Şimdi üzerlerine farz kılınınca, onların; Allah'tan korkar gibi ya da bundan bile daha fazla, insanlardan korkan bir grubu "Ey Rabbimiz niye üzerimize savaşmayı farz kıldın, bize biraz daha mühlet tanısaydın olmaz mıydı? dediler. Onlara de ki; Dünya zevki kısa sürelidir. Ahiret ise sakınanlar için daha hayırlıdır. Orada kılpayı bile haksızlığa uğramazsınız.

78- Nerede olursanız olun, surlarla tahkim edilmiş kalelerin içinde bile olsanız, ölüm sizi bulur. Eğer onlar bir iyilikle karşılaşırlarsa 'bu Allah'tandır' derler, ama başlarına bir kötülük gelirse 'bu senin yüzündendir' derler. Onlara de ki; Hepsi Allah'tandır. Niye bu adamlar kendilerine söylenen sözü anlamaya yanaşmıyorlar?

79- Karşına çıkan her iyilik Allah'tandır. Başına gelen her kötülük de kendindendir. Biz seni insanlara peygamber olarak gönderdik. Buna şahit olarak Allah yeter.

80- Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim ona sırt çevirirse bilsin ki biz seni onların başına korucu olarak göndermiş değiliz.

Şu dört ayetlik grupta sözü edilen kişiler, bu dersin başında: "Sizden bu görevi ağırdan alanlar var" diye sözü edilen kişilerdir. Buna göre bütün konu, bu davranışların ve bu sözlerin kaynağını oluşturan münafıklardan bu grubun etrafında odaklaşmaktadır.

Bu görüşü tercih edebiliriz. Çünkü, bu ayetler grubunda münafıklık belirtileri açıkça görülmektedir. Müslüma.. safta yer alan münafık gruplardan bu tür söz ve davranışların çıkmış olması da hem tabiatlarına hem de geçmişlerine uygun düşmektedir. Nitekim Kur'an' n akışı, ayetler demeti arasında sağlam bir kaynaşma meydana getirmektedir.

Ancak, "... Daha önce, **'Savaştan uzak durun, namazı kılın ve zekatı verin' direktifi verilmiş olanları görmüyor musun? Şimdi üzerlerine farz kılı-**

ninca..." diye tanımlanan kişilerden söz eden ayetlerden birincisi -Münafıkların sıfatlarını belirtir konunun yakınlığı ve akış benzerliği açıkça görülse de- bütün ayetlerin münafıklardan söz ettiğine itibar emekte terüddüt etmemize neden oldu. Bunların -münafıkların dışında zayıf imanlı- muhacirlerden bir grup hakkında nazil olduğu görüşünü kabul etme eğilimindeyiz. Çünkü zayıflık münafıklığın yakın belirtisidir. Bununla beraber, bu dört grubun dışındaki ayetler demeti, gerek bizzat müslüman safta üslenen münafık gruplardan birini ve gerek genel anlamda tüm münafıkları nitelendirsin, onlardan kaynaklanan söz ve davranışları ortaya koymaktadır.

Bu noktada, birinci ayetler grubunun üzerinde durmamızın ve bunların zayıf imanlı veya henüz imani düşünceleri olgunlaşmamış ve inancın işaretleri kalplerinde ve akıllarında iyice açığa kavuşmamış kişileri vasfettiğini kabul etmemizin nedenine gelince...

Bunun nedeni, Mekke'deyken kendilerine savaş izni verilmeyip **"...Savaştan uzak durun, namazı kılın, zekatı verin..."** dendiği dönemde müşriklerin eziyetlerini savmak için yiğitlik gösterip heyecana kapılanların muhacirlerden bir grup olmasıdır.

Bir an için Akabe biatında -şayet emrederse- münafıklarla savaşmak istediklerini Resulullah'a bildiren ve **"biz savaşmakla emrolunduk"** karşılığını alan yetmiş iki kişinin bu durumunu göz önünde bulundursak bile, Akabe biatına katılmış Ensar'dan bu gurubu ne geri kalan ayetlerde sözü edilen münafıklar, ne de ilk ayetler grubunun tanımladığı zayıf imanlılarla bir tutmamızı gerektirmez. Çünkü bu örnek insanlarda hiçbir zaman bir münafıklık veya zayıflık belirtisi görülmemiştir. Allah tümünden razı olsun.

Bu durumda en yakın ihtimal, bu ayetler grubunun -Medine'de kendilerini güvencede hissedip eziyetlerden kurtulan- savaş sorumluluğu karşısında ruhlarında zayıflık baş gösteren muhacirler hakkında olması geri kalan sıfatlar ise onlardan çok münafıklarla ilgili olmasıdır. Çünkü -beşeri za'flarını kabul etsek bile- bu Muhacirlerden herhangi birinin iyilikten başka Resulullah'a kötülük isnat ettiğini veya huzurunda itaat ettiğini söyleyip geceleyin söylediklerinin dışında şeyler planladığını söylemek ağır gelmektedir bize.

Bununla beraber, güvenlik veya korkuya ilişkin haberleri yaymak gibi bir sıfatlarının olmasını da uzak görmüyoruz. Bu ise düzenli bir eğitim olmayışını gösterir, münafıklığı değil.

Doğrusu... -Bütün bu ayetler karşısında- kesin bir şey söylemeyecek bir konumdayız. Hatta, muhacirlerden bir grup hakkında nazil olduğu söylendiği gibi münafıklardan bir grup hakkında da indiği söylenen ilk ayetler grubuna ilişkin de kesin bir şey söylemediğimiz gibi.

Bu yüzden, muhacirleri, cihad karşısında oyalanmak ve geçen ayetlerde sözü edilen müminlerin başına gelen iyilik ve kötülükten kaçınmak gibi özelliklerden, iyiliği değil de kötülüğü Resulullah'a isnad etmek ve sadece iyiliği Allah'a havale etmek gibi bir tutumdan ve Resulullah'ın emrine uymayıp geceleyin komplolar düzenlemek gibi davranışlardan uzak görmek suretiyle ih-

tiyatlı davranıyoruz. Ayetlerin akışını bu şekilde bölmek, Kur'anın üslûbunu takip eden ve -uzun bir beraberlikten dolayı- Kur'anın ifade tarzını kavrayanlara zor gelse de... Yardım Allah'tandır.

İÇİNDEKİLER

AL-İ İMRAN SURESİ 7
*
Sureye kısa bir bakış 11
Ehli kitabın durumu 16
Uhud savaşı 22
Kafirlerin durumu 42
İnsan fitratı 45
Egemenlik 51
Allah'ın şehadeti 53
Hakk ve tek din 56
Yegane mülk sahibi 62
Kafirlere dostluk besleyenler 65
Peygambere uyma 68
Hz. Meryemin doğuşu 69
Bir mucize 81
Hristiyanlık 86
Havariler 89
Kıssadaki hayat 94
İlahi çağrı 98
Ehli kitabın amacı 106
Ehli kitaptan iki örnek 112
Bazı tipler 114
Peygamberler ordusu 117
İlan edilen gerçek 121
3. CÜZ'ÜN SONU 125
4. CÜZ 126
Savaştaki ders 127
Hacc ve Ka'be-i Muazzama 130
Ayetleri inkar edenler 133
Yahudi ve Hristiyanlara tabi olanlar 135
Allah'ın ipine sarılanlar 137
Halimiz 138
Allah'tan Korkmak 140
Müslümanların Görevi 144
Kurtuluşa erenler 145
Yüzü kara olanlar 147
İslam Ümmeti 148
Kafirlerin hali 155
Düşmanı dost edinmek 156
Cihad meydanı 160
Savaştaki hakikatler 162
Uhud savaşı164
Çatışma başlıyor 166
Uhud savaşında kahramanlık örnekleri 169
Kur'an'ın ifade biçimi 173
Savaş hazırlığı 174
Allah'tan gelen yardım 176
Savaşın sürekli olanı 182
Tevbe etme ve bağışlanmayı dileme 187
Allahın yasası 190
İnanıyorsanız mutlaka galipsiniz 193
Ölüm ve hayat 198
Hz. Peygamber 201
Uhudtaki yenilgi 205
Kafirlere tabi olmak 208
Kendilerini düşünenler 218
Ölüm olgusu 223
Peygamberin şahsiyeti 223
İstişare etme 226
Allah'ın lütfu 233
Cahiliyet dönemi 236
Cahiliyet döneminde nikah 236
Günümüz cahiliyyesi 241
Uhud savaşının devamı 243
İlahi kanun 246
Kur'an eğitimi 249
Allah yolunda öldürülenler 249
Teselli 257
Uhud savaşının kapsadığı gerçekler 264
AL-İ İMRAN SURESİNİN SONU 300
*
NİSA SURESİ 303
İslam cemiyetinin yapısı 306
Sosyal yardımlaşma 319
Mal ve can ile cihad 325
Cahiliyye artıkları 334
Yaratılış 340
Yetimlerin malları 345
Birden çok kadınla evlilik 348
Kadın hakları 356
Özel mülkiyet 357
Miras 361
Miras nizamı 364
Allah'ın hududu 372
Zina 377
Tevbe 385
Kadın 387
Evlenilmesi yasak olanlar 393
4. CÜZ SONU 399

5. CÜZ'ÜN BAŞLANGICI 401
Evlilik kurumu 404
Cahiliyet Döneminde Kadın 413
Cariyelik Olayı 416
Allah'ın Hükmü 424
Zavallı İnsanlar 427
İşte İstatistikler 431
İktisadi Konular 436
Kadın-Erkek İlişkileri 443
Aile Düzeni 453
Saliha (iyi Kadınlar 460
Allah'a Kulluk 469
Allah'a Ortak Koşmak 471
Böbürlenme ve Cimrilik 473
Şahidlik 476
İçki Hastalığı 477
Teyemmümün Hikmeti 488
Bitmeyen Savaş 491
Pusudaki İslam Düşmanları 494
Sapıklığı Satın Alanlar 495
Yahudilere Hidayet Çağrısı 499
Şaşkın İnsanlar 503
Kendilerini Temize Çıkaranlar 506
İnsanlığın Baş Düşmanları 510
Cihada Koşun 539
Savaş İçin Hazır Olun 543
Cihadı Ağırdan Alanlar 545
Dünyayı Ahiret Karşılığında Satanlar 547
Allah Yolunda Savaşmayanlar 549
Müminler Allah Yolunda
Cihad Eder 550
Müslümanlar İçinde Bir Grup İnsan 552
2. CİLDİN SONU

في ظلال

القرآن